

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 1031

EINLEITUNG

IN DIE

RESPONSEN

DER

BABYLONISCHEN GEONEN.

VON

Dr. Joel Müller.

BERLIN.

In Commission bei H. Engel, C. Klosterstr. 15.

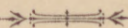
1891.

מפתח לתשובות הגאונים

אשר הכינותי

אני

יואל הבהן מיללער.

ברלין, תרנ"א.

בדפוס של צבי הירש ביר יצחק איטצקאווסקי.

בית המדרש לרבנים

תש"ח

הוצאת המחבר

Alle Rechte vorbehalten.

לכבוד הדרשן הנשגב, החכם הכולל

הר"ר אהרן יעללינעק הי"ו

בראשית השנה אשר תעטרהו עטרת תפארת שיבה.

לנפשי אמרת אספי חקרי סוד מכתב כל חכם ונאון,
פרי הגיוני כנזר לראשך אשית תפארת ונאון.
נכחות לצבור קטנתי ליונק דמיתי שותי לעולל,
ברוח בינה טובים עוד אחרי ילקטו כי יבואו לעולל.

המחבר.

מפתח לתשובות הגאונים.

עניני הפרקים בספר הזה.

צד	פרק	צד	פרק
79	טו. תשׁו' ר' יוסף, ר' כהן צדק, ר' פלמוי	2	א. דרך אסיפות התשובות
92	יז. תשׁו' ר' שר שלום		ב. הלכות פסוקות מן הגאונים דפוס קאנסטאמינא
100	יח. תשׁו' ר' נטרונאי	4	ג. שו"ת מהגאונים דפוס מנטובה
121	יט. תשׁו' ר' עמרם	10	ד. שערי צדק
129	כ. תשׁו' ר' נחשון	12	ה. שערי תשובה
137	כא. תשׁו' ר' מנחם, ר' מתתיה	19	ו. שו"ת גאונים קדמונים
	כב. תשׁו' ר' צמח בר שלמה, ר' צמח בר חיים, ר' צמח בר פלמוי	23	ז. חמדה גנוזה
140	כג. תשׁו' ר' האי בר נחשון, ר' הילאי בר נטרונאי	26	ח. שו"ת הגאונים דפוס ליק
151	כד. תשׁו' ר' נתן, ר' סעדיה	29	ט. שו"ת הגאונים דפוס וויען
157	כה. תשׁו' ר' דוסא, ר' שמואל בן חפני	30	י. תורתן של ראשונים
168	כו. תשׁו' ר' יהודאי בן שמואל, ר' חנניה, ר' אהרן הכהן	32	יא. שו"ת הגאונים דפוס ברלין
174	כז. תשׁו' ר' שרירא, ר' שרירא ור' האי	34	יב. שו"ת גאוני מזרח ומערב
178	כח. תשׁו' ר' האי	51	יג. תשובות גאונים המפוררות
201	כט. תשובות הגאונים (סתם)	57	יד. תשׁו' ר' מארי, ר' הונא, ר' ששנא ר' נטרונאי, מר שמואל, ר' יהודאי
265		62	טו. תשׁו' ר' חנינאי, ר' הונה בר מר, ר' יעקב כהנא, ר' צדוק, ר' משה
		72	

מפתח לתשובות הנאונים.

השאלות בדבר חק ותורה הן הנה מעולם הצור אשר ממנו חצבו תהלוכות המשפט בכני אדם. כי ישבו אחים בני גוי וממלכה יחדיו לעבוד את האדמה לצור ציד חיה ועוף לשלוח ידיהם בחלמיש ולסחור את הארץ, חדשות אשר לא שערון אבותיהם תצמחנה לדור אחרון אז שחרו פני המחוקקים בעם להורות להם הדרך ילכו בה. או כי נפגש איש ברעהו, תעצומותיהם אשר עתה נבראו ולא מאו הנישו לפני השופט, והאיש אשר היה להם מול האלהים ברוחו הוכיח בין שניהם לתמוך דין ומשפט. הן מורשה קהלת יעקב תורת יה ספרה לנו כי כאשר נקב בן האשה את השם וכאשר מצאו מקושש עצים ביום השבת אשר עודן לא ידעו משפטם במשמר הניחום עד כי פורש להם על פי ה'. האנשים אשר לא יכלו לעשות הפסח במועדו שאלו כדת מה לעשות ויתן ה' אומר בפי נאמן ביתו. גם בדבר הנחלה באו בנות צלפחד ותעמדנה לפני העדה ויקרב משה את משפטן ויוסיפו ראשי האבות למשפחת בני גלעד לשאל תורה לנפשם ויעתר להם ה'. כן גם בימי הנביאים כי עלה המון חונג בסך אל היכל ה' משפטי צדק שאלו או אז באו אנשים מזקני ישראל וישבו לפני הנביא לדרוש את ה'. ובשוב ה' את שבות עמו מבל ציונה שאל חגי את הכהנים תורה וישלח גם רגם מלך ואנשיו אל העומדים לפני ה' למען יענום רוח מבינתם, אחרי אשר נמש ה' שנית משכן ירושלים ויסגור את עמו ביד אויב או כאשר אספו אספה את כל הנכוחות אשר הורישו הסופרים וכאשר הכינו פנת יקרת המשנה בה קננו תעלומות החכמה אשר הביעו ראשי שבטי ישראל המורים בעם שמו בה אות זכרון לשואלי דבר ה' ולמענות אשר שם ה' בפי החכמים לדעת לעות את יעף דבר הקשה. גם כאשר נפתחו שערי הבינה ורבים שקדו על דלתותיה ישבו זקנים נדברו בחקי המסכתות דור הולך ודור בא לחפוש ספוגי התורה ופלאות עדותיה אחריהם על עפר קמו ויכתבו על ספר באר היטב את פתרון אמרי המשנה כאשר צרפום החכמים אשר לפניהם מודע לחכמה קראו גם לשאלות אשר שאלו ולנצורות אשר הביאו לפני החכמים כי כן דרך אבירי לב בבני ישראל בבואם ללחום מלחמת התורה לחגור חדשה. גם אוון המורים שמעה ותאשרם ופיהם צוה לאמר אם תבעיון בעיו. ויהי אחרי ימי הרעה בנפול חללי הסבוראים בארץ כשדים כאשר ישבו הנאונים כסאות למשפט וינהרו אליהם כל דורשי תושיה וינועו מוצאי ערב ובוקר וירדשו משפטי צדק או צמחה ארוכת התורה ותרם הדעת קרנה במענות האלה אשר השיבו ראשי עם דבר דבור על אפנו לרוות נפש הצמאים לשום מחשך לפניהם לאור ולהוציא לאמת משפט. בימים ההם עוד לא נפלגה חכמת ישראל לפלגות.

מפתח לתשובות הגאונים

ההגדה עם ההלכה תרביץ במשנה ובתלמוד, והגיוני לב המשכילים לחפור בעמק המשנה עם השאלה אשר פרש השואל כשמלה יחדיו ישכנונו. כן גם התשובות אשר השיבו הגאונים הראשונים, אצילי תלמידיהם לא אספון לבדנה כי אם נתנו להן יד בתוך ההלכות אשר כתבו. הן נראה את ההלכות הגדולות אשר לפנינו ובהן בלולות תשובות רבות, גם בקרב ההלכות הפסוקות והקצובות תמצאנה למרבה, ר' עמרם שמן בסידורו כתפוחי כסף, כן שמרון גם ראשי גאוני ספרד וצרפת ר' יצחק בן גיאת ור' אברהם בעל ס' האשכול בהלכותיהם.

ויהי כאשר גדלה תפארת החכמה בארץ המערב נשמרה התורה בלימודים החלו ללקוט שושנים טהורים אמרי נועם וזה דור דורשי ה' בספרד ואפריקה שתי עשרות לראשם מענות המורים מגילות העפות אלה אשר שלחו אל מדינה ומדינה וישימון בעלי אסופות בארצות ההם ובצרפת כמסמורות נטועים בקבוצות תשובות הגאונים אשר כתבו והתשובות ההן היו לבית ישראל מקור נפתח להבין אמרי בינה דברי חכמים וחידותם, מאז באו נדיבי עם לאסוף לאחד את מענות הגאונים ולקבוצין כעמיר את תשובותיהם אשר פזרו בשבטי ישראל רבים וכן שלמים העתיקו ויכתבו על לוח אגודת המענות אשר בידם. כן הגיעו אלינו אסיפות שונות ויצאו אור חקוקים בעט ברזל ועופרת ותופע נהרה להרנין לב דורשי ה'.

רבים חכמי לב בזמנינו אלה מצאו פנינים וכל יקר ראתה עינם וגם אנכי הדל חזקתי את ידי הרפה לחפור בעמק ההלכה הישנה הוא היתר התקוע במקום נאמן אשר עליו תלו משכילי עם בארץ המערב את כל כבוד הגיון לבם הצאצאים והצפיעות הגיתי בתשובות הגאונים אשר נמצאו בקבוצת שונות והעתקתי דברי אמת ואמרים נכוחים מכתבי יד והוצאתי לאור את האסיפה תשובות גאוני מורח ומערב" ואהרי אשר כיד ה' הטובה עלי גם אל שאר התשובות הנזכרות בספרי הראשונים שמתו פני האלהים הרועה אותי מעודי ואשר התהלכו אבותי לפני תמך אשורי ואבואה בשער בת עמי לדבר דברי על כל תשובות הגאונים אשר לפנינו. אטיף מלתי על כל האסיפות ואזני תבחן מלים בדברי הגאונים היושבים על מדין בארץ בכל אשים דבריהם מטע ערוגות כאשר יזרע איש חטה שורה. אמרתי: יהיו נא דבריהם כנגות עלי נהר, רבים ישונו ישבו כצלם ויאכלו פרי מגדם.

פרק ראשון.

חכמי ספרד הראשונים וכן נבוני צרפת הדרומית הביאו את תשובות גאוני בכל על שם בעליהן. כן נמצאו תמיד בהלכות הרי"ף גיאת ולרוב גם בהלכות בעל האשכול, ואני אחזה לי כי היה עוד לפניהם גוף התשובות או ההעתקות הראשונות אשר נעשו בשום לב ובדיוק ושם הגאון הכותב נקרא עליהן. אכן יען שהגאונים האחרונים רוב תשובותיהם לא שלחו החוצה יחידות כי אם הובילו תכריך תשובות למשחרי פניהם אשר ממרחק באו והביאו כל דבר הקשה לפניהם בהרבה ענינים והרבה תשובות מכורכות יצאו ורק בראש המגלה הראשונה או גם בחתום התשובות שמו את שמם, באחרית הימים כאשר החלו החכמים לאסוף אסופות תשובות אם לקבצן יחד כעמיר גרנה לשמרן לדורות או לרשום הפסקים ולשום להם מקום בין ההלכות הקצובות או סדרים עשו להם לפי ענינם קרבו כל מוצא פי גאון אל הפסק או אל הענין ההוא ולא פקדו את שם האומר או המירו בהחפזם שם בשם,

מפתח לתשובות הגאונים

והנה קבוצות תשובת הגאונים אשר לפנינו שונות למיניהן. יש אשר שמרו מראיתן כבראשונה כתשובות אשר הוציא הר"ר א"א הרכבי לאור והן אינן נערכין כמורים לעניניהן כי הן הנה התשובות אשר כתבו ראשי עם הגאונים לשואליהם כאשר דרשו מהם פשר דבר בהרבה ענינים ויהדיו והנו התשובות בדבר המשפט אשר בין איש לרעהו ופירושי מלות זרות אשר התערבו בלשון התלמוד ועל ירכן תבוא התשו' בחקירת דבר האגדה כביאור השמועה העמוקה ומצא הפסק וההלכה, ויש אשר סדרו התשובות על פי הענינים כתשובות שערי צדק ואל כל שער והדר הביאו תשובות מגאונים שונים בענין המדובר בו ובתשובות הגערות בדרך השני הזה תבאנה הרבה הלכות קצרות ופסקות לרגלי התשובות. אם שגם הן היו בתוך התשובות אשר שלחו לשואלי דבר אשר בקשו לידע ההלכה (כאשר שערתי בהקדמה לתשו' חכמי צרפת צד ל"ח) או כי קבצן המעתיק כאשר מצאן כתוב בענין הזה על שם הגאון וממצא ההלכות הפסקות לקחן וישימן אל אמתחתו. ויש קבוצות תשובות אשר רובן או מהציתן הלכות כאלה וביניהן גם תשובות שלמות כס' הלכות פסקות מן הגאונים (ח).

כאשר לא נדע בבירור תכלית המאספים הראשונים אשר אספו תשובות הגאונים נחשוב כי אולי מראש ומקדם נפלגו המעתיקים לשתי מפלגות. יש מהם שקצרו לשון המענות ואך אל ההלכות הנובעות מהן שמו פניהם למען דעת להורות את בני ישראל ולכן התערבון עם ההלכות הפסקות ויש אשר ששו לשמור נחלת אבות ולדעת דברי הגאונים בכל מוצאיהן בראיות מן הגמרא ובכל מבואייהן בסברה ובטעם. ונראה שכבר בימי הראשונים היו אסיפות שונות על אלו שני הדרכים. הלא מצאנו כאשר שאל איש את הר"י מינש (תשו' סי' קי"ד) על אודות איש "שראה הרבה מתשובות הגאונים" השיב הרב "עוד אני אומר שמי שאינו סומך על עצמו אם הוא נתלה בתשובות הגאונים ובהוראתם שהם הלכות

(ב) אלה הם ראשי התבות והקיצורים הבאים בספר הזה. א"ג = ס' האגור. — א"ח"ק = אדם ותוה לר' יוחס. — א"ז = אור זרוע. — א"ק = ארתות חיים. — א"ש"ס' = האשכול. — ברע"ט = בעל העטור. — בעה"מ = בעל המאור. — ג"ה = תשובות הגאונים הוצאת הר"ר הרכבי. — ג"ו = תשו' הגאונים ד' ווינן הוצאת ה' קרוניל. — ג"ל = תשוב' הגא' דפוס ליק. — ג"מ = תשובות הגאונים הקצרות ד' מנטובה. — גמ"מ = תשובות גאוני מזרח ומערב. — ג"ק = תשו' גאונים קדמונים הוצאת הר"ר ד' קאסעל. — ת"פ = הלכות פסקות מן הגאונים ד' קוסמנטינא. — ת"ת = ס' התרומות. — ת"ג = תשו' הגאונים חמדה גנוזה ד' ירושלים. — תה"ר = חדושי הרשב"א. — ט = טור. — כ = כלבו. — כ"פ = כפתור ופרח. — כ"ה"ע = כ"י ספר העינים אשר לרש"ח. — כ"ח"ק = כ"י תשו' הגאונים אשר לרש"ח. — כ"ז"ן = כתב יד תשובות הגאונים בבית הספרים אשר לקיסר יר"ה בווינן. — כ"ו"ן = כ"י ויוואנטי תשובות הגאונים. — כ"פ"פ = כתב יד תשו' הגאונים אשר בפרומה. — מ = מכריע. — מו"ש = מושרים לר' יוחס. — מל"ח = מלחמות לרמב"ן. — מ"ך = מרדכי. — ס"ע = סידור עמרם. — ע = ערוך. — ע"ב = ס' העבור לר' אברהם בר' חייא. — פ = פירוש לרש"י. — ר"א"ש = הלכות רבינו אשר. — ר"ז = פ"י ר' יונה אצל הר"ף. — ר"פ"פ = הלכות ר' יצחק אלפאסי. — ר"ו"ץ = הלכות ר' יצחק אבן גיאת. — ר"ח = פ"י ר' חננאל. — ר"ס = ר"ס די החוקה להרמב"ם. — ר"נ = פ"י הר"ן אצל הר"ף. — ר"נ"ג = פ"י ר' נסים גאון. — ש"מ = שיטה מקובצת. — ש"ץ = תשו' הגאונים שערי צדק. (האות הראשון מורה על החלק, האות השני על השער, והשלישי על סימן התשובה). — ש"ת = תשו' הגאונים שערי תשובה. — ת"ך = תמים דעים להראב"ד. — ת"ק = תורת האדם לרמב"ן ת"נ = ס' תניא. — תש"ר = תורתן של ראשונים הלכות ותשובות הוצאת ה' הורוויץ. * הושם לאות על תשובה אשר לפ"ד אינה כתובה מענה על איזה שאלה אלא מראש הוא פרוש או הלכה. ? הושם על תשובה אשר נשארה בספק אם היא מאותו גאון אשר שמו עליה. סימן 1 הוצג על ראש התשובה אשר אולי היא מגאון אחר אשר שמו כשם גאון זה שנקרא שמו עליה,

מפתח לתשובות הגאונים

פסקות וסברות קצרות ברורות הוא יותר משובח" ולעומת זה ראינו שהכמי ספרד (הר"ף, הר"י מברצלונא ובעל העיטור) השתמשו גם בתשובות ארוכות אשר מעמך עמד בהן כבראשונה וכתבניתן באו גם למראה עיני רבני צרפת ולותיר. הלא רבינו גרשום מביא תשובות הגאונים לכל דבריהן (תשו' מהר"ם דפוס פראג תתכ"ה) ושכלי הלקט הוצאת ר"ש באבער כ"ח) גם ביד רש"י ראינו תשובות הגאון עם ראיות מן הש"ס (תשו' חכמי צרפת סי' י"ב) והנה האהבה לשמור הדין שקבעו הגאונים שמחמתה העתיקו רבים וקצרו קלקלה את השורה והביאה בחפניה טעות עד כי גדולי הראשונים כבר הטילו ספק באמיתת תשו' הנכתבות בשם גאונים הקדמונים³. בכל זאת גם התשובות אשר חלו בהן ידיים רובן דעת המורים הגדולים שמרו מהן תצא תורה לישראל ודבריהן אור נונה על פירוש והלכות התלמוד וכל גדולי החכמים הזכירון וישאבו ממקור חיים זה הנפתח לבית ישראל.

שם האיש אשר קבץ מראש תשובות הגאונים המפוררות ויכתבן בספר נפלא ממנו ולא נדע אם בספרד או באפריקא התהלך. אכן שמענו גם ידענו שר' יוסף טוב עלם בצרפת כתב תשו' הגאונים בכתב ידו כי כן העיד הר"ת⁴) והנה מן הדברים שהובאו על שם אלה התשובות נראה קצת שר"י כתב תשובות הלכות פסקות עם איזה ראיות קצרות מן התלמוד (תוס' תולין מ"א ור"ת בספר הישר ומרדכי הלכות תפלין) והאגור בה' תפלין כתב, וכן בתשובות הלכות גדולות שכתב ר' יוסף ט"ע. ואולי שר' יוסף אשר ידענו שכתב בכתב ידו גם ההלכות הגדולות דר"י גאון (סמ"ג לאוין ס"ס ס') כתב הה"ג וההלכות הפסקות דר' יהודאי (ע"י תוס' נזיר נ"ט. ד"ה אמר רחב"א) ובצר ההלכות הפסקות שם גם תשובות והלכות קצרות לשאר גאונים כאשר תחזינה עינינו גם בשאר איסופות שהדינים והפסקים מן הגאונים על נגב המענות והתשובות הקצרות יחנו.

ויהי כאשר הורקו הדברים מספר אל ספר ברבות הימים כתבו המעתיקים את אשר מצאו מתשו' גאוני בכל ויוסיפו עליהן גם תשו' מחכמים אחרים אשר עמדו אחרי הגאונים⁵) וההעתיקות משונות אחת מחברתה כי כל המוצא תשובות יקרות כותבן על לוח וסופחן אל הראשונות אם מעט ואם הרבה. כן נקרא בס' הכלבו סי' נ"א, "כתב הר"מ שהר"ת והר"ח מתירין לאכול חמאה של גוים גם בתשו' הגאונים כתיב להתיר אכן בתשובות הגאונים שלי כתב בתשו' ה' נתן מאפריקן ז"ל וכו'" בגלל הדבר הזה קבוצות תשו' הגאונים אשר באו אלינו דור אחרון כמה תשובות הבאות בקובץ האחד תמצאנה גם באסיפה השנייה.

פרק שני.

האסיפה הראשונה אשר יצאה לאור בדפוס היא הנקראת "הלכות פסקות מן הגאונים. ובסוף הספר כתוב, "ותשלם מלאכת שמים צרופה וברורה מוזקקת

(3) ש"ץ ג', ג', י"א ותשו' ר"י מיגאש הג"ל. ועיין דור דור ודורשו לה"ר א"ה ווייס ח"ך צד י"ח שהביא עוד כמה ראיות לזה, ועיי' ברברי הרמב"ם פ"י לא"ב הט"ו, ותמצא תשובי' למקצת הגאונים. אלא טעות הוא באותן התשובות; הרמב"ן בת"ה כתב ר' האי תער ומספרים משונים ובודאי תשובה זו משובשת היא. (ג) דף ל"ט ע"א ס"ס שפ"ב והמקומות שזכרו תשובות שכתב ריש"ע הובאו מהר"ר שירס"פ בהקדמה לג"ק ס' ה' ובס' דור דור ח"ד צד ש"ח. (ד) כבר הבאתי ראיות לזה בהקדמה לתשו' חכמי צרפת צד ח' ועי' בשה"ל סי' ט' מצאתי בתשו' הגאונים ז"ל מעשה היה בימי ר' יצחק בר יהודה ע"ש סי' ר"ע, ש"י, ש"ז.

שבעתים פה קאנסטנטין רבתי אשר היא תחת ממשלת אדוני המלך שולטאן סלים י"ה ביום ר"ח אדר שנת ה' אלפים ומאתים ושבעים וששה הסופר המרפס משה פיסולינו. והנה על דבר האסיפה הזאת כבר כתב הר"ר יה"ש בהחלוץ ח' צד קמ"א⁶). רוב הקבוצה הלכות פסוקות וביניהן תשכונה תשובות ומקצת מן ההלכות לקוחות מן הבה"ג ועל ראשן כתוב ר"ש קיירא או ר' יהודאי ורוב שאר ההלכות נמצאות מפוזרות גם בשאר אסיפות תשו' הגאונים, רובי ההלכות האלה אשר בה' עירובין קראנו גם בס' העתים כ"י אשר לכבוד ירידי הר"ר שוח"ה וכתוב עליהן „ובפסוקות דר' יהודאי כתוב הכי" ומן התשובות אשר תבאנה בקבוץ זה יש אשר שמרו לשונן הראשון בהיות שהגאונים השיבו תשו' קצרות או אם ארוכות היו קצרן המאסף ויסר מהן תפארת הראיות מן התלמוד, והנה אין ספק שההלכות והתשובות ישנות הנה והיו כבר בהעתקות העתיקות כאשר מצאנו רובן בשאר האסיפות, הלא קראנו בש"ת יותר ממאה מהן ובכ"ה המכיל בחלקו הראשון הרבה תשובות הכתובות בש"ץ אחריהן כתובות כמעט כל הה"פ מסדר מועד, וכל התשובות הבאות בה"פ בס' נשים הלא גם בש"ץ ראינון. אכן אם גם ההלכות והתשובות ישנות ואין בהן מום כל דבר רע בכל זאת תאר האסיפה כאשר היא לנגד עינינו בלי ספק מאוחרת היא כאשר שמר המעריך הסדר אשר שמר הרמב"ם בספרו יד החוקה כאשר העיר כבר היה"ש בהחלוץ ואף גם זאת שבסוף ההלכות והתשובות באה התשו' „שאלה שנשאלה אל ה' יעקב דיטרווייט³) וצ"ל על מה שהורו חכמי צרפת לאכול גבינה בסעודה אחר נש"י. מזה ראינו שהמאסף היה מן האחרונים ויקבץ התשו' ממקום אחר אשר אולי היו כתובות שם גם מענות חכמים מאוחרים, ואשר נמצאו בתוכן גם הלכות מבה"ג אין לתמוה על הדבר כי כאשר צמאה נפש העם להלכות ברורות כתבו בדור ר' יהודאי ואחריו הרבה הלכות ופסקים אם רחבות בראיות קצת מרווחות כהלכות הגדולות (אשר אולי מפני כן נקראו גדולות) אם פסוקות וקצרות²) למען תהיינה שגורות בפי התלמידים והעם. יהי כאשר לא הופיע נגד כל מאספי פסקים ותשו' הגאונים כל ספר בה"ג כי אם חלק ממנו לקחו גם פסקים מר' שמעון קיירא ומר' יהודאי ויקבעון בין ההלכות אשר הביאו בתוך אסיפת התשובות וראה נא גם ראה כי הרבה מבה"ג אשר לפנינו בא גם אל קרב אסיפת ש"ת וג"ו. והנה המסדר לא נתן מספר לתשובותיו רק שם הגאון נקרא על כל ענין. אכן באות אשר הופף עליו דגל הגאון הביא הרבה הלכות ותשובות בענין אחד ובתוכן הלכות אשר באסיפה אחרת נקרא שם אחר עליהן עד כי נוכל לשפוש כי רק בראש ההלכ' או בתשו' הראשונה בענין זה מצא המסדר את שם הגאון אשר כתב ובראש איזה ערמות הפסקים האלו נמצאו שמות ב' גאונים על דרך שנרשמו בה"ג (בה' טומאת בהן ובה' חוה"מ „ר' האייר ר' נטרונאי" בה' שבת „ר' האייר ור' עמרם") וזה לאות כי

6) לנגד עיני רוב חלק השני מהלכות פסוקות אלו בדפוס אשר נתן לי ידידי הר"ר שוח"ה הי"ו ועליהן כתוב „הלכות פסוקות מן הגאונים מאיסור והיתר על סדר מועד" וסוף חלק שני וחלק הראשון שולח אלי בהעתקה אשר נעשתה בשום עין הר"ר א. נייבויער הי"ו באקספארד. 3) כבר העיר השוח"ה שצ"ל ר' יעקב טמרווייט והתשובה הובאה בשמו בסוף ח"ה מתשו' הרדב"י. 2) הפסוקות כצד הגדולות הובאו ברי"ץ וברי"ף ובס' האשכול ובהע"ט ובספרי שאר הראשונים וכבר דברו מזה הר"ר הורוויץ בחקרמה לתשרי והר"י יה"ש במכתבו על ח"ג וח"ט בספר הקיבוץ לכבוד הר"ר יו"ט ליפסאן צונץ. והנה מצאנו הפסקים קראוים ג"כ תשובות יען נכתבו תחלה הפסקים והתשו' יחד. ע"י בעה"ט „מתנת חנם" ובתשו' אשכחן לרבות' קמאי

מפתח לתשובות הגאונים

איזה מן הפסקים הבאים שמה שייכים לגאון האחד ויש מהם אשר ממקור הגאון האחר יצאו. בפנה זו ובהעתקת הענינים ובשינוי הלשון אשר נמצא בהן יקרו אלה התשו' יען נזכר להשוותן עם לשון קריאתן במקום אחר ולהוציא האמת ברור (כצהריסד) והנני נתן מקום לראשי הפסקים כפי אשר נרשמו עליהם שמות הגאונים ואלה הם אשר נקבו בשמותם:

בשאלתא דמתיבתא בפסקא דמר יוסף בר חיננא (אולי צ"ל בר חייא). ד) בהחלוץ הנזכר הובאו הרבה תשו' מאסיפה הזאת והר"ד א"ה ווייס בדור דור ח"ד צד מ"ו בהערה הביא ממנה התשובה, אמור רבנן מ"ט אסר רחמנא הרישה בשור וחמור משום דשור פשר וחמור לא פשר (בחוקני ובאמרי נועם הובא הטעם הזה וכ"כ ידידיה האלכסנדרוני. ובראב"ע ובס"י החנוך כתבו משום דמביעהם משונן וברמב"ן כתוב הטעם משום חשש הרבוע) והנה אוסף להביא איזה גרגרים מה"פ אלה. בה' מתנות כהונה ר' נטרנאי ובמקום שפושעין טבחים ואין מפרישין מתנות כהנים מה שיהיו כהנים שבאותה העיר מוזבין מתנות כהונה לכני העיר כדי שלא יבואו לידי תקלה (ר' יוסף הלוי ק"ג). ה' יין נסך. (סוף פסקא אחת אשר בראשה כתוב ר' נטרנאי.) גולפו דארמאי בין דישמעאלים בין דנוצרים בין דאמנוסים כולם שוין הן לענין ר"י ולענין מגע גוי דלא פטרינן להו גרידיא דלמא אתי לזוללי ביי"ג ובמגע גוים עובדי ע"ז אבל חומץ של גוים בין דתאנים בין דצמקין מותר באכילה. (ע' תו' ע"ז כ"ט: וש"ת סו' ר"ז). ה' טריפות ר"ה יהודאי מחט שנמצאת בחלב החופה את הלב וראשה לפנים חוששין לה ואסור לאכל בהמה והיה שצד אתה ציד בקשת ובחצים ואע"פ ששחמה ישראל בהלכתה ואע"פ שנפל החץ בשוקה דאיכא למימר שאותה חץ נגע במקום שעושה אותה טריפה ואין הכל בקיאות ביי"ח טריפות ותולדותיהן ואינו יכול הקלף לכתוב קצתן וכ"ש לכולן ואפי"ה גדולים אין ביה מאי שטרפות וכ"ש רוב בני אדם ואם יש שמעלה על דעתו ואומר אם החץ נפל בשוקה של חיה הוא הרשבי"א לחולין מ"ח: שהביא לשון הבה"ג בדיון מחט הנמצאת בסמפון הלב ועיין רש"י שם מ"ט: ובכ"י לטור יו"ד י', ודיון השני בענין החץ נראה שהפסק נוסף מא' מרבני צרפה (עיי' רמב"ם פ"א מה' שחיטה) ה' גיד הנשה ר' כהן צדק. ואסור ליה לבר ישראל לשתופי ליה לגוי בבחמתו כדי לפטור וולדות מן החכמה ואפי"ה שותפיה שעובר נמו אסור ואי איקרי ואשתתף פטור מן החכמה לכתחילה דתנן הלוקח חמור של נכרי וכו' (הובא בא"ז ח"א סימן ת"פ בזה"ל, ומכא הלכה זאת פסק מרנא ורבנא מש"ה ר"מ דמתא בריה דמרנא ורבנא יעקב דאסור ליה" ועיין תוס' בכורות ג' ד"ה דקא). ה' אסור והיתר (ר' נטרנאי כתוב בראש ואחרי כן הרבה פסקים מקובצים), "ושאלתם מי שנחשד בגנבה ואין עליו עדים בגנבה אחרת קודם לכן מן עושין לו כך ראינו שאין עליו מלקות שלא נתנה ראיה להלקות אלא כבי' עדים שוין ע"פ עד אחד אין מלקין אלא גזרין גזרה בס"ת ושופרות (התשובה הקצרה אשר לפנינו היתה למראה עיני בעל חמור ששם לה מקום בח"מ שמי"ח ונראה שהוא קיצור מתשו' ר' האי ההובאה באורך בשבה"ל ח"ב כי אשר להר"ד שוח"ה סי' ק"ג וז"ל ומי שנחשד בעבירה יצא לו שם בכל המדינה ועד אחד מעיד עליו והוא כופר מהו להשביעו כך ראינו שאין עסק בכאן לשבועה כלל אבל משום שחשד מלקין אותו י"ג שהן מכות מרדות דאמרי רבנן מלקין על לא טובה השמועה וכך נהגו בישיבות ונהגו להלקות מ"מ למגלה בתח"מ ולנועל מנעלו בימי האבל וכדומה להן ואמרו רבתינו האשה שהיפר צ"ל שהיפר לה בעלה ולא ידעה" ועברה על שבועתה ר' יהודה אומר אינה סופקת מ"י אבל היא סופקת מ"מ מכלל שיש לנו מלקות קטן ומגין שהוא י"ג (אולי צ"ל י"ה ועיי' לקמן הערה מ"ז לפרק ה') דתנן לגבי ארבעים אין אומדן אין אלא מכות הראויות להשתלש ואין מלקות קטן מקום ידוע בגוף אלא אם יוצא בגבו או ברליו או בעגבותיו ואם שם חשד מלקין אותו (צ"ל ע"פ) העד האחד שהעיד עליו בדבר עבירה מומעשה דמנגוד וכו'. דאמר רחמנא מוביה חמא וכו' ואם ישביעו אתה החשד לאחר שמלקין אותו שלא יוסף עוד לעשות מה שעשה ה"ז יפה אבל על העבר אסור להשביעו" ע"ב) ה' שבת: ר' שר שלום (ואח"כ כמה פסקים), "ושאלתם יכול אדם להוציא מטפחת בשבת או ביוה"כ לר"ה לקנח בה פיו כך ראינו אם יכול לעשות אותה דרך מלבוש לכרך אותו על צארו או על ידו מותר (ע"י שבת מ"ז). ובשבה"ל סי' ק"ז ובתשובות מהרש"ל סי' ו' בש"ע א"ח ש"א). שם. ר"ש בן חפני: אלו הן שרשי האיסורין בשבת ותכללות הכללות את רובן אבות מלאכות ותולדותיהן והממשא שלא להוציא לצאת אנשינו בכלי זיין ועדיי זהב וכסף וזולתן לנשינו ולבתמתי והקשרין אשר לנו רשות לקנחן בשבת ולא להתירין וצאת התחום וכו' (הובאה בס' העתים כ"י בשם רבין פסקא כתי). כ"ה ס"ח: ואזהרות שפירשתם לפני ת"ח ובצבור שכלו ת"ח אין אומדן מ"ט אבל שאר ישראל כיון שאין רגילין לעסוק בתורה מבקשין לומר אזהרות לפניכם כדי שישמעו

רב ששנא, קנקנים של גוים שהיו בהן יין אסורין י"ב חדש. מ"ב מותר להניח תפלין. מלך ושלטון ששיגר להחרים משום אונס החרם אינו כלום אבל שבועה אסור. עירובי תחומין ועירובי מבואות מערבין בין בפת בין בפירות. ר' יהודאי מהט שנמצא בחל' החופה את הלב וראשה לפנים חוששין לה. לענין תפלין כך שנו חכמים כל הקורא ק"ש בלא תפלין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. שומרת יבם שנשאת בלא חליצה אם אין לה בנים תצא מזה ומזה. שאלו מקמיה יושב בספינה בשבת והיה מהלכת מהו לשלשל דלי ולמלאות. כל איסורי תורה בנ"ט כר"י ורשב"ל חוץ מטבל וי"ג וחמץ בזמנו דבמינן במשהו אסור. מאני רקוניא לענין חמץ בפסח ולענין בשולי גוים דתשמישן בחמץ הלכתא כמרימר. שופר שנסרק וסתמו שלא במינו אם מעכב את התקיעה פסול. מהו לקרות (ה) המגלה שבמציעה ואמר לא מתבעי. ר' משה, כל היום מותר להניח תפלין. גוי שמלא מים מר"ה בשבת לצרכו מותר לישראל לשתות מהם. ר' יוסף, אסור לתפור בגד צמר בחוטי פשתן. גוי שותף עם ישראל אם חוסם פי פרה פטור. הלוקח יין ממי שאינו מדקדק במצות אסור. רצועה של תפלין שנפסקה אסור לתפרה. ציצית לפשתן אסור משום כסות לילה. אסור לעשות שותפות עם גוי וגוי יושב בחנות בשבת. פת של עירוב תבשילין כי נפיק יו"ט שרי ליה למבצע עליה בשבת. אין לשין בפסח אלא כשיעור הלה. סוכה צריכה ג' דפנות. ר' בהן צדק, שיעור הלה. כרים וכסתות מותר ליתפור בחוטי פשתן. יין אפילו של גוי ישמעאלי אסור מגעו בשתיה. מליחת בשר שאומרין שמומנין אותו במלח לא יפה עושין וצריך להניחן ע"ג כלי מנוקב. הנוטל גיד הנשה צריך ליטול כולה. אסור לבר ישראל לשתופי לגוי בבהמתו כדי לפטור וולדה מן הבכורה; גוי שפסק לו שכר מותר לשלוח בידו אגרת בשבת. וצריך לבצוע בפסח בפרוסה בתוך שליטה. איסטנס יקנה עצמו ביוה"כ במים. ר' פלטוי, מקום שמשברין גוים ויתים ומולסין עליהן יין אסור. גוי הביא התיכות דגים אם יש ביניהם קשקשים מותרים. גרדומי ציצית אם יש בהם ענף כדי עניבה מותר. ב' אחים אחד יהודי ואחד משומד בארץ ברבריה ומת היהודי מתענתת אשתו לעולם עד שיחלוץ לה המומר. ההולץ ליבמתו וחזר וקדשה צריכה ממנו גט. אדם שעבר עבירה ומתירא שמא יברא יכניסוהו בשבת בבית הסוהר. מלך וכלה לא ירחצו פניהם ביוה"כ. מבוי גבוה יותר ממי ימעט. כשאר תעניות טועם עד רביעית ובט"ב אינו טועם. ר' שר שלום, שפחה שיודעת במיב ע"ז של נוצרים והטבילה אוכלין ושותין מידה. השוחט מתוך הטבעת ושייר בה מלא החוט ע"פ כולה כשרה. תרתין אוני בריאה התחתונות כי סריכן ולית מכה בדופן לית בהו בדיקותא. מותר לעגל עונה ולחת לתוכה בשר שמן ול"ה שמא יאכל פתיתין עם גבינה. גיד הנשה מותר בהנאה. לתפור בקרע בקרני סדינו מטלית של צמר נפנים אסור עד שהיה לו צידי סדין של צמר נפנים ארוגין עם סדין באריגה. היושבת על דם מותר אסורה לשמש וא"צ טבילה אא"כ ראתה דם. כהן שנשא בת משוחררת לא פירשתם אם אביה ישראל הוה כשרה לכהונה ואם אביה גר לא כהונן עשה כהן זה שנשאה ובין כך ובין כך בתה כשרה לכהונה. מי שקדש אשה והלך

תרי"ג מצות כולן על סדר כיום תניתן על הר סיני ויזכרו אותן ויהיו סדרות בלבם ובלשונם (עיי' רש"י סוף משפטים ותו' גדה דף ל.). (ה) צ"ל שמצוינות וכ"א בג"ל מ"ה ועיין בצושה

למדיה ותפשוהו ונטלו ממנו גט ובטלו הוי גט בטל. צבורא דמקבלין עליהן מילת' ובתרי הכי מחרטין יכולין לבטל. הפרת נדרים בני הדיוטות א' מהם חכם ולא מומחה. מי שרצה לחבב מדליק נר חנוכה לעצמו. רמיה שע"ג מכה ודבוקה מותר' לצאת בה בשבת. כותל שבין ב' הצירות שנפל אם מטלטל בו, פטר שיש להן מעין או בור חוץ לעיר בתוך התחום מותר להביא ב"ט מים על כתפיו. ר' נטרונאי, פודין בן הבכור במעמד הכהן. צמר ופשתים אסור דוקא צמר אילים. יין מבושל אין מברכין עליו. משחא שליקא שקורין סמן אם דבר קטן הוא חיישינן שמי' יש בו שומן. מקום שקובעין בו שווקים לע"ז אסור לסחור שם. הכל שוחטין אפי' מומר לתיאבון. השוחט בהמה צריך אחד לסמוך אותה. לצלי לא בעי קריעה ומליחה. השוחט לתוך כלי מלא עפר ש"ד. גוי שהביא בהמה וולדה אין נאמן לומר אם הוא בן ד'. ורצועות של תפלין צריכין עיבוד לשמן. גדיל של ציצית שנפסק החוט אסור לקשרו ולכרכו. כהן שנשתמד וחזר בו אינו עולה לדוכן. כהן שמתמא למת לוקה ארבעים. שאנו רגילים ליקח ראשי כבשים בריה. מי שבא לב"ד ואמר עברתי עבירה אין מגדין ואין פוסלין אותו לעדות ע"פ עצמו. כיון שהתחיל ש"ץ בביהכ"נ יצאו כל הציבור י"ח והוא דמכוון ועני אמן. הנודר לפני רבים אין לו היתר עולמית. אשה שאמרה לשלוחה קבל לי גיטי וקבל במדינה פלונית ולא באו ב' עדים לפנינו שקבל הגט כך דאינו שנידושין גמורין הן. נדרים ג' הדיוטות לא הדיוט' ממש אלא כל מי שמלמדין אותן ולמד. אין נוהגין בישיבה להתיר נדרים בריה ויה"כ. אם שכר בית הריחים לגוי קנאו גוי וטוחן בו בשבת. נוהגין להדליק בביהכ"נ של זכויות בע"ש ונותנין בהם מים למטה. אסור לספר דברים של חול בשבת. מאן דמקלע באושפיזא דגוי ולא הספיק לשכור יכול לשכור משחשיבה. ישראל שכר בית בפונדק של גוים ונצרך לצאת ויש לו להוציא כלי של מים אם ישראל אחד הוא מותר ואם כמה ישראלים אם לא שכרו מגוי אסור. מותר להדליק הנר לקרות לאורו ב"ט. מיני תבלין של קדרה נדוכין כדרכן ב"ט. ללחות חטין לפסח לא מוריגין לע"ה. מקום שאין יין ישרה צמוקים ויקה בליל פסח ואין לדי' כוסות תשלומין. מי פירות אין מחמיצין אם לא הטיל בהן מים. תוקעין בריה לשמוע קול שופר. מטמינין חמין מע"כ למוצאי יוה"כ. חוטם של אתרוג חודו שהוא ראשו. הי קינפתי והי נקלוטין לענין סוכה. משלשל דפנות מלמעלה למטה בסוכה. ש"ץ הקורא אסתר בקהל צריך לסודרה כאחת. ר' מתתיה, טבח שאינו נותן מתנות לכהן משמתין. משחא שליקא אסורה. השוחט בסכין ש"ג מקלף בית שחיטה ומדיחה יפה. ר' עמרם, מי שאכל פת של גוי אסור לומר מפיו דבר בביהמ"ד. חלב שנפל לקדרה בטל בס'. לב שנתבשל בדמו אסור. שמנו של גיד אסור ואין לשנות. טלית כ"ז שמכסה בה מברך. מצינו בתשובות תקנתא לאהותי חוטי דכתנא למאני. לידה צריכה ד' נקיים צרוסין. כהנת שנשאת לישראל נעשה זרה לכל דבריה. חזן הכנסת שמרננים עליו צריכין להוציאו. בן ט' ויום א' שנשא אשה ומת קטן אשתו לא נחלצת ולא מתיבמת. ד' אחין וקדש יהודי את היבמה ושלה לה ראובן אחיו גט גט זה אינו פוסל. פי' לאו הבא מכלל עשה עשה. אסור לישראל להכניס ידו לחזר ליטול מים

מִהָצֵרוֹ שֶׁל גּוֹי אֲכִיב הַשְּׂכִירוֹ. שִׁיעוֹר הַדָּם וְעֵרְבָה גַ' טַפְחִים. מוֹטֵב תַּגְלַל הַמַּטְפַּחַת וְאֵל יַגְלַל הַסֵּת. ר' צִמְחָה, עֵינֵי שֶׁל נּוֹצְרִים שֶׁנִּפְלָה וּמְכָרוּ אֶת עֲצִיהָ אֶסוּר. יֵינִי שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ קְדִירָה אֶסוּר בְּכִ"ש. עוֹף שֶׁלֹּא נִמְצָא בּוֹ מֵרָה מוֹצֵצִין אִם יֵשׁ בְּכַבֵּד טַעַם מֵרָה. כֵּהֵן דְּנִסְיֵב גְּרוּשָׁה בְּנֵי חֲלָלִים וַיִּשְׂרָאֵל יִשְׁנָשָׂא חֲלָלָה בְּנֵי כַּשְׂרִים לְכַהֲנָה. הַחֹלֵץ לִיבְמַתּוֹ וְנִמְצָאָתָּ מְעוֹבְרַת וַיִּלְדָּה בֶן קָיִמָא הוּא מוֹתֵר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ בְּגוֹן לְאַחֵי אִמּוֹ. זוֹקֵפִין מְנוּרָה שֶׁל חוֹלִיּוֹת בִּי"ט. אֵינן מְבַרְכִין עַל הַסּוֹכָה עַד שִׁישֵׁב. ר' נַחֲשׁוֹן, הֵא דְאִמְרוּ פּוֹתְחִין בְּנִדְרִים פּוֹתְחִין בְּחֵרְטָה. הַמּוֹצֵא פְּרַעוֹשׁ בְּחִיקוֹן אֶסוּר לְהַרְגוֹ בִּשְׂבַת. לֹא תִלוֹשׁ בְּכַל יְמֵי הַפֶּסַח אֲלֵא בְּמִים שֶׁלֵּנוּ. ר' הִילָאִי, יִשְׂרָאֵל שְׁנוֹתָן בְּהַמְתּוֹ לְגוֹי פְּטוּר מֵלֹא תַחֲסוּם. אֲנָשֵׁי מוֹרָה מְתִירִין חֲמָאָה שֶׁל גּוֹיִם. הַשּׁוֹחֵט וְלֹא בִירַךְ מוֹתֵר לְאֶכּוֹל מִשְׁחִיטָתוֹ. אוֹנָה דְסֵרוּכָה מִן אוֹמָה מִתְחַלְלָה וְעַד סוֹף טְרִיפָה. הַדְּרָא דְכִנְתָּה שׁוֹיִבְשָׁה מוֹתֵר לְצִלּוֹתָהּ וּבְקִדְרָה אֶסוּרָה. יוֹרֵה שֶׁל דָּג שֶׁבִשְׁלָה בַּה חֵלֶב צִרְיָן לִיבּוֹן לְבִשְׁלָה בַּה בֶּשֶׂר. אֶסוּר לְטוֹוֹת צִיצִית מְצַמֵּר שֶׁנֶּעֱשָׂה בַּה מְלֹאכָה. אֲחֻזָּת כִּלְתוֹ מוֹתֵר לוֹ. מוֹתֵרֵת לִיכְנֵס לְבֵית הַרְשָׁ בַּחֹה"מ. יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה שׁוֹתְפוֹת עִם גּוֹי וְאוֹמֵר טוֹל אֶתָּה שֶׁל שְׂבַת וְאֲנִי שֶׁל חוֹל. הַכּוֹנֵס אֶשְׁתּוֹ גַ' יְמִים קוֹדֵם יוֹ"ט מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה בִּי"ט. שְׂבַת בְּעֵיפִי כַּחֲלָכָה אֵינָן עוֹשִׂין וּמְבַעֲרִין לִפְנֵי הַשְּׂבַת וּמְנִיחִין דְּבַר קְצוֹב. כָּלִים שֶׁל גָּמִי וְשֶׁל קִנִּים שׁוֹטְפִין לִפְסַח בְּצוֹנָן. ר' סְעָרְיָה, הַחֹלֵץ לִיבְמַתּוֹ קִטְנָה וְרָצָה לִיבְמָה אֶסוּר לִיבְמָה. ר' שְׂרִירָא, נֹאכַל כְּמוֹ שֶׁהוּא חֵי אֵינן בּוֹ מִשּׁוֹם בִּישׁוּל גּוֹי. יֵשׁ תַּלְמִידִים מְטִילִין צִיצִית בְּכַבֵּד שֶׁל פְּשֵׁתָן שְׂאֵרוֹן בְּדִי כְּנִפְתּוֹי צִמֵּר גֶּפֶן אוֹ מִשֵׁי מְנַהֵגָה לִית לָן בְּהַנִּי מִלֵּי דְלֹא שְׂכִיחֵי בְּכַבֵּל דִּינָא הוּא לְמִיסְרִין. מִשּׁוֹם מְרֵאִית עֵין. גְּדָה שְׂאֵינָה יוֹכֵלָה לְטַבּוֹל מִפְּנֵי צִינָה לֹא מְצִינּוּ הֵיתֵר לְבַעֲלָה אֲלֵא בְּטַבִּילָה. אֲבָל לְשִׁמְשׁ בְּבֵית שְׂרִי. הֵיבֵם זוֹכָה בְּנַכְסֵי אֲחִיו. הֵא דְאִמְרֵי גַ' אֲחִיוֹת יִבְמוֹת שֶׁנִּפְלוּ לִפְנֵי בִ' אֲחִין יִכְמִין זֶה חוֹלֵץ לֹא. זֶה חוֹלֵץ לֹא. וְאִמְצִיעֵית חוֹלְצַת מִשְׁנֵיהֶן. יִשְׂרָאֵל דִּיהִיב זְוִי לְגוֹי לְעַסּוֹק בְּשׁוֹתְפוֹת בִּשְׂבַת שְׂרִי לְמִשְׁקַל רוּחָא מִינֵיה. גְּנוֹת וּפְרַדְסִים מֵהֵן שְׂאֵין לְהֵם חֶלֶק לְהַשְׁקוֹת אֲלֵא בִּשְׂבַת אִם רְחוּקוֹת הֵן מִמָּקוֹם יִשְׂרָאֵל מוֹתֵר לְאֵרִים גּוֹי לְהַשְׁקוֹת. אֵינן מְכַבִּין אֶת הַבְּקָעָה בִּי"ט. מֵהַלֵּךְ בְּרֹדֶךְ בִּי"ט הוּא בְּמַדְבַּר וַיֵּשׁ סַכְנָה אִם יֹשֵׁב שֵׁם יוֹ"ט שְׂנֵי מוֹתֵר לְהַלּוֹךְ כְּדִי לְהַנִּיעַ אֶל הַשִּׁירָה. אֶסוּר לְבִשְׁלָה לְהוֹלָה בְּפֶסַח תְּבִשִּׁיל שֶׁל קָמָה ע"ג רוֹתְחִין אֲלֵא אִם יִאֲמְרוּ בְּקִיאִין. הַתּוֹקֵעַ מִיּוֹשֵׁב תּוֹקֵעַ בְּרִ"ה מְעוֹמֵר. מְקוֹמָנוּ אֵינן שׁוֹם מְצוֹי לֹא לֹלֵב וְלֹא הַדָּם וְלֹא אֲתֵרוֹג וְאֲנֵנו שׁוֹכְרִין מִי שִׁיבִיא אוֹתוֹ מִמְהַלֵּךְ שְׁמוֹנָה יְמִים בְּשֵׂאֵר יְמִים יוֹצֵאִין כְּשִׁקּוֹנִין כֹּל הַקְּהָל אֲתֵרוֹג אִי אֲבָל בְּיוֹם רֵאשׁוֹן צִרְיָן לִיתְנוּ לְכֹל אֶחָד כִּמְתַנָּה. מֵהוּ יִסוּד נְבִיאִים וּמְנַהֵג נְבִיאִים. ר' הַאִיִי, מְקוֹם שְׁחוֹסְמִין פִּי הַכֵּד שֶׁל יֵין בּוֹפֵת אִם אֵינן יוֹכֵלִין לְהַסִּיר הָעֵץ כֶּשֶׁר. רִיבָה דְסֵרִיכָה לְרוֹפֵן אוֹ לְטַרְפֵּשׁ דְּלִיבָא אוֹ אוֹמָה לְרוֹפֵן וְלִיבָא רִיעוּתָא בְּרוֹפֵן טְרִיפָה. פִּירוּשׁ כֶּרֶם הַפְּנִימִית שֶׁנִּיקְבָה. פְּסוּקַת הַגְּרִגֵּרָה כְּדִי שִׁיכְנוּס אִיסוּר לְרוּחְבוֹ וְלֹאֲרַכּוּ אִם נִשְׁתִּיר מִשְׁהוֹ. גִּיעוּלֵי בִיצִים מוֹתֵרוֹת. כֹּל הֵיכָא דֵאִיכָא סַכְנָה בְּלִילָה טוֹבֵלֵת בִּימְמָה. הַמְקַשָּׁה לִילֵד וְרֵאתָה דֵם גְּדָה הִיא. בִ' אֲחִים נִשְׂוֹאִים בִ' אֲחִיוֹת אִי גְדוּלָה וְאֲחָת קִטְנָה וְמֵת בַּעַל הַגְּדוּלָה מְלַמְדִין הַקִּטְנָה שְׂתַמָּאן וּמִיכֵם אֶת הַגְּדוּלָה. אֶסוּר לְמִימְסֵר חֵיתוֹת לְרוּעָה בִּשְׂבַת. לֹא יֹשֵׁב אֶדָם לִפְנֵי הַסֶּפֶר סִמּוֹךְ

וְנִשְׁחַטוּ. (ז) כ"א בְּכִי"ה וּבְדַפּוּס "לְמִשְׂרָא". (ס) הַתְּלָכוֹת אֲשֶׁר הוֹבֵאוּ בְּשֵׁם ר' שְׁמַעוֹן קִיָּרָא לֹא סִרְדּוּ פֶה כִּי כְּתוּבוֹת הֵנָּה בְּכַה"ג.

מפתח לתשובות הגאונים

העתיקים אשר הביאם). והנה אלה התשובות מהן אשר לא ראינו עודן במקום אחר מההלכות הפסוקות (כ) אולי מקורן באחת מקיבוצי ההלכות הקצובות אשר נעלמו מאתנו, לכן מאוד יקרו, גם יתר האסיפה, אף כי נערכה בזמן מאוחר (ג) כאשר עינינו רואות תרב לנו הדעת במקור התשובות יען נוכל להשוות עמהן את התשובות הבאות בכמה מקומות, ואף כי גדולי מפרשי הש"ע הביאון וישומו עינם עליהן, ומו"ל ש"ץ ה"ג וג"ו רשמו זכרוןן אצל התשובות שבאו באסיפותיהם ויקראון „ישנות" או „גדפסות".

פרק רביעי.

הקובץ השלישי אשר הופיע בקהל הוא אשר נקרא בשם „שערי צדק" והוא מכיל תקל"ג תשובות הוציאו לאור ה' נסים בה"ר חיים מודעי בשלוניקי תקנ"ב וישם בהן ה' חיים אשר מצא את הכ"י קרוב לשנת תק"י במצרים הערות ומראה מקום מוצא ההלכות, החשו"ה האלה אשר כבר דבר עליהן הר"ר ז' פראנקל במחברתו על קורות התשו"ה תרל"ה, יקרות מאוד כי הרוב מהן נשמרו בכל דבריהן כאשר יצאו מפי הגאונים עם הראיות מן התלמוד והנה הוד האסיפה הזאת אשר נקרא בראש תשובות רבות שם הגאון לתפארת, וכאשר העיד הר"ר חיים בהקדמתו חסר בא את הכ"י הישן, ובסוף האסיפה לא נמצאו משער הפקדון ובר מצרא כי אם שני סימנים ומן הרשום כתב אמת (צד כ"ח) „נשלם החלק השלישי מן הספר הזה בדיני עריות" . . . ואחריו החלק הרביעי בדיני ממנות נדע שסידר המעתיק הראשון גם שני החלקים הראשונים, ואולי היו מס' זרעים ומס' מועד (ונאבדו). — בסדר החלקים והשערים אשר לפנינו נראה שרצה המעריך לשמור על הרוב את סדר המשנה. בחלק ה"ג תבאנה בתחלה הלכות מיאון וחליצה ועריות שהן

(וזה נכתב בס"י ל"ג צ"ל ל"ח). (כ) כ"ה (ע"י ס"י י"ג), כ"ו (ע"י כתובות כ"י וב"ב קע"ג ובתו' ובס' הת' שע"י כ"ה ובמס' וב"י ח"י"ט), כ"ז, ס', ס"ב, ס"ג, ס"ה, ס"ט, ע"י ע"ג, ע"ה, ע"ז — ע"ט, פ"א, פ"ב, פ"ד (צ"ל שנפלו לה כשהיו שומרת יבם), פ"ה, פ"ו, פ"ח, צ"ט, ק"א, קכ"א, קכ"ט, קל"א, (קצת מן ההלכה הוא מה"פ ל"י יהודאי הובאה בחידושי הרשב"א לצ"א דכתובות), קל"ג, קמ"א, קנ"ה, קנ"ז (ע"י ג"ק קל"ח), קנ"ח, קע"ד, קע"ה (ר"י"ף פ"ק דב"ב מן חירו שלמו), קפ"ט, קצ"ה (נראה שהיא מהלכות הקצובות), קצ"ו, קצ"ז (אולי מר"מ כ"ב מכורה א'), רמ"ו (אולי מר"מ ז' מכירה י"א וי"ב), ר"ט (נראה שצ"ל, זה נוטל לפי שלו וזה לפי שלו אם רצו שניהם שלא לבנות בעה"ב נוטל ב' חלקים ובעל העליות שלישי וכ"א בתוספתא ואולי ההלכה לקוחה מר"מ רפ"ד דשכנים), רכ"ה, רל"ג (צ"ל בסוף „והמלוה בידו נוטל בו חצי חלק בכורה וע' פ"י ר"י מוגש הגזול צ"ח ור"מ ג' מנחלת ה'), רל"ה רמ"ב — רמ"ד, רמ"ה (צ"ל המקדש אשה בעדים קרובים פסולי דרבנן), רנ"א (צ"ל לחורגו מותרת לו בת חורגו אסורה לו אשת חמוי אסורה מפני מראית העין" כן איתא בר"א רבה ובבה"ג), רנ"ג — רס"א, רס"ב (צ"ל צרתה מותרת ליבם), רס"ג, רס"ד (ממס' ד"א), רפ"ג, רפ"ה, רפ"ח וע"י רא"ש פ"ק דב"ב) ס"ו ש' (צ"ל לא אשכחן ראייה להפקיע וע"י ר"מ ה' ממונים) ש"ג, ש"ז (כבר העיר הר"י ראבינאוויץ כראמר רבי ראובן והוא מן הכלבו ס"י קכ"ט) ש"ח, ש"ט, ש"י, ש"יא, ש"י"ה, ש"ט"ו, שמו"ב, שמו"ה, שמו"ח, שמו"ט, ש"ז, (כ) כ"ח (שטר תתום . . . ממס' ד"י ש"ץ ד' ז' ב'), קס"ב (אולי מן הר"מ פ"ח דחובל י' י"א), קב"ה (יש לו הכרה), קפ"ט (אמנם הגאונים שיעשו לו מכתב) קצ"ב (הנה הכללים האלה בנטען כלשון השערים דר' יצחק ב"ר, אולם מורגל גם כפי ר"ש בן חפני), ר"א ור"ב (ע"י ס' הת' שער מ"ז), רכ"ד (הלשון מורה שהוא ממנהר"ם או מא' מרבני צרפת ואשכנז), רנ"ח (צ"ל מ"י שנשא אחת מהאחות לאחר מיתתה), רנ"ט (צ"ל מ"י שונה מותר לישא בתה לאחר מיתתה וע' בכה"ג), רס"א (צ"ל ואשת אחי אביו מן האם), ש' (צ"ל לא אשכחן ראייה) ש' (מס' הת' שער מ"ט בשם ס' המקל), ש"ב (הובא בש"ע י"ד שלי"ד ל"ד), שלי"ה (מדברית תשו' הרא"ש כלל ט"ו י'), שני"ד (ע"י ש"ע י"ד שלי"ד), (ב) חטא המדפיס בואת שמו"ף ע"ה והלאה רשם ח"ה (וצ"ל ח"ד) על מצח הדפוס, בחלק ד' שער ה' רשם כמה פעמים שער ד' גם בדפוס הראשונים א' ו' כתוב שער ה' ובכר

במס' יבמות ואח"כ גיטין ואחרי כן קידושין ואולי בעבור שבמס' יבמות הובאו גם דיני מילה ועבדים וגרים שם להם מקום באחרונה בחלק הזה והוסיף עוד אחר קידושין דיני אבל אחרי שביבמות מיתת הבעל מדבר ובפ"ק דכתובות הוזכרו קצת מדינין אלו. גם שערי החלק הדי' כוננו על דרך הזה, הבלות וקנסות ואבוד ממון נמצאו בב"ק, ואח"כ המשכונות ודיניהן שעיקרן בב"מ ואחריהן נחלות ומתנות ש"מ אשר יסודתם בב"ב ושאר דיני שבועות האלמנה אשר לא זכרם בח"ג כי אם בחלק הממונות ואחריהם דיני שבועות אשר עיקרם במס' שבועות ובשער הדי' דבר מדיינין ועדות אשר נמצאם במס' סנהדרין. ולאחרונה יסעו השותפין והשומרים. ואנחנו לא נדע אימתי חי המסדר התשו' על דרך זה אשר אסף מענות מגאונים שונים בכל ענין וענין כדרך שאספן הרי"ץ גיאת בהלכותיו אשר הביא הרבה תשובות בענין אחר. ואין ספק כי בזמן קדום מאוד החלו לאסוף אלה התשובות על זה הפנים. הן קראנו בס' העתים כ"י "וראינו לאחד מן המחברים שחבר קצת תשובות מענין עבדים בשמירת שבת וראינו לכתבן הנה"ו והביא כמה וכמה תשו' הנמצאות בש"ץ ג' ו' ובתוכן תשובות אשר בקיבוץ זה אשר לפנינו שם הגאון עליהן נקרא כמו סי' ח"י (ר' עמרם) וסי' י"ט (ר' כהן צדק) ועוד ראינו שני כתבי יד המכילים הרבה מן התשו' אשר קראנון בש"ץ. הא' הוא כ"ה אשר בחלקו הראשון כמה וכמה מענות רובצות אשה בצד אחותה כדרך שמצאנון בש"ץ ועל ראש התשובות המדברות מעניני גיטין כתוב "תשובות מה' גיטין" ובמקום אחר רשום "תשו' מה' עבדים ושפחות וי"ג ובשר שנתעלם מן העיני" ואחר זה נמצאו כמעט כל התשובות אשר לפנינו בענין זה בש"ץ ג' ו'. וכן "תשו' הגאונים ממתנת בריא ומתנת ש"מ (קצת משער ד', ג') "שמירות ושי"ה ושי"ש" "מדיני דבר מצרא". מכל זאת נראה ברור שאמת שמסדר הש"ץ הוסיף עוד תשובות (כי כל התשו' הנעתיקות מלשון ערבית אשר נמצאו בש"ץ לא באו בכ"ה) אכן אין ספק שגם לפני מעתיק הכ"ה היו רוב התשו' האלה כבר נסדרות לפי הענין. בכ"ז הובאו ג"כ הרבה תשובות הנמצאות לפנינו בה"ד מש"ץ ורובן נערכות בסידור זה כאשר עינינו רואות אותן בש"ץ, אף שחסרות מהן כמה וכמה. כל זאת גם האות שבה"פ נמצאו הרבה מתשו' הסדרות בש"ץ בדיני אישות לנו לעד נאמן שראשית אסיפת הש"ץ ישנה הוא ומסדר זה הספר הוסיף עוד תשובות ויתכן באמתחתו ענין בענין מאת אשר ראה באסיפות אחרות אשר שלטה בהן ידו. — כי נשקיפה על האותות אשר שם המסדר בראש הרבה מן התשו' את שם הגאון נדבר דבר לאמר: המסדר שם את השם כאשר מצאו כתוב, אכן יש עוד ספק אם אמת הדבר שמפי זה הגאון יצא דבר המשפט כי בכתבי יד הרבה פעמים נקרא שם אחר על אלה התשובות ועוד זאת אשר כבר העירו נבונים כי שם המעתיק בראש התשובה אשר מצא חקוק עליה שם הגאון את השם הזה ואחריה ימשוך תשובות אחרות אשר אין בראשן שם כותבן, ואנחנו לא נוכל לשפוט בחפזן לאמר: גם אלה נפלטו מעט סופר זה הגאון. אמת כי איזה פעמים גם הן ממקור זה יצאו אחרי שבראשונה כרוכות באו עם התשו' הראשונות אבל בכ"י ראינו הרבה פעמים בראש אלה התשובות המשולבות בש"ץ אל שלפניהן כתוב שם גאון (אחר ג'). — אם נשאל לאמר

העיר ד"פ על זאת. (3) אמרתי אציגה לפני עיני החכמים אלה השנויים בכ"י ואעיר איזה הערות: בחלק השלישי שער א' סי' ח' כ"ה ר' שר שלום. בסוף השאלה כתובה באמת

מפתח לתשובות הגאונים

באיוה ארץ נקבצו התשוי האלה או נביטה אל שמות הגאונים והחכמים אשר בתוכן וכבר קרא המו"ל בפתח הספר את הגאונים בשם, ובקהל גאוני בכל באו חכמי ספרד ר' יצחק בן אביתר ר' משה ור' חנוך ור' דוד בן הגר (דיין גרנשה. ג, ב, כ"ב), והר"ף ד', א', י"א גם האחד אשר אינו מחכמי המערב ר' משולם דאינו שם (ד', א', ט"ז. ד', ב', כ"ג) מכל זאת נראה שהאסיפה אם בספרד או באפריקה נערכה והלא נמצאה במצרים. ומה שבאו בתוכה תשובות ר' משולם אולי יש לומר שהחכם הזה חי ברומי או בצרפת הדרומית ותשובות ומנו היו ידועות במערב ובאו לידי המאסף והמעתיק כמו שראינו גם באסיפת ג"ק שתשוי ר' קלונימוס ור' משולם לבד באו בה המסדרונה אל אסיפת תשוי גאוני בכל, וראיה

המוענה אשר היא שומה בש"ץ סוף סי' י"ד. (ט) כ"ה ר' עמרם. (ו) כ"ה ר' סמא גאון (אולי ד' קימאי גאון בר מר אחאי ובכ"י אקספארד הוא נקרא ר' סימאי ע"י אגרת ר' שריר' במחברת סדר הימים שהוציא הר"ד א' נייבויער). (ז) כ"ה ר' יהודאי. (ח) כ"ה בסוף התשוי ופסלה מן הכהונה וכן אם חלץ לקמנה נאסרה על חייבי כריתות ועל חייבי לאוין כי החליצה כנגד הגמט היא עומדת והכי א' ר' עמרם חמיבם את אשת אחיו וזכה וכו'. (י) כ"ה ר' עמרם. (יא) כ"ה ר' נטרונאי. (יב) כ"ה ר' נחשון. (יג) כ"ה ר' נטרונאי (כבר העיר הש"רל שבכ"י איתא בסוף התשוי ושאלתי שתיהן זקנות וכו' כך ראינו כופין את הראשונה לחלוץ והדין עליה והלכתא וכו'). (יד) נהבבללו הדברים נאסרה על הדפוסים עליהם בש"ץ. ובכ"ה אחר התיבות "לא אבה יבכמי" כתובים כגון כל הדברים הנדפסים בש"ץ סוף סי' מ"ח מן "מהו אומר לא הפצתי לקחתה" עד הסוף. ולהלן בס"י מ"ח אחר התיבות "אסורה שזוקקה לוי" כתוב כל הענין הנדפס בש"ץ בס"י ל"ג מן "הוא תקנתא איה לן תקנה אלא כופין" עד סוף חסי'. (לה) כ"ה ר' מתתיה. (לו) כ"ה חסר ר' הילאי. (לז) בכ"ה איתא באמוצע התשוי "הפליגו עליהם בדבר זה כך ראינו שכשאמרו חכמים ביבמות מהני הגמ"ט בזמן וכו'". (נב) כ"ה ר' יהודאי (ולפ"ז גם סי' ג"ג ממנו וסרה תמיהת ר"ח מודעי). (נד) בכ"ה ואע"ג דהלכתא כרב דאמר הולד ממוז. בשער השני (יא) כ"ה ר' יוסף בן אביתר. (כ) ר' יהודאי. (כא) כ"ה ר' משה גאון. (כב) כ"ה קט"א שאלו לר"ף על ר' דוד שאמר שאם יצא קול גירושין ה"ה בחוקת גרושה אף אם אין גט בידה וע' ר"ח מודעי שמצא כן. אבל לפנינו בש"ץ הדין על גבול. בשער השלישי (ג) כ"ה ר' הילאי. (ד) בכ"ה חסר ר' נטרונאי. בשער הרביעי (ב) בר"ץ גיאת ר' פלטי. (כ) בר"ץ גיאת ר' פלטי. (כב) כבוד וי"ד שפ"ו ר' מתתיה. (כג) כ"ה ר' כהן צדק. בשער החמישי (א) כ"ה ר' צמח. (ח) איתא בגמ' כ"א ובאשכול. בשער ה"ו (ג) כ"ה י"א. (ז) כבר העירו שברוב"ה ח"ב סי' תשצ"ו כתוב ר' משה גאון ובכ"ה חסר שם גאון ותחלת התשוי "יש ביננו מקום אחד של מינים ששוחקין מישראל". (ו) כתוב "שינוי (א"כ צדקו דברי הר"ד צבי גרעין בדה"ח ה"ה הערה י"ד). (ב) כ"ה ר' צמח. (כא) ר' ירוחם או"ח ג"כ ח"ד בשם ר' האי. (לז) כ"ה ר' אלעזר ריש כלה (וסוף התשוי "כך הוינא דצירי" והכי אמר ר' נחשון ועבד שלמדו רבו תורה וכו'. בחלק הרביעי "שער א' (א) קיצור מח"ג ק"ב. (ב) בח"ג סי'. (ג) הלכות מקובצות ראינו כאן "והקריא לחיבור עבד" איתא גם בה"פ. (ד) מר' שר שלום שאמר "שכבר פירשנו למעלה" וע' סי' ג'. (ט) בכ"ז סוף התשוי "בין עצמו בין במלשינות כמו שעשה עכשו יש לי רשות לגבותה ממני". (זא) הוא מחר"ף וחלק מננה הובאה בתשוי הר"ף סי' קפ"ו ובגמ' פ"ז. (כ) כ"ז ר' שירירא. (כב) "ושני ישראלים שיש להם בחצרות" זו תשובה בפני עצמו בכ"ז. שער ב' (א) כ"ז ל"י צמח. (יא) כ"ז ל"י יוסף גאון. (יב) מלשון התשובה נראה שהיא מר' האי והביא ר' סעדיה בדין זה ודברך אונאה לקרקעות ע"י ש"ץ ד' ו' כ"ד והר"ף ב"י הוזכר. (לה) בכ"ה ר' נחשון פירוש אמר רבא וכו'. (מה) כ"ה ר' פלטי. שער ג' (א) בכ"ז ר' האי ובכ"ה ר' הילאי. (ב) ג"ה ת"כ"ה. (ט) ר' נטרונאי חסר בכ"ז. (יא) ג"ק ל"א באריכות. (יב) ר' האי חסר בכ"ה. (יג) בכ"ז ר' משה גאון. (כא) בכ"ה "והלכתא המצוה מחמת מיתה וכו'". תשובה ב"ע וכתוב על ראשה ר' הילאי (וע' גמ' ר"ט). (כד) בכ"ז ובכ"ה סוף התשוי "או דלמא זימנא בזמנא מאי דאתי מעלמא דארעא יתבינין לה מאתה ליה מרנא תשובה איכ הוא כדבריבם בשאלתא דאי לא כל כמניהו דתובעין דכר מנסיבא יתבין לגברא וכו' ואי בעי למישם לה ארעא וכו'". (ל) כ"ז ר' נטרונאי (והגורסא בכ"י "כבר אסיקו רבנן לית הלכתא ככל הני שמעתתא). (לב) כ"ז ר' הילאי. (מג) ח"ג פ' באריכות. (מז) כ"ז ר' צמח. (נ) כ"ה ר' האי. (נג) כ"ה ר' נחשון. שער ד' (א) אולי צ"ל הויה דביאה דכתבי ליה בעלה. (ז) מר' נטרונאי בכ"י איתע"ז. (י) אולי הויה התשובה שזכרה בשם ר' הילאי ג"ק ק"ב. (ז) נראה שמוסב על הענין הנזכר בס"י ט"ז. (יט) ג"ה י"ח. (כ) מר צמח חסר בכ"ה. (כא) צ"ל כמה הוין שלשים של עבד והמשה של בן ועי' ג"ה ע"ג. (לא) עי' ח"ג קמ"א. (לד) נראה שנתקצרה ע"י ש"ץ ג' א' מ' וחי' צ"א וח"ג קמ"א וק"ב. (לט) עי' הילוף מנהגים צד י"א. (מ) מלשונה ש"ענין איתן" נראה שהיא מר' נטרונאי עי' ח"ג י"ג וגמ' ר"ב וצ"ב. (מז) ג"ה ש"ש. (מז) ג"ה

לדבר שבמערב נסדרה האספה, הן תשוי ארץ ישראל אשר מצאנו בקרבהג). והנה בחלק האישות לקח המאסף גם הרבה הלכות וישימן בצד התשובות הגדולות בדרך המאספים וגם בדיני הממונות לא נעדרוד) והנה מבטת זה המאסף היה לאסוף תשובות בדינין כי הביא לנו אך מעט פרושים קצריםס) בסמניו אולם כאשר לקח המסדר את אלה התשובות מקבוצים שונים בכל העזו ובכל התקף אשר עשה הביא הלכה אחת ב' פעמים אחת ארוכה ואחת קצרה. כי לא כל ההלכות הבאות בקובץ הזה קטועות הנה, הלא נמצאו בהן גם הלכות מוזקקות המכילות דיני ענין מה לכל צדדיוו) ונראה שכתבו ובררו הגאונים הלכות כאלו אם לרצון השואלים לדעת משפט ענין גדול לכל מפלגותיו אם לתתם לפני התלמידים לנחותם בדרך ישרה בהלכה עמוקה ומסתעפת לכל צד וזה שורש דבר אשר כתב גם ר' האי ספר משפטי השבועות וספר המקח. ועתה מה יקרו התשו' אשר באו באסיפה הזאת הן תאורנה עינינו בראותן כי יצהירו מבין שורות אלה התשובות תהלכות ומנהגי בני ישראל בימים ההם, וגם חוק ומשפט תצורנה אחרי שהלכות מרווחות ראינו שם ובדין דבר אחר כמה גאונים יביעו דעתם אם

תכ"ז עיי' רא"ש פ' הנושא. (מז) ח"ג כ"ז. (נג) התשובה נתקצרה לפנינו ובשאלה היו דברים על ענין ולא תשוב נחלה נמטתה אל מטה ועיי' ג"ה ר"ב ור"ג ולפינו צירף המעתיק עוד איזה דברים. (ע) עיי' ג"ה א' (פ) ג"ה תקמ"ד. (פא) עיי' עיטור מנחת ש"מ. (שער ה' א) ג"ה שפ"ו. (י) ח"ג קל"ו. (יב) בכ"ה בקיצור ועיי' ג"מ ש"ב. (כ) ג"ה ר"ז. (לב) באריות בכ"ה קפ"ה ואולי קיצר המעתיק מל' ערבית. (שער ו' ב) השאלות הובאו עיי' הילל. (יד) עיי' ש"ץ ד' ז' ה'. (טז) כ"ה ר' שרירא. (יז) עיי' ש"ץ ד' ג' ג'. (כ) הובאה בכ"ה רס"ז ואולי היא מר' האיי או מר' שרירא אכן כתוב כן בשם ר' נטרנאי בעיטור כתובא דמירכת'. (כג) בכ"ה חסרו תיבות "ארץ ישראל" אכן כתוב כן בשם ר' נטרנאי בעיטור כתובא דמירכת'. (כד) בכ"ה חסרו (ז) אולי היא מר' שריר' שהוזכרו בתשו' ר"ע ור' מתת' עיי' דור דור ח"ד צד קס"ז. (כו) ע' גמור' י"ש. (ל) כ"ה ר' פלטי. (לא) בסוף התשו' חסרים ג' מעלות ורק המעלה הא' דיין יחידי נתפרשה. (מ) בכ"ה ח"א כתוב כמו שהתשו' לפנינו אולם שם בח"ב סי' ר"א נכפלה התשו' ושם כתוב אחריו התיבות "שהלכה רווחת היא שקיים חשטרונו בג' "אלה הדברים" וגם מה שכתוב בשאלה שנים שרנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חצוף הוציאו מעות זו מידם שאין להלכה כוותיה דשמואל אלא כר' אבוהו שא' שנים שדנו דיני ממונות ד"ה אין דיניהם דין מ"ש שבקנין לשמואל וקבעין הלכה כר' אבוהו דקאים רבא כוותיה דא' מאי אויבא בין רבא לר' אחא בריה דר' אית ליה דשמואל דהוי ליה רבא כר' אבוהו ואף ר"ג הכי ס"ל ואע"ג דרביה הוא. איסור ור' ספרא עבדו עסקא כהדי הרדי ואלו ר' ספרא פלג בלא דעת איסור אלו לקביה דר' אבא איל איל איזל אינחת ג' דפלגו קמיהו א"ב תרין מתוך תלתא דקאמרינן בסופ' ולאן איתמר אמר ר' יוסף בר מנוימו א"ר נחמן . . . והנה ברור שהתשובה מקוצרה לפנינו. ומ"ש בש"ץ והודאת ב"ד הוא מנהיג וההלכה בתוספת פ"ק דמציעה עיי' דור דור צד קי"ט. (מב) הובא בקצת שינוי לשון בשם ר' פלטי ברדב"ז ח"א ש"מ". (מג) מנהיג. (מז) בכ"ה חסר ר' סעדיה. (מח) בכ"ה ר' האיי. (נ) עיי' ש"ץ ד' א' ט' וי"א. (שער ח' יב) באריות בגמור' צ"ד וע"ש. (נא) כ"ה חסר ר' פלטי. (נב) בכ"ה חסר ר' הילאי. (שער ט' א) עיי' ש"ץ ד' ב' ה'. (כ) בכ"ה בסוף התשו' "לפיכך אם נאבדו חייב באחריות ורק בגנבה ואבידה אבל נאנסו פטור כר' נחמן". (ג) מכל תשו' א"י הבאות באסיפות ש"ץ ר' האחת ד' א' ד' תאר תשובה שלמה לה ולשונה כלשון גאונים בבל "כך ראינו". וכן קנסות של חכמים כל אחד כמו שהראום מן השמים" (כ"א בכ"ז) ונראה שדנו דין קנסות אשר זורו מנניו גאונים בבל. ג' ב' כ"ז מכל א"ל הלכות פשוטות וכן ד' ד' ע"ג—ע"ז וס' ע"ד מהם איתא גם בש"ץ ג' ב' כ"ז. ד' ד' ע"ה (אולי הוא מגאון בבל שכן דרכם לכתוב "וכך מנהג אצלנו ובשאר מדינות"). ד' ב' כ"ז היא הלכה קצרה (בכ"ז חסר בראש "ארץ ישראל"). ד' ז' מ"ה היא ג"כ קצרה ועל דבר תשו' א"י ומועשיות ע"י ספר המכריע סי' ל"ז וקורות ר' האי לר"של רפ"פ הערה מ"ז והה"י להר"ר גרענץ ח"ה הערה ב' ובלשעראטורבלאטט לאריענטא אשר לפיוסט ח"ז צד ר' בהקדמת חלוק מנהגים. (ד) בר' ד' יש הרבה דינין השייכין לה' אשות הכתובין בחלק ג' ואיזה מן ההלכות בבח"ג עיי' ד' ז' מ' בסוף התשו' וכו'. (ס) ד' ב' ל"ה וכת' ד' ד' ז' ב' ובכר העיר הירי ז"ש שר"ס מפרש המשנה בפנה אחרת מן התלמוד. (ז) ג' ב' מ' הכשר אם אחרי הכתיבה נחתך מוצת מן הגט ובהה"ג פוסל ועיי' בהע"ט ורא"ש גיטין פ"ב. ד' א' ג' דיני קנס. ד' ז' מ' כ"ה עדים פסולים עיי' ג"ק א' והנה יש באסיפתנו מתשו' באותו ענין ארוכה וקצרה ד' ד' ד' ג' א' ו' ג' א' מ"ז—ל"ט. ד' ד' ל"א ופ'. ד' ז' כ' ומ"ז (עיי' ד' ב' ב"ש). ד' ז' ל"ה—

מפתח לתשובות הגאונים

שאמריהם שווין ומכוונים אם שמתנגדים ולוחמים ז) ואלה החדשות אשר תבענה המענות האלה, בעניני השטרות והמכתבים הנהונים בעם ישראל, פה ראינו נוסח החרם אשר קבעו קבל עם (ד' ה' י"ד) נוסח אדרכתא, טירפא ושטר שומא (ד' ז' ט"ו) גם נוסח השבועה בכל אופניה באהזו הש"ץ ס"ת בידו (ד' ה' כ"ב) נוסח הכתובה כשמחזיר איש את גרושתו (ד' ד' י"ב). הוגד לנו שלא היו כותבין בכתובה כל ימי מיגר אלמנותיכי מפני הניחוש (ד' ד' י"ד) שמעה אונינו פסוקים שאמרו בהכותם את הרשע בכ"ד (ד' ד' ל"ד). גם מנהגיהם ראינו מפורש ושום שכל. היו מליץ בביהכ"נ ואם היה הנער שתוקי הפשו הקהל לדעת מי אביו (ג' א' י"ו) הקידושין נעשו בפני העדה והשליח בך לפעמים ברכת ארוסין במקום החתן (ג' א' מ"ה) או אז הקידושין נתנו בביהכ"נ לעיני העם והתלמידים ואם היו מדברין שם ענו בלה"ק (ג' ג' י"ב), התלמידים התערבו בין אנשי העיר אשר שאלו את פיהם עצות למרחוק בעניני אישות (ג' א' ג"א). האבלים אחר יום ראשון היו מתפללים בבהכ"נ (ג' ד' ב') אין מספירין על הקבר אכן בחדשי כלה עושין הספד אם אינו אחר י"ב חודש ומאספמי לנבל לרוב לא באה שמועה תוך י"ב חודש (ג' ד' י"ב) באיזה מקומות כשחזרו מן הקבר מקנחין ידיהם בעפר (ג' ד' י"ט) או רוחצין במים (ג' ד' כ'), עור המילה נותנין באיזה מקומות במים שיש בהם ריח טוב וסמים (ג' ה' י"א). — בימים ההם ויגורו בבית ישראל עבדים ושפחות אך פי החכמים צוה חוק לשמור טהר המדות, ובשפחה אשר נשאה בעליה אמרו רגלים לדבר לומר ששחררה, וכן אמרו הראשונים כאשר נשא ראש גלות בסטנאי בת קנסרו שנתן לו עמר לאשה (ג' א' י"ז), היו מקומות שאין נותנות רשות לקנות שפחות רק נוצריות ונתגיריו ואינן רוצות לחזור (ג' ו' י') אולם היו אדונים אשר לא רצו למול את עבדיהם (ג' ו' כ') ויהי היום וישב ראובן עם עבדו במצור וילכוד המלך את העיר ויברחו האנשים לנפשם וגם העבד ברח מעל אדוניו וישפוט הגאון שעורן עיי"ז לא יצא לחפשי (ג' ו' כ"ו), אמר הגאון במקום שעושין סחורה בעבדים ויש ריוח הרבה כיון שלא קבלו עדיין עליהן מצות מותר למכרן (ג' ו' כ"ו), אכן לפעמים הטה גבר את חסרו אל עבדו ויהי כאשר נשא עבד אחר את שפחת אדוניו, הביא זה הארון את הכן אשר הולידו לבית הספר ויתן ממונו ביד העבד (ג' ו' כ"ט) כי נתפש איש עם שפחתו בזמה הוציאו אותה ממנו

ל"ז. ד' ה' מ"ה. ד' ה' ח' כ"ב. ז) גם זה לנו אות שעיקר סידור תשובות אילו מזמן קדום שכן בקץ גם הר"ץ גואת בהלכותיו את תשו' הראשונים אם לאסור או להתיר. ואציגה נא לדוגמא איזה מן ההלכות: משומד לענין חליצה ג/ א"י כ"ה. כ"ט. ג/ ג/ ב/ כ"ט. משומד שרצה לחזור ג/ ו' ח' י"א י"ז. דיני קנסות בבבל ד/ א/ ב/ ג/ ז/ י"ג. י"ט. נכיתא ד/ ב/ י"ה. כ"ג. (וגראה שלא היה המנהג שזה בכל מקום). אשת ישראל שנשתמדה ד/ ד' ח' ז' מ/ מ"א. ס"ג. מכירת צאן ברזל ד/ ד' ח' כ"ה. נ"ה. כתובת ארוסה ד/ ד' י"ט. כ"ב. ג/ אשה שהלך בעלה למדינת הים ד/ ד' כ"א. ל"ה. ס"ז. אשה ובי"ח מי קודם לפירעון ד/ ד' ל"א. פ. יורשי האשה אם לא נשבעה על כתובתה אינן גובין ד/ ד' ס"ט. (אולי התשרו מר"י האי שהביא הר"י מניגש דעתו שאינן גובין) ד/ ד' ל"ז. (פסק ר"י משה שגובין) ועיי' ס"י ג"ג. וס"ג. וס"ג. ק"ג. וגמ"מ קל"ח. אם יש בעובד רק מ"ב ד' סת"ה. כתובת ארוסה ד/ ד' מ"ה. ג"ט. אם מכרה האשה נכסיה בעלה ד/ ד' ע"א. ד/ ז' ט"ז. כ"י. ע"י שם י"י. שולח יד בפקדון ד/ ב/ ל"א. ל"ז. כמה משלם באבוד המשכון ד/ ב/ ט"ז. י"א. ד/ ח' כ"ז. טרשא ד/ ב/ כ"ה. ל"ז. הררי מוהרי"ד ג/ ל"ז. מ"ח. (ע' גמ"מ ק'). ירושת בנות ד/ ג/ ט"ז. ל"ד. (אולי צ"ל שי"מ דאמור בנתן דבנן ובנן לירשתא כתרוא והוא בתוספתא ב"ב ז' וסרה מענת ר"ח מודעי). בהפסד שבעה ד/ ח' י"ז. י"ג. י"ז. דרך השבועה ד' ה' י"ב. — ל"ד. כ"ב. קנין ד' ו' י"ג. י"ח. קרובים החתומים ד/ ז' ח' כ"ז. דיונין קרובין ד/ ז' ל"ג. ל"ז. כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ד/ ז' כ"ה. מ"ה. דרך המלקות ד/ ד' ל"ד. ל"ט. עד נעשה דיון ד/ ז' ל"ט. מ"ז.

וימכרה ואת דמי מכירתה נתנו לעניי העיר (ג' ו' י"ג), ובדבר הזה אמר הגאון שחלילה לחקור אחרי איש מוחזק וכשר ולחקות אחרי כל מפעליו רק אם מרננים העם אחריה או דורשין ושואלין (ג' ו' ל"ח). — גם היו אנשים אשר כחשו באמונת אבותיהם ויאמר הגאון כי משומד הרוצה לחזור יודה על פשעיו בקהל עם (ג' ו' י"א), או בעמוד שריני וינהו רבים אחריו וישליכו אחרי גיוס ראשי חקי ישראל וכאשר רצו לשוב צוה הגאון לקבלם בנפש הפצה (ג' ו' ד' י'), אך גם הסרים מיושבי הארץ שבו ויבואו לחכות בצל ה' ויען הגאון כי טבילה לבעל תשובה לא מורידה ולא מעלה (ג' ו' ט"ז), בדברי קידושין וגיטין חקקו תורות כיון שכתב ב"ד ממקום אחר שכבר נתן הנט כראוי שוב אין לחוש (ג' ב' ד'), איש שהלך למדה"י כופין לגרש (ג' ב' ב'), היו אנשים אשר קדשו נערות וילכו למרחוק והקידושין היו על תנאי שאם לא יבואו יבטלו הקידושין וישאלו על זה פעם ופעמים (ג' ו' ז'), כבר תקנו הסבוראים במורדת שתקבל כתובתה מיד (ד' ד' ט"ז), עיר שתפשוה ותאבדנה הכתובות ולפעמים היו כותבין יותר ממה שקבלו הנשים מבית אביהן ויועץ הגאון לאסוף זקני המדינה והם יחוקו חוק לפי מראית עינם ולפי מנהגם מקדם ויכתבו איש כתובה כעשרו וכתקפו (ד' ד' ט"ז), אם כל בני העיר מוכרין תכשיטיהם ותשמישיהן מפני שמתיראין משוד או מנלות או לא תוכל האשה לעכב את בעלה שלא למכור כליה (ד' ד' ח'), בסוריא גובין לגרושה כתובתה אף ממטלטלין ובפומפדיא רק מן הקרקע (ד' ד' ג'), מגוי כתב במותו את נכסיו לשלם אשתו בתנאי שלא תנשא עוד ואם הנשא יהיו נכסיו לבית המקדש (אולי לביה"כ או לביהמ"ד) תנאו קיים (ד' ג' ל"ג), היו מקומות שבטלו תוספות כתובה ולא קיימה רק במי שיש לו קרקע (ד' ג' ו'), האישי שגרש את אשתו אינו צריך להשהות בנותיו אצלה אם שוב נשאה לאיש אחר אשר לא הרחיק זלות שפתים מעל ביתו (ד' ד' מ"ו) בדינין חשו מאד על דברת שבועת אלהים יש בני אדם המתביישין להשבע (ד' ה' א') אם התובע עבר וגוי צריך הישראל להשבע להם (ד' ה' י'), תקנה שלא ישביע הבן את אביו (ד' ה' כ'), אם שפטו השופטים ולא יאבה האישי לשמוע לקולם מצוה ללכת אל ערכאי הגוים שהם ישפטו ויערכו דינו (ד' ו' ד'), ואם שנא איש לרעהו או עורן מעיד לו אם לא נחקר על זאת כי לא נחשדו ישראל להעיד עדות שקר לאיש אשר לא אהבו (ד' ו' ט"ז), כבימי הרומים גם עתה הגבאין (מוכסין) אינן יכולים להעיד (ד' ו' כ"ב), מסור פסול לעדות (ד' ו' מ"ב), מתוך השאלות ראינו כי או סחרו בני ישראל הארצות וישוטטו עד כנפי ארץ להביא טרף לביתם (ד' ו' ה' ד' ח' א'), ד' ח' י"א), ויהי כי עברו ימים וארצות ויהברו חכורות בשותפות ובענין השותפות שאלו את פי הגאון (ד' ח' ו'), וישלחו ידם בכל סחורה בזהב מכותת (ד' ב' ד') ובכל זאת החמירו הגאונים בדיני ריבית באותן המלוין וזוין ונפרעין שקולים או מלוין כסף ונוטלין וזוין טבועין (ד' ב' ג') ובתחבולות עשו מלחמה באפריקה נגד חק הריבית לחשוב מחשבות לתת לנושה הקרקע במשכון למען יאכל הפירות והגאון אסר להם לעשות כזאת (ד' ב' י"ב), בימים האלה אף כי לרוב ימי שלום היו בכל זאת עם עו מושל והאחד נתן לרעהו אבן בדולח למשכון ובהגיע תור הפרעון לשלם נשיהו אמר המלוה כי כאשר תפשו המלך ובזו את כל אשר לו נאבד המשכון (ד' ב' ה') או כי באו גוים וכבשו העיר לקח האישי את הפקרין

ויתן להם (ד' ט' א'). — ואלה שמות הגאונים משיבי טעם אשר נרשמו בראש
 התשובות לסימניהן בשייץ הנרפס וככ"י: ר' ששנא: ד' ג' י"ד. ד' ד' ל"ג. ר'
 יהודאי: ג' א' י"א. ג' ב' כ'. ג' ד' י"ג. ג' ה' י"ב. ג' ו' מ'. ד' ב' כ"א. ד' ג'
 ט"ו. ל"ד. ג"ד. ד' ד' ס"ט. ד' ה' א'. כ"ז. ד' ז' ל"ב. ד' ח' י'. ר' חנניה: ג' ב' ו'.
 ג' ו' כ"ד. ד' ב' י'. ר' יעקב כהנא: ד' ג' ל"ה. ר' אסומאי: ג' א' י'.
 ר' צדוק: ג' ד' ט"ו. ר' משה: ג' ב' י"ד. ג' ג' ו'. ט"ו. ג' ד' י"ד. ג' ו' ה'.
 ד' ג' י"ח. י"ט. ל"ג. ד' ד' ל"ב. ל"ג. מ"ז. ר' יוסף: ד' א' י"ב. ד' ב' י"א. ל"ג.
 ד' ד' כ"א. ס"ז. ר' כהן צדק: ג' ב' י"ט. ג' ג' ח'. ג' ד' כ"ג. ג' ה' י"א.
 ג' ו' י"ט. ר' פלמוי: ג' א' ל'. ג' ב' ב' י"ז. ג' ד' כ'. ג' ו' י"ד. ט"ז. ד' ב'
 מ"ה. ד' ג' י"א. מ'. ד' ד' ל"ח. ד' ה' י"ד. י"ח. ד' ז' כ"ג. ל'. ד' ח' י"ג. ר' שר
 שלום: ג' א' ח'. ג' ב' ב'. ג' ג' ב'. ג' ד' ב'. י"ט. ג' ה' ד'. ג' ו' ל"ב. מ"א.
 ד' א' ג'. ד' ה' ג'. מ"ד. ד' ד' כ"ב. ס"ח. ד' ו' ו'. ר' נטרונאי: ג' א' ט"ו.
 כ"ז. נ"ט. ג' ב' ד'. כ"ה. כ"ט. ג' ג' ה'. י"ז. ג' ד' ג'. י"ב. כ"ב. ג' ה' ז'. ג' ו'
 ז'. ל"ז. ל"ח. ד' א' ב'. ד' ב' י"ג. מ'. מ"ג. ד' ג' ט'. כ"ב. כ"ה. כ"ט. מ"ג.
 מ"ז. ד' ד' ט'. כ"ט. ג"ז. ע"ב. ע"ט. ד' ה' ב'. ט"ו. ד' ו' ב'. י"ח. ד' ו' ט"ו.
 כ"ז. ל"ט. מ"א. ד' ח' ג'. ר' מתתיה: ג' א' ל"ה. ג' ד' ט'. ג' ו' ל"ה. ד' ה' י"א.
 ד' ח' ט'. ר' עמרם: ג' א' ט'. י"ד. י"ח. נ"א. נ"ה. ג' ג' ד'. ג' ו' י"א. י"ח.
 ד' ב' כ'. מ"ז. ד' ד' נ"ה. ר' צמח: ג' א' י"ג. ג' ב' כ"ד. ג' ג' א'. ג' ה' א'.
 ג' ו' ל'. ל"ד. ד' א' י"ד (אולי צמח בן חיים לפי שהזכיר ר' צדוק ארונגו והוא היה
 נ"ב בסורא). ד' ב' א'. ח'. כ"ה. ד' ג' ג'. ל"ט. מ"ד. מ"ה. נ"א. נ"ג. ד' ד' כ'.
 ד' ו' י"ב. ד' ז' ב'. ר' נחשון: ג' א' כ"ז. ג' ב' י"ד. ג' ה' ה'. ג' ו' כ"ז. ל"ג.
 ל"ז. ד' א' ח'. י'. ד' ב' י"ח. ל"ה. מ"ח. ד' ג' ד'. מ"ה. ד' ה' י"ט. ד' ו' ג'.
 י"ז. כ"ב. ד' ז' י"א. ל"ג. ל"ד. ד' ח' י"ז. ד' ט' ב'. ר' הילאי. ג' א' ל"א. ל"ח.
 מ"ב. ג' ב' ז'. י"ג. ג' ג' ז'. י"ג. ג' ד' א'. ה'. ט"ו. ג' ה' ג'. ז' ו' י"ב.
 ד' ב' מ"א. ד' ג' ט"ו. ל"א. ל"ב. ל"ח. ד' ד' י"ג. ל"ד. נ"ה. ד' ה' כ"ה. ד' ו'
 ז'. כ"ד. ד' ז' מ"ז. ד' ח' ט"ו. כ"ב. ר' סעדיה: ג' א' י"ב. כ"ג. ג"ד. ג' ב' ט'.
 ג' ג' י"ב. ד' ב' ה'. י"ז. ל"ח. ד' ג' ו'. י"ז. ד' ד' ל"ה. נ"ב. ד' ה' י"ב. ד' ו'
 ח'. ד' ז' מ"ז. ד' ח' י"א. י"ב. כ"א. ר' חנניא: ד' א' י"ג. ד' ג' מ"ב. ד' ד'
 ט"ז. ד' ז' י"ח. ד' ט' א'. ר' שרירא: (הקדמה). ג' א' מ"ג. ג' ב' ה'. י"ח.
 ל'. ג' ג' ג'. י"א. ג' ה' ח'. ג' ו' ט"ו. כ"ט. ד' א' י"ז. י"ט. כ'. ד' ג' כ"ג. כ"ה.
 ד' ד' ז'. ט"ו. ל"א. מ"ג. נ"א. ד' ה' ג'. ד' ו' י"א. ט"ו. ד' ז' ד'. כ"ה. כ"ז.
 ל"ה. ד' ח' ב'. ר' האי: ג' א' י"ז. נ"ה. ג' ב' ט"ו. כ"ג. ג' ד' כ"ד. ג' ה' ו'.
 ג' ו' ז'. כ"א. ד' א' י"ח. כ"ג. ד' ב' ב'. כ"ד. ל"א. ל"ט. ד' ג' א'. ב'. י"ב.
 כ"ז. ל' ל"ז. מ"ט. ג' נ"ה. ד' ד' י"ב. ל'. נ"ג. נ"ט. פ"א. ד' ה' ד'. כ"ב.
 ל"א. ד' ו' י"ד. י"ט. כ"ז. ד' ז' כ'. כ"ב. מ"ד. מ"ח. ד' ח' ו'. ר' שמואל ז'
 חפני: ג' א' כ"ב. ג' ב' ל"א. ג' ו' ד'. ד' א' ט"ו. ד' ב' ל"ב. ד' ג' ז'. כ"ד.
 ד' ד' י"ד. ג"ד. ד' ו' ט'. ד' ז' י"ד. ד' ח' ד'. ר' חנוך: ג' א' כ"ה. ג' ה' ט'.
 ר' משה בר חנוך: ג' ב' כ"א. ד' א' ט'. ר' יוסף ז' אביתור: ג' א'
 כ"ט. ג' ב' י"א. כ"ה. ג' ג' ט'. ד' ד' מ"ב. ד' ה' כ"א. ד' ו' כ"א. ד' ח' כ"ג.

מפתח לתשובות הגאונים

ענפותיו וחלקיו לא הצליח הדבר בידו כי כאשר שאב ממקור תשובות שונות אהרי שומו כבר ענין מה בילקוט בתחלת האסיפה ישוב ויבא בתוך הקובץ עוד הפעם תשובות בענין זה כאשר הן נערכות בקובץ אחר(י); כן גם נראה תשוקת המאסף לסדר תשובות מגאון אחד ולחברו יחד. הרבה תשו' מר' האי כתב בשיטה אחת (ד) אולם גם פה לא בא אל המטרה ולא ידענו אם שאב ממקור נאמן אחר שהרבה פעמים עינינו רואות שהתשובות נזכרו באסיפות אחרות או בספרי הראשונים בשם גאון אחר. — רוב ההלכות בפנקס זה קצרות הנה ורק מעט מהנה שמרו הראיות. הלכות גדולות בענין מה לכל משפטי וחקי הדבר ההוא וכן פרושים בשמועות התלמוד אך מעט מועד מצאנו שם(ט). אולם הרבה מאוד מתשובות האלה נזכרים ונעשים עיקר בספרי הראשונים ויסוד מוסד הן לדברי הוראה ומשפט כאשר העיר בנינה ובהשכל בעהמ"ה ס' איי הם על כל תשובה ותשובה(י).

ל"ה ועוד ק"א—קמ"ז ועוד ר"כ—רל"ז. ה' תפלה כ"ה כ"ה, ועוד נ"ה, נ"ח ועוד פ"ח—צ. ועוד ר"ה ר"י. בה' ע"ז רמ"ז—רס"ה נראה שלקח ההלכות כסדרן כאשר הן בה"פ ומעט זר ביניהן, מהלכות נדה נמצאו הלכות בס' קס"ד—קע"ו ורובן הן בה"פ וביניהן לפנינו בשית אחרות אשר נמצאות אות באות גם בכ"ה בין ההלכות הקצרות אשר שם. (ד) ע' סי' י"ג—י"ט. כ"י—כ"ה. מ"א—צ"ב ק"ט—ש"ל—ש"ט. גם תשו' ר' נטרונאי נערכות יחדיו ע' קס"ד וכו' רמ' וכו' ר"ג. . . רס"ג. . . (ט) י"ב, כ"ג, כ"ד, ל"ט. ב"ה קל"ה—קל"ז קפ"ה ר"ע רצ"ד ויש לפנינו גם סידור בענין אחד לפי כל מחלוקותיו וצדדיו כ"ט. (ט) הנני חורת על הלוח איזה חקיות ובפרט בתשו' מוס' קצ"א והלאה אשר לא פורשו עוד בס' איי הים. (ך) כבר העיר רוש"ח שהיא מאוחרת ור' יהודה הנזכר בסוף הוא ר' יהודה הנגיד אשכנזי מירושלם(ג). (ל) בסוף הוספה. ונ"ל שצריך לגרוס שמונה עשר מלקיות (במקום "שמונים") ועיין משנה מכות ג' י"א וכבר אמרו בתוספת' מכות פ"ג ובירושלמי נזיר פ"ד הג' דבמדרות אין אומדן לראות קודם ההכאה כמה יוכל לסבול כמו שאומדן במלקיות אלא במדרות מכין אותו סתם החצי של מלקיות של תורה היינו י"ח ועי' רמב"ם פ"ז מסנהדרין ובפי' המשנה במכות ועי' לעיל פ"ב ח"ב אהרן ד' (כג) בג"ה וכו' ש"פ. (כד) בשב"ה"ל לר' עמרם. (כז) אולי לר' האי. (לב) מקובצה וקצת מדבריה במנהיג ובשב"ה"ל בשם גאונים. (מח) דין עירוב הוא תשו' אחרת והיא בח"ג קב"ז. (נב) מן וראינו מדרקנים וכו' הוא הוספה מאוחרת ועי' בג"ל צ"י. (נח) בשב"ה"ל ר' האי ונראה שתובות "מלת ה' חמשה" הן הוספה מאוחרת ואולי בעל"א התו ברכות ל"א: ובחידושי' הרשב"א שם הובא ענין זה בס' גאונים אכן הדיוק מייחור הה"א לא הובא שם. (סב) עד "אסור לישן עליהן" בה"פ ר' יוסף ג'. "והלכתא בגדי" עד "מתחנן כנגד" בה"פ ר' כהן צדק. "והא דאמר רחמנא" עד "מיזי אחרינא לא" בה"פ ר' נטרונאי, ושאר התשו' בקובץ אחרון. (ע) נראה שהיא מא' מבעלו התו. (עא) נראה שהתקנת תשו' ביצד נכתבה המשנה" היתה ביד ר' האי וכששאלו ממנו על איזה ענין שכתב בה השיב מתוכה והזכירה ועי' סי' ע"ד. (עב) בבב"ג ואולי היתה באחת האסיפות אשר לקח המסדר מתן אמריו ותשובותיו. (עג) ג"ה שמה"ג ג"ל מ"ד. (פ) תשו' מקובצה מחכם אחרון. (פג) בא"ה לר' האי. "ואנו אומרים וכו'" הוספה מאוחרת. (פח) בגמור"מ ל"ה ובא"ה על שם ר' נטרונאי. (צב) ור' הנגאל הוא ענין אחר שהוסף. (צג) עד ואסור בהגאתו "וכן הלכה" בה"פ מר' הילאי, מה שכתוב וגאון אחד וכו' ע"י רצ"ד. אח"כ הובא הבה"ג' ותשו' ר' נטרונאי ור' מתתיה וכו' לפנינו ור' האי ד"ל וכו' אינו כתוב בכ"ה ושם כתובים אחר "ויאכל במוג" הדברים האלה: ולענין י"ד בניסן שחל להיות בשבת קום לן כר"א ב"ר צדוק כיון שא"ל לבערו במקום של תרומה וכו' בניסן ב"ר צדוק דאמר תרומה לפני השבת ובהג' שלנו בשיבת שמשיורין" וכו' ואח"כ הובאו דברי הרב ר' יצחק ב' גיאת ודברי הגאון בחבית' דחמרא והם בא"ה בשם ר' האי. (צד) ע"י סי' ק' ורפ"ח. (צט) ש' בה הוספה מבעלי הקבלה צונץ רישום צד 198. (קכב) אית' בכ"פ ועי' ג"ל כ"ט. (קלב) עי' עיטור קנין. (קלג) אולי לר' שרירא עי' גמור"מ צ"ח. (קמא) בה"פ ובכ"פ פ"ה לר' שר שלום. קמ"ג לדעת בעלי איי הים לר' האי בני נחשו ועי' ובשב"ה"ל. וקצת מן התשו' אית' בה"פ ולפינו בסוף הוספה עי' צונץ שם. (קנב) ג"ה ס'. והנה המסדר כתב "ש' שם סוג א"י כלומר שם בעיקר התשו' אשר המסדר לקח ממנה קצת דבריה. (קנג)—קנת' בשניו מעט בה"פ קנ"ו לר' שמעון קאירא עי' רס"ז. (קנט) "ומלית כל זמן" עד "צריך לברוכ" בה"פ לר' עמרם וסוף התשו' נקבצה. (קס) גמור"מ קכ"ט דוכה לזה ובשיטה מקובצת כתובות ד' לשם גאונים. (קסא) בכ"ה מתוקנה ושם כתוב "שאם לא קרא לה שם אין יכול לשורפה", כך ראוי לעשות לא יקרא לה שם וכך המנהג. (קסב) בב"ה"ל ר' כהן צדק וסוף התשו' "וחומש ביצה קמח" ואולי השאר הוספה. (קסד) באשכול ע"ש ר' נטרונאי. (קסה) ג"ק כ"ב וכו'. (קע) בכ"ה ובכל בו לר' נטרונאי, ומה שכתוב בסוף "וגדה כל זמן שהיא שבת וכו'" חסר בכ"ה ונראה שהיא מלקיות ממוקם אחר ובכ"ה כתוב בסוף

באו הרבה סימנים אשר מתוכם מזהה הגאונים נחזה לשום סדר במקדש מעט ובעניני תפלות ישראל. אמרו שלא לישב ברחוב ביהכ"נ בעת התפלה (כ"ח), שאסור להתפלל בקול רם (ש"ד), קבעו ברכות ומנהגים לפדיון הבן (מ"ו), דברו בענין

התשו', והכי אמר ר' אחא הויא דסכור נהרא וכו' (קעב) ע"י ח"ג ס"ח ובחלוף מנהגים. קעג) בכ"ה ר' עמרם. קעד) כ"ה ר' סעדיה והגויס' שם "וכן בשאר ימות השנה טובל משום נקיות ומשום קדוש השם בפני הגויס' וששאלתם בעלי קריין צריכין טבילה האידינא דליבא טומאה וטהרה או לא כך ראינו שכשהיו חייבין טבילה בזמן שהיה מחנה ישראל דכתיב ויצא אל מחוץ למחנה וכו' והנה דעתנו שרק התשו' הראשונה מר"ם ואולי השניה לר' נטרונאי. קעה) בתוך התשו' גי' כ"ה "והכי אמר ר' נטרונאי בעל קרי כתוב ביה ורחץ וכו'. קעז) הגי' בכ"ה בסוף התשו' "ואנשי מורה וכו' ואנשי א"י אפילו ביהו"כ"פ טובלין משחרב וכו'" וע' בחילוף מנהגים. ועיקר התשו' אית' באו"ח בשם הגאונים. קעז) בכ"ה לר' צמח ושם הגי' בתוך התשו' "וירא אחרים ויוסרו ובני א"י קנסין ליה להאי מן מתנות ואי הוה חיישין וכו' וע' ח"ט ט"ז וכה"פ. וסוף חסי' הגי' בכ"ה ר' נטרונאי "ולקרות ש"יין כהנים כך מנהג שקורין ופעמים שיגע החזן וכו' וכך אנו עושין ביושבה" וזה שם סיום התשו'. קעט) קודם "ושמרתם עד" איתא בכ"ה ר' חזן זדק, ובסוף התשו' חסר בכ"ה ר' נטרונאי. קפ) בכ"ה חסר ר' שרירא וכתוב כ"ה שמואל בן חפני. קפא) בה"פ ר' נטרונאי. קפב) בה"פ לר' פלטי וכו' וסמיס' "אבל שכתב חילול" קפג) סוף התשו' בכ"ה ופירות ב"י בזמן שהביאון מעי"ט ופירות דכבישי בירוקא שמותר לקבל ממנו וכו"ש כלים וכו'. קפז) ראש התשו' עד "בסוף אלפים" איתא בכ"ה. קצד) ראש התשו' לר"ת ע"י תוי ברכות מ"ח. בתוך התשו' "לגאון דיל. פעמים היה מוכיר" הובא במנהגיו ובמור או"ח תרכ"א בשם גאון. קצה) בה"פ ב"ש ר' ששנא ושם אית' "אבל שכתוב שמשביע כולך או שלטון או בעל מכס אסור לחשב על לך" וכו' בגי' סי' כ"ו ועי' ג"מ כ"ו. קצז) עיקר התשו' בג"ל צא ולפינו הוספה. קצח) הובא ברמב"ן ה' בכורות פ"ג. ר"א) הובא באשכול וע' ר"ה י"ח: והקדמת הרמב"ע לאסתר. רג) מה שכתוב בסוף סי' ר"ב רמב"ן שייך לסי' שלפניו ואית' ברמב"ן שער הגמול כמו שהעיר רש"ח"ו. רד) אולי לפי שאמר על דברת הנשים "כן בנות צלפחד דוברות" ובספרי פנתס אי' יפה תבעו שכך כתובה פרשה לפני במרום אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו" והוראת מלת כן לפני כו' "אמת" ומצינו מגלה ד' שלחה להם אסתר לחכמים קבעו לדורות... עד שמצאו... זאת זכרון בספר"ו א"כ מצינו דמיון בין הכרת האמת בפי בנות צלפחד ושענת אסתר לכן השווה מגלת אסתר לבנות צלפחד. רה) סוף התשו' בכ"ה "אל יאמר להם ברכו כלל" והנה ענין "וצריך אדם לברך לקוני" הובא באו"ח בשם תשו' לקמאי. רי) בה"פ "ולקרות לתורה תחלה. רי"א) סוף התשו' בכ"ה והשאר בה"פ. רי"ב) ר' שר שלום שכתוב בסוף סי' ר"ח שייך לר"ת וכו' בכ"ה. רי"ג) ר' ששנא לר' נטרונאי. רי"ד) בר"יין גיאת לר' נטרונאי. וסוף התשו' "לא קבטו רבנן" ושם מתחלת תשו' אחרת. רי"ה) פלטי והלכת' כדשלח ליה כלי פשתן וכו'. רי"ו) סוף התשו' בכ"ה ונועלי' ב"מ ובמל"ס והשאר הוספה מאוחרת. רי"ז) בכ"ה סוף התשו' "ומותר לו בכך" והוסף המסדר לומר לפניו שמצינו בענין זה גם תשו' מר' צמח והיא הובאה בהג"מ שבת פ"ח. רי"ח) בסוף התשו' בכ"ה והכי אמר ר' נטרונאי שומטין מנעל וכו'. רי"ט) ע"י ח"ג ע"ה וג"ל ע"ג ובראב"ן. רכ"ד) באריכות ח"ג י"ז. רכה) ורכו) בקצת שינוים בכ"פ ושם ר' שרירא כתוב עליהן. רכ"ט) בכ"ה סוף התשו' לשמור שבת כמותן. רל) סוף התשו' "וידא הני אפשר בהשמה והני (צ"ל לא) אפשר בהשמה" אינו לפניו בשבת קני"ה: רכ"א) צריך למחוק תיבת "ואלמנות". רל"ב) שיטה זאת הובאה בר"ן סביב לר"ה בשם ר' שרירא. רל"ג) פ' מההרמודי הוזכר בערוך תרמוד' בתשו' פי' כך. רל"ד) בה"פ שם שלום. רמ"ב) במקום ר' משה כתוב בכ"ה ר' צמח וכן בשב"ל. רמ"ג) ע"י מ"ס סופרים פכ"א ובפרקי הדש לאו"ח סי' קל"א. רמ"ד) ע"י בר"יין ובעיטור כל שיטות הגאונים בענין זה. רמ"ה) ע"י ר"מ פ"ח מתפלה ח"ב. רמ"ו) ע"י מ"א ג' ג' הורו ומקצת הגאונים. רמ"ז) בה"פ לר' צמח. רנ"ב) בה"פ סוף התשו' "עד שישתכח שם ע"י מפיתום". רמ"ח) והלכת' וי"ט בכפרים" ע"י ח"ג קמ"ו—קמ"ז. רנ"ג) בה"פ ושם חסר מן "והא דאמור רבין קנקנים" עד סוף התשו'. רנ"ד) בה"פ לר' נטרונאי. רנ"ט) דומה לזה בה"פ ר' שרירא. רס"ג) בה"פ סוף התשו' "שגידן מלוחה כלל" ושאר התשו' נאספו ממוקם אחד. רסת) סוף התשו' בה"פ ואי זה מלאכה מותרת" והשאר נוסף בזמן אחרון. רסט) בה"פ ר' שרירא. רע) בכ"ה היא באריכות ובפלפול רוב יותר והובאה בר"יין ועי' לקמן פרק י"ב ובבעה"מ ומלחמי' פ"ג דפסחים שיטת הגאונים קר"ח. רעה) ע"י מלחמי' פר"ד דפסחים. בכ"ה כתוב בתוך התשו' ולימנות עם שכנינו ועם קרובינו גזרו ביה חכמים ובדפוס "צריך הוא להתקרב כן אליו ועל כן" צריך להמתק. רע"ז) ע"י ר"ן פ' בני העיר. רע"ח) בפרס סוף התשו' "אין מורין לו לבנוס" ונראה שהשאר הוספה. רע"ט) בכ"ה ר' משה. רפ) בכ"ה ר' נטרונאי "והלכת' כל וכו'". רפ"ה) בר"יין ר' חזן זדק. רפ"ו) רוב הדברים מראשות התשו' הוואת הנקבצת הובא בר"יין בשם ר' עמרם. וסוף התשו' בכ"ה "נעשה י"ט כשבת חייב לבצוע על ב"י ככרות לפיכך אוזח ב' ככרות ופרוסה ובצוע פרוסה וא' מב' ככרות כמו שאמרו חכמים לר' אשי כהנא (צ"ל ר' אשי ור' כהנא ע"י ברכות ל"ט): דנקט חרתי

מפתח לתשובות הגאונים

ברכת ק"ש על המטה (נ"ו), ברכות ופסוקים שאומרים בברכת חתן וכלה (שמ"ד). מבין שורותיהם נראה שהיה מקום מצב רגל השליה צבור רחוק מן תיבת ארון הקודש והיו יכולין לעבור נגד פניו עד שאסרו ללכת שם (שמ"ו). היה מניחין עטרת זהב על ראש ס"ת (רע"ו), בשמחת תורה היו מרקדין לפני ס"ת ובקצת מקומות היו מביאין בשמים וסמים לקטרת (שי"ד), גם בענין שאר מנהגים שאלו את פי החכמים והמורים פשו להם להטמין המין לשבת ולא להטות אחרי הקראים מכחישי תורה שבע"פ (ל"ד), מקצת הגאונים אמרו שאין הכהן מניח תפילין של יד (י"א), היו כותבין ס"ת קטן מבייל אך י' הרברות (קמ"ט). אז נברו לחלק המצות למחלקות (כ"ט). גם פרושים נכונים ראינו בתוך המגלות ומתן דבר עמי הארץ (כ"ד), צורבא מדרבנן (פ"ד), בענין הרבה שמועות בתלמוד שנאמרו בתוך מעשים אשר ספרו והשמועה לא נמצאה במקום אחר (ק"ט), בדבר האגדה במעשה דר' בנאה דהוי מצייר מערתא (קכ"ו), ודרבה בר בר חנה דראה היכא דנשקו רקיעי ואמר הני כי מלך אלכסנדריא בנה מקום ועשה בו דמות רקייע וגלגל והראה חכמתו ואותו המקום ראה רבה בר בר חנה (קכ"ח). ספרו לנו אבותינו מ"י מילי דחסידותא דעבד רב (קע"ח) ושמו של הקב"ה לא נכתב במגלה מפני כמה טעמים (ר"א), שריש גלותא הו' נותן אגרות של רשות להכמים להורות וללמד בעירות איסור והיתר (ר"י). נפשם היקרה חסה על מלאכתם וחית בהמתם עד כי התירו לומר לגוי בשבת לחלוב לעצמו משום סכנת בהמה (רכ"א), גם אמרו להאביל לתולעת המשי בשבת (ר"ל) ואף כי בנפש רכה שפטו על דברת בני אדם והתירו ביה"כ לוקן תש כח שבא לירי חלישות בענין שהושש לסכנה לאכול ומכ"ש אם הוא זקן נכבד שבסכנתו ובמחוחו יהיה הפסד לרבים (שכ"ה) גם מתהלוכות בני אדם יספרו איך היו מתקנין קלפים (של"ב), שאלו אם מותר לאשה לכהול עיניה בשבת ואמר הגאון שזה איסור גמור (רמ"א), הוץ המננן בלשון ישמעאל אסור (קנ"ב). דייגין שמשכנין את העניים כלי חמלה הם דייגי סרום (פ"ו). ואלה גאוני כבל אשר שמם לפנינו לזכרון בראשי פסקי התשובות: ר' אחא קע"א (הסוף). ר'

ובצע חרא מ"ט לחם מושנה כתיב ואחר שמוצע וברך המוציא חוור ומכרך לאכול מצה שכן אמרו חכמים ומכרך ואוכל מרור וחורר לאכול מצה זכר למקדש וזהו מנהג אבילת ירקות" ע"כ וכל מה שכתוב לפנינו בדפוס "ואיכא מרביותא" חסר ונראה מאוסף בזמן אחרון. ובכ"ה תשו אחרת והיא לפנינו בדפוס כתובה בתוך ס"ת זה וז"ל "ושאילו קאמיהו ואמרו מאיזה מהן בוצע כו' אלמא דצריך לבצוע על שניהן." ע"כ והשאר חסר ותשו זאת הובאה ברו"ץ על שם ר' האיי וסוף התשו כה"פ מר' שרירא. (רצ"ו) נראה שהיא ממוסף מאוחר. (רצ"ח) לר' כהן צדק ע"י ס"ח. (רצ"ט) בכ"ה חסר ר' ששנא ובאמת נראה שהיא מאוחרת דכבר צונץ. (שא) בשי"ן ג' ה' ג' לר' נטרונאי (שב) ג"ק ל"ח. (שג) ביותר אריכות בה"פ. (שה) ברו"ץ לר' פלטי. (שו) בכ"ה בסוף תשו אחרת אשר היא לר"ש בן חפני וסוף התשו ויש מהם שאינו חייב לכרך. ומה שכתוב לפנינו בדפוס הוא תשו אחרת בכ"ה וז"ל "וערבה יסוד נביאים שיסודות לכל ישראל לעשות כן ר' שרירא. (שז) בכ"י ר' שרירא. (שז) בכ"ה ר' הגרם וסופה" ועכשו נוהגין במקומנו במתיבת' בכמה דורות שלא לפחות מששים ושמונה (אולי צ"ל משה ושמונה) בדיו כלולב" ע"כ ונראה שהשאר הוספה. (שז) בכ"ה ר' שרירא. (שמ"ן) בה"פ ר' צמח. (שמ"ז) ברו"ץ מר' האי. (שכ"ב) גם הרו"ץ הביא שברגל וגם אחר הרגל מנחמין אולם ע"י בטר"ר יו"ד שצ"ט ובדבר הפסוק שהביא וישבו עמו לארץ ע' הגרם בילקוט אויב ובפ' אלו מגלחין ובמדרכי ובטור יו"ד שפ"ז. (שכה) מאוספה. (שכו) ע"י ג"ל צ"ו. (שכ"ט) מקובץ והנה בראש התשו ר"ס וסופה דברי ר' האי וע' תשובת ר' האי כזה באשכול. (שלא) בקצת שינויים בה"פ לר' נטרונאי. (שלב) תשו ר' נטרונאי קרוב לזה הובאה באר"ח (שלב) ע"י ג"ל ד' קצת ממנה ע"ש ר' האי. (שלד) מוחסם מאוחר וכן של"ו—של"ח. (שמ"ג) אולי ראשם לגאון ואח"כ הוספות. (שמה) אולי היא מר"י החסיד. (שמו) מזמן אחרון. (שמ"ט) אולי ג"כ מר"ת. (שנא) תחלתה שייך לסי' ש"ן ואח"כ הוספה. (שנב) בראשה דברי גאון ואח"כ הוספה.

ששנא קנייה, קציה, רס"ו, רצ"ט, ש"ג. ר' יהודאי קמ"ז? רע"ב, רפ"ג, ר' משה קמ"ז? רמ"ב? רע"ט, ר' יוסף קנ"ה, קס"ב, רנ"ג, רצ"ה שייח. ר' בהן צדק קנ"ו, קפ"ט, רמ"ד, רפ"ד, רפ"ה, רצ"א, רצ"ח. ר' פלמוני: קס"ו, קפ"ב, ש"ה. ר' שר שלום: ל"מ"ה (קצת), קמ"ז—קנ"ט, ר"ה, ר"ט, רל"ד? רמ"ט רניה, רל"ו—רס"ב. רצ"ג, ש"ד, ש"ל. ר' נטרונאי: כ"ה, כ"ו, צ', קנ"ו, קס"ג (ר' בהן צדק?). קס"ד, ק"ע, קע"ח, קע"ט, קפ"א? קפ"ה, ר"ו, רי"ג, רמ"ו, רמ"ו, רל"ו, רל"ט, רמ"ה, רס"ג, רע"ג, רע"ד, ר"פ, רפ"ח, (נחשוני?) רפ"ט, ש"א, ש"ט (שרירא?), שיי"ט, שלי"א? ר' מתתיה: קיד? רכ"א? רכ"ט, רצ"ד. ר' עמרם: כ"א, כ"ז? כ"ח (נטרונאי?) ק"ו, קנ"ו, קע"ג, שיי"ב. ר' צמח: קע"ו, רל"ו, רל"ח, רמ"ו, רמ"ז, ש"מ? ר' נחשוני: רכ"ה (ר' שרירא?). ר' הילאי: ק"א, קנ"ו, קנ"ח. ר' סעדיה: קע"ד? ר"ב? שנ"ט, ר' שרירא: מ', צ"ז? קל"ו, קס"א, קס"ט, ק"פ (ר"ש בן חפניו) ר"ו, רכ"ב, רכ"ה, רל"ב? ר"ע, ש"ג, שיי"ד, שכ"ד, שני"ב. ר' האי: ד'—י"ג, י"ד, ט"ו, י"ח, י"ט, כ"ב, כ"ג, כ"ט? ל"ח? (בר נחשוני?) ל"ט, מ"א, מ"ו, מ"ז, מ"ט, נ', נ"א (ר' עמרם?). נ"ב—נ"ו, ס"ז, ס"ד, ס"ו—ס"ט, ע"ג—ע"ח, פ"ב—פ"ד, פ"ו, פ"ה (ר' נטרונאי?) צ"א, צ"ג, צ"ו, ק"ד? ק"ב, ק"ג, קמ"ו (קצת), קי"ח, קכ"א, קל"א? קל"ה, קל"ח—ק"מ, קמ"ג (בר נחשוני?), קמ"ד, קמ"ט (נחשוני?), ק"ג, קנ"א, ק"ס, קס"ח, קע"ב, קצ"ו, ר"ד, רכ"ו, רל"א, רל"ה, (שר שלום?), ר"מ, רס"ח, רע"ז? רצ"ב, רצ"ו, רצ"ז? שט"ו, שכ"ג, שכ"ו, שלי"ה—של"ט? שמ"א. — ר' האי ור' שרירא: כ"ד, רנ"ג, ר"צ. ר' שמואל בן חפני: ע"ט, ש"ו, ש"ח.

פרק ששי.

בשנת תר"ה הוציא הר"ר דוד קאססעל אסיפת תשובות ויקרא לה "תשובות גאונים קדמונים" והן נקבצו מכ"י אשר הוא כעת בתוך עקד הספרים אשר לקיסר יריה בבערלין. והנה בכ"י הנ"ל אין סימני המספר לתשובות, ונראה שלא היו כולן שם בסידור זה אחר זה כי המסדר לקטן כאשר העיר המניה בהקדמה (דף ז') וישם בהן קניב סימנים (ס) ומוצא הדברים מן התלמוד, ובמצות שייר הושם בבית השער שהתשו' האלה מלוקטות ע"י ר' יוסף טוב עלם וכבר הושב על זאת בצדק בהחלוקי ח"ח. והנה נראה שהקבוצה נאספה בצרפת הדרומית מפני שלא נמצאו בה תשו' חכמי ספרד אולם תשובת ר' קלונימוס ור' משולם באו אל קרבה לא לאחד אחר כי אם בתואר אסיפות קטנות משולבות אל אגודת המאסף האחרון. גם מה שכתב שייר בקדמתו והביע אומר למי התשו' לא ככולן צדקו דבריו, כי יש לפנינו תשו' אשר בלי ספק לנאון אחר הן כי הובאו בשמו במקום אחר. — האסיפה אשר לפנינו נעשתה בדרך זה: המאסף לקח כמה אסיפות קטנות אשר היו לפניו ויהברן. הן הנה קבוצת פירושים (לר' שרירא ור' האי), פרושים קצרים במס' ע"ו וסנהדרין (אשר הם בסוף הס'). קיבוץ תשו' לר' קלונימוס ור' משולם. וגם קבוצת תשובות מר' שר שלום (כי כן כתוב בסוף סי' מ"ג, סליק"). ויכתוב גם תשובות אחרות אשר מצא (ולפנינו ברפוס הן לרוב בתחלת הספר) והן

(ס) הכ"י זה לפנינו עתה מכורך ומסודר באופן אחר והוא מכ"י שהיה מלפנים בערפורט אשר כבר נדפס ענינו. תחלת הכ"י עודן כאשר לפנינו בג"ק סי' מ' ואח"כ התשו' ובתוכן תשו' "כיצד נכתבה המושנה" ומשלי דסופוס אשר נדפסו וכמה מן התשו' הנדפסות

מפתח לתשובות הגאונים

לגאונים שונים. והאות הנאמן על זה כי מסדר התשובות כאשר קבץ מכם אסיפות כתב התשובה פעמים. אך המאסף ג"ק רשם זאת ולא הוסיף לחקקה שנית (ב"ח נ"ט) ומה שנראה לפנינו שבתוך הקיבוצים הקטנים באו גם תשוי מנאון אחר (קב"ג) אל יפלא בעינינו כי כן היה דרך הראשונים לחבר דברים עתיקים אשר מצאו. התשובות בקיבוץ זה יקרות הנה מכם פנים יש בהן הלכות מווקקות מהן נראה כי המורים חפרו בעמק התלמוד ועוד זאת פירושים רבים באו שם. מהן ברחבה על סוגיות גדולות מסוככות ומהם נכיר הדרך אשר הלכו בו הגאונים באספם בכפס תמצית השיטה העמוקה וזה היה לרוב גם דרך ר"ח ור' משולם ור' קלונימוס והפירושים ההם יגיהו אור נוגה על מנהג העם והתלמידים איך הקרו בביאור התלמוד בימים ההם ושאלו ביאור אחר ביאור ודרשו אם יש טעות בספרים והגאון הורה להם הדרך איך יחקורו³) והנה דרך הפירוש באופן זה לשקול דברי כל השיטה יחד במאזנים ולשום הערות פירושים קצרים רק למלות זרות קם עד כי באו חכמי לותר ר"ג ורש"י ופירשו השיטות וסברותיהן בקיצור ובמעט דברים השאלה והתירוץ והפירוק כל אחד על מקומו. ועוד זאת מצאנו בתוך התשובות האלה גם הרבה מפירושים הקצרים על מלות קשות ועל ענינים אחרים הצריכין קצת ביאור. וכן היו תהלוכותיהם להביא בתוך הפירוש ביאור או תשובת גאון קדמון בענין הזה לאות ולראיה⁴) והנה אלה הפירושים הקצרים מבארים לרוב המלות והענינים הזרים באיזה פרק או מסכתא אשר למדוד⁵) ותשוי כאלה בסידור זה נמצא גם בגיה. — בתוך התשוי מצאנו גם דינים מאוספים על ענין לכל משפטי וגם הלכות קצרות ופסקות ראיונה⁶) והדין מובאין בספרי הראשונים. ומן הפירושים האלה הכנים בעל הערוך בספרו כדרכו לרשום פירושי הקודמים לו בלי נשוא שמם על שפתיו כי אם פעם בפעם (לזכרון). ואלה קצת

ג"ק כבר חסרו בכרך הזה ואיזה מן התשוי נדפסו בסוף גמ' מ. 3) בס"ע ע"ח: שנסתפק לך אם טעות סופר אם שיטפא דתלמידי דתרביצאי. ונראה שתרביצאי היו התלמידים שלא הושיבו עוד בבית המדרש הגדול של הגאון ואב"ה. ומחוצה לביהמ"ד היו שורות אשר ישבו שם התלמידים הקטנים ולהם מורים אשר לא נשאו ולכן בתלמוד ולכן שאלו על הגירסא וע' בג"ה ס' רכ"ט גרסו וגירסאות ישנות בלתי מוגהות היו להם בתלמוד ולכן שאלו על הגירסא וע' בג"ה ס' רכ"ט ורובא אחרונה דקבילו מן גירסיה דמר בר אדא אלוף וכי' ואלין אינון דבוותא דתרביצא ואילין תרין לישאני בני רבנו מן גאון ותלמוד בלחוד⁷) ואפשר שהמורה לפני תלמידים כאלה נקרא „אלוף“ שלא להחליפו עם הגאון והאב"ד. וג"ל שאולי אף שנהגו מלפנים בישיבה הגדולה שישבו הרב והתלמידים אולי אותן התלמידים הקטנים היו יושבים ורובצים על הארץ ולכן נקרא „תרביצאי“ וע' בג"ה ר' ור"ד שהיו להם גירסאות שנוורות בפי החכמים ואולי נוס' ר' יהודאי. — ס"פ פ' „גירס' בעיתון דאיחא בנוסחיתון כ' חלופי“. ס"פ ח' „דאיח לן פירושי מקצתה דפריש מרנא לבני קאבא אלא מיהו בעינן פירושא רויח' וכי'“. ס"פ ה' „והרבה משתבשת על כמה התלמידין שאין אוהוין עיקר דבבר לתלות בו את ענפיו“. ג) צד ל"ט: מתלעין (ורקא מבעי למר כך פירושה). מ' ישיפה (שהקשה לך). קוניה על ענין הפלטה. מאי אדכרת כך פירש בה אבא מארי בר ר' צדוק ראש ישיבה וכבר העיר הר"ר ווייס שהגאון אבא מארי הובא באשכול. והנה מצינו שמו כמה פעמים. בתוך תשוי ר' יהודאי ג"ל ס' מ"ה (ט') ובתוך תשוי ר' האי תש"ר II צד ב"ו ואולי הוא שהוזכר גם בבה"ג מילה בענין יוסף בן פרק ממוזא. מוקלא עין פ' י"ג. ד) הפירושים בסוף האספה הן בע"ז וסנהדרין. והנה בתוך הקיבוץ נמצאה תשוי אחת בענין הגדה (י"ז) כעין מדרש וראוי לחוקרי תולדות המדרש לשום לב על זה אולי הרבה מדרשים יסודתם בתשוי כמו שמצינו שמדרשים קדמונים נודעו לאחרוני הגאונים. ה) הלכות גדולות בס"י א' ו' מ"ח והלכות קצרות בס"י י' י"ח. ו) הנה אנחנו רושמים קצת הערות על התשוי מלבד התשוי מר' קלונימוס ור' משולם שנעיר עליהן במקום אחר. ז) התשוי הובאה בש"ץ ד' ז' כה' ל' שירא. ח) ע"י תשוי שם. ט) תחלת התשוי בש"ץ ד' ז' מ"ה בשם הלכות א"י. י) הלכות גמין מאוספות ורוב הדינים בש"ץ ד' ב' כ"ו ומ"ש כשהוא תופס קרן ציצית ע"י ש"ץ ד' ב' כ"ו. והנה דעת ר' האי וכמה גאונים דביטול מודעי א"צ קנין ע"י בעטור. יא) שאלת חיי שרה והירוש' הרשב"א תבנות פ"ק. יב) בכ"ה ר' נטרונאי אכן מה

דרכי הגאונים אשר נגלו לנו בתשו' אלה (מלבד התשו' אשר מחכמי איירופא יצאו). כאשר שאלו תלמידים על דבר אחד מן השמועה הזו הגאון בדיוק נכון על כל הסוגי ואומר הוצרכני לפרשה מתני' וכי' (כ"ג). טרה הרבה לקיים גירסאות נכונות בעבור שבכפרים לא היו בקיאים אף במקרא (ע"ת, פ', פ"א) מעורר התלמידים לאחוז שורש ההלכה בידם שלולא כן משתבשין הרבה בענפים היוצאים ממנה (צ') מגלה סוד הדבר כמה קשה להורות התלמידים ע"פ הכתב ואומר, ואם היה רצון והייתם לפנינו או היה אפשר לפרשן יפה ולבררן יפה זו

שכתוב בתוך התשו' „מאי אשה אילימא אשה אחרת אמו לאו בכלל הישר והטוב היא אלא מאי אשה אשתו“ הובא בשיטה מקובצת לבי"מ ק"ח מתשו' ר"י מיושב בשם ר' משה גאון. (ו) סוף התשו' בה"פ ל' נטרונאי והיא באריכות בח"ג ק"ז. (יא) עיי' רש"י ברכות נ"א. (יב) וקמפת שעושה אותן עוגה ע"י ברש"י וערך שפי' הקרבת דבר לדבר. (יג) תשו' הירוי"ף עיי' פור' חומ"ט פ"ז. (יד) מרי' שר שלום ש"ץ ד' / ו' / ו'. (טז) אולי צ"ל ידועות עינים עשתי עשרה בעבור אחת עשרה ידועות של שמות עד ויקרא שהן י"א סדרות לפי המסורה. והנה הכ"ח באמת בעבור כ"ח הפסקות מואלה המשפטים עד הנה אנכי שולח מלאך הן הפתוחות והסתומות שם. (טז) בכי"ה ל' צמח (ז) ר' נטרונאי ח"ג י"ט. (יז) באשכול ל' נטרונאי. (ח) ל' נטרונאי ש"ץ ד' / ו' / כ"ו. (כא) כך הראוני. . הא ר' יהוד' והא רבנן עיי' ברי"ף ובתו' תירוצים אחרים. (כב) תירץ הסתיו' דבריו ריב"ב אם אמר על מי שראוי לזוירש דברים קמין ודחכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרין. . . . התם ודאי בלשון ירושה קאמר“ הובא בחדושי הרמב"ן שם בשם ר' האי בשם קדמונים. כ"ר, (כד) נראה שהן ר"ב. פלמוי ע"י ש"ת קס"ה וקס"ו. (כז) אולי מה שכתוב לפנינו בש"ס „דהוי' בההוא מעשה. . . ותיבעי ליה מתניתין מעכשיו“ לא היה לפני הגאון. (כז) ל' נטרונאי ע"י ה"פ ושל"ת ש"ט. (כח) ע"י רשב"ם במשנה בב' קל"ש. בולא כתב נכסים. (כט) הובא באשכול. (ל) בה"פ בסוף „ולא מולול בדימה תורה ובדברי סופרים“ (לא) בה"פ ל' נטרונאי. (לב) קצת ממנו בש"ת רנ"ט. (לד) מה שכתוב בתוך התשו' „דאי כנסה ולא בעלה. . . אלא דוקא דבעל. . . יבמה יבוא עליה“ נמצא גם בש"ץ ג' / א' / מ"ח. (לו) ברי"ף ע"ש ר' נטרונאי ובאש"י ע"ש ר' נחשון. (לז) ל' פלמוי ש"ץ ד' / ג' / י"א. (מ) ש"ץ ד' / ב' / מ'. (מג) ל' נטרונאי ח"ג י"ט. (מד) מרי' האי ע"י ג"ה י'. (מו) הרבה מדינין אלו בח"ג קט"ו—ק"ז. (מח) לפי דעתנו התשו' מסו'—נ"א אולי הן מרי' משולם או מרבינו גרשום כי זה דרכם בקודש לכתוב „אם כן הוא כמו שכתוב בשאלה“ „מהני מעמי ומעמי אחרונא“. וראה השם „ימואל כן שמעון בסי' מ"ח וגמור"ם ר"ב. בסי' נ"ו: „הלכך מן הלון מעמי מחייב מורה“. בסי' נ"א: „כך היא. . . ודבר זה ידוע לישראל ולא"י . . . והאמת ש"ש שגורות כאלו שגורות גם בפי ר' חנוך ואנשי דורו בספרד. (נג) ל' שרירא שהר"ף כתוב ש"ש מביא בשמו מה שכתוב לפנינו בסוף התשו' „בהקדש דאין הקדש מוציא מיד הקדש אבל הרוזן מוציא מיד הקדש“ (נד) בש"ץ ד' / ה' / כ"ד ל' הילאי. (נה) עיי' ב"ק ק"ז. דברי ר' ורי' נחמן והתשו' בקה"ק ברי"ף ד' / ה' / כ"ה. (נו) נראה שייך לסי' נ"ה. (נז) מ"ה שאמר בסוף התשו' בענין תנאי היה דברינו אבל כי מוקימי סהדותיהו בכ"ד לא יכלין למהדר בהון. ולעיל אמר בענין אמנה היו דברינו ש"ס אם כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין הובא בשם ר' האי בר"ן כתובות פ"ב ובחידושי הרשב"א ועי' עוד גי' הנאל בש"ס זילו קיומו שטריוכו וחותו לדינא. (סא) כבר העיר הר"י ל. צונץ שצ"ל במתוס צל קוני. (סב) צ"ל בב' ליטרא בשותפות והלא כתוב לקמן „מכר אותן בג' ליטרא בשותפות“ (עא) נראה שזה הסי' וסי' ע"ז הן מרי' שרירא או מרי' האי וכדבריה' איתא ברא"ש יבמות פ"ב ס"א. (עב) הוא ל' שרירא שמוכי' בה א"א ר' יהודאי ומצינו שהוזכר פירושו גם במקום אחר בגי' כ"ט. פי' בית הצביעה דף כ' ע"ב הובא בערוך ערך צבע. מ"ש בסוף התשו' „מממשות זן לא נאמרו שהחזירו לדהו' אפי' לא החזירו נאמנין“ עיי' רש"י תגיגה כ"ו. (עג) שייכת לסי' ע"ב. (עד) עיין רש"י בברכות ובסנהדרין ק"ז. (עה) לפי לשון התשו' נראה שהיא מרי"ם או מרי' שמואל בן חפני (וכן ביאר התלמוד ואמר התלמוד הבבלי שהוא הדין השני מן הדרך הראשון, והוא השער הזכור). (עו) נ"ר שהיא מרי' שרירא או מרי' האי. (עז) מסומנת בגי' ס' שייך בין תשו' ר' האי ששלח ל' חן בן שמרי' והזכירה ברד"ק יהושע. (פא) בסוף ועיקר. . . פרשי אינשי מספק שבועה ולא פרו מספק ממנה עיי' רש"י שבועות ל"ב. (פב) מדברי העיטור משמע שהיא מרי' שרירא. (פג) עיי' ערך שיש שם שם התשו' והוספה. (צג) אולי ל' משולם לשלשן השאלה ובתשובה „וכן הדין“ כלשון זמנו. ואולי גם סי' צ"ב ממנו. (צד) הפי' בזמן שהתרו הובא בריטב"א ח' למכות בשם „ואחרים פירושו“. (צה) אינה ל' האי שפי' באופן אחר עיי' ברי"ף. (קא) מרי"ש ח' חפני וקצת ממנה בגמור"ם מ"ג. (קב) יש לספק אם היא לאי מגאוני בכלל. (קג) נראה שהיא ל' האי ע"י ג"ל ט"ו. (קד) קט"ו. הפי' נזכרים בערוך חלק וחניו. (קכג) בסוף סי' הכלבו ל' יוסף גאון. קל"ג נראה שהיא לאי מגאוני בכלל. — מן הפירושים הובא ב"דף מ': קוניא בערוך ובאש"י ח"ג דף קמ"ד. אדרכת' התשו' בשם גאון באש"י שם צד קמ"ג. סוף הפירושים וב"ד בן זכאי וחקר עדות עדים „א' ר' אמי“ צ"ל אמר ראמי בר חמי סנהדרין מ"א.

מזו כמות דבר דבור על אופניו מפני כשתלמיד יושב לפני רבו וישא ויתן בדבר הלכה יודע רבו לאיזה צד נוטה לבו ומה נתברר לו ומה מתעקש עליו ופושט לו ומאיר עיניו ומראה לו פנים בהלכה אבל בכתב כמה אפשר לו (מ"ו). כששאלוהו דבר שכבר השיב עליו מצוה לכתוב התשובה שכתב מלפנים (ע"ט, פ"ד). אך לפעמים פשתנן כתב הישן לא נמצא עוד וחוזר ועונה כפי מה שזוכר (פ"ה). גם מבין אצבעותיהם תופע אור על מצב המורים והחכמים בתורה ובעבודה והלא הגאון אומר „בן תורה הוא כל דמציין נפשיה בציצית וכיף לתורה ולדברי חכמים ושמע כל דאמרי חכמים ולא מזולל בדברי חכמים ובדברי סופרים (ל'). גם מנהגי עם רואות עינינו: או קלה בעיניהם השבועה (נ"ה). הש"ץ מכריז בביה"כ ובבית האבל וישאלו רבנן טעמא והכל משיבין ברוך דיון האמת (ע"ג). באיזה מקומות כשהיו חוזרין מן הקבר היו מברכין ברכה על הכוס והגאון לא ידע מנהג זה (ל"ה). כהן חשוד בדברים רעים אינו נושא בפיו (ז'). גם נמצאה בתוך התשובה אנדה אחת תורה לנו הדרך בה דרשו בימים ההם את המקראות. תפשו דרכי המדרש לשום כלי המקדש סימנין ואות לספרי הקודש ולשמות אבות עולם (ט"ז). גם קראנו מדרך המסחר: אנשי עיר פלוני כבשו עירנו ושללונו והתגרין של אותה העיר הולכין לסחורה לעירך אם תוכל לשלול אותן בכח שרי עירך טול מהם. ואמר לו אותו ישראל אם הייתי יכול לשוללן הייתי שולל אותן לעצמי שגם אני הפסדתי. וכשהלכנו שם תגרי אותה המדינה שם אותו יהודי נפשו בכפו ושללם בחזקת הגוים ששחרם בממון. צ"ג. (אולי התשובה היא מאחד מחכמי איירופא). ואלה שמות הגאונים משיבי טעם לפי סימני זה הקיבוץ ר' יוסף קב"ג? ר' פלסוי ל"ט. ר' שר שלום י"ד. כ"ה? ר' נטרונאי ט"ז. י"י. י"ט. כ"י. כ"ג. ל. ל"א? ל"ו (נחשון?) מ"א. מ"ג? ר' צמח ט"ז. ר' נחשון א'—ה'. ר' שרירא נ"ג? צ"א. ר' האי כ"א. כ"ב? מ"ד? ע—צ'. (אולי גם מרי שרירי) ר' קלונימוס ק"ו ק"ו. ק"ג קט"ו—ק"ח. ר' משולם ס"א—ס"ט. ק"ט—קכ"ב, קכ"ה—קל"ב. קל"ד—קנ"ד.

פרק שביעי.

מירושלים יצא דבר ה' בשנת תרכ"ג הרפים ה' זאב וואלפינזאהן וה' שניאור שניאורואהן תשובה הגאונים בשם „חמדה ננוזה“ במספר תשובה קס"ז מתוך כ"י ויוסיפו עליהן הערות והכ"י הוא כעת ביד הר"ר אברהם ברלינר. והנה בכ"י הזה אין אות מספר בראש התשובה והמענות כתובות כאחד ושמות הגאונים לרוב בתוך השורה באותיות גדולות וכולמות. והנה אין ראייה שכל התשובות הבאות בזאת האסיפה מן האות שכתוב בו שם גאון עד האות האחר ששם גאון נקרא עליו כולן מאותו גאון הן. אכן באמת רובן על שמו נקראו אך כאשר אסף המסדר מענות מכמה קיבוצים שהיו לפניו הביא לפעמים בתוך אגודת תשובות מגאון אחד גם תשובה אשר כתב גאון אחר. ומה שנראה לנו בזה הוא שבאמת היו לפני המאסף תכריכי תשובות שמורות כאשר שלחן הגאונים לשואלים וכאשר קבצו אותן אנשי סודם והמופת על זה שבא בראש כמה תשובות „שוב שאלתון“ אכן כאשר היו לפניו עוד אסיפות קטנות אחרות אינן מדויקות כל כך ולפעמים גם שם נקרא שם גאון על המענות לקח מאלה האחרונות את אשר ישרו בעיניו אל תוך

קיבוצו אשר העתיק. וזאת לראיה שהביא לפעמים בראש אנודות תשובות בזה הקיבוץ אשר לפנינו שמות שני גאונים (ה) והכניס לפעמים בתוך האגודה תשובה אשר יצאה מירי נאון אחר אשר לא נזכר בזה הספר בראש האגודה הזאת ולא נפקד שמו ואולי לא מצאו כתוב לפניו וגם זאת למופת שנמצאו באספה זאת תשובות כפולות פעם ארוכה ופעם קצרה (ז). המענות האלה גם הן יקרות כי ברובן מעמן עמד בהן כבראשונה ונראה כי בספר נקצרו אחרי אשר מלבד גאוני בבל לא מצינו נזכרים בהן כי אם גדולי חכמי ספרד. רוב התשובות הן מענות בדין והלכות ואך מעט פרושים קננו בתוכן (ח). ואלה קצת דרכי התשובה. בהרבה מהן

(ח) כבר אמרנו שגם בה"פ מצינו לפעמים בראש ערך תשובות ב' שמות כמו ר' האי ור' נטרונאי והכוונה שאיזה מן התשובות הן מר' נטרונאי ואיזה מן מר' האי וכן הוא באסיפתנו זאת. (ז) א/ וצ/ י"ט וק/ ג"א ופ"ה ס' וק"ב. כ"ג וקכ"ב ס' וק"ב. ע"א וקכ"ו. (ג) נשים השניונים לעיני החכמים ונעזר איזה הערות. ס"ה (א) קצת ממנה הובא בתלמוד דעיוס רכ"ד ובא"ח בשם ר' האי ועיין להלן ס"ז צ"י שהוא קיצור מתשובה זאת ואולי בא מקיבוץ אחר. (ד) כבוד אר"ה תקס"ו לר' שר שלום בקצת שנינו וע' מס' סופרים כ"א ובפרסד לרש"י. (ך) סוף התשובה בכ"ה אסור להרצות מעות נגד נר הנוכה וכי נר הנוכה קרושה יש בו ומסקינן שלא יהיו מצות בזווית עליו הלא מצוה להלויק נר הנוכה הכא ליתור' קא מכוין וכו'. וכו' (יג) בכ"ה לר' נטרונאי ושם תהלת התשובה ובשביל עבר שאמר לרבו שחזר את בני ואי לא אשתמוז ועמד ומטר עליו מודעא ושחררו ואחר כך בא העבד ואמר בטל לי ובטל וחזרו רבו וכתב מודעא ועכשוו הרי ראובן מקבש למכור את העבד וכתב מודעא ותפשו בדון ישראל ומראה גט שחרור שלו ורבו מוציא מודעא שמטר עליו והעבד מוציא ביטול מודעא והרבו מוציא אותו על ביטול מודעא כך הדין יראו ב"ד אותו שמטר וכו'. (מ) אולי מר' פלסוי ותקצרה מס' ק"ד. (כ) נראה שהיא מר' נטרונאי וע' ש"ץ. (כא) אולי מר' פלסוי וע' בה"פ. (כב) אולי לר' נטרונאי שגאון זה אמר תמיד כשזכור ר' צדוק אדוננו. (כג) בה"פ כתוב לפניה ר' האי ר' פלסוי. (כד) נראה שהשאלה באה מספרד (נצורים וישמעלים). (כז) ע' ש"ץ ג' ב' ר' (ל) בשביל הובא דין זה בשם ר' נטרונאי. (לז) ע' ס' ע"ב. (מג) ע' ג"ל מ"ה (י"ח). (מח) כן אמר גם ר' נטרונאי בה"פ וע' תשובה היא בר נחשון ש"ת א"ח וקמ"ג ומה שהערינו שם. (נ) הובא בשב"ל. (נא) ע' ס' פ"ו ופרסד. (נב) ג"ל כ"ד ולפינו חסר קצת וע' ג"ה ש"יב וג"מ קל"ו וש"ץ ד' ג' כ"ה. (נג) ש"ץ ד' ד' מ"א. (נד) בש"ת ר"ז נעתקה ללשון עברית. (נה) ע' פרסד. (נו) ש"ת קפ"ד. (נז) ר' יהודאי לא פסק כן בג"ל מ"ה (ד). (סג) קצת ממנה בכר"פ ח'. (סד) ע' ש"ת שני"ב. (סח) ע' ש"ת קע"ב. (סז) בכ"י הר"א ברלינר איחא בסוף התשובה "בין יורה גדולה בין יורה קטנה מותרת ואמרינן ל"ק הליון ב' בריות אהרדי הא דתניא יורה גדולה אסור כמאן דאמר נ"ש לפגם והא דתניא מותר כמ"ד נט"ל מותר והשתא הלכתא נט"ל מותר דאמר נ"ש מותר הצבא שנילוש מהם אין חוששין לו לשום דבר ובכ"י בעקד ספרי הקיסר ברלין 685 צד 80 אית' ג"כ כלשון הזה ושם סוף התשובה "דאמר רבא הלכת' נט"ל מותר וכיון דנט"ל מותר הצבא שנילוש מהם אין חוששין לו לשום דבר. (ע) אית' בקיצור בכ"י. (עת) ש"ת קמ"א. (עח) ג"ל ע"ב. (פ) בקיצור בש"ץ ד' ג' מ"א. (פר) ע' ש"ת קנ"ז. (צ) "ושפורשתם" הוא תשובה אחרת וע' ס' א. (צב) בקיצור ש"ץ ג' ד' ל"ה. (צג) בא"ז ה' ר"ה רב"א "וששחקתם" והנה בג"ל ח' התשובה על שם ר' האי ובה"פ ר' נטרונאי וע' ש"ת קנ"ב ורצ"ט והר"ז שוח"ה הביא התשובה מכ"י בישורון שנה ו' צד 126 בנוסחא אחרת. (קא) ג"ל פ"ה ש"ת קצ"ו. (קג) ג"ל ע"ח וטור אר"ה ר"ה. (קח) ה"פ ר' האי. (קז) ג"ק י'. (קה) ע' רש"י חולין מ"ה. (קי) קיצור מתשובה הנדפסה בראש ש"ץ. (קיא) ע' ש"ת ס"ב. (קיב) רשבי"א ח' ברכות ע"ש ר' האי. (קיד) ק"ו—ק"ו בג"ק מ"ו ומ"ז לר' שר שלום. (קכ) ע' ש"ץ ד' א' א. (קכד) הובא בכ"י לטור אר"ה נ"ה בשם תשובה רשבי"א בשם גאון וע' ש"ת קצ"ד. (קכז) בש"ת מ"ה ובכ"יוונ לר' שר שלום. (קכח) ע' ס' ק"ב אולם תאר אותה התשובה מורה שאינה קיצור מתשובה זאת. (קלב) אולי שגם בימי הגאונים האיטליים השיבו הגאונים תמיד בחסדם החכמים כמושבותם ונקיט רבנן משמיה דר' יהודאי ומן רבוותיה דקמיה. (קלח) ש"ץ ד' ז' ל'. (קלז) ע' ג"ל י'. (קמ) ע' ס' פ"ט. (קמג) בכ"ה ר' משה גאון. (קמד) כתוב לפנינו ר' יצחק בר יעקב (הר"ף) אולם נראה שהיא לגאון בכל והנה התשובה הראשונה "תענית" וסופה "וכך מנהג בני ישיבות" הובאה במוז' אר"ה תקס"ו בשם שר שלום והתשובה השניה "זו ששנינו בתענית ברכות" היא לר' שר שלום בג"ל ע"ש ואולי ר' יצחק בר יעקב אסף תשובה הגאון לתוך תשובותיו. (קמז) ע' ש"ת קכ"א. (קמו) ש"ת קל"ט ובה"פ לר' שר שלום. (קמז) ש"ת קכ"ט לר' ש"ש. (קמט) ג"ה קפ"ג לר' צמח. (קנא וקנב) קיצור מנ"ק צ' ר'. (קנז) ש"ת קצ"ג ובכ"ה ר' עמרם. (קנח) אולי זאת היא התשובה שהזכיר הר"ף בה"פ פסח בשם ר' כהן ודב"ל. (קנו) ע' ש"ת שכ"ג ואולי שם הועתקה לעברית. (קנט) בה"פ

מפתח לתשובות הגאונים

כאו לדבר ולשפוט על אמרת גאונים קדמונים (א' ט"ו, כ"ב, ס' קכ"ה). ר' צמח משיב על שאלה שבאה שנית וכבר נשאלה בימי אביו (ל"ו). ענה המשיב שיקבצו הזקנים ויקראו התשובה ויעמדו על ענינה ויעשו כמו שפירש הרב לעשות שלום בין איש ובין ארוסתו (ל"ו). בשאלם שאלה לפני רב האי אמר וכבר פרישני להא שמעת' בתשוי שאלה דמר ניסים בן יעקב וכתבנא לוותיה למכתב לכוך נוסחא (קל"ד). מנהגי התלמידים אלה היו: נוטין אחר הלכות קטועות ויאמרו מה לנו ולהלמוד (ק'), אם מכיר הרב שמועה שהיא אמת וירא שלא יקבלה ממנו מותר לאמרו משום רבו (ו') בענין איסור והיתר כתוב שכל דבר שלא גזרו רבותינו הראשונים אין אנו גוזרין אפילו דבר שיש לו לחוש (ע"ו). כל מי שאינו יודע בטיב גיטין אל יהיה לו עסק עמהם כך כל מי שאינו יודע הלכות איסור והיתר אל יהיה לו עסק עמהן (ע"ד), מדרכי העם: היו כורעים כשנותנים שלום איש לרעהו (ט') במצרים היו שותים יין צמוקים עם דבש (קס"ד), פרקמטיאות בגדי צמר ארנבים בגדים מעולים או זהב לא היו להם שער הקצוב אלא פעמים עולים או פעמים יורדים (פ"ב), הלכו עם פרקמטיאות למרחק מעבר לים (מ"ט) ויהי היום וילך איש באניה עם סחורתו ויטבע כי לא יוכל לשחות והמהמדים והגוצרים שהיו עמו נצולו ויראו גוית המת ולא הביאהו היבשה מפני אונם השלטן (כ"ז), היתה עיר שנקבע בה שוק לשם ע"ז ויקראוהו בשם הע"ז (י"ט), עבד אחר אמר לאדונו אם לא תשלחנו להפשי אשתמד (י"ג), ימי הפורים חגנו כמה ימים (ד'), חתן וכלה וגם המברך טעמו מכוס שברכו עליו בחופה (ק"ח), היה מנהג לשלוח לארוסה אחר הקידושין בגדים וטבעות וכסף בפורים לקנות שכר (קס"ב), מנהג שלא לשחות בשעת התקופה (קס"ו). ועוד נשארו לנו בין התשובות זכרונות: פיוטים שהיו אומרים בתעניות (ק"ס, קס"א) ר' נטרונאי מוכיר פיוטים ברנלים וט"ב ופורים בהקבץ בתולות (ני מהרב הקליר). בבדיקת הריאה נשתנה המנהג בין אנשי אנדלוס לאנשי אפריקה (ט"ו). — וזה סידור התשוי לפי המשיבים: ר' משה: ס"ב, ס"ג, ס"ד, — ס"ו? ר' כהן צדק קכ"ה? ר' פלשווי: י"ט? צ"ז—ק"י? ר' שר שלום: ד"ף? ס"ח—ע', ע"א—ע"ד? ע"ה—ע"ו. ע"ח? צ"ד—צ"ו? ק"ג—ק"ו. ק"ח—קל"א (?) קמ"ד, (ר' יצחק בן יעקב?), קמ"ז? ק"ס. ר' נטרונאי: א', ב', ג', ה' י"א? י"ב, י"ג, י"ד—י"ח, כ', כ"א—כ"ד, נ"י, נ"ו, ע"ט, פ'—צ"א. ר' מתתיה: צ"ב. ר' עמרם: קנ"ד. ר' נחשון: מ"א, מ"ב, מ"ג. (ר' יהודאי?) מ"ד—מ"ט. ר' צמח: כ"ה, כ"ז—ל"ו, נ"ח, נ"ט, ס"א? ק"א. (כהן צדק?) ק"ב. ק"ח—קכ"ו, קמ"ט. ר' הלאי קנ"ט? ר' אהרן הכהן סרגדו: ל"ו, ל"ח—מ"ו? ר' שרירא, ק"מ, קמ"א, קמ"ב, (ר' הולאי?) ר' האי צ"ג? קל"ד, קל"ה—קל"ט? קמ"ז? קמ"ז? קנ"ב, קס"ב—קס"ו. ר' שרירא ור' האי: ק"מ, קמ"א. ר' יוסף בן אביתור: קמ"ג? [ר' יצחק בר' יעקב: קמ"ד?]

ל"ה הלאי. (קס) ושק על התיבה ועל הספרים עיין רמב"ם תענית ד' א' וכ"א שם ובסור אר"ח תקע"ט. (קפא) הפיוט אולי צ"ל "איתן לימד דעת. במרם ידעך איש. גלה לכל יציר. דרך ללכת בה. הובחן בעשר ועמד בכל הנסיון. וממנה אולי לקח. "איתן לימד" בסליחה מנהג פולין ליום ג' דעש"ת ע' אש. (קסו) ע' ג"ל י"ד וש"ת פ'.

פרק שמיני.

הר"ר יעקב מוספיה הוציא לאור בליק תרכ"ד תה"ג והערות עשה להן ויוסיפו עוד להעיר החכמים הר"ר ש' בובער והר"ר שוח"ה בשנת תרכ"ו והנה המו"ל אסף התשו' בלי ספק מכ"י ויו"ג ח"א אשר היה גם בידי הר"ר ישראל משה הזן כי הביא בס' איי הים הרבה תשו' מכ"י זה והן מתאימות בכל פנים עם התשו' באסיפה זאת. הסימנים, ק"ד במספר, הן מגאונים בכלל) ואחריתן יבואו ביאורים לר' ניסים, לר' הננאל³ ובסופן עוד הערה יקרה לר' סעדיה. — והנה האסיפה הזאת נכבדה היא באשר באו בה הרבה תשו' עם הראיות בעיקר נתינתן אכן גם הלכות נשמרו בה והן מ"ב הלכות לר' יהודאי בס' מ"ה נכללו ותגדל תפארת זאת האספה כי מצאנו בקרבת הרבה פירושים בערך אגדות מתמיהות והם ישומו לנגד עינינו דעת הגאונים בערפל אלה המאמרים והספורים — וכבר אמר המו"ל שבלי ספק נערכה האסיפה בצרפת יען שנמצאו בח"ב הרבה תשו' מחכמי

(b) אלה הן ההערות לתשו' האסיפה. סי' א) הגאון אמר כי בקנה דחה ר"ס את האפיקורס במה שאמר כי אין ספק וכו' והוא החזיק שיטתו בענין י"ט שני (צד ה') באופן זה שיש ספק והקב"ה צוה על הספק. (ך) עיין מס' סופרים ב/ו. (ח) עיין ח"ג צ"ג וקמ"י. (ז) ח"ג קל"י. (ו) ח"ג קס"ו. (ו) ע' רש"י סוטה י"א. (מ) הובא בתשו' הרשב"א ח"ה ד' ליווארנא ס' קפ"ה. (כ) ג"ה ג"ג. (כג) ח"ג ג"ב. (כד) אולי מר' האי ששאלו אותו על אודות תשו' ר' נטרוגאי. ע' גמור"מ י"א ומרכ"ו פ"א דקדושין ותשו' מהר"ם ד"פ תתקכ"ח. (כז) ע' ג"ק ע"ח. (כח) ככ"פ כתב הגאון לאנשי פאס וכ"א בתורת העולה ח"ב פ"ב. (לך) קצת ממנה הובא בתשו' חכמי רומי בבית האוצר לשד"ל דף ג"ח. (מ) 8 הובא במנחה סעודה סי' י' והובא ברדב"ז ח"א סי' ס'. 16 תמים דעים סי' פ'. 18 בח"ג מ"ג. 29 בה"פ "מחט שנמצאת תחובה בחלב החופאת חלב וראשה לפניו חוששין וכו'. 32 בתשו' II גר"ס "צריך נטילת ידים ואמר לא. 36 ג"ל ששתי שאלות שאלו ונשאת לנו בסוף התשו' המענה על הראשונה לבר והשאר חסר בתשו' אולם השאלות היו לפני בדברי הגמ' האי דלית בקא בר יומא ועל זה התשו' לפנינו בגירסא קאמרונא, ועוד שאלו צינים ופחים משלו כ"ב ח' לפי פ' התלמוד מוסב על הקור והחוס בכתובות ל'. ושוב שאלו בפ' ומנדעי עלי יתיב . . . מנדעי יתיב עלי בדניאל ד' ל"א ל"ד שא' מהם מיותר ולפנינו בתשו' נרשום הפסוק במעוה. 37 נראה ששואל האיד מוכח מקרא דרך הזק לבלי אכול את הדם שמי ששומר עצמו מזה מקבל שכר (וצ"ל ומה הדם שנפשו של אדם קצה הימיו) ואמר הגאון "כדאי"א כלומר מן הפסוק הבא אחריו מוכח "לא תאכלנו למען ייטב לך" דברים י"ב כ"ה. 42 צריך להיות "זכור לי כ"ף שנת" וטעם המעתיק וכתב כ"ב ולפני הרשב"א היה עוד כ"ף (עשרים). (נ) קצת ממנה במור או"ח ע"ה (נ) הובאה במור או"ח רע"א מר' עמרם. (ס) בכ"ה לר' שריר. (סב) בקיצור בכלבו מר' משה גאון. (סו) בכ"ה ר' שר שלום. (סז) בה"פ לר' הילאי. (סט) סוף התשו' בכ"ה "משום דלא נפלה ממוילא כיצד ממוילא להוליכה ולהוביאה בחצור עד שנפל מאליו אבל אוכף ומרכב לא וכו'. (ע) ח"ג ע"ח לרש"ש. (עז) ח"ג ק"ב וקיצור אית' בשבחי"ל. (עט) ח"ג קמ"ד. (פ) ע' ח"ג ה'. (פז) בשבחי"ל ה' תפלה לר' נטרוגאי, וסוף התשו' הובאה בח' הרשב"א פ"א דהולין בשם ר' עמרם. (צ) מסוף לשון התשו' משמע שנשלחה לר' ניסים ואולי מפני כן יחסרה לו בעין יעקב בפ"ב דהגיגה. (צ) עיין בתשו' שהוציא הר"ר שוח"ה לאור בישורון שנת ששית צד 126 ובהערות. (ק) אמת שתקוע ביהודה כאשר העיר הר"ש בובער והגאון שאמר שהוא בחלקו של אשר וכן הר"ר ש"ב י"ד ב' התליפו תקוע "בגוש חלב" ונולד הטעות מפני שקצרו במשנה ובתלמוד במנחות פ"ה: ולא הביאו את כל הכרית"י ובמשנה הובא רק תקוע ורגב, ובש"ס ת"ר ומובל בשמן רגלו זה חלק של אשר "לך לגוש חלב" אכן באמת צריך להגיה נגמור, ומקום היה לו שנקרא גוש חלב" כדאמרו"ן בתוספת' שם פ"ט "ואב"י שלישית היה לו חלב בגליל" ולפ"ז מלבד זה הטעות עיקר דברי הגאון יבואו על נכון וע' רש"י פסחים ג"ג קמ" הובא בס' התרדים תר"י בשם מגלת סתרים לר"ג. (קטז) בחידו' הרשב"א ברכות כעין פ"י זה בשם ר' האי. (קיט) בג"ה כ"ט וא"כ היא לר' האי ופירשה לפנינו הר"י האברצלוני שפי' דברי הגאונים וע"ל הערה מ"ז. (כ) הנה ראינו שקצת מן הדברים אשר לקחנו לפנינו בשם ר"ח הובאו ע"ש ר' האי ויש לגפר שגם בשאר הספרים המיוחסים לר"ח יש בהם דברים מר' האי ור"ח הוסיף עליהם וכן לפנינו בס' ק"ט פ"י לר"י האברצלוני ובס' ק"ב לר"י בן גיאת.

מפתח לתשובות הגאונים

הארץ ההיא. ובסדר התשובות אין ערך לפי הענינים או לפי הגאונים אך כאשר לקמן המו"ל בן הרפסוסן. והתשובות תאלפינו חכמה בדרך מחשבות החכמים בענין י"ש ב' עד שאמרו שבימי נביאים כבר שמרוהו (א) וכדרך דבר הגאונים להדור פני צדיק כצדקתו אמרו שצריך לחלוק כבוד לאיש תמים דרך כמו שחולקין כבוד לתלמיד חכם (ב) התלמידים נתנו הוד לחכמים ויקטינו התפילין אשר שמו על מצחם בפני הגדול מהם (ג). — גם זאת המסילה הנכונה דרכו בה בהביטם על התלמוד ויענו „רגילים חו"ל לומר טעם המקרא שלא בלשון הכתוב“ (כ"ז) כל היכא דאיכא פלוגתא בין תנאים ומתורגם כחד מנהון עבדינן כוותיה (מ"ה) על תלמוד בבלי סומכין (מ"ז) הגאונים היו כותבין מן יומא דרבנן סבוראי פשטים ודיאסקי ופסוקי כמו שהן ומשרטטין או מנקדין (מ"ו). — ראינו גם בקרב התשובות האלה שהגאונים עשו סדרים בעניני התפלה של צבור (צ') מתאספים ביוה"כ ובליילי שבתות בקירוואן בבהכ"נ לומר תהלים. ויש בכ"נ שמשנימוין בכוקר לאמר תהלים (פ"ז) דרכם להשביע מי שיש עליו שבועה בבי' והי' (ט') ר' דוסא נשבע בנעוריו בשעת קניטת דעת שלא יאכל פת (מ"ב). ואלה מנהגי עם: בהול מסלקין השולחן ואח"כ מברכין ברכת המזון ובשבת מברכין ואח"כ מסלקין השולחן (מ"ח) להביט בברכת האור על שרטוט ידים נחשב לסימן ברכה (מ"ט) בכמה מקומות היו נותנין מיון קידוש על העין (נ"ד) נשאלה שאלה אם יתנו הבראה לאבלים ערביים (מ"ה) הנשים הלכו לבהכ"נ (מ"ה) . . ועוד נזכר בתשובות אלה ספר שיש בו משלים והוא כתב של הגדו"ן הירודע שנקרא כלילה ודימנה (ל') ר' אברהם קבסי היה מכיר שיחת הדקלים (ל"ג). ואלה שמות המשיבים באסיפה זאת: ר' יהודאי: מ"ה (ארבעים ושנים ענינים). ר' פלטוי: ו', י'. ר' שר שלום: ז' ל"ז, ס"ו, ע"ט. ר' נטרונאי: כ"ב, מ"ה, מ"ח, נ"ב, מ"ג, פ"ג, פ"ז, צ'. ר' עמרם: נ"ו, נ"ח, ר' הילאי: ס"ז, ר' סעדיה: ק"כ, ר' דוסא: ה', מ"ב. ר' שרירא: י"ז, י"ט, מ"ג, נ"ה, ס', ס"ח, ע"ג, פ"ח, פ"ט. ר' האי: א', ד', ה', י"ב, ט"ז, כ"ב, כ"ה, כ"ח, ל'—ל"ה, מ', מ"ד, מ"ו, מ"ט, נ"ג, נ"ד, נ"ט, ס"א, ע"ז, ע"ח, פ"א, צ"א—צ"ד, צ"ו, צ"ח—ק"ד. רבינו נסים: ק"ה—ק"ו. רבינו הננאל: ק"י—ק"ט.

פרק תשיעי.

הר"ר נחמן נתן קורניל הוציא לאור בוועין תרל"א תשובות הגאונים מתוך כ"י אשר היה בהברון. והן ק"ז במספר וברובן אין שם הגאון נקרא עליהן והנה המעתיק תשובות אלה ראה לפניו מענות ולקה מהן בכפוף העתיקן כרצונו פעם בקיצור ופעם בהרחבה. פעם בעיקר לשון המשיב ופעם בלשון אחרת (א). וראינו שהעתיק ענין גדול ושלם שכתוב לפנינו בבהכ"נ (ג). גם מדברי הרמב"ם ושאר רבני ספרד בזמן האחרון לקח (ג). אולם באמת הרוב מאלה דיני התשובות נמצא בקבוצים אחרים של תשובות הגאונים או שהוכאו בדברי הראשונים בשם גאון, ומה נוכל לשפוט שגם האסיפה הזאת בהררי קודש יסודתה והמעתיק רשם

(א) ע"א, ה', ט', ל"ה, פ"ט. (ב) מ"ט וע' כתובות ע"ג, ס"א, ק"ב (ומן הגאונים שאמרו) ק"ה, ק"ז. (ג) ג', ח', י"ג, י"ה, ט"ז, ע"ח (ומנהג בכל ארץ ספרד) ק"ד. (ד) ע"י ס"ג, ק"ח, כ"ל, שעמ"ו ומקומו מכל משא ומתן. פ"ח, תמימות השנה, והנה בתשובות אלה מצינו גם פירושים.

מפתח להשכות הגאונים

התשובות ממגלות קדמוניות אשר היו לפניו. המסדר הזה חי בלי ספק בזמן אחרון, כי כשישנה דבר התשובה אמריו קשים ואינם על דרך ובשפת המעתיקים הראשונים ד. וגם הלכות פשוטות נמצאות בין שורותיו אם קצרות אם מרווחות.)

ג. גם דבר אגדה יש בהן מ"ה. (ס) ארוכה כ"ג. קצרות ד. ל"א. ל"ה ל"ה ג"א ג"ג ע"א. לשון המושגה פ. הלכה בלשון תשובה קט"ו. ואלה ההערות לקיבוץ זה. (א) בשי"ץ אית שאף אם היה לו קנין היו קנין דברים ולא מהני. והמוקצר פה רשם אך הדין הפשוט. (ג) החילוק בין שחפסו עבור החוב ופקדון או לא מוכר במרדכי ב"ק סי' קע"ג בשם תשו' הר"מ וע"ש קפ"ט וק"ץ ובר"מ פ"ו מחובל ג. (ד) עיקר הדין דנשבע אם מת השותף השני בתשו' ר' כהן צדק הובא במרדכי הגהות לתשובות סי' שי"ג ועי' שי"ץ ד. ה. ו"ג ר' סעדיה הכי סבורי' ליה והדין השני דאם אחד מן השותפים לבד נשאר ונתן שאין לראשון שום טענה על שכנגדו שישבע ראובן דין זה פשוט שאם מת השותף השני נשאר ונתן שאין לראשון שום טענה על שכנגדו שישבע ראובן שבעת השותפים והדין הראשון היא הר"מ שם ה"ג בשם "יש מי שהורה". (ז) ג"מ צ"ד ביותר ביאר ועי' שי"ץ ב. ח. א. ח. (ח) שי"ץ ד. ב. ל"א והרכיב עמו דין במי שמכר משכון שהובא בב"י ח"ט ע"ג בשם דון אסתר' פ' קדושין ה"ה פסקו ג"כ כר"ע. (ט) ביותר ביאר בג"מ ע"ו. (י) שי"ץ ד. ח. ט. (יא) בג"ל מ"ה (ל"א). (יב) דעת הגאון הובא בטור ה"מ קע"ה ועי' ג"ה תקל"ג וגב"מ קנ"ה. (יג) ע' רמב"ם מלוה כ"ז א' "הורו רבותי" אולם נראה שהס"י שלפנינו לקוח מדברי הרשב"א שהביא הב"י ה"מ סי' ו' ועי' חרושי הרשב"א לגוסין ו' שהביא תשו' הר"ף כספק זה. (כ) הר"ף והר"מ דאם דגירושין ה"ה פסקו ג"כ כר"ע. (כא) הר"מ פ"א דנשבע בתולה ה"ב פסק כן. (כב) עי' שי"ץ ד. ד. ס"ד. (כג) שי"ץ ד. ד. ל"ו וההלכה השניה כמי שמת והניח אשתו אוספה בג"מ ג"ג ור"ג ועי' שי"ץ ג' א' י"ב. (כד) עי' מרדכי כתובות סי' רכ"ז הביא בשם ר' טוב' עלם ור"ש ברי' יצחק ובה"ג דאם לא נשבעה אין מתנתה מתנה. (כה) ג"מ ס"ג וס"ד. (כז) ג"מ ע"ז. (כח) הלכה ועי' קידושין י"ז ומרדכי שם ונראה שצ"ל ואין הגוי יורש את הגר ואין הגר יורש את הגר. (כט) עי' גיטין פ"ט. (ל) במשנה ובמות צ"ה. מותר באנוסת אביו והר"מ ב' אסורי ביאה י"ג כתב ואם אנסה אביו מותרת לו ואולי צ"ל שמיורי בתשו' לפנינו שאנסה לשם קידושין ואז אם היו עדים אסרה. (לא) ש"ת קצ"ה ובה"פ ע"ש ר' ששנא. ובתוך התשו' לפנינו דין שני בשם ר' נחשון. (לב) שי"ץ ד. ד. י"ד בשם ר"ש בן חפני. הדין השני בב"י מותר בתגומים א' והוא לר' האי. (לג) צ"ל ומכדול על היין וישתה אחר וס"ל כר"ע דאין מכדולין על הפת כל עיקר ועי' חוס' נזיר ד. (לד) הובא בבהע"ט בשם רבותא והוא נגד הפסק השי"ץ ד. ה. כ"ה ועי' ר"מ ג' מטוען ג. (לה) הדין כשהוציא שמי"ח הובא בבבל התרומה שער נ"א בשם האב"ד וכן בתשו' הרשב"א הובאה בב"י לטור ה"מ קע"ו ועי' שי"ץ ד. ח. ח. (לו) יוצא בתוך מוכרין דרבא ב"ק סי' ל"ז נראה שזאת היא השאלה אשר הובאה בשי"ץ ד. ח. י"ג רק ששם לא נזכר ששינה. (לז) עי' ב"מ ל"ח והר"מ פסק שאם חלקו קצת מן השותפים בפני ג' ואפי' היוטמות מהני ואולי צ"ל לפנינו עד שיהיה שם ג'. (לח) הוזכר בשי"ץ ד. ב. כ"ו. (מ) א"א רוצה ליטול מהם בחזקת היד אבל בדין ומשפט נשבעין וכן איתא בשי"ץ ד. ח. ה' ו' עי' ה"ה י"ד מטוען. (מא) הוציא זאת מסו' הש"ס ב"ק קי"ז בההוא גברא דאנסוהו ואחיו וכו' דר' מרי ור' פתחם וכו' הני"מ היכי דבבא אוקמוניה. וסובר הגאון שרק אם היה האנס כבר נוטל הממון והראוה פטור והוא כדבר הר"ף והר"מ. (מב) עי' סי' ל"ג. (מג) ב"ה. (מד) עי' ש"ת ברכות ה' ערוה בזוכיות אסור לקרות ק"ש והובא בסמ"ק ובר"מ ג' לק"ש. (מו) עי' שי"ץ ד. א' ד. (מז) עי' לעיל סי' ל"ב. והנה הר"מ ג' מטוען ה"ג כתב שצריך ב' עדים (ואז לא מסרינן שבועה) וה"ה העיר שכן פסק ר' האי. (מח) אולי עיקר התשו' משי"ץ ד. ג' ו"ג. (מט) אולי מא' מוגאני ספרד. (נ) ע"ה יוסף גאון שי"ץ ד. ד. כ"א. (נא) בת"פ. (נב) במשורים ג"א משמתן וממתין אכני חרי צי' יום ואמשעבדי לי יום כ"כ ר' האי בתשו' ועי' ברא"ש ב"ק קי"ב. (נד) פ"י הגמ' בסתדרין צ"ב (נח) ג"ל ר' נטרונאי. (ס) גמ"מ פ"ב. (סא) בתשו' ח"א צד כ"ט וח"ב צד י"ח ר' נטרונאי. (סב) אולי לוקחה מתשו' הרשב"א אלף קס"ד. (סג) ש"ת קס"ד. (סד) אמר אביו ראו כמה מוציא כצ"ל. (סו) עי' תשו' בענין זה בתשו' הר"ף סי' צ"א. (סז) השיטה דאסמכתא קניא בכ"ד חשוב נמצאת לר"ש ו' חפני עי' שי"ץ ד. ד. כ"א. (סח) קיצור מוגאני כ"מ קצ"ו ועי' ב"י אהע"ז י"ג. (ער) עי' שי"ץ ד. ד. כ"ה. (עא) גמ"מ קנ"ט. (עב) עי' ר"מ כ"א מאישות י"ז. (עג) עי' קידושין ס"ז ומכ"מ היכי דאיכ' לברורי' מברורי' ועי' ב"ש אהע"ז קנ"ז קצ"ו ועי' ב"י אהע"ז י"ג. (עד) עי' שי"ץ ד. ד. כ"ה. (עה) גמ"מ ס"ב כ"י הדקא ועי' בהג"מ שם והדין השני אם הביא עבדים הוא משי"ץ ג' ו' כ"ז. (עמ) שי"ץ ד. ה. א. פ' (פ) כן יוצא מן המושגה פ' החובל. (פא) המעט שלא נאנס התמור אלא נאכד עי' בטור ה"מ ש"מ. (פב) אולי מא' מחכמי ספרד והלא אזי ואלו הושגו לשונם. כן נראה ל"י. וישלומכם וישגו לעד". (פג) עי' ירושלמי שבת י"ט א' ואלו לוקחה התשו' מסמ"ג ל"ח ס"ה שהתיר ועי' תשו' מהרש"ל ג"א. (פה) סוף ההלכה הביא הרמב"ן והראש פ"ג דגדורים בשם ר' האי. (פז) מתשו' הר"ף הובאה בס' התרומות ס"ד ועי' טור ה"מ סי' י"ז. (פח) בכה"פ ו"ס התרומה מרי בתשון. (פט) כתב"ה חתום והוא גם בת"פ בקיצור. (צא) שי"ץ ד. ח. י"ט. (צב) עי' תשרי פ"ח פסק ר' יהודאי אבל בשמ"ק אורא. (צג) התיבות "לא מוצאין

מפתח לתשובות הגאונים

וכבר כתב הר"ר שזח"ה בהמניד לשנת תרל"א איזה דברים על עניני תשובות אלו והעיר שבתש"ו האחרונה מונה ליצירה מעניני אלה המענות: אם מותר לקבל צדקה מן הגוי (כ"ו), היו להם בגדים דקים אשר הכשר נראה מתוכן (מ"ה) עדים גוים אם נאמנים בשטרותיהם אצל דייניהם כשרים גם אצלנו (נ"א). המאמר את האשה ולא כתב לה כתובה והיה נכנס אצלה בעבירה בעדים וגרשה אין נותנין לה כלום (ע"ד). אנשים ששמעו מאחורי הבית שאיזה אנשים דברו דברי כפירות אין זה עדות (פ"ג) הגוים נהגו או לסרס את העבדים (ע"ח). ואלה השמות המעטים אשר נרשמו על ראשי התשובות בקובץ זה: ר' צמח ס"י נ. ר' נחשון ס"י ל"ט, ר' שרירא ס"י צ"ו.

פרק עשירי

בשנת תרמ"ב הוציא הר"ר חיים מאיר הארוויטין בפפ"ד תורתן של ראשונים נכות ההלכות ב' חלקים והביא לנו הלכות קצובות דר' יהודאי ותש"ו אשר אסף מכ"י בפרמה. ובהלק השני תשובות דר' נטרונאי ה' נדה ושאלות ותשובות דר' האי ע"פ כ"י דע ראססי 584 ותש"ו הגאונים מכ"י ווינן XII 120. על דבר ההלכות הקצובות כבר הביע הרב הג"ל דבריו בהקדמה והר"ר יה"ש במכתבו רצוף לדברים אשר נרפסו לכבוד יום הולדת הר"ר צוניץ העמיק הרחיב בהן. והנה אין ספק שעיקר אלה הלכות הקצובות בזמן הגאונים הראשונים נוסד ושורשן

לו עיקר על המת אלא אחר המספר או לאחר צדוק הדין' הן כולן בה' אבל לר"י וא"כ אולי כל התש"ו ממנו. (צו) על ראש התש"ו כתוב ר' שרירא אבל באמת אין זה לשון ר' שרירא "אע"פ שאינו כדאי" "ושלומכם ישגא" וזה לשון ר' משה מספרד והבאים אחריו ובתש"ו זאת הובא "מצינו בתש"ו שאלות לישיבת הקדושה" "ותקנו הגאונים" וזאת התקנה כדעת ר' שרירא ע"י ס' התרומ' ל"ז ובש"ן ד' /ו' מ"ג. (צז) ע"י בהע"ט סוף קידושין וג"מ ס"י רכ"ב ובטור אהע"ז ל"ו. (צח) ע"י ברו"ף ובר"מ. (צט) כעין זה כתב הרשב"א בחידו' לגיטין פ"א. (ק) באו"ח נכ"ג אם נתנה למינקת ג' חדשים בחיי בעלה שוב אינה נקראת מינקת חבירו ועיין כתובות ס'. שיטת ר"ש בתוס'. (קא) נראה שמיימי ששלח האגרת והגט ע"י שליח כשר ופשוט שאם כתיבת התנאי מקוימת הוי כאלו אמרו כזה. (קב) הראיות מגט פשוט וכו' הובאו בעיטור והנה התשו' מוזמן אחרון שנאמר בה "ומן הגאונים שאמרו". (קג) צ"ל "וכן אמר שמאל" (במקום "שמעון" בדפוס) לאו שמה מתאי וע"י כתובות ב': (קד) ע"י קידושין רפ"ג וגיטין פ"ח וע"י תש"ו הרא"ש כלל ל"ה ס"י ג'. (קה) ע"י ס"י ק'. (קו) מכה"ג וממרדש אספה וע"י ילקוט נשא וראה דברי רשזח"ה כחמניד לשנת תרל"ב צד 199 אמר ר' יוחנן אוי להם ע"י סוכה ג"ה: (קז) כל הסי' מכה"ג קחו עמכם את עבדי אדוניכם כצ"ל בש"ש הוריות י"ג וכן צ"ל ג"י הש"ס בניור מ"ז: "ובא האות והמופת נביא קודם למשוח מלחמה", ומ"ש כהן הרויט קודם ללוי נראה שהוא מעות וע"י הוריות פ"ג. והנה לפנינו בכמה מקומות באותו מעשה דר"מ ודר"ג הגורסא משונה מעול ש"ס אשר לפנינו כחוריות: האי "דיהיב עיניה ביה ונח נפשיה" הוזכר גם בבב"ג וגם סוף התש"ו קיצור מבח"ג. (קח) כן פסק הרשב"א בתש"ו תתפ"ב וע"י גמ"מ קמ"ו. (קט) כדברי הר"מ פ"ט מעדות י"א ונראה שהחריש הזה מדבר ואינו שומע וע"י טור ובי' חו"מ ל"ה. (קיא) ע"י תש"ו ר' נטרונאי והנה לשון זה דראשו ורובו איתא גם ברי"מ פ"א יבום ה"ז יוצא מן המשנה נה"י ביש נחלין, "ותכתבו המפרשים אם יצא כל הילד חי לאור ליבום צריך גם רובו, וכתב הג"י מי"ג ואע"פ דלשאר מילי די בהוצאת הראש לחשבתו כילוד העולם ראשית אונו מיקרי. (קיב) אמר רבא חליצה מוטעת לעולם כשרה גט מוטעה לעולם פסול גט מועשה כשר והוא שאמרו רוצה אני, חליצה אמרו רוצה אני כשרה לא אמר רוצה אני פסולה ע"י יבמות ק"ו ושאלות כ"ז וצ"ל חליצה אמר ר' יצא כל הילד חי לאור ע"מ הוי דברים בעלמא אולם ע"י יבמות ק"ו. ברש"י ורא"ש ותי' הרשב"א והנה בא"י בי"ז כתוב שחייבת לתת לו רק שכר מירחא בעלמא אע"פ שקצצה. (קיג) ע"י סוטה מ"א: תו' ד"ה כל ובמנות המאור כלל ג' פ"ב. ובדנין ההתגרות ברשע נראה ג"י הגמרא בכרכות: כמו שהובא בילקוט. הוא והא במילי דשמואי ול"ק הא בצדיק גמור לא בצדיק שאינו גמור ואב"ע הא והא בצדיק גמור ושעה משחקת לו שאני". (קט) כשיטת ר"י נגד דעת ר"י וע"י רש"י בי"ז כ"ו: ויר"ו גיטין ח' א'. (קרו) לשון הר"מ כ"ו ממלוה י"ב ובס' התרומ' שער נ"ז כתוב כן בשם הר"י מוגש.

ההלכות ששם ר' יהודאי בפי תלמידיו והם העתיקו וברורות אחריו הוסיפו בתוכן תשובות קצרות והנה גם התשובה דר' נטרונאי בחלק השני רובן הלכות ולפי שתחלתן התשובה אשר קבעו להן מקום שם קראן המעתיק תשובות דר' נטרונאי. ובאמת קראנו באותן ההלכות פסקים אשר נחרוץ עליהם המשפט שאינן מר' נטרונאי והרבה מהם נמצאים בבה"ג ובהלכות קצרות בתשרי חלק ראשון. אולם לפי שתשובות ר' נטרונאי נשקעות בתוכן קרא אותן המאסף על שמו. התשובה הבאות בחלק הא' אחרי ההלכות אסופות הנה מכמה גאונים ורובן מצאו קן להן בה"פ. ובה"ב התשובה אשר העתיק מכיון מהן לר' היא ומהן לר"צ גיאת וגם בתוך התשובה מר' היא אשר בסוף המחברת יש דברים אשר לא באו עוד באסיפות הקודמות. והלא הביא לנו דף 49 הנוסחה היקרה מן התשובה שמלך ושולמן ששיגור לקהל להחרים בשביל צרכיו וא"א שלא להחרים משום אונס יש להחרים ואין בכך כלום אבל שבועה שמשביעין אסור. ומה יקרה התשובה בכל רבה ורבה II דף 39 הנה היא לאות כי חקרו הגאונים על אלה הדברים כדרך שכתב ר' שרירא אגרתו הגדולה דכיצד נכתבה. גם ענין מלקות (דף 41 ו') כתב לבונאי (דף 43 ו') ענין בריתות כדף 49 מאוד נחשבו בעינינו. כמה תשובות מכיון הובאו גם בתנ"מ"ט והנה זה כ"פ 327 אשר הוציא המסדר משם תשובות בה"א ובה"ב נראה ברור שנסדר בצרפת).

(b) כאשר בא אלי בשנת תרמ"ג ספר תשרי כבר היו בידו התשובה מכיון ערוכות וסודרות עם ההערות וכאשר נתתיו להרב המעריך מ"ע בית תלמוד לא אביתי לגרוע וללקחן מתוך התשובה עקבות איוה שניים בהעתיקות ובעבור ההערות (3) אלה הערות לתשובה אשר באלה הקובצים: בחלק א': דף 45 א) בה"פ. (ב) צ"ל תגר שיש בידו פרקטמיא ובעומור איתא ע"ש ר' האי "תגר שיש בידו פרקים ועוסק בהן כל ימיו". (ג—ד) בה"פ ובש"ת קנ"ד. (ט) סוף התשובה בש"ן רצ"ט. (טז) ח"ג צ"ג. (ז) בראב"ה כ"י בשם ר' האי. (ח) הובאה בתשובות הרשב"א סי' תנ"ד ע"ש ר' האי וע' ברמב"ן ורא"ש פ"ג דנדרים. (ט) ג"ל ע"ח. (כא) סוף או"ח נ"ט בשם ר' נטרונאי. (כב) באשכול בשם ר' צמח בן פלמוי. בסוף התשובה אמר ר' שמואל בן מניומי מירושלמי מגלה פ' הקורא עומד. ומה שהביא ממס' תמיד איתא שם פ"א. (כד) הובא סתם באשכול הס'ת כ"י בשם ר' נטרונאי. (כה) ש"ת רמ"ד ר' כהן צדק. (כו) בכלכו בשם ר' יהודאי. (ק) תשובה הרמב"ם פאר הדור סי' א' ועי' שבלי הל"ק בשם ר' נסים גאון. בסוף הס' הוסיף המאסף ענין אחר. — בדף 59 השאלות דר"ם כתובות כס' אמונות ודעות במאמר א' מתחילת המתיים ומאסף א' כתבן לזכרון ואינן שאלות שכתב שואל לר"ם. — בחלק השני צד 5 שאלו מקמיה דרב נטרונאי. הן הנה השאלות שהובאו בכמה מקומות ורובן בג"ל מ"ה בשם ר' יהודאי. בריה פרי האדמה צ"ל במ"מ. "ובת בין שהיא קטנה" ענין זה איתא בש"ן ג' א' כ"ה בשם ר' עמרם ועי' גמ"ט צ"ו. ואשה שמת בעלה והיא מעוברת צריך להגיה מתוך ההלכות הקצרות בתשרי ח"א צד 27. ודברים אלו נמצאו גם בה"ג. רוב צד 6 צריך להגיה מבה"ג כי משם לקחה הדברים. — שם צד 6 ושאלות "המלות מעות" היא תשובה רש"י בתשובה חכמי צרפת מ"ב ועי' ג"ח תכ"ד. אדם שמת בלא בנים עי' ג"ז ק"א. צד 7 "ולב שיש בו ג' מפחים" מבה"ג. "הנ"מ בברכות רחבה" הובא כר"ץ בשם גאון. "שוב שאילו קמיה המלות את חבירו" בג"ל מ"ה מר' יהודאי. צד 9 "ומתשע דמעלי יומי דשבת ורוב צד 10 בבה"ג קידוש. צד 10 "והיב' דמעת יחיד ולא אויבר ר"ח" בבה"ג הוצאת הר"ע הילרעסטימער דף ל"א. צד 11 איבע' להו מפטיר מאי שיעלה למנין הביא הרי"ף מגלה בשם רבנן סבוראי. "ושנים שבירו' להן דייק' מר' האי ש"ן ד' ו' י"ח. נוהגין אצלנו כשהורוין מבית"ק ש"ן ג' ד' כ' והוא ברי"ף מר' פלמוי. סוף צד 12 "ושיעורו בצים הללו זה כשיטת הר"י הובאה בטור או"ח תנ"י והוא מן הפוסקים דנזיר ע' רש"י חולין ק"ח ותוס' סוכה ו' והתשובה אינה מר' נטרונאי שהוא מייאן ברעה זאת עי' גמ"מ ק"ד. דף 14 "ואינו דלא למקרא שמרא אסור" בבה"ג גיטין. צד 15 ואם רוצה ליבמה מותרת לו עי' תשובת ר' יהודאי בש"ן ג' א' י"א. דף 18 "ואשת חבירו שגמרו" מכאן ע"ד דף 20 צריך לתקן החסרון והגירס' על פי מה שכתבו בתשרי I 29. צד 19 בסוף "וגיד שנתבשל" עד "חטים ושעורים" חסר בחלק הא' בה' הקצרות. דף 21 סדר עשיית ציצית עי' פרדס. בסוף העמוד "שאלו מקמיה ר"ב" הוא בג"ל פ"ד ובש"ל ע"ש ר' נטרונאי. דף 22 ותו מה ששאלתם בשבלי הל"ק בשם ר' נטרונאי. "ועוד שאלו מקמיה דר' נטרונאי" בח"ג נ"ז. ועל י' שהתפללו ולא שמעו כולם בשבלי הל"ק בשם תשובה לגאון. צד 23 ושאלו מקמיה בח"ג צמח הובא משמו בסידור ר"ע. דף 27 א) גמ"מ ק"א. (ב) עי' ר"ץ לענין

הלא הובא בח"א ענין מר' יעקב והמאסף הוסיף תשו' ר"ת (כ') ודין שדנו בו הרי"ף והרמב"ם (כ"ג). וזאת רשימת שמות המשיבים: בחלק I ר' ששנא: סי' ד', י"ג. ר' יהודאי: א'. ר' משה: ה'. ר' יוסף: ב'. ר' שר שלום: ז'. ר' נטרונאי: ג'. י"ב, י"ד, ט"ו, כ"א? ר' צמח: כ"ב? ר' סעדיה: י"ח. ר' האי: ו'. ט', י"ז, י"ט, כ"ד. ר' חנוך: ח'. בחלק II דף 27. ר' משה: ד'. ר' צמח: ו'. ר' נחשון: ח'. ר' חנניא ט"ז. ר' האי: א'. ד', ט', ו'. ר' שרירא ור' האי: ה'. ר' יצחק בן גיאת: ב'. ג' [ר"י בן ברוך: ט"ז]. דף 39: ר' שרירא ו' ר' האי: א—ה'. ז'—כ"ג? דף 48 ר' האי: א—ד'. דף 51 ר' האי: א—ו'.

פרק אחד עשר.

עולה על כולנה האסיפה היקרה מפו אשר הניף ואשר הרים הר"ר א"א הרכבי בספרו זכרון לראשונים תשובת הגאונים מכ"י אשר באוצר המלך יר"ה בפעטערסבורג ונדפסו בבערלין תרמ"ז וישם המו"ל זר זהב למסגרתו הן הנה הערות יקרות והקדמה נכבדה והתשו' הכתובות ערבית העתיק ברב חכמתו ומלבד נכבדי הגיוני לב הגאונים אשר נגולו כשמים לעינינו ומלבד המראה הגדולה הזאת אשר ראינו הפעם כי נזכרו לרוב שמות השואלים בדבר ה', הזמן בזמנים שכתבו הגאונים נשאר לפעמים נוכח עינינו וגם ברכות ראשי עם שמענו בתום המענה. הלא בזאת תעמודנה אלה התשובות ראשונה בין המענות הנשארות לנו כי נתנו לנו מגלה מגלה. וזה דבר המגלות. רוב שאר האסיפות הן מלוקטות אחת אחת. באותן הקובצים אשר נסדרו לפי הענינים רשם המעתיק את התשובות השייכות לענין אחד, אם גם הגאון כתבן בזמנים שונים וישלחן לשואלים מפורדים, וישם בצדם גם המענות אשר מפי גאונים אחרים יצאו. גם באסיפות אשר לא נערכו לפי הענינים כמו אסיפת "המדה נגווה" אשר בה רשום על מצה אחת מן התשובות שם המשיב ואחריהן תלכנה הרבה נמצאו בתוך הערוגות הקטנות תשובות אשר מפי גאון אחר יצאו אשר לא נרשם שמו שמה בתוך הערוגה, גם נעדר שם

צדוק הדין בחנוכה ופורים. (ד) לר"י ד' ג' ט'. (ה) גמ'רמ קל"ה. (ו) ש"ץ ד' ג' מ"ה. (ז) ש"ץ ד' ג' נ"ג. (ח) השאלה היא לפנינו והתשובה כתובה בג"ה ל"ז. (י) ויא' גמ'רמ קל"ד וקל"ה. (יב) הובאה בס' התרומה ש' מ"ט ועי' ב"י בחו"מ ע"ב שכתב וכן ראינו בתשו' הגאונים. (יג) ש"ץ ד' ב' כ"ב. (יד) ראשית התשובה נתקצרה מש"ץ ד' ב' ל"א והוא מר' יצחק שכתב "ופקדון בעיניה" מוסב על שאלה אחרת שנשמטה לפנינו ותוכנה "אם חייב ראובן לשמעון ושמעון יש פקדון בידו מן ראובן ותפסו בעד חובו" והוא כספר התרומה שער מ"ט ז'. (טז) ש"ץ ד' א' י"א. דף 39 א) אולי לר"ח כי משמו הביא היוחסין רבא באלף י"ב (אולי צ"ל י"ז) ורבה ל"ו (אולי צ"ל ל"ח). (ב) קצת מזה סתם בערך ערך הפסד. (ג) בה"פ הובא באשכול. (ד) תשו' לאסור כנתא איתא בה"פ מר' הילאי ועי' בפרדס רל"ג (ה) ירושלמי פאה פ"ו ה"ג ופי' שמי הגאון כתוב שם בתוס'. (ו) בגי' ת"מ והובאה בא"ח ע"ש ר' שרירא. (ז) בקיצור בש"ת ר"י בשם ר' שרירא ובמור א"ח קל"א בשם ר' נטרונאי. (ח) בקיצור בתמים דעים קכ"ב מר' האי. (י) תשובה על השאלה בג"ל מ"ה בסוף. (יז) עי' ש"ץ ד' ל'. (כ) ש"ת קל"ה. דף 48 לר"י האי בג"ה ג'. הא דאמר ר' האי פירוש בנדרים ע': דף 49 "חלקי השעה וכו'" הוספה מאחרון. מש"ת לר' האי. (א) ש"ת ס"ג וג"ה מ"ט. (ב) פירוש באלו נאמרין בסוטה. דף 51 "מצינו פירוש" לא ראינו תשובה זו במקום אחר ובעל האשכול לא הביאה. — תשו' ר' האי מכ"י פארמא א) בריו"ף שבת פ' כ"ב ובראב"ה הובא ממנה ע"ש ר' האי. (ב) ראש התשו' בש"ת ר"מ. שנשמע מפי ר' יהודאי הובא בא"ח בשם ר' שרירא, ונראה שתשו' ר' יהודאי מתחלת לקמן "אמר גאון תאני בתוספתא" וכן איתא בג"ל סי' מ"ה (ב) וסוף התשו' מר' האי. (ג) ג"ל ס"ה ועי' סוף כלבו. (ד) ש"ת ר"ל. (ה) ג"ל ס"ד. בתוך חסי' שאלה אחרת ונשאל מר' נטרונאי כעין דבר זה בגמ'רמ כ"ב—גג. (ו) ש"ת רל"ה. (ז) אולי מר"י וכנגדו שיטת ר"ת הובאה במרכזי ב"ב תע"ז ובתשו' הג"מ ה' גזילה ועי' ג"מ סי' צ"א.

ראש וסוף האגרת המכילה התשובות ההן אשר חברן הגאון בכתבו. ועוד כי בראשי הערוגות ההן נרשמו לפעמים שמות שני גאונים. לא כן משפט אלה התשובות אשר לפנינו בהוצאה הזאת. רוב המגלות באות לעינינו כאשר שלחן הגאון למרחק ויכתבן בלשון השואלים אם עברית אם ערבית (שע"א) ובכל מגלה ומגלה תמצאנה הרבה תשובות על דברים נפרדים כאשר תבאנה להשיב נפש השואל מרחוק לפני הגאון אם בשאלות בין איש לרעהו אם בפשטי שמועות עמוקות ובפירושי ענינים זרים ותיבות נפלאות ואגרות (שנ"א—שס"ט) ויש שקהלת חכמים שאלה בהרבה ענינים ואיזה מן התלמידים תקן השאלות וישלחן אל הגאון (שס"ט) והוא השיב בספר באר היטב, על כל דבר ודבר הביע אמרתו וכאשר נשאר לנו רוב המגלות מראשן ועד סופן לא נעדרו מהן שמות הדופקים על דלתות ראשי אב לבית ישראל וכבר הודיע זאת הרב המו"ל בהקדמתו. אכן בכל האמת הזה ובכל כשרון המעשה אשר עשה המעתיק התשובות האלה קיצר לפעמים בהעתקו את המענות. הן רובי התשובות כתב מראשן ועד סופן אכן בכמה תשובות ארוכות ובפרט באלה אשר גם הוא אסף בידו לאחת אחת ולא העתיק כל המגלה השמיט הראיות והפסול מדברי הש"ס והאות על זה כי נמצאו אותן התשובות באסיפה הגדולה הזאת עוד שנית (ב) בערוגה אחרת ארוכות ביותר ושם תעמודנה הראיות על כן (י"א, תל"א, כ"ח, ש"ד, מ"א, שמ"ב) גם השמיט המעתיק לפעמים מקבוצי התשובות אשר היו לפניו זה כמה ולקח אך מספר מן המענות אשר מצאו הן בעיניו ויכתבן וירשום, אלין מן שאלות דאתין מן בצרה" (רכ"א) אילון מקצת שאילתא דשרר מר רב ניסים (רכ"ג). והנה לפי דעתנו נשארו אלה המגלות אשר רובן נשלחו לקהלות ישראל באפריקה שמה במקומות ההן ושם מצאן המעתיק ויאספן אל חפניו. וקשה עלינו לפנות בזה אל דעת המו"ל אשר עם הקדמתו אמר כי במקום מושב הגאונים נעתקו. אם נאבה לומר כן הלא ישאל השואל הכי העתיק הגאון גם הברכות והמליצות? הן אמת שצוה הגאון בכבל להעתיק פתשנן הכתב בדברים עתיקים וגדולי ערך כמו התשו' בענין התקיעות (תמים דעים ס"י קי"ט) אכן שם לא באה הברכה בתשו' אשר צוה להעתיקה שנית לשואלים, כן זכר גם בתשו' אחת באסיפה זאת תשובה אחרת בקצרה ומה שהשיב עליה לפניו (מ"ה) ואין זכרון לברכה בראשה ובסופה אולם במקום אחר מצאנוה עם הראש (קבוצת חכמים דף 113) וגם אם נאמר שרשם הגאון את כל המענות הגדולות לפניו הכי רשם גם את הפשטים אשר באו בתוך האגרות אשר השיב בהן לשואלים דברים רבים והלא ראינו הגאון אומר בתשובתו, אין אנו עכשיו זוכרים מה שכתבנו (שי"ן ד', ח' ו') לא איתרמו לן השתא קדמנא מאי דכתיבנא לקבאם (גי' פ"ה) ועוד זאת הלא בקובץ הגדול הזה באו תשו' הר"ף למאות ואיך באו בכלה אל תוך אסיפת תשובת הגאונים? לכן נראה לנו שבאפריקה מצאו אלה המענות כאשר ראינו שרובן שולחו שמה. בארץ הזאת אספן חכמי לב ושם העתיקן המעתיק, ואולי מה שכתוב לפעמים

(b) אלה התשובות אשר נכפלו ויש אשר נשלשו בקובץ הגדול הזה: י = תל. י"א = תל"א. י"ב = שע"ד. י"ג ו"ד = רב"ח = תל"ו. ט"ו = רמ"ה. י"ח = קפ"ז. כ' = רע"ח. כ"ד = ת"ב (קיצור). כ"ח = שו"ד. ל"ד = תי"ד (בפנים שונים). מ"א = שמי"ב (ענין אחד בפנים שונים). מ"ב = רל"ז (פנים שונים). רכ"ב = תכ"ב. רמ"ד = שס"ד (אכן הן ב' תשובות

מפתח לתשובות הגאונים

בראש התשובות לסימן בקיצור „מ"י משה ב"ר יצחק" (מ"ד) „מן בצרה" (רכ"ב) אלה הנה האותות אשר שם לו המעתיק ובאמת היו כתובים גם בראש האגודה ההיא, אשר מקצה דבשה לקח המעתיק, דברים ארוכים ממי יצאה השאלה ושם הגאון המשיב כאשר מצינו לפנינו כתוב בראש איוה ערוגות (קע"ח, קצ"ח) וכדברים האלה קראנו גם לפני התשובות הנשמרות בטעמן הראשון כמו בתשובת כיצד נכתבה המשנה (והתשובה הזאת בלי ספק לא נעתקה בבבל הלא היא נמצאת לפנינו בנוסחאות שונות וכבר שלטו בה עיני ראשוני מפרשי התלמוד). — שמות השואלים וברכות השמיט המעתיק לפעמים וברמיה ובראשית אומר הניר לנו שהיו לפניו מליצות והשמיטן. וכבר ידענו שהיה דרך השואלים להרבות שבחים כבואם לרפוק על דלתות האב"ד (קע"ח) ולפעמים זנה בס המעתיק. והנה מלבד אלה המגלות הגדולות באו עוד כבי הראשון הגדול תרכיבים מאוספים הלא המה שאלות ד"ר צמח (ס"י קפ"ג) ד"ר שמואל בן הפני (שי"ב) וכמוהם מ"י שרירא ו"י האי והן נאספות כמו שאר קיבוצי תשובות הגאונים. אלה הדברים אשר דברנו על כ"י הראשון. הכ"י השני והשלישי מכילים תש"י מאוספות וכן כ"י הרביעי אשר כבר אמר המו"ל שנראה שכל ענינו מ"י סעדיה גאון. אחרי ההיוון הזה נעביר לפני הקורא היקר כבני מרון את אלה האגרות האחרות לראות ולבחון סידור התשובות ולרעת שם הכותבן. (ס"י א'—ט"ו) 3) נראה שהן מקובצות

כי באחת מהן נזכרה התש"י הראשונה). רס"ד = ת"א. שו"ט = שמו"ה. 3) בזאת ההערה ובהערות הבאות נדבר דברים על התש"י הבאות בקיבוץ זה מלבד תש"י הרי"ף והר"ח אשר ב"ה נדבר עליהן במקום אחר. א) הביא ג' נוסחאות האחת לנאמנות אם אתבע את שמעון שיהא נאמן בלא שבועה. השניה לענין שנותן לשמעון (אתן לך) נאמנות אם ילבע שמעון את ראובן שיהיה נאמן ובענין הנאמנות לאשה הביא הרב הנוסח" „אם יפטרנה משבועה בענין כתובה". והנאמנות אם ירצה למחול לה השבועה (מחול לך) בכל שאר תביעות שתתבע ממנו או שיתבע הוא ויורשו ומזה התבאר מומין הנאמנות לאיש אחר. והנה בש"ץ ד' ד' ו' הובאה בבתי"ש נאמנות בשם ראש מתיבתא והובאה בכ"י לטור אהני"ן סי' צ"ח בשם ר' נטרונאי כתוב שהנאמנות לאשה להפריע מנכסי יתומים תועיל רק אם כתב כן בפירוש בשעת מיתה. אכן שם סי' ע' משמע שהנאמנות תועיל אף שכתבו בשעת כתיבת כתובה וכ"מ מתש"י שלפנינו. והנה בטופס נאמנות לאשה שכתוב לפניו חסר „כעדות ב' עדים" הכתוב למעלה בנאמנות סתם אכן בש"ץ סי' ע' כתוב „כתרתי סהר"י ונראה שנוסחת התש"י היא כדבר וקצרה יותר. והנה השיטה שיכול הבעל לפוטרה אם כתב כן בפירוש שפטרה לענין שבועה על הכתובה אף במקום ותומים הובאה בשם הגאונים כשיטה מקובצת בפרק הכותב וגם הרי"ף סברו כן וע"י במלחמות לרמב"ן ודע שזה הענין שכתוב בנוסח" הנאמנות „בלא שבועה" וכן חפ"י בדברי אבא שאול הובא בר"ן לפ' הכותב בשם הגאונים. ב) חפ"י שכתב הג' הוא דבר חדש ורש"י ור"מ פירשו סנדל מתה לא ימכור משום שמא נכשו נחש והנה בסתם היה מותר למכור אותו מנעל מן הפרסה כיון שרוב הלווקחים אין לוקחין אותו לאכול ועוד דעצמות הן ואינן ראוין לאכילה ואין איסור עליהן וע"י בירושלמי פ' ג' מינין וברא"ש פ' ג' גיד הנשה. אכן אסור למכור של מתה בשל חיה מפני שהוא אוכלה להתרפאות ובאמת יש בה סכנה. ג) מדברי הגאון שאלות הברייתא דקידושין היא לקוחה ממס' ספרים כאשר ראינו גם המסורה הבאה במס' סופרים פ"ז ה"ה הובאה בגדרים ל"ז: ונראה שכמו שבמה שיש לפנינו מן המסורה במס' סופרים מצינו בה הוספות אחרונות כן גם מגרעות נתנו בה וזאת הברייתא אחת מהן ואולי גם במס' ספרים זאת אשר לפנינו ויש בה רק ד' פרקים היו בה בראשונה גם איוה ענינים בדבר המסורה. ומה שאמר הגאון שהיה משובה בכתב הלא מצינו במס' סופרים ו' ד' איוה שינוים, ומה שאמר במנין פסוקים אולי כונתו שמנו בו הסופרים הקדמונים הפסוקים באופן אחר כמו שחלקו בפסוק הנה אנכי בא אלך בעע הענן לפי המניא בגדרים שרצה לומר שבאותו ספר שמצאו בירושלים היו סופי פסוקים מסומנים, אולם בתהלים ובר"י כתבו הפסוקים אלו בתבנית הרוויים או שסמנו סופי הפסוקים וע"י מס' שבת נ"ז שם וע"י שד"ל בהליכות קדם צד 50, סופרים פ"ט ה"ג ופ"ג ה"א והנה המסורה אשר לפנינו היום תמנה (יחזקאל ג' י"ח) בתורה 5845 פסוקים. בתהלים 2527 ובר"י 1656. אולי שהגאון לקח סידור החשן והאפוד והאפוד ב"ש"ס כלומר שמוקדם איום אחר שמעון כיון שיעדר האפוד שיתורה מוקדם (לא רש"י בש"ס) כלומר שמוקדם איום אחר שמעון כיון שיעדר מקום לוי הוא במקום השלישי שלפי תולדותיהם היה ראוי לו מקום הרביעי. והנה ממסקנת

אמת שהתשו' הראשונה שולחה מר' האי והזכיר בה התשו' שכתב ר' שריר' לפנים לקירוואן. גם סי' ה' הובל לקירוואן אולם תשובה הדומה לסי' ט' הובאה בס"ע בשם ר' נטרונאי וראינו עוד איזה מן התשובות בערוגה זאת נכפלות במקום אחר בקיבוץ זה הגדול ומראיהן שם כבראשונה כאשר יצאו מתחת יד המשיב, לכן אמרנו שתשובות ערוגה זאת נאספו מכמה מקומות. סי' ט"ז—ל"ו, נראה שהן

הש"ס, אלמא מאי והחציו מפני שלוי למטה" (נראה שהגאון פ' כשם שכח גרוזים לא עמד בתוך שאר השבטים על ההר כיון שהכהנים עמדו בתוך בין ההרים גם כאפוד לא היה כתוב שם לוי מפני שהכה"ג שהוא מושבם הלוי נשא האפוד אין צריך להיות שם לוי שם), וא"כ סתוב כתרולדות ממש כמו שכתבו בש"ס נמצא על האפוד זה שציון הגאון וא"כ שם לוי נעדר מטעם האמור, ועל מה ששאלו בש"ס אדרב' מפני שלוי למטה בצרו להו (והיו רק י"א שמות השיבו ה"ק א"ע"פ שלוי למטה בני יוסף עמוס) (כלומר שמות שני בני יוסף נמצאו שם וא"כ היו י"ב) מכאן למד הגאון שמות מגשה ואפרים היו כתובים שם כשם כשעמדו על הר גרוזים במגין השבטים. ועל דבר מה שהקשו בירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מיכן וכ"ז מיכן (ע"י ש"ס תוס' ד"ה עשרים) ואמר ר' זבדא ויאת מי כתוב ששה שמותם, לא אלא משמותם ולא כל שמותם נראה שפ' הגאון שכתובים השמות בקיצורין ונראה שצריך לגרוס שמעון בוי"ו וא"כ היו למעלה כ"ד אותיות, ולמטה צריך לגרוס זבול, וחסרה הגו"ן (והיו"ו האחרון סמי מכאן) וא"כ גם למטה כ"ה אותיות היו. ובענין החשן אולי חשב הרב שהאמת כדעת הברייאא הביאה בירושלמי אית הגני תני כשם שהם חלוקין כאן כך חלוקין בדגלים ולמד כן מדברי הש"ס שאמר ר' חנני' בן גמליאל לא כדרך שחלוקין בחומים הפקודים (בדגלים) חלוקין באבני האפוד (אלא כתרולותם) ויש לומר אבל באבני החושן היו חלוקין כשם שחלוקים בדגלים, והנה כן סידר הגאון באמת שמות החרותים באבני על החושן ולוי גם בדגלים לא היה עם שאר השבטים וגם שם אפרים ומגשה נמנו לשנים. וע"י בשמות רב' ל"ח וברמב"ן פ' תצוה ובמה שכתב הר"א עפשטיין על ענין זה. והנה מה שציון הגאון גם שמות האבות „ושבטי ישורון" הוא ע"פ הש"ס יומא ע"ג: ואולי זה היה נעשה כדרך האומנים. לרקום בין האבנים וארגו גם את שמות האבות ושבטי יח. (ך) פסק הגאון שזה ששולח אצלו צריך להכיר את החותם. והנה בענין זה יש דעות מחולקות במחשבות ר"ת שקצת מ"ז דף על המפרשים חשבו שהרב הזה מתיר אף כשאין האיש ששולח אצלו מכיר את החותם ע"י בתום ע"ז דף לא ד"ה דאמר והמתרי"ק חובא בב"י לשור י"ד סי' ק"ח אמר שבאופן זה לדעת ר"ת צריך חזקה תהיתא ע"ש. (ן) הובאה במדרכי שבת סי' רפ"א ותחתיה „ושאלת" ואיתא גם בסמ"ק חובא בב"י לאו"ה סי' קפ"ח ושם לא נקרא שם גאון עליה. אכן עיקר התשובה נראה שהיא מן הגאון ולשונה תעיד על זאת. (ך) בסידור פרישות בתשו' I אין עוד ענין שלפנינו בכיור אכן בר"ץ ה' פסחים אחר תשו' ר' האי שמפטיורין בעצמות בניסן הביא „ובך מסורת פרישות מן בר"א וכי". ואין לך שבת בתו"מ. וא"כ חל כ"ג או ב'ה ואולי הדברים לקוחין מדברי התשו' שלפנינו. (ך) ע"י מוס' סופרים פ"ב. והנה בג"ל מ"ה אמר ר' יהודאי דמפטיור בשל תנוכה. (ט) סידור הברכות והפטורה ל"ב כעין זה הובא בס"ע בשם ר' נטרונאי והנה נראה פ' האי „ועשית לך שם תני ר' יוסף" הוא ענין בפ"ע ור' יוסף אמר שבאפטרותא ובצלותא אמרינן מטעם פסק זה מגן דוד וע"ז אמר הגאון שאין למדין מן האגדה וע"י מבוא להר"ד א"א הרבני צד כ"ג בהערה. (ו) נתקצרה לפנינו ובארוכה היא בס"י ת"ל וכפסק הזה איתא בג"ס ס' מ"ד. (ז) השאלה על ענין הראשון בשמירת עבדים בשבת נשמטה ורק התשו' לפנינו וע"י בגמ"מ מ"ט ומן הענין השני בדין עבד נוצרו שאינו רוצה להתגייר נתקצרה השאלה ונשמט רוב התשו' וע"י בש"ץ ג' ה' ו' (ך) על תיבת חיל להוראת חלק של מזל (בעלה). גראד וע"י לקמן סי' שו"ד) העירני הר"י משה שטיינשניידער שכבר נמצאה בהוראת זו בתלמוד ברכות ל"ב: ובכריתות דשמואל. (ך) (ך) תני ארוכה על ענין הני דקדוקין שמדקדוקין בגט (בס' תל"ז השאלה מ"ו יהודא ריש ל"ח) ופה לפנינו בס"י י"ג נתקצרה כי נשמטה סוף התשובה המביאה ענינים מן התלמוד. וסי' י"ד הוא קיצור מחשו' סי' רמ"ה (ל"י) עיקב ב"ז ניסוס(?) ובהיות שנשאלו שני הענינים יהדיו השיב הגאון ראשונה בס"י י"ד על הא דעתיו ויבית. ואולי המעתיק חלקן לפנינו סי' י"ג וסי' ו' שלאחריו והתשובה שלפנינו נאספה בתוך שאר התשובות שנשלחו לקירוואן (ע"י סי' א' וסי' ה') והנה ענין התשובה בשם ר' האי חובא ככה"ע"ט וממנו ברא"ש ובר"ן בגיטין ז"ל: כתב ר' ר' האי ואי יתב בעל רשות לסופר למכתב גט שלם וע"י בהנהו. . . אי איתא לספרא מתקן ליה ואי לא ואינסבא כהוא גיטא אי מתקין לא ודאי אי את' לאינסוב ואתא בעל ומעריע ואמר לאי דכתוב דין ודינא. . . ולהכי איתכוני לא מנסבא אבל אי מנסבא לא מפקינן. והנה יש להעיר בשורה 16 של התשו' שצ"ל „ולוריכה לאו" דוכד"ו ומה שנקד המעתיק ור"ן רש"י פ' ור"ן, וכן הביא הבע"ט את תנינא גט בשם ר' האי. ומה שפ' לשון איגרת גם "גר"ף והר"מ פ' וכן אולם רש"י פ' בענין אחר. — בתוך סוף התשובה אנו רואים שרק באיזה גרסאות יש רתנייבנן בג' ו' ואולי מחולקת הגי' נולד השו"ק במנהגים עיין חילוף מנהגים סי' כ"א. (ך) בס"י רמ"ה תחלת התשו' „הכא

מפתח לתשובות הגאונים

מ"ו שרירי אחרי שמצינו התשובות ס"ו ט"ו—כ' נזכרות במקום אחר על שמוג) וכן ס"ו כ"ה (וזה הסימן הוא פ"ו לתיבה אחת ולכן יש לומר שכל הפירושים ממנו) ואולי איוה מהן לר"י האי או שהאב ובנו יחדיו כתבו המענות כדרכם. סימן ל"ו—ט"ג הן לר"י האי ושלחם לתלמסן ולא ידענו בבירור אם גם התשי' מס"ו ל"ט והלאה שולחו שמה או הן מקומצות ממקום אחר אחרי שאין סימן ברכה בסוף הערוגה ועוד שס"ו מ"א ומ"ב נתקצרו מס"ו רל"ב ושט"ו אכן אחרי שבראש הערוגה כתוב למי נשלחה וגם המעתיק הראשון שמר אותותיו במספר (רק

היגא תחלה" ולפנינו "ראינו תחלה" וזה קצת ראייה שלפנינו התשי' מקומעת. והדין שהכתוב גם בשאר לשון צריך לדקדק? הני דקדוקים כתבו הר"מ פ"ד מגיטין הי"ד. מן נראה שיעקר התשי' (לר"י יעקב בן נסים שולחה) בס"ו רמ"ח ולפנינו נתקצרה. והנה יסוד השאלה היה לפי המימרא בקידושין המתרגם פסוק בצורתו והמוסף וכו' וזה כוננת הגאון בריש תשובתו בס"ו רמ"ח ועל דברת אשר אמרו (בתלמוד) וזה דרך ולשון הגאון, ואינו מוסב על תשי' ס"ו מ"ו כי נראה שהיא רק קיצור שנעשה מן המעתיקים. וראייה שהיא קיצור שמה שמביא לפנינו הפ"י. אך אם אחת לו שמעני' ויפרשהו אבל אם אחת לא תשמעני אינן דברים נכוחים וזה מוכן אם ראינו בס"ו רמ"ח ההעתיקה הערבית שמעתיק אמה אן אגת לית אסמעני וכך תוכן ענינת. בריש ב"ד אמון מוצנע אמון רבתי. ובענין מעלת תרגום על התורה ע"י ג"ל צ"ג. (ג' ס"ו מ"ז) מ"ו שרירא שהובאה בשמו בס' התרומות שער י"ג וסוף התשי' על שמו בעיטור מלוה בשטר ואין חולק על הר"ר א"א הרבני בזה שיוכל להיות שמר' שרירא ו' היא נכתבה. (ז) בש"ץ ג' ג' על שם ר' שרירא וע' בריו' במישרים קכ"ג ח"ב שכתב בשם הירושלמי בן שקנסו לענין כתובה אם קדשה בליטרא וזה מאבד הכל. (ק) בש"ץ ד' ד' י"ט ע"ש ר' שרירא והובאו דבריו על שמו בראש פ"ד מכתובות ס"ו ד'. (י) כאן רמז עליה והיא כתובה בש"ץ ד' ד' מ"ו בשם ר' שרירא. (כ) כבר העיר המו"ל שהיא בש"ץ ע"ש ר' שרירא. (כא) בש"ץ ג' ה' ח' ע"ש ר' שרירא והובאה באשכול ע"ש גאון ושם סופה "שתולעת יעקב הוא ועוד שאמנו ישראלית ואפשר שילך אחריה. (כב) בש"ס איתא ובמ"א גופא אמר רב איכה היתה לזונה הור"מ בפ"ג מתלפ"ה ה"ט כתב "מפטרין בג' דברי ורמיהו חזון איכה היתה לזונה" ומנהגנו ע"פ הפסיקתא דברי שמעון חזון ופה בתשובה ראינו שבבבל סימנו מלפנים חזון בפסוק כי פי ה' דבר (אולי גם בזמן הש"ס) ובזמן הגאון מרווחין עד לכו ונלכה. ואולי היה המנהג בקצת מקומות להתחיל באיכה היתה לזונה (הלא גם הפסיקתא מתחלת לירוש' כאן בפסיקתא מ"ו) ומרווחין עד לכו ונלכה. ואח"כ צירפו ב' הפטרות לאחת. ומה שכתוב לפנינו להפטר משא גיא חזון מצינו גם באיכה דברתי שבפסוק זה פתח ר' יוחנן דרשתו. (כד) איתא בערוך מרכסימא ירק הוא מרכסימון דרך פירות וכו' בויר' באמת המלה היונית *πρωτίμους* פירושה פרי מאכל. (כה) כבר העיר המו"ל שהובאה בערוך ע"ש ר' שרירא. (כו) אולי פ"י נציב יד באם הדרך ושני הלוקים מעורר עליו וע"י הערות המו"ל דף 346 ובערוך. (כז) רש"י בעירובין פ"י בן שהוקשו כבר הרי הן כאילו וכי שרין בשאנן עווררין בעוד שהקנין רבין והרשב"א שם כתב יש שפי' שבי' מיני קנים הן המין האחד לעולם רבין ודינן בירק והמין הב' קנים ונקראים עווררים ודינן כאילו אפי' קודם שהוקשו (כח) לפנינו רק קיצור והשאלה על שפוסרת ובסופה גם פ"י על עומק של גיא ובס"י ש"יב ראש השאלה על פ"י עמקו של גיא ובתוכה גם פ"י אופן המדידה בשפוסרת בהרבה וביותר ביאור והנה לפנינו ס"י ש"יב כתוב שזאת התשובה מן הקונטרס המתחיל בשאלה בענין מרי מר"י ב"ה יהושע (היא ההובאה בדר"ק שם מר' האי) אולם מוזאת אין ראייה ברורה שהתשי' מר' האי שאולי בקונטרס ההוא היו שאלות לר' האי וגם שאלות לר' שרירא וראש הקונטרס היה "מצינו בערי מר"י" ומה שכתב מה ששאל אלחנן בן שמריה הראש (שמצינו ששאל לר' שרירא בס"י א') מוסב על השאלה הכתובה אחרי כן בעמקה של גיא והתשי' ההוא אולי לר' שרירא היא וראה שלא לקט המלמט מאותו הקונטרס אלא התשובה האחת ס"י ש"ד והשאר הסימני. עכ"פ נראה שהתשובה שלפנינו ס"י כ"ח העתיק המעתיק בקיצור ובהשממות. על דבר האצטירלב יש לעיין בדבריו הר"ר משה שטיינשניידער בדבריו על Zarkuli. (כט) המ"י ספר ספר וסיפור על הכתב והמספר והמיוול כתבו גם הר"י האברצ'לוי ל"ב לר' ציורה דף קל"ה. (ל) קרוב לזה פ"י ר"ח שהובא בתו'. (לא) ויהא בערוך פ"ו כדבר הגאון וע"י ברש"י פ"י אחר. בפ"י שכיריו נראה שפ"י הערוך פ"י אחר כדבר רש"י וגם לתנורא שגור' מעם אחר כדבריו רש"י. פגים הוא מלשון פוג. אחר התיבות "קשין הרבה להרפא" אולי נחסרו לפנינו "וסומך תנורא קירורא" הכתוב בש"ס. מינא אבר מינא כ"ח הגירסא הנכונה ובש"ס אותה מינא בר מינא ורש"י גרס "ובר". (לב) רש"י ור"ח פירשו באופן אחר. (לג) "ומשימות לה כסא" הפירוש נאה ועולה על פ"י רש"י שאמרו שנותנת כסאה. פ"י נפסא וקולסא הו"א בערוך בשם ר"ח ואולי הר"ח מתש' הגאונים למדו וע"י בתו' שם. ומה ששינונו משפט האשה ממשפט האיש כוננתו כמומין דקתני אבל הוא שחלף אצל חכם ורופא והתיר הנדר מקודשת דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלתא כתובות ע"ה. (לד) פ"י אופיא חריות כתוב גם בערוך

סי' ד' השמיט) יש לומר שאלה המענות אהוות היו בראשונה באגרת אחרת) סי' מ"ד—מ"ה גם הן מרי' האי ומצאנו קצת מתשו' אחת מהן מיוחס לו במקום אחר (מ"ה) ובסוף מ"ז וזכר מה שכתב לאנשי פאס, ואלה התשו' היו נכתבות בשנת אלף ש"ד ובתוכן ראינו פרושי הגאון על מלת קשות במס' ע"ז ואולי שר' יצחק המערבי למד אותה המסכת ושאל פ"י המלות הקשות. בסדור התיבות הנפלאות לא שמר הגאון את הסדר לפי משך הגמרא (ע"י פ"י נעוה וקנישקין) (ה) והנה מצאנו גם בסוף ג"ק פירושים לע"ז ואולי גם בתוכם פ"י מרי' האי. סי' מ"ח—נ"ח.

ע"י רש"י. (לך) הגאון ידע אותיות היונות אבל אין להוכיח שידע שפת יונית וע"י הערות המור"ל צד 394. (ל) כל התשובה הובאה בערך ערך ספג ומספר וע"י תו' ב"ב ע"ה: שהביא כפי הגאון. והנה תיבת קפל היא ג"כ מיונית אשר הוראתה ראש. טטפראות (אולי מל' *τετραπόλις*) מה שכתוב לפנינו שבכרכים צ"ל „שבכרמים.“ (ד) (לך) בשורה ז' מן התשו' צ"ל והיה קודם לכן בן אחר ע"י תגמומ' ק"ג, והנה הדין הראשון שאין סומכין בזה על מכתב שנמצא הובא בשם תשו' הגאון בב"י לחו"מ רע"ז. ודע שבשורה ט' מלמטה למעלה קודם „אם חייב הריו"ן נמצא חסרון וע' בגמומ' הבן הקטן לעד וכו' אין דבר זה „אולי „זכרון הכתיבה מזמן שנולד“) מקיים אותה ואין עדותו וכו'. בדף 16 בתוך הדברים „ויפריש לנו אדוננו גאון בשאלה הראשונה“ הובא בב"י לחו"מ סי' רע"ח. ע"י בגמומ' קל"ה ובסוף הדף „וכתוב אחרי שאלה זו“ צריך להשלים משם. (מ) מזה שכתוב שלקחה מידי הסיקרוקין נראה שבא האלם על הלוקח והוציא השדה מימד ברוב טורה והשאלה נתקצרה לפנינו. בבהע"ט כתובה דמרכס' הביא תשו' בשם ר' האי דאם מכרה למונות צריך שתשייר כדי כתובתה. ומש"כ שתמכור בג' הדיעות בשם נראה מש"ס ב"מ ל"ב וכן מדברי הר"ף בכתובות וכו' הה"ס בפ"ח מה' אישות. בשורה ז' מן התשובה צריך להיות במקום ואע"כ „ולפיכך אם הקרקע וכו'“ גם הר"ף פסק דעל היתומים להביא ראייה וע"י בב"י לאהע"ז צ"ג. בשם תשו' הגאונים דרך למכור כתובה אבל לא למוכנה. (נ) מש"כ דף 18 שורה ז' „כמו שפירשנו למעלה“ כלומר שהשטר שטר מתנה. שורה י"ב „אחד כתובה“ כלי שכתבה לאשתו השניה. כפסק הגאון שהאלמנה נשבעת בב"י אף שלא בפני הבעל כן פסק ר' מאיר בן ברוך בתשו' הובאה אחר ספר הפלאה בר"מ סי' א' ותשו' כזאת הובאה בשם הרשב"א בב"י לאהע"ז סי' צ"ו. מה שכתב שלא יתכן מכירת הקרקע אלא בכת אחת יש לעיין בבהע"ט שכתב ומסתברא דוקא קרקע מוכרת ל' חדשים אבל ממטלטלין אפי' חפץ י"ב ומה שהובא בטור אהע"ז צ"ג. בשורה 7 מלמטה אולי צ"ל „באיזה דרך מכרה את התני שאינה שלה ושהוא במתנה.“ שורה 2 מלמטה דר' יהודה סבר בחזקת יתמו וכו' הכוונה מ"מ אוקימ' בסוף דר"י סבר עצה מובה קמ"ל. ומש"כ אלא אי"כ נתנו לה ביד רשות ללות כ"כ גם הרא"ש בפ"י אלמנה סי' ה' וע"ש סי' ד'. (זא) תשו' דומה לענין זו הלחן סי' שמ"ד, לאנשי קאמס אבל מלשון השאלה נראה שהוא ענין אחר ואין כאן לפנינו קיצור התשו' התיא. (מב) בח"ג סי' ע"ט וסי' ל"ט ובגמומ' סי' ג'. (מג) הדין דשטר היוצא בתוך זמנו מן הלוקחות צריך שבועה הובא בשם ר' האי בחידושי הרמב"ן ל"ב ה': (ס) סי' (מך) הובא בהג"מ פ"י מתפלה בשם גאון וכן בראב"ה כ"ה ונראה שדרש ריב"ל שעיקר „שאו ידוכס קודש וברכו“ מוסב על הדוכן, ומה שפירשוהו אה"כ על כל הברכות הוא הוספה. (מך) בס' קבוצת הכמים אשר הוציא הר"ר ווארנהיים דף 118 נרשמת שאלה ששאל ר' יהודא אלוף רב פעלים בר מר יוסף מקירוואן מרי' האי ועליה רמז לפנינו הגאון כמה שאמר ששאלה ממצרים, ואותה התשו' כתב בשנת ש"ב ושם כתוב רק חלק מן התשובה וצריך לתקן שם מה שכתוב „שנת אלף ושי וכו' וב“ שנחסר שם מקצת התשובה אחרי התיבות „ובשנה זו שהיא שנת“ ואלה המספרים הביא לפי המאמר הראשון אי מני' תנא ישישילא לספרא ולשרי עליה עשרין שנין שכתוב לפנינו דף 21 שורה 7. ואח"כ הביא שם פ"י המאמר השני ומאמר דר' פפא וזהו מה שכתוב לפנינו בצד 21 „וזה פירוש השמועה השניה“ ובס' קבוצת הכמים שם ג"כ דבר זה כתוב בראש השאלה. ובסוף התשו' שם צ"ל „בהפ"ל מ"ח מן ש"א (נוסף ג"א ת') נותר ג' אלף ושנ"ב על ש"א ובהוספך מ"ח על ש"א (בהוספך ג' אלף ת') היה ש"א (במילוי שלם עם אלף ת'). והנה בתשו' שלפנינו צד 20 שורה 9 מלמטה למעלה צריך להיות „תשע מאות ועשרים ואחת (תחת ארבעים ואחת) ובדף 21 שורה 21 צריך להיות שנמצא בירו גתמ"ט (במקום גתמ"א) וזה דרך חשבו' הגאון לדעתנו בפרשו המאמר השני דאמר ר' פפא: משנהרב הבית בשניה היה 172 שנים לפני מולאת ד' אלפים (עד יציאת מצרים 2448 שנה. עד שלמה 480. זמן בית ראשון 410. גלות בכל ד'. זמן בית שני 420. סכום הכל 3828 הוסף עליהם 172 יהיו ד' אלפים.) והנה חשבו' יון התחיל 380 לפני חרבן שם א"כ קודם מולאת ד' אלפים 552 שנה היינו אחרי מולאת ג' אלפים נוסף ד' מאות ונוסף עוד מ"ח וא"כ אם נדע זמן מספר ליון נוסף עליהם ג' אלף תמ"ח. כגון בשנת אלף ש"א ליונים (בזמן כתיבת התשו') יוסף ג' אלף תמ"ח ועמיהו אלף ש"א וידע ששלמו ד' אלף תשמ"ט היינו תשמ"ט אחרי השלם אלף הרביעי. — בשורה 11 למטה לשייליה לתנא סדרד עולם כן נראה כי הגאון ולא גרס נפשי חד שנתא ופי' רש"י משום דהורבן הבית מוצאו

מפתח לתשובות הגאונים

על איזה מהן יש לנו ראייה שר"י הוא כתבן (נ"ד, נ"ה) ולשון התשובות כלשון אחרון הגאונים, אולם אין ראייה ברורה שכולן ממנו ואחרי שהמעתיק השמיט הרבה מאד מן התשובות שהיו לפניו (ברשימתו קפ"ן מס"י י"ב לסימן מ"ה עיין ס"י נ"ד ונ"ה לפנינו) יש דומה שאולי לא נתנו כולן מרועה אחר. נ"ט—ס"ו אגרת שלמה מ"ר' האי הלא על ראשה כתובים שמות השואלים ובסופה ברכות רב נס"ז) הובאו איזה מן התשובות בספרי הראשונים. הערוגה ס"י ס"ה—פ"א כתוב על ראשה שם השואל ונראה שמר"י שרירי ור' האי הן ואחת מהן (ע"ג) נזכרה לפני אב בית דין במקום אחר. (ס"י שפ"ו וכתוב שם "ר' יהוד' אבי אבינא") אולם לא ידענו בבירור אם כל התשובות (ג) וגם הפירושים האלה (ע"ד, ע"ה, פ"א) נכתבו באגרת אחת ומפי אלה הגאונים יצאו אחרי שאין ברכת שלום בסופן. והדברים, "סליקן ברחמי שמיא" נראה שהמעתיק כתבן ואולי אסף תשובות מכמה ספרים שהיו לפניו, בנידון ס"י פ"ב לא ידענו בבירור אם הכתוב ולולא שבא

שביעות היה וע' בתוס' שלפי הסוגיא דערין בשנת שמיטה חרוב ואין צריך להוסיף. אחת" כגו הגאון. ומה שאמר בסוף דף 21 ויש דרך חשבון קרוב לזה הובא הפי' והגו כשם ר"ת בתוס' בע"ז ד"ה האי מאן. (כ"ז סוף דף 22 "נירא ברקא" ברש"י ובערך פ"י פ"י אחר. דף 23 שורה ב' נראה שהיה לפני הגאון סימטא בהדי פיקעא. לפנינו בש"ס פיקעא בהדי פקעא.— משקרי לפנינו בש"ס משקדי חלוני ועי' ברש"י ובערך. שורה ג' חיפושית הובא בערך. שורה ד' אבראת לפנינו בש"ס אברתא עיין ברש"י ובערך. לכודא הפי' הובא בערך. שורה ו"ב חמר לפנינו ולפינו בש"ס חמר ופלפלין. אפסנתין ע' בערך ושמו בינוני *אפסנתין*. "מייבארג" הובא ברש"י סתם. "הדרדורין משמע ש"י הגאון מלשון הדר-חור ואולי הוא מינוח *ὑδωρ* והוא כלי קטן של מים. שורה מ"ז פקנסא ע' ברש"י שפי' שם צפיעו בקר ובערך עשויים מאדמה ומצפיעו בקר. פתואתה הערך פ"י דלי ונראה שהיה לפניו פ"י הגאון. שורה י"ח אכטא גם הערך גרס כן. שו"י לומא בערך ורש"י פ"י שהיא מטבע ומדברי הגאון למדנו שהיא של נחשת. שו"י כ"ב דשא סיכת' לאתונא ע' רש"י שפי' ליבשה. שורה כ"ג היא המטליא כעין זה פ"י רש"י ועיין בערך ערך מטליא. שורה ה' מלמטה "הזקתן אין באין" זה פ"י חרש. שורה ד' פרא ע' במוסף הערך לר' בנימין. שורה ב' אישתומא וכן דף 24 תפוח עי' ערך ורש"י. "קנישקוד" אולי צ"ל קנישקין וכ"ל לפנינו ובערך. ומה שהביא שפי' הא דמר יהודא ובמי בר טובי בסוף ע"ז הובא בסוף ג"ק דף מ"א בשם אבא מרי. וצ"ל שם אבא מרי (הוא שם גאון בן ר' צדוק) בר מר ר' צדוק ועי' הערות ההמ"ל. ו' (ס' כ"ז) "אע"פ שבמשינה תורת כהנים תיעוב וכו'" קרא את המדרש של ת"כ משנה. ונראה שלא היה כן לפני המשינה במשנה והנה גם בתוספתא נעדרה סוף התשו'. ואפיקונו קרא בהדא מילת' אינו בש"ת ס"ב ג) נראה שראש התשו' ס' ו"ל—סידורת ת"ש אמר רב. התשו' היא סוף תשו' ס"י ע"א בג"ק וכתו' פד לפנינו רק סוף פ"י השמועה והתשו' קטועה. והנה לפני ס"י ע' כתו' בג"ק "דשאל ר' נסים לפני ר' האי" אולם הרא"ש הביא קצת מן התשו' בשם ר' הפני. נ"א צ"ל קרוב לו ורחוק מבנו בן אית' בגמרא"ם שו"י ושם אמרנו שאולי היא מר' שרירי ועי' התשו' ר' נטרונאי בש"י ד' ז' כ"ו. (כ"ב) הבי' בח"מ ס"י ס"ב הביא בשם ס' התרוכות תשו' לקמאי שאף אם לא יעלה הקומץ כפי אומדן ממונן השמורות אמרינן מההוא פורתא אירמינן ליה רווחא ולי' ה"ה ט' מנחלות ה"ה והג"ה שם. (כ"ד) הובאה בשם ר' האי במור הוי"מ קע"א ועי' כהנ"ע'ס לזיקת קרקעות בשמו. (כ"ז) קרוב לזה פ"י הר"י מיגש. (כ"ח) במשנה ר"פ המוכר את הכית לא מכר וצ"ע ועי' ר' יוסף בדקא הלילה והובא פ"י מר' שרירי בנ"י אצטבא גדולה בנויה אחרי הכותל והיא הלולה ופתוחה לבית ומשתמשין שם חשכנים בבית ועי' שם פ"י הר"י"פ ופי' רש"י. ז) ס"י כ"ח) הדין שבמקום שנהגו בכתבים הכתב במקום המענה כפה עומד הובא בלשון פמנתיב ברי"ף פ"ב דב"ק ובמכרוע על שם ר' האי. (ס"ב) בת"ח פ"ש דשבת בשם גאונים פ"י האי סוכתא שמכשל כלי אדמוה דקין (מגולל בתמה" ערך ורי"ף) ועי' פ"י רש"י. (ס"ד) אולי היה מעות השואלים מפני שמצינו במקרא שנרד נודף בפני עצמו חשבו ששכחל נרד שתים הן ושמו הערבי הובא גם בר"מ פ"ב מכלי המקדש. והנה מה שכתו' בתשו' צד 60 ירושלמי פ"טום הקמורת. הרוב ממנו לפנינו בש"ס כריתות ו' ו' (מגולל במקום אחר) בכע"ט ברכות שהביא שמכרין בעודה בבית אביה ועי' שם ובתשו' אמרי' (כצ"ל במקום אחר) דלא חזינו בשערי ועי' סוף התשו' שלפנינו. (ס"ז) בסוף "שמא לאיתן האזרח" נתכוון שהוא אברהם לפי מאמר הש"ס" (ב"ט. ובדבר שירת אברהם אולי דרשו ויטעו אשל וקראו שו"י ותרגמו צליל על שירה. ח) (ס"ט) התשו' בש"י ד' ז' מ"ח הובאה בבית ע"ש ר' האי והיא קיצור התשו' שלפנינו ואולי שם צ"ל ר' צמח במקום ר' פלפו ועי' ר"א"ה הרכבי. והנה מלשון הגאון "הוי' דסגו דינא ואעביד מעשה בעדות" משמע שרק אם כבר הוציא על פיו וזה כדבר הרמב"ם בפ"י מסנהדרין וכדברי הר"י מקוצי שהביא הני' בריש מרובה והנ"י כתב שתיבת

בקרבך, ולא שמיע לנו במתיבאתא היינו אומרים שהיא מהר"ף (קט) כמו התשובות הכאות אחריה. הערוגה מסי' קע"ה—קפ"ג נראה שכולה מר' האי כאשר שפס המו"ל י, אולם מסי' ק"פ ולהלן לא ידענו זאת בבירור שיש לצרד ולומר

„והוציא בדברי הרמב"ם לאו דוקא. אכן מדברי הגאון משמע דוקא אם הוציאו הדין שגם בסוף התשו' איתא „ואיתחנפיק ממונא במימריה“ ועיי' בסור היר"מ כ"ב שחלק על היר"מ בזה. והנה בעין חודרת הביט הגאון אל תוך הסוגיא דף כ"ג ע"א דקתני „תני עדו“ כלומר כסתם רבנן תני הכי ולא ר"ל אמרה א"כ נכון הדבר ועוד בין מה דאמר באצרכת' דשיון הדברים ואצרכת' אתא לסלוקי קושיא קלושא. וזה שהביא הלא ברועה בקר דפסול לעלאו וכי מקבל ליה ונגמר הדין לא מצי פסול ליה ומכאן ראייה דאין הפרש. באמת הקשה הדין בחידושו לסנהדרין הקושיא מאי קאמר אבא ואבך חזו לעלאו הלא ברועה בקר פסול הוא ומתריך הדין דפסול דרועה בקר אינו אלא דמספיקא. וסברת הגאון בענין מאי מיקרי טעות נכונה דצריך להיות כעין דיגנה בסוף פ"ק דגטין. (ע) זה התיורק בענין במקום ספק ואומר משטה הייתי חיישין למתנה במימרתא ובענין זה שאמרו ב"ב מ': אפילו בסתמא חיישין הכיאי הדין מונח לב"ב שם וה"ל „גאון נמו מצינו לו תשובה בענין זה וכן הורה“. וכן הביא ה"ה פ"ה משכירות ה"א. בשם פ"ה ר"ח בשם גאון. ואמ' בסוף התשובה לפנינו דאם הקנה ואחר כך אמר שיה' בפרהסיא וגליה מילת' קניו כהאי קנין ולכן שפור מצינו לפרושי האי דכתב ליה על הנייר כדמסר בינו לבין עצמו. והא דב"ב מ'. בענין מתנה ממירתא דימסור הנייר באפי' עדים ויאמר דלא תהוי ממירתא. (א) חסר קצת בראש התשו' המפרשת דברי הגמ' בכתובות ק"א. בצירוף סוגי' הש"ס דיבמות פ"ה וזה שפירש דבנכסי מלוג לוכא ספיק' ובהדושי הירשב"א לכתובות דף ס"ג שהביא שם בשם תשו' ר' האי שבנכסי צאן ברזל הספק וע"ש ולפנינו הילך דהספק רק בנכסי דכתב לה איהו ולא בנכסי צאן ברזל שהביאה ואולי התשובה מר' שירא. „ותקון רבנן בתר גמרא“ מובאר גם בתשו' ר' שירא בש"ץ ד' / ד' ט"ו. (עב) פ"ה דברי בה"ג דכל שהתנה עמו י' שנים לא חיישין שמה ענינה בתנה באחר כל שבאה מחמת מענה ענין שיה' בפרהסיא דיבמות שכתב כן. שורה כן. שורה 18 צריך לפרש אם אמרה מרמית להיא ולא כדמית ליה (אם טוענת כן חשובה) באה מחמת מענה כהיא וכו'. (עג) התשו' נ"ר. האי ור' שירי' שבכ"ס שפ"ו התיכורה שכתבו לבני פאס (לפני ס"ה לפנינו כתיב לבני בגלמאסה. ואולי התשו' האלה מלוקוסות) כי איסור האימולקי אינו ידוע לנו וה' כתוב לפנינו ושם כתוב אמר מר' יהוד' גאון אבני אבינו א"כ ר' שירי' כתבה. והנה בש"ץ ד' / ד' כ"ה החשבון. והאי דאשכחן לר' יהוראי הובא בכפ"ס פט"ז דף 64 לר' יעקב כהן ר"מ דמת' מהסיא. (עד) לשון התשו' דומה לשון ד' שירי' שקשה קצת. דף 40 שורה כ"ט מאי ספיק' איכא הכא או (אי) מספק לוחן וכו'. דף 48 שורה י' דכתבו בתלכות וכדראונו משמא דגאוניס קמאי. והנה שם אמר שכבר פירש השמעת' בתשו' מקמא האי ומה שפ"ה הגאון כסימנין הנזכרין במשנה בנדה דהן סימני נערות וסימנין דבריות' סימני בוגרת כן פ"ה גם הר"ת ועיין ברש"י וברש"י פ"ג מאישות ובעיבור גמ' מיאון. וגם הרמב"ם בחידושו פ"ה כדבר הגאון. והנה נכונים דברי הגאון בתחילת דף 41 בפירושו למה צריכין סימני בוגרת, ועל מה שפלא נגד שיטת הלכות קטנות שאמרו שם הביאה שערות בתוך י"ב שאינה ממאנת נראה שבגמ"מ צ"ו פסק ר' עמרם כהנאו הלכות. (עד) בתו' ורא"ש הובאה שיטת ר"ח שפסק כן וכי"כ הר"ף והר"מ. (עז) עיי' תוס' ד"ה כגון ובחידושי הר"י מוג' שר"ף. (עח) נראה שהתשו' מר' האי שזכר בה „ושאליתן איכתוב לכן מקמי מרן“ (לפי דעתו הוא ר' שירי') באיגרת קמיות'. והנה מה שמשמע מתשו' שלפנינו דבביטול מקח שניהם חזרין הובא בבב"מ פ"ד דב"מ בשם תשו' ר' האי „ומ"ש דבקרקעות יש ג"כ ביטול מקח מוצאנו שיטה דומה זו לר"ח ע"פ הירושלמי והיינו רק בטעות כדי דמיה דהיינו ק' ברי' ולפנינו לא פירש. (עך) הן אמת שכתב ר' האי במקום אחר בתשו' סי' ר' דכל הזהובין אינן חשובין כמטבע אלא כפירות וכ"א בסי' ש"א וההיא תשו' הובאה בבב"מ ע"ה ומלח' ריש פרק הזהב והמב"ן כתב שם פה קדוש איך יאמר דבר זה ועיי"ש ובסוף התשו' שלפנינו ראינו שצידד הגאון וחזר קצת וכתב דמספיקא הוי. (עם) לא כן פסק ר"ם בסי' תקנ"ה אלא כר' יוחנן. (פ) מ"ש בראש התשו' מ"ש רישא דלא פליגי ב"ש ומ"ש סופה וכו' ומוקמין ליה משום הדין קושיא לשנויה ד' אוקמאתא וכן סוף התשו' „מכל מקום הני אוקמאתא אבל לבית הילל וכו" הובא במלח' בפ' הורל"ץ בשם ר' האי. (פא) כפשט הגאון פ"ה גם רש"י והר"ף ועיי' תו' ד"ה מאי לאו פתחתו. בסוף התשו' נראה דצ"ל מאי לאו. . . לאמה וכו' ר' נתמן אמר בלא צינחא. (פ) הדין דמסקין כלישנא בתר' ולא שמוכרין כלי' ר' שמואל גאון והביאו איזה גאוניס במ"מ פכ"ו ממלוה ולוה ה"א ובחידושי הרשב"א לגיטין בשם תשו' הר"ף. (י) קצת ממנה אית' בגמ"מ סי' ה' וכמה דברים מן הטענות נשמטו שם והגן פה לפנינו. (יב) מה שמפורש בסוף התשו' שאין הנחבע עושה שלוח הובא ברא"ש ריש שבועת העדות גם בשם ר' סעדיה והר"ף. (יג) בבה"ג ה' דיינים הביא דהלכה כשמואל דבי' שרנו דייניהם דין ואגב מביא האי דגוטין ונראה ששם דברים אלו שנאמרו בימי' ר' שמואל גאון והביאו ג"כ אותה ראייה. ופה ראינו דב"ב מתיבתי לא אמרו כן ולענין קיום בג' עיין תוס' כתובות כ"ב ד"ה ודלמא. קפ"ב) קיצור התשו' בש"ץ ד' / ה' ל"ב ושם כתוב עליה הועתקה מל' ערב ואולי

מפתח לתשובות הגאונים

אולי לא היו אלה הסי' באגרת התשובה הנשלחה לרי' יוסף בן מארי וממקום אחר קבצן המעתיק. סי' קפ"ב—קצ"ז. בראש האסיפה (ה) כתוב "שאלות אלו למר צמח נאון אולם אין אות שכולן ממנו ומצינו בתוכן תשובה הובאה במקום אחר ע"ש ר' האי (קצ"ב) וגם ראינו פסק לרי' צמח במקום אחר שמתנגד לתשובה אחת שלפנינו (קצ"ה) ועוד יש שם תשובות אשר כמותן נמצאות ארוכות במקום אחר לרי' האי (קפ"ז, קפ"ח) גם סי' קצ"א פירוש האגדה דומה לדרך ר' האי. ואולי קבצן המאסף וממקום אחר לקחן. ומצינו בצד הפי' במלה קשה תשובה לפסק הלכה (ק"ז) וכן ראו עינינו גם בסוף ג"ק בתוך הפירושים. והנה רי' צמח הנרשם בראש האסיפה יש לומר שהוא רי' צמח בן פלטוי (אם נאמר שהפירושים באגודה זאת ממנו הם) שרי' צמח זה חבר העורך. אחרי כן קראנו תשובות אשר על ראשן שם המשיב. סי' קצ"ז, קצ"ח לרי' האי בהסכם ר"ש, סי' קצ"ט לרי' האי וכן סי' רי' ועל ראשן פתשנן דברי המשיב המדבר דבריו בטרם ישיב כהלכה. ומה שכתוב בסוף סי' רי' "ברוך העורך" יש לנו פסק (ב) אם הגאון כתב הרברים האלה או המעתיק הוסיף. הערוגה מסי' ר"א—ר"ו מרי' שרירא ורי' האי וכן התשובות ר"ו ורי"ה וגם האסיפה ר"ט—רי"ט מאלה הגאונים היא (ג) ועל רובן נקרא בשאר מקומות המצאן

התשובה שלפנינו היא שהיתה כתובה בעצם בל"ע. (ב) סי' קפ"ג) איתי' בקיצור בה"ג סי' קמ"ט. והנה סוף התשובה לפנינו (אינו כתוב בח"ג) צריך תוקן ואולי צ"ל "ואי איכא חדא אונא בשמאלא וחדא עונותא" (בשמאלא) מצרפי' (דחשבונן לה כאונה) וכשרה. ואי איכא עינוניא בשמאלא (וגם ב' אונות הראויות) טרפה. (קפ"ד) המצאנו גם לרי' שרירא תשובה בתהוא דינא בס' התרומות שער י"ג א' ושם איתי' פסק אחר ואם העידו עדים על חתימתו מהני אבל אם רק מתוך החתימה על שטר אחר ידענו שזאת חתימתו לא מהני ועיי' ברי"ף סוף ב"ב. והנה מסוף לשון התשובה משמע דמשמתין בני לזה על שני דברים ידעוין שהאי כתב דאבותון ועוד דפקדינן אבותון בהאי עסק וקא כפרין ומשמע אם ידעו הכתב לכד אינן חייבין רק אם צוה אביהם בהאי עסק וזה כדבר ס' התרומות שער י"ג ב' ותמה עליו הטור בחו"מ ס"ט. (קפ"ה) עיין פירושים שכתב רש"י. קפ"ו) אולי התשובה מרי' צמח שרי' האי האחרון בזמן כבר פסק (הובא בעיטור נאמנות) דאף אם לא כתב נאמנות בשטר אם כתוב כחומר כל שטרות אחריו שכבר נהגו כן הוי כאלו כתוב בו נאמנות. והא דנקי' מנכסי יתומים יוצא מן השי"ש כתובות פ"ז. (קפ"ו) אולי קיצור תשובה רי' האי סי' י"ח. (קפ"ה) ענינה כתוב בתשובה הארוכה קצ"ה ואולי שלפנינו היא קיצור שרשם לו המציין. (קפ"ט) אולי הסימן ליקוט מתשובה על מלות קשות בב"ב פ"ד וה'. ועיין לקמן סימן רכ"ב שכתוב "זה ליקוט מן השאלה" ואולי ביאור המלות שלפנינו לגאון אחר. בשרה ד' צ"ל דקאמר בתמוכר. שורה ג' גואא = גוא = עין. שורה ז' יקמים הפי' הובא ברש"י בשם יש מפרשים. (קע) סנטר ג' בערוז פ' שומר. צבית' עיי' ע"ז ע"ה: דצבתא לנגבן. (קעב) הדין הובא בטור א"ח תנ"א בשם ר' האי. (קצג) עיי' פסחים ל"ז מצה הינא. (י) צד 98 בס"י (ך) דמנהגא דמלתא במתיבת' דכל אקניאתה' פסיקתא לא סמכינן על חלק דאי' הרמב"ן בחידושו לבי"ב הביא כן בשם שדרו מתיבת' והדין איתי' גם בתשובה הרי"ף הובא בעיטור אגבא (ועיין שם תשובה רי' שמאלא בן חפני) ובטור חו"מ קצ"ג בשם הגאונים. ומיש' שוי' כ"ד אליב' דתרי לישני' אולי כיון אל הנוכחאות ד"ה פפא הוי מסיק ואז הוי הרשאה גמורה ושלוחתה שוויה ואף לגי' אחרת אי הוי ירושה איכ' למימר שותפיה שוויה ועיין בתוס' ב"ב ע"ז: ד"ה רי' פפא ובסוף הדף איתי' שאף שבאורכות' מקילין רבנן וסגי' להון כהדין מן חלק דבאי' מנהגן ומנהג דורות דבבבית' (כצ"ל) דלא סגיאנא אלא על גבי קרקע. (יג) עיקר דיני וחילוקי סי' ר"ב אולי' בש"ץ ד/ ד' נ"ג ושם מלוקטס גם שאר דינים וגם שם קראנו שמועתקות מל"ע. אכן נשמטה שם המענה נגד הקראים. (ךה) תשובה בענין זה הובאה בבבב"מ פ' מי שמת ע"ש רי' האי ונראה שהתשובה שלפנינו מקוצרה ושם נאמר שהשיב על כל דבר ודבר ועיי' ברי"ף. (רו) איתי' בש"ץ ד/ ה' כ' בשם רי' האי ובסמ"ג בשם גאונים ועיין ר"מ פ"ה ממוים. (רז) מה שהביא בשם ר"ס בענין הפסוקים שהצבור קוראן הובא גם בא"ח בשם ר"ס וגם שם לא הוזכר הפסוק וסלחת לעונינו. (רי) הובאה בראב"ה כ"י ע"ש רי' האי שדרו רבנן דמתיבת' (כנראה בקירוואן) הך תשובה דרי' צמח דלא היישנן לפרעון לקמיה דרי' האי ופליג עליה ועיין בהערות המו"ל. (ר"ך) הובאה ברי' קצ"ז והובאה בשם הרי"ף בתשובתו בשם תשובה נאון והיא בתשובה הרשב"א אלף רנ"ד. (ר"ג) רבינו ירוחם כתב בשם הגאונים ג"כ דאסור לתת באשראי. (ר"ד) צד 101 מנאייגאן אולי' צ"ל מונייקי היכי דמי כלומר שרשרות סביבות הצואר לבלי יכול נשות הנה והנה שקבל עליו הדין כל מה שיפסקו. (ר"ט) הובא בשם רי' האי במיש' ב"ז ח"ה וקיצור

שם ר' שרירא. סימן רכ"ו כתוב בענין אחר מתלמיד אחד שרשם השאלה שהיתה שומה לפני רבו ואמר שהשיב הגאון. אחריה תשובה אחת אשר לקט המלקט מן השאלות אשר באו מן בצרה (סימן רכ"ב). גם היא נראה שכתבה ר' האי. האסיפות המקוטעות רכ"ג—רכ"ו, רכ"ז—רכ"ט אשר אין שאלת שלום וברכה בתוכן וגם האגרת הגדולה המכילה סי' ר"ל—רס"ד אשר במענה אחת מזכיר הרב את התשובה אשר לפניה (רל"ח, כבר פרישנא לעילא רל"א), מר' האי ואיזה מהן טובאות בספרי החכמים על שמו"ד אחרי כן באו תשובות מאוספות רס"ה—

מטנו הובא בגמ"מ סי' א. רמ"ז) דבר הגאון פסקו הר"מ פ"ה מורים ה"ז והרמב"ן אולם הר"ף פ' הנחנקין החמיר. (רו"ן שורה י"ד גיתאפי אולי צ"ל גישאפי והוראת תיבת גשף = הישנים וכו"א במנחת נ"י: אנשפי ועיין בערוך. ואחרים גורסים שם אנשפי מלשון גשף. והנה הדבר הזה שהיו קורין "ולא ישמע על פיך" הובא גם בערוך וראה סנהדרין ס"ג: שהובא פעם א' ולא ישמע (בדרך הש"ס שלא לדקדק בזה) אכן אחריו כן דרש לא ישמע על פיך ובראב"ע הביא ולא ישמע אולם בפירושו הקצר לראב"ע אית' לא ישמע וכן בפסיקת' דר' טוביה. (רו"ן שורה ג' "תניא ותנא" לפנינו באגרת דר' שריר' "ותנא ותנא". ובענין הדברים דתנא שייך על משנה ועל מאמר אכן ת"ר אומרים בהביאם משנת דר' חיי' עיין יד מלאכי סי' תרכ"ח. (שי"ך הפסק הגאון פסק הר"מ סוף ה' וזיה ועיין רשב"ם ב"ב קנ"ג האי מתנת' דהוה כתוב בחיים ובמות. (יד סימן רכ"ד) עיין בתשו' הרשב"א אלף ע"ב ותרא"ש בתשו' כלל נ' סימן ב'. רכ"ו) הפסק דרך באובד משלם דתקנת' הוא אבל במקום אחר אפילו בידו אסמכת' היא ולא נקנה הובא בשם ר' האי בר"ן פ"ד ומדברי התשו' אנו למדין דהיא כענין תנאי ב"ד ועליה מוסבין דברי חבריה' דאם אובד ולא אעביד דכך תקנו בעיקר' לכתוב ועיין תוספת' כתובות פ"ד ועוד עיין מה שכתוב על זה התירוץ בשקל' וטריא דבדור ב"מ ע"ג: ולא בריר לן טעמ' דהדין שנויא ונ"ש בתר'. (רכ"ח) הבה"מ סוף פ"ק דכתובות הביא תשובת ר' האי בענין זה ומן התשובה שלפנינו מבואר שרק אם טענה לכשר נכעלתי כשרה. (ר"ל) כדברים האלה דהאי דר' אמי כדברים שבנת' ובנינו ביששה"י שנים והראיה מהאי שמעתי' על האי מתני' דר' שנים אמורה כתובים בר"ה יבמות פ"י ומ"ש הגאון בהאי שאלה בהיא אומרת לא עשה ולא כלום שייכת לפלוגת' דר' המנוני' ור"ב מן טעמיהן. הכי דייק גם הר"ן שם כדברים דר' המנונא באומרת אינו נוקט עמי כלל כיון דבעל ידע בה מהימני' אפילו למשנה אחרונה. והנה כל הפוסקים פסקו כר' המנוני' רק הרא"ה הובא בריטב"א סוף נדרים פסק דלא כוותיה וזה כדעת הגאון. ועיין דתשו' הרא"ש כלל מ"ג סי' י"א ותשו' הרשב"א אלף רנ"ה. (ר"ל) הדין אי קים לן דהך סהדי דשרטרא דלא ידעין למויקר' אע"ג דאחון התמות' ידיון או שיעא כתבן ממקום אחר דייקנן כרתיה הובא בשם רבוותא כבחה"ט קיום ובשם הגאונים במור חו"מ סימן מ"ה. (רכ"ב) פסק ר"ש קיורא ושר שלום ככה"ג לפנינו והביאם בעיקר' התעורר ועוד כתב העיטור שם שר' האי בתשו' דחה סברא זו והיתומים גובין שטרן מן הלוח בלא שבועה כדברי התשובה שלפנינו שגובין שטרא סתמ' בלא שבועה אכן נראה אם טען פריעתי נשבעין שבועת היורשין כדון באומר יש לי ממון על אביכם ועיין טור חו"מ סי' פ"ב. (ר"ל) תשו' בענין דומה לזה מציינו בש"ץ ד' ז' ד' והתשו' התיא הובאה בשם ר' שריר' בעיטור בירו"ן אית' גם חס' התרומ' שעך ס"ג. (ר"ל) הובאה בשם ר' האי בב"י למור חו"מ סי' פ"ה. (ר"ל) לשון תתשו' כבדה ולולא שהיא בתוך אגודה שלוחה למקום אחד הייתי אומר שהועתקת מלשון ערבית. אכן נראה לשון הגאון כהשיבו על ענין עסק והשבחו ודברים שבין איש לרעהו משונה מלשונו כבואו ליישב שיטת הש"ס ולהשיבו על שאלה כהלכה. ומה שכתוב בסוף התשו' שאין שומעין לו לחשוב בנינו לבין עצמו ע"י ב"מ ל"א בהא דאיסור ור' ספרא. (ר"ל) פסק הגאון דרך אם הפסול בתחלה א' בסוף השטר כשר והובאה שיטה זאת בעיטור קנין אבל הר"ף פ"ק דמכות הביא דעת גאון אחר והוא התשו' ההובאה בש"ץ ד' ז' ו' ובח"ג ע"ט מ"ג נטרונא דאף אם כתובה בסרוגין אם יש לצרף שני עדים כשרים השטר כשר ועיין ח"ג ל"ט גמ"מ ג'. (ר"ל) עיין תוס' קידושין בשם ר"ת שצריך ליותר ולכתוב וקנה הגוי כיון שאין לו זכיה ושליחות אבל יש לו קנין וזה כשיטת הגאון. (ר"ל) בעיטור קיום טופסין ובר"מ פכ"ז ממלוה. (ר"מ) הר"ן כדברים כ"ז פ"י ב"ד חשבו אליוס לאפוקי ממנו' אכן מתשו' רש"י הובאה בתשו' מיימונית ל"ט קנין סי' ב"ו ומדברי המרדכי פ"ד דב"מ ומדברי הרא"ש פ' גט פשוט יוצא הפסק כדברי הגאון. (רמ"א) הגמ' דיבמות בענין הלכה כסתם הובאה גם באגרת כיצד נכתבה המשנה. (רמ"ב) ע"י ר"מ פ"ג דשבעות ה"א ופ"ד דנדרים ה"א. (רמ"ג) בסוף דף 118 ור"בן דתמן אמרו בה טעמ' אחריו וזה ה"פ' כתוב לפנינו בירושלמי. דף 119 שורה רש"י הובאה אחריו ר"ה שלה מ"ז שבט דחדשים ולא של תקופה ואיזה היא של תקופת זו שלפני מנין היונום. אולי ר"ל שאותן תקופות של חמה הן לפי חשבון ישן מוזמן קדום. דף 120 שורה שיטת מלמ' פסק כר' המנוני' ועיין בר"מ פ"א ממעשר שני ה"ז. שם. הגאון מצרף בפירושו כדרכו שיטה אחרת שכתובה בתלמוד באותו ענין ואמרינן אחרון ר"ה י"ג: (רכ"ח) ש"י ב' מלמטה דימניו

מפתח לתשובות הגאונים

שי"א אשר תואר דרך ר' שרירא ור' האי על פניהן וראינו בתוכן תשובה אחת (רע"ה) אשר השיב ר' האי כדברים האלה במקום אחר (רל"ט) ובסוף אחת מהן התימה וזה האות כי היתה אחרונה באגודה אחת של תשובות ששלח הגאון אל דורשי ה'טו). אהריהן ב' תשובות לר"ש בן הפני ש"ב, שי"ג. מענה אחת אשר מצאה המעתיק בסוף מגלה מכילה תשובות (סי' שיי"ד) בעניני מדידה ועירובין וברכת שלום קראנו שם ואחריה מגלות ארוכות האחת מסימן שט"ו עד שבי"ה אשר גם היא כברכה נחתמת אולם נמצאה בתוכה תשובה אחת בלשון ערב (שכ"ה) ואחת נראה מקוצרה (שי"ט) ואולי אסף אספן המעתיק מכמה גליונות וישת בסופן תשובה אשר עליה הותמת הברכה והאסיפה השנית שכ"ט—שלה והיא מר' האי

וחאזו אולי צ"ל דימכו (שישנו מעט) וחזו. רמון) ע"י כתובות מ': תו"ד"ה האי. רמון) מדברי התשובה צד 125 שורה ב' אנו רואין שהיו ג"כ קטנות שמפרשין מקראות, ומשורה ד' שהמדרשות יפות מן האגדות ומן הקמנות. רמון) בערך גהץ וברשי' כתובות ו': פ"י אכן שמחלקין בגדי פשתן. רנ) דף 127 שורה ז' מושב בירורין אולי מושב שהיה בוררין בעלי הדין את השופטים ונתקבצו שם החכמים ע' ב"מ ב': שפרי בירורין וכל מעשי ב"ד. רנא) הר"מ בכ"ד אישות כתב הנודרת או נשבעת ואינה מקיימת וכ"כ במדרכי פ' המדור וסברת הגאון לחלק בסתם שבועה. רנב) הפי הובא בערוך ק"ל IV. רנג) כל הפי הובא בשם ר' האי בערוך בתולת ורד. רנד) בכלבו סי' כ"ז הובאה תשו' ר' שריר' דבשעת הרחק אם השיץ מתפלל והצבור כוונו דעתם ועקרו רגליוס יוצאין ובלאו הכי לא ונראה שזאת כוונת הגאון לפנינו בסוף התשו' "אין בנו כה לפטור את הצבור אלא בתפלת השליח וכוון דעתם" ואח"כ כתב מנהג הישיבה. רס) נראה שהשואל לרוב"ש סי' קס"ח שהביא תשו' ר' האי משה הנהג לירושים כלום בשל צוואתו כיוון לדבר הגאון היכי דכתב בלשון ירושה ועיון שם, ואולי שהשואל לא ראה אלא דברת אלה השואלים לפנינו ולא היתה לפנינו עיקר תשו' ר' האי. רסא) כן פ"י גם בערוך וברשי' בחגיגה. רסב) כלי אכסלגות ע"י בתו' בחגיגה ואולי הן *ἑυλόγος*. שורה ב' ודאמר עולא גריה שגרים הגאון בהאי דמגלה כ"ח דאשתמש בתנא חף זה הארשתמש במי ששונה הלכות (פ"י הגאון היינו הלכות המושגת) ואמר עולא לשתמש במאן דמתני ארבעה (הוא כעין התלמוד מכילה) ושאר ספרים דהם אינן חשובין כמו הבריות) ולא לשתמש במאן דתני (משנת חכם יחידו כגון משנת ר' ישמעאל) ארבעה (ד' ראשי סדרי משניות ונראה שאן לא היו לומדים קדשים ומהרות). רסג) פ"י זה דמוסם כל תוסף נגעו בה הובא בשם גאון בתו' הרשב"א לברכות כ"א. עו) פ"י רסן) ראש השאלה הוא ממש כלשון השי"ד ד' ע"א ואולי שצריך לגרום שם "מסתברא בלא דמוס" ותוכן התשו' שלפנינו קיצור משי"ד ד' ו' כ'. ואולי המסדר שלפנינו הרכיב ב' התשו' ועשאן אחת ונראת שהן מר' האי. רסד) שונריא ע"י פ"י שני של רשי' ופירוש זה במלת חיבוצה לא נמצא בערוך. צד 187 שורה ג' מה שפסק בריב"ר גוס הר"מ בפ"ג מאישות ה"ח פסק כן ולא כן דעת הרא"ש ע"י מור אהניז פ"ח. רסמ) לפ"י גורמת הגאון קרנטיגיא המלה קרובה ליונית *χαρτέριος* רגיל ונצרך ע"י רעות הבאות. רע) נראה שהוא ליקוט מסי' ר"י. רעא) עיון פ"י רשי' ור"מ בפ"ט מנוקד ממון ובנמוקי יוסף. רעב) נראה שהוא מר' שריר' שסי' רע"ג מתאימה עם זאת בראשה (אתמר אמר רבא) והובא בגמ' קמ"א ע"ש ר' שריר'. רעג) הובא בכהני"ט ע"ש ר' האי והיא מקוצרה עיון סימן כ' והערה המו"ל. רעד) בשי"ג ג' ב' מ"ז ושם הושמטה הראיות מן השי"ס. רעז) בתשו' בפרדס סימן שי"ג הובאה דעת ר' האי שרדני ביבמה דין מורדת וא"כ נראה שהתשו' שלפנינו אינה מר' האי. רעה) ברא"ש פ"ז מגלות הביא הר"מ דעת רבותיו לפסול גם שי"ח בערכאות, ואולי היתה כן דעת התשו' שמצאו השואלים לפנינו. רעו) בערך הגי' גנוק ובירושלמי קידושין ד' א' יוק ובבימות א' שם ורוק עיון מ"ש הר"א בערלונר על ערי ונהריי בכל. רעא) רשי' פ"י רינה תפלה תחנה לשונות כ"ד איבא בתפלת שלמה. רעב) ע"י בפ"י הרשב"ם. רעג) עיקר הסימן הובא בשם תשו' גאונים ברשי' פסחים ד'. רעד) אולי צ"ל והכותל שהיה בבית ראשון והלא אמרו בב"ב ג' וביומא שלא היה בבית שני אמר טרקסין. רעה) רשי' פ"י הרגא עמוד של חמה. רעז) עיון בתו' ישנים יומא דף ה"ז מה שהביא ריב"א דהו ליה לשנויי דבית המוקד היה לצפונה של עזרה וא"כ היה דרום בית המוקד צפון עזרה הוא קרוב למה שפ"י הגאון האי לאיקיצי מקצאו ולא כפ"י רשי'. רעז) אולי כוונת הגי' שאן לא היה חוב לברך בשם שלא היה גילוי שכינה ונמנעו ממה שהיה רשות בידם כ"כ התו' מוסת ל"ח ד"ה הרי. רעד) לפנינו פ"טורו לבד וחסר "בגו ושט" וע"י פ"י רשי'. רעה) עיון בערוך. רעו) אולי צ"ל אגוסטאין לוקח במספר כלומר ארום והנה רוב הפירושים האלה כמס' סנהדרין הו'. רעז) עיון ערוך ערך דשן ופרדשנא וברשי'. רעז) שן, שח) עיון בערוך וברשי'. רעז) עיון עוף שאין לו תביעות עיון תולין סי' ב'. רעה) שורה ג' לפנינו איזאן כלומר שינתה. שורה ח' נראה שגרים ולא לילל מושכת לחבלה ולפנינו אית' דלא לילל. שט) סכסא פ"י שומה ועיון במוסף

וכן לו האסיפות אשר לא ידענו אם תמימות או אם מקוטעות הנה של"ו—של"ח) ואחריה של"ט—שמ"ד. בשבט ש"ב לשטרות נכתבת המגלה המכילה סי' שמ"ה—ש"ן ואולי היא לר' שרירא ור' האי ושמות אלה הנאונים מצאנו על ראש האגודה

הערוך. (ש"א) אף שהפסק הוא גם כפי ע"ה וסי' ר' נראה מהתחלת תשובה זאת שאינה מלוקטת. (ח' סי' ש"ח) הפסק יוצא מן השי"ס ב"ב כ"ה אר"י אמר שמואל הלכה כר' יוסי מרחיקין וכי את החרדל וכי ור' יוסי מתיר וע"ה מה שהביא הג"י בטור ח"מ סי' קע"ג בשם ר' יהודה בן הרא"ש ב"יורשין שחלקו חצר ורצו לעשות כותל זה מרוב ובטור שם סי' קס"ט. (ש"ט) אולי מאסק זה וגם המאסק בש"ץ ד' ה' מ"ד קיצרו התשי' ועקרה להלן שמי"ה. (ש"כ) הפסק דבמטלטלין לא שייך דין דובין ולא איצטרבי' זוזא הובא בשם הר"ה בהגהת אשרי פ"א דכתובות ובטור ח"מ סי' ר"ז. (ש"ב) כן פסק גם הרמב"ן בה"ה פ"ב משכנים ה"ט שהמכור שדרה באלף זה וזקפן עליו במלוה שאין דין בן המצד א"כ רצה מצדן לפרוע אותו מיד. והרא"ש בפי' המקבל כתב אם תרווח לו זמן הפירעון או לא לכל אינשי הוי עביד הכי וכי גם המצדן לא יתן המעות עד אותו הזמן ואי לא יהיב המצדן זוזי ללוקח לאלתר הוי כאילו הלוח המוכר ללוקח עד אותו זמן ועיין טור ח"מ ריש סי' קע"ה. (ש"ב) דין קציצת ענפים יוצא מפי' המקבל ק"ז: ועיין בטור ח"מ קנ"ה ובתשי' הגאונים שהוכחא שם בדין נופים נוטים על העליה. דף 162 שורה ב' העיד הרמב"ן בחידושי'ו ל"ב"ב שכן גירסת הגאונים ב' אמות לתוכה ואמה מכן ואמה מכן לאנפיה ולא כגי' הרשב"ם אמה מכאן ואמה מכאן. (ש"ג) דין דומה לזה כתב הרא"ש בתשי' סוף כלל ג' הוי' דמתה האלמנה קודם שישבעתה אם יש לכפור פי' שנים בממון זה והובא בטור ח"מ ר"ס רע"ח. (ש"ד) כדומה לזה שפט הרשב"א בתשי' סי' אלף ט"ו והרא"ש כלל פ"ה סי' ה' ועיין בב"י לטור ח"מ סי' ר"ק. (ש"ה) בגימ' ר"ז. כעין הפסק הראשון בענין כותלות למו שייכין אם יש עליהן תקרות מבי' צדדין הובא בעיטור הלוקח קרקעות בשם גאון. (ש"ו) הובא גם בתשי' ריב"ש סי' תע"ה בשם ר' האי דאם דר בה יותר והוקר השכירות השוכר משלם כקצוב שנה הראשונה ועיין בסוף פ' השואל ובר"מ שכירות פ"ז ה"ט ובתשי' הרא"ש הוכחא בטור ח"מ סי' ש"יב. (ש"ז) בסוף התשי' אית ליה לראובן על שלוחו שבעה"ן הן הובא בתשי' ר' מנחם עזריה סי' ג"ג. בשם תשי' הגאון וכן פסק הר"י מ"גש והר"מ פ"ט משותפין ה"ה ועיין בטור ח"מ סי' צ"ג. (ש"ח) הגה הגאון פ"י פירוש אחר בסוגיא דפי"ס ואשר לא שמענתו ערוך דהאי הוצאת אצבעות היינו רק לידע אם יש מנין הכתנים הנצרכין להקרבת הקרבן ואם מוציאון שני אצבעות אין מונין אלא אחת. והפי"ס עצמו נעשה בענין אחר כמו בקריאת פסוק לתיבותיו על כל אחד וכי משליש הוא הווכה לעשות הקרבן וכי אכן דף 167 שורה ט"ו מטוסף הגאון כזה ואמר דאולי גם כפי"ס הוי מוציאיין או המוציא ב' אצבעות מונין שתיים ובאמת נראה דיעה האחרונה דהאי מנין בתיבות פסוקים מותרים הוא וקשה לומר שהיה כבר בזמן הקרבת הקרבן. והנה על השאלה "והלא כשמונין האצבעות הרי מונין הנפשות ואמרו למוטות את ישראל" לא השיב הגאון דברים ברורים רק אמר שמונין זה צריך לידע ולא מימנה אלא באצבעות. ורש"י ור"מ פירשו שאומר מספר אחד שיפסק בו ומתחיל למנות כמי שנטול המנצפת מעל ראשו ובמי שמכלת המנין הוא הווכה ועיין בפירושו הר"מ שכתב שלא ראה גאון מן הגאונים שפי' המשנה והסוגיא. והנה בדברי הר"מ ד' תמידין ה"ג אולי צריך לגרוס "הוציא ג' אין מונין ג"ג". שורה כ"ז הגאון גורס גם בירושלמי "ש"ש לוקח מן המונות" ככתוב לפנינו בכלל. ובירושלמי לפנינו כתוב בטעות ד' לוקח. (ש"ט) דין זה דאם כתב האב גוף נכסיו לבנו ואחר מיתה ומכר שוב נכסיו היינו לפירות ומת הבן בחיי האב שאין ללקוחות כלום על נכסיו אלו ושאינו הא ממוכר שדה שאינו שלו כתב גם הג"י בשם בשם הר"סב"א בפי' יש נוחלין' ועיין רש"י ב"מ ט"ז. שהביא בשם תשובות הגאונים דהאי דאינה צריכה לפנים. II. (ש"ל) כתוב כסתי' שער כ"א סי' א' ואם הנתבע אומר לו לא אשבע ובטור ח"מ פ"ב אם אמר הנתבע לא אשבע (מה שהפך עליו) אלא אחריה תרבות בידו. גם הדין דאם לא רצה להיות בביה"ב' דמחירומין הובא שם וכתוב כסתי' בסוף ההלכה "וכן מצוי בתשי' הראשונים ד' וכוון על התשי' שלפנינו. (ש"ל) דף 168 שורה כ' ג"י הגאון אמר רבא שלמו שהוקר גובה מכשרן ואינו גובה מאימוריהן. ובגמרא דבי רב פ"י שהיתיה אצל רבותיה (כתוב לדברי ר' יוסי הגלילי). והנה לפנינו בש"ס אית ר' אבה ור' אבה תירץ דאע"ג דרבא דהה פירוש זה דקתני בתנאי שאין בה מעילה ופי' היינו הדיומ' לדברי הפ"י הראשון דההו שנקסם שאין בהם מעילה היינו קדשים קלים אמרה לשמעתי' דגובה מבשרן ולא מלחמתה והת"י דף י"ג: לפנינו בש"ס גרס להלן אמר רבא תודה שהוקר גובה מכשרת' גובה מלחמתה והת"י דף י"ג: ד"ה אמר תירצו על זה כעין דברי הגאון על גירסתו שלמעלה אמר רבא. הג"י בסוף התשובה תודה שהוקר הובאה בשם גאון בפי' ר"ח ל"ב. (ש"ל) הדין דלא מהני ביטול מודעי ומודעי דמודעי אף במקור במקח שיש אונס ברור הכי' ר' האי גם כפי' מקח ומסורה ועיין דברי העיטור הובא בטור ח"מ ר"ה. דף 165 שורה י"ה. ביטול מודעי' כלומר מודעה המבטלת המכר. (ש"ל) הפסק דמעות פרעון ומה שדר ראובן בחצר שמעון בשביל המכירה הראשונה קודם שנודע המום לאו כמלוה דמו (אע"פ שבאמת כיון דהמכר בשלום מלוה אצילו) ולא קנסין ליה לראובן מפני שממונו אצל שמעון והוא היה דר בחצרו. עיין בה"ה פ"ז ממלוה ה"ב שכתב

מפתח לתשובות הגאונים

שנ"א—שם"ט"ז). סימן ש"ע וכן האסיפה שעי"א—תי"ה תשא על ראשה את שם ר' שריא לתפארת ואולי עם בנו כתב התשובה (י). עוד מלוקטות מר' האי לפנינו תי"ט—

בשם הרמב"ן והרשב"א שאף במלוח ממש דרר בחצר דלא קיימ' לאיגרא אינו צריך להעלות שכו בלא התנה כך אלא כבר דר בה ועיין טור יו"ד קס"ו. (ש"ן) בסוף התשובה אם שהוא דרך שאלה "היכול ב"ד למיטר דבהא מילת' אית למגבה בלא שבועה" או שצריך לגרום "דבהא מילתא לית לן למגבא בלא שבועה" דכיון שיש ספק אם הנאמנות בשטר השותפות קאי על השותפות לבד ולא על החוב שהיה לראובן על שמעון אכן טענינן ליה וכעין זה פסק הרא"ש בתשובה כלל ע"א סי' ט' והרשב"א בתשובה תתקצ"א וסי' אלף ב' ועיין בטור ה"מ ע"א. (ש"מ) "והלכתא אסמכת' קניא" כתובה גם בח"ג קל"ד. והשאלה "אשבתן למר ר' נטרונאי" היא באריות שם קל"ז ולפנינו בקיצור. (ש"מ) עיין בתשובה הריב"ש סי' שפ"ב ובטור ה"מ סי' ב' באר"ה וסי' ג' ובסמ"ע שם ברין א' וגבין מכניז הרי בשטר שבב"ל. (ש"מ) היא בש"ך ד' ה' ל"א. (ש"מ) הובאה בקיצור בטור ה"מ סי' קנ"ד ועיין לעיל סימן מ"א. (ש"מ) הובאה בקיצור במישרים נכ"ז ח"ג. (ש"מ) קצת מנגה הובא ברמ"ץ הלכות פסח. (ש"מ) ע' לעיל ש"ט. (ש"מ) התשובה הובאה בסוף אגרת ר' שריר' שהדפיס הר"ד ג"ב במאונץ תרל"ג ושם נרשם מה שאמר הר"ן שהעתיק אותה במגלת סתרים א"ת. (ש"מ) בקיצור בגל"מ קס"ב. (י) סי' שנ"ב) קריתו ע' רש"י וערך שושינתא. (ש"ג) על דברת אין מקשין באגדה גם הרמב"ם בסוף ההקדמה למורה נבוכים אמר "ולזה אמרו אין מקשין באגדה" והראב"ע בפירושו הקצר לשמות ב"ב פסקו כי הו' המים מושיהו בעיניו שמות של משה אמר "והגאונים כתבו אין מקשין באגדה" וע' באמרי בינה מרמ"ץ חיות סי' א' והנה מצייני בב"ק ס"ח: א' משיבין על ההיקש. (ש"ג) רש"י פ' ערסא דגרא למול הבית. (ש"מ) על דבר הראיה שהביא מן תמונת אותיות אשוריות שהיו בימי משה ע"י אמרי בינה מר' עזריה פנ"ו. (ש"מ) פיגמון פ' בערך כלים שצדין בהם ורש"י פ' דפין שצדין בהם. (ש"מ) ע' סי' רצ"ז. דף 188 שורה ג' בערך הובאו ב' פירושים תיבת לביחיה בשם הגאונים. (ש"מ) ע' שם ברש"י ותו'. (ש"מ) אגמ' דאקרי פ' רש"י מקום עמוק בבבל. (ש"מ) אירון בערך פ' איזמל. — דף 184 שורה ב' צריפותא כ"פ הערך בשם ר"ה. (ש"מ) בסוף התשובה תיבת ציר וצחנתא כן פ' גם בערך. (ש"מ) מעלה וזכורו והשאל בגלגולת פ' רש"י שמושיב מת על זכרתו ושואל בגלגולת ל' מת והר"מ פ' מעבדים ח"א פ' שמקטיר בגלגולת. (י) סי' ש"ע) סגנון התשובה דבריו ר"ש וכן בתשובה אחרת ח"א קס"א) הביא פיוטים שם נרשם ר"ה. (ש"מ) בראשית ב"ב אלף פ"ז מביא קצת ממנה. ומה שאמר הגאון בסוף התשובה שאם אחר שחיטת הרוב החליד השני כשרה נראה שפסק החליד במיעוט סימנים כשר אולי מפרש האיבעי בחולין ל"ב: דהחליד במיעוט סימנים במיעוט קמא כמו שפ' הרמ"ן וע' בטור יו"ד סי' כ"ד. (ש"מ) אולי רמז ככה"ש מתנה על תשובה וזאת באמרו "ורובותינו הגאונים פסקו דספיקא היא דאמרו התם לא אמרו בה היתר וכו' וע' בס' מקח וממכר לר' האי והר"מ פ"ז דוכייה ה"ג פסק ג"כ דאם שתק ואח"כ צות הו' כמפקד ומי שתפס וכו'. (ש"מ) הפ' הובא בערך ערך צ"מ ואינו. (ש"מ) אולי שנתקצרה התשובה שבערך מביא בהאי פ' דר' האי מה שהקשה בשאלותו (בשאלות) ובאר דברי הש"ס בברכות ג"א. (ש"מ) שורה ח' רש"י פ' מנניסין אותן לשם ע"י האמהות. (ש"מ) שורה ח' נראה שחסר כאן וצ"ל ר' יוסי ורש"י שניהם סוכרין נותנין פאה ללפת ולכרוב ולקפלוט ותנא חדא אמר ללפת ולכרוב אבל לא לקפלוט והוא ת"ק ששנייהם דבריו עם דברי ר' יוסי. (ש"מ) ע' ברש"י ותו' ובטור רע"ה. (ש"מ) דף 200 פ' של ר' צמח קשה לישבו ותלא מסיים שם במשנה "ואם הדרך רחוק לוקחין בידהם מקלות" (ש"מ) בערך פ' סימנין כמו שנייה ורש"י פ' סימנין והר"מ פ' רישומים. (ש"מ) הובאה בפ"ו מס' פתור ופרה ע"ש. ומה שאמר בסוף התשובה שאל ספק של תורה ע' ר"ן קידושין על האי דנתנה היא ואמר הוא שם דף ח': (ש"מ) נ"ל לפרש בשורה ז' שהכליה זו הר"ג צוה בשיבה היא אינו יכול לעמוד כתובתה והצויה וכפני צויו בן הר"ג כיון שהוא ספק בדיני פטרו האלמנה על פי דעת ר' צדוק אגון אבל באנשים אחרים שאין ידם תקיפה אף ר' צדוק לא אשגה כמה דאמרו יתומים ונותן מוזנות לאלמנה וזה כוונת סוף התשובה דוד מביא (כלומר חוץ למעשה זה) עבד ליה (אף ר' צדוק) כמה מעשים כמאן דצוה ולא אשגה בהון והפיק מוזנות לאלמנה. (ש"מ) דף 207 שורה ה' כמין מטבע של שעות (אשר כתבו בדומה לזה שפ"ה שקובעין בו הנקודות והסימנים ואולי מאדמה היו או מברזל בעוד שהוא רך) דר' (תינו רך ולח וע' פסחים ג"ו א"ר יהודי מית' אסא דרא) וכן להחכם. ועיין על ענין זה המזל בעיקרים ד' מה שהביא הראב"ע בס' המולדות. (ש"מ) הגאון נקט לישנא דתירוץ דגמרי' דאמר מוזנא. והנה בעירובין ס"א. כך הגי' שבעות לא טעין לו. ובברכות "ומשתבע לא מעס". (ש"מ) עיין ברש"י ובערך. (ש"מ) דף 209 שורה ח' הפ' הובא בערך ערך רת בשם ר' האי ורש"י פ' רת (מלשון הרת) שהולך מונה בתוכו. (ש"מ) עיין פ' רש"י ל"ב הגרסאות. (ש"מ) שורה ט' הגאון פ' דגור ב"ש להשתמש בכוס שניטמא אחריו במשקין מוזנא משום ניצוצות של משקין מטמאים שיכנסו לתוכו שלא מדעת ורש"י ברכות ג"ב: ד"ה גזרה כדומה לזה שפ"ה שקובעין בו הנקודות והסימנים ואולי מאדמה שכתבו כצ"ל גם בגמרי' שלנו ובה חסרים התיבות האלה. וגי' הגאון עולה יפה. (ש"מ) בסוף התשובה קרנא קריא ברוכני ע' רש"י שפ"י בענין אחר. (ש"מ) עיין בערך ערך מצולה וע' נצל.

תלמי' ולו האגרתית) התשובה תלמי'—תמי'ב הכתובה אלף ש"ח לשמרות. אחרי תשוי אלפסי קראנו התשובות מבי' השני תקבי"ה—תקמי'ז והן מלוקטות מכמה גאונים ראשונים (צמח בר היים תקבי"ב, תקבי"ה, ר' מתתיה תקלי"א—תקלי"ג, ר' נחשון תקלי"ז, ר' עמרם תקמי"ד, ר' הילאי תקמי"ה, תקמי"ז? ר' סעדיה תקלי"ד, תקלי"ה?)

שצמ) ע' קידושין ע"ב. תג) כן פ"י גם בערוך וברש"י. תו) הערוך ורש"י פ"י זיקפא גודל. תז) הובא בערוך אסמטה בשם ר' האי. חט) ע' ערוך גרם. תי) פ"י אחר תליכת כדובר בשם ר' שריר' ע' גמול'מ קניא ובערוך. תיא) ע' ס' ל"ד. תיב) ריש דף 215 דומה לזה פ"י בערוך וברש"י. תיג) אולי נתקצרה התשובה והפירוש כתוב בעי' כגני בשם ר"ה. תיד) אפשר שמחובר פ"י הזה לתש"ו שלמעלה שבערוך שם פ"י לאי לאי זה מקום וכן פ"י כלפי לאי — לאי זה דף. תמו) ע' ערוך אורות. תנח) ע' בערוך ופ"י הר"ש. יט) ס' תכ) הגאון פ"י מסוכן חולה הגוסס למיתה. ועי' בר"מ פ"ב מגיטין. ה"ב כתב אדם ששקף עליו החולי במהרה והכביד עליו חליו ע' בירושלמי ורש"י פ"י חולה וע' טור אהע"ז קמ"א. תכא) אולי חסר קצת מן השאלה וצ"ל מאי פ"י ודלא כאסמכת' ודלא כמפס' דשמרי שהתשובה מבארת תיבת ודלא כאסמכת'. תכב) מזה פסק דרהבא פיר' ואמר שכן פסק אצלם ע' לעיל ע"ח וסי' ר' ואולי זאת התשו' אינה תשובה על השאלות הבאות מן בצרה וע' תש"י II צד 6. תכג) הגאון החזיק בפירושו שקרנות הנה זיוות וע' רש"י שבת פ"ה: שהביא הפ"י האחר ודחאו ועי' בפ"י שם שהביא פ"י ר"ס בזה הענין. תכד) אית' בגי'מ קמי'ז ועי' שם צ"ד ובש"ץ ד' ח' א'. תכה) אית' בש"ץ ד' ג' ב' ובגי'מ ס' קמי'ז. תכז) אית' גם בגמול'מ קלי"ח. תכח) בעיטור מלה בשטר הובא לשטר' ר"ח כפסק. זה ואמר שם שהוא כדברי ר' האי ותשו' לר' האי בזה מובאה גם בס' התרומ' כלל ט"ו א'. תלח) הדין דכיוצא בזה מקח טעות גמור הוא הובא בר"ף פ' הזהב בשם ר' האי ובר"מ ט"ז ממכירה ד' פסק דהרשות ביד הלוקח להחזיר המקח או לוקח מן המוכר דמי המום אם ירצה המוכר לתתו ובוודאי הלוקח אינו יכול לומר בעל כרחך תן לי מעות כנגד המום ואקיים מקוה. וזה גם כוונת התשובה שלפנינו ועי' ב"מ פ' תל"ז ע' רש"י גיטין ח"י ור"ע במשנה מעשרות פ"ה משנה ה'. תלט) דף 232 קרוב לפ"י זה על תירוץ דר' אשי משמא דראשונים כתוב בחירושי הר"ן לסנהדרין וכתב הגאון מזה ששמע אע"ג דקשה ליה על הדין פירושה כמו שכתוב בשורה ז' מלמטה. והנה חסר בא בסוף התשו' ולפנינו. תלמא) בגי'ל י"ב ובש"ת י"ט נראה שחסר שם ראש התשובה. תלמב) ע' בעיטור קיוב ובר"ן דף ס"ב דכתובות שכתבו פ"י שיהא אחר כלומר גדול אחר עמי' שהכיר כתב יד אבל א"צ להיות רחוק וכ"כ הר"מ בפ"י מעדות. כ) ס' תקכה) שני דינים הראשונים הם קיצורי הלכות היוצאים מן התלמוד ודין האחרון ששמע מדברי התשו' שבענינים כאלו צריך חזקה ומענה וכן דעת בעלי התו' וה"ה פ"א משכנים ה"ד הביא דעת הגאונים דאין צריך חזקה וטענה וכן אלא בקרקע ממש ולא בענינים אלו. ולא ידעתי למו מהגאונים איחס התשו' שלפנינו. תקכו) ע' בחדושי הרמב"ן שם בב"ב בסוף דבי קורי שהביא בשם הרב האב"צ לפני שכתב בשם גאון דאין סמיכת הקורות של זה חזקה למקום הכותל ועי' בטור חו"מ קניא. תקל) תמצית גאון הרב שאין דנין על אלה הדברים ואמר גוי' אנס הוא אלא במטלמלין אבל בקרקעות היכי שיש בידו שטר מכר אין אומרים כן וכדברים אלה כ' הגי' בפ' חזקת. דסתם גוי'ם גזלנים הם ומתירא אדם למחות בידם ומיהו בשטר יד' לו חזקה דלא כתבינן שטרא מחמת יראה אלא בסקריקין" ומה שאמרו בסוכה ל"ד. סתם עכו"ם גזלנא ארעת' ניהו כלומר שגזולין שדות מן המצרנין וכדומה אבל לא כשיש להם שטר עליהן ועי' בהערות המו"ל. תקלב) ראש התשו' חסר ואולי התשו' מר' עמרם והדין יוצא אהר"צ בב"ב כ"ט: אולם הגאון לא הוזכר דרק תחת הויז טפה אינו יכול לבנות אולם הר"י האב"צ לפני כתב כן והובא בטור חו"מ ס' קני'ז ועיין בר"מ פ"ד משכנים ה"ג ובה"ה שם. תקלג) עיין גמול'מ קני'ח וגי'ז י"ב וטור חו"מ ס' קני'ז. תקלד) עיין ברש"ב'ם ובתוס' בב"ב שם. תקלה) כבר פסק ר' סעדיה במקום אחר בגמול'מ כ"ב דבמקום אונס מבורר בממון אינו צריך מודעא. תקלו) דעת הגאון דלענין גבות ב"ד עבדי כמטלמלי' דמי ועיין תומת ישירים סימן כ"ה. תקלז) כ"פ גם הר"ח הובאו דבריו בחי' הרמב"ן לכ"ב ועיין טור חו"מ קס"ג.

תקמא) גם הר"מ פ"ב מוכיח הי"ד פסק שאם כתב במתנת בריא מהוים ולאחר מיתה זוכה בנזף לאלתר וע"ש בה"ה. תקמו) ג"ל שהובא לפני הגאון כתב מעשה ב"ד מה שחייב דוד את עצמו כשקיבל הפקדונות וההלוואות מיד אבי תאבת ומלכה והיה נראה שראש המעשה ב"ד שהיה בו נאמנות מכחיש סוף המכתב שקבל עליו דוד אחריות (ואולי היה מעשה ב"ד של ריש גלות' שהובא לפני הגאון) ואמר דהיא אלוה' ואלוה' דקבל אחריות אי מטי הויקא או אונסא או חוסרנא משום מן דיליה ליתומים ויש לו נאמנות במה דאמר דיש שם חוסרי' או אונס' סתם שוב נמצא במעשה כ"ד שאמורה והבאן (נראה שהן היו יורשות המת המפקיד קודם שגזול הכן תאבת) מחלו מיורשתה ואמר הגאון דכיון שגזול לא אחר מיתת האב נתגלה שלא היו יורשות אלא מקבלות מתנות ומחלו להקן. כז) למען יהיו הדברים תמים עוד נעיר במקום הזה כי שאר התשובות מהגאונים באסופה זאת (חוץ מתשו' הר"ף והר"ח) כולן הן לר' שריר' ור' האי וכבר אמרנו שס"י קס"ג. קס"ד הם מר' צמח בן פלטי (אולי ער

מפתח לתשובות הגאונים

תקלו? תק"מ. ר' הנוך הספרדי תקכ"ט. בכ"י השלישי באה תשובה אחת מר' שרירא ור' האי (תקמ"ח) ואחת מר' יעקב כלהכא). בכ"י הרביעי נשארות לנו תשובות יקרות חכנית כתב ר' סעדיה וסימן הראשון מהן מכיל ט' תשובות ונראה הסימן הזה (תקינ) מלוקט שרין אחד נמצא שני פעמים בקרבו (II V.) והגאון המשיב לא נתן אות לזה ולא כתב "כבר אמרנו" כדרך המשיבי דעתא). והנה כבר ספר לנו המו"ל את כל יקר האסיפה הזאת ובאמת תורה לנו דעת בדרך הגאונים ובמנהג העם ותפיץ אור חדש על תהלכות ישראל בימים ההם. הן למדנו שלפני ר' האי היו כבר נוסחאות של שטרות תקונות מימים שלפניו (של"ה) וגם הוא שם לפנינו נוסחאות כאלה ומהן הזכיר המו"ל בהקדמתו ועוד נמצא תורף שטר זכרון עדות (קפ"א). ונוסחא לכתוב שטר במקום שלא ידעו לקרותו (רל"ח). נודע שבדורות הראשונים היו כותבין שטרות קצרות ובמנהג העם נתרבו אחרי כן (קפ"ו) גם ראינו דרך בתי דינין לכתוב פתיחה ולהחרים המתעקשים ולהזכיר שמם בחרם (קפ"ב) גם מנימוסי העם שמענו שרשמו להם על איזה מגלה הזמן שנולד להם בן וכותבין אלה הזכרונות עברית (ל"ה). בשטרות נהגו לרשום סימניהם אף כשחתמו בכתב ידם (תקנ"ה). מדרך תלמודם נודע שבימי ר' יהודאי העמיקו בביאור סוגיות השי"ס (ר') וכן בא להם בחבל הירושה פירוש השיטות וכמו שמסרו דורות האמוראים פירושי המשניות לבאים אחריהם כן סדירא בפומא דרבנן פ"י השמעתתא כשמיה דרבוותא ראשונים דמן בתר סבורייא (רי"ד) גם קטפנו נגרים מחקרי לב הגאון על דברת לשון השי"ס בהביאם משנה או תוספות ישנה בלשון תני או תניא או ת"ר (רי"ח) והיו לפניהם גם נוסחאות עתיקות ומיושרות והיו מדקדקין מאוד בהן "איכא דאמרי הכי ואיכא דאמרי הכי" (רכ"ט עיין רל"ב, של"ד). הוזכרה גם הגירסא שהיתה לתרביצאי הם הקטנים בדעת (רכ"ט) גם כללי ההלכות נשמרו לנו אם הולכין אחר המשנה במקום שלא נתפרשה בנמרא (רמ"א) כל שמועה דסלקי בקושיא לא הוי תיובתא אלא עיין (של"ד) גם ראינו כמה הגאון חוקר ודורש בדעות הדורות אשר לפניו. בתקנותיהם ופירושיהם (ס"ט, של"ה) בתשובה אחת אומר שקראו "דמתני" את אלה האנשים ששונים חבורים כעין תלמוד שלנו כגון מכילתא ודרשי דר' סירי (רס"ב) ששינו המעתיקים הרבה ושמו בטעות תוך השיטה אותן הדברים שתלה איש בין השיטות והזכיר שם נמרא דבי ר' ישי (רע"ב). ומה יקרו כל פירושי הגאון בסוגיות שברוחב לבו פושט העקום ונוקב ויורד עד התהום וגם פירושי התיבות והמלות הכי נכבדו ומביא כמה פירושים לתיבה אחת לפי שימושה (רכ"ב, רכ"ט) גם בדקדוק לשון הקודש דבר בפירושו (שפ"ה). בהשפטו יצא שהמדרשות הן יפיץ ונאין מן האגרות ומן הקטנות וכותב על ענין אמריו בדבר התרגומים שיפרסם השואל את דברי המשיב ויכרום למען יגלו לכל לעיני השמש (רמ"ח) גם ראינו גדולי חקרי לב בתעצומת מקדם כמו בצורת החושן והאפוד (ד') מתי נתקנו ג' ראשונות וג' אחרונות (רנ"ח). סידור של ר' סעדיה גאון נתפשט והיו לפני הגאון כמה

קפ"ו) וס"י שו"ב, שו"ג מר' שמואל בן חפני. כ"ט סי' תקנ) I צד 27 עד שורה ח' שכבר הופטר נראה ששמעון יורש אחיו ראובן הוא אבל כבר פטרו בחייו. למקום שיש בו כבר קיבול שכן היינו לצדקה. II לענין סמון בשותפות שצריך לתת לו מן רוחא תרי תילתא בשכר או לחשוב לו תלתא כהפסד היא הלכה מבוארה ועיין בטור יו"ד קע"ה. III דף 271 שורה י"א עיין בתוס' והובא בשם בטור יו"ד ס"י קע"ו דיכול להתנות כגון בכספים לשטרם בקרקע אבל

נוסחאות ממנו (ר"ח) פיוטים רבים וקמיעות היו ביד העם (שע"ג). ממנהגי עם ישראל קראנו ששמו אות וסימן בנבינה שנתנו ביד גוים, ברכה" בקרבה (ה'). כשהיו מטילין גורל לדבר קדושה היו קוראין פסוקים וסופרין בתיבותיהם ראש לגלגלתם וכן עושים לדעת אם יש מנין עשרה בכה"כ (סי' ש"ל). בקצת עיירות היו מובילין הכלה בלילה כטרם בא יום הנשואין מכית אביה אל הצר אחד מאנשי בריתם ולמחרת הלכו עמה אל בית החתן ובשני המקומות היו מברכין הברכות. (ס"ד). בנישואין היו הנשים במצרים משהקות בתופים ובמחולות והגאון מאן בזה אך אמר להרבות קול נגינות שמחות וזכר חופות וברכות (ס'). . . דרך משא ומתן בסהורה הרחיב את גבולו בימים האלה והיו שולחים פרקמטיא לארצות רחוקות (גיט ע' קע"ח) וזה משפט הגאון: לפי מנהג התנאים והסוחרים יש לעשות. והם שולחים שטרות במקום מעות ממדינה למדינה (תכ"ג) באיזה מקומות היו סופרין המטבעות ואין שוקלין אותן כמו בהודו ויימן. היה מנהג המדינה למכור באשראי אף היכא דאיכ' שותפות (רי"ג). היה להם אבן טהנה לעשות עפר זהב וכסף (ש"ע) נשאו כירה שעשויה מכמה צבעונין וארוגת ארג מרוקמה או אז גם רקמו תיבות משל וברכה בנגד. בערביה היו עושין חתינוקות על גבי כדורים ציורים מתבן (שס"ז) ומאוד חכמו לעשות מורי שעות קערות של נחושת הנקובות מתחתיהן ומניחין אותן במים והמים נכנסין עד סימן זה להצי שעה ועד רושם זה לשעה (שפ"ה). אכלו עור פרסות הבהמה לרפואה (ב') שמו להם חריות של דקל

עכ"פ צריך לשמרם בראיית עין וראה בגמ' קנ"ד. IV שורה כ"ג אם היו התנאי שאם יתן זה העוסק בפרקמטיא באשראי שהוא לבדו ישלם הנזק ולא בעל הממון או יקוים התנאי ונראה מדברי הגאון שאם לא התנה אינו משלם העסקן אם נתן באשראי ועיין ש"ץ ז' ח' ד' שגם ר"ש בן חפני פסק כן ובב"ר בטור חו"מ סי' קע"ו בשם עטור בשם כהן צדק ועיין סימן רי"ג וסימן תקנ"ו. V דף 272 ריש העמוד דומה ממש לשאלה VI. II שורה ח' ראונו כתב נאמנות לשמעון ואח"כ הביא ראונו לשמעון תרין אלפין זוזי וראונו לא רצה להוציאן מתחת ידו וכבר הוציאו (הב"ד) הממון והכתב ממנו אכן לא כתבו אם כבר נקעו הכתב. ע"ז השיב הרב דאם כתב הנאמנות איבנו הלא היו כנקרע. ואם איתה בעיניה וכתוב עליו דבר בענין זה הממון הלא יש לראות אלה הדברים הכתובים בסוף הכתב. VII שורה ט"ז בענין א' נמצא נוכל ושקרן שבטל הנאמנות כ"כ בתשו' ר' קלונימוס הובאה בטור חו"מ סי' ע"א. VIII שורה כ"א הדין בשבועת השותפין יוצא מן המשנה פ' כל הנשבעין ועי' בטור חו"מ צ"א. IX שורה כ"ו דעת הגאון דעל מענת בריא נשבעין שבועת השותפין מקל וחומר ממענת שמה. ועיין בר"ף פ' כל הנשבעין שכתב "ואם אמר הנתבע כבר חלקתי ולא אשתיר גבאי ולא מידי והוא אומר לא חלקנו ועדיין אית לי גבך כך וכך לא משביעין ליה על מענת שמה בגזירה אלא משביעין על מענת בריא היסת". ונראה בענין זה היכי שלפי דברי האחד כבר אין כאן שותפות וזה דבר המשפט אין משביעין על מענת בריא שבועת השותפין. אבל היכי שנתנום נודים שיש כאן שותפות והאחד טוען בתביעתו מענת בריא משביעין שבועת המשנה שהוא שבועת של שותפין. ומשמע מדברי הגאון שבטענת השותפין אי"צ הודאה וכן הביא הר"ן בפ' הנשבעין בשם ר' יוסף הלוי וכן פסק הר"ם פ"ט משותפין ה"ב. תקנא) אולי התשו' מר' אהרן אבן סרגדו שהובא לפנינו שטר מקוים מב"ד של ר' קעדיה. תקנא) ועיין בכתובות ק"ב: רק כשמת האב אמרו בבב קמ"ט שאין מנחין אותו אצל מי שראוי ליורשו ועיין בתשו' המיוחסת לרמב"ן סי' ל"ח. תקנא) כדון הזה כתוב בש"ץ ד' ח' ו"ב בענין הרביעי והשאלה היא מר' קעדיה. ובש"ץ ד' ח' ט' פסק כן גם ר' מתתיה. תקנא) ב"ד של נשיא היה בפני עצמו ושטרותיו מובאות לקיום הגאון ונקרא באבי דמרות' (שער' הנשיאות). שורה י"ד (בסמינית' נראה שמלבד כתב יד העדים היו נחטין סימונין בסוף החתימה והיה מכירין הסימן הזה שמציירין אצל שמותיהם. והנה בזמן קדמון ציירו סימונים לבד והם מלאו מקום החותמת עיין גיטין פ"ז: ובזמן הגאונים שמו הסימן בצד החתימה. תקנא) שורה ז' מלמטה ולא מיבעי' בכי הא טענת דמיקין קיין וכו' דומה למת שהשיב בסימן תקנ"ג IX. וכבר אמרנו שהסימן ההוא מקובץ ואולי זה הדין מר' האי. דף 278 שורה ז' בונכי כלומר דבר שאין לו עומק ושורש ובפ"ק דמ"ק אגויות א"ר יהודא בובא. תקנא) עיין סימן ע"ש. תקנא) עיין בה"מ פ"ה משכנים בשם ה' וינה הובא בבבא בתבית לכו"ט חו"מ ס"ס קס"ד אכן הנ"י בפ"י מב"מ הביא בשם הרשב"א אבא איתא בתשו' הרשב"א סי' תתקל"א שהדין כן לפי הש"ס רק אם לאחד הבית ולאחד העליה אבל אם הם שותפין כל אחד

במתניהם לשחות על פני המים (ל"ד) מלאכת האיציטרולב נגלה לנגד עינינו וראינו ביאור משפטי המדרה בימים ההם (כ"ה ש"ד) כלים מכלים שונים נעשו מעלי דקל (רס"ו). ההויקו עמי פרס איזה מימים טובים שהוזכרו בתלמוד כמו יום שנתנו חותמות בשירוכי אשה וימים שקנו בהם שדות (מ"ו). היו מטילין כרוב לתוך היין ולתוך השכר למנוע השכרות (שע"ט). אחר שמכבסין הבגד מעבירין עליו טבעת לצחצהו (רמ"ט), היו נותנין חותם של טיט לעוברי דרך לסימן כי ברשות מלכות הן עוברין ומי שאין עמו החותם מעכבין אותו שומרי הדרך מלכת הלאה (רצ"ט), אנשי המלחמה שמו סכין באזורם (רצ"ו) גם שמעה אוננו שבחודש אייר כל ימי הקציר קול קשה נשמע בבבל מתוך האגמים והריצים של מים (רפ"ט) ומדרכי הגוים עוד הביע לנו הגאון אומר שהחוננים ישמעלים לא יבואו למצרים כי אם אחת בשנה (שי"ב). מדברי אלה התשובות ראינו שערכאות אלה הפרסיים מאוד יקרו משפטן ובבאגדד אין מקבלין בערכאות אלא עדים פקחים גדולים ועשירים שלא עלה עליהם שם גול ולא דברו שקר ומצויינים בדעתם. ונראה שיסת הגאון במקום הספק בטענה ברבר סימני בנין אחד כדבר השואלים להטות אחרי מאמר החכמים ובקיאוי הבנאים בין הגוים אשר יאמרו משפטן בענין הזה (שכ"ה) אולם היו גם מקובות וכפרים אשר שם השופטים בשקר ענו (רע"ה) במצרים לא היו מדקדקין השופטים כל עיקר ומשם כתבו השואלים כי אין בהם אמונה ופיהם דבר שוא (שכ"ד) אכן גם כבבל אולי איזה מהם היושבים בעיר רחקה מן בירת המלך יצאו מן הכלל ואנסו וגולו (רמ"ב). גם נציין בין החרכים לראות רוב ישרת לב הצדיקים העומדים לנס המה הגאונים ואיך תמכו בידם בית ישראל. אמר הגי ב"ד חשוב הוא ב"ד שיש בו ת"ח שנוצר במקומו ומסביב ומצויין בחכמה ובזמן שאומרים פלוני דיאן בכך וכך ורבים שותקין לדבריו ומאוינין (ר"מ). ומה מאוד יקרו דברי הראש וחסר לבו באמרו כי תינוק ישמתו אבותיו מניחין אותו אל שאר בשרו אשר דעתו קרובה אליו ביותר למען הצדקה ולחסות נפש היתום (רי"ב). בעלי חיים לא מעיקין ופי' הגי זאת האגדה ואמר שהלוקח העגל שננס מן השחיטה ושמן ראשו בחיק רבו כדי להנצל ומסרו לשוחטיו לאלתר מראין הדברים הללו כעין אכזריות ומדת רחמנות היתה לשהות אותו באותה שעה (שעה) ומה יקרו ריעי הגאון בפרשו האגדה פסלו של מיכה עומד בככי, שכנו ואמרו בכי תחת הוללות בעבור שראוי לבכות על דבר זה (קצ"א) גם חס על הנושלים שבעם ואמר מי שנשבע לנרש את אשתו מקהילין עליו קהלה גדולה כב"ד (שי"ט) ודקדק מאוד בכתובת אשה מה שיכתבו לה (ר"י). והעם הזה אשר רובו לא ידע לקרות (רל"ה) הלכו בדרך טהורי לב ראשי עם לבית ישראל והעיד הגאון דליכי מידי הריצותא וחוצפא בבנות ישראל אפי' בת עשרים שנה לגלויי את דעתה ולמימרי' לפלוני אני רוצה אלא על אבוב סמכה (קצ"ד). ואלה קצות דרכי הגאונים אשר בתשובותיהם לפעמים רמוז על דעת הקראים וכטלחה במאמר חכמה (כ"ב) ומה נפלאו כל מחשבותיהם לחקות תמיד אחר שרשי הדברים אם בדרכי הרפואה שלא ילך העם אחר השוא (שצ"ב) אם לשאול מן התלמידים שבאו מקונסטנטינא הוראת איזה מלה בלשון יון (רכ"ה) ואחד מן הגאונים כתב לספרד למען ישלחו לו אסימון איסור האטלקי הישן לשער בו מדותיו (שס"ו) והאחד אמר שאינו מכיר אותו הדג אלא ששמע שמכירין אותו ברומי (מ"ו) גם מתוך אלה הברכות והמליצות תגיה אור על דרך הכתב

והמתכב בימים ההם. מתוך הדברים אשר בסוף המענות נדע כי כתבו הגאונים דברי שלום וברכה לרוב על סתרת הלשון אך מעט מדרך התלמוד כלול בתוכם ואלה דברי הגאון בסוף סי' תמ"ב, ואתה שרי יהודה וכו' אשר שאלת השאלות האלה בעל הרחמים יאיר עיניך במאור התורה ויאורך חיל ועצמה לפענה סתומות ויקיים תלמודך בדרך לפלס מעלות החכמה ויגלה ויגיה לפניך אוצרות הושך בתלמודך משמוני נסתרים וירום גם התורה על ירך ויגברך במלחמות התורה הוא לפניך ילך והדורים יישר דלתות נחושה תשבר וברוחי ברזל תנרע ויפוצו מעינותיך הוצה ברחובות פלגי מים תנחל יש ואוצרותיך ימלא ויציץ ויפרח גועך ומלאו פני תבל תנובה, ומצאנו גם ברכה בסוף תשוי בלשון ארמית" דמן שמיא יוכון יתנא וכו' בחיינו ובחייכם ובחיי דכל ישראל (רי"ט) ואולי התשוי מר' שרירי. והנה אלה דברי הידירות והשלום הם מליצה להרהיב לב למודי ה'. שם ראינו ברכה "יהי רצון" ולרוב כתוב בסוף אחרי תום הברכות "ישע רב" (ס"ן רי"ט) ויש שנמצא גם "ישע רב ברוך העוזר" (רי"ח) וקראנו גם בתהלת התשוי ברכה (שכ"ה) או היה הגי' תפלה ויאמר ה' יורנו להורות כדן וללמד כהלכה (ש"ג) ואולי שתו לפעמים ברכות גם בתוך התשובה שכן מצינו בס' ש"ב "יברך ה'" ויהי דרך הגאונים לרשום גם השנה וגם החודש שבו כתבו אגרותיהם ופעם אחת מצאנו גם פרשת השבוע נכתבה (רמ"ח) אולם בלי ספק גם השואלים בתוך ספריהם שמו ברכות רבות עטרת לראש נשיא עם ואך זכרון מזה נשאר לנו בתוך דבריהם, ורחמנא ליפוש אנריה" (רל"ד) ועל זה יקבלו שכרן" (ש"ע כג).

פרק שנים עשר.

התשובות אשר הוצאתי לאור בברלין תרמ"ה בשם תשובות גאוני מורח ומערב הן מקובצות משלשה ספרים כתובים בעט סופר. כ"י הראשון אשר ממנו לוקח התלק המכיל את רוב התשובות הוא כ"י הגדול באוצר ספרי ידירי הר"ד שז"ח הלברשטם והוא נקרא מלפנים על שם שד"ל אשר כבר הודיע טיבו בעולם בבית האוצר אשר לו דף נ"ו ומכ"י זה כבר נדפסו התשובות להכמי צרפת ולותיר, והנה כבר אמר שד"ל כי ראתה עיני בהלק א' מכ"י זה הרבה תשובות אשר נמצאו בש"ץ וידו החלה לסדר את התשוי אשר לא בא זכרן בש"ץ ואני מלאתי אחריו והעקתני

בונה מה שרוצה. (כג) ואלה שמות השואלים משלחי הספרים אל הגאונים לבקש מהם תורה ודעת הבאים בקבוצה הגדולה הזאת: אברהם בר יצחק בר אורי (ט"ז) מר אברהם בן משה בר גאמע מקאבס (ש"ז). [הוזכר אדה אלוף רכ"ט, איסקוי ריש גולה שפ"ט וכבר דבר מהם המו"ל בהערותיו]. אלחנן בן שמריה הראש (ש"ד), [הוזכר ר' אלעזר אלוף מאליסאנה שבא לבלל שפ"ז]. ר' בהלול בר יוסף. רביה קמיה דמר יעקב בר נסים. מר יהודה ריש סדרא בריה דמר יוסף (ר"ז). ר' יהודה ראש כלה (תל"ד). ר' יוסף בר מרי קמיה דר' יעקב בר נסים מקירוואן (קע"ח) [אולי הוא אשר נקרא בשם באגרת אשר הוציא ה' רייפמאן במפענת נעלמים באוצר טוב שנת תרמ"א דף 15]. יוסף בר' מר עמרם ראש בית דינא דמדנית סלמאסה (ס"ח). ר' יעקב החבר בן מרי ורבנא נסים (ר"ל שמו"ה) יעקב בר' משה ממדינת קבאם (שט"ו) [הוזכר יעקב בן מר פטרון כ"א]. ר' יונה בר יוסף לוי (שס"ט מתקן שאלות) ר' יצחק בר יונה (שס"ט מתקן שאלות). ר' משה בר שמואל בר גאמע דכירין לישלם (אולי ד"ל נ"ט שס"ט). סכא השיבא כנהגא מר רב משה רבה בר מר ר' גאמע (של"ו). ר' משה בר שמואל (מתקן שאלות שס"ט). משה בר יצחק המערבי (מ"ד). נחמיה בר מר עובדיה (שס"ט). נסים ברי דמר יעקב (רס"ג). מר רב צלח בריה דמר ר' בהלול סנהדרא רבא מן קירוואן (מ"ח אולי בנו של ר' בהלול נזכר בסיון ט"ו). ראובן בר שמואל (שס"ט מתקן שאלות). שלמה בר יהודה (שס"ט מתקן שאלות). על שם הנגיד (ר' שמואל) מקירוואן (רכ"ו). שמואל בר אברהם תחרתי (ט"ז).

מן החלק הזה את התשובה אשר לא הגיעו אלינו בש"ץ ובש"ת ובה"פ) ונתתי להן מקום בגמ' מס' א' עד ס' פ"ו, בראשונה יבואו תשובות ארוכות ואחריהן הלכות קצרות (כאשר הן בכ"ץ, וסדר זה שמר מסדר הכ"ץ גם בחלק השני כי אחרי תשובות מר"ת (אשר כבר הדפיסן שר"ל בכ"ח) באו התשובות הגדולות מחכמי צרפת אשר הזכרתי וכן הקיבוצים הקטנים ההם תשובות מגאונים בכל והן בגמ' מס' א' עד ס' ק"א ואחרי אשר תמו התשובות הגדולות מחכמי בכל וגאוני ארץ המערב באו הלכות קצרות מחכמים אחרונים ואחריהן ההלכות הקצרות מגאונים בכל אשר שמתי להן מקום בס' ק"א עד ק"ל באסיפתנו זאת. והנה אין ספק שלפני המאסף היו אסיפות שונות בתוארן תשובות גדולות גם קטועות. ואף כי אלה האסיפות לא היה מראיתן וגבה להן כקיבוצי התשובות ש"ץ וה"פ וש"ת בכל זאת דרך סידורן הוא דומה להן וברבות הזמנים הוסיפו המעתיקים עוד לרשום ולחרות מענות הבאות אל ידם עד כי יצא תוארן העומד לנגד עינינו. והאות על זה שבכ"ץ הא' בראש כמה תשובות אשר נמצאו גם בש"ץ כתוב ענין ההלכה וכבר הערותי על זה. גם התשובות אשר בכ"ץ זה והן נמצאות גם כן בה"פ כבר היו כתובות על הסדר. הלא לפני תשובה אחת (ש"ב בכ"ץ) כתוב „וגר חנוכה“ והוא בלי ספק סיום מרשימת ההלכות בה"פ לפנינו „ה' שבת וגר שבת וגר חנוכה“ כל התשובות האלה (מלבד ס' י"ג וי"ד שאולי הן מר"י בן גיאת) הן מגאוני בכל ויקרו מאוד בעינינו. בתשובות הגדולות נשמרו עודן כל הראיות וכן בשאלות בא לשון השואלים ונזכר שיחתם בלשון ערב (ס' ב' ומ"ז) בתשובה אחת הובא פירוש שפירשו הסבוראים. ומה מאו נעמו דברי ר' סעדיה בכירור השאלה ובתמכו יסודותיו בתורה במשנה ובתלמוד (כ"ב). בשאלה אחת הוזכרו התלמידים שבאו מארץ אדום (ל"ד) גם קמו תלמידים ורצו לשנות מנהג בדבר ריחוק הנדה (מ"ד). הוכיר הגאון שבמקום שאסור להרהר בד"ת ירהרו במלבי יון (ל"ז) ומה נראה שהתחמנו להביא תבונה בלב העם בדבר תולדות הזמן, גם ראינו שעמדו הגאונים בפרץ לגדור גדר בעריות כאשר עשה רב בבואו לבבל (ל"ז), למדנו שהיו יהודים מאפריקה הולכים ודרים בא"י (ל"ט) והיו מכרזים עוד על השקלים (מ'), במקום אחר היה מלבושיהם כלבוש יורדי במלחמה (ס"ט). גם בענין מצב היהודים ובמנהגי המדינה אשר בה גרו נוסף דעת. השואלים בדבר אבירי לב שאין שומעין לדברי כ"ד חיו תחת ממשלת עזה וקשה (מ"ב), בכבל לא היה עוד פורני (ק"ו). גם נגלה דרכם בספר ובאפריקה כשלמדו או בהגיע אליהם ספקות היו נותנין אותן לחכם אחד וסופר והוא כתב על הספר בדיו (ס"ג) מדברי ר"ם אנו למדין דרך ההעתקה מלשון זר ללשון קודש (צ'). — הכ"ץ השני אשר לקחתי ממנו בכלי (ס' קל"א—קל"ח) הוא מאוצר הספרים אשר לקיסר יר"ה בנויען XII. 125 רוב התשובות אשר היו בכ"ץ זה חסרו ונאבדו, הכ"ץ השלישי אשר אספתי ממנו הוא

(6) לפני ס' ע' (בכ"ץ ח"א שס"ג) כתובה התשובה דפרים ואילים ועתדים הכאים כו"ט חזין לתחום והיא נרפסה בס' קבוצת חכמים. 3) באסיפתנו זאת נון ההלכות הקצרות ס' ל' ל"א מ"ה מ"ח ס"ה (והן בח"א מכו'). וראינו שם גם הרבה פרושים ובסי' אחד (צ"ז) כללי דיני מיאון. 4) זה דבר כ"ץ הזה. בשארית הקטנה אשר נשארה ממנו נמצאו כמה תשובות אשר באו בש"ץ ובתוכן גם התשובה „כיצד נכתבה המשנה“ ואיזה תשובות מר"י בן גיאת ומר"י בן ברוך אשר הועתקו בתש"ר, ויהי הכ"ץ הזה גדול ורחב ימים ובכל חלקו מצוינו תשובות לגאוני בכל ובתשובה אחת (ס' ת"ג) והיא בש"ץ ד' א' ד' כתוב „וכבר פירשנו למעלה“

העקת ה' זמן י' ק"ט בא לירי ע"י הר"ר שוח"ה הי"ו והוא מכ"י דע ראססי בפרמה 685 ולקמתי מהן סי' קל"ט — קנ"א והנה נכבדות באו בתוכן פי' יקר ברבר ר' דוס' בן הרכנים (ק"מ) ופי' גדול ורחב בש"ס אשר בו דבר הגאון על מוצא דבר מצוה

(רשום בכ"י בגליון «סי' נ"ח»). ואולי באו בתוך האסיפה גם תשובות מן הרשב"א. והנה מלבד התשובות הנשואות עוד נותרה בכ"י רשימת התשובות מס' רע"ז עד סי' תכ"ג וזה תוכנה: רע"ז הא דאין נפרעין מן הערב אם הלוח סרכן מהו. ישראל נעשה ערב לישראל מחמת גוי ויכל הערב למעון שמא. אם לכוף הבעל לבוא לגרש האשה במקום שנסא. אם מוען הבעל ויביאו הכהונה לבי' ויפרע תיכף כדי שלא ישאר שעבוד עליו מהו. אם ויכל הבעל לענוב הגט עד שתבוא האשה לעיר. אם התוכע רוצה שיתנו לו הפתחה אם שומעין לו. טריפה שגמצאת במקולין אם תיור מה שנמכר כבר קודם שגדע השעות. ראובן משכן בית לשמעון בתנאי שיסלק כל ערעור וברח ראובן ולא הניח שר הנגיד לשמעון רדת למשכנה ושמעון תובע השטרות מן השלטת והשלטת מעכב במענת אונס. גוי שהרשה לישראל לתבוע משכנותיו מישראל ובא בשטר עשוי בגופן של גוים אם עושין בהם דין. ראובן שהכניס לשמעון מחצית כרם בנדוניתו בתו ועמד ראובן ומכרו ללוי וקנו. שמעון שתפס כוס בקף מרברים העשויים לשאלו הראובן מוען שהשאלו והביאו עדים. אפטרופוס אם ממנין אותו אפילו שלא בפניו. קצב שעבר על שבותו אם מותר למכור בכר. גערים יהודים שהעירו עליהם גוים שהם מוקללים. הארון שבושים פקד יחודי ונתן לו עשור העונש כמה שהעניש הנערים בדיניהם. יהודי שזימן גוים חוץ לעיר לתפוש ישראל חרבו ורוציאו עליהם בטענה. הא דאמר בבבלי תלמודא כל כי האי גונא שיטה הוא מהו פירושו. מי שמתעסק חוץ ממקומו ותובעים הקהל שופרע מוס מהם מכל מה שמתעסק אפילו במלכות אחרת. השוד שכופר בש"ס לע"ז ונעודו מחזיק בשרעתו. כבר ולא אינסב בפרק מציאת האשה. כתב לה פירות דפרק נערה. צוואת ש"מ שנתן לבתו אלפים אם טבועין או שזה אלפים. שמרי חוב. צריכה קנין ה"ה לישטר. ועקב חייב עצמו לבתו בת"ד דינר ונתן לבני יהודה והשאר ילוסף שיתן כך לאחותו בשעת נישואין ומתו שלשת יוורשי יהודה מוענין שהשטר לא נתקיים. ראובן השכיר דירתו לשמעון ונתן לו שמעון י"ב לטריין והכח לו בתן סך הנכר השכירות ושמעון השכירה ללוי ולוי לראובן. עשיר שפסק עם בנאין לבנות הצרו ובלא וידעתו בנו בשבת. עוקה שמשוכיין מים מן הנהר מהו למבול בת. שאובה שהמשיכה ברובה כמה צריך להמשיכה. ישגלה וקרוין בשבת ומתו דק"ל דאסור לקרות בע"פ האין קורא ש"ץ. סחורה שירדו עליה גשמים בשבת מתו שישלמנה ישראל או גוי. תבשיל שנתבשל מ"ט א' לבי'. שותפין שנשתתפו לכל ריוח לאמצע קנו. היה קורא בתורה (והגיע זמן המקרא) אם כיון לבו יצא אין צריך לחזור בכבודותיה. אותן שמקדישן בביהכ"ג (בדלויבא אורחין זמן ואם המקדש צריך למעום שלא יהיה ברכה לבטלה). ראובן שקנה קרקע שלא באחריות ואמר לו בן המצר מכור לו בן האחריות. כהן שנמא לאשתו אם ויכל לייך קדע הקבר משום שאר קברים. המל גרים ועבדים כיצד מברך. שנתגייר מהול וקטן נולד מהול. לאה היה לה חצר בג' בתים ונתנה הבית האי' לראובן בכניסה והאי' לשמעון. עירי קיום ודייני קיום אם קרובין. אורחין זמן וישנה בני כנישת' (וק"ל אין אוכלין ושותין בביהכ"ג קשאי). נטל דיו לא יקדש (מ"ט ואם הוא הלכתא). פדיון הבן מ"ט לא יברך בתן שהחיינו. אם אומרים מלכותך ומלכות בית דוד בבונה ירושלים. אם נוהגין ערלה בוורדים אם לאו. ש"ץ ושמש אם שוכרין אותן לפי ממון. שכעב שלא יהנה בהג' השבועות. קדוש מן הטהרה. אם סבלה מעונה כוס. המתפלל ולא כיון לבו אם חזור. דרים שבגלגל אם נקובים כשפופרת אם פוסלים המקנה (הערת המעתיק ויאל הכהן: ע' רוקח סי' שע"ז). מקולין של תשובות הרשב"א סימן תש"ה ובב"י לוי"ט ס"ד (ד'). מי שנחתייב עצמו בסך מעות למוזנת איש ואשתו ומתה האשה. היתר הוורדים בערלה. ראובן צוה גוי נכסיו לאשתו אם מתנה גמורה או אפטרופוסיה ואם מתנה קימתי ואם מפסדת כתובתה ומה יעשה בפירות בחייה. אפטרופוס שלא חשבן עמו ב"ד אם מוציאין מידו ממון. בית שאין בו ד' על ד' ובארכו יותר מד' (אם יש בו דין חזקה). נשבע שלא ידבר עם חברו אם יש היתר. ארעא דראובן ובית דשמעון אם ראובן ויכל לעכבו מלמכור. אם מותר לחבר אדם צמר ושפתים במשו או בקבוס. מורח הלואות או משכנו של גוי לישראל. אם מותר ללות מעות מן הגוי בריבית ע"י ישראל. מכירת סחורה באשראי בוותור. מי שמת ואין לו אלא כדי כתובה נקבר מן הצדקה. מורדת על בעלה יש לה כתובה ותוספת (מתקנת הגאונים) יבמה שרוצה בפניו יותר מן הנשוי (והפנוי אינו רוצה והנשוי רוצה). משומד אם מגרש. יבם משומד אם חולץ. ב' שכונות ור"ה ביניהם ורחבה אחריו בית אחד משכנו של גוי לישראל. אם בה ונשע בה ויש לו עד אחד שנפלה השכונה לחלקו של אביו. ענין מקח וממכר ודין ערב ואסמכתא. לסחוט אשכול של ענבים לקדירה אם מותר לעשות כן בשבת (בהלכות מתיר ור' גמורנאי אוסר). צמר גפן אי מותר להדליק בשבת. גנות ופרדסים של ישראל אם יש בהם אריסין גוים אי מותר להשקותם בשבת. אם מותר להאכיל תולעת המשי בשבת. אם מותר להשכיר פנדק ופורני ומרחץ לגוי. אם מותר להדליק אבוקה של שעוה בשבת. מי שברח למקום אחר מהו לענין הסם. מי שבא בספינה בשבת מהו שיכנסו בו שהם דרים בעיר אל אותה ספינה

מפתח לתשובות הגאונים

שיש בה חיוב ושיש בה רשות (קמ"א ד) — אחרי התשובות האלה נאנרו באסיפה זאת אמרי ר' משולם ור' משה ור' חנוך ור' יוסף בן אביתור ועוד באה

שיכניסו לו אוכלין או מי שאנסוהו גוים והוציאוהו מתוכה אל היבשה מהו שיוליכו לו מאכל או מהו שיכנסו הוא לתוך המדינה (הערת המעתיק יואל: זאת השאלה נמצאת בתוך התשובות והתשו' עמה ור"ל תשובה לצאת מחמת שאנסו היה בשעה שקדש היום ואע"פ שאין אלפים אמה שהוא יוצא מתוכה אל היבשה ע"י שטה יוצא ממנה שהרי הספינה מוציאתו מכל מקום ע"י אונס הוא ואינו דומה מי שיוצא מתוך אונס למי שנכנס בלא אונס כי הנכנס מחלל אותה שבת כמויד עכ"ל. זאת התשובה היא בכ"י סי' שנ"ד. מסי' שנ"ד עד סי' ת"ט נשארות קצת שאלות ותשובות והן תשובה דרכיך נכתבה המשינה ותשובות הבאות בש"ץ ושנדפסו כגמ"מ ובתשו"ר ומסי' ת"י ואילך לא נשאר מאומה כי אם רשימת השאלות) סי' ת"י: ראובן כתב לשמעון שטר חוב ק' זהובים וכשתובעו ש' אומר ר' שבאותו זמן שכתב לא היה לו כלום ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וש' אומר הרי שיעבד לי כל נכסיו. נשא אשה בא"י נתן לה מעות א"י. ואי שחלה ונכנסו אליו הברים ואומר להם היו עלי עדים שנתתי לבני כך ולבני כך ולא הזכיר שום מיתה ועכשוו הככור רוצה פי שנים והלה טוען חלוקה זו אינה ירושה אלא מחמת מתנה היתה. מי שנפלה לו בירושה חורבה והלך למדה"י ועמד שמעון וקנה אותה מן השלטון והקדישה ובא בעלה הראשון אי מפקיע מן ההקדש. יש מקומות שמוכרין עליו תותים להאכילן לתולעת המשי אם תקנה ברבר (כי המקנה דבר שלא בא לעולם) שיאמר המוכר מברתי לך כך וכך אילנות לפירותיהן כל"י העל"ן. אמרה אינו יורה כחץ ועשו דרך בקשה ולא קבלה לשחות עמו יש לה כתובה או לא. וכמה נפלה לפני יבם קטן ואמרה תנו לי תשמישי ביתי עד שיגדל. אשה אמרה לבעלה גרשני אם היא מורדת ואם חייב לתן לה כתובה. עיר שהוכה גוים ונבנו כתובותיהם ועבדים שמכניסין נדוניא חנק וכתובין להן הרבה חנק יורגו רבנו חוק גביות הכתובה בהיו הבעל ולאחר מותו. תקנה לעשות בכתובות העיר הזאת. מי שנשא אשה והיו בנים ממנה ומתו ושאל אשה אחרת ומת האך דינם. אשה הביאה לבעלה קרקעות ושמה אותן במעות ולוח אח"כ מאריחם ומת ורצו לטרוף והיא אמרה מביא אבי הם והם אמרו כבר שמת אותן במעות. קדש אשה וקודם נשואין נפלה קטמה והוצהו לגרשה אם חייב לתן כלום מכתובתה. נתן לאשתו נכסים וקנה חצר לה על שמה והלכו למדינת הים ומתו. ע"כ הרשימה. והנה תשובות רבות מעניני אלה הסימנים נמצאו בשערי צדק ובשאר האסיפות. (ד בתוך התשובות אשר העתיק יואל זמן כ"ט בפרמה נמצאת ראש תשו' אחת אשר תוכנה נעדרה ור"ל תשובת שאלת מר' שרירי לקהל פאם לצבורי דמותיבאנו פאם אשיר דאשתבואו מדינת טאבי דשאלתא דבעותני מן באבי דמותיבא איקריין קדמא במתיבא דכלא דארר דשנת אלפא ומאתן ותשעין ותמני בדין המפקד בשטר צריך להחזיר בשטר" ע"כ ועוד תשובה אחת ארוכה אשר נמצאה קצרה בהלכות הרי"ף וארוכה קצת בש"ת אכן בכ"י היא ארוכה ביותר והננו ורשומים כשורה ושמוען אינו מן כמה אנפי תרא דאדמי לתון דאמר רב חמיך חזינא דלא כדון הורו ושלא כשורה ושמוען אינו מן כמה אנפי תרא דאדמי לתון דאמר רב חמיך לאחר זמנו כמינו אסור שלא במינו מותר משרי כי שרי רב נשתיה וחסו ושלוס דאיכא בישראל וכו'. (בש"ת דף כ"ה שורה ג') דלוי חמץ דישאל דכיון דרבי אמר שמואל קנים ומתני סתמא דארקומא דר"ש דפיי אית ליה למקנסיה לישראל ולמוסר חמץ דליה כהנאה ומשתכחא דרבא דחמץ כעניה דגויים דשרי וכו'. (שם שורה כ"ב) למוקשיה מכתחילה מי איכ' לומר מירי דהוי אשוחט בשבת וכוונה"כ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה ומוקמינן לה כר"י במבשל ולא אמרינן דשרי לכתחילה בשבת משום דשחיטה כשירה היא ואי אפי' הוי שרי למיכל שאור וחמץ דישאל דשרי לעלו הפסח כר"ש ולי איה איה קנס מאי הוה איה בתכין ומאי הוה מספקא לן לאצטנעויא אינש חמץ ומאי ראה איה בהלכתא חמץ לאחר זמנו מותר לישראל לאצטנעויה בזמנו ולאו הכין ת"ר וכול יטמין וכו' ת"ל לא יוצא ותניא נמו אין לי אלא בבתיכם ועוד להני מורים וכו'. (שורה ל') מותר מאי אכפת בהני מעימי דלרבא דקמו מין איסור וניס מין הותר לאצטנעוי וכו'. (שם דף 26 ע"א בראש שורה כ"ב ג"ל שצריך להגיה «בין דלא בטיל ליה» במקום «אע"פ» ובראש שורה כ"ג כתוב בכ"י: «כלשנא בתיא דר"י אמר אמו שמואל וכו'. (בשורה ל"ד כתוב בכ"י) «פחות מכזית לא מחייב לבעורי כלל. אפי' במקום שאינו עשוי להק' והדא ברייתא כותיה קיימא ולוישנא אחינא מחייב לבעוריה לפחות מכזית חכא. דאנו עשוי לחזק והדא ברייתא כותיה והדר פריך אביי בהא מילתא אפי' לר' שמעון בן אלעזר הוי' דאיה' לפחות מכזית במקום לישא מחייב לבעוריה ואידי הגך ברייתא תריותו ר' שמעון בן אלעזר אינון והדא מנייהו שלא במקום לישא והיא לקולא והא דתניא כלישנא קמא דר"י אמר שמואל ואחרת דרומי' דתניא כלישנא בתיא דשמואל במקום לישא והכן תרף דההוא לישנא בצק שבסדקי עריב במקום לישא עובר אלא אם כן יש בו פנים שהוא פחות מכזית ושעשוי לחזק אבל אם יש כזית עובר אע"פ שעשוי לחזק ואם אינו עשוי לחזק עובר אע"פ שהוא פחות מכזית ותרף דלישנא אחרינא בצק שבסדקי עריבה שלא במקום לישא פחות מכזית בטל במיעוטו בין עשוי לחזק ובין אינו עשוי לחזק אבל אם יש בו מכזית ולמעלה אם עשוי לחזק אינו עובר ואם לאו עובר וטעמא דמקום לישא מאי דילמא אתא למילש ביומי

בתוכה תשובה מר' נתן. ועל פיהם) התשובות האלה הבאות אחרי תשובות גאוני
 ככל קראתי את שם האסיפה "תשובות גאוני מזרח ומערב" כי מצאתי שהוזכרו
 ראשוני חכמי ספרד בשם גאוני המערב בתשובת הרשב"א הובאה בא"ה קריאת
 ס"ת סי' ה' ובמרדכי ע"ז סי' תתמ"ה ובס' מלחמות ה' לר' אברהם בן הרמב"ם.
 בשמחה תלן עינינו בהוד אלה המענות כאשר החכמים האלה חכמי המערב אשר
 שמתם נרשמו על התשובות הם הראשונים אשר השיבו דבר תורה לשואלים
 בארצות אירופא ואוד יקר הולך מתוך אמריהם להורות לנו דרך הזמנים האלה
 ומוצא ומבוא האנשים ומנהגיהם בארצות ההן. ועל דבר התשובות לחכמי ספרד כבר
 דברנו בארוכה במגלתנו בהודעה השביעית לבית מדרשנו (יאחרעסבעריכט השביעי).
 בארץ אשר חי בה ר' משולם והיא לפי דעתנו צרפת הדרומית לזו בריבית לגוים
 ונראה שלזו ברעת וברצון כומריא ונלה אחד נתן המשכון בעד הגוי (קני"ב), והיה
 שותפת אנשים קימת במערופיא ונהגו לתת הרם בביה"ק שלא ליכנס זר למערופא
 שלהם (קע"ד), ראינו ליהודים מדרך כף רגל בבית השרים וכשקבל השולטאן ממון
 בפדיון הדוכס אמר ליהודי לקבל בעבורו זה הכסף (קני"ב) גם היה מנהג הגוים בארץ

דפסחא כההוא עריבה ונפלה עיסה דחמוך על האי בצק שבסדקיה ומקום ליישה הוא גואי דאנגא ופירשה
 ר' אשי ואמר לא חימא שלא במקום ליישה אנבא דעריבה אלא אסיפתא דעריבה מהו דתימא
 זימנין דאסיף ליישה לתתם קמ"ל ולענין הלכה כיון דמסקנא דשמעתין בפירוקא דאביי ופירושא
 דר' אשי אשכחינן דבמקום ליישה לא פליגי ר' שמעון בן אלעזר ורבנן, ר' שמעון בן אלעזר
 דמקול דברב העשוי לחזק ואפי' כיפת שאור כיון דיחדה ליישיבה שרי ליישיבקה מורה לענין
 מקום ליישה דלא עשוי למשבקה אלא פחות מכזית ואפי' דעשוי לחזק משום דפחות מכזית
 דהא תנן דבטל במיעוטו ואפי' דליוש מצה עלה ואי עשוי לחזק אמרינן אסח דעתיה מריה
 מניה ואי לא אמרינן משתבח לישני בתר' דישמואל דאמר ל"ש ואם לאו בטל במיעוטו אלא
 במקום שעשוי לחזק אבל במקום שאין עשוי לחזק חייב לבער ובריייתא דתנאי זכי האי לישנא
 בצק שבסדקי עריבה בזמן שעשוי לחזק אינו חוצץ ואינו עובר ואינו עשוי לחזק חוצץ ועובר
 ד"א פחות מכזית אבל שעשוי לחזק חוצץ ועובר כדמוקמתי להון לאילון מילי במקום ליישה
 ב"ה ר' שמעון בן אלעזר וכ"ש לרבנן אבל לישנא קמא דשמואל וברייית' דתני' כותיה לענין
 פחות מכזית לא פליגי דאי ליתא במקום ליישה אינו עובר אבל כזית שלא במקום ליישה
 פליגי לר"ש בן אלעזר כיון דעשוי לחזק בטליה לרבנן לא בטלי כלל דמילת' כזית במקום ליישה
 לא פליגי ביה דאסור בין עשוי לחזק ובין אינו עשוי לחזק פחות מכזית שלא במקום ליישה לא
 פליגי ביה דבטל במיעוטא ופחות מכזית במקום ליישה נמי לא פליגי אם עשוי לחזק אינו עובר
 ואם לאו עובר ביה כיפת הרשע"א ואי ודאי טח את פניו דההוא כזית בטיט גלי דעתיה דבטליה
 אמר רב אין הלכה כרשב"א ואי ודאי טח את פניו דההוא כזית בטיט גלי דעתיה דבטליה
 ואינו עובר דלענין כיפת שאור אמר רב אם טח פניה בטיט בטלה ולפום הכין אמרי' בשחיטת חולין
 בהעור אמר אביי הרי כיפת שיחדה ליישיבה בטלה וכיון דמעמא דמלתא דכיפת שאור
 רשב"א כיון דיחדה למוליך ולמויא עלה בטלה ושויה כאבנא ולא דמי לפת שעופשה דאפשר
 דשחיק לה וזמנא בה כמה עיסות אחרות והכין בצק כזית אבדאי דעריבה כיון שעשאו לחזק
 בטליה ושויה כמסמר ולא דעתיה עלייה ורבנן סברין דעדיין דמיון לפת שעופשה וכי היכי דיכיל
 לשחיק ה"ל יכול לשחוקן דזימנין דמומלך עליהון ולא ידעי לן דבטלינן אלא בודאי היכי דטח
 בפניה דמאיאס לחזק בטיט וגלי אדעתיה דבטלינן ועיקר דבמחשבתו לילא מילתא וכן לענין
 הטומאה דתנן בקפידא דמית תלי' מילת' אם הקפיד עליה בצק חוצץ ולא נתחא בטומאה
 דעריבה ואי לא מקפיד עליה ורוצה בקיומו ה"ה כעריבה וכדנגעה בה טומאה מטמא עריבה
 וכן לענין עריבת דעבדנין שנתן לתוכה קמח תוך ג' ימים חייב לבער דעדיין דעתיה עליה לאחר
 ג' ימים אין חייב לבער דממאיאס להו האי קמח ואסחיה או ערבו ביה טיבא או מאי דדמי ליה ויחדיה
 ואפילו שעה אחת והני דקא נצנעו ליה למוריים וטחין בפני הבית מי קא מבטלין ליה מלהוי
 אוכל דלהוי ככיפת שאור שמה בפניה ודאי אי ערבו ביה טיבא או מאי דדמי ליה ויחדיה
 לזמנא מניה דין או למדעם דאר מן אוכל וכו'. — בהתקנות האלה אשר העתיק הר"ד זלמן
 כ"ש נמצאו גם תשובות אשר נדפסו כבר בספר קבוצת חכמים ועוד זה הענין, מי שמוסר את
 חבירו לדין וגם מוסר גמור אם על עסקי ממון נקרא מוסר על עסקי נפשות לא כ"ש.
 ה) התשובות האלה מחכמי המערב הן בכ"ח ח"ב קיבוצים קטנים הכתובים שם אחרי תוס' שו"ת
 ר"ת ור"ג ורש"י ואנשי דורם וכמה מתשו' גאוני בכל ואחרי כן הרבה תשובות אשר בתוכם גם
 אלה שהוזכר עליהן שם ר' משולם בכ"ז או במקום אחר. ונראה שגם זאת היתה קבוצה קמנה בפ"ע.

מפתח לתשובות הגאונים

היה לתת פקרון יקר ליד כומריא אולי להיותו שם בטוח ונשמר יפה, והיה להם מעילים משובצים זהב שוים ארבעים ליטרא (קני"ב), ואין שלום בין הארץ היהא ובין ספרד, והיה כאשר הלכו אנשים לדרכם וישבו הישמעאלים מהם שבי והעלום לספרד. בימים ההם גלו מאנשי ישראל ממדינה למדינה (קני"ג). ואולי אנשי רינוס אשר רודפו שם בימים ההם כמה קהלות שאלו זאת השאלה והלא מצינו תשובה מר' משולם שלוחה למנצא אשר בה זכר את ימי הרעה (ג"ק ס"א). שמו על תושבי העיר מט וחלקה לכפרים לפי מרת הקרקע, והיו אצים להשחיד ולסלק מהם האונס הרע (קס"ה). באיזה מקומות חלקו זקני העיר הצדקה לחלקים ירועים לכל אחד ואחד (קע"ב) בעיר אחרת הווקקו אנשים, אולי מטעם הקהל, להתעסק בצדקה (קע"ג). הכ"י הרביעי אשר אספתי ממנו בחפני הוא הפנקס הנדול אשר בבית הספרים אשר לקיסר יריה בבערלין ואשר ממנו לוקחו תשו' ג"קו) ונשארו בו כמה תשו' אשר לא נדפסו עורן ואיזה מהן הובאו בספרי הקדמונים בשם תשובות ר' האי ושמתין בילקוט הזה ס"י רכ"ז—רל"ה ושלשה סימנין (רכ"ז—רכ"ח) מעניני הלכה וראינו שטרח הגאון הרבה לפרש ולבאר מקור הדין ויסוד השיטה במקום שיש דעות שונות וראינו גם פה כמו בשאר התשובות שמאוד שקרו הגאונים לקבוע יתר ההלכה ולולא דבריהם לא נדע נטות ימין או שמאל במקום שרבו הדעות. בשתי תשובות באר הגאון תיבה או ענין על דרכים שונים (ר"ל, רל"ב) ובתוך התשו' נמצא גם תירוץ וישוב לקושיות (רל"א, רל"ג, רל"ד) והפ"י נפלאים מרוב ביאורי ר' שרירא ור' האי אשר הם כשמלה פרושים על פני כל הענין והסוגיא, ובאלה הקושיות והפירוקים נוטים הגאונים אל הדרך אשר הלכו בו אחרי כן בעלי החו'. אכן מצאנו גם בין אלה המענות ביאור רחב ידיים בוחן ובודק כל תוצאות הסוגיא דמלוה על המשכון (רל"ד). ואלה שמות הגאונים) המשובים הנקובים בשמותם בקיבוץ זה: ר' ששנא ס"י ל"א. ר' יהודאי: קב"ה. ר' משה: ל"ג, ס"ב. ר' יוסף: פ', קט"ו, ר' כהן צדק: מ"ה, קי"ג, קי"ד, ר' פלמוי מ"ו, קמ"ט. ר' שר שלום: פ"א, ק"ב. ר' נטרונאי כ"ד, כ"ו, ל"ב, מ"ה, נ"ב, נ"ז, ס"ו, פ"ו, קי"ז, קי"ח, קב, קל"ב. ר' מתתיה: מ"ו, ק"ו, קב"ג. ר' עמרם כ"ג, ל"ה, ע"ז, ק"א, ק"י, קט"ו, קב"ה, קכ"ו. ר' צמח: י"ט, ע"ג, פ"ג, קי"ט. ר' נחשון: כ"א. ר' הילאי כ"ו, ס"ז, ע"א, ע"ד. ר' סעדיה: כ"ב, צ', צ"א, צ"ד, צ"ו. ר' שרירא ל"ג, ל"ד מ"ט, צ"ג, צ"ח, צ"ט, קכ"א, קל"ט—קמ"ח? קנ"א. ר' שרירא ור' האי: קל"ח. ר' האי: א', ב', ג', מ"ב, נ"ו, פ"ו, קכ"ב, קכ"ט, קל"א—קל"ו. רל"ה. ר' שמואל בן חפני: מ"ג, נ"ד, ע"ה, ע"ו. קי"ח, ק"ל. ומחכמי ארץ המערב: ר' יוסף: קע"א? קצ"ב, קצ"ג. ר' משה ברי חנוך: קס"ט, קע"ט, ר"ו, ר"י, רכ"ג. ר' חנוך קפ"ב, קצ"א, קצ"ד. ר'—ר"יא. ר' משולם: קנ"ב, קע"ד, קפ"ח, ר"י, ר"י. ר"י. ר' נתן: ר"ה.

ו) הכ"י הוא Ms. or. qu. 685. בצד 77 מכ"י זאת התשו' "הא דתניא בתוספתא הכשר בגמ" והיא המובאה בבה"ט פרוכבול בשם גאון (ר"ל) ואחריה חסי שלפנינו רל"ב—רל"ד ואחריהן בכ"י התשובה שאיתה בח"ג סימן ס"ט (ואולי היא מר' שר שלום שגם בה"ט נראה שהיא ממנו) ובצד 268 מן הכ"י באו מסוי שלפנינו רכ"ז—רכ"ט וס"י רל"ה ונראה שהן מר' האי אחר שקצת מסוי רל"ה הובא בהקדמה לפי מהרות (בקובץ מעשי ידי גאונים). ז) ואלה הערות לתשו' בקיבוץ זה. א) הובאה בתשוב' הרא"ש בתק"ד ובשיטה מקובצת לכתובות צ': בשם הרמב"ן ספק אם יצאה מפי ר' האי. ג) ע' ח"ג ל"ט וע"ט וג"ה רל"ה ונראה שדעת הגאון שבכל ענין

פרק שלשה עשר.

מלבד אלה האסיפות עוד תחינה עינינו תשובות הגאונים נרפסות בכמה ספרי עקד דברי הראשונים אשר הוציאו לאור המבינים בימינו אלה. בס' מעם זקנים. הדפוס ה' אליעזר אישכנזי בפפ"דמ תרס"ו ב' תשובות מכ"י פאריס ומכ"י אשר לו, והתשובות יקרות מאוד בהודע על ידיהן דרך הגאון ומחשבותיו בדברים

כשר השטר אם חתמו קרובים כי שאר העדים, ובדבר היתומים מן היתומים פסק ר' שר שלום כרב ושמואל בש"ץ ד' ד' ס"ח והנה ר' האי הוא גם בש"ץ ד' ה' ד' דהאי פסק דינא כת"י בבה"ג דמיפסק במעמד רבנן ותרתי מתובתאן כרב ושמואל ועל זה כיוון גם בתש"י שלפנינו והנה הר"ן בשבועות הביא דר"י הלוי כת' בשם ר' האי הדלכה כרב ושמואל. (ך) נראה שהיא מאחד מחכמי ספרד שבא בתובה "ויש במורים היו מחמירין." (ן) שגיתו בהערתו להגיה בסוף התש"י תיבת "ב' שערים". וכונת הגאון על ענינים וכן אית' לקמן סי' רל"ד "וכנגד ב' שערים" ועיין ג"ק סימן ע"ה. (ך) המקומות שהובאו בהם פירושי הסבוראים או הגאונים הראשונים יקרים מאוד לראות אך החלו לעשות בראשונה לפרש דברים הקשים בש"ס ולהכניס דבריהם בתוך דברי הגמרא והרבה כעין זה בשאלות דר"א ואולי הרבה פירושים כאילו אשר הם מומן הסבוראים היו כתובים כגיונות הש"ס ובאו אח"כ אל קרב התלמוד כאשר באו אל קרב סוגיות הידועות כמו ריש קידושין. (ג) ג"ה סי' נ"ו. (ט) ג"ה נ"א. (ב) גבר אשמן הוראתו איש סכל כמו אשמאי עיין ערוך. (כב) אבא זרייה נראה שהיא המלה אביריהו שהובאה במנחות ובסנהדרין ועיין בערוך והכוונה "כל השיך לשמר ועיין זה." (כד) נראה שכל התשובות מסומן כ"ד—ב"ט—ר"ג נטרונים ו"ל שנשלחו לאילסנה ואולי למרו ע"י מ"ס עירובין ושלחו והדין. והנה אלה הסומנים גם בכ"י זה אחר זה (כ"י סימן ר"ז וכו') ובניהם עוד שם ב' תלכות בעירובין אשר מצאנום בה"פ ועיין הערה לסי' כ"ז. (לב) עיין תש"י נודע ביהודה ח"ב או"ח סימן ל"ט. (לד) לא ידענו בבירור ממי התש"י ואם היא מר' האי אולי שלחה לקירובאן שבא שמה תלמידים מרומי או מארץ אחרת באירופא. ואפשר שנשלחה התש"י לאספמיה ובספר העתים כ"י הובאה תש"י מר' האי לספרד בענין תרגום ההפסורה. ואולי שלחה שמה אחריו מות ר' חנוך. והנה ראינו שבארץ אדום כבר ידעו בינה בזמן הזה ודרכיה ישרו בעיני הגאון. (מב) אולי הכוונה "לשמתינה בשמיהו ולאחר שמיהו". להחרים שםם ולהזכיר גם תרבות אחר שהזכירו שםם. ועל שהיה המנהג לנדות בדרך "מי שעושה דבר זה היא ויהא" שאל באותן שאינן צייתין לבי"ד אם יוכל לנדות בשמם. (מך) לא ידענו מאיזה עיר שאלו את פי ר' שרירא בענין זה והתלמידים אמרו ששלחו כבר ממתיתא הלכה בענין נדה שתל"כ לביה"כ והגאון השיב שמה שהורישו לכם מן המתיתא בקדושה כדן הוא וזה הלשון להזכיר דבר המתיתא מצינו גם בפי ר' משה ור' חנוך ור"ג ואנשי דורם. ואולי גם אלה התלמידים שהזכרו פה נסעו למקומות אחרות וגם הם אולי זרעו והצמיחו תורה בכל מדרך כף רגלם. (מן) הרב שי"ר בהקדמה לג"ק גור אומר שבכל מקום שכתו על דבר גאון "ר' נחמן" צריך להיות ר' נחמן או שם אחר. ואולי יש להשיב על זה הלא מצינו באגרת דר' שרירא או מנחם בריה דר' יוסף גאון ויוכל להיות שקראו לר' מנחם "נחמן" וכן מצינו בדורות הסבוראים קראו ר' רחומאי "ר' נחומאי". (מז) ג"ה נ"א ואולי היא מר' שרירא ור' האי. (ס) התש"י מר' האי שהובאה בשמ"ס במלחמות פ' כירה דחיי"ת מותר בגרוף וקטום לבד. (סג) כאשר נתחדש מנהג חדש בעניני המדינה או בבשו"ס מאכלים שלחו אל הגאון כי יראו לפשוטם להתיר אף דבר קל. (פג) בה"פ סוף ה' י"ט איתא תש"י ר' שרירא "וששאלתם מי שהיה מהלך בדרך ונודמנו לו ב' ימים טובים של פסח או של ר"ה והוא כמדבר והלכה מעליו השיירה ועמד במקומו יום ראשון יש לו התרה הלך ביום" שני וידבק בשיירה או לא כך ראינו אם יש סכנה בשבתו שם ראשון חוה רעה או צנה או חמת או גדרוי לטמים או כיצא כאילו ויש לו רשות להלך כדי להגיע אל השיורה ולא ישב בסכנה אלא מעיקרו בעודו ביישוב צריך לחשוב אם ישבות בשבתו וי"ט ואם חושב ומתחדשין דברים שיש לו תלצה בהן פטור הוא ומהלך ביו"ט מפני הסכנה ואין בכך כלום" ע"כ ודין זה הובא בכלכו סוף ה' עירובין והוא ע"פ הגמרא עירובין מ"ה. (פד) נראה שהיא והתש"י שאחריה הן מר' שרירא ואין זה לשון ר' יוסף בן אביתר. (צא) ע"פ ג"ה קצ"ה. (צב) בג"ה ס"ו בקיצור. (קא) בג"ה תקכ"ז מצויין בענין דומה לזה "תש"י לר' צמח בן חיים. (קב) כן הגירסא בר"ף כאשר היא לפנינו אולם בתש"י I סידור הקריאה בחוה"מ ש"ס בענין אחר וע' רש"י ותוס' סוכה נ"ה. וכבר כתב הטור שרבו הדעות בזה. (קלא) פ"י בעל א"י הדין דף ע"ב ע"ב שכוונת הגאון ספרו של אדם הראשון לא היה ולא נהיה לא נראה ברור. ואולי דעת הגאון שספרו של אדם הראשון אינו מכליל תלכות והוא אמרו "ולא דבר שני הוא" אלא הוא ביאור סדר הדורות ונקרא על אדמ"ר לפי שמתחיל בו ומכאן תולדותיו. ויכול להיות שצדקה הגאון

מפתח לתשובות הגאונים

נפלאים אשר אחר הטבע ובביאת המשיח^ה). — בסוף ספר קבוצת חכמים אשר הוביל לנו ה' ווארנהיים בווינן תרכ"א הדפוס מתוך כ"י אשר הוא כעת בפרמה תשובה אחת לר' נטרונאי, אחת לר' האי ושתיים לר' שרירי ובתשו' לר' נטרונאי מדובר על עיר אחת באספמאיא. ואולי ע"י הודעת ר' אלעזר אלוף הכיר הגאון תהלוכות הארץ^{היא} (3). — ה' דוד נאלדבערג הביא לנו בסוף אגרת ר' שרירי דכיצד נכתבה שהדפוס במאננצא תרל"ג תשורה שתי תשובות מר' האי ואולי מכ"י פאריס לקהנ^ג). — בספר איי הים הובאו הרבה תשובות מכ"י הרר"א ביוונטי ועוד עינינו מיחלות לראות שאר תשובות אשר בכ"י ח"ב אחרי שגם התשו' בג"ל מקובצות מכ"י זה. נודע בין החכמים שיש גם תשובות מזוייפות על שם גאון ומתן קיבוץ קטן בעקד הספרים אשר לקיסר יר"ה בווינן ואולי בעלי המקובלים כתבון על שמו כאשר מצינו גם בש"ת איזה תשובות נוספות והן ע"ד הקבלה לאהרונים אשר לא שעורה הראשונים⁷). — והאמת הברור בדברי הקבלה אשר מצינו לפעמים

לומר שכונת המדרש בויקרא רבה שענין זה "עד שיבראו נשמות" היה ג"כ כתו' בספר זה והיה מעורב עם דבר סדר הדורות. קל"ג — קל"ו הובאו בתשו' II, ובג"ה סימן ל"ז ול"ח ושם התשו' בקיצור ולפינו מבוארה ועיין שם השאלה וההערות. קל"ח) בג"ה תכ"ט בקיצור קצת ואית' בתשו' II סימן ה' (קמ"א) מה שאמר הגאון דיש שני מיני מצות מהן חובה ומהן רשות כגון מאן דזהיר למעבד וג"ה ביתר על חיובו לריות נפש העניים אם שרדף לעשות צדקה וג"ה אם אין עניים וחולים במקומו וכן פריעת ב"ח אם אינו תובע, אכן חובות תפלה ציצית וסוכה חובות הגוף הן בכל ענין. עיין דוד ר"ד חלק ד' צד קס"ט. (קמ"ב) ג"ה רע"ג. (קנ"ד) עיין ג"ה סימן תקנ"ג. (קנ"ח) עיין ג"ה סימן תקל"ה. (קע"ר) נראה שאם הייתה המעורפוא גדולה קרוא לאיש אחר או לחבריו ושותפין והתעסק בהם. (רמ"ו) ע' ביה"ש מחאה. (רנ"ו) ע' בבה"ש גט, מורעא מה שהביא בשם גאון דהבא כשם חוב או משום אנפרות אין בו דין סיקריקין. (רל) צ"ל "ילוף מרן אי הכי הוא הכשר באשה פסול ביבמה". (רל"ד) אולי שהתשובה הבאה בג"ה ס"י ע"ה שייכת לתשו' זאת.

6) הראשונה על אודות שם הקדוש ואם יש לעשות על ידו גדולות ונפלאות. והתשו' הובאה בפ"י ויצירה להר"י אברצלוני ד"ף ק"ג וע"ש בהערות רשוח"ה ובהערות הר"ד דוד קויפמאן. התשובה השניה בענין איך תהיה הישועה מתחלה ועד סוף בזמן הגואל. 3) לר' נטרונאי מה שכת' אלאסנה בענין פרים ואילים ועתודים שבאין מחוץ לתחום ביום השוק ולפעמים הוא ביו"ט אם מותר לישראל ליקח מהן. תשו' אחת לר' שרירי על דבר התקיעות בתענית והיא בח"ג ס"י קס"א ואחרת לר' האגדה אין וורשיין בעריות והיא בג"ל כ"ט בתשו' שהשיב ר' האי לר' יהודה אלוף דמן קירוואן והיא חלק מן התשו' הארוכה בג"ה סימן מ"ה. ג) האחת בנידון שליחות שעשה החובע או הנתבע והשניה בפ"י האגדה דאב וזכה לכן בניו בכח ובקושר וכו' ויש גאון אחריה הוספה מרביעי ניסים. ד) עיין קאטאלאג הגדול 1036. Bod. Catl. lib. אשר להחכם ר' משה שטיינשניידער מה שכת' על אודות אותן התשו' שנתיחסו לר' האי והנה התשו' הראשונה בכ"י זה בענין העשר ספירות וי' מדות היא שהביאה הרר"א יעלליניעק במכתבו על הקבלה בליפסוי דף י"א ובכ"י סוף התשו' "ושלום לכם ועל כל חבירי הקדושים". התשו' השניה בביאר ענין צה ומצוחצה (ענינים המבוארים בתשו' הקודמת) והשיב, כך ארכמו לכס ענין אחר מה שקבלנו מרבותינו וכו' זה תורף לשון ר' חמאי המעתיק והמקובל מפי תנאין ואמוראים בסדר הקבלה ובמסור לחכמי ישראל וכו'. תשו' שלישית עוד שמענו בשם הגאון ז"ל כי בזמנים קדמונים היה בירושלים איש נבון ומקובל ומפולפל בסתרי התורה רוב חכמיא שמו מגיע מלכות ומגדולי ישראל חסיד ושלם במידותיו והיה מקובל בצורות אותיות בקדש ובכתובות ומתלמידיו הצנועים אשר שמעו לפניו שנים אחר שנים שלחו קצת הצורות ומצאנום רחוקים בקלף דק בצורתן ותכניתן וצורת ד' אותיות וכתובותן על סוד קבלת הוראת הגאון החכם ז"ל תלמידו . . . כי כתיבת כל אות ואות בצורת שלש נקודות מחלקת לשלש רגשים וחלק כל רגש לג' נקודות עד כי יעלה כל מספר הנקודות למספר כ"ד וכו'. . . זה ששמענו ששלח ארוננו מאור הגולה אשר לשלש לרב הגדול המפולפל ר' פלמאי גאון ז"ל וכו'. על יד החסיד ותיק בתלמוד עניו . . . כי אליהו הבבלי ז"ל . . . וזה החכם שקבלת ממנו היה מעיד על החכם משוליה שבא להר' געש והעיד . . . לאחד חכם ונבון . . . והיה רופא גדול למה שזויליא וכו'. . . התשו' הרביעית היא פ"י עלינו לשבח אשר הזכיר שם בקאטאלאג הנ"ל וזה החלחה פ"י עלינו לשבח ונזכר אגרת שלום רבינו האי אל אנדלס אשר בהוף תים מעבד בארץ הודו בסוף ים מערב וראשיהם והחכמים הנבונים בעלי השכל והחכם הרב ר' נתן והר"י ר' אלתיאאל והר"ד קלאמוסדרו ושאר החכמים המשכילים בכל ספר וחכמה וכו' כי יש בירכס אגרת מהרב

בפי ר' שרירי וכפי בנו שנטו תמיד לפרש דבר האגדה על דרך הפשוט בתום ובטהר לבב אכן כאשר מאז גם בתלמוד ראינו ניצוצי דרך הזה לפלס נתיב לא ידעוהו בסודות ובשם ה' כי נשגב, לא השליכו הגאונים דרך הזה מכל וכל אחרי גיוס אף כי לא חזרו בו להחזיקו. אך מעט מדברים האלו נמצאו במענותיהם ובעלי הקבלה בדורות אחרונים באו וזייפו על שמותם כדרכם, וכבר דבר מזה הר"י א"א הרכיבי בהקדמה לתשובות שהוציא לאור. — מאוד עצמו נברו חסדי גדולי המפרשים אשר הביאו בתוך הלכותיהם וחבוריהם תשובות נאוני בכל ויתנו להן שם ושארית. הן גם הגאונים האחרונים בתשובותיהם נתנו יד להזכיר לפעמים תשובות נאון קדמון וישוטטו הרבה להבין אמרו לדרוש אם אמת דברי המשיב הקדמון ומה ראה על ככה, וכן ראינו ששאלו גם על משפט דבר ודבר בהלכות הגדולות, גם מצאנו הרבה תשובות ערוכות ושמורות כסידור ר' עמרם, והנה כאשר בני נשר חכמי אספמי הגביהו עוף בתורה ליסד שמה מוסד ישיבות גדולות גם הם חקרו בתשוי הגאונים והביאון למרבה. ר' משה ור' חנוך הלכו בדרך קצרה והזכירו רק לפעמים מנהג המתיבתא, אבל אחרי מות הדור הוא בעלי ההלכות יושבי על מדין אספו בידם הרבה מן תשובות קדמונים וידרשו בהן לעשות על פיהן דין ומשפט ובכל אמירה ואמירה ובכל ענין וענין הביאו דבר נאון ונאון וסדרום כמין חומר, כמעשה הזה עשה הר"י"ץ ניאת בהלכותיו, ויש מן המחברים אשר קצרו התשובות אשר הביאו אל קרב ספריהם כן הביא לנו הראב"ד בנרבונה בספר האשכול הרבה תשובות מקוצרות ואך לפעמים הן בתבניתן כבראשונה לארכן ולרחבן. וגם המחברים אשר כתבו בענינים אחרים שונים אשר לא יחשבו עם הלכות אורח חיים דבר יום ביומו פקדו כל דבר יקר אשר יצא מפי ראשי ישיבות בכל בענין חקירתם, כן הביא ר' אברהם בן חייא בס' העבור תשובות יקרות מאוד בדבר קביעות השנה והחדש, חכמי ישראל אשר נרו בשאר ארצות העמיקו גם הם עצה בדבר הגאונים. ר' נסים ג' והר"ה הביאו פירושיהם, ר' נתן בעל הערוך הזכיר לפעמים שמם ותשובותיהם ולפעמים הכנים פירושם סתם בלי נשא השם על שפתיו כמנהג בימים ההם, ובדברים יקרים הציע גם הוא כל התשובה ולא החסיר ממנה מאומה, כן השאיר לנו המענה הגדולה בערך אבוי ורבות כמה, ונראה לנו כי בארץ צרפת ולותיר לא הפיעו הרבה מתשובות הגאונים ורק איזה פנינים הובאו שמה והאות על זה כי אך פעם ופעמים הוזכרו דברי ראשי המתיבתא בתשוי ר' נרשום, גם רש"י בפרושי הגדולים לא שלח ידו ברובי תשוי הגאונים ואך באיזה מקומות חרת על לוח מה שפסקו בעלי תרסין בבבל, ולהשערה הזאת סימן וראיה כי אך מספר קטן מן התשובות נועדו ונכתבו בסוף ספר הפרדס אשר שם רש"י עליו ואולי הר"י נכדו סדרו וישם את אלה התשוי מן הגאונים בסוף הספר כעבור שאלה נמצאו בתכריך כתבי רש"י. ויש לומר שגם חכמים הבאים אחריו אך מעט הגיע אליהם מתשובות הגאונים ואולי הן התשוי אשר כתב ר' יוסף טוב עלם. בדור הזה נשתנה הדבר גם באספמי, מיום נברו חכמי ספרד בפלפול ובפרט מיום הגלות הלכות הר"י. גם הוא כבד

ר' גרשום ומר' אלפס. כי עלינו לשבח תקנת הגאונים וכו'. . . והנה יש להעיר כי כל היוזמים בתשובות ע"י המקובלים שם ר' האי בקרבם כמו שהוזכר, שמו בסדרי דשמושא רבא ע"י בבית

מפתח לתשובות הגאונים

את המורים בכל נפשו ומאודו ובכל זאת חקר בלי משא פנים וישם מבטחו בנוף התלמוד. בכל דבר גדול אשר נסתבכו בו הדעות והמהשבות הביא משפט הגאון אכן כאשר קצר תהלכות התלמוד כן לא שם ממאמר הגאונים בתוך ההלכות כי אם תמצית דעתם גם לא קבץ את אמריהם כעמיר גורנה ולבו כלב הארי לחלק ולהשיב על דבריהם. בתוך אסיפת תשובותיו מצאו גם איזה תשובות הגאונים מנוח כי כן היה דרך הזמן הזה לאסוף כל כלי יקר אל קיבוץ אחד וכאשר עשה הר"ף כן ראו ויעשו גם הרבה מתלמידיו אחריו. והלא ראינו שברור הר"י מינש חרצו החכמים משפטם על פי התלמוד אחרי אשר העמיקו לתור בהלכה אף שגם הם הללו מעשי הגאונים ועל אחד המיוחד שפסק מתוך דברי תשובות הגאונים נשאלה שאלה (סי' קי"ד תשו' ר"י מינש), הן אמנם לא נתן הרב דופי בעושה אלה אכן מגוף השאלה נדע כי גם אז רפו ידי שאר חכמי ישראל בדבר הזה לשעות תמיד אל תשובות הגאונים ולשעון ההלכה על מוצא פיהם. הרמב"ם במשנה תורה אשר כתב הוקיר מאוד שם וזכר הגאונים אולם אך בהלכה הרשה ובענין אשר לא דבר בו התלמוד או במשפט אשר נבוכו בו אנשי השם פתח שער לדברת "יש מן הגאונים". אולם גם אז ברורו תמכו איזה חכמים במנהג הקדום להביא הרבה תשובות אם ככתבם אם בקיצור וישמרו כל דעות מתחלפות לשני גאונים בענין אחד וכן עשה ר' יצחק בס' העישור וברוך הוא אשר דרך בה הרב בצרפית הרומית הלך לפניו הר"י האברצלזוני בספר העתים כ"י. בשארית הספר הזה אשר לפנינו הובאו דברי הגאונים למרבה גם נמצאו שם הרבה מאוד מפסקות דר' יהודאי וסתם פסקא. אכן רוב המחברים דרכו במסילה אשר סלל לפניהם הר"ף. ומצאנו להראב"ד בס' תמים דעים שנתן מקום לאיזה מן תשובות הגאונים בין סימניו, ובהן מה יקרה התשובה בענין התקיעות (סי' קי"ט), ר' זרחיה בעל המאור ואיש מלחמתו הרמב"ן במלחמות הביאו לפעמים בקיצור דברי תשובות הגאונים, גם בס' תורת האדם ובפירושו למסכתות הביא הרמב"ן תשובות הגאונים (בפרט בפ"י לב"ב) ומן הימים ההם והלאה נראה כי חכמי ספרד שמרו דרך זה וגם חכמי צרפת איטליא ואשכנז הביאו בספריהם את אשר בידם מפרי עין חיים תורת הגאונים. בס' ארחות חיים לר' אהרן מלוגיל הובאו תשובות הגאונים לרוב מקוצרות, כן שמר לנו גם ר' ישעיה הראשון מטראני בס' המכריע איזה נגרים בראש אמיר, בראב"ה כ"י נמצאו איזה תשובות הגאונים וכן בס' אי"ו לר' יצחק תלמידו. והאחרון הביא לרוב המקור אשר ממנו שאב ויקח את התשו' מס' המקצועות ומס' הדינין וכדומה להן. בתשובות מרי"מ מרוטנבורג נמצאו הוראות הגאונים וגם תשובותיהם מובאות כפי אשר היו ביד הרב או כאשר מצאן נזכרות בספרים^ס). — הרא"ש בהלכותיו הביא לפעמים תשובות הגאונים אכן בקיצור

הסדרש להר"א יעללינעק דף ק"ט. ס) ראה להשערנו שרק תשובות אחדות וקבוצות קטנות מתשו' הגאונים היו ביד חכמי אשכנז ולותרו אלה התשובות הנזכרות בתוך תשו' מהר"ם ד"פ. איזה מתשו' הזוכר שמצאן בס' חפץ (סי' ש"ז, תפ"ה). איזה מותן קצרות מאוד (י"א, קס"ד, רל"ג, תצ"ג, תר"ג) בס' תקס"ד הביא שמצא תשו' הגאונים, "שיבמה שנפלה לפני משומד א"צ חליצה ומוותרת לשוק" ואמר שלא הביאו ראייה לדבריהם והיא התשו' שהיתה כבר לפני רש"י ובה מהר"ם לתחוק דבר הגאונים ועיין בשי"ן ג', א', נ"ג. וגם קצת תשובות ארוכות הביא (קב"ג, תני"ו תקל"ו, תשל"ג) ובס' תרפ"ה נראה שנתקצרה התשובה ההובאה. — בס' תת"צ אמר "מורי כתב בשם ר' סעדיה". בס' תתקכ"ה הביא תשובת רגוב"ה והיא תשו' ר' גטרונאי עיין ג"ל כ"ג. ונראה שרגוב"ה כתבה בתוך תשובותיו כדרכם לרשום תשו' הגאונים בכתביהם

ולא בארוכה, ר' מרדכי בן הלל הביאן פעם בארוכה פעם בדרך קצרה וזה האחרון הניב לו וזה גם אורח ר' משה הכהן בהגהות לרמב"ם. בס' כלבו הובאו כמה מדבריהם וגם נשמר להם שם מקום מושב לבריהן בסוף הספר כאשר נתן להן גבול זה בס' הפרדס. — מגדולי ספרד אשר אחר הרמב"ן הביא הרשב"א כמה וכמה תשובות הגאונים גם ראינו בתוך אסיפות התשובות לרשב"א ח"ד ות"ה כתובות איוה תשו' אשר מעט הגאונים יצאו והוא אספן אל תרמילו בדרך הראשונים וגם בפירושו הביא זה הרב הרבה מאוד פירושי והלכות הגאונים והלא תראה פירושו למס' ברכות מלא על כל גדותיו מפירושי ר' האי, כן גם ר' שמואל הסרדי בס' התרומות הביא הרבה תשובות הגאונים אם בשמרו את כל הגיון לבכם בראיות אם בחקקו משפט קצר, וכן היה הדבר בדור אשר קם אחריהם. מפרשי הש"ס והר"ף, הנ"י והר"ן הביאו לפעמים תשו' הגאונים וכן הרב הפרחי איש תורי גם הוא שמר איוה תשובות יקרות לדור אחרון ובפרט בעניני המשקלות והמטבעות, ונוכל לשפוט שהיו לפני החכמים בספרד ובצרפת הדרומית הרבה קבוצות תשובות עד כי בהגיע אליהם לכתוב על ענין זה אשר לא הורגלו בו התלמידים והישיבות גם הם מלאו את ידם תשובות הנוגעות בענינים אלו, והנה מה רב טוב החכמים האלה לבית ישראל אשר הצילו הון יקר ממעמקי הנשיה, כי בכל האסיפות אשר באו לידינו בימינו אלה עוד ענינינו צופיות אל האוצרות אשר נשקעו בספרי הגדולים האלה אבירי לב בתורה וכן אפריין נמטי לבעלי אסופות הראשונים והאחרונים בעל שבלי הלקט ובעל שיטה מקובצת. אכן בדור אחר הרא"ש נבר מאוד האחד המיוחד ר' יעקב הניף ידו בעים ורוחו ויאסוף הרבה תשו' הגאונים וישם להן מקום בטורים ואיוה מהן העתיק בצורתן ובלשונן (בפרט בטור חו"מ) וכמעט בכל ענין וענין הזכיר דעת הגאונים וישם כבוד למשפטם ובאיוה ענינים הנוגעים בסידור התפלה ומנהגים במועדים הרבה מאוד להביא דעת נאון ונאון ויעש אמריהם המרים המרים תפארת לספרו, והנה אם נשווה יחד דברי הגאונים על הדרך אשר הביאם ר' יעקב או כאשר באו לפעמים בתוך דברי ר' ירוחם במחברותיו עם הזכר הקצר אשר שתו להם גדולי אשכנז כמו ר' אלעזר בעל הרוקח ור' יעקב אוגר האגור נראה מה בין יושבי ספרד אשר מראש נשמרו להם תשו' הגאונים ובקרבם יושבות ובין חכמי אשכנז אשר הורקו להם תשו' ממחבר אל מחבר מיד ליד ומכלי אל כלי. בא וראה מעשה הגדול והגורא אשר עשה לעינינו ר' יוסף קארו הלא הביא בפירושו לס' הטורים הרבה תשובות אשר עד עתה היו מסותרות ונגלות בדור הזה לעינינו בקבוצים אשר יצאו אור בימינו אלה. — מעת נכתב הכית יוסף עד דור זה מעטו דורשי תשובות הגאונים ורק אשר הובא מהן בספרים הזכירו. כן הביא ר' חיים בנבנשתי ככנסת הגדולה הרבה מן התשובות הקצרות אשר הן בני"מ — ותהי להם הזות הכל כדבר ה' והעמיק לחתור בהן להעמיד דבר על האמת ור' שבתאי כהן בעל הש"ך והבית שמואל פלפלו בהן. עתה רוח לנו כי מלבד אלה התשובות הקצרות אשר היו למשמרת

וכאשר ראה המהר"ם כתבה על שמו. בס' תקע"ו כתב יש בירי תשו' מר' צמה גאון ומוזאת נראה כי רק איוה עוללות מכתבי גאונים בכל באו לאוהלם וכן כתב רש"י בתשו' חכמי צרפת סי' י"א "מצאתי כאן תשו' הגאונים ועכשו אינה בירי אחשנתי ואגיעה אל ירך." המהר"ם הביא גם תשו' הגאונים בלי הזכיר שמם (קכ"ב).

בספרי הראשונים באו לדינו כשני אלפים וארבע מאות תשובות והן חרותות בעט ברזל ועופרת לרור ורור והרבה מהן נקראו עליהן שמות המשיבי טעם גם הקרו גדולי חכמי זמננו בשורש הדברים וכבר זכרנו שמש לתפארת והלא הר"ר ליפמן צוניץ החל לתת סדרים ויכתוב קצת דברי המשיבים בדיני או"ה בספרו על המנהגים (ריטום צד קפ"ו).

פרק ארבעה עשר.

ר' מארי, ר' הונאי, ר' ששנא, ר' נטרונאי, מר שמואל, ר' יהודאי.

מכל דברי הגדולים אשר עמדו בראש קהלת ישראל בארץ בכל מיום נחתם התלמוד עד ימי ר' סעדיה לא נשארנו לנו כי אם ההלכות והתשובות. מן ההלכות אשר קבעו הסבוראים נשקע הרוב בסידור תלמוד הבבלי כאשר שמו גם לאיזה מגדולי פרושיהם מקום בש"ס (ה) וזלתי אלה לא בא אלינו דבר מפירושיהם כי אם את אשר שמעו. הבאים אחריהם ואשר נשמר ע"י שלשלת הקבלה בסוד המעמיקים להבין והחוקרים לדעת בינה בענינים הסתומים והמשולבים בסוגיות הש"ס והם אמרים מעטים הובאו בתשובות אלה הגאונים אשר היו ברור אחרון. וגם בדבר משפט וחוק אשר יצא לפניהם היה ספק איך אמרו ומה נזרו ובאי זה מקום תקנו, כי לא היו חורתים אמריהם על לוח לזכרון. הלא העיד ר' שרירא (גי'ק צ"א) שהיתה פלונתא בין תלמידי מר ר' ראבה ומר ר' הונה אם תקנו רבותיהם הדין אשר קבעו בענין מורדת לפטרה לאלתר גם בשומרת יבם אשר מאנה להתייבם (3). ואם לא הגיעו עדינו משפטים המפנים דרך חדש בענינים גדולים בפנת הלכות אישות כי אם על פי השמועה לא נחמה עוד על הדבר כי נסתם גם לעינינו חוון תשובות אשר אולי השיבו לדורשי דבר ה' ותורתיו. והנה מלבד ההלכות אשר באו אלינו מסודרות וערוכות מר' אחאי בס' השאלות ומר' יהודאי ור' שמעון קירא בספרי ההלכות הקטועות והגדולות גם נשארנו לנו איזה הלכות על שם גאונים הראשונים. ואלה הם אשר הוזכרו שמוטם.

ר' מארי (ג). בתש"ר I צד 56 סי' ב' הביא ר' האי תש"ו ר' יהודאי תאני בתוספת'... (והו') אמר גאון דהוי מסגו מר' דימי וקנינו ומר מרי בריה ואמר מר ר' מארי כללא דמלתא האני עצים הזמי ירק מ"ט וכו'. ונראה שנשארה ההלכה עם טעמה בין השונים איש מפי איש וזה ענין הלשון "דהוי מסגו" וע' גיל מ"ה.

(ב) עיין בכהני"ש אות מרד והנה ר' שרירא באגרתו דכיצד נכתבה המשנה לא הודיע לנו שם המוסף על סוגיות הש"ס וכתב סתם "נקטו מן קמאי דהאשה נקיטת עד בכסף מנלן וכו' רבנן סבוראי תרצוניהו בקבועיהו". (3) צריך לתקן בש"ץ ד' ד' מ"ז מר ר' רבה ומר ר' הונאי והנה בתש"ו ר' שרירא זאת כתוב שנוהגין כן יותר מג' מאות שנה אולם בהג' אשרי פ' אע"פ הובא בשם ר' האי שנתר מג' מאות שנה היה כימוי שנכתבה זאת התקנה ועיין בעיטור מרד. (ג) בפומפדיא ד"א שס"ט וכימוי היה בסורי' ר' מר בן מר ר' הונה. ובאגרת ר"ש תבצאת הר"ר נייבוער בקאספורד תרמ"ז איתא להר' גירס' ר' מארי בריה דמר ר' דימי סורגו (במקום חורגו דשאר נוסחאות וכו"ה ביוחסין ד"ק) וי"ל דשם הזה דומה לשם שנקרא בו ר' אהרן הכהן סרגדה שחי לפני ר' שרירא בפומפדיא (עיין ס' הקבלה לראב"ד) ואולי שם עיר אחת היה כן וממנה מוצא הגאון. והלכנו בהערות אלו בשימת ר' שרירא ולא לחשבון הכתוב בס' הקבלה. — ממר ר' יצחק לא נמצאו תשו' לכן לא רשמנו פה את שמו ומ"ש בה"ס ה' חוה"מ שמר ר' יצחק פ' אגרת רשות פתקי דריוני מה שממנים וכו' זה נראה טעות ובכ"ה איתא בהאי תשו' במקום ר' יצחק "ר' צדוק" וכן בש"ת ר"ז ובאשכול ועיין דור דור ח"ד 9 ובג"ה צד 355. (ד) הובאה גם בג"ל מ"ה (9) וצריך לתקן שם הלשון ע"פ נוסחת תש"ר ועיין בסוד

והנה עוד הלכה שניה נשארה לנו על שם הגאון הזה בבה"ג ה' מילה: יוסף בן פריך ממזרא ובין אמתא בעי לשחרוריה זרעיה אתא לקמיה דרי מארי א"ל נתביה בלא כתובה וקידושין בבהמותיה וכד הוי לך בנין מניה מהלינן ברישא. וכתר הכין כתוב להון גט חירות". נראה שבמקום הזה נשמר לנו הפסק כמו שאמרו הגאון.

ר' הונאי (ס) הוא ובן דורו מר רבה תקנו לתת גט מיד למורדת כי במקום שרצו להשהות הדבר היו ניתלות בנוים ולקחו מבעליהן גט מעושה וכבר אמרנו שנראה שלא היה לפני הבאים אחרים כתב יד הראשונים. אכן אולי יש לומר שר' הונאי ומר רבה כתבו זאת התקנה על ספר ושלוה לגולה למען דעת משפט האשה אשר איננה הפצה בבעלה. ונראה כן מדברי ר' שרירי (ג"ק ציא) שאמר "ומנהון אמרין דהא תקנתא לא איפרשי בה שומרת יבם דאף בההיא עינדא דאיתקנא הא תקנתא הוי פליגי רבנן מנהון אמרין אית דין מרד ביבמה ומנהון אמרין ליכא". מכל זה משמע שמחמת הפלוגתא בעיקר הדין אם יש מרד ביבמה או לא לא פרשו הגאונים דבריהם אשר כתבו ואמרו סתם "מורדת". ואולי מה שכתוב לפנינו בבה"ג סוף ה' מילה "ואית דאמרי משום מר אהינאי לקח שפחה וולדה עמה זה הוא מקנת כסף שנימול לאחר . . . אמר לך דוקא לקח שפחה וולדה עמה אבל לקח שפחה ועוברת עמה כיון דגביה אתילד אע"ג דלא נתעברה אצלו לא מקנת כסף קרינא ביה" מגאון זה הוא וצ"ל "מר ר' הונאי".

ר' ששנא. לו מצינו כמה תשובות ומסופקים אנו מאוד אם כולן הן ממר ר' ששנא זה הוא ר' משרשיה בר תחליפא. הן יש לומר שהוא כתב אותן הלכות הקצרות מאוד אשר הובאו על שמו ומהן "עירובי תחומין ושיתופי מבוואת מערבין בין בפת בין בפירות" (ה"פ). ואולי גם הפסק הקצר בענין כתב לה פירות בש"ן ד', ד', ל"ג. כך ראינו שהלכה כת"ק ולא כר' נתן אף שיש לפקפק ולומר שלשון "כך ראינו" לא היה עוד בפי גאון קדמון הזה. וכן הדין הקצר בגמ"מ ס"י ל"א מקרפף להצר אין מטלטלין" אולי ממנו הוא. אכן קשה עלינו לומר שהתשובה הארמית בש"ן ד', ד', י"ד. רבי נשא שמעון אכיל הנהו נכסי . . . ולא מחיא ביה האי רחל . . . דאיהי יהבתון במתנה לשמעון עם דשכיב בעלה קננהו שמעון להנהו נכסי" היא מר' ששנא זה אחרי שבאו בה לשונות שהורגלו בהן אך גאונים שחיו כמאתים שנה אחרי כן "הכין איתחזיאת לנו מילתא" "אם כן הוא כי היכין דכתב בשאלתא" והנה לפני תשו' זאת כתוב גם בכ"ו "שאלה מלפני ר' ששנא ד"ל. ובה"פ איתא עוד תשו' קצרה על שמו בדין מבוי ארכו ד' אמות "הכי איתחזאי לנו מילתי דצריך או לחי או קורה והלכת' כביה". וגם פה נפלאות בעינינו לשון המאמר, ויגדל עוד הספק הזה בעינינו על דבר התשובות המובאות מגאון זה בש"ת ס"י קנ"ה "שמניחין תפילין בטי"ב" וסופה "שאין מניחין

א"ח ר"ג. ס) בסורא אחר ד"א תי"ח שהוא חי אחר שכבר בא עלי לפרו שבור. ובימיו היה מר רבה בפומפדיתא וכן כתב ר' שרירא בפירוש "ואחריו מר ר' ראבה וכי ובימיו היה בסורא מר ר' הונאי (כ"א בהוצאת ב"ג ובכ"ו ובהוצאת נייבויער ר' הונת) ועי' דור דור שם והנה מה שלא הזכיר הרא"ש בפ' אע"פ והמרכיב רק "שבאות לידו תרבות רעה" אולי שהיתה לפנינה תשו' ר' שרירא שהיא בח"ג צ"א ושם אין כתוב דבר מנט מעושה רק דהוי מתליין בגוים. אולם אין דברי התשובה הזאת נפלאות מאותה שבש"ן ד', ד', ט"ו ובח"ג ק"מ שעל ידי שהיו יוצאות לתרבות רעה ונתלות בגוים היו ולקחהו גט מעושה. ודבר אחר הוא. (ו) בסורא (לפי נוסחא העקריית בדברי ר' שרירא "והוה בסורא מר רב שישנא") קרוב לשנת ד"א ת"ל. ושמו זה הוא אשר קראו לו העם כמנהגם אכן נקרא משרשיא בר תחליפא וכן כתוב על חומרתיה (בכ"ו)

מפתח לתשובות הגאונים

תפילין בחוה"מ" היא ארוכה קצת ולשונה "דהא כבר אמרינן" על אחת כמה וכמה שחייב" וכן הלכה למעשה בשתי ישיבות" מורה מאוד מלשון הקדמונים. סי' קצ"ה מובא בה"פ ובתשרי I י"ג ע"ש ר' ששנא מלך או שלמון מי שמשגר בקהל להחרים בשביל צרכיו . . וא"א שלא להחרים אינו כלום ואין לחוש עליו" ואף כי נראה ברור שהתשו' מועתקה והוסיפו בה כמה דברים מכ"מ עיקר ענין התהלת התשו' מורה שהיא מזמנים קדומים. הדינים הקצרים בש"ת רס"א ורס"ב "קנקנים של גוים שהיה בהם יין גוים אסור לבר ישראל ליתן בהם יין כל י"ב חדש" ישראל שמכר יין לגוי והוליכו לביתו והחזירו אסור בשתייה" אם נאמר שהם מועתקים אפשר שהם מר' ששנא והנה התשו' סי' רס"א נמצאת גם בה"פ (גם רס"ב) ולפניה כתוב מר' ר' בשישא. ההלכה הקצרה סי' הש"ן ש"ן "כיון שס"ת פתוח לפניו אסור לדבר" אפשר שמפי ר' ששנא יצאה והועתקה ללשון עברית אכן סי' שני"א "ש"ן כיון שנפתח ס"ת אסור לו לומר אפילו תיבה א' חוץ מן הכתב" קשה לדעתנו ליהסס לנאון זה אף שהובאה באשכול על שמו. ולולא דמסתפינא הייתי אומר שאיזה מן התשובות אשר לשונן לשון אחרונים הן ממר' ר' ששנא אבי ר' עמרם ואף שלא היה גאון אולי היה אב"ד ונשמרו דבריו לדורות.

ר' נטרונאי בר מר נחמיה(ז). על שם ר' נטרונאי מצינו תשובות קצרות וארוכות. וכן נחלקו גם למפלגות איזה מהן לפנינו בלשון ארמית ואיזה בלשון משנה ואין אתנו יודע עד מה אי זה מן התשובות האלה יצאו מפי ר' נטרונאי הקדמון. וגם על התשובות הקצרות המכילות פסקים כמו בש"ן ג', א', נ"ט עורן יש ספק אחרי שנראה שר' נטרונאי האחרון כתב הלכות פסוקות אולי מהן לוקחו הדברים. ולא מצינו שיחסו "הלכות פסוקות" לגאון קדמון עוד לר' יהודאי חוץ מאותן שבאו ע"ש ר' ששנא. התשו' אשר הובאה בש"ן ג', ה', ז' בענין המינים כתוב עליה שם ר' נטרונאי, אכן יש לספק אם האריכו בדרות הראשונים כי כדבריהם. ככ"ה חסר בראש התשו' שם ר' נטרונאי ובררבי' הובאה על שם ר' משה. בש"ן ג', ה', י' שמוזכר בה גם ככ"ה שם "שריני" המתעתע כבר כתב ר"ז פראנקל והר"ד צבי גרעץ בדברי הימים אשר לו ח"ה צד 482 שהיא מר' נטרונאי הקדמון, ובא וראה שהר"ר א"ה ווייס בדרויד ח"ד הטיל ספק בדבר.

מר שמואל(ח). מצינו בש"ן ג' ג' ו' "הדא מילתא בעי לה כמה כלי מן קמי מר ר' שמואל ראש כלה ולא פשטה גברא דקדיש איתת' ואויל למדינת הים ואתנו בהרה דאי לא אתי לומן פלוני ליבטלו קידושי וכו'" נראה שנשמרה לנו בעית התלמידים בשייבה ובעי מן מר שמואל בכמי כלי. והנה שם בש"ן איתא עוד הפעם בסוף הענין "ולא איפשטא" לאות כי נרשמה זאת האיבעי' בזמן אחרון והנה בבהע"ט גיטין הובא דמר שמואל היה מצריך גם אם קידש כותי את האשה

כתוב "משישה" במקום "משרשיה" ונראה שטעות הוא. (ז) בפומפדיתא בשנת ד"א תנ"ב (אלפא ותלת) וידוע כבר ר' יבנא "זאת הנוסחא באגרת ר"ש ב"ל. ואם נאמר שמיד זה הגאון נוסדו ההלכות הפסוקות ששם ר' נטרונאי על ראשן אולי נוכל לשער שאיזה מן החכמים מאנו בדרך זה לתת אלה הקמועות לפני העם ויד הגאון התנא דבי ר"ג תקפה לכן הלכו תלמידים לכורא. והנה התשו' שאפשר ליחסן לזה הגאון הבאנן בתוך תשו' ר' נטרונאי האחרון ושמונו עליון אות I. (ח) בר ר' מר בפומפדיתא ד"א תק"ה (אלפ' וכו') וימלך י"ח שנה ובימיו צמח ר' אחא משבח. ובג"ה פ"א נזכר דבימי שלמה בר חסדאי בימי דמר שמואל גאון גם אמיר'

הישראלית נראה שגם זה פסק בעלמא ולא שכתב מר שמואל תשובות בענין זה ומצינו מהוב בחידושי ברכות לרשב"א דף מ"ג שמר שמואל רביה דר' אחא משבחה היה נוהג שלא לברך על עצי בשמים אלא על עצי הדס לבד.

ר' יהודאיט) ממנו נשארנו לנו תשובות רבות מהן קצרות אשר הורישו לנו תלמידיו ואשר מהן בתוך הלכות פסקות דר' יהודאי והנה יש מן ההלכות האלו שבאו בלשון ארמית, אחרות כתובות על טהרת לשון המשנה כרוב ההלכות הקטועות, גם ראינו ענין במקום אחד בלשון המשנה ובמקום אחר על דרך דברי החכמים הבבליים נוטה ללשון סורי). בין המענות אשר שם זה הגאון נקרא עליהן תמצאנה גם גדולות וארוכות קצת, ולרוב הן בדיני ממונות. ולפי דעתנו אין לומר שהתשובות ההן מפי ר' יהודאי אחר יצאו ור' יהודאי אביו של ר' הנניה והוא אביו של ר' שרירי כתבן. כי לא מצינו אמרי זה ר' יהודאי האחרון נזכרים בדברי נכדיו ר' שרירי ור' האי כי אם בעניני פשמים קצרים (ב). — והנה בשם ר' יהודאי הגאון הקדמון מצינו כמה הלכות ופסקים גם בדברי מפרשי הש"ס ובעלי ההלכות אשר חיו בזמן בעלי התוספות ורא ידענו בכירור אם ממקור תשובות אשר הוזכרו על שמו שאבו או לקחו בידם פסקים מההלכות הקטועות אשר כתב הגאון. כי אין ספק ברבר שנקבעו על שמו ההלכות הפסקות הן בדיני ארחות חיים הן בדין ובמשפט (ג). ולפסקות הושם גם מקום בהלכות הגדולות, גם בכמה מקיבוצי תשובות הגאונים ראינו הלכות ר' יהודאי (ה"פ, ש"ת, ג"ו) ואין מודיע אם בעצם ובראשונה בתוך הלכות הפסקות נוסדו או מחזה תשובות היה בהן בראשונה (ג). — מכל תשובות ר' יהודאי אשר לפנינו נתבונן, ודעתנו בזה

בשבתא דריגלא פסק דשנים ב"ד הוו. (ט) בר מר ר' נחמן בסורא ובימינו מלך אחיו מר ר' דודאי בפומבדיתא והוא נפטר כפי חשבון הגאונים לדברי ר' שרירי) כשבעים שנה אחר אלפא ד"א קט"ו. והנה הגאון הזה חסגיא נהורא ידענו ממנו שהיה לו בן שעלה פעם ראשונה לתורה במלאת לו י"ג שנה (י"ח). הוא ואחיו מלכו בזמן אחר, גם אורך זמן נשיאתם שזה כמעט ונפטר האחד קרוב למיתת אחיו. (ז) במדרכי מ"ק (צ"ח) נוטה לארמית ובא"ז ח"ב תל"ב נמצא כתוב בשם ר' יהודאי "ביו"ש אחרון למנין שבעה" ואולי הביא דק תוכן התשובה בלשון עברית. (י) ח"ג ע"ב, ג"ה סי' כ"ט, רכ"ט, שעי"ה, שפ"א, שפ"ה. (יב) הובאו למרכה מן המפרשים ובס' העתים כ"י דף ל"ה איתא "כתב מר רב יהודאי בהלכות פסקות דוליה" והן הן הקטועות או הקצובות ששם דף מ"ד איתא "ובפסקות דמר ר' יהודאי ז"ל אם שכה אדם לעשות עירוב . . . בכל שנה עד תמימות שנה". והוא בתשרי I 14 בשם ה' קצובות דר' יהודאי וע' ש"ץ ד' ג' מ"ב, בבהע"ט חלוקי שותפין ומתנות ש"מ. והנה בכ"י הגדול של פסקים ותשו' מהר"ם ב"ב אשר לעדת ק"ק פראג כתובות קודם אלו התשובות בג' דפין "הלכות קצובות דר' יהודאי" והן כולן תשו' קצרות ונראה שרובן אינן מר' יהודאי. מצינו בתוכן מה שנזכר לפניהם בס' ג"ז ובס' ס"ז (גרוב קצת) ותשו' מי שנכנס לביתו ב"ג ומצא צבור מתפללין ועדיין לא קרא פסקי דומרה והיא בקצרה בח"ג ג"ו והוזכרה בסור או"ח כ"ב ע"ש ר' נטרנאי. וכן תשו' מענין ש"ץ הגון (והוזכרו בתוכה דברי ר' יהודה בכרית' דתענית מ"ז. בלשון "כמו שפטר ר' יהודה" ועי' ג"ל פ"ד וא"ז ה"א קט"ו) ועוד תשו' שותפות עם גוי בחרישה בשבת ובמעבס (צ"ל ובמעבס) וכמותה הובאה בשם ר' יוסף בח"ט ובסוף הכלבו (ועי' ג"ל ס"ח). והתשו' האחרונה בענין שאל יתענו בשבת שבין ר"ה ויוה"כ וכתוב בה "אלא הקב"ה מוכש תשובה בלא תענית שכן מצינו באנשי גיטה וכן הלכה" ואם בא תשובה מריש מתיבתין מותר להתענות בשבת שבין ר"ה ויוה"כ לא כתב חייב להתענות אלא מי שרצה להתענות יתענה . . . ואם (צ"ל לא) חייבו אותנו ב' ישובות לצום בשבת שחל מ' באב להיות בחובה שהיא מן המקרא ומן המשנה ומה התלמוד אלא כיון שחל מ' באב בשבת דוחין אותו להתענות אחר שנת מפני כבוד השבת וכ"ש תענית ימי תשובה". — לכן אמרנו שתשו' אלה מוקבצות הנה מכמה גאונים (ויש לנו עוד ראיות על זה). ובמקום אחר כבר דברנו עליהן. (יג) זה דרכנו ברשימת התשובות. נזכיר המקום הראשון והעיקר אשר בו נמצאה התשו' ואם יש בה שינוי גדול ממה שהובאה במקום אחר נעיר על זאת בהערה. והיה כי ירצה הקורא לדעת המקומות האחרות אשר הובאה בהן זאת המענה יעיין בספרים ובהערות אשר כתבו החכמים מוציאי לאור אגרות התשובות והנכונים אשר חקרו בהן ואשר

מפתח לתשובות הגאונים

כי אחרי אשר הביאו התלמידים את הדבר הקשה. לפני ר' יהודאי השיב דברים קצרים ואולי אם נתן אומר ויצו לכתוב איזה מענה למקום רחוק אשר יושביה שאלו ממנו בדיני ממונות או בעניני אישות מאמר פיהו היה בתקפת הלשון ולא בהרוחה, וכן העתיקו גם פירושו למוצא שפתיו ברמזיה קצרה ומטעם זה נוכל להצדיק ולומר הן אמת שנאון אחרון הטיל מום בתשובות האלה ואמר שלא נגלו לדורות אשר באו אחרי ר' יהודאי רק מאה שנה אחרי כן (ד), אכן אולי רק באיזה מן התשובות נקרה הילוף או חסרון ויכול להיות שרוב המענות נשמרו מדור לדור ותלמידיו חדרו על הדבר ולא הוסיפו גם לא גרעו מאומה ושמרו מאמר פיו כדבר איש האלהים קדוש. — והנה בכל הקיצור הגדול אשר ראינו בדבריו ובמשפטי ובראיות שהביא לפעמים נחזה כי הגאון הזה בקבעו מסמרות להלכה זקק ולכן הענין, הלא התוכה עם ר' שלמה ריש גלותא האיך לשית ההלכה הקטועה (נ"ז) גם הביא דברי הגדולים שהיו לפניו ופי' דבריהם (נ"ל מ"ה ט"ו). תש"ר ח"א כ"ז) לכן אין לתמוה על הדבר שהדורות הבאים כברו למאוד את כל הדברים אשר הזכירו על שם הגאון הזה וילכו לאורם ואמרו כבר במתיבתא שאף שיש להשיב על פסקיו אין איש שיעצור כה להתיר במקום שהוא צוה ויאסור (ס"ז) והחכמים פלפלו בדבריו וישיתו בהם נוסחאות שונות (ע"ש). מלבד המעשה הגדול אשר כתב הגאון את ההלכות הנשקעות כבה"ג לפנינו ומלבד ההלכות הקטועות אשר זכרן ומעשהו לקצר מצות התורה לעיני העם והשוקדים על דבר אמת, לא יסוף, הלא נדע מתשובותיו שטרה הרב הרבה בערך התפלה וישם סדרים בקריאת ספר תורה וברוך הש"ץ העובר להתפלל בעד העם והחזונים שמעו לקולו, ואולי עד ימיו היו עוד מפלגות בקהלות ישראל במנהגים אלה. גם בדברים שהוזכרו על שמו בגדר התפילין הנוד ישראל את כל תפארת והוד המצוה הזאת, ואולי שלא היה העם עוד נוהר באותות בין העינים ועל היר לכן השף הגאון את זרוע קדשו להודיע הדבר קבל עם. והנה נראה שאז הלכו רבים מבני ישראל בארץ התיא למסעיהם לסחורה בספינה בתוך הים, כי רבו התשובות אשר נכתבו על שמו בענין ספינה בשבת, ויהי בהתבולל עם בכל האמגושים עם הישמעאלים הגבורים אנשי השם אשר נשיאם אדם קשה עמר הוריד לארץ נצה המושלים הקודמים, אולי רבו המתפרצים מאת ה' והלא נשארנו כמה אמרי הגאון בדיני המזמרים והמשומרים בעניני גט וחליצה, וקראנו שאלה אחת בדבר גט שנכתב על ידי גוי, ומענה אחת תפיץ נהרה על הדורות ההם שהרבה מן האמגושים פנו עורף לאמונתם ויפנו אל המושלמים המושלים

כבר זכרנו. ורמזנו על אותן התשובות בתערות לפרקים הקודמים. (ד) ז"ל תשי הגאון הובא בא"ז II תל"ב, אע"פ שתשובה זו נכתבה בשם ר' יהודאי ז"ל אין לסמוך עליה. . . . וכך השיב לפני אלקמון מתא הו יודעין שהלכות אלו של מר יהודאי ז"ל לית זוינא בבבל ביומא דר' יהודאי אלא בתריה כשעור ק' שנין אמתנין שבואין לכבל ולא ידענין היכא אמר יהודי מעיקרא רב יהודאי מאור עינים הוה ולא הוה כתיב בידיה וכל דלא שמעין רבנין מפומיה לא תלין ביה כיון דאית ליה פרכא ולא סמכנין עליה דאמרי' ספרא הוה דמעי או אינש אחריני כתב בשמיה. והנה אין ספק שאיזה דברים נכתבו מן האחרונים ע"ש ר' יהודאי והם מגאון אחרון ועי' בתשובת מהר"ם דפוס פראג תת"ו, וישרר מר ר' יהודאי כו' השיב להם מכאן שמנהג לשרר זה לזה בכתב כיון שטען כו' ונשבע שהגיע לידו כתב שלו ונפטר ובר"ף פ"ט דב"ק הובא בשם, שדרו ממתיבתא ובמ' הוא מר' האי". ועיין כו"פ פרק ט"ז התשובה, דרמשה סלעים של בן הו' כ' מתאקלי דהיינו כ"ח זוזין ופלא"ג שגרשמת ע"ש ר' יעקב כהנא הובא מר' האי בג"ה ע"ג ע"ש ר' יהודאי ונראה שר' יעקב כהנ' כתב התשו' והיה הדבר קבלה מר'

אך איזה מן האמנושים עוד יפת לכם אהרי אמנתם הישנה ולא באו בכרית עם דת האמונה הגוברת בארץ. גם תקנות תקן הגאון והוא צוה שרא לפתוח היתר וחרטה בשבועה, והנה ידענו שגם המושלים החמירו מאוד בדניי שבועה. — פירושי הגאון מתקן לחיד והם על דרך הביקור האמת והצדק ודרך בזה בדרך הסבוראים ולשונותיו בנירסאות הגם נכבדו בעיני האחרונים (ג"ה י"ד). — תשובותיו הארוכות קצת כתובות לרוב ארמית (ע"א, ע"ב, צ"ג, צ"ד, צ"ו) וגם איזה מן הקצרות באו על לשון זה (ג"ל מ"ה), אכן קראנו גם מן הארוכות בלשון המשנה (ע"ו ע"ז) ואולי מועתקות הנה ללשון עבר מן איזה תלמיד או מאסף. — כפיו מצאנו בפתח תשובותיו דברים, "היך הוינא" (מ"ט, פ"ו), "הני איתחויאת לנו מילתא" (צ"ג צ"ו, צ"ז) ופעם אחת "תיובתא לשאלתא דא אם כן הוא ברכתיב בשאלתא" (צ"ו). גם מצינו לו בסוף התשובה "וכן הלכה" (ג"ב). ראינו בין שורותיו אם מרמה דבר השאלה לענין שבא בתלמוד "והוי ליה כי היכא דאמור רבנן" (ג"ב), במקום דין פשוט אומר "שקלי ליה בלא דינא ובלא דינא" (ג"ב), מביא ראייה מן התלמוד גם בלשון "דקיי"ל" מצינו שמוסיף לומר במקום "אף אם יהיה בענין אחר זה הדין קיים" "אי נמי הוי להון . . קנין" (צ"ג), גם ראינו שמתרין קושיא העומדת לנגד משפטו בלשון "ואעיגי" (ע"ז). ואלה הן תשובותיו לפי עניניהן:

ה' תפלה וקריאת התורה. (א) מאן דקרי פסוקי דומרה בתר דצלי לא צריך לברוכי לפניהם. ג"ל מ"ה. (ב) הלכה בר"מ לענין ק"ש בכוונת פסוק ראשון. ג"ל מ"ה. (ג) בשבת ר"ה הנוכה מפטיר בשל הנוכה. ג"ל מ"ה. (ד) בע"ש * ויו"ט אומר ש"ן אבות גבורות גדלך תקדש בנו בא"י האל הקדוש דעת וחכמה למדנו חונן הדעת וכן כולם הונים הראשונים קבלו ממר ר' יהודאי והוא מרבו. אשכול תפלת מנחה. (ה) מביאין ג' ספרים וקורין כדאי * ואי ליכא אלא חד ליכרכו וליקרי ולא ליכרכו ברבים. אש' קריאת התורה. (ו) ש"ן שאינו מבין כ"ב וקולו ערב ות"ח איזה עדיף אמר מר יהודאי וודאי ת"ח עדיף שמבין מה שידבר והורה ר' יהודאי דש"ן סומא כשר כשמעשיו הגונים. (ז) א"ז היא קמ"ז. (ז) צבור * שהתענו וש"ן לא התענה יורידו לפני התיבה מי שהתענה שמי שלא התענה א"א לומר ענינו. כ'.

ה' תפילין וציצית ברכות וקידוש. (ח) ענין התפילין. ש"ת קניו. (ט) אם * סח בין תפלה לתפלה מברך ב' על של ראש. (י) א"ח. (י) ב' קשרים בציצית למעלה וגי למטה. (יא) א"ח. (יא) אין קידוש אלא במקום סעודה. ג"ל מ"ה. (יב) אארוזא אין מברכין במ"מ. שם. (יג) מווי מברכין עליה בפה"א. שם. (יד) אהיני שליכי אין בהם משום בישול גוים ומברכין ב"פ העין. (יח) שם. (טו) היושב במשתה ועמד והשתין וברור שלא נגע א"צ ליטול ידיו. שם. (טז) המברך ברכת המזון אי ניהי ליה למיתן לבעה"ב נתיב ליה לבעה"ב בלא מטעם ולא מברך בפה"ג אלא לשתייה כולה. שם. (יז) מי שקדש ובא אצל

יהודאי ועיין לפנינו סי' ע"ט. (טו) הלשון "איזה עדיף" מורה שהיא אחת מן השאלות ששאלו את הגאון. והא"ז לקחה מסי המקצועות. (טז) נראה שהוא פסק לקוח מבה"ג ושם ריש הלכות תפילין אית' אמר רבה בר רב שילא סח בין תפלה של יד לתפלה של ראש חזר ומברך שתיים ולא נמצא לפנינו כש"ס עיין מנחות דף ל"ו. (יח) הובא גם בעשרת הדברות לבעל העיסור ובאשכול איתא ב' סמוך לבגד וגי מלמטה. (יח) עיין ג"ק דף מ"ב ע"א ד"ה אהיני.

מפתח לתשובות הנאונים

אנשים שלא קדשו לא יהזור ויקדש להם שם. (יט) ש"ת קמ"ו. (יח) ר' יהודאי * ברך ברוך שפטרני בשעה שקרא בנו פעם ראשון לקרות בתורה. א"ח. (יט) אמרי משמו כוס של מילה אבי הבן שתי ואי טעים המברך שפיר דמי. רי"ץ ה' קידוש. (כ) ראיתי בפ"י ר' האי בשם ר' יהודאי * דאע"ג דאיתתבי רב ושמואל דאמרי כל שיש בו מהי מינים מברכין במ"מ ק"ל כוותיהו. הה"ר לברכות ל"ו. (כא) ברכה * אחר אכילות פירות צריך לענות אמ"ג. רא"ש ברכות פ"ו.

ה' מילה וטבילה. (כב) מהו למול ע"ג עפר שפיר דמי ובלבד שלא יעשה כן בשבת גזירה שמא יביא עפר מבחוץ. (כג) ש"י"ג ג' ה' י"ב. (כד) מל העבד המל מברך על המילה והקונה מברך למול את העבדים כלה. (כה) ג"ל מ"ה. (כז) ב"ד שמל במקום שאין אב מי יברך להכניסו הכל מברכין. שם. (כח) נתין שנשא שפחה ושחרר את הולד מהו אמר כממור וכר' טרפון דמכשיר. שם. (כט) עבד ושוטא מהו להטבילין ע"ד ב"ד כג. שם.

ה' שבת. (כז) היה יושב בספינה בשבת יעשה דלי שיש בו ד' על ד' ומשליך לתוכו [לום] וממלא. ג"ל מ"ה. (כח) אינו צריך לשכור רשות בספינה מן הגוי לטלטל שם. (כט) ספינה שנכנסה בנמל והיתה בתוך התחום מבעוד יום מותר לירד הימנה בשבת. שם. (ל) ספינה שבאה מחוץ לתחום מותרין בני העיר לעלות עליה בשבת. שם. (לא) אסור להתענות בשבת הוי"ג מידה"כ שחל בשבת ותענית חלוס אפילו בין ר"ה ויוה"כ. כתב יד פראג. (לב) אפילו אין טינוף * בכגד אסור לתת עליו מים בשבת. א"י. (לג) חוינא לרבנן קשישי דמינע מלצוד פרעוש"ג אפילו מעל בשרם בשבת. ר"ח שבת. (לד) אשכחן בפסוקות הכי שאילו מקמי ר' יהודאי לשון הים הנכנס בישוב ויבשה מכאן ומכאן פחות מאלפים. מהו להפליג בו בשבת ואמר אסור. תש"ר ח"ב דף ז'. כ"י העת'. (לה) ר' יהודאי * בהלכות פסוקות דיליה וצריך לזכותו ע"י אחר האיך נותן את החבית לבנו שהוא * בר מצוה או לבתו כוגרת או לאדם אחר ואומר לו אמור שיזכו בזה העירוב כל בני מבוי זה ומקבל מידו ואומר יזכו. כ"י העתים.

ה' פסח, ר"ה יוה"כ ומועדים. (לו) מצה של כותי מותרת בפסח. ש"ת רעב. (לז) הני מאני דקוניא לענין חמין ובישולי גוים בין אוכמי בין ירקי בין אית בהו קרטופני אסור דככלי חרס ניהו. . . לענין יי"ג דבצונן חורי ואוכמי שרי ירקי אסיר. שם רפ"ב. (לח) הני בורמי עתיקתא. . . ומשמא דמר ר' יהודאי אמרי * דלא דמי לכלי חרס אלא ככלי מתכת דמי וסני ליה בפליטה. שם רפ"ג. (לט) אם לא ספר לילה הראשונה שוב לא יספור אבל שכח בשאר לילותא מני ביממא. רי"ץ. (מ) בתשוי ר' יהודאי פסח שחל להיות בא' בשבת לא תאפו מצות ביום הששי מפני מראית עין כמכין משבת ליו"ט והדרו המצוה ואפו אותה במוצאי שבת בזמנה. מ"י פסחים תקמ"ג. (מא) שופר שניקב במשהו וסתמו שלא במינו אם מעכב את התקיעה פסול ואם אינו מעכב כשר במשהו אבל טפי

(יט) בכיו"ו ובסי העתים ע"ש ר' יהודאי. (כ) באשכול סעודה איתא אחר כל ברכה שאין אחריה כלום יוכל לענות לעצמו אמן ואולי כיון לזה. והנה בחה"ר ברכות מ"ה כתב על ענין זה. כתב ר' האי בשם ר' יהודאי. (כג) באשכול ובבעה"ט כתובה התשו עד. גזירה שמא יביא עפר מבחוץ. ובש"ץ יש עוד שם דין סרוס גר שנתגויר לענין הטפת דם ברית. ומסופקני אם זאת ההוספה היא ג"כ מ"י יהודאי. (כז) כל הנוסחא הכתובה בש"ס שבת ל"ו: (כח) עיין הגהת מרדכי

[אע"ג] דנשתיר רובו פסול. ג"ל מ"ה. (מב) אסור להתענות בר"ה. א"ז
 ח"ב רנ"ז. (מג) צריך לומר בתפלה מלוך על כל העולם כלו. . . . וקדשנו
 . . . והנחילנו. . . . וברוך אמת. א"ח. (מד) יומא תמניא דהוא יומא שבא
 דמתבעי לן למיקרי וביום השביעי קא דחינן ליה וקרינן ביום השמיני והלכתא
 כוותיה דרבא. ס"ע. (מה) יש נוסחאות * אחרות בשם ר' יהודאי לענין מידלגי
 דלוגי בקה"ת כהו"מ דאמר אממר. א"ז ח"ב שצ"ג. (מו) נפרצו דעביד חופיה
 ור' יהודאי כתב דעבוד הוצי כחופיא. בהע"ט נפות תמרים. (מז) עיטורי סוכה
 שנפלו בשבת אסורין הוקצו למצוה. תניא. (מח) היו לו כל ד' מינים אין צריך
 אנד אלא למצוה ויכול ליטול כל אחד לברו. ראב"ה כ"י.

ה' אישות וייבום ונדח. (מט) נכרי שכתב גט פסול כד ש"ץ. ג' ב' כ"י.
 (נ) שומרת יבם שנשאת בלא חליצה אם אין לה בנים תצא. (ס) ש"ץ ג' א' י"א.
 (נא) יבמה לפני משומד אי אישתמיד קודם שנתקדשה אינה זוקה ואי אח"כ
 זקוקה. (כו) ש"ץ ג' א' ג"ג. (נב) ראובן אשתו * שכיבת בחייה ואשתו ב' כאן
 והוא מת כל מה שכתב לשניה והוא בעין יורשי הב' נטלין וקרקע לא מצי נבי
 ובני הראשונים אי אית ליה קרקע נבי כתובת אמן דלית עליהן שבועה ושאר
 שקלין יורשי א' וב' כי הדדי ואם נשבעה שניה ומתה יורשי שניה קודמין ליורשי
 ראשונה. (כז) ש"ץ ד' ד' ס"ט. (נג) וכותי אם * קדש הוה עובדא ומצריכני מר
 ר' יהודי ור' שמואל ריש כלה גט. בהע"ט. (נד) קטן * בן מ' ויום אחד שקידש
 אין קידושיו קדושין. . . . ואם בא להוציא א"צ ליתן גט. שם. (נה) היבמה *
 אומרת ג' פעמים חלוץ הנעל. שם. (נו) נדה שלא טבלה בכרת טבילה מן התורה
 ק"ו ממנעה. ג"ל מ"ה. (נז) נדה יכולה לצלווי ולמיזל בי כנישתא. שם. (נח) כך
 אמר מר יהודאי על שלמה ריש גלותא בשביל החיה שקיטע הלכה תשב ד'
 לזכר כנדה ואח"כ ד' נקיים ואמר רבינו ז"ל לא כי אלא יולדת כנדה עד שיפסוק
 דם אחר תספור ד' נקיים. פ' ר"פ. (נט) אשה שילדה בקושי ולא ראתה בשופי
 א"צ ד' נקיים. מר' שבועות תשל"ח.

ה' מאכלות אסורות וזרעים. (ס) כל אסורי תורה כניט חוץ מחמץ
 ויי"ג. ג"ל מ"ה. (סא) כהל אסור לבשוליה עם בשר אבל לחודיה ש"ד. שם. (סב) מים
 אמצעיים רשות בין תבשיל לתבשיל בין תבשיל בשר לתבשיל נבינה. שם. (סג) מחט
 שנמצאה תחובה בחלב החופה את הלב וראשה לפני חוששין. ה"פ. (סה) סירכי
 דלבי ליה * לה בדיקותא. ח"ג ט"ו. (סו) י"ג ע"י ערביים לא אמר לא איסור ולא
 היתר כיון דבימי חזרו האמנושים לדת הישמעלים המתעבין היין אבל יש ביניהם
 עוד אינם נקיים מן האמנושים ועוד דור א' ושני רופפין שמנסכין יין. אש"י יין

שבת סימן ת"ב. (כד) בכ"ה ע"ש ר' יהודאי. (כה) בכ"ה ר' יהודאי וכן הובאה משמו בר"ף
 יבמות פ"י ושם הובא הדין דשומרת יבם שנתקדשה ולא נישאה נותן המקדש גט ושריא ליבם
 ואיכא למ"ד דלאו דסמכי אינון. והנה בש"ץ שם ס"י י' הובאה תשובה בענין אם נשאה
 זקוקה ליבום לזר שאם רצה היבם נושאה אחר שקיבלה גט מבעלה. והנה תשו' זאת פריכה
 היא שאין איש מן הגאונים מתיר כזאת ועיין חילוף מנהגים ס"י ל"ד. לפני תשובה זאת כתוב
 בכ"י "ר' סמא". ונראה בעינינו שס"י ו' וס"י י"א בש"ץ ג' א' שיוכים להרדי ור' יהודאי שנה
 שיטתו הראשונה בענין זה ופירשה בס"י י"א ולמרתה דבר זה מתשרר I 26 שכתוב שם "שומרת
 יבם שנישאה בלא חליצה צריכה גט מאותו שנישאת לו ומותרת ליבם שיוכר אדוניו לברכה
 מר ר' יהודאי הכי קאמר וב"ו. . . . ור' סמי זה שפירש ר' יהודאי דבריו אפשר שהוא ר' סמא
 דתחלת זמן סבוראי. (כו) הובא ב"י ובבהע"ט ובכ"ה על שם ר' יהודאי. (כז) גם בכ"ה ע"ש ר'

מפתח לתשובות הגאונים

נסך. (סו) כבד ר' יהודאי * אסיר לבשוליה לחודיה בקרירה ושדר ממתיבתא מר ר' יהודאי מופלא ומופלא ואע"פ שיש לישא וליתן מ"מ אין בנו כח להתיר מה שאסר אש'. (סח) פסק ר' יהודאי בהכמתו * דפושרין דימות החורף אינן הזיין יותר מצונן שבימות הקיץ שעמדו מעט בבית בין של נהרות בין של מעין שחום הבית מחממתו כמו פושרין בימות החורף. בהע"ט שחיטה. (סט) כנתאכח אפי' חתכה ומלחה לקרירה אסירה. שם. (ע) כל היכא שנמצא קיץ ומחש בחלל הגוף טרפה. מר' חולין פ"ג. (עא) בחוצה לארץ מביא ה' אשכולות ד' מד' רוחות הכרם וא' באמצעיתו ומביא חישין או שעורין ומניחן זה בצד זה ומברך. על פדיון הכרם ואומר תחול קדושה דהדין פרדיסא על הלין חיתי או שערי ג' ומני וקלי להני חיתי או שערי ושרי להון במקשא מיא דפרדיסא כי היכא דתתברך. או"ח גכ"א ח"ב.

ה' רבית ונזקין. (עב) המוכר הפיץ ע"מ ליתן לו מכאן עד י"ב חדש רשאי לומר לו תן לי מיד ואינו חושש משום ריבית. ש"י ד' ב' כ"א. (עג) קנין בריבית לא מהני מהתם סמכי אלא מעתה ללוות סאה בסאה במקום שקנו. בהע"ט קנין. (עד) החובל מחברו בזמן הזה לפושרו בלא כלום א"א אלא ילקה ויתגלה ויצום ירה ימים שלא יהא חוטא נשכר ואם אינו רוצה לקבל דין זה דנין אותו בע"כ. א"ז ח"ג שבי"ט.

ה' טוען ועדות שטרות ושבועה. (עה) לוח שהולך למרהי קודם זמן פרעון אין להבעו ולבקש ממנו ערב. ג"ל מ"ה. (עו) א' תפס בעל * אחותו ואחותו בדין ואמר ממון הרבה היה בבית אבא ופסקו שבועה ועשו ביניהם פשרה ונתנו לו דבר מועט ומחל להם השבועה ונתגלה ממון רב אח"כ בבית אבהו אם קנו בלשון. . . שנטלת ממון זה והחלת כל אשר לך ממון מהול אע"פ שנתגלה שוב, אבל אם כך אמרו "שהחלת שבועה" ממון לא הוחל. ש"י ד' ג' נ"ד. (עז) הלווהו אלף זוז והניח לו משכון עליהם אבד משכון אלף זוז אבוד ואם טוען ר' היה שוה והלא אומר ק' נפקד נשבע היסת. ש"י ד' ה' כ"ז. (עח) מאן דכתב אודרכתא קי"ל שליחא שווייה הלכך אי בעי לבטולי שליחותא אורוכי אינש אחינא אית ליה רשותא כט' למיעבד הכי. ר"ף ב"ק פ"ז. (עט) והכי חוינא למר ר' יהודאי דלא מפכינן. . . אבל צרפתי כתב בשם ר' יהודאי הלכה כמר בר ר' אשי דמפכינן שבועתי. בהע"ט מלוה ע"פ. (פ) אין אותיות * ניקנות בחליפין. (ז) תו"ב ב"ב ע"ו. (פא) ב' לקוחות שלקחו כאחד * הבי"ח גובה (לא) ממי שירצה ואין לאחד כלום על חבירו. רא"ש ב"ק פ"א. (פב) מתוך שאינו יכול ליטבע משלם אמרינן * אף אנילגול. נ"י ב"מ. (פג) אמרו משמיה דמר יהודאי סהרא דהתים על שטרא ואמר אין התימות עליה מיהו לא קים לי במאי דכתיב ביה מהימן ואקשו רבנן קמיה. בה"ג עדות. (פד) ר' יהודה ור' נחשון כתבו הקנאה בכתובות בניטין ובשטרות. מר' ב"ב תקצ"ד. (פה) אם שכחו העדים

יהודאי. (כח) בשח"ל כ"ו בשם תשו' ר' יהודאי ובמ"י פ' כל הבשר כתוב משמו "כנת' אפי' חתכה פורת" (צ"ל פורתא פורתא וכן הוא בבב"ג הובא בר"ן פרק זה). ומלחה אסיר עד דנפיק שרוייקא סומקא בגוי. ועיין בב"ב לטור י"ד סי' ע"ה בשם ר' האי וצ"ל ר' יהודאי. (כט) ע"י תמוס דעום סי' ס"ב. (ל) אבל כמסירה ניקנין ע"י בבב"ג וברא"ש בב"ב פ"ד. (לא) כן כתוב גם בשם ר' האי הובא בטור חו"מ ק"א וגראת שצ"ל שם ר' יהודאי ועיין בס' המקח כ"ז ח'.

עדותן לגמרי אינו כלום אינו כותבו אחר כמה שנים וכן הורה ר' יהודאי ור' מתתיה. ש"מ לכתובות כ"י. (פו) מקום שבני אדם מתביישין לישבע ואומרין הפוך לית למימר כן או משתבע ומפקע או משלם בלא שבועה. ש"י ד' ה' א'. (פו) מאן דמפיק הוכרת השם לבטלה פסול לשבועה. ש"י ד' ה' ב"ח. (פח) הנשבע ב"י הדברות ובס"ת אין לו הפרה עולמית. ה"פ. (פט) אנו אין בנו כח לפתוח פתח לשבועה להתירה. פ' סוף. (צ) אף בגדרים החמיר שלא להתיר אותם בפתח אלא לדבר מצוה אבל בהפרת בעל לא החמיר. רמב"ן סוף נדרים.

מצאיה ופקדון שותפין ונחלות. (צא) המוכר חפץ לחבירו ע"מ ליתן לו מכאן ועד יב"ח רשאי לומר תן לי מיד מציאת פועל בר"ה או בקרקע עולם או בקרקע של ב"הב בזמן שאין הב"הב³³) עמו הרי היא שלו. ש"י ד' ב' כ"ב. (צב) כשם שאסור לקרות בס"ת שהוא בפקדון כך אסור להעתיק ממנו אפי' אות אחת שלא ברשות והנ"מ בכור אבל חבר ות"ח מותר. מ"י ב"מ רצ"ג. (צג) ר' ושו ולוי תגרי ואתי גברא ואתי זביני ואתנו דכל מאן ממנו דזבין להויא בשותפת. . ולכתר כמה יומין זבניה ראובן לחודיה ואמר מלתא בעלמא דאמרנא ביני הדרי ולא תנאי הוי. . הכי איתחזאית לנו מילת. . דלית לשמעון ולוי שותפתא בהדין זבינ. . . דרברים בעלמא הוה ולא הוה קנין. ש"י ד' ה' י'. (צד) היכי דשקיל זוזי מן חבריה ומית. . . אעיג דנפלו זוזי קמיה יתמי הדר עיסקא למריה ושקיד ליה. היג קל"ב. (צה) האי מאן דזבין ביני אחי ושותפי חציפא הוי סלוקא לא מסלקינן כתב ר' יהודאי נפיק מיניה דאילו חצופ' לא מיענש אפי' הוי ת"ח. בהע"ט מכירת קרקע. (צו) רחל אימיה דיוסף. . . אית ליה בתי דאמרית יהב לי יעקב בעלי וכל שני חיי דיוסף קמי בתי בחזקת יוסף ולבתר דשכיב קמו בחזקת רחל אימיה. . . וכתבת רחל במתנה לבגנתה כולהון דראתה. . . ולא יהבה לברתה דיוסף שום מדעם. . . הכין איתחזאית. . . דאי אית ביד בנתיה דרחל שטר מתנה דאיקני לה יעקב בעלה לנכסי. . . ואי לא דינא הוא דירתה ברתיא דיוסף כל ירתותא דיעקב ומסתלקן בנתיה דרחל מן כל ירתותא. והלכת' אין מחוקקין בנכסי נר עד שיגדיל. ש"י ד' ג' טו. (צז) בכור שכיב בחיי אבוהי שקלין בני בריה דראובן חלק בכורה כששכיב ראובן וברתא עישור נכסי לית לה אלא בנכסי דאבוהא. ש"י ד' ג' ל"ד.

ה' אבל. (צח) אין מברכין ברכת אבלות בשבת דפרהסי' אינון. בה"ג. (צ) היכי דשכיב שכבא ביו"ט לא נהיג אבלות עד דסליק³⁴) כולא י"ט אבל י"ט אחרון נהיג. מ"י תתס"ב.

פירושים. (צט) רחב מו' עממין היתה ואיתגניירה. ג"ל מה. (ק) מי עלה שמים וירד זה משה. . . הכי קאמר כמה נפיש משה דעלה לשמים. שם. (קא) מאי צינים פחים. שם. (קב) הא דתנן ומה הדם שנפשו של אדם קצה ממנה. שם. (קג) מאי שלא נשק יעקב ליוסף דהוי קרי ק"ש. שם. מאי מעשרות

33) ב' הלכות הן ואולי גם השנייה לר' יהודאי. עוד מוצאתי בכ"י שר"ת מהר"ם אשר לעדת פראג סי' קפ"ח וזה"ל ושדר מר רב יהודאי גאון לפני אדם ששאלוהו על אחד שטען על חבירו הגיע כתבך לי שיותן לפלוני מה שהיה לך בידו וכבר נתתי לו לפלוני זה נפטר והכתב נאכד וחשוב כיון שמנהג תגרים לשגר זה לזה בכתב כיון שטען כתבך הגיע לירי כאלו טען אתה אמרת לי ומשנשבע שהגיע כתב שלו לירי נפטר מן הכל. ואולי צ"ל ר' האי. 34) עיין או"י ח"ב סימן תל"ב.

סיג לתורה. ותקיננו רבנן מירק. שם. (קד) נדרים סיג לפרישות ואמר הכין גמי דאית' בנדרים דאיתקנא קונם. שם. (קה) כל היב' דפליגי רבנן במילת, ומתרגם אמר קרא כחד מנהון הלכת' כוותיה. שם. (קו) הא דר"י אמר רב שמשון אמר זכור לי אותן כ"ב שנה. שם. (קז) פי' על תעש עצמך בעורכי הדיינין. ש"י ד' ו' ל"ב. (קח) שור פסולי' המוקדשין דפטור דלאו דרעהו הוא ופי' ר' יהודאי בבכור דלא פריק ליה ואף בבצל מום דאכיל ליה משולחן גבוה קא זכי. רא"ש ב"ק פרק א'. (קט) ספינה עושה מקום ד' וממלא פירש מר יהודאי ששמע מן הוקנים שאותו מקום כגון תיבה פחותה. הע' כ"י. (קן) פי' אחד משמנה באיסר האטלקי. ג"ה שפ"ו.

פרק חמשה עשר.

ר' חנינאי, ר' הונא בר מר הלוי, ר' יעקב כהנא, ר' צדוק, ר' משה. על ידי כתבי תלמידיו נתודעו לנו מעשי ר' יהודאי ופרשת גדולתו אכן מזה ר' חנינאי(א) היושב על כסאן בסורא הניעו כתבי יד אל אחרוני הגאונים וכן אמר ר' האי (ש"י ד', ג' י"ב) שיש בדינו (אולי צ"ל בדיני) פסק דין שכתב ר' חנינאי כהנא בר הונה בענין מי שכתב כל נכסיו לאחד מאותן שראויין ליורשו שהלכה כר"י כ"ב דמה שעשה עשויו. גם נראה שעל פיו נכתב הפירוש הגדול דכ"ד מתנות כהונה הכתוב בבה"ג ה' בכורות שקצת ממנו הוזכר באשכול, פדיון בלשון, וכתב ר' חנינאי ריש מתיבתא הני ה' אסתירא הוויין כי מתקלי וכו'. והנה זה הפירוש נאמר ממנו בשאלתא דכלה באסוף המכניס, ושאלתא שם הדרשה הבא בלשון זה גם בשאלתות דר' אחאי גם לשון הפ' בלשון זה המחבר ארמית ממש. על כל ענין המסתעף מן העיקר אומר, אי נמי" גם הוזר בסוף לדברים שבאו בתחלת הדרשה ככלל ובפרט זכרית מלח" ובסופה, כללי דכתיב וכו' פרטי הני דחשבנן וכו' ברית מלח דכתיב" ובח"ג ס' מ"ו כתב ר' נטרונאי, והלא כך פי' לכם מר ר' חנינאי סירכא דלכא לית ליה בדיקותא וטרופה" משמע שנאה תשובת ר' חנינאי מיריו ליד חכמי הדור ההוא. אכן מצינו לו גם תשובה נרשמת מן התלמידים על הדרך שנסארו לנו הרבה מתשו' ר' יהודאי. שאל מר יעקב את ר' חנינאי מפני מה אומרים אתה רבה, אמר להם בשחר אנו אומרים א"ר ובערכית אנו אומרים אהבת עולם. ח"ג (קכ"ה). גם התשובה הבאה ממנו בש"י ג' ב' ו' והובאה בבה"ג ובחידושי הרשב"א לנישון כ"ג בעי רבנן קמיה דמר רב חנינאי גאון בכלה רבתי מהו למכרכיה בחד מנא לניטא ומיסרא ליה לגוי ומיסרא ליה לגוי אמטי האי מנא לישראל נתיבא לאנתתיה ואמר להן לא וכו' היא ממש על דרך זה אכן היא שמורה בלשונה כאשר היתה מראש. גם

(b) אין פסק ששם אבי ר' חנינאי גאון שמוך ח' שנים תקט"ז—תקכ"ה היה ר' הונה שכן זכורו ר' האי בש"י ד' ג' י"ב ושם גאון זה בס' הקבלה להראב"י אהונאי, אכן גם באגרת ר' שיריאל לנוסחא אחת בהערות הר"ר נייבויער כתוב אהונאי במקום מר ר' חנינאי. והנה באגרת זה כתוב, ובתור מר רב יהודאי מר ר' אהונאי כהנא בר מר פפא (נוסחא אחרת הונת) ח' שנין ובתריה מר ר' חנינאי (נוסחא אחרת אהונאי, נוסחת כ"י חנינאי) כהנה בר מר ר' הונא ח' שנים. אחרי שאין פסק ששם אבי הגאון הונה ולפי נוסחא הזאת שם אב אחד לגאונים שנזכרו ר' אבון ואחרון. ולפי נוסחא אחת שם הגאון האחד והשני אהונאי (במקום אחר כתוב חנינאי) לכן יש לשפוט שהמעתיק את אגרת ר' שיריאל טעה וכתב שני פעמים מלכות אותו הגאון עצמו וכן רשם, ובתור מר יהודאי מר ר' אהונאי כהנה בר מר הונה ח' שנין, ובתריה מר ר' אהונאי כהנא בר מר ר' הונא ח' שנין" והדברים כפולים ואחד מן הכפול יש למחק מן הספר וכן כתוב באגרת אשר הועתקה ביוחסין ד' קראקוי דף ק"ח רק פעם אחת.

מצינו לנאון זה הלכות ע"ד ר' יהודאי תוכנם עניני המשנה, כל השטרות העולין בערכאות אע"פ שהותמיהן גוים כשרים חוץ מגישי נשים, ונראה שגם ההלכה הבאה אחריה והיא מאמר ר' יוחנן, והלכת' מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי לא ישעברו בה בופין את הוירשים וכותבין לה גט שחרור' הוא סדרה. ש"ץ ג' ו' כ"ד, כ"ה, אכן יש לנו ספק גדול בדבר אם התשובה הבאה אחרי אותן ההלכות בענין¹ ראובן שהיה בנפוסה ובא המלך וצר ולכדה והרג. וכו' והעבד של ראובן ברח לעצמו. כך ראינו עבד זה לא יצא לחירות ומחזירין אותו אצל רבו² מנאון זה היא אחרי שלשונה מאוחרת (ברה לעצמו) ומצויה בדברי ר' הילאי ור"ס, והיא כתובה עברית ובא בתוכה, כך ראינו³ מלבד אלה מצאנו בא"צ ח"ב תרי"ט וז"ל, ובתשו' כתוב הכי אמר ר' חנילאי נאון ז"ל לענין שאילת' דהאי בר ישראל שגירש את אשתו והיו לו ממנה בנים קטנים והיו אצלה והיה בעלה מעלה לה מזונות ובלאות. אם ע"י שלישי אינה צריכה גט ממנו דלשם שמים נתן לה ואם ע"י עצמה נתן לה וראוה מדברת ומתיחדת עמו צריכה המינו גט שני⁴. ומסופקני אם נחלה השם בכתיבתו ואולי צ"ל ר' חנינאי נאון. — עוד זאת ראינו שנאון זה תיקן מדרש אספה לי ושמר לדורות שם כל ע"ב הממונים. ואולי גם התשובה סי' ט"ו בנ"ק ממנו היא צ).

מר' הונא בר מר הלוי אין לנו שארית כ"א נתודע לנו שנכתב על שמו ועל שם בן דורו בסורא ר' מרי הלוי, לנבות כתובה ממטלטלין וישלחו אנרות אל כל קהלות ישראל ונחתם בטבעת ריש גלותי להסיר כל שופט שלא ינהג במנהג הזה. (בהע"ט).

ר' יעקב הכהן⁵ בסורא נזכר מן הנאונים שהיו אחריו בין ראשי גדולי ישראל⁶ ודרכו בתשובותיו נפלא קצת מדרך שאר החכמים כי בהוראותיו פנה לו מסילה חדשה. כן אמר ששכיב מרע שאמר בנין ובנין לירתן בנכסי כחדא נכסיה דיליה אינון דכל מאן דבעי מחלק להון ה' ש"ץ ר' ג' ל"ה. האי דמשכון חצר או כרם ומנכה מהלוואתו עד רביע מותר פחות מכן אסור. ו) בעה"ט אפותיקי. אשה שילדה בקושי ולא ראתה דם בשופי א"צ ו' נקיים, ונחלקו עליו ר' צדוק וכל בני הישיבה, ח"ג ס"חז, והנה בדבר סורכת הריאה כטרפשא דליבא נשארה לנו תשובה ארוכה ממנו, יעקב כהנא בר ר' מרדכי ר"מ דמתא מחסיא מהודעין אנהא לכון משום שאילה של טרפשא דאונה ב' שאילות אמת הן ואינן סותרות זו את זו ולא כן הוא אלא למי שאינו יכול לעמוד בהן על מה שכתוב בהן שהוא טעה וחשב בלבו שהן סותרות ולא כן הוא כי אנהנו כתבנו שכל ריאה של בהמה שמנה שחלבה מרובה ואותה חלב הופה את הריאה וכשאתה מפרקן מתפרק מיד

3) מחיי זה הנאון לא נדע כי אם שהיה תלמיד ר' יהודאי (ח"ג ט"ז) ועל הדבר שכתבו עליו זכר קדוש לברכה (ח"ג קכ"ה) אין לתמוה כי כן היה דרכם ועיי' ש"ץ ר' ג' י"ב שכתוב כן גם על ר' יהודאי וכ"א בפסיקתא רבתי הוצאת הר"ר מאיר איש שלום סק קפ"ז ו"אף בשאילות שנשאלים לפני רבינו הקדוש ועיין ד"ד דף מ"א. ג) ר' הונא בר מר חי בפומבדיתא ד"א תק"ס (א' קצ"א). ר' יעקב, בר מרדכי מלך י"ד (י"ח?) שנה ע"ד ד"א תקס"ו בקרוב והנה ברוב התשובות שנשארו לנו ממנו פלפלו עמו ר' צדוק ובני דורו. ואין רמז שאחת מן התשו' המיוחסות לר' יעקב הן לר' יעקב מנחם פקוד הקדום הרבה או לר' יעקב בן נטרונאי המאוחר. ד) ח"ג סו' צ' והוא בה"פ לר' עמרם. ה) גם מדברי התוספת' ב"ב ספ"ז ההוכחה בעיטור משמע כהאי איבעית אימא השנייה בש"ס שם דף קל"ו ועיי' הערת ר"ח מודעי. ו) ובתכ הבה"ט ולא בריר לן טעמי. ז) גם באשכול ח"א 91 אית' הוראה זאת בשם ר' יעקב ונראה שבטענות נכתבה במדרכי שבעות תשל"ח ע"ש ר' יהודאי אולם גם התשו' דחמש סלעים של

מפתח לתשובות הגאונים

וכשאתה נותן מים ונופתין מן הקנה ואינן מבצבצין . . . מותרת באכילה. (ק) איז
 היא תי"א. מדברים אלו ראינו שכתב כמה תשובות בענין זה, וכבר סיפר לנו ר'
 נטרונאי בח"ג ט"ו שר' צדוק ואנשי דורו באו לפני זה הגאון ודברו עמו דברים
 על אותה הוראה והוא אמר שלא התיר רק לנענע את הריאה למען יוסר
 התותב הנדבק ועל דבר זה הודו לו כאשר ספר לנו הרא"ש בס"ג דהולין סי' י"ד
 "והסכימו בני הישיבה והורו כן לכל ישראל. עוד מצאנו לו תשובה וז"ל" והמש
 סלעים של פדיון הבן הוייאן כ"ח וזוים וחצי וזו וחצי שתות בזוים של ערביים
 כו"פ פט"ו. והנה לשון התשובה הגדולה באיז ראשיתה קרובה לטהר לשון המשנה
 ופתיחתה "מהודיעין" כעין אגרות שכתבו מאז ראשי הסנהדרין. ובסופה שונה הוא
 הלכות הריאה בענין זה ונוטה ללשון ארמית.

ר' צדוק בסוראט) אשר שמו נקרא בחרדת קודש בפי הנאים אחריו לא
 נשאריו מנוף תשובותיו כי אם עוללות והן בלשון ארמי גמור, "שאלו רבנן דסיומאי)
 על גברא דהוין ליה תרתין אחותא' ושמע דשכיב שרה אחתיה ונקיט אבלות' עלה
 ו' ימים ולכסוף שמע . . . מרים אחתיה אחרנית' שביבא . . . ואמרו רבנן דמתבעי
 למינקט אבלותא מן רישא" ש"ץ ג' ד' ט"ו. וכן הפירוש הארוך והויכוח בד"ן אם
 משומד יורש את אביו ישראל ואמר דלא. ח"ג נ"ב. ומצינו לו פסק "יום טוב
 באפוקי שבתא מבדיל על הפת כשאין לו יין" הובא בס"ע, והתשובה בענין זה בח"ג
 קנ"ז היא בלשון התלמוד הקל, ומצינו לו בדבר אגדה "שכל מי שמבדיל על
 היין במ"ש או שומע מן המבדילים הקב"ה קורא אותו קדוש ומי שאינו מבדיל
 אינו רואה סי' ברכה. שב"ה"ל ק"ל. וכן הובא התיקון שעשה שישבעו בגזירתא גם
 על מקרקעי כיון שאין משיבעין שבועה דאוריית' בח"ג כ"ב והוא ענין גדול בדבר
 המשפט וקבלוהו חכמי הישיבה ממנו, וכן הפסק דעל כל מענת בריא נשבע היסת,
 בהע"ש מלוה ע"פ, הוא דבר ראשי בחוק הדינין, והמתיבת' הסכימי' עמ"ס). בענין
 השאלה אם היתומים יכולים לפטור את האלמנה בפרעון כתובה ולא לתת לה מזונות
 פסק דכאנשי יהודה תנן ועבד כן מעשה להחליה בריה דאיסקא נשיא ובוה חלקן
 עליו הבאים אחריו. ג"ה שפ"ט. אולם כמה שאמר שאף שאין מנבין קנסות בבבל
 מ"מ כופין את המזיק אשר הפיל את שן רעהו לפייס את הבריו או בדברים או בממון
 ונדהו על זה כך היו הדורות נוהגין אחריו. ש"ץ ד' א' י"ד. אשה שלא הפסיקה
 לישבע שבועת האלמנה עד שמתה ובאו היוורשין לגבות כתובתה פטורין מלשלם
 והביאו דבריו לראיה. ח"ג קמ"ג. ראינו את הגאון הזה מחזיק בתקפה את הדת, ד"ן
 ומשפט יתמך וכן דקדק גם בעניני איסור, חלק על ר' יעקב גאון ופסק דאשה שילדה
 וראתה הן בקושי הן בשופי צריכה לישב ו' נקיים. ח"ג ס"ח. וכן אמר לנהג איסור
 בדם טהר וכל בני הישיבה קיימין כותיה. (ג) אשי. הוא חלק ובא עם מר איבומאי

פדיון הבן הובאה מרי' האי גאון בשם ר' יהודאי. ג"ה ע"ג. (ס) מתוך התשובה בח"ג נראה שפירש
 ר' נטרונאי דברי ר' יעקב בתשובה שמתור לפרק ביד (אפי) עמד בדבריו כמה שפירש בשאלות
 (שלו) ור' יעקב שנה לר' צדוק ולסעיותיו בפנים אחרות שאך לנענע התור וע"פ ר"ט. (ט) שם
 אביו הגאון נקרא מרי' שרירי' מר' ר' אשי וזמן מלכותו ב' שנים ובס' הקבלה נשתנה שמו ושם
 אביו וזמן שררותו והוא "יצחק בן ישי י"ב שנה" וגם באגרת ר"ש אית' נוסח' "צדיק" במקום
 צדוק. ולכן אין תימה שגם בח"פ בתשובה המפורשת אין באגרת רשות נתחלף השם ונקרא שם
 ר' יצחק והי בשנת ד"א תק"פ בקרוב. (י) היינו כלה, וראינו שכתב ר' צדוק הדין בשם כל
 המתיבת'. (יא) ע"ש דעת ר"ת הפסק בשבועות מ"א. כמאן דמתני אסיפא וע"ש בתוי' שאף ר"ת
 לא היה מוחה בדיונין המשיבעין. (יב) עודני קצת כמסופק אם מן הגאון יצא הפסק שבאשי

ההדרה אל הגאון ר' יעקב לשאל את פיו מדוע התיר לבדוק סירכא דריאה אל טרפש הלב. ה"ג ט"ו. דרך פירושו להטות הענין אל ההלכה הנוהגת בימיו כי פ"י המשנה שכותבין בחרה"מ אגרת של רשות היינו אגרת שנותנת הממשלה לענין דבר מלכותיג) כתב המשל מה שנוהג בימיו שהוא פתקא דריש גלותא שנותן לשופט להרשהו ללמד ולהורות. ש"ת ר"י, והנה עוד מצינו נוכר בן חכם לגאון זה הוא אבא מרי בר מר ר' צדוק שאולי ממנו הפירוש על הא דבאטי בר טוביה אדכר מה דעבדת באורת. יד' אש'. ג' דף קמ"ג. וגם בתשו' ר' משה הוזכר מה שאמר רבי אבא מארי דבמתנה לא יהא תנאי וכתב ר' משה על זה דמתחלה שלא כשורה אמר רבי אבא מארי. ואי איפשר לומר שר' אבא מארי זה הוא אביו של ר' משה שלא היה אומר עליו כדברים האלה" שלא כשורה אמר" בלי ליטול רשות מכבוד אביו.

ר' משה הכהן (בסורא טו) ממנו נשארו לנו חמשים תשובות איזה מהן אשר הלכות פסקות תקראנה סוככות על צדי הענין לכל משפטיו (ד' ח' י' כ"ג ל"ט), אכן רובן הן מענות על שאלות בעינים השונים שנשלחו לפניו יש שמתרצין איזה קושיי ממקום אחד שעומדת להלחם כנגד ההלכה הפשוטה (כ"ב, ל"ה, ג') ופירושו אלה מרווחין הן בביאור מדוקדק מאוד, ויש מהן חותכין ההלכה במעשה שהיה והגאון מביא ראיות מן התלמוד לא לבד במקום שהוסר הספק ע"י מאמר אחד מן בעלי הנמרא ממרחק יביא דבריו ומרמה ענין זה שלפניו לאותו דבר האמור במקום אחר (מ"ט) והוא זהיר מאוד בראיותיו עד שאומר מפני שמצינו פעמים בתלמוד שאומרין דבר אחד בהנבלת ענין נודע כי הוא זה (יא). דרכו בראיותיו להכניס פירוש איזה אומר בדבריו התלמוד במלה אחת או שתיים מיד בהביאו דברי הנמרא (מט). ומה יפה פירושו במאמר אחד במדת ר' מאיר (כב). בפסקיו אלה מזכיר מנהג מתיבתין (כ) ולחוק משפטו אומר שכבר חרץ הדין על דרך זה בפעם אחר (לג). ממאמריו בענין תפלה נראה שסדרו בימים ההם תמיד כל התפילה עם הש"י ועליו יסמוך הקהל. בדיני אישות דעתו נוטה לטובת האשה עד כי אמר שיורשי האלמנה שלא נשבעה על כתובתה נוטלין מחצית כתובתה מיורשי הבעל (כו) ובתשו' זו כתב דבר גדול בעיקר ההוראה, שבמקום שיש שתי דעות מתנגדות בין הראשונים השופט שישפוט כאחת מהן צריך להעמיד עצמו תמיד בשטה זאת ולא יעשה פעמים כרב ושמואל ופעמים כר' אלעזר, ובמקום אחר יציגו מבין חרכי דבריו היושר והנות לב הגאון תבונה שאף שהיה ראש העם ומושל במתיבתא אמר שאף אם שכמו שתקנו הראשונים תקנותיהם לזמנם כן ראו האחרונים ותקנו גם הם בדורותם תקנה להגבות בי"ח ואלמנה ממטלטלי דיתמי כל זאת במקום דרובא דעלמי לית להו מקרקע, אבל במקומות שלא שייכי האי תקנה מפני שעודן רוב העם יש להם מקרקעי אין להם לנטות אחרי תקנה זאת שתקנו הגאונים (לג). בענין משומר שחוזר לקבל עליו את הרת הוא מקיל ואומר שישאר במקום שאין מכירין ונותן טעם שאם ילך למקום מושבו לפנים אזי יהרגוהו המושלים (כא), ומצינו בפיו "גדר לבית המקדש" ונראה שכן

כתוב "בתשובה לר' צדוק גאון". יג) וכן פ"י גם רש"י "רשות שנותן השולטן" אכן הר"י והר"מ פירשו "אגרת שלומים". יד' דר"ד ח"ד 48. טו) בר ר' יעקב כהנא וחי בשנת ד"א תק"צ

קראו בימים ההם את בית התפלה מקדש מעט, גם נשארו בתשובתו שם הנות ושם אשתו מנוי ושלם תחת אשר במקום אחר אין זכרון לשמות הנושאים והנותנים כי אם „ראובן ושמעון” יקחו מקומם. רוב תשובות זה הגאון הן בלשון ארמית קלה. ותחלת תשובותיו הנשארות לנו בלי שינוי וקיצור „הכי איתחזאית לנו מילתא” (י"ד. י"ט. כ"ד. כ"ה. כ"ו. כ"ז. כ"ח. כ"ט. ל"א. ל"ב. ל"ג. ל"ד. ל"ה. ל"ו. ל"ז. ל"ח. ל"ט. מ"א. מ"ב. מ"ג. מ"ד. מ"ה. מ"ו. מ"ז. מ"ח. מ"ט). לפעמים נותן טעם להוראתו בתחלת תשובתו (מ"ט), בסוף תשובותיו מצינו שחוזר ומפרש עיקר ההלכה שנית בלשון „הלכך” (כ"ד. כ"ו. מ"ח). ופעם אחד אומר בתשו' אחת על אותו ענין פעמים „וכן הלכה” (לב) מלשונו „מן קמי הכין אית למימר” (מח) „ואי אית דקשיא ליה” (לה). אכן יש לנו עיון בזה שמצאנו על שם גאון זה שלשה תשובות שהן על סגנון אחר והן כתובות עברית בלשון המשנה ומתחילות בתיבות „כך ראינו” וגם הלשון שבא שם מוזר כפי זה הגאון (י). (כ"א. כ"ט. ל) ויש ספק אם באמת מפי זה הגאון יצאו הדברים או לגאון אחר הם או אולי לרי' משה בן הנוך הספרדי והלפו שמו עם שם הגאון. ואלה הן המענות.

ה' תפלה תפילין וס"ת. (א) מאן דעייל לכנישת' ואשכח צבורא דגמרי(י) פסוקי דמזרה אומר ברוך שאמר והותם מהולל בתשבחות וא' תהלה לרוד ומדלג ואי הללו אל בקדשו ישתבח ומתפלל עם הצבור אכן לומר פסוקי דמזרה אחר תפלה לא. ע'. (ב) יהוד שטעה בלילי שבת ולא התפלל ומאבתך כיון ששמע מש"ץ מגן אבות מתחלה ועד סוף יצא. ס"ע. (ג) על שאנו מודים לך דקא מודין צבורא על שליח צבור אינון סמיכין ומאי דאנו מודים על הודאה דקאמר ש"ץ וקא ענין אינון אמן. יט"ע. (ד) הלכת' כל היום כלו זמן תפילין. ועד בין השמשות יש לו רשות. . . ואחר שקיעת החמה אל יניח. ועד מתי מסלקין. עד שתכלה רגל מן השוק ורבה בר הונה מצלי בהון לאורתא וכמותו אנו עושין. תש"ר ח"א ה'.. (ה) הייב למשמש תדיר בתפילין. אש'. (ו) מר מ' משה התיר אינו מעובר לשמו והתיר גם כן הדק. אש'.

שבת ומועדים (ז) גוי שמלא מים בשבת והביא מרשות הרבים לצרכו מהו לשתות ממנו ישראל הכי איתחזאית לנו מילת' דכל מה דעביד גוי לצרכיה דנפשיה שרי לאסתפקי מיניה. . . אבל סתמא אע"ג דמכירו לא אית למיחש ליה ושפיר דמי. (ח) ש"ת קמו". (ח) והלכה חייב אדם לבצוע על ב' ככרות בשבת כל זמן שהוא סועד כל זמן שמבקש לסעוד (כג) ה"פ. (ט) אם לא הזכיר הבדלה בחזון הדעת אומרה על הכוס ואם אין יין להבדיל חוזר לראש. רי"ן. (י) בענין שמטמינין תבשיל כמאכל בן דרוסאי בנחלים ובכירה. גמ"מ ס"ב. (יא) אין מועד בפני ת"ח וכ"ש הנוכה ופורים הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה איהו יחיד כל שראו למנותו פרנס על הצבור תלמיד כל ששואלין בדבר הלכה בתלמודו ואפי' במס' כלה והכי אמרי' בקידושין ע"מ שאני תלמיד וכי' במס' כלה. . . כיון שמצינו בב' מקומות כך למדנו שתלמיד חכם הגון זה. (כג) ה"פ. (יב) היב' דאין

בקרב, ובכ"ו באגרת ר"ש בקרא ר' מושרשיה. (ח) בסו"ב „שחל יודעין שאם חוזר לשפ" לשתות עמו בכוס". כ"ט. יפה טענה, ודין הוא, יש לו ריוח ליורש ל'. שזה החוב לבדו הוא ואינו מאותה כתובה, ואין נותנין לו כלום מאותה הלוואה. (י) בן הגי' בא"ו I 99. (יט) ערך ודה. ומשמע קצת שהחל ר' משה לפרש לשון התפלה ע"ש. (כ) במכרוע פ"ד ד"ל: ר' משה גאון היה אומר הרק שנקרא בלשון ערבי רק והוא עשוי בסיד והוא הנקרא קלף בתלמוד ועושין ממנו ס"ת. והפסק הובא בגי' ת"כ. (כג) בכלבו ע"ש הגאון. (כד) בכ"ה ע"ש הגאון

מספידין בר"ה מהו לומר צדוק הדין . . . אם עונין כולן כאחד מותר ואם אי
 מדבר ואחרים עונין אסור. ש"ת רי"ט (יג) מברך ברישא המוציא ובצוע ולא אכיל
 עד דמברך על האי אומצא לאכול מצה דלא איפשר למיכל קמי ברכה . . .
 מברך המוציא ושקל פרוסה ומברך לאכול מצה. (כד) רי"ץ. (יז) בליל פסח . . .
 לית ברכה דקדימה להמוציא לחם חוץ קידוש היין . . . הלכך מברך המוציא לחם
 ובצע והדר מברך לאכול מצה. (כס) ש"ת רע"ט. (טו) אי ניהא ליה למישתי ה'
 אומר עליו הלל הגדול. רי"ץ. (טז) יהוד אחר מונוו בלילי פסחים חייב לגמור
 הלל ולומר יהללוך ולהתום. ס"ע. (יז) כמה תקיעות תוקעין כשהם יושבין . . .
 הכי איתחזאית לנא מילת' במתיבתין מקמא צלותא מברך ותוקע. תשרית ג' וימנין . . .
 וכד נחית שליחא דצבורא כברכה ראשונה תשרת, שניה תשת שלישית תרת . . .
 והכי קא עבדינן במתיבתא. ה"ג ס"ד. (יח) יחיד דבעי לצלווי עלינו כו) אי גמיר
 לצלווי לצלי ואי לא גמיר לצלווייה למנתח חד ולמשמע חד מאחוריה לא דחובה
 היא. רי"ץ. (יט) ברכין המוקפין הומה בגלותינו במד"ה. ואין ידוע מתי הוקפו . . .
 הכין איתחזאית לנו מילת' דידעינן דמקפין הומה מימות יהושוע קורין בטי' . . . אבל
 הכא כיון דחומה דהנין כרכין לא ידעינן מאימתי הוקפין און קורין אלא בי"ד. (כ) ה"ג ס"ג.
 איסור והיתר. (כ) תרתי אוני דסריבן שרי רק אוני אבל אומה לא
 תירו . . . עיקר דברי רבא לאסור . . . וכן מירו בי מדרשא כמ'. איז ח"א תי"א.
 (כא) ישראל שנשתמד ואח"כ חזר לדין ישראל מותר לשתות מינו. ש"ץ ג' ו' כ"ה.
 אישות וג' ט"ן. (כב) המקדש בעד אחד אין הוששין לקידושיו . . .
 ש"ץ ג' ו' (כג) קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה ובא אי' ואמר אני
 קדשתיה נאמן אף לכנוס. שם ט"ו. (כד) המקדש את האשה לאחר שנתקדשה עמדה
 וכתבה מנכסה לבנה . . . הכי איתחזאית לנא מילת' דכמה דלא ניסת אעי' דמקדשה
 מתנתה מתנה. (כט) ש"ץ ד' ג' י"ט. (כה) מי שמת והניח אשה ואין בנכסים כרי
 כתובתה, טרפה לקוחות. . . וכ"ש יורשין דעד דמשתלמי אשה כתובה לא יכלין
 למישקל מידעם מנכסי דאבוהון. ש"ץ ד' ד' לבי. (כו) אם יש בת נוטלת עישור
 נכסים מחלקו של בעל מתנה, הכי איתחזאית. (ז) דלא שקלה. שם. (כז) אלמנה
 שלא נשבעה ומתה וצויתה ליתן ליורשיה מתנה מכתובתה. . . הכי איתחזאית . . .
 דכל דכתיב בכתובתה אפ"י תוספת כי עיקר כתובה דמי . . . יחד לה ארעא . . .
 בלא שבועה ולענין מטלטלי נמי כי כתיבי בכתובה, הלכך כל מקרקעי וכל
 מטלטלי דידעיין לא אית ליה למיהש דילמי אתפסי בעל צררי בהון ושקלי בלא
 שבועה . . . והכי וודאי דכתב בכתובה זוו . . . ולא איתנהון חיישינן לצררי
 והכי דמית ולא אישתבעא ואתו להנפקי . . . אי כרב ושמואל . . . אי כר"א . . .
 אית ליורשים דילה פלגא. (כ) שם ל"ן. (כח) ש"מ שחלק נכסיו ואמר תנו לפלוני

(כג) ברי"ץ ע"ש הגאון. (כד) ברי"ץ מוסף וכך פי' ר' עמרם. (כס) זה סוף התשובה בכי"ה וברי"ץ
 והוא שם ע"ש הגאון. (כו) ע"י ט'. א"ח תקצ"א בפלוגתת הגאונים אי יחיד אוי ט' ברי"ה.
 (כז) בשורה י"ב בתשובה צריך לחקן ע"פ הנוסח' ההובאה בכו"פ. ואיכא נמי דכתיב הכי (תינו
 לקרות בי"ד ובמ"ו) ואי את דטעי ברחוקה. שם שורה ט"ז. "מיוגני מאויבוס" ע"י פי' רש"י
 וע"י רדב"ז ח"א רנ"ב שהובאה בקיצור. (כח) בא"ז. תשו' הגאונים וה"ג ותשו' ר' משה.
 (כט) בכי"ו ובכי"ה מ"ו משה והנה בש"ץ ד' ג' י"ח כתוב ר' משה וא"כ זה השם קאי ג"כ על
 הכי' תשו' שאחריה. (ל) נראה ששם זה ש"ץ ד' ג' כ"א שייך לפני ס"י כי שם וזה הוא הבעל
 מתנה הבן הקטן. וצריך להיות בסי' כי דף מ"ו ע"א שורה א' "מנכסים בני חורין הוא דשכבין

בני כך . . . אשתו ובניו ניוזנת מהן או לא . . . הכי כיון דפלגינון לנכסיה בתורת מתנה ולא פקחי בזמן אשתו סלוקי סלקה מזונות בכתובתה. (ב) ש"ץ ד' די ל"ו. (כט) אשה באה לב"ד . . . השביעוני ויורש בעלה במדה"י . . . ב"ד משביעין וממנין אפוטרופוס ומשביעה. (ג) שם מ"ו. (ל) אלמנה טענה יש לי כתובה והלוואה על בעלי . . . על כתובתה משביעין ואם יש שטר חוב מוחזק בב"ד משביעין אותה שבועה אחרת ואם עדות כע"פ אין מקבלין עדים שלא בפני ב"ד. (ד) שם מ"ח. (לא) אין משביעין אותה על פלכה ועל עיסתה בנלגול אלא משביעין אותה שלא התפיסה צררי ולא נשתלמה כתובה כולה או ל"ה) מקצתה. שם מ"ט. (לב) הנותן לארוסה מתנה ולא כנסה אינה גובה אלא עיקר כתובה. שם נ"ו. (לז) אשה ובי"ה אית להון לכינבי לאחר מיתה ממטלטלי כיון דכתיבני בשטרות ממקרקעי וממטלטלי . . . והשתי בכתובות אעיג דלא רנילין למיכתב בכתובה למינבי . . . תקינו רבנן למינבי . . . משום דהכא רובא דעלמא לית להון מקרקע . . . ונמררה להרא תקנת' מתקנות ראשונות דתקינן חכמים ראשונים בכל דרא ודרא ואסמכינן על כמה טעמי דלא אפשר לפרשינן, אבל בשאר מקומות דרובא דאינשי אית להון מקרקע אי לא מפרשין מטלטלין בחיי ובמות לא גביין כתובת אשה ובי"ה אלא ממקרקע . . . ח"ג ס"ה. (לד) הכי אתחזיאת . . . דכתובת אשה מדרבנן הוא . . . מכיון . . . הני מאתים זוזי נמי כסף מדינה אינון דהוו כל מתקול דיגרי תמניא זוזי דאישתבחה דרי זוזי כ"ה זוזי. (לז) ח"ג ס"ו. (לה) הנוקין שמין בעדית הכי איתחזיאת . . . דויבורית לא שיימינן לה לא בעדית ולא בבינונית אלא במה דשוויאי ח"ג ס"ו. (לו) בין בנישין ל"ה) ובקדושין ובין במזון בעינן תנאי כפול וכל דקדוקי התנאים. בעה"ט תנאי כפול. (לז) הלכה כשמואל כאנשי גליל כתבינן ומיתוני מנכסי כל ימי מיגר ארמלותך בבית. (לט) ר"ף כתובות פ"ד. (לח) לארוס ולכנסו כמה שנים אחר אירוסין אסור. נמו"מ ל"ו. (לט) האומר לאשתו הרי זה גיטך ונשרף אילו אמר נמי היז גיטך ואי את מתגרשת אלא לאחר ל'. . . כיון דנפל לידה היתה מגורשת לאחר ל' יום ואם אמר לה היז גיטך שתתגרשי בו לאחר ל' צריך שישתמר. ש"ץ ב' ב' י"ד.

שכנים ושותפין ומציאה. (מ) ר' משה גאון כתיב בתשי שאיתתא זו (לאיתת' ליתמי ולשותפי לית בה דינא דבר מיצרא) היא בדוקא (נ) אשת' דמוכר. ש"מ ב"מ ק"ה. (מא) ישראל שעשה תקרה בבנין ולא עשה צורת הלון אינו יכול לעכב עליו דמצי אמר לחזוקי בנין הוא דעכדי ולא חיישינן דלמא פתח לית הלון ומסתברא דוקא

לאיתמוזנן להון" ואולי חסר קצת וצ"ל „אבל לענין עישור אינו כן (כלומר לענין מזון בהתוא מעשה דסי' כ"א נמי אמר שתשב בבית רק לאחר מיתתה ויטול בנה הקטן המזונה. (ל) הגאון מפרש מטלטלי ולא איתניא בעיניה כגון שנתן חילופן ממטלטלין אחרים. כן פי' ר' האי (הובא בשטה מקובצת בשם הגאונים) וכן פירש הר"ף ועיין בפירוש רש"י. (ב) מלשון התשובה משמע שהיא מרי' משה שמכנו התשובה הקודמת לה. ונראה דעת הגאון שאם נתן מתנה בחייו בניו הקטנים ישאלו על הפתחים. וא"ת הלא מצוה לזון את בניו ותירץ שהמצוה רק כשהם פחותים מו' שנים. (ג) הטעם שהביא הגאון „דברבר זה יש ריוח ליורש" הוא רק סיוע ונאמר שם בתלמוד אכן מסקנת הגמי' משום חינא. (ד) מלשון שהזכרה השאלה משמע ששייכי לתשובה שלפניה מרי' משה היא וכן סי' ג'. (ה) פסק דאף ע"י גלגול אין משביעין על פלכה ועל עיסתה אכן הרא"ש והר"ן כתבו דמשביעין ע"י גלגול. (ו) הראיה „מדאמר ר' אשי יחלוקי ס"ל דמשעבדי לית הביא גם הנ"י במי שמת ומה ישרו דברי הגאון באמרו דמאי דאמרי „הא מני ר"מ" דחוי בעלמא הוא . . . (ז) בח"ג דף י"ד שם שורה ו' ב"ל שצ"ל ששרנג ועי' בגי' ע"ב- (ח) הובאה בגי' שפ"ט. (ט) בתשרי ר' משה גאון וכן הורו הגאונים הראשונים.

להגביה למעלה שאינו ממעט תשמיש בחצר אבל לשנותו למטה . . . אין יכול
 אבל ר' משה גאון אמר בתשו' אין לשנותן ממקומן אפי' מלמעלה, בהע"ש מודעה,
 (מב) לית * ליה לרינ' דינא דבר מצרי' אלא היכי דזבין ביני אחי ושותפי ונהרדעי אמרי
 אפי' משום דינ' דבר מצרי' מסלקינן ליה וק"ל כנהרדעי והכי פי' ר' משה גאון.
 בהע"ש מכירת קרקע. (מג) ב' שהיו להם ב' חצרות וא' חרבה ואמר השכן בנה או
 גדור או מכור שגנבים באים שם עליו לסתום. מ"ש נ"א ח"ג. (מד) ב' ננין א'
 מקורה וא' אינו מקורה ובקורה חלון ורואה באינו מקורה חייב לסתום כי הוא היוק
 ראייה והא דאמרינן בין גג לגג לא מיירי בגנין משיפועין אלא שוין שיש היוק ראייה
 שם. (מה) הקונה ממוצא מציאה אפי' המוציא חייב להכריז לא הכריז אין על הקונה
 כלום ואם נמצאת בידו אין חייב להכריז ולא עשו בו תקנת השוק. בהע"ש עיסק'.
 נחלות ועבדים. (מו) אין הככור נוטל פי' שנים בכספי האב. ש"ץ ד'
 ג' י"ח. (מז) ר' מת צוה תשב אשתי בבית ותפרנס מנכסי ולאחר פטירתה יטול
 בני הקטן הכרם מתנתו יתר על חלקו. הבין איתחזאית. ואין לו לאכול פירות מתנתו
 אלא לאחר מיתת אמו ואם אכל חייב להחזיר. משעה שערערו עליו אחיו אבל מאי
 דאכיל מן קמי הכין אית לן למימר. דחישו לכבוד אמן. לית עליה לאהרורי. (מח) שם
 ד' ג' כ"א. (מח) מנוי כתב מתנה לאשתו בתנאי שאם תינשא לאחר מיתת בעלה
 יהיו נכסיו לבית המקדש. הבין. שלא כשורה א' ר' אבא מרי לא ליהוון תנאין
 במתנה ותשבוע בס"ת שלא תינשא אלא אפי' קידושין וגיטין היואן על מנת. ושפיר
 כתב האי מנוי. אלא אפי' לא אמר בלשון תנאה אלא אמר מילת' דהוי מגלי מן
 דעתיה דהוה סבירא ליה דלא^ג) מינסבא הוה אית למימרא לדעתיה לפוס דהוה
 סבירא ליה דקיימי לן. שם ל"ג. (מט) ישראל שמכר עבדו לגוי ושחררו הגוי. והוא
 רוצה להתערב בישראל. הכי איתחזאי. צריך שחרור מרבו ראשון. ש"ץ ג' ו' ה'.
 אבלות. (נ) חכם שמת הכל קרוביו אלמא מחייב למחליץ על קרוביו
 והבא אמור על כל המתים רצה חוליץ. ש"מ דעל אביו ואמו חובה לחלוץ ועל אדם
 כשר רצה חוליץ ועל חכם הכל קרוביו וכ"ש נשיא ואב"ד. (נג) ש"ץ ג' ד' י"ד.

פרק ששה עשר.

ר' יוסף, ר' כהן צדק, ר' פלטון.

ר' יוסף (ה). נראה שנשארנו לנו תשובות מבי' גאונים שנקראו על שם זה.
 האחד ר' יוסף בן ר' אבא והוא הזקן והחסיד (ת, י) ועל שם ר' יוסף בן חנינא

(א) איתא שם: וחלק עליו ר' יוסף הלוי. (ב) מלשון התשובה וממה שקדמה לה תשובת ר'
 משה נראה שהיא מומנו. והנה לפני ההלכה הכתובה בש"ץ בסוף סי' זה איתא ככ"ה והכי
 אמר ר' הילאי וחלכתא המצוה מהמת מיתת וכו'. (ג) כ"צ לתקן ע"פ כ"י. (ד) נראה
 שנשמט קצת וצריך לתקן ע"פ ר"י'ן ה"ל אבל "אי כתלמיד הוי לגביה חובה לחלוץ כקרובי
 אביו ואי כרב הוא לגביה כשאר קרובים רצה לחלוץ".

(ה) על שם ר' יוסף נקראו ד' גאונים הא' ר' יוסף בן מר שולא שמלך בשנת ד"א
 תקנ"ח (א' ק"ט לשטרות). השני ר' יוסף בריה דמר ר' אבא והוא הזקן, בשנת ד"א תקע"ד
 (קכ"ח) השלישי ר' יוסף בן ר' חייא דתות כחדא עם מר' ר' אברהם ד"א תקפ"ח (קל"ט).
 הד' ר' יוסף בר מר רב רבי ד"א תקצ"ט (ק"ג לשטרות). הנה לא מצאנו בפירוש תשובות
 מיוחדות לר' יוסף הראשון והרביעי. אכן מצינו תשובות נקראות בשם ר' יוסף בן ר' חנינא.
 וכן מצינו תשובות מיוחדות לר' יוסף בריה דמר ר' אבא, ואביו של ר' אבא היה ר' צדוק.
 ונראה שאולי זה הוא ר' אבא מרבי בני של ר' צדוק שהוכרנו לעיל והוא נזכר בכע"מ פ'

(הוא בלי ספק שהוזכר מר' שרירא ומהראב"ד בשם ר' יוסף בן חייא) (3) הוזכרו ני"ב ב' תשובות (א, כו) ושניהם בפומפדיתא וקשה הדבר מאוד לומר למי משניהם התשובות האחרות אשר רק שם „נאון ר' יוסף" סתם כתוב על ראשן. והנה אחר שמצאנו בתש"ו המיוחסות לר"י בר חיננא לשון „כי אמרו רבנן" אולי יש לשער שכל התשובות המתחילות בלשון זה ובתובות ארמית הן מר' יוסף בן חייא זה. אכן התש"ו אשר הן בלשון משנה קרוב לתלמודית ובראשן „הכין חוננא" או בלי מאמר פתיחי אולי הן מר' יוסף הקדמון בן אבא. והנה ראינו שנאונים אלו דברו על עניני תפילין כמו שדבר בהן ר' משה שקדם להם, צוו ופקדו על העירוב והזכירו מנהג ב' הישיבות (1) הלא נדע קושט דבריהם בהזיהרם על דבר אמת להסיר מכשלת נוכל להערים בדבר ה' למכור בהמה לגוי לשבת ולחזור ולקנותה (2) והיו מתיראין כבר לעשות מה שעשו הקדמונים הליתיה בפסח מפני שלא היו חושבין את עצמם כבקאים (3), הנאון מחמיר מאוד בין עד שאמר שהלוקח יין ממי שאינו מומחה היין אסור בהנאה (טו), דורש טעמי דקרא במדה גדושה לרחם על נפש הבהמה (כ), — בתש"ו אחת שהיא ארמית נמצאו ב' טעמים לסעוד משפט הנאון „אנפי הדא" „ועוד" (כב), גם באגדת סדר העולם חקרו בימים ההם (כו). ואלה התשובות:

תפלה תפילין וציצית. (א) ומר' יוסף בן מר' ר' חיננא ואביו אמרו שאין אומרים ויהי נועם במ"ש לחולו של מועד ואם אמר לא הפסיד עכשיו אל תמנעו אלא במ"ש ל"ט או למועד בלבד. אג'. (ב) וודאי בדין הוא דמתבעי¹ למשרי ציצית לפשתן אלא נוירה משום כסות לילה. . ואי מיקרע סדינו. . ומשום הכי אסור רבנן אסור. . ועבדי רבנן תקנתא לאהותיה חוטי דכתנא למאני דכתנא. ה"פ. (ג) רצועה של תפילין שנפסקה. . הכי אמרי רבנן רצועה ליכי תפירה כנוה כלל אלא מסלקה ומגניזה. ש"ת קנ"ד. (ד) במקום שאין מי שיוודע לתפור תפילין ולברקן, ויש אצלו ישנות יניח אותן בלא בדיקה. ג' ה"פ. שבת ומועדים. (ה) פת של עירובי תבשילין כי נפיק י"ט שרי ליה למיבצע עליה כי שימשא וליכלי בשבת! (ד) ה"פ? (ו) אנשי חצר ששכח א' ולא עירב ביתו אסור להכניס ולהוציא לו ולהן. . וכך מנהג ב' ישיבות מערבין פעם א' בפסח ומשמרין אותו כמה שנים ויש שמבקש ומערב מפסח לפסח. ש"ת ר"ח. (ז) מהו שיעשה אדם שותפות עם הגוי בחנות בשבת. . הכין חוננא. . אסור דאתי למחשב חשבונות בשבת וקא אכיל שכר שבת ואמרי אינשי. . וכן נמי אסור שיעשה ישראל שותפות עם הגוי בחרישה ואותו גוי חורש בבהמות ישראל בשבת. . ואסור שיתן מעות לגוי בשותפות ויקנה באותו מאן שורים. . ויחרוש. . וכן נמי אסור. . שיעשה הערמה עם הגוי השותף. . שימכור לו בהמה שהוא חורש בה ולאחר שבת יחזור ויקנה. ה"פ. (ח) מר' ר' יוסף נאון בר מר רב אבא בר מר ר' צדוק נאון מחסי ס"ל הברלה על הפת, בהע"ט ס' ד' כוסות. (ט) מי שיש לו אורחין ואין לו מי שיאפה כל הפת מהו שיאפה אופה גוי ויעמד ישראל על ראשו כך ראינו בפסח אסור דלמא פשע ישראל ולא סיים

ערבי פסחים „ר' יוסף בן ר' מארי (י"א). (3) סימן המספר¹ שמנו לאות על אלה התשובות שלדעתנו הן מר' יוסף בן ר' חייא (ג) בא"ה על שם ר' יוסף. (ד) בש"ת בתוך תש"ו ר"ח.

בלישה בשאר ימות השנה מותר. ש"ת רצ"ה. (י) ראשונים היו? רזיזין ויודעים ללחות ולא היו באים לידי חימוץ אבל אנו אסור ללחות. (ה) רי"ץ. (יא) אינו מברך בפה"ג (בלילי פסח) אלא על כוס של קידוש וכוס של ברכה. (ו) רי"ץ. (יב) הלל א"צ ברכה בליל פסחים לפניו. שם. (יג) האי דקאמרי מניה פרוסה ובוצע מברך על שתיהן ובוצע איזה שירצה. שם. (יד) והלכתא סוכה צריכה ד' דפנות כהלכתן וג' אפי' טפח וצריכה צ"פ. ש"ת ש"יח. (טו) שוקלין מנה כנגד מנה ביו"ט ולוקחין כלי מן החייט. גלגל עיסה מפרישין חלה. גמ"מ פ'.

או"ה וי"ג. (טז) וקיימ"ל כמ"ד תינוק בן יזמו עושה י"ג לענין שתייה ובני השפחות שלקחן עם אמן צריכין טבילה. הלוקח יין שלא מן המומחה ממי שאינו מדקדק במצות ואותו יין אין עושין לו שמירה. בהל"ב. אסור בשתייה. ואפי' בהנאה. ש"ת רנד. (יז) פת של ישראל בפורני של גוי ויש בו סימן מוב' ומביעת עיני' אין צריך לישמר. פ'.

חלה וכלאים. (יח) אופין חלה של אש כפסת. ואין שורפין עד אחר יו"ט ואין מברכין אלא על חלה של אש ואין קוננין חלה מכהן. ש"ת קס"ב. (יט) אסור ליתפר בגד צמר בחוטי פשתן אפי' כרים וכסתות. . אסור לישן עליהן. (י) ה"פ. (כ) גוי היכ' דמשתתף בהרי ישראל בחרישה ודישה לענין שבת אסור אבל לחסימת פי פרה וחרישה בשור והמור כיון דגוי כי עביד ולענין דישה מ"ט משום דשור פשר והמור לא פשר והס' רחמנא לחלישת דעתיה דשור. ה"פ.

כתובה. (כא) מי שהלך למדה"י ועמד א' ופרנס את אשתו אי נמי לותה ואכלה. הכין אמור רבנן. הניח מעותיו. על קרן הצבאי והלכה ¹ כהנן. ש"ץ ד' ר' ב"א. משכון ופקדון ונחלות. (כב) הלכת' מלוה א' מנה יש לי על משכון שוה מנה ולוה ¹ אומר נ' הלויתני מלוה נשבע ונוטר שכיון שיש בידו משכון. יכול לשעון עד כדי דמיו. ש"ץ ד' ב' י"א. (כג) השולח יד בפקדון קאמרי רבנן הלכת' כביה דאמרי כשעת הוצאה מן העולם ¹. דקא מאבד להיג' ש"ץ שם ל"ו. שכנים ושותפין. (כד) חצר חלוק וא' רוצה למכור חלקו. זבין מגוי ולגוי לית ביה דינ' דבר מצר'. משמתינן ליה עד דמקביל עליה כל פסיד' דאתי. ש"ץ ד' א' י"ב. (כה) ובתשו' אשכחן לרבנות' קמאי בשאלת' דמתיבת' בפסקי דמר רב יוסף בר חיננא כהדא לישני' כי אמרי רבנן היכ' דכתב נכסיו להד' ברא לא עשאו אלא אפוטרופ' ה"מ היכ' דכתב או דפקיד מחמת מיתה ואמר כתבו ותנו שלא נמר להקנותו אלא בשטר ואפוט' שוי' אבל אי גלי דעתיה לאקנוייה

(ס) ברי"ץ כתוב בר ר' יוסף בר מר ר' יהודה אכן גם כפי הקבלה לראב"ד הוזכר ר' יוסף זה החסיד ומלוכד בנוסח שאבי אביו של ר' שריר' היה סופרו בשם ר' יוסף בר מר יהודא. (ז) ברי"ץ כתוב בר מרד" וצ"ל בן מארי וכ"א כבעת"מ ע"פ ובבעת"מ איתא ר' יוסף בר מר. (ח) ברי"ץ כתוב ר' יוסף בר מר האי דקאמרי וכי' ונ"ל שצריך להיות בר מר חייא (או מארי?). (ט) ס' זה בגמ"מ נראה מקוצר ואולי לוקחו ההלכות מתשו' ארובות. (ע) מתוך הש"ס ע"ז ל"ט: לא משמע כן ועיין בה"פ ובר"מ פ"א מ"מ"א הכיה. (י) היא תחילת תשובת ס"ג בש"ת שבאו אל תוכה דברים מאסיפה אחרת. (יא) הר"ף והר"מ פסקו דלותר חייב הבעל לשלם כהוא דממאנת בכתובות ק"ו. (יג) ככתיב ע"ש ר' יוסף. הראיה הראשונה יוצאת מן הש"ס כ"מ קט"ו. ועיין רא"ש ר"פ כל הנשבעין והראיה השניה מיוסדת על הא דקידושין ח': דקדשה במשכון מקודשת ולא חילק הגאון בין משבנו בשעת הלוואתו לשלא בשעת הלוואתו ועיין שם ברא"ש. ויפה העיר הגאון. בממנון דלית בגוה" דאם לא כן אולי הוויין קידושי טעות אם סברה האשה דקבלה הכל והמשכון שוה וותר מכמה שהיתה התלוואה. (יג) קיצר הגאון והנה הר"ף והרא"ש פסקו דהיכ' דשוה מעיקר' זווי והשת' בהאי שעת' דתבריה ד' זווי משלם ד' כשעת הוצאה מן העולם ונראה שבענין זה מיירי הגאון שאמר דקא מאבד

בקנין נמור קא מכיין אעיג דכתב בלשון ירושה לחוד וכ"ש בלשון מתנה. בהע"ט מתנת ש"מ.

פירושים. (כו) טרשא? מאי. יד) ש"ץ ד' ב' לזו. (כו) ואני נתתי לך את שני עונם למספר ימים ש"ץ יום אלו הש"ץ שנים שמצאתי בתשו ר"י יוסף ריש מתיבת' שחטאו י' שבמים מימות יהושוע עד שהגלה סנהריב משומרון. רש"י יחזקאל ד' ה'. ר' כהן צדק בסוראטו). הן מצאנו עוד גאון אחר אשר שם "כהן צדק" נקרא עליו והוא בומן אחרון הוקם על ידי דוד נשיאה בפומפדיתא, אכן לזה השני לא מצינו בכירור תשובות וגם ראינו נזכר אצל שם ר' כהן צדק "גאון מחסיא", גם שם אביו קראנו לזכרון, ויש קצת ראייה ליחס גם שאר התשובות לר' כהן צדק זה הראשון, כי דרך התשובות שנכתבו בומן אחרון משונה מאוד מלשון הגאונים אשר קמו בדור ר' כהן צדק בסורא. תשובות אלה הגאונים ר' שר שלום ור' עמרם ויושבי על כסאם ועל כס גאוני פומפדית' בומן היא קצרות, לרוב פתח דבריהם "כן נראה לי" או "כך ראינו". את דעתם בענין הנשאל הביעו באמרים מעטים וראיה קצרה הביאו לדבריהם תחת אשר תשובות ר' הגניה שעמד בפומפדית' כשלוש שנים אחר ר' כהן צדק בן יוסף בפומפדיתא משונות מאוד מזה הדרך, לרוב הוא מאריך ונותן סדרים שערים ודרכים בענין שמדבר בו על דרך ר' סעדיה גאון ויש לשפוט שזה היה מנהג הומן היא ואנו לא מצינו תשובות ר' כהן צדק כתובות באופן זה עד שנוכל ליחסה לבן הדור הזה. והנה גם מצד אחר נפלאה לשון גאוני סורא שהזכרנו מלשון הגאונים אשר לפניהם כי בדור ר' כהן צדק זה הראשון סרו מלשון הארמית וקרבו בכתבם אל לשון הטהור' אשר קראנו במשנה ובחיצוניות ומעם לזה אולי שאז עסקו בהניין ספרי הקודש ביתר שאת ויתר עז. הן אמת שבעלי המקרא הקראים שדרשו וחפשו בספרי הקודש היו שונאי נפש ומנדי הרבנים ככל זאת נראה שאחרי אשר שטפו אלה הולכי אחרי ענן ושובו מארץ ישראל שנדרחו שמה בראשונה לארץ מולדתם בכלה מעשיהם עשו רושם בענין השפה והדבור באוני המבינים בעם ויראו גם חכמי התלמוד ונשיאיהם להרים דגל השפה הטהורה, או כי אז החלו השואלים לבוא ממרחק במנילות עפות כאשר ראינו שר' נטרונאי כתב הרבה ספרים לספרד ור' עמרם שלח סידורו שמה הרגילו לכתוב בלשון מובנת בכל מקום ובכל זמן היא לשון קרובה לאמרות המשנה. והנה דברת ר' כהן צדק גם היא על דרך זה משיב בקצרה ומביא ראייה ברורה להכרעתו ומצינו בסיו אומר "כך ראינו" (ט) (ח). "כך אמרו חכמים" (לז). "מה מעם" (מד). "שכך שנינו" (מה, מו). "לא יפה הן עושין" (לט). לא פירשתם יפה" "הוצרך לכם" (לא). "אין בכך כלום" (ז). "היתר נמור הוא" (לג). "הלכה רווחת בישראל" (לט, מא). "אנו רגילין" (ז). והנה אמת הדבר שמצינו בהע"ט בשם הגאון כמה פסקים בלשון ארמית. ואולי פסקים מסודרים בישיבה היו ואינן מענות על שאלות או אחרי כן כאשר קצרו הפוסקים לשון התשובות ושמן

לה. אולם הוב' דמעיקר' שויה ד' והשתא זוזא משלם ד' כרמעיקרא. יד) הפי' משונה מן הפי' שפ"י ב"ש"ץ ד' ב' כ"ה. והפי' שלפנינו בדברי ר' נחמן הוא כפ"י שפ"י רש"י בטרשי דרב פפא ואולי שפ"י הגאון הא דר"ם בענין אחר ודעתו לפסוק כ"י נחמן ועיין ברא"ש. טו) בן אבומאי וימלך י' שנים עד שנת ד"א תקצ"ז בקרוב ועי' דור דור ח"ד ק"ט. טז) מצינו לגאון זה "הכין חובא" (כא) והנה עוד יש ב' תשובות בש"ץ ג' י' כי וסי' כ"א בדין כמה צריך לגלגל עם עכד שאינו רוצה לימול ועיין שר' ירוחם באדם וזהו יחס סימן כ"א לר' האי לא כתבנוה ע"ש

הלכות קצרות נעתקו לארמית (מח מט ג). דרכי זה הגאון נכונות מאוד. ועליו תחוף ענות הרוח אשר לבשתה את כל הגאונים אשר לפניו אינו פוקד ומצוה לשואלים דבר כי אם אומר שכך המנהג בישיבה. אולם אם המנהג שאינו עיקר דין משונה במקום אחר אל ישנו המנהג (ז). והנה בתשובה אחת אמר שאין לגזור ולשנות הדין הפשוט מהמת איוה חשש ולא יעברו גבול בגזירות אשר נכלו ראשונים (י). (מו). גם במקום אחר הראה את מחשבתו לאמר שלא לנסות מתיקון הראשונים ואמר שאין קורין ביו"ט במנחה בתורה לפי שלא תיקן עזרא אלא שבת מנחה (א). ויגד שיחו מה המנהג בישיבה ובפרט בעניני תפלות (ה, יו, יז, כו). כמה מדבריו אולי נאמרו בפירוש דברי התלמוד ואולי שאלו ממנו פשר דבריו (ב, ג, נו). ועוד נכיר מתוך אמרו שהאמת אזור חלציו והזהיר שלא להערים במצוה (נה). גם ראינו דרך הדור הזה בנתינת הצדקה באמרו שיתנו הקנס לפירון שבויים לתכריכי מת מצוה ולתמיכת בעלי תורה (ח). וזה זכרון דבריו:

תפילה וברכות תפילין ומזווה. (א) ואמר מר ר' כהן צדק בר אבימאי אין מנהג להיות קורין בתורה במנחה ביי"ט. אש'. (ב) אמן הטופה שחוטף ואומר אמן קודם גמר הברכה, קטופה שפוסק אמן לשנים. אש' ת' מנחה. (ג) חייבין צבור לשמוע כל ברכה וברכה מפי החזן ואח"כ יענה אמן. ע'. אמן. (ד) עור הבתים צריך עיבוד לשמן. אגור. (ה) כולחו רבנן לא עבדי תפילין אלא אקלף מעובר. בהע"ט. (ו) מזווה נכתבת על דוכסוסטות ואף על הקלף. שית ס"ם קני"ט. מילה ועבדים. (ז) למול תינוק על החול ועל המים ולהביא לביהכ"נ אין בכך כלום. . שנצוה לכם לשנות מנהגכם. אנו רגילים במים שלוקים והדס ומיני בשמים. (כ) ש"ץ ג' ה' י"א. (ח) המוכר עבד קונסין אותו י' בדמיו ואין קונסין לפדותו. . והדמים לפירון שבויים או לתכריכי מי"ט או לבעלי תורה. ש"ץ ג' ו' י"ט.

שבת ר"ה ויה"כ. (ט) גוי שפסק לו שכר מותר לשלוח בידו אגרת בשבת. ה"פ. (י) קידוש שותה רביעית שהיא מלא לגמיו. רי"ץ. (יא) אסור להשכיר פונדק ומרחץ לגוי ולעשות שותפות בשבת בחנות עמו. (כ) גמיו"ט ג"ה. ? (יב) ובתשוי אמר ר' כהן צדק מברך צריך שיטעום דוקא. (כג) רי"ץ קידוש. (יג) אין מבדילין על הפת. רב"ה כ"י. (יד) אסטנים מותר ביה"כ לקנה פניו

ר' כהן צדק. (ח) אמת כי גם הגאונים תקנו תקנות בעת שהיתה צריכה לכך ושנו תקנות התלמוד כגון בדין מורדת ובבית מטלטלי דיתמי אולם ברור מללו שפתי הגאון שבמקום שאין הכרח ואין צורך נהוץ ורק מדעתו נרחיב גזרת התלמוד על ענין שלא הוזכר בגמרא ונשנה הדין והמשפט ע"פ גזירת זה אינו רשאי והנה בכמה מקומות שנו בעלי התלמוד המשפט מפני גזירת שלא תעול דלת בפני לווין ובענין דלותה ואכלה לא אמרו כן אין לנו לשנות דבר מסכסרא ופילפול לבד. וענין הערה י"א ובר"ד. (י) מלשון התי' נראה שסי' ב' וג' הן בעצם תשוי אחת פירושו על מאמר הש"ס והנה יש מן האחרונים שכתבו שר' כהן צדק חיבר סידור ותמכו עצמם על דבר הר"ר דרענבורג במ"ע של גויגער ה' דף שצ"ח. ועי' בר"י הוצאת הר"ר באמבערגער דף ק' וצריך לומר אחר חזרו לאל השמים יהללך וכן סדר ר' כהן צדק וכן אמר מר רב משה אי נוח' ליה למושת' ה' אומר עליו הלל הגדול. מלשון משונה זה שהוזכרו בו דבריו ר' כ"ץ ודבריו ר' משה אין להוכיח בשום פנים שלשון "סדר" כונתו שכתב תפלה על הסדר. ועי' בסדר או"ח תפ"א שכתב "וכן סדר ר' כהן צדק ודבינו משה" ובכ"י שם. ובס"ע איתא "וכן סדר ר' כהן צדק" וחזר הר"ר דרענבורג מדבריו. (ט) בה"פ סוף התשוי ועיקר במקום בשר. ומה שכתוב בס"י זה בש"ת ומאן דקבע מזווה הוא בה"פ מר"ש קיורה והוא בבב"ג. (כ) בס"ע ע"ש ר' צדוק אכן בשב"ל מילה ג' "בישיבת כהן צדק במתא מחס"א" (כ) תחלת לשון זאת התשוי נספחה בה"פ לתשובת ר' כהן צדק ונראה שממנו יצאה. (כג) הוסף הר"ר "וי"ל במקדש אמר"

במים. (כג) ש"ת ס"ח. (טו) במנחה ביוה"כ אין נשיאת כפים. גמ"מ מ"ח. (טז) יחיד צ"ל בכל תפלות מלוך על כל העולם. ס"ע. (יז) מנהג בבי ישיבות לומר תחנונים בי ימים שבין ר"ה ליוה"כ משכמים. רי"ץ. (יח) וכן אמר ר' עמרם ורב כהן צדק כך אנו רגילין בשיבה לאמרו [וזכרנו ומי כמוך] ולא פליגי אהא דאל ישאל אדם צרכיו. . צבור ישאל. פ' קע"ו.

פסח. (יט) ביין ושמן לילה הא' אסור בין ללוש בין לקטף משום לחם עוני אבל בשאר ימות הפסח מותר שמי פירות אין מחמיצין. (כ) ש"ת רפ"ד. (כ) מי שלא בירך ביום א' על ספירת העומר יחזור ויברך כל הימים. (כא) ש"ת רמ"ד. (כב) פלטר גוי מהו להדביק עיסה בפסח. הכין חוינן כיון שמסיק ישראל והדביק גוי מותר. אבל בלילה הראשונה א"י ידי חובתו אלא במצה משומרת (כו) ש"ת רצ"א. (כג) בפסח צריך לברך על הפרוסה והיא בתוך שלימה. אלמא צריך לבצוע על שניהם. (כד) ה"פ. (כה) ההולך בשיירא מותר לאפות מצה קודם פסח. גמ"מ ק"ג. (כז) אינו מברך בפה"ג בליל פסח אלא על כוס של קידוש וכוס של ברכה. (כח) רי"ץ. (כט) הלכה כרשב"ל הרתיה ולבסוף הדביק חייב בחלה אבל הדביק ולבסוף הרתיה לא הוי נהמא. רי"ף פסחים פ"ב. (כו) ה' אומר עליו הלל הגדול. . וצריך לומר אחר הודו. . יהללוך וכך סדר ר' כהן צדק. רי"ץ. (כז) אין ברור מי שיועד ללחות ולשומרן ואין לותתין ובבי ישיבות אוסרין לתית. רי"ץ. (כח) חישין הבאות בספינה בודקין אותן אם לחין אם נשתנה מראיתן או עליונות משונות מתחתונות שהגיע עליהן מים אסור לאכול מהן בפסח. ימכרנו קבא קבא. אחר שש שעות אסור למכרן. אבל בוודאי אין לחות מותר לאכול מהן בפסח. (כט) ש"ת רפ"ה. (כט) לילה הראשונה אינו יוצא אלא במצה האפויה בידי ישראל לשם מצה. רי"ץ. (ל) למגן העיסה על מחבת בשמן בשאר ימות הפסח אם מרתיוחין את המחבת תחלה באש עד שתתלבן מותר ליתן בה העיסה מפני שאין לה פנאי להחמיין. רי"ץ. (לא) אם אינן יודעין בזה"מ אסור לקדש כי אם בבית אחד ואם קידש בבי בתים (ל) ה"ל מוציא ש"ש לבטלה. ט' א"ה תש"ד. (לב) אפילו ליכא כהן קטן אופן חלה בייש אי איכי כהן גדול דחויא ליה ע"י ביטול ברוב. א"ו ח"א רכ"ז.

מועד תענית ומגלה. (לג) מותר לעשות סחורה בצנעה במועד. גמ"מ ק"ל. (לד) ט"ב בלבד חובה ואותן תעניות אחרות אם רצו. (לה) ש"ת ע"ו. ? (לה) אין קצבה כמה יתן מעות צדקה בפורים. גמ"מ מ'. ? (לו) אין לקרא מעות פורים שקלים. שקלים נוהגין בכ"מ. שם מ"א.

איסור והיתר. (לז) רבש דבורים שעושיין ממנו שכר מותר לשתות הימנו בשאר ימות השנה. ש"ת קפ"ט. (לח) גוי ישמעאל מנעו נמי אסור לשתות. ה"פ. (לט) מליחת בשר שאמרתם שבני אדם טומנים אותו במלח לא יפה הם עושים שעצמותו של החיכה כיון שנשמן במלח מצטמק דמן. ה"פ. (מ) צריך להריחו

(ולא על הברכה במילה). (כג) בה"פ על שם הגאון. בש"ת הוכפלה רצ"ח ובסופן הוספות. במנהיג אותי ע"ש ר' האי ובשבה"ל ע"ש הגאונים. (כד) הוכפלה סוף ק'. (כה) בבבב"ט כסוי דם בשם ר' כהן צדק ור' יוסף בן נור ור"ע ור' גמרונאי ור' שרירי ור' האי פליגי. (כו) הובאה ברי"ץ ע"ש. (כז) ברי"ץ אותי חלק האחרון מן התשובה ועי' סו' כ"ט. (כח) איתא ברי"ץ והובאה סתם בש"ת סוף סי' רפ"ז המאוסף. (כט) ברי"ץ ע"ש הגאון ועיון ח"ג קנ"ה. (ל) נראה שעיקר התשובה ארוך קצת ועי' בשלטי הגבורים סוף ע"פ. (לב) בשבה"ל ע"ש הגאון. (לג) באש' אות' מעינות של

במים תחלה כרי שיקבל את המלח, שיעור שהייתו במלח כל חתיכה כרי צלייתו בתנור. ה"פ. (מא) מי שיבקש למלוג? ראש ועוף כך יעשה ויתיה מים ביורה וישפכם על הגדי או ישוך(ג) המים הרותחין לכלי אחר ויתן הגדי לתוכו אבל לא יתן הגדי ליורה הרותחת. מפני שהלכה רווחת היא בישראל כלי ראשון מבשל וכן הלכה. ה"פ. (מב) כל מקום שיש משתאות ויש לחוש משום או"ב יהדיו צריך להודיעו. ה"פ. (מג) הנוטל גיד הנשה צריך שיטול את כלו אר"י אמר שמואל ב' גידין וכו'. ה"פ.

אישות. (מד) קרוב שהביא גט ברוכת' דשכחן שיירות. במילת' דעביד' לגלויי גט כשר הוא ושפיר דאמו מה טעם מפני שלא על פי אותו קרוב מתגרשת אלא באותו גט. ש"ץ. ג' ב' י"ב. (מה) מאן דקריש אשה בשוה פרוטה וקבלתה בעדים אע"פ שחזרת בה לאלתר. הוה קידושין. ש"ץ ג' ג' ח'. (מו) מי שהלך למדה"י ועמד אחד ופירנס את אשתו או לותה. כיצד נובה מבעלה חכמים פטורה ואינו נגבה. תאמר נגבה שלא תנעול דלת. חכמים הראשונים שנוורים. מה שלא נורו אין לנו רשות לחקן ולגזור. ש"ץ ד' ד' ס"ז. (מז) מכתול שבשפופרת היינו לענין קטלא אבל לאיסור כדא' שמואל ובנאפים עד שיראו כדרך. (לד) ש"ת קע"ט. שותפין ריבית וקנסות. (מח) היכי דובין חד מיניהו באשראי בלא רשות דחביריה כיון דאורח' דתגרי בהכי. פטור והכי נמי אי אויל ומהדר עיסקא בימא דאורח' דתגרי ופסיד פטור אבל אי אתרי ביה אע"ג דעביד בממוני' דחביריה כנסירות' דידיה חייב וכן שדרו ממתבית' דמר כהן צדק. בהע"ט שיתוף. (מט) תרין? שותפין דמית חד מנהון ולא אשתבעי אי נמי חד מנייהו חשוד דינא לאשתבעי לאירך. הגה' מרדכי כתובות ש"ב. (נ) מנהג דידן למיכל בנכית' כרביני' נביומי דר"ש קיירה הכי נהוג]. בהע"ט פותיקו. (נא) כת' מר ר' צדק דאם הלוח נוי לישראל ומת אם אינו מחזיר ליורשין קאי בעון. מ' קידו' תצ"א. (נב) אם טוען ואומר כיון שאין דנין דיני קנסות שלחו עמי בעל דיני לארץ ישראל ששם דנין קנסות משלחין אותו עמו ואם מסרב מגדילן. פ' ליקוטים.

כלאים חלה ובכורים. (נג) אסור לתפור בגד צמר בחוטי פשתים אבל כרים וכסאות (נס) מותר. ה"פ. כך ראינו אפי' לש סאה כלה בעריבה אין חייב להפרש אלא אחת וזה שחייבו בא' מכ"ד מתחלת חיובה של עיסה. (נו) ה"פ. (נה) ? ואסור לבר ישראל לשתופיה לנוי בכהמתו כדי לפטור וולדות מן הבכורה. (נז) ה"פ.

טומאה וטהרה ואבלות. (נו) שאלה למתיבתא שרץ שנפל לשום משקה אם הוא מח' שרצים. ומת בתוך המשקה שוקלין את השרץ ואת המשקה אם יש בהן אלף וא' המשקה (נד) טהור. פ' רנ"ד. (נז) מי ששמע שנפטר אביו או אמו בחשימ' על אביו ואמו קורע לעולם ובשאר מית' מצוה אינו קורע אלא במקום שנוהג שבעה. (נט) ש"ץ ג' ד' כ"ג.

חתיכה". (נז) כן הגירסא בשבח"ל יו"ט רנ"ה. (לד) בכי"ה ע"ש הגאון ועיין ש"ץ ג' א' ו' וכא"י היס. (לס) בש"ת ס"ב בלי שם הגאון. (לו) בח"פ "וכך הלכה" וכן בכי"ה ע"ש הגאון וסופו "וחומש ביצה קמוח" ובש"ת קס"ג כתוב ר' גטרונאי ואולי הרין האחרין באסיפת ס"י זה שם "וכך אנו נוהגין" הוא מר' גטרונאי ולכן כתוב שם שמו. (לז) ע"י לעול פ"ב הערה ג'. (לח) עיין רא"ש ס"פ גיד הנשה. והגה ב"פ נפלו טעויות ואולי צ"ל "וחיה טמאה ובהמה טמאה" על דרך זה נידונין אבל שרצים ורמשים גדולים נשקלין באחד וחמש מאות והמשקה. טהור

ר' פלטוי נאון (נ) בפומפדיתא גבר גם הוא כאחיו בסורא להשיב מענות רבות במספר ולהאיר דרך לשואלי דברי ה'. והבאים אחריו כברו דבריו עד שגאון אחרון אמר על תשובה אחת שיחסה לר' פלטוי שלא מצא שאמר זה הגאון כן (שי' ר', ז', מ"ח, בכ"ה לר' האי). ר' פלטוי מדקדק הרבה בדברים ששם קודש נקרא עליהם (ו', ז'), ואף במקום שהוניח איש מגדולי התלמוד את הסדר הנהוג ולא שת לבו לקריאת התורה והלך אחר לבו לבקש גדולות בעיני עם תלמידיו אמר הגאון שקמן וגדול שוין לעמוד על מכוץ הסדר הישר המתוקן (א). בענות רוחו צוה לאמר שרק בכ"ד הגדול עושין שורא במקום הספק (נה). בעניני המנהגים איננו מצוה לשמור על כל פנים המנהג הנהוג בישיבה. אף שמוכיר זה המנהג אומר שהקהל שנתישנו במנהג אחר לא ישנו את דרך הקודמים להם (יח) ולא הקפיד בדברים כאלה ובפרט בעניני התפלה אם יעשו כמעשהו או על דרך אחרת אחרי שכל עיני המחפלים אל ה' (י"ט, כ"ג, כ"ד). מתוך דבריו נכיר הגיון לבו לסמוך הרין ולסעד המשפט בתקפה למען ישמעו ולא יזדון עוד. אמר שמי שעבר עבירה בשבת ישימוהו במשמר ולא ימלט (יא) ספר לנו דרך הנידוי והשמתא אשר היה בידם למטה עוז להטות דרך איש ולהציל עשוק מיד עושקו, והחמירו בימים ההם מאוד בדינו (לו) ואולי לא רצו לשום על החוטאים עונש אחר ולהכות על יושר או שלא היה להם תוקף בענין אחר ולכן החמירו באימת השבועה אשר השביעו איש ואיש (לז) צדק נשקף מאומר יצא מפיהו שמי שהעיד ושנה עדותו ילקה ומלומד בעבירות אל יעיד (נח) ומי שמסרב לבא לפני דייני ישראל יביאהו עד בפלילים בדיני אומות העולם (סד) ובענין אחר כשנשתמדה אשת ישראל ותמרד בבעלה ובאלהים ואמרו בני המערב שבכל זאת יבוא אביה ויקח כתובתה מן הבעל, ובשמעו המשפט המעוקל עזב רוחו את הגאון ויחר אפו וידבר קשות נגד השמים משפט למשפה (סו). — אם עמד בחוקה לנצור ארחות משפט בפשר דבר החכמים, בעניני איסור נוטה להתיר לעשות מלאכת עבודה במועד במסחר המחיה את בעליו (יו) ונראה שמסחר כזה לבאים ממרחק להביא טרף לביתם היה אז דבר חדש ועליו שאלו גם פי ר' כהן צדק. אינו יוצא מן הגבול אשר נכלו ראשונים בנידון כבושים שאין דרך גוים לערב בהן יין (לד) בענין הפונה לדת אחרת ורצה לשוב היקל ואמר שיקבלו בעלי תשובה (מ) נשים שנשבו העמידון בחוקת כשרות בעדות מסיח לפי תומו (מו) כצפדים עשות ינן דברו על אשת האיש בענין אחר שאם בעלה מתקוטט עמה יתן כתובה ויוציאה. (מט). — מצאנו לו כמה הלכות פשוטות (ט"ז, כ', כ"ה) ובענין הלכות הפסקות (עד) למדין אנו מדבריו השתלשלות אלה הקטועות שכן הוא בכל ענין אשר נתן האלהים אל בני האדם שהטוב בעצמו כי ירבה וכי יפרוץ מאוד יטהו מרבית העם ללא ויעיל וכן אמרו מה לנו ולסבכי התלמוד ונשמע פתנם הגאון ועצתו שישאבו תמיד מים חיים נוזלים ממקור התלמוד ובכל ספק בהלכה ישימו פניהם לראש הפסקא. גם פירושים מצאנו לו יקרים למוצאי דעת מבררים בשום טעם

והטוב שיערו חכמים בא' מס'. (לט) ברי"ץ ובכ"ה ע"ש הגאון. — כתשובות מהר"ם ד"ק רמ"ג אית' מצאתי בתשו' ר' כהן צדק: מי שמת ולא הניח שיעור כתובת אלמנתו אלא שליש ואין לו תכריכין והוצאת קבורתו מי קבורו . . . אלמנה ענייה כמה ניתחייבה לקבור את בעלה והיכן מצינו שאשה חייבת בקבורת בעלה . . . וכ"ש הבא הניח לה אלא שליש כתובתה וברין הוא שיקבר מן קופה של צדקה . . . וכן הלכה" (נ) כן אכ"י מל"ץ ט"ז שנה בשנת ד"א

וחקרי לב (מ"ג, נ"ג, נ"ז, ס', ע"ה) ובתוך דבריו ראינו ראיות מן המקרא (מ', ע"ד) בכל הגיון לב הגאון בדרך ישרה ונכונה לא נמלט מהתוות בתשובה אמונת אנשי דורו אשר הוא לא דחה אותה שהרוחות מלוות את המת (סז) וכיוצא בזה מצא ויביא מן התלמוד (סח) גם מוזר בעינינו מאמר אחד שהשיב שאם מכיר חכם השמועה שהיא ברורה וזכה כהלכה אזי מותר לעות האמת ולהגידה בשם רבו כדי שיקבלוה ואולי נתעה בזה על ידי פירוש משובש בדבר תוספתא אחת או שסמך על איזה חכמים שעשו כן (נח). — והנה לשון ר' פלטי בשפת אנשי דורו הנאונים בסורא טהורה וקרובה ללשון המשנה והברייתות. אכן מצאנו לו גם מענות בלשון ארמית (כ"ג, ס"ב) ובפרט בפירושים (ל"ט, ס') ואז תציץ לפעמים דברו בל"ק גם שם (מ' "השבנו אתכם" נא, נב, סא) פתח דבר אם שחסר והנאון משיב מיד כענין (ב, יח, יט, כו, ל, לג, ע) או "שואמר כך ראינו" (ו, יז, מב, מז, נ, סה), ומצינו גם "הכין חוינא" (מו, נג) כיצד (מה) "כך אמרו חכמים" (ב) "כך שנו חכמים" או "כך שנינו" (לב, לד, מז) "אמר רבנן" (י"ד, מ"א, מ"ז, נ, נ"ח). ומלשונותיו "בבר כתבתם" (יב) התירו חכמים לעשות (יז) שכן מצינו (סה) מאי טעמא (כו, נא, נח) וכך מנהג בבי ישיבות (כו) וכן הלכה (מא, מה) מנהג זה המקום, אין אתם צריכים לומר (יח), הרשות בידו (כד) כך אנו עושין (מז), לא יפה הן עושין, שגורמין לת"ת ה"ו שתשתכח (עד) בתש"ו אחת נמצא "חם ושלוש" (ג), אם ירב לה שבועה (במקום מחל לה שבועה, מז), קבל על עצמו, מכל צדדי הסחורה (ג) לאו הכין נמרא (נה). ואלה מענותיו:

תפלה וברכה ציצית וס"ת, (א) ר' ששת מהדר אפי וגרם דוקא ר' ששת אבל אנו אין יכולין לעשות כן אבל להחזיר פניו ולשנות מותר (נז). חיג ק"א. (ב) אל יקרא ק"ש עד שיראה ג' נוכבים ופעמים שאין לו יין בעירו ויש בעיר אחרת. הולך במנחה ש. ע"ש. וכן למוצאי שבת. מתפלל של מוצאי שבת ואומר הברלה על הכוס ואינו קורא ק"ש. (נג) חיג ק"ג. (ג) כתב ר"ע בשם ר' פלטי השותה מים בתוך הסעודה אין חייב לברך עליהם תחלה ולבסוף מברך בורא נפשות. (נד) א"ה. (ד) ס"י הוי"ו ל"ך בפ' האוינו. ט' או"ח תכ"ח. (ה) מה שאין קורין בשבת הפטרה בקרבנות מפני שתדיר הוא. תניא. (ו) כתש"ו ר' פלטיא ג' כך ראינו דכל דבר שהוא קרושה צריך שרטוט. מ' כ"ח. (ז) ס"ת שחסר בו אפי פסוק א' אין קורין בו עד שיניחו. אשכול. (ח) אמר מר פלטי גוללו כנגד התפר. הגולל ס"ת גוללו מבחוץ ופירושו למר ר' פלטי שדרך הידוק כל הספרים מכנים אצבע בתחלתן או בסופן ומוציאן לתחלת הגלל והוזר ומכניסו ואין עושין כן בס"ת שהוא דרך כיוון אלא אוהו כשהוא גלול ומונה בחיקו וטניח ב' ידיו על תחלת הגלל אחת מכאן וא' מכאן. ומהרק. כ"י העי. (ט) גרומי ציצית אם

תרמ"ו בקרוב. (סא) בירושלמי מגילה פ"ד ה"ו אית' תורגמן שהוא עומד לפני חכם אינו רשאי לשנות ולא לכנות ולא להוסיף א"כ היה אביו או רבו והיא בתוספת' פ"ד דמגילה. אכן הרי"ף גורס "העומד לפני חכמים" ואולי פירושו שהחכם הלומד והדורש להכמים מותר לשנות ולומר בשם רבו ועיין ברוד"צ 180. (נז) אולי פ"י הגאון ר' ששת מהדר אפי וגרים לתלמידים ואמר אינחו בדידהו ואנן (הרב והתלמידים) בידון, ועל זה אמר שללמד בחבורה ולדבר מותר רק לאדם גדול כ"י ששת אם לא ירצה העושה כן לחיות בכלל מה שאמרו חכמים כשמניח וכו' ועסק בשית חולין, אבל להחזיר פניו ולשנות בינו לבין עצמו מותר לכל וגראח שכן פירש גם הרי"ף פ"ק דברכות. (נג) גם בס' א"ח בשם ר' פלטי ועי' ג"ל ל"ה. (נד) הובא בר' יונה

נשתיר בו כדו עניבה ענף כשר ואם לאו פסול ואם נפסק החוט מעיקר הקשר ובענף פסול. ה"פ.

שבת. (י) ומבוי לענין ערוב אם מגביהו יותר מכו' אמה הפליג וממעיו או שעושה לו צ"פ. (נה) ה"פ. (יא) אדם שעבר עבירה וניכר בשבת. ומתיראין שמא יכרה ויתלה עצמו ביד גוי ודאי יכניסוהו לבית הסהר ואל ילקה אותו בשבת ויו"ט. (נו) ה"פ. ? (יב) ושש' אין בינינו ר"ה כלל מי שהיה ביתו פתוח לדרך הרבים או למבוי מהו שיעמוד בדרך ונוטל ומניח מפתח לדלת מבפנים (נז) או במנעול שכתבתם או למבוי אם מבוי שאינו מפולש רה"י הוא ומותר ושכתבתם לדרך הרבים אותו דרך הרבים אם מבוי מפולש הוא ומפולש לברמליה ה"ה ככרמלית נמורה וצריך להביא מפתח מע"ש ולהניחו באסקופה ולמחר פותח ונועל. ול"ש מנעול מלמעלה מי' ול"ש מנעול מלמטה מי' אם יש במנעול ד' על ד' מותר שמוקם פטור הוא. ה"פ. (יג) יין צמוקים כשיש בהן לחלוותית הן כענבים ולא שיהיו יבשים שנותן עליהן מים ועושה אותן כשכר. ר"י.

פסח מועדים ותענית. (יד) הכי אמר רבנן יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר הני"ט שבתפלה אבל הלל של לילי פסחים יחיד גומר בתחלה. ר"י.
 (טו) לפי שטעם החמין שהיה במינו נתבטל קודם פסח וכן דגים. או בשר מלוח בחורף שלא נברך המלח מותרין בפסח מזה הטעם וכן מצאתי בתשו' ר' פלמוי. מ' פסחים תקניה. (טז) כלי פשתן מכבסין במועד. (נח) ש"ת רט"ו. (יז) אם מוכרים באים לשיירה בחוה"מ ואחי"כ נוסעים מותר ליקח"נט ולמכר להם. גמ"מ קמ"ט. (יח) ברה"מ מנהג זה המקום לומר [יעלה ויבא] ואם אין אתם רגילים. אומרה ש"י בזכרונות ובמקומנו יש חכמים שכך מוכרים. וצריך לומר ותתן מועדים לשמחה.
 (יט) ח"ג צ"ט. (יט) כיון שאמר ובתורתך שוב אינו צריך. כל תפלה שיש בהן מקראות של קרבן מוסף מצוה להזכירן ואם אין מזכירן אין צריך ויוצא ידי חובתו. ח"נ ק'. (כ) והלכת' כמ"ד המלך והכלה לא ירחצו ידיהם והחיה לא תנעול את הסנדל. ה"פ. (כא) אומר חטאתי עויתי פשעתי כרבנן. ר"י.
 (כב) תוקעין קשר"ק במוצאי יוה"כ. א"ז ב' רפ"א. (כג) מרבנן דלא מדכרי אפי' זכרנו ואיכ' מדכרי ואמרי צרכי רבים ביחיד אל ישאל. פ' קע"ו. (כד) מנהגא דידן ובב"י רבי' בבבל שאומר ש"י שהחיינו ושוב כל נדרי ושוב ברכו וכ"כ למה שמא יהיה א' מישראל שלא בירך אבל אם יש ת"ח שרוצה לומר לבדו בפ"ע הרשות בידו שזמן אומרים אפי' בשוק. ראבי"ה כ"י בשם תשו' ר' פלמוי. (כה) הלכת' סכך פסול באמצע פוסל בדי' מן הצד פוסל בדי' אמות כשמואל. ר"י.
 (כו) לולב שיש בו ג' הדסים תלתא תלתא בקינא אם רצה להוסיף מן הדם שאיננו עבות הרשות בידו. (כז) ש"ת ש"ה. (כז) בשעת הרחק נוטלין לולב היבש. א"ח. (כח) מי שנוטל לולב לצאת בו חייב לברך עם נוטלתו. כל המצות עובר לעשייתן. ס"ע. (כט) דשאלתין לולב הגזול והיבש. . . אי איכ' תלתא מנייהו כשרים ואיכא אחרונא או לולב יבש הלכה

בפי' הר"ף ברכות פ"ו. (נח) בש"ת סי' ר"ז המלוקט. (נו) ע"ש זה הגאון ובש"ת קפ"ב. (נז) כן הגי' בכ"ה. (נח) בסוף התשו' איתי' והלכת' כדשלת ליה' והלכת' התיא נזכרת ברו"ץ בשם ר' פלמוי לכן י"ל שכל התשובה ממנו. (נח) אם גורס' "אשכנזים" נכונה אולי באה התשו' מאחת מערי אירופא ואולי מרומא שיכול להיות שבאו שמה יהודי' ברצוא ושוב מאשכנז לסתורה ועי' סי' ל"ז "שמענו שיש במקומכם". (נ) עי' ס"ע ורא"ש פ"ד דר"ה וטא"ח תקפ"ב.

כסתם מתני' הפסול ליקח בין ב"ש ראשון בין ב"ש שני. ר"י. (ל) בטיב צ"ל ענינו יחיד בשית והמפטיר יברך לפניו ולאחריה. (נ) ח"ג ג'. (לא) בשאר תעניות טועם יין עד כדי רביעית ובטיב שהוא ת"צ אינו טועם. ה"פ.

איסור והיתר. (לב) מאן דשויט בהאי חומרת' ומשלים בחומרת' אחרית' שחיטתו בשרה כך שנו חכמים השוחט בשאר טבעות וכו' והיב' דשויא נמי כקולמוס כשירה. (נ) ח"ג ק"ט. (לג) גוי שהביא הבית מלאה דגים ומוכר חתיכות בשמן, אם יש בהן קשקשת מותרות אם לאו אסורות אם יש ביניהן ציר כולן אסור. ח"ג צ"ו. (לד) רגילין גוים לשבור את הזיתים ועדיין לא הגיעו. רגילין גוים ומולפין עליהן יין אסורין ובמקום שאין מערבין כלל מותרים. ח"ג צ"ח. (לה) יין כיון שנתנו אור תחתיו עד כדי שיעקר להרתיה אין בו משום י"ג. מ' כ"א. נדה. (לו) בועל בעילת מצוה ופורש אפי' בתינוקת שלא הגיע זמנה. . וכן מנהג בב' ישיבות. (נד) ש"ת קס"ו.

שבועה וחרם. (לז) ושי' חרם ושמת' דבר א' הוא או לא. איהו חרם שמתא גרוי שמנדין אותו. לאחר שמנדין שלשים יום ואינו חוזר בו מדעת. כותבין עליו חרם ומוציאין אותו מכלל ישראל. החרמתא כך כותבין פב"פ לחכמים וראשי ישיבות שלומכם ירבה מודיעים אנחנו. פלוני הכריזו עליו שפתו פת כותי. והתכו ציציותיו ועקרו מזוהו ולא תאכלו ולא תשתו עמו. ולא תמולו לו בן ולא תלמדו את בניו תורה בבה"ב ולא תקברו לו מת ושטפו כוס אחריו ונהגו בו מנהג נכרים. ושמענו שיש במקומכם בני אדם שמוסרים שבועה לכל אדם. ולא יפה הם עושים וגורמין כליה. וכשמתחייב אדם שבועה ובקשחם להשביע. יוציאין ס"ת ויכינו אותו על הקללות. ויביאו מטה שנושאין בה מתים ושופרות. ויביאו תינוקת של ביה"ב ונאדות נפוחים וישליכו אותן לפני המטה ומדליקין נרות ומביאין אפר ומנדין אותו. ג"ר י'. ? (לח) מי שנתנדה בחלום צריך כי עשרה דשרו והיב' שארו ליה אמור הכי מחמת דאשתמית פלוני בחלמא מותרין יהו אסוריו מחולין יהו נדויו שרוין יהו הרמיו ועושיין כן ג' פעמים. וכן מנהג בישיבה כשהיו מתירין נדרים היו אומרים (נ) ויעבור ג"פ. ג"ל. י"א.

עבדים וגרים. (לט) ושרר ר' פלטווי ג' הלכה כר' שמעון. עבד שברח מבית האסורין יצא לחירות בורח שאני. וכופין את רבו (ס) וכותב לו נט שחרור. ש"ץ ג' ו' כ"ד. (מ) משומד שא' רוצה אני לחזור ולא באותה מדינה השבנו אתכם משומד. טבילה למה לי. הנך כשרים עליהו רמי' מילתא למידק בתריה דלא ליכלינהו דבר טמא ואי בהערמה קא עביר אי איצטרכי' מילת' לנגודי ולאטבולי כי היכן דליהוי ליה גדירא וחיווק למילתא לינגד ולאטבולי ומקבלינן ליה בתשו' דכתוב שובו בניס (ס) שובבים וכו'. שם י"ו.

נשים. (מא) הלכת' ההולץ ליבמתו וחזר וקדשה (נט) צריכה גט. ש"ץ ג'.

(לא) כר"ץ ע"ש הגאון. (נ) דין ענינו הובא כר"ץ ע"ש ר' פלטווי וקצת מן הדין דהפסטה ע"ש נטרונאי. (נ) הדין בשאר הטבעות נמצא בח"פ "לר' נטרונאי". (נד) כחבר ר' פלטווי בסוף השמי' שלפניה וז"ל שכדרך כל התשובות שייך שם המשיב לתשו זאת הבאה אחר שם הגאון ועי' בג"ק כ"ד וכו"ה ובא"י ח"ס. (נה) בש"ץ ד' ה' י"ד אית' ג"כ דין החרם ובכמה דברים משונה הגוססא (לבררין ולפרנסי כנסיות כותבין) ועי' ח"ג קל"ו. (נו) בש"ת מ"ח ועי' איי ח"ס. (נז) כיון שמסר עצמו לבטלה הוח כאילו נתן שווינו כפרונו ומקניה נפשיה ברמי', כזה הסביר הגאון ותו' הש"ס מוסב דליכא למיחש דרחוקיה. ועי' בר"ץ שפי' שמסר נפשו לקטלה וחבנלים וודאי מתויאשון. (נח) עי' ש"ץ ג' ו' ח' תשו' ר' נטרונאי. (נט) אולי שדעת הגאון להעמיד רישא

מפתח לתשובות הגאונים

א, ל'. (מב) יבמה נופלת לפני משומר בארץ ברבריים זקוקה לו ולא ס' משתריה עד דהליץ לה. ש"ץ. ג, א', ל'. (מג) פ"י נודלגית ומשמש' ביד שמאלית. ש"ץ ג' ב, י"ז. ? (מד) נשים כהנות שנשבו ומסל"ת שהן טהורות נאמנות ובשבויה הקילו. גמ"מ מ"ה. (מה) מי שהלך למדינה. ועמד אחר ופרנס את אשתו או לוחה ואכלה. כיצד נגבה מן הבעל חכמים פטרוהו אבל אם קדמו ב"ד ופסקו לה מונות מוציאין מן הבעל ופורעין. (סא) ש"ץ ד' ד' לית. (מו) וגברא דשכיב הכין הוינ' אם יתב לה שבועה לא יכלין יורשין ובי"ח לאשבועה דהכא אמור רבנן ואי לא יתב סג' לה שבועה אית להו ליורשין לאשבועה. . ש"ץ ד' ה' י"ה. (מז) לא רצתה האשה לילך עמו למדינה אהרת שנינו שלש ארצות ולכן כ"מ שהוא כשיעור יהודי וגליל כך אנו עושין ואם יש בעיר שמוליכה שם מרחץ ושוקין ושכוחי בה כל מילי אם אינה יוצאה אין לה כתובה ואם יש בין עירו ובין עיר אביה מהלך יום א' צריך. להוליכה לבית אביה סג' בכל שנה. ה"ג ל"ו. (מח) מטלטלי לא משתעבדי לכתובה ה"מ דלא משתעבד מטלטלי אבל שעבד מקרקעי ומטלטלי וקנו מיניה גבו מטלטלי. בהע"ט פסיקתא. (מט) היכא דאיכא קטטה אם היא מתקוטטת דינה כמורדת ואם הוא מתקוטט הייב להוציאה ולתת כתובהה ואם קרוביו מתקוטטים עמה חייב להביאה למקום אחר. שו"ת מהר"ם ד' מנשובה ס"י רצ"א.

שותפין. (ג) ר' שותפו של ש' ולוה ש' מאחרים ועשה סחורה ואמר כיון שלא עשינו תנאי אם הייתי מפסיד לא היית משלם לא תטול בריוח. כך ראינו כיון שלא קיבל על עצמו ולא עשה תנאי אין נוטל ואמור רבנן קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע. ש"ץ ד', ח', י"ג. (נג) ? ותרי שותפים אתנו עם הדדי דלית לן רשות' למיפלג עד חמש שני וקנס ק' וזוי תנאיהון תנאי. (נד) ש"ץ ד' ה' י"ד. ? (נז) ושותפי דעבר על דעת' דשותפיה כגון דיהיב ליה ממנא ואמר ליה לא תשדריה לים הגדול וקם הוא ושדריה. אי רויה ההוא ממנא מי אית ליה למריה בגויה. הכין הוינא דכי הדין מעשה לית למיחש לקרוב לשכר ורחוק להפסד. אבל הכא הכין קאמר ליה הוי קרוב לשכר ולהפסד והאי דאמר לא תשדריה דרחיל דלמא כאלו כוליה ממנא. ש"ץ ד', ח', ט"ו. (נז) היכא דהלוקח בעיר אין לשהות המקח עד שישלחו ויודיעו למצרך כן השיב ר' פלטוני בתשו'. מ"י כ"מ שצ"ו.

עדות ושטרות. (נה) וששאלתם ב' שטרות היוצאין בוא"ז חולקין ושמואל א' שורא והלכתא כשמואל בדיני וב"ד הגדול הוא דאלימין למיעבד שורא. ה"מ במקרקעי אבל בתלוואה כרב עבדינן דאמר חולקין. וה"מ מבני חורין אבל מיטרף משעבדי אף בתלוואה משכחת לה כשמואל במקום דלא שכיך כדי ב' הלואות. (סא) ש"ץ ד', ב', מ"ה. (נו) ב' שטרות היוצאין בוא"ח ביטל השני את הראשון כך ראינו. בשטרי מכו ובשטרי מתנה. אבל ודאי אם מוסף בית א' או אילן א' יכול ש' לומר למלוה אני על ראשון סמוך וזה שחורתי וכתבתי בשביל תוספת זה ואינו נובה אותו הימנו וכן הלכה. ש"ץ ד' ג'. מ"י. (נז) הני תרי שטרי דאתו לקמיה דר' יוסף

דמשנה רפ"ה דיבמות אליבא ד"ה ולא לדעת ר"ע לבר, ולכן אף שאמרו בש"ס כ"ב: בתניא אידך החולץ ליבמתו וחזר וקדשה בין שקדשה לשם אישות ובין שקדשה לשם יבמות צריכה גט. יש להעמיד וישא דמתני' "לא אחר בעילה ולא אחר חליצה כלום" בחכמים ופי' שאין צריך דבר אחר, וכל שופא דמתני' כיצד וכו' כר"ע כמו שתעמידו בגמ'. (ס) ע' ש"ץ ג' א' כ"ה כ"ט. ג"ג. (סא) פסק כר' יוסף גאון וכו' כ"צ ועיין הערה י"א. (סב) כצ"ל. (סג) ר' צמח אמר שאביו השיב בואת. (סד) כ"א בכ"ה. (סה) בכ"ה ע"ש ר' פלטוני ועיין רא"ש פ"י דכתובות ותשובת הגא'

ובי נשים שילדו בי זכרים במחבוא כיצד כותבין הרשאה זה לזה. שם מ"א.
 (נח) קיום שטרות בקרובין או דילמא קאמרינן בהדיה דצריכין עד אחר בהדיה. וביד
 שנמצאו שנים מהן קרובין זה לזה. — מקיימין את השטר מפני שקיום שטרות
 דרבנן. ש"ץ ד' ז' כ"ג. (נט) והלכת' עד ודיין מצטרפין דיני ממונות, אדם שהעיד
 ושינה עדותו מלקין אותו, המלומד בעבירות. אסור לקבל ממנו עדות. שם כ"ד.
 (ס) פירוש שטר זביני דעבדא דאתקין ר' יהוד' (סו) עבד' דגן מוצדק ופטר. שם ל'.
 (סא) מוסר אפי' אמר בפרהסיא אוליני ומסרנא לך פסול עדות הכי (סז) אופסקי
 במתיבת'. שם מ"ב. ? (סב) ומאן דמיקלע לאתרא דלית ביה ספרא יהודאי ואיבי
 יהודאי דידיעין למיכתב ומיקרי כתבא פרסית כתבין פרסית והותמין על נישה על
 שטרה ועל כתובתה ושפיר דמי. והיכא דכתיב ניטא כהלכת' ואית בה נהטא או
 מחקא או שיטתא בשמו ובשמה פסול ובשאר הגט כולו כשר. שם. מ"ג. (סג) מאן
 דכתיב בשטרא יהבית לברי או לאנתי כל דאית לי וכל דהוה לי לא קני אלא
 במאי דהוה ליה האי שעתא. בהע"ש קנין. (סד) מי שהאמינוהו ומסרב לבא לפני
 דיני ישראל יכול להביאו לערכאות כן דקדק מפ' החובל. מ"ש. נ"א י"ג.

נחלות ואבלות. (סה) פנוי הבא על הפנויה והוליד בן. כך ראינו כיון
 שמודה בו בנו הוא ויורש אותו ואם בת היא מותרת לכהונה. (סו) ש"ץ ד' ג' י"א.
 ? (סז) אשת איש שנשתמרה אסור לאביה למיזל למיתבעי לבעלה. ולמימר ליה
 הב לי חדא זוזא מכתובת' ואי קאמרי בני מערבא משומרת אביה (סט) יורש כתובתה.
 שועים אינן ותיעון אינן ושוא ודבר כוב קאמרינן. ש"ץ ד' ד' מ'. (סז) נהנין
 אצלנו בשעה שהזרין מביה"ק רוחצין ידיהן ויושבין. וכשאמרו צריך לישב אמרו
 במי שהולך לביה"ק ולישב ז"פ מפני הרוחות בכל שעה שיושב אחת בורחת. (ע) ש"ץ
 ג' ד' י'. (סח) מת שאין לו מנחמין באין י בני אדם ויושבין במקומו נפשו
 נתנחמת שם וי. (סט) דאמור חכמים קורין ד' ויוצאין כך אמרו חכמים הכם שמת
 נשיא שמת. וקורין ז' בפ' אותה שבוע וכו', שם ד'. ? (ע) מאימתי כופין את
 המטות כמאן הלכה כר' יהושוע דאבלות משיסתום הגולל. שם ח'. (עא) וברכת
 אבלים שאתם אומרים אותה על הכוס ברוך מנחם לב אבלים. אנו אין מנתננו
 בישיבה לאמרם. ולא בבבל כלל אבל אתם שתקנו לכם חכמים הראשונים אמרו
 אותה. ר"י. (עב) האידנא לית לן שורה ולא ברכת רחבה אלא מברכין אחר
 הוימן דיין אמת שופט צדק ואמת. . . ואין אומר נברך מנחם אבלים. רא"ש
 כתובות פ"ק.

שהובאה בשם ר"ב בהג"מ וג"ה הגאון בש"ס ב' שטרות היוצאות זה אחר זה". (סו) בכ"ה ע"ש
 הגאון וצ"ל "עד תצטר ועתיק מאי פירושא" (סז) הובא בשם ר' פלמוי בהג"ה אשרי סנהדרין
 פ"ג וב"ק פ"ח ובבב"ז ה"א ש"מ"ה ועיין בתשו' חכמי ספרד ביאחרעסכריכט VII לבית
 המדרש הגדול כבולין תרמ"ט הערה ב' לתשובות. (סז) גם בכ"ה ע"ש זה הגאון ובג"ק התשו'
 באריכות ובראיות. מה שאמר ולענין כהונה אם זכר הוא פסול נראה מדין כהונה אף שאביו
 שמוסב אדם הוא מודה וצ"ל שהגאון מוקין הא דשמואל דמשתקן אותו מדין כהונה אף שאביו
 לפנינו מודה אכן הרא"ש בתשו' כלל ל"ב סי' י"ז פסק דאם הוא מודה הבן כהן לכל דבר וע'
 בש"ע אהע"ז סימן ג' וד'. (סז) שם בש"ץ סי' מ"א אית' תשו' שבעל אף אם נחסה לר' פלמוי
 המשומרת ונראה שהיא לר' נמרונאי שמוחסת לו בה"ג ג"ג. אולם אף אם נחסה לר' פלמוי
 אין לדמות ענין ירושה דנפקא משאריו (ואינה שוב קריבתו) זו אשתו לענין זה לזיקת
 חליצה שפסק שובמה צריכה חליצה מן המשומר שנשתמר אף קודם שנישאת האשה, כיון
 דהורתו ולירתו היו בקדושה עיין בש"ץ ד' ד' ה. (ע) כר"י ע"ש הגאון. (עב) בגמ"מ היא
 ע"ש ר' הילאי.

ענינים שונים. (עג) א' אם יודע בשמועה שהיא כהלכה ואין מקבלין אותה ממנו אומרה משום רבו כרי שיקבלה ממנו ואם אין ברור לו אל יתלה ברבו. ח"ג ק"ב. ? (עד) רב העם מטיין אחר הלכות קטועות ואומר" מה לנו לקיי התלמוד. לא יפה הם עושין. שגורמין לת"ת ח"ו שישתכת ולא נתקנו הלכות קטועות אלא למי שלמד התלמוד כולו כי אם מסתפק לו דבר יעיין בס. ח"ג ק"ו. ? (עה) וששאלתם מפרסמים החנפים מפני חילול השם. כך ראינו זה אומר לרע טובעא) . . . כ' סוף.

פרק שבעה עשר.

ר' שר שלום.

ר' שר שלום בסורא. (ב) השאיר לנו ברכה מענות רבות אשר מאוד נחשבו לדורות אחריו ואף בני דורו אשר האריכו ימים אחריו כבדון ואף שלא היו מחשבותיהן בענין המדובר כמחשבות זה הראש, לא רצו לרתותן (עה). בימיו החלו חכמי סורא להשיב לשואלים מרחוק כי מאיי הים שלחו צירים לדעת משפט יום ביומו ולשמוע פירושי המאמרים הקשים והמלכות הזרות, זה פרי התכולות ישראל שה פורה בעמים כי נגש איש מאספמיא באחיו הכהן הגדול הגאון בבבל להורות לפניו הדרך בתורת ה' או בספר הקק המענות והפירושים, והתלמידים בארץ רחוקה כבבת עינם שמרו אלה התורות אשר מגלה מגלה נתנו הן. לפנים בזמן הגאונים הראשונים רוב השואלים מקרוב באו מקהלות כבל או היו מן התלמידים, הם עלו השערה אל הזקן היושב בראש או בחדש לפני החג באסוף העם הביאו ספיקותיהם לפני האב והגאון, והוא השיב בשפה ברורה לחרוץ משפט ולהסר ממשול בביאור דברי החכמים, רוב אלה הפירושים והתשובות אם שלא נכתבו ורק על פי השמועה איש מפי איש באו לשמע אוזן אחרוני הגאונים אשר שמו להם זכרון באותותיהם, או אז נכתבו על יד התלמידים ויאברו מה מן הקהל מבלי איש שם על לב, אך מעט מועד מהם נשאר לנו למופת, לא כן המענות מגאונים כבל בדור החדש הזה, עצה מרחוק שאלו בדבר סדור התפלות והמנהגים או כי נבוכו בדרשם בארץ אחרת בסבך התלמוד ויהלו את פני הגאון להאיר לפניהם, והוא בעט סופר מהיר כתב ספרים ויעש להם מטעמים ויפין אור חדש על גדולי מחקרי הקדמונים והפירושים והתשובות נשמרו בארץ אחרת אשר חכמיה שמו אותם כחותם על לב. מתשו' ר' שר שלום נראה שגם הוא שלח אגודת תשובותיו למרחק (ג) ובספיו מצאנו אומר "כי כך הוא מורה לכל ישראל" (עה) ובפירוש אחת מסוגיות הש"ס הגיד בפתיחת תשובתו כמה הוא קשה לפרש סוגיות סנוכות באגרת ואמר "ואם היה רצון והייתם לפנינו היה אפשר לפרשן יפה יפה. אבל בכתב כמה אפשר אלא מקצת" (סט). והנה האות כי למרחק יביש בכתבו פירושו, כי גם במקום ששאל איש אך באיזה ענין נאמרה הלכה אהת בתלמוד ירחיב הגאון דברו ויפרש כשמלה את כל הסוגיא. והנה אולי הוא

(ב) בן בועז, ויהי המשרה על שכמו בשנת ד"א תר"ז בקרוכ. (ג) כתשו' אחת קראנו "כמו שפירשנו למעלה" (ס"ח) ובוזה הסי' מצאנו דברים כפיו כנגד השואלים אשר כמותן מצינו לר' גטרונאי שכתב לאנשי אליסנה (חכמים ובעלי תורה כמותכם יעשה כטעות זה) (ל"ט).

הראשון בין הגאונים שיוורה באצבע על הקושי בסידור התלמוד הבבלי שמוכאין בו כמה משניות וברייתות בענין אחד ומשפטיהם אינן שוין והן לוחמות ומתנגדות יחד לולא שפירשו האמוראים והקימו דברי הברייתא האחת בענין זה והברייתא האחרת בענין אחר לפי העולה על דעת המבין ושבו המעקשים למישור או אם מביאין ראיה ממאמר אחר על פי דיוק הדק לדברי הדעה האחת ועל פי דיוק אחר לדעה הלוחמת נגדה ומי יחתוך הדין? (סח, סט, כולן מעורבות זו כזו ופורשין כאחד, כולן מסוככות זו כזו ומאפילות ביותר). מצינו לגאון זה פירושים בתיבות קשות (קב, קג) ומחשבותינו שגם אלה מן המענות אשר שלה למקומות רחוקות, כי כן היה דרך השואלים מרחוק גם אחרי כן בדרשם מעל ספר הנמרא לכתוב אלה המלות הזרות אחת אל אחת ולשאל פשר דבר מפי הגאון (גי"ק דף מ' וגי"ה קפ"ט, רס"ט). — גם הרבה הלכות בדינין שאלו ממנו ואך מעט מהן אשר כתב קצרות (פד, צא) הנה לרוב הוא מאריך בראיות גם בשאלם הלכה אחת הוא אומר להם פרטים וכללות כל הענין (ה) הוה ומספר דרך ומנהג הישיבות או ששם ההלכה ההיא בסוף המענה (יח, כו, כט, סט, עה, צ, צח), והנה לא על נקלה משיב הגאון בדינין כי אם הופך בעמק לשאוב ממקור החקירה (סח, סט) גם בפירושו עינו משוטטת על כלל דברי חכמינו להגיד באיזה מדרגם ישכן אור לתת שיעור לדברים (פא). כן גם התשובות בעניני התפלות לרוב אינן מענות על ענין אחד אך סודרות איזה הלכה בכל משפטיה כמו הקריאה והתפלה בתעניות (ג, ה) כאשר מלאו אחרי התלמוד והוסיפו עליו. והנה מדרך הרב להביא הדין ואי"כ יניד עליו רעו המנהג ומפריש בין הדין האמיתי ובין הדרך הנהוג (א, גה), בענין גדול במנהג כתיבת הכתובה אומר "אם נהגתם כולכם (עד). — במקום נבחרתו גם ענותנותו שהוא אומר כר' פלטי שאין לגזור גזירות וחששות והעיד שגם רבותיו לא גזרו להחמיר (נו) ופירש שמה שאמרו שתמיד ישפוט הדיין אך למראה עיניו היינו לכד בכ"ד הגדול (צ"ו) אף בענינים שהוא פושט מסברתו אומר "לא שמענו . אלא" (כג) ומזכיר שמועות שאמרו הקודמים לו אף שאינן ברורות בעיניו (ג, טז). בכל זאת הנהו חס שלא להטריח את העם הן בתפלות הן באיסורים הן בגזירות ואמר שאין להכביד על ישראל בחומרות (יג, נו, סו) רק באיזה דברים שהם מקצוע הדת הגיד לעמו שיש ליסר העוברים קשה. בדיני שבת (כד, כו) בדיני שבועות (כו, עו) בקנס לוקחי תרבות להציל עשוק (צד), וכן אמר שגזל גוי הוא בענינו איסור וגזל גמור אף במקום שאין הלול השם (צט) חס על כבוד נשי ישראל וקונם הבעל המקניטה (ג) ובמשרה אשתו ע"י שלישי אמר שאם הוא עשיר יתן לה ארוחה גדולה אף כשיעור חלה (פא) דרכו להביא מנהג ב' ישיבות ובבית רבינו (ד) (א, ה, יג, יח, מא, נב, עא, עד, פ, צח). ספר לנו שבתעניות אחר שבת של רגל יושבין לפני הנשיא, הוא הריש גלותא, ראשי ישיבות וחכמי ב' ישיבות (נג) שהיו לוקחים בחג הסוכות ק' הדסים (פא) שנהגו שלא לשנות מים במוצאי שבת (לג) שהיו בימיו מטבעות חסרות וכבודת ונשאו ונתנו בכסף ובזווים טבועים (צד) וכבר מביא את בעל ההלכות (מה) וחוסף ברברו על החכמים

(ג) יין של ישראל בכפרים שדרין ישראל, כפר שאין בו ישראל, הלוך לו בית, השוכר ס"ח וע"י ח"ג קט"ו. (ד) מה שכתוב בתשו' "בבית רבינו שבבבל" צ"ל שהגאון ספר איך ראה הרב גם בבית רבו, וקשה בענינו לומר שהתלמיד הכותב התשובה על מוצא פי הגאון כתב כדברים

שלא ישנו ואומר "הודע את רבנן ושאר ישראל שלא ישעו" (לח) גם זכר פיוטים בקרב דבריו (ה) לשונו על טהרות דברת המשנה. רק מעט מן המענות שמרו בפלפול לשון ארמית הנהוג בתלמוד (כג, כח, מב) ואחת מהן ארמית ובמקום אחר מצאנוה מתורגמת עברית (פח). כן ראינו אך באחת מן התשובות הפתיחה הנהוגה בפ"י נטרונאי כך הראוני מן השמים (עה) ואולי מנאין זה היא. אכן פתיחת תשובותיו כך ראינו (מא, פג, פה, פי) כך אמרו חכמים, (ב מב) כך שנו חכמים (צג) כך אנו אומרים (כ). ולרוב פעמים תשובותיו מיד בענין בלי פתיחה (א, ג, יט, סו) כך (ג, ה). כך מנהג בישיבה (נג). איוה פעמים קראנו בסוף דבריו, וכן הלכה (מב, נה, סז). מדבריו ולשונוותיו מצאנו "דאמור רבנן" (מד) שמענו (ג, מז, סה) ולא פירשתם (עה, פו) יש מן המדות שאמרו חכמים (ה) הלכה רווחת (עה, עט, צא) בוודאי שרי והיתר גמור (נו) הרשות בידכם (עד) כך הצעה של שמועה (עו) שצריך להחמיר עליו ביותר (סח) חס ושלום (צט) כללות של יין נסך (סט) אין כאן ירושה כל עיקר, מפני שאין מפסיק. אע"פ שהניח נכסים הרבה ונמון הרבה (עה) ולא קאמרינן באיוה צד (במקום "האיך" פא). ותשובותיו במספרם:

הפלה ברכות וקריאת התורה. (א) במנחה בשבת מותר להתעסק בתלמוד. מנהג. שונין אבות וקנין תורה. לכבוד משה בתי מדרשות בטלים. (ס) שית ר"ב. ? (ב) אף ת"ח שחושק בתלמודו) יסדר פרשיותיו בשבת. גיל ז'. (ג) הא דתנן בתעניות ברכות וקללות אין יודעין. כך שמענו מהראשונים שהיו קורין אותן. (ז) ג"ל ע"ט. (ד) אומרים צדוק הדין בשבת(ת) מפני שבו מת משה אבל אין אומרין ברי"ח. שית ל'. (ה) סדר תעניות(ט) התפלות ופיוטים. היג ק"ס. (ו) בני אדם שנכנסו לביהביני אחר שאמרי) השייך ברכו אם לא פרשו עורן שמע יאמר להן ברכו אבל אם קראו ק"ש לא יאמר להן ברכו כלל. שית ר"ד. (ז) מותר ליפול על פניו ולבקש רחמים אחר תפילת ערבית ואפי" בציבור. ס"ע. (ח) בליל שבת וי"ט אומר נמי שומר עמו ישראל לעד ובבית רבינו אין מנהג. חותמין פורים סוכת. יח"ס"ע. (ט) אין אומרים(י) ויהי נועם אלא במוצאי שבת אבל במוצאי יו"ט אין אומרים. ס"ע. (י) המתפלל ביחוד באלו כ"א יום שהיחיד נומר בהן את ההלל חייב לברך ולגמור בהם ולקרוא כלו ולחתמן אחריו. ס"ע. (יא) ברכת התנים כל ז' יום ראשון בשעת כניסתן לחופה מכאן ואילך בשעת סעודה על כוס של ברכה. ס"ע. (יב) יחיד ברי"ח אין לו רשות לומר הלל לא לגמור ולא לקרות. רי"ן. (יג) נוהגין לומר בישיבה קרבן מוסף [שבת] וקרבן רי"ח הללו בלבד. אבל שאר יו"ט לא מפני שיש בהם טורה וחיישי' שמא תטרף דעתו. רי"ן.

האלה במקום שאמר הגאון שהוא נוהג כן. (ס) בס"ע ופי' על שם שיש ועיקר הגורם. ולא עוד אלא שמנהג. . אבות וקנין תורה" ובשית טעיות הצריכות תיקון עי"פ ס"ע. ובכ"ה היא מתוקנת ובג"ל בקיצור ואינה מדוקדקת ועיין הערות לר"ש בובער. ומ"ש בשית אחר. כתי מדרשים בטלים" הכל הוספה מאוחרת ואינה בכ"ה. (ז) אולי שהיא מרש"ש שכתובה עם התשי' שלפניה. (ז) איתה גם באש' ושם החלחה כמו בג"ל. לא ידענו. ושמענו מוקנים". אכן בח"ג קמ"ד מיוחסת לר' יצחק בר יעקב ושם בחלחה הוספה ממונהג. כי ישיבות לקרא ויחל ולפי הנראה מתוכנה כתבה אולי ר' האי. ויכול להיות שר' יצחק בר יעקב (הרי"ף?) אספה בתשובותיו כמנהגו. (ח) במנהגי ע"ש הגאון. (ט) בסוף התשובה בכ"ב מי שענת את שמואל את אליהו וכן אית' במשנה. (י) ע"כ התשובה בכ"ה והשאר בשית הוספה. (יז) בכ"י העי' ואין אומר אחריה כל עיקר אלא קרישא לאיתר ובשאר כנסיות אומר שומר עמו ישראל ואומר ושמרו אבל בחוץ לעולם אין אומר לא בישיבה ולא בכבל". (יג) ברי"ן ר' נטרונאי ואית דאמרי

(ד) כשאוי יעלה ויבא בשבת ר"ח אינו אומר את יום המנוח הזה ויום ר"ח אלא ר"ח לבד. אש"י. (טו) ופעמים באהבה"ג אין אומרים אלא במוסף וביוה"כ אף בנעילה אבל בשחרית אין אומרים. שנתקן בשביל שגזרו על ק"ש אבל בשחרית כבר קרי ק"ש. איז ח"ב ג'. (טז) אחד קורא וא' מתרגם והחזן לא יהא מתרגם מפני שמקרא אחרים ותרגום זה שאמרו חכמים זה שבידינו אבל שאר תרגומים אין קדושה ושמענו מפי חכמים קדמונים שענין גדול עשה הקב"ה באונקלוס. ש"ת ש"ל. (יז) ס"ת כשמוציאין לקרות וכשמחזירין עומדין לפניו. ס"ע.

ציצית ותפילין. (יח) קלף של תפילין צריך עיבודיך. אינן מעבדין של ראש ושל יד, זמן הנחת תפילין כיו שלא שקעה החמה ומנתה ב' ישיבות שהולצין לאחר כימי השמים. ה"פ. (יט) וששאלתם גזירה שמא יקרע סדינו ויתפרנו בתוך ג' והתורה אמרה תול מ"ה בלא ספק שהוא. לענין ציצית. ולתפור בקרני סדינו מטלית של צמר גפנים כדי שיטול לו ציצית אסור עד שיהיו צידי סרין של צמר ארונין. ונידול של ציצית מקשר גדול עד ג' אצבעות. (טו) ש"ת קני"ט.

מילה ועבדים. (ב) נוסחת ופירוש ברכת מילה. ש"ץ ג' ה' ד'. (כא) כשמברך אבי הבן (טז) להכניסו אין מברך אלא לאחר המילה שמא תתקלקל ואשר קדש כך אמורה בתלמוד. שם. (כב) שפחה שיודעת בטיב ע"ז של נוצרים המבילה אדונה בע"כ ואין נודרת בשם ע"ז ה"ה כעבד כשר. ש"ץ ג' ו' ל"ב. (כג) עבד צריך ג' להטביל. ש"ץ ג' ו' מ"א.

שבת וקידוש. (כד) ישראל דקביל ארמאה וקאי גוי בביתיה דישראל למגמר עבירתי בשבת מהו דבר זה. אסורין) הוא וחלול השם. ג"ל ס"ו. (כה) הא דאמר ית' ר' יצחק מוליכה פחות פחות מד"א כך הלכה. מיהו צריך לישב כל פחות מד"א. ש"ת מ"ה. ? (כו) מי שיצא חוץ לתחום בשבת במזיד מלקין. אבל בזמן הזה בדין הואיט) דלא מלקינן. . ואנו מלקין ומבזין אותו. . ש"ת מ"ה. (כז) מדינות ועיריות) שאין בהם ס' רבוא ואפילו יש בהם ודלתותיהן ננעלות בלילה אין נעשות רה"ר. ואם מנופפת אותה העיר ואין בה פרצות רחבות יותר מ' אמות ומניחן ערובן בבית א' ה"ה כרשות היחיד גמורה. ח"ג ע'. (כח) יוצאת אשה בתכשיטי זהב. וקשי' לכוז השיירים וכו' בחצרכא) אין ברה"ה לא לא קשיין הא דתנן השיירים והנזמים הרי הן ככל הכלים בחצר כשאין על האשה, אבל אשה מקושטת יוצאת לרה"ר. ובטבעות. גזרו דלמא שלפה ומיחוי' לחבירתה. תכשיט מותר לצאת ברה"ר. ח"ג ע"ה. (כט) רשיה שע"ג מכה ביון שהיא דבוקה עליה מותר לצאת בה אבל תכשיט כג) ווראי דאתי למשלפי. וכן טבעת שיש עליה חותם לאיש דאסור הגזרו דמשלפין ליה ומחזין ליה לאנשים ונשים. ה"פ. (ל) כותל שבין ב' חצרות שנפל. וקיימי לן כשמואל דכיון דכי קדש היום הוי קיים ולאחר מיכן נפל. מחיצה כמאן דאיתה דהוה ליה שמואל כתנא בזה הכלל. ה"פ. (לא) ולקדש בבית ולצאת לחצר לסעוד שם אם רואה מקומו הראשון

ר' ש"ש. יג) בגמ' ק"ב (מאוספה?). יד) בש"ת תוך ק"ג ע"ש הגאון ושם חוספות רבות. טו) רוב הדברים בה"פ, ובש"ת יש חוספה. טז) כס"ע הוא עוקר החשו' ובש"ץ לפניו ס' כ'. יז) בכ"ה ע"ש הגאון. יח) בכ"ה ע"ש רש"י ועיין ש"ת קמ"ה. ג"ל ע"ה. ח"ג ע"ז ובאי' ח"ס. ט) עיין ג"ל ע"ה. ובכ"ה הוא בקצרה ובאי' ח"ס מוחספה לרש"י. כ) בכ"ה ג"כ ע"ש הגאון ובקיצורו, ובס' העת' כ"י בשם פוסקא. כל) ג"ל ע"ב החשו' מקוצרה ועי"ז נשתנה ענינה וסופה משמע לאסור הוצאת תכשיט והגאון התיר וכן הובא בתוס' שבת ס"ד. כג) צ"ל בתכשיט

מותר. רי"ן. (לב) מתפלל אדם של שבת בע"ש אבל ק"ש עד צאת הכוכבים כג' ושל מוצאי שבת בשבת ואסור במלאכה עד צאת הכוכבים ואם אין לו יין ושעת הדחק שאני. רי"ן. (לג) כל השותה מיסכר) בע"ש כאלו נוול את המתים. או"ח ניו ה"ב. (לד) וששאלתם אסור לאדם ל' לעבדו לקוט לנו תאנים. להביא לנו לערב שעבדו חייב לשמור שבת כמותו. פ'. (לה) ? אבוקה של שעווה לא חוי לנו מאן דאדליק כבי שמשא וכל רבוותא אסירין. ה"פ.

ה' פסח. (לו) לוקח פסח מן השוק לכתחילה אסור ובשעת הדחק מותר ש"ת רצ"ג. (לז) קדירות של כל השנה בפסח קי"ל כשמואל לישוה וכו' דכי אמרינן הלכתי כרב באיסורא היכי דשביקה פלוגתא דרב ושמואל בסתמי אבל הכא פסיק הילכתי אמר רבא דלא כרב. ה"פ. (לח) וצוה וכתבו לכם שמטעות גדולה היא זו [שמברכין בפסח על נט"י ועל רחיצת ידים ועל שטיפת ידים] חכמים ובעלי תורה כמותכם יעשו כטעות זה. ועכשיו הודע את רבנן ושאר ישראל שלא ישעו. ס"ע. (לט) בין כוסות הראשונים ישתה ובין שלישי לרביעי לא ישתה. כ"ס"ע. (מ) כוס ה' רשות הוא אם רצה לשתות ואם לאו פטור. רי"ן. (מא) אסור לעשות חופה ב"ט של פסח. תנמו"מ. פ"א.

ה' מועדים ותעניות. (מב) עיירות שיש בהן ישראל ותלמידים ובעלי תורה ובוצרין כו' כרמים ודורכין במועד אסור. ש"ת ר"א. (מג) בני כפר שיש להם מעין חוץ לעיר מותר ב"ט להביא על כתפו אבל לא על החמור. ה"פ. ? (מד) והא דאמור רבנן הולך אצל חנוני הרניל אצלו כיון שאין מוכרין לו לא דמים ולא מדה ולא משקל ל"ש ישראל ול"ש גוי וכו' ואם הוא חנוני גוי אסור ליטול ביצים וכל דבר שהוא במחובר ואם היה חנוני ישראל מותר כל דבר. ה"פ. ? (מה) הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה מותר לאכול לישראל אחר דוקא שבא מחוץ לתחום בלבד אבל במחובר לקרקע אסורים עד בכדי שיעשו ודבר זה טפורש בהלכות. ה"פ. (מו) במקום דליכא ממון ליקנום שעושה מלאכה במועד כגון חייט וכדומה לו שעושין מלאכת אחרים שא"א לקנום ולאבד אותה משמתנין להו עד דמקבלין עליהו דינא ושרינן להו שמתיהו. א"ח. (מז) בתשו' רש"ש בר"ה כ"ב' ימים בין בתפלה בין בקידוש א' מועדים לשמחה חנים וזמנים. רא"ש פ"ד דר"ה. (מח) מדאמר ואי לא דרשי' לנו כר"ט ונדרש כר"ע ולא דרש ש"מ כר' ישמעאל עבדינן ואפי' שנים קטומין וא' שאינו קטום. רי"ן. (מט) חיישינן לדרי' אמי כיון דאנבה נפק ביה. בהע"ט. (נ) בשמיני של חג אומר במוסף מלך רחמן ושלש פעמים בשנה מפני שרגל בפני עצמו הוא לענין פדור קשיב אבל לענין קרבן תשלומין דראשון הוא. ס"ע. (נא) הנוטל לולב כיון שמברך על נטילת לולב מגביהו מולך ומביא כו' מעלה ומוריד. ש"ת ש"ד. (נב) הרבה בני אדם הררים בחצר אחר. שורה הדין אם משתתפין כולן בשמן יוצאין כולן בנר א' אבל מי שרצה כח' לחבב את המצות כל א' ידליק לעצמו. ש"ת רל"ד. (נג) כך מנהג בישיבה ולפני נשיא כשיושבין לפני ראש ישיבות וחכמי ב' ישיבות בתעניות של אחר שבת של רגל וכן בכל תעניות ויחל חוץ ממי' באב שבשחרית כי תוליד

דרכה למושלפא. כג' ומסוים ברי"ן וכן אמר ר' פלמוי. כד' עיין באגודה ובכ"ו ל"ט א"ח רצ"א שאולי צ"ל בשבת בערב. כ"ה בש"ת רפ"ו ושם הוספה וע' שם בתשו' מלוקטה ק"ב. כו' בה"פ על שם רש"י ובג"ל ו' מקוצרה ע"ש ר' פלמוי. כז' אית' גם בה"פ. כח' בה"פ ע"ש

ובמנה ויחל. ח"ג ד'. (נד) אומרים בשחרית ד' סליחות ובמנחה ג'. מ' א"ח תקס"ו.
 (נה) ע"ב בשבת שפיר דאמי למיכל בשרא ומשת' חמרא ואפי' בסעודי המפסקת
 דאליכ מאי מעלה יש בין שבת לחול וכן הלכה אבל אין אנו רגילין בכך ואף
 בשבת. מפני כבוד הרבן הבית. ה"פ.

איסור והיתר. (נו) בצק של גוי שנילוש בחמין (נט) שלהן ודאי שרי
 והיתר נמור הוא מפני שהמים הוחמו ביורות שלהן ומותרין ואין בהן משום גיעולי
 נכרים. ח"ג ס"ט. (נז) לעשות עונה ולהניח בתוכה אליה או בשר שמן שאתם
 חוששין שמא ישייר פתיתין ויאכלם עם הגבינה אל תחושו שכל דבר שלא נזרו
 רבותינו הראשונים אין אנו נזרין אפילו דבר שיש לו לחוש יותר מזה ואפילו
 רבותינו לא היו נזרין אלא מה שגזרו אנשי כה"ג ובתי דיני גדולים דא"כ נתמלא
 גירות. ח"ג ע"ו. (נח) השוחט מתוך הטבעת ושייר מלא החוט ע"פ כולה כשרה.
 ושיפוי כובע למעלה ודומה לסימנין ולכן הוא. וכשמכנים מאכל ומשתה נסתם
 אותו כובע. ה"פ. (נט) ? השוחט במקום נקב קטן ע"ג גרגרת וכן השוחט ופגע
 בנקב קטן תחת הגרגרת כשרה. ה"פ. (ס) ? שהיטה העשויה כמסרק פ"י כמסרק
 המוטל כגון שהכנים את הסכין בצואר ויצא אצל הראש בארכובין של צואר
 אבל לא ברחבו. ה"פ. (סא) בתשו' ר' שלום ג' מצאתי אוני וזרתתי דסמיכה לחי'
 אוני גדולה דריאה טריפה. פ' ר"יש. (סב) תרתין אונין בריאה התחתונות (ל) כי
 סריכן ולא איכא מכה בדופן לית להון בדיקה וטריפה. פ. (סג) בתשו' רש"ש
 בין סביך וסריך בין לא סביך וסריך כשרה. מרי' א"ט. (סד) גיד הנשה מותר
 בהנאה והלכה כר' יהודה. ה"פ. (סה) אמר ר' שיש יש חכמים ששמעו מפי
 החכמים הראשונים יורות של אבנים שנפסלו מן ההר שאין להן טהרה עד
 שנכנסין לכבשן ויש חכמים ששמעו כלים הבאים מן הוורנוק וכן פ"י הא דאין
 מעמידין נודות העכ"ם כלי מחפורת של צרף. מ' ס"ב.

י"ג. (סו) ענבים מבוקעות שמוכרין הגוים בשוק מותר לישראל לקחת
 מהן דאחזוקי אסורא לא מחזקינן. כיון דלאכילה מוכנות ולא לגת אין בהן
 משום הבשר משקה ומותרות. ש"ת רמ"ט. (סז) י"ג כ"ש אסור בהנאה ולא
 בטיל. אפילו אחד באלף. ואצ"ל בשתייה ומטמא טומאת משקין ברביעית (ל).
 ש"ת רנ"א. (סח) יין של ישראל (ג) שהוא בכפרים ומפתח וחותם בידו של ישראל
 מותר בשתיה. אלא בזמן שהוא יינו של גוי ברשות ישראל. (סט) וגוי שהכניס (לד)

רש"ש (סז) בה"פ בקיעור על שם הגאון. וכן פ"י הרי"ף ומוכח מן הש"ס דכעין תורה התירו
 ולא חששו שמא ישאר פתיתין ולמשפט הגאון נמו איכי היכר במה שמונה בשר בעיסה וע' רש"י
 בענין אחר ולפי' יאסר אף הכא. (ז) אולי תשו' זו והקדמת אך אוספו אספה אל תוך תשו' רש"ש
 והן פסקים כי הדינים הובאו באר"ז ח"ב שעי"ח בשם ר' האי וע' ג"ה שעי"ו ובשאלות קכ"ד
 ובכה"ג ותו' חולין ל'. (ל) נראה פ"י הפסיקא דאם חדא מן האונות התחתונות נסרכה לרופן ואין
 מכה בדופן לית להו בדיקה ופסק כר"ג וכדמתרין בגמי' דאונא שנקבה דרופן סותמתה כשרה
 במקום חתוכי דאוני ופ"י במצר החזה עד חיתוך האחרון של אונה ואונה התחתונה של ימין
 ושל שמאל אינה בכלל וכנגדן ויכל לברוק רק כשיש מכה בדופן וע"י באר"ז תשי"א שימת ר"ש
 בן חפני ובהג"מ פ"ז מו"ש וברא"ש ובאגודה ובתשו' מבי"ט ס' י"א. (ל) זה לשון התשובה
 בה"פ ובאשכול ע"ש רש"ש. ונוסח' זאת ישרה אם דבר הגאון מן סתם ויכס. ונוסחת ש"ת בין
 נסך ממש עיין ע"ז ל"א. (ל) בה"ג ס"י ק"ט—ק"ו חלוקת התשו' בסידורין שלא כמשפט והן
 תשו' אחת והעמוד הגאון המשנה דמטהר דפליג ר"ש בן אלעזר בינו של נכרי ופסק כמותו
 להחמיר והבריית' דאחר הלוקח וכי' בינו של ישראל הוכיח לקולא מהא דאין מעמידין וקרוב
 פ"י הגאון לפי' רש"י במהרה"ר בתרא ע"י ע"ז ס"א. תוס' ד"ה המטהר. — גוף התשו' בק' צריכה
 תיקון ע"פ הח"ג. (ל) הרי"ת פסק ג"כ כרב ע"י תוס' ע"ז נ"ז. — לופקי. — הדין דישמעאלי

ידו לתוך יינו של ישראל. כולם מסובכות זו בזו ומאופלות ביותר ואם היה רצון והייתם לפנינו היה אפשר לפרשן יפה יפה מפני כשהתלמיד יושב לפני רבו ונושא ונותן בדבר הלכה יודע רבו לאיזה צד לבו נוטה ופושט לו עד שמאיר עיניו אבל בכתב כמה אפשר לו אלא מקצת. צוינו וכללו לכם כללות של יי"ג. הלכך אפילו ישמעאל מגעו אסור בשתייה. ג"ק מ"ו. (ע) אסור לישראל לעשות שותפות עם גוי שמשיבועו בשם ע"ז. גמ"מ. ק"ב.

גדה. (עא) האשה שילדה בקושי ולא ראתה דם בשופי זה מחלוקת חכמים וגאונים ראשונים היא מר רב יעקב גאון ד"ל היה אומר אינה צריכה ז' נקיים והיה חולק עליו מר רב צדוק וכל בני הישיבה שהיו אומרים דבר זה בדרות ראשונים שהיתה חכמה בבית ישראל אבל עכשיו אין מבחינות וכל חכמי ישיבה כמר ר' צדוק סביר לן וכך אנתנו מורים לכל אחינו ישראל. ח"ג ס"ח. (עב) היושבת על דסלם) טהר אסורה לשמש וא"צ טבילה אא"כ ראתה דם אחר שטבלה טבילה ראשונה. ה"פ. (עג) ? כלי גדה בומה"ז) שהכל טמאין טומאה חמורה שאין לה טהרה עולמית אלא באפר פרה מותר ללבשן אף אם עליהן דם אם דעתה יפה ומתקבלין. אם לבנים הם בין אנשים בין נשים מותר ללבשן. אבל איסור טומאה אין בהם שהרי הכל טמאין. ה"פ.

כתוב' קידושין וגיטין. (עד) ומנהג שלכם שאתם גובין לבתולה ד' מאות זוזין) אם נהגתם כולכם הרשות בידכם. אבל מנהג בני ישיבות גובין לבתולה מאתים ולאמנה מנה שהן ח' ח' לכל מטבע שהרי כאן לבתולה כ"ה זוזין של כסף. ש"ץ ד'. ד'. כ"ב. (עה) ראובן נשא אשה(ל) ולא היו לו ממנה בנים ונשא שניה ולה בן ומת. ראובן וא"כ מתה אשתו הראשונה ואחיה תובע כתובתה. כך הראונו מן השמים. אם נשבעה הראשונה קודם מותה גובה והבן אינו גובה כשאין מספיק לבי' ואם לא נשבעה אין האח גובה כלום. שם ס"ח. (עו) כתובת אשה ובי"ח היכא דלא קאנו מירדה(ט) דאתת' אייה זכיה. ש"ץ ד'. ד'. פ'. ? (עז) פ"י הא דשלח רבין באינרתיה מי שמת והניח אלמנה ובת אלמנה. כך הצעה של שמועה זו ולא שייכה בהכותב כל נכסיו כלל. ג"ק כ"ח. (עח) התום שכתב לה(י) בשעת קידושין ומגרש לה נביא ולא אמרינן אדעת' למישקל ומיסק מיניה לא איקני לה וכן שדר ר' שר שלום. בהע"ט. ? (עט) שמעתת' דהשולח ששאלתם דרב לא מגבי כתובה לארטלתא. . . לית הלכת' כוותהון. . . ח"ג ע"א. ? (פ) החולין ליבמתו והיא גובה כתובה אינה גובה אלא בשבועה. ח"ג ע"ב. ? (פא) המשרה את אשתו על ידי שלישי לא יפחות לה מקביים חטים בשבת שהן מ"ח ביצים. כל מדות חכמים כך בכל דבר ודבר נתנו בו שיעור למטה

כתוב כח"ג סי' קי"ד בפני עצמו והוא בג"ק סוף סי' מ"ו. (ל) אסורה לשמש עונה ע"י פסחים קי"ג: ח"ג קב"ד ושי"ת קע"ג. (ז) מסופקני אם היא מרש"ש או היא מקוצרה מתשו"י ר' שרירי גמ"מ מ"ד. (ז) אחרי תש"ו זאת נמצאו בש"ץ ד' ד' כ"ג—כ"ט ע"ד תשובות אשר אנתנו מסופקים אם הן מרי' שר שלום וזה ענין: מגלגל אדם עם בנו י"ב שנה. הארוס המתוחד עם ארוסתו וגרשה יש לה כתובה (סי' כ"ד) ועוד (סי' כ"ה) ענין דומה לזה ממש. בעל שמכר קרקע שהכניסה לו אשתו לא עשה ולא עשה ולא עשה. המארס את אשתו ולא כנסה וגרשה ישלם אך כ"ה דינר וסי' כ"ו וכ"ה שייכין להרדי ואחת הן ותוכנס ענין שכתוב בתשו"י שלפנינו (סי' כ"ב שם). (ל) מסופקני אם התשו"י מרי' ש"ש אחרי שנפסק בסופה ש"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה ובסי' הבא לפנינו הביא ר' גטרונאי בשמו דבי"ח מאוחר מה שגבה גבה. (לט) בתוך תש"ו ר' גטרונאי. (מ) הובאה בפי' אה"ע"ז סי' י. (נ) שם לרש"ש ולר' גטרונאי.

ושיעור למעלה בקריאת הספר ב"ש . וכן במצות לולב . שלשה הדסים . והרי
 אנו עושין מאה . ח"ג ע"ג . (פב) מגנין כתובה (נח) ותנאי כתובה ממטלטלין מן
 תרתין ותמנין שנין . בה"ט כתובה דארסי . (פג) א' פתה ארוסת (נג) אחיו וברה
 ועמד בין הגוים כל בניהם ממוזים . ש"ץ ג' ב' א' ח' . (פד) אין אדם יורש אשתו
 קטנה עד שתכנסו לחופה . ש"ץ ג' ג' ב' . (פה) המקדש אשה והלך למדה"י
 ותפשוהו (נג) ונתן גט בע"כ ובטלו מהו . הגט בטל . ש"ץ ג' ב' ב' . (פו) וששאלתם
 לפרש (נד) לכם מה תקנה לדבר כך ראינו תעשה האשה שליח . לקבל לה גיטה .
 משהגיע לידו אין יכול לבטלו . ש"ץ ג' ב' ג' . (פז) כהן שנשא בת (נס) משוחררת
 בתה כשרה לכהונה לא פרשתם אותה בת משוחררת אביה ישראל היה לפיכך
 הוצרך הדבר לפרש לכם אם אביה ישראל היה בהיתר גמור נשאה כהן זה ובתו
 כשרה לכהונה ואם אביה גר או משוחרר היה ואמה כבר פירשתם שמשוחררת
 היתה שלא כהוגן עשה כהן זה ובין כך ובין כך בת כשרה לכהונה . ה"פ .

שבועה ונדריים . (פח) צבורא דמקבלין (נו) מילתא למיעבד וגזרין גזירי
 בס"ת ובתר הכי מתחרטין ולא יכיל צבורא למיקם ביה וודאי יכיל לבטולא
 גיל"מ"א . (פט) הנשבע ב"י (נז) הדברות ובס"ת אין לו הפרה עולמית . ח"ג ע"ה .
 (צ) הפרת נדרים בשלשה הדיוטות וצריך אחד מהם להיות חכם ולא מומחה לרבים
 . . הנשבע בלשון ישמעאל בלשון פרסי חלה עליו שבועה . ח"ג ע"ד ע"ז .

שועין ונטעין . ריבית . גזילה ודיינין . (צא) והילך מנה לפלוני שחולקין
 רב ושמואל ששאלתם הלכה כרב דקאמרינן תניא כוותיה וכיון דהלכה כרב . דאמר
 חייב באחריותו זה ששאלתם אי שקיל האי מנה ולא קיבל אחריות עליה ואיתנים
 באורח' מחייב לשלומי או לא אי על יד שליח שדריה להאי חוב משלח חייב
 לפרוע למי שנשתלחו לו . ש"ץ ד' ב' מ"ד . (צב) היכי דמית מלוה וטעין ליה
 פריעה (נח) הוא ואי הוי אבוכין קיים מישתבע ליה למיפטר ואי בעי ליה מישתבע
 יורש שבועת היורשין . בהע"ש מלוה בשטר . (צג) מי שמכר ונתן דמים (נט) והחזיק
 אבל לא כתב שטר אינו יכול לחזור בו . ש"ץ ד' ו' ו' . (צד) אבק ריבית מתרינן
 ליה שאם אתה חוזר ומלוה בריבית אנו קונסין אותך ואם עבר והלוה אפי' אבק
 ר' מוציאין בדין . וב"א המלוין חזין חסרין ונפרעין שקולין וכו' ב' עבירות . רבית .
 שגונבין דעת הבריות . ש"ץ ד' ב' ג' . (צה) ראובן שמינה עבדו אפוסרופוס לגבות
 חובו משמעון וקבל העבד משכונן חייב ראובן באותו משכונן . איז ח"ג ב"ק ש"ג .
 (צו) אין הגולן משלם שבה שעל הגזילה . איז ח"ג ב"ק שצ"ו . (צז) אין לדיין אלא
 מה שענינו רואות כב"ד הגדול נאמר שאין למעלה הימנו אבל שלא בב"ד הגדול
 אין להכניס עצמן בספק שגורמין לעצמן ולכל ישראל . בהע"ש בירורין . (צח) אדם
 שזרק אבן בכהמה ומתה חייב בדמיה וגובין אותו בכבל במקומות ישראל וכל
 שגובין בכבל גובין בשאר ארצות אבל אדם שהזיק אדם אין גובין . והקורא
 לחבירו עבד יה' בנידוי בעיקר נידוי ולהפרישו מן הקהל . עד דמפיים וכו' . ש"ץ
 ד' א' ג' . (צט) אשה שחבלה בבעלה (ק) והוא שחבל באשתו וכן אחרים שחבלו

(נג) בכ"ה ע"ש רש"י והתשו אצל השאלה . ובדפוס התשו כתובה בס"י י"ד . (נז) גם הר"ף
 והר"ם פסקו דביטול בפני שנים סגו בדועבד . (נד) התשו תסוב על שלפניה וא"כ הוא מרי ש"ש .
 (נח) פסק כרי יומי בקידושין ע"ה : (נו) בה"ט על שם ר' שר שלום וכן בתש"ר א' ד' וע"י בא"י
 ה"ס . ובש"ת קל"ט מועתקת לעברית . (נז) בה"ט ע"ש רש"י . (נח) סברה זו דחאה ר' האי ע"י
 התי' שער כ"א א' וטח"ס פ"ו . (נט) ע"י ג"ק י"ד . (ס) כך הגוי בכ"ה ובכ"ז וע"י פירס ליקוסים

בה כבר פירשנו למעלה שאדם באדם אין גובין וכו'. יש עליהן מן הדין לגדותו עד שמפייסים אותו בממון ויעשו פשרה ביניהם. שנים שהיו בבית אחד וצעקו ומצאו הדם שותת מאחד. דלא ראוהו שנכנס שלם ויצא חבול. נשבע חובל ונפטר. כל גזל גוי אסור. ש"ץ ד' א', ד'. ה', ו'.

אבל. (ק) לענין אבל לילך שבת ראשונה ולהתפלל בבית הכנסת עם הצבור. ש"ץ ג' ד' ב'. (קא) מה שמקנהין ידיהם בעפר לאחר שקוברין המתים אין עושין אותו כאן ומה שנהגו כס כדי להפסיק מדבר מיתה. ש"ץ ג' ד' י"ט. פירושים. (קב) (בערוך) כלבוס. גופו נועץ בו מסמרים מכפנים ומוציאם לחוץ שעקם אותם. כיסי כשות שאינו מנוקה וכשמטילין לשכר השכר נפטר. פוזמקי פי' מסאני דליבדא דנמטי דעמרא או דעיו. (אנפיים). נימק סור יש חכמים אומרים שהיו סרות ויצאות נמקו ודועבו. קנה של סיריין. הוא קנה של ציידין ומורדין בהן העופות מן האילנות הנבזים כדיוק הנץ דאמר אמיר בחולין משום ריסוק איברים. קרן. מכלי שיר והוא של קרן ממש והיא של הליות ויש בהן פשוטות ויש בהן עגולות והן נדבקות זו בזו כשמומריין. (קג) (באשכול) הנץ החמה כמשמעו שמבקשת החמה להראות פניה ואדים העולם כרכי ויציץ ציץ.

פרק שמונה עשר.

ר' נטרונאי בר הילאי.

ר' נטרונאי (בסורא) גבר על אחיו בתשובותיו הרבות אשר השיב, וקרוב לשלש מאות מהן נשארו לנו לאות ולמופת. לגאון אשר קדמו שלחו מרחוק ספרים וישאלו תורה לנפשם בפירוש דברי הסוגיות ובדינים, בימי ר' נטרונאי דרשו לרוב סדרים והוראה בעניני התפלה וקריאת התורה ומנהגי אבלות ודברים הדומין. והוא שלח אמריו לספרד וידע מוצא ומבוא הקהלות אשר שם. וגראה שגם לשאר ארצות אירופא הובאו מענותיו. ואלו שאז אחרי בא המושל הכובש המושלמני מאפריקה לספרד. וגם מבני ישראל באו עמו ויכוננו שם עיר מושב לאחינו והיו בימים ההם גם בשאר ארצות, באיטאליא ובצרפת, נוסדו קהלות ובתי מדרש תורה החלו לצמח, או שתו יוצאי ירך יעקב עצות כנפשותם ליסד מוסד העיירות והקהלות כמנהג הישיבות העומדות לנס בבבל, למען לא יהיה עם זה ממושך וממורש גם בדת ובתורה, לכן כתבו אל הגאון להאיר לפניהם להורותם הדרך. שלא יתגודדו קהלות ישראל ותעשה תורה כשתי תורות ופרשו לנו היטב מנהג ב' ישיבות" (קסו). ויש לומר שמאפריקי אשר שם התפרצו לרוב בעלי מקרא הנוטים אחרי ענין אשר שמו שם ובירושלים קנס באו אלה הקראים גם לספרד ולאירופא וייראו ראשי העדה לנפשותם. וכת הזאת נראה שגם בבבל

פי' ר' נחשון ג' פגיעתן רעה. והנה עוד נמצאה תשובה בתשו' מהר"ם דפ' פראג סי' קס"ד וז"ל הכי אמר מר' שלום גאון ישראל משובד אין לויין ממנו בריבית ואין מלוין ממנו בריבית. והנה מסופקני מאוד אם התשובה מר' שר שלום, ומצאתי שהוזכרה תשו' רש"י בענין זה במרכי ב"מ שלי"ה והיא בתשו' מהר"ם סי' תשצ"ט אבל תשו' גאון ר' שר שלום לא הוזכרה בשום מקום. (ב) מלך ד"א תר"ז בקרב וישב על כסאו עשר שנים (בנוסח' הראשונה ח' אכן בכ"ו ו' וכן בכ"ו ס' הקבלה להראב"ד) וכבר בימיו קראו את ר' עמרם גאון ונחית מיניה ואחרי מות ר"ג מלך אחריו. ולא ידענו לשער הטעם נדחית והלא ראינו שבסידורו הובאו לרוב תשו' ר' נטרונאי. ואולי ר"ע הכניסן. (ג) י"ב, ע' ס"ז, פ"ה, קי"ח, קכ"ז, קכ"ח. (ד) ר"ע. ובסי' קס"ו הזכירו מנהג פאס וקצת אנשי אנדלוס וע' שם "אם ירצו מן השמים ויגיעו אליכם". (ז) ר' אליעזר אלף

נשאה ראש ויש הגאון את ירו להחזיק במנהג אחד (ס) ויפקוד ללכת בכל דרכי מנהג הישיבה ולא לנשות ממנו ימין ושמאל ובשבט פיו הכה את האומרים, אין אנו צריכין לכך (יג, לו, קא) ויצו להסיר השיץ מפקודתו אם יוסיף או יגרע (י"ב). והנה ענין המנהגים שהזכיר הגאון הוא מקור נפתח לבית ישראל להבין המסיבות המהלכות ומהפכות בנהוגי העם, כי הגאון בהכמתו בכל העוון והתוקף ברבריו להחזיק עדת ישראל במוסרות המנהג לא הביע אמרו כמחוקק אשר ישא על שפתיו צו לצו כי אם כחוקר בקדמוניות ספר לנו איך נהיה הדבר, איך עשו מראש ובאיזה אופן נשתנה הדין והמנהג עד אשר הגיעו אל אנשי דורו (ג, ה, יג, יד, לב, לג, רע) ויגד לנו מה ששמע מרבותיו ומה שבא אליהם גם בדברים הנוגעים לתפלה לאיסור והיתר (ז' קסז) ובמנהגי השופטים בבוא העם למשפט (דו, רח, רכה, רכח) וגם בזה היה נהוין להעיר את לבם והלא ראינו ששופט אחד טעה להקנות קנין בגט פטורין (ריד). ובדבר הזה ר' נטרונאי למופת לחוקרים כי שני הדברים אשר נודעו מתיקוני הגאונים הראשונים, התקנה לתת הגט למורדת בלי איחור ולגבות כתובה ממטלטלין הם נודעים לנו ע"י תשובות ר' נטרונאי (קצג, רח) ומוכיר הזמן אשר בו החלו לגבות מטלטלין, ואולי גם ר' שרירי בתשובות הין ראן הכינן גם ספרן באגרתו הגדולה. ר' נטרונאי הודיע לנו ג"כ תקנות ר' צדוק להשבע על מקרקעי (רפא). — בכל הזקת יד הגאון לשום מנהג הישיבותו) למופת (ה, י, יג, טז, כד, כח, מד, קלב). בצע אמרתו לחלק בין ההלכה למנהג. — הן אמת שבגדר התפלה כבר השיבו ראשי עם שלפניו למבקשי פניהם על איזה מן המנהגים, אכן בשתים עשה ר' נטרונאי חדשות בענין זה, הוא שם סדרים וישלח סדר מאה ברכות (י"ב) ויוסף לדבר על קישור וחיבור התפלות (ה' י' ל). ועוד זאת באר ענינים פרטיים וידקדק בנוסחאות אמרת המתפלל (יג, טז, יט, כד) ובסדר ההפטורות וקריאת הפרשיות (לח, מג, מה) עד שנתן מספר לסליחות שיאמרו (קלט) ובענין הפיוטים שיוסיפו (ט, ט"ט) ובהם פנה הגאון הדרך לחבר סידור מכיל כל תפלות השנה כאשר עשה אחריו ר' עמרם. ובעינינו אנו רואין השתלשלות תקון התפלות איך נהיה ואיך צמח המנהג מימי חכמי התלמוד ויגדל בדור הזה (ז). והנה באמת אהרות אומה בסדר תפלותיה הוא יתר גדול לקשור קשר האמונה אשר היא דבוקה בו ולא במהרה ינתק, והלא אף הנזרות והשבועות במריבי עם היו בכה"ג (רנח) ועל השבים מן הסרים אשר תעו אחרי שריני אמר שיעמדו בבתי כנסיות ויקבלו על עצמן שלא יחזרו לסורן (רפט). לכן קצף הגאון על הפונים ערף למנהגי התפלה ולא אמרו הדרשות רק הפסוקים לבד בליל התקדש חג הפסח ואמר עליהם שנוטים למינות הקראים וצריך לנדותם עד שיקבלו מנהג הישיבות (קא) והנה ראינו שגם בבדיקת הריאה שאלו הקהלות

שכא מאספמי ראה ספר של הקראים וספר ממנו לגאון זה (קא). (ס) ע' בדו"ד ח"ד. (ו) כבר אמרנו שמה שכתוב "בבית רבינו שבבבל" נראה שכיון על רבו (אולי ר' משה). ונראה שהתפללו במקום הישיבות בבתי מדרשות וגם בבית דירת הגאון שמוצינו בתש"ו בבישיבות ובבית רבינו (ע' סי' ל'). בתלמוד נסדור עצמות דיני תפלות וברכות לעניניהם ויפלטו בהן בישיבות אף כי שראשי הברכות כש"ע נסדור משכבר. — במס' סופרים ראינו כבר סדר לדבר איך נספתו התפלות כזר סביב לקריאת התורה ואיך החלו מדי יום ביומו במוזמורים ובפרסות שמע, גם דובר שם בנוסחאות תפלת כל המועדים בקצרת ואף בתפלות ימי החול הנוצאים מן הכלל ט"ב, הנוכה ופורים. — ר' נטרונאי השיב כבר על ענינים קטנים אשר קבצו לאחת אחת מן התלמוד כמו ברכות הבוקר וידקדק בנוסחאות וישת ענינו על הפיוטים אשר מקובו באו. ואחריו החרו החזיקו ר"ע ו"ס לחבר סדר התפלה

ליסר מנהג אחד בכל מקום (קסו, קסט). — בתוך תש"ו הגאון מצינו גם הלכות קצרות ומתן אשר אינן מכילות רק מאמר המשנה או התוספתא (רב) כדרך ההלכות הקצרות אשר כתב ר' יהודאי, ואולי כמו שראה ר' יהודאי שנהנין הדבר לתת תורה חדשה לפני העם אשר אין אומין בלבבם ללמוד התלמוד הגדול הזה ואשר לא יכלו כולם לבוא בימי כלה לקחת דעת מפי המורים, כן היתה גם מבטת ר"ג לשום דינים קצרים לגדחי ישראל בכל המקומות בומן אשר יסרו עיר מושב במרחקים וישלה להם ההלכות הקטועות אשר כתב לידע משפט אלהי ישראל. והלא באו אליו תשובות מארין רחוקה אשר שם לא נתפשטו לרוב ספרי התלמוד, וישת הגאון לבו למעת שם ע"י פסקיו שורק תורה במקום נאמן, ומן ההלכות האלה באו קצת גם אל אגודות התשובות, — בפירושו הנשארם לנו בתשובותיו הגאון הולך בדרך ר' שר שלום במקום שבא לפרש כל הענין באר היטב ואמר „משום דשאל בשאלתי הוינא לפרושי כוליה שמעת' (רלא, רלד) ומורה לשואלים הנוסחאות המיושרות במקום שלפניהם עלו קמשונים (קצנ, רד, ריא, ריד). ויקרו פירושי ר"ג למאור כי פירש דבריו כשמלה, ונס במקום שפונה לכל צדדי ההלכה להקשות מה שעומד כנגד ההלכה ולהסיר המכשלה ביאוריו באמרי החכמים הם קצרים ומיסודים על אדני פו ההשכלה, ונכבד מעשהו בענין הזה (ריא, קצ, קצא) ולאורו הלכו המפרשים ובראשם רש"י. הלא ראינו שאתר שפירש הענין מביא משל ודוגמ' ליתר ביאור (קפט) ומכנים דינין השייכין קצת לענין זה (ס"ד) והני מילי לאחר מילה. רס"ה „ושבילת יוהכ"פ רשות“ ולפעמים הביא ראייה מן הנהוג בענין כזה (רטו) ומזכיר איך היה הדין נחתך אילו בא לפנינו בתואר אחר (ר"ג, רנ"א). ובאחת מן התש"ו שופט בסברתו „יפה אומרת" (ט) וכל ראייתו פשוטות והולכות על שיטת השכל הברור, והנה באמת נשגב דרכו במקום שחותר הדין ע"פ הגיון לבו. אומר שיש להניח כל איש על חוקתו ורק מי שיש סבה לחושרו על זה דורשין וחוקרין (סג) בעניני עריות חס על טוהר בתי ישראל. מי שבא על שפחתו וילדה בן שויינה כמשוחרר (סא) משומד יכול לגרש אשתו (רטו) אסור לקנות שפחות יפות ולהתייחד עמן (סג). ובסברתו אמר שלא עשו תקנה לגולן (רמא). ואף כי ר"ג כגדולי ישראל בימים ההם לקח בכפו גם מפרי האגדה ושיחות בני אדם (מוזיקן, ט"ז). מבוטין בכפות ידים במ"ש, ע"ח. אוכלין ראשי כבשים ב"ה, קט"ו. הרוחות מלוות המתים, רפט) בכל זאת במקום שמזכיר דרך איזה מנהג מודיע הטעם הפשוט ואח"כ האגדה והרמו (ב) בענין הקבורה שמענו מפיו „המת מאי איכפת ליה“ (רעב) ובדבר התפלה אמר „צריך לחרווי קמיה מריה“ (כא). — בין תשובות ר"ג נמצאו הרבה בלשון ארמית כלשון התלמוד בסדר התפלות ובפרט בענינים גדולים כדיני ממונות, ויש מהן עברית ע"ד קצרה, ומתן שנעתקו כבר מלשון אל לשון ע"י תלמידים ומעתיקים ואולי יש מהן שנכתבו בעצם

במלאותו לכל ימי השנה. (ס) מה שכתוב בש"ץ ד' ז' מ"ג „ומאן דמקלע לאתרא דלית ביה ספרי יהודאי. כותבין פרסית. והיכי דאיכי מוחקא. בשמו ובשמה פסול ובשאר הגש כשר“ נראה שהוא מבה"ג ואינו מר' גוטנבאוי, שהתשו' שלפני דין זה בענין מסור היא מר' פלמוי. ואף ש"ץ ד' ז' מ' נראה שאינו מר' גוטנבאוי ונספת אל סימן זה הלכה מבה"ג (ע"י הערה לפ"ד) ועיין ד"ר דף ק"ח. (ט) רק הענין דיש לאשה מזונות אם גרשה בעלה ולא נתן כתובה הוזכר בירושלמי ב"מ פ"ה ואפשר שצריך לגרום לפנינו בתשובה „ואפילו נתן לה גם ולא נתן לה כתובה ישלם לה מזונות וכן הגי' בג"מ ר"יב והיא התשו' שלפנינו שמתחלת „יפה אומרת“.

ובראשונה ארמית ביתר ראיות ופירושים (י) (רכא, רכב) גם מהלכותיו נמצאו ארמיות במקום ששונה מנהגים לצבור וגם בדיני איסור והיתר (קת, קעד, רט) וכאשר הגיעה עדינו תשובה כתובה ערבית והיא בהרבה וביאור נכון (ס"ג) כן מעתיק בתש"ו אחת והיא הלכה קצרה מלה אחת מדברי התלמוד ללשון ערבית (קע"ב) וכבר אמרו החוקרים שכן היה דרך הגאונים להשיב לשואליהם בשפה ההיא אשר בה הגישו עצמותיהם (פ). גם ראינו שבדברו מדין ישראל הביט בעין פקוזה על כל מאמיני דתות אחרות, אמנושים נוצרים וישמעאלים (קעא). — פתיחות ומאמר תשובות ר"ג על הרבה דרכים. ואלו ראשיהם: הראונו מן השמים (רלב, רמט) לרוב בדיני ממונות ואיסור והיתר (י). כך ראינו (נב, סו, סח, פג, קעה, קעד, רג, רי, ריב, רכו, רכה) היו יודעים, מלפני יצאו שאלות אלו (קפה), כך למדנו (א) דעו (סה) הכין חזיון (רגב) הכין הלכתא. ושהוקשה לכם (רע) לא בררתם יפה אם הוצרך לכם (ע"א) הכין אורח' דמילתא (פב) הלכה רווחת היא (סה) והלכה קבועה בישראל: ואין לזוו ממנה (ריט) גם בסוף התש"ו מצינו "וכן הלכה" (רו). וכבר אמרנו "שמנהג ב' ישיבות" רגיל מאוד בפיו. — במקום שמביא ר"ג את הגאונים הקדומים הוא מכבדם מאוד, חולק כבוד לר' צדוק (רמד, רמט, רסא), ואף במקום שאין דעתו כדעת ר' שר שלום אינו רוצה לחלוק עליו (רו). — ממנהגי העם בימים ההם נדע ע"י תשובות הגאון: היו מן התלמידים ומשאר העם שיצאו לזמן מרובה ממקום מושבן (רא). היו מפטירין במנהג בנחמות ישעיה (לב) החכם היה דורש בלילה בשבת בקהל (סח). ר"ג מודיע לנו איך היו מדליקין השמן בעששית (סז) כיצד עשו קלפין (מ"ו) במקום שלא ידעו לעשות גוילין בהכשר הביאום ממקום רחוק הרבה (ג') באיזה מקומות משנין וקורין התרגום בשפה הידועה לעם (לו) היו אומרים או הרבה פיוטים ובתוכם פיוט הקליר ואתה כוננת (ט, קלו), היו בורות עמוקות של מים באלים"ה ולא היו שמים (ג) גוים בעיר (פה) העם היו מלוין את המת אפילו תינוק (רעג) יש שבנו בית בביה"ק לומר שם יתגדל אחר הקבורה (רעד) בישיבה היו עושין הספד לחכם וששה חדשים אחרי ההספד עשו השכבה. (ר"ע) לא היו מתירין נדרים בריה ויה"כ (רס) ובוה חזק באיזה ערים משפט העם ויגבר על מאמר הגאונים. ר"ג מזכיר ששלחו מבבל ספריהם בחותם הריש נלות' ור' חומרת' דרשוותא (ד) (רה) אופן השבועה כשאשה נשבעת (רנח) גם נראה מדבריו שהיו מנהגים משונים בתפוצות ישראל בכתיבת זמן בשטרות (במנינא דרגילנא ביה כמתא פלוני, רלו) וזה הגאון הביא לנו שם נוסח שמרי כ"ד מירפא ואדרכתא וכמנהגם בימים ההם בכתבו הטופס הכנים גם הדינים (טו) על מה ראו לכתוב ככה, והלא ראינו שבאופן זה כתבו גם הסידורים ממולח' בדינים ובראיות. — והנה ידענו ששלח הגאון סידור ברכתיו לספרד ע"י מר ר' יוסף שנראה שהלך מבבל לספרד (יב). השיב לרבנא נתן בריה דרבנא חנניא ולרבנא יהודה בריה דרבנא שאול (רפב). באו שאלות אל ידו ע"י ר' הל

(י) בג"ק סי' כ' "הראונו מן השמים" ובל' ארמית, ובש"ץ ד' ז' כ"ו עברית ובקיצור. ח"ג כ' באורך ובש"ץ ד' ז' ל"ט בקיצור. (ב) כן משמע גם מלשון ר' שרירי בג"ה שעי"א. ע' רל"ז. בעה"פ כתב "תש"ו עתוקתא לר' נטרונאי" נראה שכוונתו שנמצאה כמו שכתובה כבראשונה ואין בה מוגרעת. גם מוצא פעם אחת השאלה עברית והתש"ו ארמית (ר"מ) ונראה שהמעתיק קיצר לשון השאלה לכן העתיקה ללשון אחר. (ג) עיין קנ"א. קע"ז. (ד) אולי היה מושב היהודים שם לפני עצמו טוקת חוסה ומושב הגוים כפ"ע. (ה) אפשר שהיו חותמות של ב' הגאונים ובי

(בהלול ? רלו). ונראה ששלה תשובותיו גם לספרד לר' אלעזר אלוף שבא אחרי כן לבבל (סא, סז, קצב) ואלה מענותיו:

תפלה וברכה. (א) מים אחרונים צריכין מסובין כולם ליטול ידיהם ואח"כ ברכת המזון או שיטול ידיו אותו המזומן לברכה. כך למדנו שמנהג לסלק שלחן וליטול ידיהם כולם ולברך. מיהא אי ניה' להון לברך ואח"כ ליטול הרשות בידם ואימתי בזמן שלא אכלו דבר מזוהם. ג"ל מ"ז. (ב) מסלקין ואח"כ מברכין או מברכין ושלחן לפניהם. דבר זה אין לו בירור מדברי חכמים אלא כך מנהג שלנו בחול מסלקין ונוטלין לידים ואח"כ מברכין ובשבת מברכין ואח"כ מסלקין. ג"ל מ"ח. (ג) תרתין מילי נינהו ש"יין לפרוס את שמע יורד לפני התיבה כמשמעה. ג"ל פ"ג. (ד) כך ראינו שזה שאמרו. נתמלא זקנם להיות מצוה מן המוכרח. אבל ודאי במקום מבטל מן קדושה וברוך ויהא שמיא. אפי' בן י"ג שנה ויום אחד בדלא אפשר עושה ש"יין. ג"ל טז. (ה) ? וקרא זא"ז. וחשאני מ"ט יש לקרות ולתרגם. כך מנהג הראשונים מקום שיש ת"ח כשהיו מתפללין ונופלים על פניהם ומקדשין לאחר שעונין אמין יהא מביאין נביא וקורין בו י' פסוקים. ומתרגמין אותן. ואומרים ותשאני ומתרגמין כדי לסיים בשבחיו של הקב"ה ואח"כ מקדשין ועוסקין בתורה הרוצה במשנה. כתלמוד. וכיון שרבתה עניות ודלות והוצרכו לתמידים להתפרנס. נסמכו על התלמוד בלבד. וסמכו על מה שאמרו כל הנחלים הולכים אל הים מקרא משנה ומדרש ועקרו לקרות בנביא בכל יום. אותן ב' פסוקים לא עקרו. כך מנהג בבית רבינו"ן בבבל. ג"ל צ. (ו) אחד יושב ושנים מתפללין סימן רע ליושב בתוך ד"א לתפלה והג"מ כי יתיב ובטל אבל קרי ק"ש או מילי דצלוח' ליל' בהי"ט. ש"ת ג"ח. (ז) ולקרות ש"יין כהנים כך מנהג שקורין ופעמים שיענע החזן אומר לאחר שיודע וקורא עם הכהנים ושותק החזן וכך אנו עושינין ט) בישיבה. ש"ת קע"ו. (ח) מאור עינים מותר לירד לפני התיבה וכו' אבל אינו קורא פרשת התורה כ). ש"ת רמ"ה. (ט) האומרים פיוטים באבות ונבורות ובכל תפלות ובכל רגל ורגל מענינו ומרבין בו דברי אגדה ובט"ב ובפורים אם אומרים. מעין אותה ברכה. הרשות בידו. אבל בקבץ גליות ובהקבץ בתולות וכל כיוצא בהן אסור לאומרו. ח"ג ג'. (י) הנכנס לביהכ"נ ומצא צבור מתפללין ועדיין לא קרא פסוקי דומרא כך שמענו ממר ר' משה. ששמע מרכותיו שמברך מלך מהולל ואומר פרשה ראשונה ומדלג ואומר הללו אל וחותר ומתפלל עם הצבור אבל לומר פסוקי דומרי' (אחר כך) התפלה יש ננאי. ח"ג ג"ז. (יא) והלכתא כיון שהתחיל שליחא דצבורא בביהכ"נ יצאו כל הצבור ידי חובתן והוא דמכוין דעתיה ואעני אמנכ). ה"פ. (יב) כך השיב ר' נטרונאי לבני קהל אליסנא ע"י מר ר' יוסף לברך ברכות השחר כל אחת ואחת בשעתה א"א מפני טיגופת ידים אלא כשיעור משנתו רוחץ פניו ומברך. וכשעושה. וכל יחיד חייב בהם וש"יין מוציא את

אבות ב"ד. והנה חותם של ב"ד נזכר עוד רל"ז. (סז) עיין בטופס אדרכת' דאמר ר' נחמן' וקשה לומר שבאמת כתבו כן בגוף האדרכתא. (סח) גם בש"ת ובכ"י ע"ש הגאון ועי' באש' וברשב"א פ"ק דחולין קצת מדינון אלו ע"ש סידור ר"ע. (סח) גם בכ"י על שם ר"ג אכן בש"ת ג"ה על שם ר' האי. ועיין בא"י הים ובתש"ו ר' צמח בן פ' בס"ע דף י"ד והנה לשון "בבית רבינו שבבבל" מורגל בפי ר"ג כאמור. (סח) בהג"מ ה' תפלה פ"ה לר"ג ועי' בפרסד ובשכ"ל הוצאת ה"ר"ש בובער ובא"י הים. (ט) בכ"ה ע"ש ר"ג ועי' לעיל פ"ה הערה פ"ז. (כ) מלשון התשו' נראה שהיא מלוקטת מתש"ו ארוכה בדינים אלו. (כא) חובאה בשם ר"ג בתוך תשו' ר' גרשום בשכ"ל

מי שאינו יודע כג). ס"ע. (יג) מנהג ב' ישיבות לומר בקדושה כתר או בקול רעש. ממקומך מלכנו ובמוסף שבת וי"ט ויוה"כ ובנעילה אנו אומרים פעמים ולהיות. ואלו שיש ביניכם שנראין כמדקדקין וגורעין ומוסיפין לא יפה הם עושין שמשנין מנהג ב' ישיבות ואי מקלעינן למקום דאמר חזן מאי דלא דמי כד) מסלקינן ליה. ס"ע. (יד) ולומר תהלה לדוד או יענך בקדוש' דסדרא כשאמרו כל האומר תהלה לדוד משמע אפי' פעם אחד אלא חכמים האחרונים התקינו לישראל שבעיירות לומר בפסוקי דומרה ובסדרא ובמנחה. ואף בקדוש' דסדרא בב' ישיבות תהלה לדוד ובשאר נסיוות יש שאומר יענך. ס"ע. (טז) כך מנהג בב' ישיבות אין אומרים אלא בדברו [בע"ש] ואין אומר כלה מעשיו. ס"ע. (טז) לומר בשבת וי"ט ברוך ה' לעולם בערבית וכיון דהלכתא כרב דאמר רשות אתי בתראי ותקינן בתר שומר ישראל פסוקי וכיון דאמר פסוקי תקינו בתרייהו ברכה, זה בחול אבל בשבת כיון דשכיחי מוסיפין. וצריכין ישראל למיעל לביתן מכי לחשך. אי נמי מקמי איעקורי שרגא סליקוהו. וכך בבית רבינו בבבל. ס"ע. (יז) היכי דלא התפלל בע"ש ו' ברכות ושמע משי"ן ו' מנן אבות נפיקו. ס"ע. (יח) יהוד ברי"ה אין לו רשות לא לומר ולא לקרות (ס) הלל. רי"ן. (יט) בהבדלת מ"ש אם אומר הבדלת ישראל ממצרים כגון תברילני לדודי מטומאת פתרום הרשות בידו ואמת ואמונה כל זאת פעלה ימינך אין מנהג לאמרה במתיבתא. ס"ע. (כ) אין אומרים פסוקי מוסף ב"ש אלא שבת ורי"ה ולא ב"ש. רי"ן חוה"מ. (כא) ברכת השחר מחדוש מעשי בראשית הן וצריך אדם לחדווי ולשבוחי קמיה קוב"ה אף שלא שמע תרגול. ומברכן בעת חידוש ובעת פירוד לילה מן היום. אש'. (כב) הנופל על פניו צריך לתלות פניו למעלה מן הקרקע כדי שלא יהיה נראה כמשתחוה לשלפניו. ט. א"ח קל"א. (כג) נפילת אפים אפי' בצבור על פניהם אחר התפלה רשות היא. שם קל"א. (כד) ? אם אומרים בשבת אשר כלה מעשיו. אנחנו בישיבה. אין אומר אלא מעריב ערבים. מנהג פסוקים וברכות אחרונות בק"ש ערבית והקריאה ב"הו"מ. גמוי"מ קי"ו וק"ב. (כה) ולישב ברחוב ביה"ב ? בעת תפלה העושין כך קלות היא אסור לשווח בין ישתבח לפרשת שמע והווי יראין מן המקום ועל תעברו על דברי חכמים שכל העובר על דברי חכמים חייבין מיתה. (כו) המתפלל בינו לבין עצמו בשהרית יוכל לומר בורא קדושים ואם אמר עונין באימה ואומר ביראה צריך לומר קק"ק. אבל אין לו רשות לומר קדושה כאחד עונין אלא מדלג וכשיגיע עד שפה ברורה ובנעימה מדלג ואומר לאל. תש"ר ח"א כ"א. (כז) שמענו מרבתינו ג' שמועות ט' ועבד ט' וארון שנים ושבת שנים וקטן פורח. אין הלכה כמותן. שבה"ל. (כח) פסוקי דומרה אלון בב' ישיבות ואח"כ או ישיר. העי כ"י. (כט) היכי דלא התפלל ו' ברכות ושמע משי"ן מנן אבות. יצא ידי חובתו. העי כ"י. (ל) ופסוקי דומרה שאנו אומרים

ס" כ"ח. (כ) בה"פ ע"ש ר"ג ובמ"א רמ"ז בשם ר"ע ור' שרירא ור' האי. (כ) ברא"ש ס"ע התשובה בקיצור. ותשובת ר' גטרונאי שייכים מיד אחר. וכל יהוד ויהוד חייב בהם ובאשכול ח"א דף ו' הובא מעם דין ברכות בשם הגאון ונראה שגם זה הטעם היה בתוך תש"ו זאת. והנה ברכות שסידר ר"ג לבנו אליסנה היו יודעות משכבר אבל לא היו מסודרות ועיין בפרסם ה' על הא דלא עשני בור כתוב. ואפילו הכי לא חזאי לברכה משום דשאלו מקמי ר' גטרונאי ולא סדרה כלומר באותה תשובה מסודר הברכות לא כתב ר"ג אותה הברכה דלא עשני בור. (כ) חובא גם במנהגי. (כ) אית' במנהגי. (כ) בכיו"ז על שם ר' גטרונאי ובטור

מפתח לתשובות הגאונים

בכל יום כאן בבי' ישיבות אין רנילים לומר או ישיר אלא אחר שחותם על פסוקי דזמרה לאתחיל חותם ופורס על שמע וכן בבית רבינו ובשאר בתי כנסיות אומרי' ויושע וכל השירה בכל השבתות ובמועדים. העי' כ"י.

קריאת התורה ומגלה. (לא) כך אמרו חכמים כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה כרי' שישמע פסוקי' (לב) ברורות הראשונים כשהיו קורין במנחה בשבת היו מפטירין בס' ישעיה וכולן בנחמות ולא היו מוסיפין על י' ובשני פרסים גורו שמדא שלא להפסיר וכיון שנסתלק נסתלק. ח"ג צ"ה. (לג) ר' נטרונאי בשמיה דרבנן סבוראי היכי דקרי שיתא ואפסיקו בקדיש והדר אפסירי אינו עולה מפטירי' (לד) למנין ד' ואי לא אפסיקו עולה. ר"ף פ"ד דמגלה. (לד) כהן ע"ה וישראל ת"ח כהן קודם מפני דרכי שלום. ס"ע. (לה) דוכתי דמצלי בי עשרה ולית להון דידעו למיקרי בס"ת קרי כל גברי ד' זמני ושפיר דאמו. ס"ע. (לו) אלו שאין מתרגמין ואומרין אין אנו צריכין לתרגום תרגום רבנן אלא בלשון שלנו. אין יוצאין י"ח דהרין תרגום על קראי אסמכתו רבנן. ס"ע. (לז) לרבנן די אפסי' יו"ט שחל שבת במנחה באי זה ענין קורין. בפרשה שנוהגת בלא יו"ט. ס"ע. (לה) ? וששאלתם שבת חוה"מ שקורין ראה ומתרימי פ' פסל לך בא' בשבת או בע"ש אי כופלין אותה. מאן דשאל שאלת' לא עיין. דלא מתרמי פסל בע"ש ובא' בשבת. ס"ע. (לט) אי ליכא אלא חד מוטב לגללו בצבור [כשקורא בני ספרים] ולא ליבטל לקרות. אש'. (מ) ש"ץ הקורא מגלת אסתר צריך לסודרה כאחת ובנשימה א' א"צ אלא בני המן ועשרת. ושיעורו בין פסוק לפסוק כדי נשימה כט'. ה"פ. (מא) בהלל ובמגלה ובק"ש אם פסק ושהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר. ס"ע. (מב) המנהג בבי' ישיבות הקורא בצבור קורא וכוך כס"ת. (מג) ר"ח טבת בשבת מפטירין בשל חנוכה. תניא. (מד) תפלות של שבת של ערבית ושל מנחה אם אומרים תפלה אחת כשם שאנו מתפללים ביוה"כ ובי"ט. כך מנהג זה בבי' ישיבות ובבית רבינו שכבכל בערבית אומר ומברכתך ובשחרית ישמח משה ובמנחה אתה אחד. ואם טעה ופתח בא' חונן נומר. העי' כ"י. (מה) כי מקלע ר"ח ניסן ושבט ואדר בשבת קרא שית' בפרשתא דשבתא דלא פסקי ביתגדל והדר קרי חד בריח ופסקי ביתגדל והדר קרי חד ומפטיר במועד ז). העי' כ"י.

ס"ת תפילין מזוזה וביהכ"ג. (מו) ס"ת שאין לו תנין מותר לקרות בו אבל העושה אותן משובח וכן שעטנו נ"ץ. פתוחות וסתומות אין לל' לשנות. ש"ת של"א. (מז) כך ? עושין עורות של גוילין אצלנו מביאין עורות יבשין שמשירין את צמרם ושורין אותן במים. ואח"כ מטילין אותן לבור. מים ומעט צואת כלבים. ומעט מלח. ומשהין אותן. ושח מן העפצים האלו בפניהם בבי' צדדין ומולף עליהם מים לז'. ש"ת של"ב. (מח) יריעות שלנו וקלף שלנו מעובדות בסיד כך ראינו קלף שעיברו לשמה אע"פ שלא עיברו בצואת הכלבים בעפצים

אוי"ח נ"ד קצת ממנה ע"ש ר"ע. (מ) בשבת"ל לר"ע. (כ) הובאה גם בפי' ונראה קצת שההלכה מרי' נטרונאי מרי' ינקא שאמרה משמיה דרבנן סבוראי אכן בכ"י העי' הובאה ע"ש ר' נטרונאי וגם על שם ר' פלמוי. (כט) במ' או"ח תר"ץ ע"ש ר' נתן ונראה שהיה כתוב ר"ג לכן נתחלף השם. ובה"פ ר' נטרונאי. (ל) צ"ל במאורע. (לא) בה"פ ע"ש ר' נטרונאי וכן הובא ברא"ש. (לב) באש' סתם ועי' ברי' ירוחם והנהגת אמרנו שהתשו' מרי' נטרונאי בהיות שהקדמת לה בש"ת

כשר אבל וריעות צריך עיבוד לשמן וצריכות עפצי. ה"פ (מט) קלף של ס"ת אם אפשר לישראל לעבדו לשמה מצוה מן המובהר ואם לא ילך אצל גוי ויאמר לס"ת אני צריך וכשמעבדן גויל שבס"ת יסייע עמו מעט וכה"ג הוא עיבוד לשמה. או"ח נ"ב ח"ג. (נ) ששאלתם מקום שאין בו שיודע לעשות גוילין ולא דק והוצרכו לעשות ס"ת ומצא קלפין שבאין ממקום רחוק. הווי יודעין שעיקר קלפי שאתם אומרים לא הכשירו רבנן דתרתין מתיבתא. ולקרות בצבור אלא ר' משה גאון ממתא מחסי' עיבוד לשמה רבנן דתרתין מתיבתין סבירו לה דכל שלא לשמה. פסול ומדרי' משה פליגי נמי בהא והאמר מצוה מן המובהר למיעבד עיבוד לשמה. אתם שאין במקומכם מי שיעשה גוילין ולא דק אם יש במקומכם ס"ת כהוגן השמרו. ואם לאו אל תשביתו קריאת ס"ת מפני זה. עת לעשות. כדאי הוא ר' משה לסמוך עליו בשעת הדחק. או"ח. (נא) רצועות צריך עיבוד לשמן משום יו"ד ודל"ת של תפילין וצריכין להיות טהורות ושהורות. ח"ג כ"ג. (נב) תפילין ? לאחר שקיעת החמה כך ראינו מהם שהיו עושין שמיחין אותן קודם שקיעת החמה ומתפללין בהם. וקורין ק"ש עד ויאמר ומסלקין אותן. ואם יש שעה שצריך לשומרן. ואין לו פנאי לסלקן מתפלל בהן ערבית. ח"ג פ"ד. (נג) כל כתבי קדש כס"ת ומטמאין הידים ואין נוגעין בהן אלא במטפחות. א"ח. (נד) מוזות * רבים נדבקת פעמים ביובל ומוזות יחיד פ"א בשבועה. והלכת' בית שיש בו ב' ונ' פתחים צריך מווי' בכל פתח. ש"ת קנ"ו. (נה) שמן שנרדו להדליק אותו בביהכ"נ מהו שיקראו לאורו בתלמוד בשבת שמא יטה. אבל בחול מותר לקרוא לאורו. וא"ת דקאמרינן לענין חנוכה. אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה. התם מצוה להדליק נר חנוכה הכא לנהורה קא מכוין להרבות מאור בביהכ"נ כמה דקרי בתלמוד ובאגדות טפ"ו) איכא מצוה. ח"ג ד'. (נו) תפילין חייב למשמש בהן כל שעה. אש"י.

ציצית מילה ועבד. (נו) מהו להטיל ציצית ? של פשתן. אין עושין אלא של צמר כך ראינו שאלה זו כהוגן שאולה. ואי אמר מר לירמי' חוטי דכיתנא למאני דכיתנא מעולם לא אמרו רבנן למירמי' (ז). ח"ג א'. (נז) תכיפה אחת. קשר א' אינו חייב בשבת ולענין חיבור אינו מתחבר עד שישנה. למטה קשר אחד ולמעלה ג' (ז). ח"ג צ"א. (נח) והיכי דהוי כורך גדיל של ציצית ונפסק החוט אסור לקשרו ולכרכו דקאמרינן בהדי' נפסק מעקרו פסול. ה"פ. (ס) האוחז בציצית בשעת שמע יתירותא היא. גמ"מ ל"ח. (סא) ר' אלעזר אלוף דמן אספמי' שאל מי שבא על שפחתו וילדה בן. ושוננהו (לט) כמשוחרר.

סימן של"א ממנו היא בה"פ. (לג) איתא בגי' ס' תל"ב "תשרי ר' האי' וקצת ממנה בסי' וי"ד רע"א בשם גאון. ושם כתוב מורי ר' משה וצ"ל מר ר' משה. — צ"ל במקומות אלו. — צ"ל אין יכולין לעמוד בה. (לד) איתא בה"פ ובתשרי ח"א ג' על שם ר"ג. (לס) הובאו בה"ג בתוך תשרי גאון זה ועיין בש"ת בסי' קנ"ג והוא אסיפת אוהו דונים שכתוב על ראשיהם רש"ש. (לז) ע"ש ס' צ' בשם גאון זה. והיא בה"פ ע"ש ר"ע ובתמים דעים ע"ש ר' חיי ויהתשו שלפנינו בעיטור ובאשכול ע"ש ר' האי אולם כמכריע ע"ש ר' נטרונאי ובאמת לשון התשובה כלשון ר"ג "מעולם לא אמרו רבנן. ולא שמענו. ומאן דרסי' עובר משום לא תשא" אף כי שכח"ג ס' צ' הביא הגאונים שלפניו. והנה שם ובאש"י הגי' "מעולם לא כתבו במתיבתא דמת' מוחסין" משמע קצת שר"ה כתב התשובה ולא ר' נטרונאי שחי בסורא אכן אם הגורסא כסי' א' בח"ג "מעולם לא אמרו" אולי נוכל ליחסה לר"ג ועיי' באש"י ובנחל אשכול שם דף צ"ט ובח"ג ס' מ"ז. ונראה לגרוס בראש השאלה "מהו להטיל ציצית של פשתן לסדרין של פשתן" וכ"א בא"ח ובת"ד (ולפנינו בח"ג א' "לסדרין של צמר"). (לח) בתוך התשובה "והא דרבא" עד

ש"ג נ' ו' ט"ו. (סב) המוכר עבדו לגוים קונסין אותו עד עשרה באותן דמים שמכרו ואם העבד רשע ונגב ואינו נזקק שומר מצוה מותר למכרו. שם ל"ו. (סג) אסור לקנות שפחות יפ' תאר להתייחד עמהן ואם אמר פלגש היא צריך להראות נט שחרור. שם ל"ח. (סד) והלכתי כרבי אליעזר. מרחיצין את המילה ביום ג' שחל בשבת. והיכא דאשתפכי (ט) חמימי' אחר המילה אומר לגוי ועושה. שם ג' ה' ז'. שבת וקידוש. (סה) דעו שיש לקדש ולהבדיל בבתי כנסיות אע"פ שאין אורחים שם. ואם רוצה לחזור ולקדש או להבדיל בביתו הרשות בידו אע"פ יקדישו על היין בביה"כ. מפני שהמטעמת של קידוש שבת רפואה היא לו. ג"ל. נ"ב. (סו) * נר שלא הדליקו באותה שבת מותר לסלטלה אבל נר ומנורה שהדליקו בה באותה שבת (נ) אסור. ש"ת רל"ו. (סז) מנהג שלנו נרות של ביה"כ נותנין מים בעששית ושמן צף על פני המים ודולק שמן. עד שמגיע למים וכובה. כך ראינו שאין משום גרם כבוי וזה מנהג של כל ישראל. כבר פירשנו תשו' שאלה זו בתשו' שאלות של מר אלעזר. ה"פ. (סח) חכם צריך לפתוח פרק בקהל והוצרך לעיין בספר לאור הנר ואחרים עע"ג. כך ראינו אם אדם חשוב הוא שאינו רגיל לתקן את הנר מותר ואם אינו חשוב ואחרים עע"ג מותר. ה"פ. (סט) והאי דאמור רבנן מאן דמיקדש בעי מיטעם מידי הכין משמע דנהמא דוקא. ח"ג ט'. (ע) רחיים. כך ראינו כיון שהשכירו לגוי קנאו. ואי משום שביית כלים. הכי מסקנא (נג) כב"ה דשרי. ח"ג י'. (עא) לא ביררתם השאלה הו' יפה אי לקדש בשבת ולברך על העריות הוצרך לכם אסור. ואי קדשו מבעוד יום. והוצרך לכם להכניס כלה בחופה בשבת ולבעול. דמותר. ואי לברך ז' ברכות הוצרך לכם. דמותר (נד). ח"ג י"ז. (עב) אשה מאי שתצא בנומים בשבת. א"ר יהודי כל שאמרו אסור לצאת בו ברה"אף לחצר אסור הנ"מ בהנך דאם יוצאת חייבת חטאת אבל בהלין דלא תצא ואם יצאת פטורה לא גזרינן למיסרינון בחצר. ח"ג צ"ו. (עג) אסור לארס לספר דברים של חול בשבת ולא התירו חז"ל אלא שיאמר. הנראה שתעמוד עמי לערב. הלכך אסור לדבר על דברים של חול בשבת. ה"פ. (עד) שומטין מנעל * מעל גבי האימום בשבת (ט). ש"ת רכ"ב. (עה) * מאן דמיקלע בשאושפיו דגוי כהדי פני' במעלי שבתא ולא הספיק לשכור רשותו עד שחשיכה יכול לשכור משחשיכה ושפיר דמי. ה"פ. (עו) ? גוי שיש לו ב' פתחים לב' מבואות כך ראינו שאם הוא רגיל בשניהם אסור על שניהם. ואם בא' מהם הרגיל בו אסור ושאינו רגיל בו אינו אסור. והלכתי שרשי אילן נבוהין מן הארץ ג' טפחים אסור לישב עליהן בשבת כמאן דתיב על אילן דמי. תחת הקורה ובין הלחיים כך ראינו שמותר להשתמש תחת הקורה. נעץ ב' יתדות בב' כותלי המבוי והניח קורה על גבן כך נראה שאסור לעשות כן. ה"פ. (עז) ישראל ששכר בית או עליה בפונדק של גוים לחדש ויש שם גוים ונצרך ישראל לצאת. להעלות מים. יש לו להוציא כלי? כך ראינו אם ישראל אחר הוא איני

לא עבדינן בה עובדתא שויך לסי' צ' (עיין לפנינו ב"ז). (ט) הובאה שם בתוך תשו' ר' שירי וגם הר"ף פ"ב דיבמות הביאה על שמו וע"ש וחז"י לגאון דמספקי למילתי ועי' בבב"ב פ"ט כתובת יבמין. (נ) באותן דמים שמכרו כ"כ גם הר"ף והרמב"ם פ"ה עבדים א' "בדמויו" ועיין בש"ס על הא דבהמה מעמי משום דהדר' ליה ליקטו חד טפס. (ז) גם בכ"י הע' ע"ש ר"ג ואת דאמרי משום ר' מנחם. (נג) כ"א בה"פ ומתוקנת בב"ה אולם ביותר ביאור בש"ת רל"ט. (נז) גם בה"פ ע"ש ר"ג. (נד) ש"ת רכ"ד הוא קיצור מתשו' שלפנינו. (נח) בכ"י לפני הלכה

אוסרים ואם כמה ישראלים ושכרו מן הגוי שפיר ומה שנתבתי צריך לערב מילת' פסיקתא אין עירוב מועיל במקום גוי. עד שישכורו. ה"פ. (עח) מביטין בכפות ידם בבורא מאורי במוצאי שבת. ס"ע. (עט) אם אין לו יין מקדש בפת ובמקום בופה"ג אומר המוציא. רי"ץ. (פ) אם לא הבדיל מבדיל עד רביעי. רי"ץ. (פא) קידוש טועם כדי רביעית שהוא מלא לוגמיו. רי"ץ. (פב) היכי דיתבי בחצר וקא חזו פורתא מנהורי דשרגא דאיכא בכיתא. הכין אורח' דמילתיה מיתב להרא שרגא ומקדש ואי לא אפשר כגון דאיכא הבלא סריכי ליתבי בהאי דוכת' ולקדש. ג"ל ס"ג. (פג) בור ברה"ר. להוציא מן הבור להשקות בהמה או אדם. כך ראינו שאין תקנה בדבר זה אלא א"כ עשה לה מחיצה גמורה גבוה י' טפחים שמחוקת אדם או בהמה או רובן. גמ"ט כ"ד. ? (פד) גן או קרפף שהיה אחרי בתים ובפתח פתוח מבית לגן. הגן יתר מבית סאתים. הלכך אין ממלטלין בו אלא בד'. שם כ"ה. ? (סה) נורות שלכם שפירשתם שהן עמוקות ביותר כיצד עושים להם מחיצה תמה גדולה תמהנו. אליסנה שאין בה גוי שאוסר עליכם מפני מה אין אתם מערבין ערובי הצרות. שם כ"ו. (פו) שיירה שחנתה על שפת הנהר והקיפוה כלי בהמה וכו' נעשית כרשות היחיד. והצר שאין לה מחיצות כל עיקר. הרי היא כרמלית כ"ז. (פז) ? מי שהקיפוה גוים מחיצה בשבת. או דילמ' גוים עצמם מחיצה הם. אי אפשר לומר אלא באהלים שלהם. שם כ"ח. (פח) הצרות הסמוכות לביהכ"נ לא שמענו מעולם שצריכין לערבו. ביהכ"נ של כל העיר הא כיצד אוסרת. שם ל"ב. (פט) מרחץ של גוי שלא פקקו נקביו מע"ש ומימיו משוכין בשבת אסור לרחוץ בהם בשבת. שם נ"ב. (צ) אם יש לגוי חלק האיך יחלקו. וליתן ריחים בשבת בקבלנות. שם נ"ג. (צא) קדרות שטומנין ברמץ בע"ש. שם נ"ו. (צב) פ"י אין נותנין ביצה בצד המיחם. שם נ"ח. (צג) שנים קורין בס' א' בענין א' לאור הנהר. שם ס"ו. (צד) מי ששוכן בעליה ומוציא זיוין על הנהר האיך התרתו אם מים מקלחין. שם ע"ב.

פסח. (צה) במקום שאין תרומה .. חולין כחכמים בין כך ובין כך מבערין בזמנן. ש"ת צ"ג. (צו) אם אינו מוצא יין בכמה פרסאות. כך ראינו שורה ענבים או צמוקים במים. ה"פ. (צז) אם עברי' לילה ראשונה אין תשלומין לד' נוסות. ה"פ. (צח) וששאלתם. כך ראינו שזו פורני ותגור של חרם שאופין בו כל השנה מותר לאפות בו מצה בפסח. ומפק' של חרם שניסקת מלמטה ועל גבה אין שם גחלים ואין שלהבת עולה. ואופין בה חמץ. אסור לאפות בהן מצה. ש"ת רע"ג. (צט) ולעשות מלאכה בע"פ כמנהג המקום. ש"ת. רע"ד. (ק) כך ראינו דהא דאמור רבנן מי פירות אין מהמיצין הלכה היא. אבל אם הטיל מים בשמן. וצריך שמירה וצריך שיעור. ש"ת רפ"ט. (קא) מי שאומר בקידוש של פסח אשר קדש את ישראל וכשגומרין מה נשתנה אין אומר עבדים היינו ואין אומר מתחלה אלא אומר ויאמר יהושע. פסוקן כמות שהן ואינו

זאת אשר היא גם בה"פ. והכי א' ר' גטרנאוי. (ט) כ"א בה"פ אולם בכי"ה ר' שירא. (ח) איתא גם בס' העי' כ"י. ובסדר הזה הוא מקדש ויכולו. . . ואם יש לו יין מברך בפח"ג ואח"כ על היום וטועם ממנו כדי רביעית ואם אין לו יין מקדש על הפת. (ט) בתוך חסי. ותיבות. מר' גטרנאוי. הן תחלת תשוי אחת חובאה בשמו גם בעיטור. וצריך להגיה בש"ת. אבל מקום שיש תרומה שא"א לבערה בשבת. (ע) בש"ת קי"ז נוספות ותתשו' גם בס"ע ובשבה"ל ע"ש ר"ג. (כ) ברי"ץ ע"ש ר"ג. (כ) עיין הרר"ש פונסקער בליקוטי קדמוניות דף מ"ה ובהערות שם סימן

אומר מדרשא כלל ואומר ר"ג אומר אשר גאלנו והלל תימא גדולה בכבר זה מי שנוהג. אציל שלא יצא אלא מי שעושה כן מין הוא וחלוק לב הוא וכופר בדברי חכמים ובוזה משנה ותלמוד וחייבין כל הקהלות לנדותו. וכי עבדים היינו שאמרו חכמים ז"ל לא מן התורה הוא אלא הללו מינים. ותלמידי ענן ירקב שמו אבי אביו של דניאל. שאמר לכל התועים והזונים אחריו עזבו דברי משנה ותלמוד. וראה מרנא ורבנא אלעזר אלוף ז"ל ספר תועבות שלו שקורין אותו ספר מצות. ועכשיו צריכין לנדותו. עד שחזורין למוטב ומקבלין עליהן שנוהגין כמנהג של ב' ישיבות שכל מי שאינו נוהג מנהג שלנו אינו יוצא ידי חובתו (א). ס"ע. (קב) ? כי עבדינן חמרא בפסחא מן צמוק ובתר דעבדין נטירותא יתרא זימנין דמשתכחן בעידן סחיטה תלת חיטי. ונהגינן באיסורא ומבערין ליה מקמא פסחא. לשתייה בפסח' ל"ק מבעי' לן. לביעוריה. הכין חזינא דאי לא למשתייה שפיר עבדיתי. אי לא ידע דבוודאי אית ביה תערובת חמץ לא מזהר לבעוריה דכי אמרת לענין חמץ בפסח הנ"מ היכי דבוודאי אית ביה תערובת חמץ. אבל היכי דמשכחין ב' וגי חטי בצמוקי מנא ידען דנפיק מנא למסריה (ב). ט' אויח תמיב. (קג) הדביק ואח"כ הסיק כל שאינו מעכב הפת עד שיבוא לידי חימוץ מותר לאפות בפסח. רי"ג. (קד) אע"פ ששנו חכמים לשה היא מקטפת. אינו מנהג ומעשה שאנו עושין בבי ישיבות כחכמים דמתני' שלש נשים. רי"ג. (קה) די' מוסות כל אחת צריכה ברכה. רי"ג. (קו) ובצעין למצה לתרין ובלא ברכה ומגביהין פתורא. רי"ג. (קז) אומר מה נשתנה ומתרגם לאנשי ביתיה ואמר עבדים היינו וכשאומר מצה צריך להגבית. רי"ג. (קה) אמר מר ר' נטרונאי וליפין ריפת' דלחמא עניה בשרירה ומברכין המוציא על אכילת מצה (ג). רי"ג. (קט) משך תורי. חל להיות בחמישי מקדימין וקוראין ראה ומשך תורא פסל קדש. רי"ג. (קי) מצוה למימני יומי ולמימני שבועי בין בחול בין בשבת. רי"ג. (קי"א) ר' חמי טביל במעלא יומא דפסח' פי' ועכשיו אין הלכה כר' חמא. נמו"מ. (קי"ב) שיעור חלה לענין פסח ומשקל הביצים. ממלאין כלי מים ונותנין הביצים לתוכו. נמו"מ קי"ד. (קי"ג) ? והלכתי כל יורות קדרות של מתכות שצריך להשתמש בפסח מדיחן ומגעילן. ואח"כ ממלא את היורה הגדולה וסוכב את שפתיה בטיט ומגעילה כמשפט הראשון (ד) שי"ת ר"פ.

י"ט מועד ר"ה ויוה"כ. (קיד) מהו להדליק הגר לקרוא לאור בספר ביי"ט כך שנינו שאפי' לדבר הרשות מותר דק"ל ככ"ה. הי"פ. (קטז) בוצעין על ? ב' ככרות ביו"ט כדרך שבוצעין בשבת (ס). ס"ע ע'. ? (קטז) מה שרגילין ליקח ראשי ? כבשים בר"ה ואוכלין מיני מתיקה ושוחטין תרנגולים בעי"ב ומסתכלים בצפרנים כמ"ש. זה נהוש לטובה הוא וחכמים ובעלי בתים בעיי"כ עושין כן. ובמ"ש כך עושין בבי ישיבות (ו). ח"ג צ"ג. (קי"ז) גרם כיבוי ביי"ט אסור. והלכתי ב' י"ט של גליות בי קדושות הן. שי"ת קפ"ג. (קיח) ? והאי בר טבי' דאיתציד ביו"ט ראשון ואישתחית ביי"ט שני. כך ראינו. שצדום גוים. מותרין ליי"ט שני.

ג' וי"ג. (כ) ברי"ג ע"ש ר' האי. (כ) היינו כורך הפרוסה בשלימה. (ד) ברי"ג ע"ש ר' האי אכן כבי"ה ר' נטרונאי וברא"ש פ' כ"ש סתם תשו הגאון. (ס) לדעת בעל איי הים היא מרי"ש ורי האי. ע' שי"ת קפ"ו אולם גם בע' כ"י הובאה ע"ש ר' נטרונאי. (ט) גם בה"פ ע"ש ר"ג והתשובה הכתובה בש"ת ק"ד (בטעות נדפס שם ק"ג) ושאלתם ברכת אור היא בכ"ז וכן

אבל ב"ה אסורין ואי קשיא לדבני בשכר. אינן בני תורה ואתם ברחמי שמים. אלא אתם חשובין לפנינו כמותנו (מ) ש"ת קפ"ד. (קט) תבלין של קדרה נדוכין כדרכן לבד ממלח' ומוריקא. ש"ת קפ"ה. (קכ) להביא מבית האומן כלים לצורך המועד וליתן בנר לצבוע או לחייט לצורך המועד ולשלום אנשי ביתו אסור והא דתנן ואלו כותבין במועד קרושי נשים זהו שטר אירוסין אבל כתובה שטר חוב הוא ואין כותבין במועד. ש"ת רי"ג. (קכא) החייטנים עניים כך ראינו שאם צריכין להתפרנס באותן ימי חוה"מ מותר לעשות להם בצנעה. ואינם יכולין אפי' בפרהסי נמי מותרת. ש"ת רמ"ו. (קכב) וששאל' בכל איסור דחושי"מ גבא קנסינן או ממונא. כך ראינו. ממונא קנסינן וכל מקום שא"א לקנוס כגון חייט. שהם עושין מלאכה לאחרים. קונסין אותן בעצמן. אין קונסין בנו אחרונט). ש"ת רמ"ו. (קכג) הדתי יש מפרשין כי שרי ר' יהודי למיעבר כיכי בחדתי בנטיעה שלא השרישה בארץ כראוי ואם עושין לה עונות יבשין ודתני אין עושין עונותם) בישנים שהשרישו בארץ. רי"ץ. (קכד) מי שבא לירו דבר סהורה לישא וליתן בתוך ביתו בחוה"מ היתר גמור הוא. רי"ץ. (קכה) בכיבוס כלי' פשתן במועד הילכת' כד שלח יעקב בר גיורי דהא בר הדיא וכו' אלא הכי קאמר מאן לימא דברצון חכמים. והלכת' כר' יוחנן דכלי' פשתן מותר. רי"ץ. (קכו) מי שהיה במקום שאין השיירות יוצאות אלא ב' פעמים בשנה ומבקש לכתוב אגרות בחולו של מותר לכתוב. שזה הסדר. אבל ודאי שלום בעולם ואין לו צורך כלל לא יכתוב. רי"ץ. (קכז) שמביאין גוים פרים ואלים מחוץ לתחום בא' בשבת ובע"ש ופעמים שחל יו"ט להיות יום השוק ואינו ידוע אם על דעת ישראל או על דעת גוים מביאין אם מותר ליקח מהם תשובה כך ראינו שאסור ליקח מהם ביו"ט ושש' מה מעם כיון שאליוסנה מקום ישראל ויש בה ישראל הרבה ה' אלהי אבותיכם יוסף. ואין ביניכם גוי כל עיקר בוודאי על דעת ישראל הם מביאין וא"ת כיון שהוא יום השוק שבאין גוים וכו' כיון דעיקר ישראל ואי אפילו בקורטבה הוה דבר הזה ששם מקום מלכות הוא וישראל מרובין וישמעאל מעט אם יש לחוש שמרבין וכו' אסור, אתר כאליוסנה לא כ"ש. ובשביל קמח שנמחן בשבת וביו"ט אין לחוש אלא שבא מחוץ לתחום ואין לו תקנה אלא שיביא מעיי"ט. ק"ה. (קכח) כרמים שלכם שמירה וחרישה שלהם מגיע ב"ה ניסן. ויש פסידא גדולה. לקולא עבדינן אפילו בדבר שהפסדו מועט ס"ג) גמוי"מ פ"ו. (קכט) אין לומר צדוק הדין ולהספיד בחנוכה ובפורים ב"ה וחוה"מ. תניא. (קל) אסור לסחוט אשכול של ענבים בין בתוך הקדירה בין בתוך הקערה ס"ג). תש"ד. (קלא) ב"ה ש"ץ אומר ט' ויחיד ד' וביתו יחיד ט'. ס"ג) מנהיג ר"ה. (קלב) מברך לשמוע קול שופר וכן מנהג כל בני הישיבה. ה"פ. (קלג) ביום א' של ר"ה אי איפשר לישב בו בתעניות דאוריית' אבל בשני ובשבת לית בהו קושי ס"ד). רי"ץ. (קלד) סיכה ? כך ראינו סיכה וכל שאר דברים מותר מבעוד יום ובלבד שיוסף מן החול על הקודש ס"ה) ש"ת ש"ב. (קלה) זה שקורין במנחה ביוה"כ בעריות מפני שיוה"כ

ג"ל סי' מ"ט ועי' מרד' ריש ר"ה. (מ) בה"פ היא אתר תש"ו מוחסת לר"ג ולשון "חשובין לפנינו כמותנו" אולי יתכן לגאון זה עי' קכ"ז. (נח) ברי"ץ עיי"ש ר"ג וכן בה"פ היא בתוך תשובותיו. (נט) ברי"ץ עיי"ש ר"ג. (ס) נראה שגורם הגי' כיכי בחדתי במקום בכני בש"ס שלפנינו. (סא) גם בכי"ה. (סב) תש"ר II דף ג"א בתוך תש"ר ר' האי. (סג) הובאה בש"ת תוך ס"ו וברי"ץ. (סד) באר"ח כתוב דברי הגי' בזה"ל "יש שני ושבט שכנתים משונים מכל השנה ומתענין". (סה) בה"פ

מפתח לתשובות הגאונים

אין מתכפרין בו עונות עד שיהזרו בתשובה וכו' דאם ח"ו בן ישראל שפרץ בעריות וכו' וזכר עבירה שבאת לידו והזור. ח"ג ח'. (קלו) יוה"כ שחל בחול מברכין על האור מפני שאסור להשתמש בה ביוה"כ. ס"ע. (קלו) אין אומרים אתה כוננת וסי' עבודות אלא במוסף. ס"ע. (קלח) קודם תפלת ערבית ביוה"כ ש"ץ אומר זמן להוציא מי שלא בירך. רי"ץ. (קלט) מנהג בשחרית אומר ז' סליחות ובמוסף ה' ובמנחה ג' ואם יש פנאי אומר ה' ט' אריח תר"ך. (קמ) הרוצה לומר סליחות ביוה"כ במנחה הרשות בידו. שם תרכ"ב. (קמא) ועכשיו שחדש מנהג אחר לעשות קדירות בשר וטומנין אותן על הגחלים כדרך שעושין לשבת ובמוצאי יוה"כ אוכלין. ובהיתר ואינו חושש לכלום. גמ"מ ס"ג.

סוכה לולב ט"ב ותענית. (קמב) ב' דפנות ושלישית אפי' טפה כיצד מעמידו. כנגד ראש תור. רי"ץ. (קמג) חתן וכלה ושושבינין ובני החבורה פטורין כל שבעת ימי המשתהו. רי"ץ. (קמד) כך חזינן דלא מחייבין ישראל למעבד סוכה אלא בבית. אבל בתי כנסיות. אלא אם עושין בשביל עוברי דרכים. סוכה בבית"כ אין מברכין. ש"ת ש"ט. ? (קמד) כך ראינו שאסור לעשות כן דתנן בהד"י פרס עליה סדין מפני החמה. פסולה. ש"ת ש"יא. (קמה) הא דתנן המשלשל דפנות מלמעלה למטה כך ראינו שהלכה כחכמים. ש"ת ש"ב. (קמו) הי ניהו קינופת והי ניהוסק (נקליטין. ה"פ. (קמו) המסכך בנסרים שיש בהן ד' פסול פחות מדי' כשר הפכן על צדיהן וסיכך בהן נעשין כשפורין של מתכת שאסור לסכך בהן. רי"ץ. (קמז) אויר פוסל בני' בין סוכה גדולה בין סוכה קטנה סכך פסול פוסל בדי' בסכה קטנה. רי"ץ. (קמט) ולענין נטילת לולב כך ראינו אם שלא בשעת תפלה מברך עליו ומנענו ומחזירוסק) למקומו ואם בשעת תפלה נטלו. ומנענו. ש"ת ש"ט. (קנ) חוטם של אתרוג זה חודו שהוא ראשו היכי דעלתה בו חזוית פסול. נטלה. נטלה. ? (קנא) לולב הגזול והיבש היכי דלא שכיח שפיר מיניה ? . כך הראונו מן השמים שהלכה כחכמים. וכמושים כשרים אבל וודאי במקום שאפשר להביא אותן כשהם הדוריס. (קנב) והדס של לולב אם יכול לעשותו כלו מן העבות מצוה מן המובהר ואם אינו מוציא אלא ג' עבות ממלא אותן בהדס ושוטה ושפיר דמי. ש"ת ש"ט. (קנג) נטלה פטמתו כיום ראשון פסולה מכאן ואילך כשירה. (קנד) הדס איצ' עבות אלא ג' בדין. וזה שאנו מרבין בו כדי לנאותו. רי"ץ. (קנה) נקבוהו עכברים אין זה הדר ופסול ביום אחד ובשאר יומי. רי"ץ. (קנו) סוכה ישנה כשרה וצריך לחדש בה דבר לשם החג ואם לאו פסולה. תניא. (קנז) בט"ב אין קורין אלא ג' והמפטיר נקרא שלישי. ס"ע. (קנח) ט"ב שחל בשבת. אין תקנה אלא להכביל למוצאי ט"ב וכך ראינו רבותינו. עושים. ס"ע.

אגודה אל תשו' ר' גמורא. (ס) גם ברי"ץ ע"ש ר"ג ובכ"ה ע"ש ר' שריר' ועיין ברי"ץ תשו' ר' האי. (ס) אית' גם ברי"ץ ובח"פ ועיין ברי"ץ דעת ר' עמרם. (ס) בפ"י ר"ח לסוכה איתא. כ"ג גאון קינופות עומדין עומדין במטה ועליהן מלמעלה ד' עמודים ברוחב ופורסין עליהן סדינין ונקראין בבבל טראמה. נקליטין ב' עמודים עומדין עשויין כפתח העשוי בפאת המטה שהוא מסגרתה מבי צדדין. (ט) אית' גם בכ"ה ויש הגוי' ומחזירו למקומו ואם רצה לעשות כאנשי ירושלים עושה ת"ר א"ר אליעזר בדי' צדוק כך היה מנהגן של אנשי ירושלים בא לביה"כ ולולבו בידו. וישר כחו של עושה כך ואם בעת התפלה וכו'. (ע) בח"פ ע"ש ר"ג. (ע) סי' ש"ב בש"ת אית' בכ"ה ע"ש ר"ע. אכן לשון "כך הראונו מן השמים" במי' ש"ג מוכח קצת שהתשו' לר"ג. (ע) עיין ג"ק כ"ז. וטור אריח תרכ"א. (ע) עיין טור אריח תקנ"ו. (ע) הובא בשב"ל

(קנט) מנהג ב' ישיבות בת"צ בשחרית אומר ז' סליחות ובמנהג ג' ואם יש פנאי ה' וכ"כ רש"י. ט' א"ח תקס"ו.

איסור והיתר ערלה וכלאים. (קס) גוי שהביא בהמה וולדה עמה ? ואין ידוע אם הוא בן ז' ימים אינו נאמן עליו עד. ה"פ. (קסא) ? גרי שנולד מותר לשוחטו ביומו שאין גדי שאינו בן ששנה אסור אלא לקרבן. ה"פ. (קסב) במקום שאין רגילין לזרוק ? דם לעי' מותר ליתן עפר לכלי לשחוט. ובעוף. נתן עפר למטה ועפר למעלה עס). ג"ק י'. (קסג) השוחט בהמה * צריך א' לסמך אותה. השוחט בשבת שחיט' כשרה ואסור לאכלה ביומו עד מ"ש בכדי שיעשה .. כל טריפות. יתר עליהן עוף נשבר העצם אע"פ שלא ניכר קרום של מוח בעוף של מים. לאפוקי מאן דאמר אין עיקור סימנין לעוף. ה"פ. (קסד) הכל שוחטין * אפי' משומד לתיאבון לנבלות בודקין סכין וכו' אבל משומד שחלל שבתות בפרהסיא ולשתות י"ג כמשומד לעי' ואסור לאכול משחיטתו. ה"פ. (קסה) כל ששהה ל' יום ? בבמה אינו נפל מהו לשחוט אמו בתוך ח'. אמו מאן דכר שמיה ומהו שייך אמו כלל הכי כי אמרינן למישחט אולד נופיה. ה"ג י"א. (קסו) ב' ערונות של ריאה וביניהן סמפון בשמנונית שהוא דבוק בשדרה וסרכא דריאה באותו סמפון אם דבוקה מעיקר הלב .. אמרינן כך נבראת .. ואם מפולצות .. וטרפה. ה"ג י"ד. (קסז) סרכ' כטרפשא דליבא. והושבנום מה שהורונו מן השמים. אין לו בדיקה. ואנשי מקצת עיר אנדלוס ובאפס שבודקין אותו לא יפה הם עושים ואנשי אפריקה שאין מבשלים בקדרה של בודק בסרכא דליבא יפה הם עושין פ"א שמעו חכמים שמר יעקב התיר ונכנסו אצלו מר ר' איבא ומר ר' צדוק וכו' אמר להם לא סרכא ממש אלא שלפעמים יש בהמה ששמינה הרבה ומתוך כך נדבק בריאה תותב בעולם. ומנענעו יפה מתרפק .. עכשיו אם ירצו מן השמים ויבואו שאלות אלו אצלכם הוכיחו אותם והודיעו אותם מה שחקקנו לכם ועוד אפי' מר ר' יעקב עמד בדבריו כמו שפי' בשאלות שלו מי אלים מרבינו הקדוש הא קאמרינן הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו. ודאמר משום ר' יהודאי. איבא למימר דלא אמרי ר' יהודאי עו). ה"ג ט"ו. (קסח) אם נמצאו חוטם בריאה סמוכין ואין בהם קיימא ועם שמכניס טבח ידו מתפרקין מעליהן מותר. ה"ג ט"ז. (קסט) שפירשתם מצאנו בה' מר ר' יהודאי ריאה שניקבה במקום רבותא אעי' דלא סריכי כדופן כשירה ח"ו שאמר כך ושמא אדם אחר אמר משמו וטעה. בהעי"ט. (קע) ? תורמוס דשלקן גוים ללישנא בתרא מתחוי' דלכני תורה שריה. והיכי דמי בני תורה כל דמציי' נפשיה בציצית וכיף לתורה עו). ג"ק ל'. (קעא) גולפי דארמאי בין דישמעאלים

כ"י בשם ר' הילאי. עס) בח"ג התשובה בתוך תש"ו ר' פלמוי אולם בה"פ קצת ממנה בתוך תש"ו ר' נטרונאי ושם איתא. "אבל על ימים ונהרות לא ישחוט אפי' בהמה שלא יאמרו לשרה של ימה הוא שוחט". (עו) תחלת ס"ו זה תש"ו אחרת בענין מדידת אצבעות כטרפשא דליבא. וסופה "ולא שמענו שיש מדידת אצבעות (ואולי צ"ל "אלא מטרופין") ונראה שתחלת התשובה השנייה שהובאה גם באשכול "כך שאלו אותם נוהגין אנחנו" (כלומר שאלו את ר' נטרונאי ואת ר' פלמוי. שלשון התש"ו מורה על הגאונים האלה במה שאמ' "שהורונו מן השמים" ואין אומר זה מורגל כפי ר' משה ור' חתן צדק ור' שר שלום שהובאו בתש"ו הקדומת המדברת מענין מדידת. גם מה שאמרו בשאלה "תחזוקו. שלא יתגודדו קהלות ישראל" אות שבימי ר' נטרונאי נכתבה השאלה שאז חששו לזה הפירוד. גם הוזכר בתש"ו מנהג הישיבות) ובאשכול וברא"ש פ"ג דחולין הובאה התש"ו סתם בשם גאונים. ואולי שלא היתה כל התש"ו לפני המפרישים שלא הביאו אלא האי "דפעם א' נכנסו". (ע) בה"פ נסמך הדין לתש"ו ר' נטרונאי וכן סימן קע"א.

בין דנוצרים בין דאמגושים כולן שוין לענין ייני דלא פטרינן גרידיא דלמא אתו ללולולי בייני אבל הומץ של גוי מותר באכילה. ה"פ. (קעב) משחא שליקא שקורין סמן אם דבר קטון הוא היישינן שמא עירב בו חלב ואם דבר גדול הוא לא היישינן שמא יערבו יסריה והן חסין על ממונם ואם הוא יפה במראהו . . . מותרעט). ה"פ. (קעג) יין מבושל בין שעומד על רבע בין שאינו חסר אלא רבע . נשתנה לגריעות' אין מברכין ואין מקדשין עליו אין בו משום גלוי ומנע גוי עט). ש"ת רנ"ח. (קעד) מאן דשחיש בר יונה לא בעי לצלי למקרעי ולמילחיה בין דמנה בית שחיטה לתחת . . . מוליית' אסירי לקדרה ולצלי אי פומא לתחת שרי. ש"ת רס"ג. (קעה) יש מקומות קבעין שווקים לע"ז פעם אחת בשנה ובאין וסחרין בכל מקומות ובשנפטרין גובין מהם מכס לשם ע"ז והשוק נקרא על שמה . . . כך ראינו שישראל אסור לילך שם לסחורה) ה"ג י"ט. (קעו) והא דאסר רחמני צמר ופשתים דוקא צמר אלים אבל מירי אהרינא לא פס). ה"פ. (קעז) נשיעת גוי חייבת בערלה . כך הראונו מן השמיספ). . מיכן שמענו. ח"ג ב'.

כהן. (קעה) כהן * שמשמא למת מלקין מ'. כהן שנכנס בזה"ז בבית שיש בו מת או בביה"ק כך ראינו כיון שקדושתו קדושת עולם היא אף בזה"ז שאין ביה"מ ואין עבודה עובר בלאו וחייב מלקות וכיון שאמרו חז"ל אל יטמא כהן אם נטמא במת חייב מלקות דאוריית' ואף שנכנס בביה"ק . . . אבל נכנס במקום ספק טומאה אין חייב . אלא מכת מדרותפ). ש"ת קפ"א. (קעט) כהן שנשתמד וחזר בו כך ראינו שאם חזר בו דיו להיות בשאר ישראל אבל לעלות לדוכן ולקרות בתורה לא . . . אבל לאכול חלה בזה"ז אוכל מירי דהוי אכהנים בעלי מומין פד). ח"ג ג"ד. (קפ) במקום שפושעין טבחים ואין מפרישין מתנות כהונה כהנים שבאותה עיר מוכנין מתנת כהונה לבני העיר. ה"פ. (קפא) בכור ישראל אינו צריך לפדותו אלא במעמד אותו כהן וצריך ללמוד אבי הבן סדר פדיון וברכה. פ'. (קפב) ? כהן שיצא עליו שם רע האיך דינו. גמ"מ קל"ב.

נדה. (קפג) נדה שטובלת בים כך ראינו שנדה דאוריית' עולה לה טבילה בים שהוא כמקוה ועבשיו ספק זכות הן וצריכה מים הייספ). ש"ת קס"ד. (קפד) נדה מברכת ומתפללת וכן בעל קרי ואי קשי' לכו הא דטבל אומר בעלייתה . התם אפשרפו). ש"ת ק"ע. (קפה) ושש' בעל קרי והמשמש מטתו צריך לרחוץ כל גופו מה לבעל קרי למשמש מטתו בעל קרי כתיב ביה ורחץ כל בשרו . אבל משמש מטתו שפשוף יפהפ). ש"ת קע"ה. (קפו) תינוקת בועל בעילת מצוהפ). ופורש אף שלא הגיע זמנה וצריכה ז' נקיים. ג"ה ס"ו. (קפז) אמת המים אע"פ שרדופין צריך להיות בהם מ' סאה ואם יכולה לטבול עצמה כרג ששוכב במים וחפין עלתה טבילה ובלבד שיה' בהם מ' סאה. אש'.

קידושין וכתובה. (קפח) בשעת הקידושין בודקין אם היא חופה הראויה

חבא. עט) כן נקראה חמאה בל"ע. עט) בה"פ ע"ש ר"ג. פ) בה"פ ע"ש ר' גמרונאי ועיין ח"ג ק"ד וק' י"ז. פט) בה"פ ע"ש ר"ג. והוא בתוך ס"ב בש"ת ובח"ג כ"א ובאירכות בג"ק ל"א. פז) עיין בת"ד: ר' גמרונאי והלכתא כל אילן וכל נטיעה שהיא למאכל נוהג בה ערלה ואסור ליקח מפירות . . . היכא דידוע לן בודאי דפירות ערלה אינון. פט) כ"ב בה"פ ובב"ה. ברוש ס"י זה כתוב בה"פ ר' האי ר' גמרונאי וסוף החשו"ש שם כמו בש"ת ועי' ח"ג ג"ה וש"ץ ד' ז' ל"ט. פט) בה"פ ע"ש ר"ג. פט) באש' ובכ"ה ע"ש ר"ג ועיין בכלכו. והתיבות "נדה כ"ז שטבלה במים חיים" אינו בכ"ז. פט) בכ"ה ר"ג. פט) כן לשונה בכ"ה ובראשח כתוב "הכ"ז

לביאה מברכין ד' ברכות עם ברכת אירוסין ואם לאו מברכין ברכת אירוסין אבל ברכת התנים אין מברכין עד שעת חופה. בעה"ט כניס' לחופה (קפ"ט) אין אדם מוכה דבר שלא בא לעולם האומר אם תלך אשתך נקבה מקודשת היא לא אמר כלום. ש"ץ ג' ג' ה'. (קצ) היכי דמי יתומה בחיי האב שקרשה אביה בת י' וגרשה בעלה כשהיא בת י"א וקרשה עצמה או אחיה או אביה. שם י"ו. (קצא) כל תוך כדי דבור כדבור דמי בר מע"ו וקידושין לענין מיהדר בה קאמרינן. ש"ץ ד' ג' מ"ו. (קצב) שדר ר' נטרונאי לר' אלעזר ריש כלה הלכתא כרבה דכתב שטר אירוסין שלא מדעתה מקודשת ומעשים בכל יום דכתב אינש שטר אירוסין לדעתו ואינו נמלך בה עד שעת קידושין. בהע"ט כתיבי שטרין. (קצג) מיהא רבנן סבוראי דבתר הוראה תקינו למישקל אפי' מאי דתפיסה ומיית' לה נישה לאלתר כדי שלא תצאנה בנות ישראל לתרבות רעה וכך עמי' דבר ואין לזוז ממנה ומפקינן ממורדת עיקר. כתובה ותוספת אפי' מנה אפי' מאתים אבל נדוני' שלה נוטלת את נדוני' פה). ח"ג פ"ט. (קצד) ושש' למיפשט לבון כל מילי דשומרת יבם כך ראינו. . . אם מורדת ביבם נדוניה שלה היא ואוכלת ממנה ואין צריכה שליש. שם פ"ה. (קצה) השמים בניו לביניך. ועשו דרך בקשה ולא קבלה. אין נוטלת כתובתה. ש"ץ ד' ד' ט'. (קצט) אם היו בה מומין בסתר ועודה בבית אביה ואין מרחץ. כך ראינו שתצא בלי כתובה ואין לה לא עיקר ולא תוספ'. . . ואלו עתה נמי ששהה עמה י' שנים ואח"כ נשא אשה ונולדו לו ממנה בנים. עיקר כתובה קנסוה רבנן תוס' לא קנסוה פה). ש"ץ ד' ד' י"א. (ר) המגרש את אשתו ומחזירה א"צ לכתוב כתובה אחרת ואם נקרעה או נאבדה כותב לה כבעולה. ש"ץ ד' ד' כ"ט. (רא) ובני אדם שיצאו מנשותיהם ושהו הרבה אם ברשות נשותיהן אין ב"ד רשאין למחות אבל אם יצאו שלא ברשות ב"ד רשאין למחות. וכ"ש בדנפקין לסחורה. ח"ג פ"א. * הגודר בפני רבים אין לו היתר. הגודר מן אשתו יתיר נדרו אצל חכם ומותרת לו. ש"ץ ג' א' נ"ט. (רג) קטנה שלא מיאנה ועמדה ונישאת הן הן מיאוניה בין כך הוה נסיכה לראשון בין כך הוה מקדשה ליה ובין נסבה שני ובין קדשה ג'. שם ט"ו. (רד) אשה אינה יכולה למכור כתובתה בחיי בעלה וקריבתה דר' נחמן משכחת לה נגון שגרשה בעלה ולא גבתה כתובתה ומכרה כתובתה לאחר בטובת הנאה ונח נפשה ושקבה כרתה מן בעלה ואמר ר' נחמן תיזיל ותיחיל כתובתה דאימה לגביה אבוה ותיזיל שוב ותירש מיניה ג'). ש"ץ ד' ד' נ"ו. (רה) בין בנרו עד שלא נשאו או נישאו עד שלא בנרו אבדו מוונתן

אמר ר' נטרונאי (טז) אית' גם באשכול והובאה סתם בש"ת קס"ה וגי' כ"ד. פה) חלא מצוינו שבדין מורדת היו הג' האחרונים בספק אם תקנו כן גם בשומרת יבם. עי' ג"ק צ"א. ואולי גם בעיקר התקנה במנה ומאתים לא היה ברור בידם איך נתקנה התקנה שלפנינו. העיד ר' נטרונאי שאפי' מאי דתפסה מנכסי הבעל שכתב לה מפקין מנה ורק נדוניא שלה נוטלת אבל מנה ומאתים אין לה. ור' שרירא בש"ץ ד' ד' מ"ו אמר שיש לה ק"ו' וכן הביא העיטור בשמו את מרד. ועיין בר"ף שהביא שיטות בזה וברא"ש ובהג"א אשרו והנה ר' שרירא באגרתו הגדולה כתב רק דתקנו לתת גט לאלתר. פה) אולי ששאלו גם על איילנות ועי' השיב בהאי ששהה עמה. שיש לה תוספת. ואפשר שאף שלא שאלו השואלים על זה הרחיב הגאון בניאור הדין במה שדומה לשאלתם. (ז) גם בבהע"ט בשם ר"ג ועיין תשו' ר' האי ג"ל מ"ד. (ח) בכ"ה ר"ג. (כ) אולי שגוי השואלים בגמ' היתה כך *קריבתי' דר' נחמן זבנית' לכתובתה בטובת הנאה" וכו' א"א בהג"ה הגורס' בקיצור וע"כ שאלו והגאון פי' להם. ולפנינו בש"ס בארוכות זבניתה ואיגרש' וכי' ובה' מפירוש הגאון נראה קצת שאחר שגרשה מכרה שאמר "ולא גבתה כתובתה מן בעלה" אולם מתוך ל' הגמ' שלפנינו נראה שקודם שגרשה מכרה הכתובה ועי' ברש"י ובר"ן ואולי

ולא אבדו פרנסתן דברי ר' והלכה כמותו. שם ע"ט. (רו) ? האשה שמוכרת נכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות. הכין חויני דצריכין מילתא לגלויי לכון טעמא דמילתא. כי איתמר דאית ליה ללוקח דמים מבעל ממזנא דאשה הוא. והיכי דמית מוכר שדה ונמצאת שאינה שלו יש לו מיורשיו והא בעל יורש דהאי אשה הוא(ג). שם ד' ו' כ'. (רו) אמרר משמיה דרב חמא כתובה ובי"ה לבי"ה יחיבין ולא לאשה. והוקשה לכס לתשו' של שר שלום היכי דלא קאנו מידי דאיתת' אע"ג דבי"ה קודם איהי וזיה לפי שכל נכסיו אחראין לכתובה. וכמאן דתפיסין דמיא. טעמו של מר' ש"ש לא ידענא. ואין אנו מבטלין דבריו ואין אנו לומדין ממנו אבל כך אנו לומדים מאבותינו שכל מי ששטרן קודם לחבירו אנו מנבין תחלה(ד). ש"ץ ד' ד' פ'. (רח) וכתב הנגיד: בתשו' לר' שר שלום ור נטרונאי דמן תמנין ותרתיין שנין דשני ריש גלותי ותרתי מתיבתא ודייני בכל ורישי מתיבתא כולהו נהנו למינבא בי"ה וכתובה ומוזנות שהן תנאי כתובה ממטלטלין וכתבי בכל אתרוותי דישאל בנושפנהג דריש גלותא וכארבע חומרי דרשוותא דכל דיינא דלא מנבה ממטלטלין(ה) מסלקינן ליה. בהע"ט כתובי דמרבס.

גיטין יבום ועריות. * (רט) סנדלא טיעא דאית ליה עיקבא מצוה מן המוכר למיחלין ביה והאי דילן כיון דקטיר ביה מיתנא בנעלא הוי כי דומיא דסנדלא טיעא(ו). ש"ץ ג' א' מ"ד. (רי) אשה שנהרג בעלה ויורה ובתוך ל' נהרג הולד. כבן קיימא דמי או לא. כך ראינו שאשה זו זקוקה לחליצה. ח"ג פ"ג. (ריא) אמרו לו מתה אשתו ונשא אחותה מאביה כך פירושה(ז). ש"ץ ג' א' כ"ז. (ריב) אשה שאמרה לשלוחה קבל גמי מבעלי במקום פ' וקבל ואין עדים שיבואו ויאמרו בפנינו קבל אבל כתבו ב"ד משם לב"ד במדינה שיושבת שם קיבל הגט כשר. אלומי אלמא למלתא מי גרע ב"ד מב' עדים ושריא לאנסובי. ש"ץ ג' ב' ד'. (ריג) האשה ששלח לה בעלה גט ואמרה איני נוטלתו עד שיתנו לי כתובתה יפה אומרת אבל אם אין לה עליו כתובה. אלא גט בלבד ולא קבלה נישה אין לה עליו מוזנות. ש"ץ ג' ב' כ"ה. (ריד) גט שאדם מגרש בו אין צריך לקנות ממנו בחליפין. ועדים או שופט שפעמים שקונין מבעל בשעה שמגרש את אשתו התם שמי יש ביניהם דבר ממון או פשרה. שם כ"ו. (רטו) משומר מגרש אשתו(ח). שם כ"ט. (רטז) אם כתב דה בשעת מיתתו ואמר תנו לה כתובתח ואל תשביעו אותה וראו אותה שמפסדת כמה שהניח בעלה דבר נניבה בריבור ברור תשבע להבא(ט). ש"ץ ד' ד' י'. (ריז) ספק מעות לחתנו ומתה כתב ר' נטרונאי דלא מיירי אלא במקדש לבד אבל כתב כתובה וזה היבם בכתובתה ואינו יכול לומר איני נותקן. מרי כתובות. (ריח) יש לו בן משפחה של אחרים אינו פטור מיבום אבל משפחה שלו פטור מיבום שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. רי"ף פ"ב דיבמות. (ריט) שומרת יבם שמתה בלא כתובה ושקבי מטלטלי

אפשר לישב גם כך דברי הגאון. (נ) שיטת הג' חובבא בעיטור כתובה דמרבס וככל זאת אנו מסופקים אם לו היא שאריכת הדברים "והכא סגור' לגו". וכי איתמר הא מילתא" מצויה בפי ר"ש ור' האי ועי' ש"ץ ד' ו' ט' וד' ד' ע"א. (נד) כמה שמדובר על תשו' ר' ש"ש נראה שהמשיב חי קרוב לו וי"ל שהתשו' מרי"ג שגם התשו' שלפניה ממנו היא. והנה בענין זה אם האשה והבי"ה שזין לא שפט הגאון איך יעשה ועי' ברי"ף הכותב שהביא תשו' ר' האי. (ס) כצ"ל ובנדפס כאן שפסק. (ט) בבהע"ט ע"ש ח"ג. (ז) בכ"ה ר"ג. (ח) בח"ג ג"א והובאה גם בפרס. בש"ץ ד' ו' מ"ג אית' הלכה לענין דהיכי דליכא ספרין יהודאין דכותבין הגט פרסית

ולא ידעי אי דאבוה או דבעל יחלוקי אבל לא ממון מובהק של בית אביה או של בית בעלה. אוקי ממוני בחוקת מאריהק(ה). ש"ץ ד' ד' נ"ו. (רכ) לרי נטרונאי ורי הילאי מי שמת והניה בנים ובנות והנכסים מועטים הבנות ניוונות והבנים ישארו על הפתחים. מנהג ב' ישיבות כרבנן. בהע"ט כתו דמרכסא.

עדות ודיינין. (רכא) קרוב ונתרחק כך הראונו מן השמים דוקא שהיה רחוק בשעה שהעיד. יש מהן תקנה ע"י אחרים כגון יודע לו עדות קודם שנעשה חתנו עדים מעידין על חתימתו וכשר אבל גולן ידע עדות קודם שגול ומסהדי עדים על חתימתו פסול כיון דהשתא מקיימי עדות. ורי קרוב לש' ואין קרוב לבן ש' מעיד לפניו עדות הצריך לבן ש'. ש"ץ ד' ד' כ"ו. (רכב) מאן דמסיר מודעי ואמר להו לסהדי וכו' דאע"ג דמבטליני ליה בסהדי לא ליבטל לא אמר כלום אלא כיון דבטליה בטליה. וראי דהכין הו' אע"ג דידע אונסיה ומסר מודעא כיון דבטליה בטליה דאלת"ה אין אשה מתגרשת וכו'. ח"ג י"ב. (רכג) ראובן יש לו עבד ונולד לעבד בן ואמר העבד לרבו שחרר את בני דאי לא אשתמד ועמד ומסר מודעא ושחררו ואח"כ בא העבד ואמר בטל מודעא ובטל וחזר רבו וכתב מודעא על מודעא מהו כך הדין יראו ב"ד אותו שטר אם בטל מודעי דמודעי ההוא גט חירות מעליא וכו' ואי בטיל מודעא לבד מודעי קדמאי בטיל ומודעא דמודעא לא בטיל והאי עבד הוא וכו' משום הכי תקינו בתי דיני ראשונים למכתב ובטולי מודעי דמודעי דמודעי עד סוף כל מודעי(ק). ח"ג י"ג. (רכד) מי שנתחייב באחת מד' מיתות ב"ד. כך הראונו מן השמים אין מלקין בזה"ו ורצועה של עגל לא ראינו ולא שמענו מרבתינו שראו אלא מלקין ומנדין באפסר כפול לשנים ק(ג). ח"ג כו. (רכה) כך פי' רבותינו בעדות דע"פ דהלכה כרבי בשטר כרי יוסי וכך הלכה וכך מנהג שכל שטר שיש עליו קרובים אם יש בו לצרף שנים כשרים כשר. ח"ג ע"ט. (רכו) מי שבא מאליו לב"ד ואמר הרנתי את הנפש או חללתי שבת אין מגדין אותו ואין פוסלין אותו לעדות על פי עצמו בקנסא אין אדם משים עצמו רשע אבל מי שבא לב"ד ואמר חללתי שבת ורוצה לעשות כפרה מלקין אותו ועושין לו כפרה שלא הודה מעצמו אלא שעשה תשובה. ה"פ.

טוען ונטען. (רכז) מי שנשבע ואח"כ נמצאו עדים משלם ופסול לעדות. ש"ץ ד' ה' ט"ו. (רכח) ? מי שנתחייב שבועה יכול לומר שים הממון ואח"כ אשבע. וכך מנהג בכל בתי דינין. שם ט"ז. (רכט) ? מי שנתחייב גזירה וטען ואמר איני מקבל גזרה קבל אתה וטול לא כל הימנו לומר השבע וטול. שם י"ז. (רל) לזה שכתב למלוה כל אימת דנפק שטרא דגן מן ירך. נאמן אתה לפרע בלא עדים ובלא שבועה. כך ראינו שגובה בלא שבועה(קד). ח"ג פ"ח. (רלא) לקח שדה בק' והוקר ועמד על ר' ויצא ערעור כשהיא יוצאת מתחת ידו וכשהוא גובה ממוכר ק' או ר' כך ראינו ששאלה זו מסותמת והוצרכה לפרשה אם שדה מחמת

וכן חיוב דאיכא מחקא בגט והוא בכה"ג ואולי הוא מר"ג. (ט) ע' ס' רמ"ג ובב"ל לט' אהע"ז צ"ח. (ק) ע' ט' אהע"ז נ"ג. (קה) הובא בט' אהע"ז צ"י. (קג) זאת התשו' ושלפניה אחת הן וכך לשונן בבב"ה וע"ש ר' נטרונאי הן כחובות. (קד) בקיצור בש"ץ ד' ז' ל"ח ושם ל"ט (בהפכו ס' התשו' שם) כמו בח"ג. וס' מ' שם "שטר היתומים היוצא בב"ד כתוב מסי' שנה כך הוא הדין שאפי' היה אב ב"ד או ראש ישיבה וקיים השטר לכדו אינו שוה אותו קיום כלום" נראה שאינו מרי נטרונאי שאין זה לשון גאון זה ואולי הסי' לאחד מן הרבנים הראשונים בספרד. (קד) ג"מ ס' כ"ח

לוקח שבהה יש לו דמיה וכל שבה ואם מחמת חובסקא יוצא שקיל ר'. ק' מ"ב. (רלב) המוציא שטר חוב על הכירו וא' פרעתי וא' המלוה השבע שכבר פרעת והפטר א"ל השבע אתה ושול כך הראונו מן השמים שבדין לקס) א' לזה למלוה לשבע ולישול. ה"ג קל"ו. (רלב) המוכר קרקע וקנו בחליפין ולא החזיק ולא כתב קנה וכמדומה שבשאלותיך על ירי ר' הלל טעו סופרים וכתב מטלטלין אין ניקנין בחליפין. ש"ץ ד' ו' ב'. (רלב) מאן דובין ארעא ויהיב דמי במקום שכתבין שטר לא קנה לוקח עד שיכתוב המוכר שטר וביני ואם התנה שיקנה בכסף לכד קונה. שם י"ח. (רלה) ? בית וחצר הסמוכה לחצר הכירו משום דשאל מאן דשאל בשאלתא חזינא לפרושה כולה שמעתת' [דינא דבר מצרא] כי היכאון דפרישנא. ג"ק. ט'. (רלו) שנים אדוקין בשטר הלכה כר"י וחלוקו בכל מקום. ש"ץ ד' ב' מ"ג. (רלו) כיצד כותבין מירפא אדרכת' ושוטא וכיזן דלא קביל עליה ההוא פלוני דינא אשתמתקז) תשעין יומין. ש"ץ ד' ו' ט"ו. (רלה) שטר שכתוב בו נאמנות ונמצא כפרן בטלה לה דימנתא. שטרא דכתיב בניסן וחתיים חד סהרא ולא איתרמי שהרי אהרינא אלא לבתר חרין תלתא יומא חתיים עליה ושפיר דמי. ש"ץ ד' ו' מ"א. (רלט) שטר היוצא על היתומים וכתב בו שבה גובין מן העדית דהלכה כרב. בהע"ש אחריות. (רמ) שותף עם שמעון דינא הוא דיהיב ליה מן האי עיסקא דקביל מן אהרינא הכל כפי התנאי ואפי' מציאה הבאה לידו. ש"ץ ד' ה' ג'. (רמא) הרי שגול שרה מחבירו ומכרה לאחר השכיחה גובה הקרן ממשועבדים ואת השבה מנכסים בני חורין ממאן גבי שבה אילימי דנגול שקיל ארעא ושבהה ובעאי לוקח לאשתלומי דמי שבהה מגולן ונגול גופיה היכא שקיל שבה' דלא דיליה. כך ראינו דודאי יש לחוש למענת לוקח אלא גולן לא חששו חכמים לעשותקס) לו תקנה. ש"ץ ד' ב' מ'. (רמב) ב' שטרות יוצאות ביום א' הראשון במכר והשני במתנה לא ביטל השני את הראשון דמשום דינא דבר מצרא כתב ליה. כתב ר' נטרונאי בתשובה שאע"פ שנודע שטר המכר לית בה משום דיני דבר מצרא דכיון שכתב לו שטר מתנה. ר"ן כתובות פ"ד. (רמג) לריש מתיבתא הלכה כאבא שאול וכזי הבא ליפרע מניכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה הני מילי שפטרה בשעת קידושין אבל אמר בשעת מיתה תנו לה בלא שבועהקט) אינה נשבעת. ש"ץ ד' ו' י'.

קנסות שותפות, משכון וריבית. (רמד) אין דנין לא קנסות וחבלות. ובא לפני ר' צדוק מי שהפיל לו שנו וא' יפייסו בממון או בדברים. ש"ץ ד' א' ב'. (רמה) מי שמכר ביתו במבוי לנזי ואמרן שכנו הגוי אנס אותנו טובא יש לביד לעכב עליו. עד דמקבל עליו כל אונסי דמטי ליהקי). ש"ץ ד' א' כ"א. (רמו) שני ישראל' להם ב' הצרות וא' הרבה וא' בנה או נדור שננבים באים והלה אמר שמור נפשך. יש עליו מן הדין לגדור. שם כ"ב. (רמז) כן ראינו. כל

„אף כשבא לגבות מן היתומים גבי בלא שבועה. קסא) סי' מ"א ומ"ג בג"ק הם מ"ג (וחן בש"ץ ד' ב' מ' ובח"ג כ"ב) וא"כ יש לומר שתשי זאת ממנו היא. לקס) הובאה בג"ה שלי"ט. קז) קצת מן התשי הובאה ע"ש ר' משה (עין בהערה פ"ק ו'). קז) בבחע"ש בלשון „שאלתא עתיקתא דר' נטרונאי ור' האי פלוג ואמ' ל' יום. קח) נראה שסובר הגאון שאף חלק היציאה שבשבת אינו נוטל מן הנגול והוא כשיטת ר' אפרים שהביא בהבחע"ש אחריות. ור' האי במקח פרק ל' נקוט ג"כ סתם דשבה משלם הגולן אולם הרי"ף פ"ק דבי"ט חילק בזה. קט) הובא בב"י ל"ט אהע"ז צ"ח ע"ש ר"ג וע"י בבחע"ש. קי) נראה שהתשו' אחוזה עם הסי' שלאחריה

משכנתא אבק ריבית הן ואין יוצאין בדינין אבל היכא דלא גביא לא פסקינן דיני על לזה למיתן. ש"ץ ד' ב' י"ג. (רמח) פרקמטיא שאין לו שער כגון בגדי צמר ארנכים או בגדים מעילים ארנכים שפעמים עולה בדמים ופעמים יורד. כך ראינו שדבר זה אסור. כיון שמרבה בדמים ומוסיף על מה שאינו נמכר באותו שעה. ח"ג פ"ב.

נחלות. (רמט) משומד אינו יורש אביו גוי יורש אביו. והכין פריש ר' צדוק ואמרין קמיה. וקבלוהו (רנב) דמתיבתא. ל' כ"ג. (רנ) המשיא בתו ונתן לה וכתב שתיטול לאחר מותו כא' מבניו. ושוב נשא אחרת והיו לו ממנה בנות ונתן להן הכל ולא שייר לבניו אלא דבר מועט והבת מן הראשונה תובעת חלק גדול כך ראינו. כלום יכולה להיות יתר מאחיה לפיכך מה ששייר ולא הקנה לאותן בנות קמנות נוטלת כא' מאחיה. ש"ץ ד' ג' ט'. (רנא) יעקב כתב נכסיו לראובן בנו לאחר מיתתו. ונשא ר' בחיי אביו וכתב לה בכתובתה מה שהקנה לו יעקב אביו ומת ראובן בחיי יעקב ולאחר מיתת יעקב כלתו תובעת כתובתה מנכסי יעקב המיה. אין דומה דבר זה לראוי. אלא מוחזק הוא. שם י'. (רנב) ראובן הוה ליה בוכרא והוה ליה ברא אחרינא ושכיב ר' והניח אשתו מעוברת וילדה ברא. הכי חזינן שיימינן ליה ממנא דראובן אי הוה מאה וחמשינן שקיל בכור חמשינן וזו חלק בכורתו והנך ק' זווי דאישתייר פלגין ליה תרי אחי ובכור בשות. שם כ"ב. (רנג) ? ולענין מי שהניח בנים ובנות. ק"ל הילכת' כת"ק. שם כ"ג. (רנד) הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרי. בשכיב מרע קאמר. שם כ"ט. (רנה) אשת איש שנשתמדת אם יכול ליטול כתובתה וכל מה שנתן לה יטול ממנה. אבל ירושה דילה לא רית. דאישתמדת נפקא לה משאירו ולא ריתד. ח"ג נ"ג. (רנו) כיון דהוה תינוק בן יום א' הבא אחריו לא הוי בכור לנחלה. שם ד' ג' מ"ג. (רנז) ? הכותב נכסיו לבניו בחייו והוא צריך ואין בניו רוצים לפרנסו. אין ביד כופין את בניו. אלא דרך צדקה. ש"ץ ד' ג' ל'.

שבועה. (רנח) כשמשבעין שבועת אלמנה בבי' והי' נושאת ס"ת והצבור כולו יושב ונושאה היא ס"ת ומנדין בפניה. ש"ץ ד' ד' ע"ב. (רנט) אפי' בן כולו לאחר מיתת האב נשבע שבועת יורשין שלא מצאתי בין שטרותיו אבל אם יש עדים שאמר האב שטר אינו פרוע א"צ שבועה. ש"ץ ד' ה' ב'. (רס) אין נהנין לא בבי' ישיבות ולא בכ"מ להתיר נדרים לא בריה ולא ביוה"כ אלא שמענו שבשאר ארצות אומרים כל נדרי אבל אנו לא ראינו ולא שמענו מרבתינו. ה"פ. (רסא) אם נשבעין על קרקעות היו יודעין שמן התורה אין נשבעין על מעשה קרקע וכן א' אדוננו מר רב צדוק נאון במתיבתא שזו מתני ברורות הראשונים שהיו משבעין בשבועה של תורה בספר תורה. אבל השתא משום הרמאין. קניא דרבא. ומה התקינו שמביאין שופרות. ומנדין. וקבלוה חכמי ישיבה ממנו ונהגו בה בבי' ישיבות לדלווי גורתא על מקרקע. ח"ג כ"ב. (רסב) וגי' הדיוסות שאמרו

והיא מר"ג ועי' מה שהובא בב"י למוחזק' קע"ח בשם ר"ג. (ב) בב"י לר"ג. (ג) אית' גם בח"ג כ"ב ובש"ץ ד' ג' כ"ה ובג"ה שלי"ב והנה בבבאור דברי הש"ס קידושין י"ח: ודאי נכון פי' ד' צדוק דקאי הש"ס על גוי או יורש מגוי אביו ועיין שם דברי רבא ובבב"ר ס"א. כותי שאין לו אב. אבל אין ראיה מן הש"ס שמשומד אינו יורש וזה סברת הגאון ועי' גמ"מ י"א. (ג) בב"י ר"ג אולם בש"ץ הנדפס מרי' האי. (ד) עיין ש"ץ ד' ד' מ"א. (ה) עיין ש"ת קמ"ג וח"ג י' ומ"ד

הכמים הדיוטות ממש שאין בקיאיין בפתחי נדרים כלל אלא שמלמדין אותו ולמד וכך אמר ר' יהודאי אין בנו כה ואין אגור) יודעין לפתוח. תשיר היא סי' י"ב. (רסו) ? אין משביעין על העבירה אלא (על ממון. גמ' ק"ד. (רסו) בספר החפץ כתוב מצינו בשאלת דר' נטרונאי שיהודי שמגרים ומאנים את חברו ומפסידו ומענשו ואין ערות באותו הענוש. מה יעשה והשיב כך שהמוסר והמגרים לא מצו לאשתבועי. אבל הכי כיון דאמר דסתם אנס. אין להם חנינה לפיכך נשבע כנגדם. ושקול כל הענוש. מיד המוסר. אי"ז ב"ק סי' רפ"א.

אבלות. (רסח) כל רחיצה שאמרו חכמים באכל כולן של חמין. ואבל שחל ג' שלו עיוה"כ אסור בטבילה וטבילת יוה"כ רשות היא. ש"ץ ג' ד' ג'. (רספ) מאי ברכת אבלים ומאי תנחומי אבלים ברכת רחבה. תנחומי אבלים כי הא דמר זוטרא איקלע לבי ר' אשי. ובריך. שם ד'. (רע) הלכה כרבני המיקל באבל וכך מנהג ההספד אם מת בניסן. באלול מספידין בישיבה שבאלול ולישיבה של אדר. אשכבתא. מקום מרוחק כאספמיא וכמו פרננה וכל מקום שאין מגעת שמועה עד לאחר י"ב הורש פטורין מלספוד. שם י"ב. (רעא) כ' ר' נטרונאי היה במקום רחוק ונכנס ביום ג' במקום קרוב ועמד שם ב' ימים כאלו בא ממקום קרוב. ת"ה. (רעב) שאלו. למר נטרונאי אם להטיל בכוך ולהניח לוח למעלה מן הכוך שלא יגע בפניו עפר וטיט או כשם שאנו עושין עפר ע"פ כלו והשיב והמת והעני מה הושש ומה איכפת ליה אלא עכ"פ להטיל טיט בפניו בזיון יש בדבר ואין ראוי לעשות כן ולא כל הארצות שוות מקום ברד גדול כא"י מכניסין לכוך ואין נותנין עפר מפני שנתייבש ואינו מתליע אבל בבבל נותנין עפר. ואם יש גשמים נותנין עפר יבש על כלו ואח"כ למעלה עפר הרבה עד שנעשה גל גבוה אמה). ר"ץ. (רעג) כי איכא שכבא דלאו בר תורה הוא ואפי' איתתא ואפי' נוקת' וינוקא ואיכא רבנן דרבני דגרסי וליכא שאר אינשי דמלוו ליה לבית הקברות אלא פחות מי' מחייבי לאבטולי ולא לווייהו דאי בר תורה לא סני ליה כ"י וכי. ר"ץ. (רעד) לומר יתגדל אחר הקבורה מנהגנו. להתרחק מן ביה"ק נ' אמה או ק' ויש שבזנין בית לדבר זה ומברכין בו אבל בתוך ד' אמות לא. והספד נוהגין לפני המטה. אבל חכם וגאון בביהמ"ד. ר"ץ. (רעה) אין מברכין ברכת אבלים בשבת כיון שמברכין בני' וי' לא בצנעה הוא. (רעו) אין מברין על מטות וקופות. כך הוא המנהג שבשעה שמברין אבל ומבקשין לסעוד וזקפין אותן ולא כל בני אדם שוין אלא מי שלבו גם בו ויש לו קרובין הן מברין על מטות כפיות ושאר כל העם על קופות. ר"ץ. (רעז) מי שבא לו שמועה קרובה בחוה"מ אסור לקרוע במועדי. ר"ץ. (רעה) שכתבתם במקומנו כשחזרין עם אבל מן הקבר מברכין על הכוס בא"י מלך דין הרחמים וכי קביעת אבלות בשתיית כוס תלוי וברכותיו שאמרתם לא שמענו מעולם ואין לה זכר בתלמוד. ר"ץ. (רעט) הוצרך לומר חכם שמת. נכנסין לביה"כ ולבהמ"ד ומתפללין בצבור וקורין. על פי שאמרו כל המדרשות בטלין ולא ליסק אדעת' שבטלין מן התפלה. ר"ץ. (רפ) בס' בשר ע"ג גהלים בתשו' ר' נטרונאי ולרהוץ ידיהם כשחזרין מביה"ק קודם כניסתן לכתיהן אין

ובר"ץ. (ו) אית' גם בה"פ. (ז) עיי' ט' יו"ד שם"א. (ח) ההספד עשו רק למורים הדורשים לפני העם והתלמידים. וצ"ל בתחלת התשובה "שוני החכמים". (ט) עיי' טו"ד שני"ה. (י) אולי צ"ל מקום הרים. (יא) עיי' טו"ד שם"א. (יב) עיי' בת"ה ובר"ץ שפסל על זה ובאשכול התשו'

רוחצין ואם נהגו רוחצין. א"ז ח"ב תכ"ב. (רפא) למה נהגין לישוב מפני שהרחות מלוות אותן וכל ישיבה שיושבין בזה אחת מהן. שם בשר ע"ג נ. (רפב) בשם בשר ע"ג נ. כתוב בתש"ו ר' נטרונאי בר הילאי שהשיב לרבנא נתן בריה דרבנא הנניה ולרבנא יהודי בריה דרבנא שאול. וששאל נהגו רבנן למיעבד מעמד ומושב או לא אע"ג דאמר אין פותחין ה"ק דכי עבד לא ליעבד פחות מו' אבל מאן דלא ניהא ליה למיעבד כלל הרשות בידו ולא דכירנא ולא שמיע לן בדרי דהוי קמן דעבדון בבי' מתיבת' כהדין מעשה. לא בעיר ולא בכיה"ק אלא רנילין רבנן דמתיבת' דילנא דכר הדין מאחורי המטה יושבין ו' זמנין וקיימין לאפסוקי בעלמא ולא משום מושב ומעמד. שם.

ענינים שונים. (רפג) והכי אמר ר' נטרונאי ו"ל שכל כתבי הקדש כס"ת ואין נוגעין בהן אלא במטפחת. ג"ל. פ"א. (רפד) מי שנחשד בעבירה ואין עדים אלא בספירה שמספרין וקודם לזה יצא עליו עדות שפרוץ היה כך ראינו שיש עליו מלקות והנימ' שנחשד בפניה אבל בא"א אין מלקין שלא להוציא לעו על בניה"ג. ש"ת קע"ט. ? (רפה) השמטת כספים כוה"ו בחוצה לארץ צריך שיאמר מלוה ללוה משמט אני כדי שלא תשתכח. מיהו יש מן הדין לומר הלוה למלוה אעפ"כ רוצה אני. ח"ג פ"ג. ? (רפו) מאי אבל רבתי אבל מסכת ומשנה הוא ויש בה הלכות אבילות. ושתיים הן א' גדולה וא' קטנה. ח"ג צ'. (רפז) הא דאמרו אל יתן שלום לחברו קודם שיתפלל בכריעה אבל ליתן שלום לומר צפרך לטב מותר. ח"ג י"ח. (רפח) כל כתבי קדש אסור לאחזן ערום ומטמאין. אשי ח"ב. (רפח) ¹ ויש בינינו מקום של מינים ששוחקין מישראל ופרשו מדרכי ישראל ואינן משמרין לא מצות ולא שבת. ואין כותבין כתובות ולא גיטין. ויש מכניהם שמבקשים לחזור [לדת] ישראלית. כך ראינו שאותן מינים משונים. שכל מינים פוקרין בדברי חכמים. אבל בדברי תורה ומקרא מחזיקין. אי איפשר לקבלן. הו' יודעין שמלפני שאלות אלו יצאו לפנינו. וצוינו. שלקרבן ולהכניסן תחת כנפי השכינה טפי עדיף. אבל אם הולידו בנים אותן בנים ממורים טו'. ש"ן ד' ו' ז'. (רפט) ¹ מטעה שעמד בנלותינו ושריני שמו והיה אומר שהוא משיח וטעו אחריו בני אדם. כך ראינו. אלו פושעים אע"פ שיצאו לתרבות רעה. טוב לקרבן. ועבירות שעשו הלקו אותן בכ"ד אם פרצו בעריות הכריזו על ודעסו. ש"ן ד' ו' י'. (רצ) במילי דצדקה קניא אסמכתא. תשוי מהר"ם ד"ק ש'.

פרק תשעה עשר.

ר' עמרם.

ר' עמרם אשר (א) כבר בח"י ר"ג נקרא בשם נאון הוקם אחרי מות ר"ג אחריו לראש בסורא. ונס הוא שלה ספרים הרבה לנלות החיל הזה. הלא כתובה

ע"ש ר' נטרונאי. יג' אית' גם בה"ס ובר' ירוחם ע"ש ר"ג. יד' באשכול שלפנינו כתוב "ר' נחוראי" אכן בכ"י "ר' נטרונאי" (ע"פ עדות רש"ח). טו' ברב"ז ע"ש ר' משה. טז' גם בכ"י כתוב "שריני".

ב) כפי עדות ר"ש והראב"ד ישב על כסאו ו"ח שנים אולם הר"ר גרעין בדח"י ח"ג 628 פסק בזה ואמר ש"ח שנים אלו נחשבו מיום הפרדו מאת ר"ג בח"י זה הגאון וע' שו"ר בבכ"ע תק"ץ בחולדות ר' נתן הערה כ"ט. והנה לפי העמוד שעני ציצית כתב ר"ע תשובה אחת באדר אלף קס"ט (שו"ר העתיק קפ"ט) נוכל לשער שהיה גאון בשנת ד"א תרכ"ה לביע בקרוב.

מפתח לתשובות הגאונים

אנרתו אשר הקק בשלחו את סדורו לר' יצחק בריה דרבנא שמעון בספרד) בראש הסידור הזה אשר בו הסיע אבנים יקרות בתיקון ערך ודיני התפלה אשר נפסלו ע"י הגאונים אשר לפניו ליסד בית התפלות והברכות לכל השנה להיות אחד והפין ה' בידו הצליח וילכו כל ישראל לאורו עד היום הזה ואף כי נפלגו המנהגים בכמה דברים בכל זאת עיקר סדר ר"ע היה אכן הראש לכל נהוגי בתי מקדש מעט אשר בישראל ומופת לכל הבאים אחריו לחבר סידורי התפלות והברכות). ואולי שקודם שחבר ר"ע הסידור השיב ג"כ כנשיאי ישראל שקדמוהו תשובות בעניני תפלות ואה"כ כששאלו ממנו שוכני ספרד לחבר הסידור על מלואו אסף גם מאלה הדינים אשר אמר ויתן להם מקום בסידור (ד) ואחריו באו התלמידים והמעתיקים ונתנו בסידור גם הם מקום לתשובות ר' עמרם אשר כתב בענינים אלה) ואשר היו בידם כאשר קבעו שם מקום לתשובות שאר הגאונים שחיו אחרי ר"ע. — והנה אף ששם ר"ע בין תפלות הכתובות בסידורו הרבה דינים לא מצאנו בהם הלכות הפליין ויציות, אבל נשאר לנו ממנו הרבה תשובות בענינים אלו. בכמה ממענותיו הוזכר ממנו המנהג הנהוג בימיו וכאשר לא ידעו העם את הדרך הישר שת המשיב יסודותיו על המנהג הנהוג בבית הגדול אשר בו הורי נשיאי ישראל בבבל (ד', כט, מב, סד, קה) גם הראה איך נשתנה הנהוג מדור לדור (יא, מ) בתוך מענותיו הנשארות נמצאו למרבה הלכות מהן ארמית (צח) ואחרות חקוקות על טהרת לשון המקרא (צד, ק) ויש אשר מכלול כמה דינים. פעם נמצאה הלכה על שמו בלשון שכתבו התלמידים דברי הגאונים הראשונים, שא"ל. ואמר" (קה) „והלכתא" (כט, סא) ובאיזה מהן ניכר כי מועתקת הן (צו). אולם דרכו בכלן דרך ישר ומצינו הרבה פעמים שבפסקיו מסב קושיא על הדינים ומפרקה (יט, לט, מג קינ). גם בפירושו אורו יקר הולך ומכאר הענין ביאור יפה או מפרשו ע"י משל ודמיון או נוחן טעם ומכיא סמך לדינו (יט, צא, צג, קמ, קי, קיז, קיח) ובס ראינו גם פירושי תיבות (כה, כט, מח) ורוב ביאוריו אלו כתובים עברית. — תשובות בענינים פריים להוכיח במישור בין ריב לריב אך מעט באו עדינו. ואחת מהן תוכנה שהביאו לפניו דין שפסקו שופטי העיר ופסקו עליהם ויקריבו המשפט לפני הגאון (קא) ומצינו לו בפתרון דברים שפונה ואומר איך הדין אם

3) כה הביע הראב"ד בס' הקבלה ור' יוסף בן צדיק בס' זכר רב. ג) גם ר"ם הכניס דינים בסידורו וע' אבודר"י כ"ב ע"ב מקומות בקדוש שענין העם אמון ובר"יין ה' יוחכ"פ דף ס' ומשם ר"ם אמרו שצריך לברך שהחיינו לאחר תפילת ערבית כמו שאמר מר ר' סעדיה והכוונה על סידורו. ונכל לשער שסידור ר' סעדיה הכול יותר פרישות. ומצינו ממנו בג"ה ר"ח פסקוים שילן מתרגמן וגם באבודר"ה (ד' פראג) דף ס"ג ע"ב הוזכר קצת מזה, ואולי הכניס גם פיוטים שחבר אל סדורו וע' שבה"ל סימן י"ד ותשי' פאר הרור ס"י ק"ל (לס"ע שלפניו הטפילו חכמי דורות הבאים אחרי ר"ע פיוטי משוררי ספרד) וכבר העיר הר"ר שו"ר בתולדות ר"ם הערה כ"א שאולי שהיו כתובים שם טעמי התקיעות שהובאו באבודר"ה, ואולי שתרגם שם איזה דברים לערבית כמו שהובא ממנו באבודר"ה דף ס"ז ע"ג תרגום תיבת „הגדה שיש". במחזור ויטרי לא נפזרו הדינים בין התפלות כמו בס"ע והן לרוב בס"ע. והראשון אשר הפריד התפלות מן הדינים בסידור התפלה היה הרמב"ם. והנה מתוך ג"ה ק"ח נתברר שהיו כותבין וחוזרין וכותבין בבבל ויטרי ר"ם והיו ממנו ביד ר' האי כמה נוסחאות, והסידור הזה היה גם ביד חכמי הספרדים, אולם אין לנו אות שסידור ר' עמרם נתפשט ג"כ בבבל ועינין ר"יין סוף ה' פסח „ראיתי מקצת חזני בבבל" ובהערות הר"ר הרבני ג"ה 302. ד) אשר לפי דעתנו עשה כה גם רש"י בתוך פירושו להכניס דברי תשובתו עיין הקדמה לתשי' חכמי צרפת דף כ"ו — ס' עינין ס' י"ט ובסר"ע דף כ"ו ע"א — ס' י' ובסר"ע כ"ו ע"ב בקיצור „והבי אמר ר"ע" — ס' מ"ו ובסר"ע ה' ע"א והעיוטו מעיד שהיא מתשובותיו. — ס' נ' ובס"ע מ' ע"ב וששאלתם לפנינו (הוא התחלת ענין אחר: מנהג אכילת ירקות שכתוב שם. — ס' ע"ה ובס"ע ל"ז ע"ב וכך אמר ר"ע

נהיה הדבר המאורע בענין אחר (יט). אכן בואת גברה ידו לתת כמה כללים בדרך התלמוד הנבלי: כל בריית' דפליגי עלה בתלמוד לאו הלכה (יג) " ענינים שהלכה ככ"ש (יד) כל תיקו מחמירין מספקו (קב) הרבה שמועות יש שלא נזכרו בתלמוד בפירוש ובתוך מעשה הוזכרו במקום אחרז (קיש). — מלבד התשו' בראש ס"ע נמצאו עוד תשו' שבהן פתיחה גדולה (יט, מג) ובשאר הסימנין ראש דבריו „כך ראינו „ (ג), „י' צב, צני קא, קיז). לפעמים אחר המכוא הוה „מה טעם" או „טעמי מאי הכין קאמרינן (י' קג) גם סננון „אמרו חכמים (א) וזו הלכה היא (יט) ראינו שם. במעט תשובות ארוכות במלואם אשר נשמרו לדורות קראנו לשון המורגל בין גאוני סורא אלה „שאלו זו מסותמת הרבה משפטן של מיואן כך הם קלים(ס). הלכך הדרא קפנה. ועוד חכמים כמותכם שואלים. לפיכך הוצרכנו לפרש הישב (קד) הוו יראים מן המקום והוהרו בנפשותיכם ועל תעברו על דברי חכמים שכל העובר על דברי חכמים הייב מיתה (ב) שלא כשורה אמרו (קא) אסור להשהותו כל עיקר (צג). — מדרכי הגאון להשוות בציוו הפסק והמשפט שלא לתת יד לעמי הארץ לומר פעם מחמירין ופעם מקילין (כז) גם את המשומר החזור בו ומתוודה בפרהסיא מהויק לשב אל ה' בקרב לבו ככל ענין (צב) חס בכבוד האשה (קיא) ועל העבר שאומר שאינו יכול למול מחמת צינה או קור אמר שימתינו לו (צג) הוא אמר שאסור מצד הדין להלוות לנוי בריבית (קז) ואף כי נמצא בתוך אמרי הגאון „דהשעה משחקת" (קיב) „השר של שכחה" (כד) בכל זאת לא נשבת מטהר הנינו ומצינו לו „אין אנו בקיאין בפתרון החלומות (פא). מדרכי דורו שהיו אז מתירין בדניי גויים להלוות באבק ריבית (קז) שלא היה להם פורני כלל (סא) ויספר שכבר תקנו לפניו ששליה ב"ד קונה בסודי (קה) ואלה תשובותיו:

תפלה קריאת התורה וברכה. (א) ולצאת קודם קדושה דסדרי אמרו חכמים אסור לצאת. ש"ת ט) כ"ו. (ב) ? ולישב ברחוב ביהכ"נ בעת תפלה העושיין כן קלות הוא ומקילין בעול תפלה הוו יראין מן המקום והוהרו בנפשותיכם וכל העובר על דברי החכמים הייב מיתה(ס). ג"ל. פ"ו. ? (ג) ש"ץ שמרננין עליו בדברים רעים מיסרין ואם לא ישמע מוציאין(ס). ה"פ. (ד) יש מי שעומדין על רגליהם עד שיקראו בתורה. אין כאן מנהג ולא ראינו מי שנהג כך. לעמוד מפניה עד קדיש וברכו אין מנהג. א"ח. (ה) בשבת וחולמי' הותם כמו ביו"ט(ג) א"ח. (ו) אחר שהזכיר ש"ץ במוסף משיב העם מזכירו במנהג. א"ז ח"א. שציח (ז) אחר אשרי א' ובא לציון ואני זאת בריתי ואתה קדוש. ט' א"ח קל"א. (ח) ובתר דקרי כהן לוי וישראל קרי מאן דבעי אי בעי כהן למיתניי ולמיקרי שפיר דמייג). שם קל"ה. (ט) ¹ וכת' מר ר' עמרם הכי ומקדשין על היין בבית הכנסת להוציא אורחין ידי חובתן. אומר פרק אחד ממס' שבת. הע' כ"י. (י) הא

בר ששנא. (ו) הכלל נמצא בסדר תנאים ואמוראים ועיין ביד מלאכי. (ז) עיין הערה לסי' קי"ז שגראין הדברים שהתשו' לוי האי. (ח) כצ"ל ובדפוס בטעות. (ט) גם ג"ל פ"ה בתוך התשובה והיא בשבחה"ל ע"ש ר' עמרם. (י) בש"ת כ"ז בקיצור ואחריו שסי' פ"ה בג"ל לפי השבחה"ל לר"ע יש לומר שגם סיי פ"ו מוננו ובפרט שהביא ה"ט א"ח ב"ד קצת מוננו מר"ע ועיין בסידורו וכבר הערנו שאלו התשו' מר' גטרונאי. (יא) ע"ש ר"ע ובסידורו שאלו מקמו מתיבתא. ובמנהגי ע"ש ר' גטרונאי ועיין ש"ת ג"א. (יב) ברא"ש פ"ק דתענית ע"ש סידור ר"ע ואינו בסידור שלפנינו. (יג) הובא גם באבודרהם ואית' בסידור ר"ע. (יד) סתם בש"ת ק"ו ובהגמ' שבת פכ"ט בשם ר"ע

מפתח לתשובות הגאונים

דאמר רבנן נטל ידיו לא יקדש כך ראינו דבקדוש דבי שימשא ומעמי מאי. יין
 א"צ נטילת ידיים(ד). ג"ל. נ"ו. (יא) על נטילת האחרונה אין מברכין שבזמן
 הנמי היה המנהג להביא שמן ערב אחר הנטילה להעביר הוומא ועכשיו אין אנו
 עושין המצוה כתקנה(טו). א"ח. (יב) שדר ר' עמרם ור' צמח דובין ונרות ויודדות
 מברכין בהפרשת הלה ומתפללין. בהע"ט מילה. (יג) העושה סוכה לעצמו אומר
 ברוך שהחינו. ור' עמרם בתשובותיו סדר המשנה אפקוה מהלכתא ואמר כל
 בריית' דפליגו(טז) עלה בתלמוד לית הלכת' כוותיה. בהע"ט ברכה. (יד) מי ששכח
 ואכל ולא בירך ב"ש אמר יחזור למקומו ויברך ק"ל כב"ש דזאת היא אחת משה
 הלכות שפסק ר"ע גאון כב"ש. א"ו היא ר"א. (טז) מי צמקין שנתן בהם דבר
 ליפות כגון דבש אין מברכין בפחיג. ר"י. (טז) כוס של קדוש והבדלה כ"ז
 שלא ברוך בהמ"ז טעון ברכה אחריו(יז). גמ"מ קב"ו. (יז) ומה שאמרו כל המצות
 מברך עליהם עובר לעשייתן זהו בברכת המצות. אבל בברכת שבה. יוכל לברך
 אח"כ. ר"י ברכות פ"ט.

שבת וקידוש. (יח) ואסור לישראל להכניס ידו בחור לנטול מים מחצרו
 של גוי אא"כ השכיר הגוי חצרו לישראל שאפילו עיר שכולה ישראל וגוי אחד
 דר ביניהם. ועירבו. חוץ מאותו גוי אוסר אבל וודאי מלא גוי מים מבורו
 וישראל יושב בחצרו של גוי מותר לו לשתות לכתחילה(יט). ה"פ. (יט) עמרם
 בר ששנא ר"מ דמתא מחסי' לכל רבנן ותלמידיהון ושאר אחינו ב"י הדרים במדינת
 ברצלונה. קבלו שלום ממני וממר ר' צמח דייני דבבא ומן רישי כלה ומכל
 חכמים הסמוכים שהם במקום סנהדרי גדולה ומן בני קומא שהם במקום סנהדרי
 קטנה ושאר חכמים ותנאים ות"ה שבישיבה כלה שתמיד בשלומכם אנו שואלין
 ומבקשים רחמים עליכם. השאלות ששאלתם לפנינו צוינו וקראו אותם לפנינו
 כשיושבים לפנינו אב"ד ואלופים וחכמים וכל תלמידים והתבוננו(כ) בהם ועמדנו
 על מה שכתוב בהם וכך הראונו מן השמים כוס של קידוש צריך ברכה אחריו
 כל זמן שלא בירך ברכת המזון. והג"מ דלית ליה כוס של ברכת המזון. ג"ל נ"ו.
 (כ) אין מבדילין על הפת ומקדשין על הפת(כ). ס"ע. (כא) והלכתא המבדיל
 בתפלה מותר לעשות צרכיו קודם(כ). שיבדיל על הכוס ואם הבדיל על הכוס מותר
 לעשות צרכיו קודם שיבדיל בתפלה ואם לא הבדיל בשניהם וצריך לצאת. .
 אומר ברוך המבדיל ועושה צרכיו. ר"י. (כב) ברכת המבדיל בין קדש כשהצריך
 לעשות מלאכה קודם תפלה צריך שם ומלכות(כג). א"ח. (כג) נטל ידיו לא יקדש
 על היין אלא על הפת(כד) ר"י. (כד) מביאין לו אבוקה של אור ומברך בורא
 מאורי ומבדיל ואומר אשביעת עליך פותה שר שכהה. ר"י. (כה) שבת בבקעה
 והקפסוהו גוים מחיצה כיצד. גמ"מ(כד) כ"ג. (כו) והדתן הבהמה והכלים כרגלי

ועי' בסר"ע ובפי א"ח רע"א. (טו) עי' טור א"ח קפ"א. (טז) הכוונה שאין הלכה כסדר זה
 שכתוב בבריית' ועי' בסר"ע דף נ'. (יז) ברי"ץ בשם ר"ס. (יח) בש"ת ר"י חסרה ראש החשוף.
 (יט) עי' בש"ת כ"ב. (כ) בס"ע "דחכי אמר ר"ע ריש מתיבת" משמע שכתשו' כתב כן ובאמת
 חובאה החשו' ככויו' לפי עדות בעל איי הים בס"י ק"ח. ובראב"ה כ"ו "וכן פסק מר כהן
 צדק". (כא) חובאה גם בה"פ. והיא בקיצור בס"ע. (כג) שם אית' "ור"ש אמר דאין צריך שהיא
 רק להיכרא. (כג) בס"ע "והכו אמר ר"ע גאון" משמע שהיתה תשו' כתובה מאתו ובכ"י עי'
 אית' בשמו "הא דנטל ידיו לא יקדש בקדושי דבי שימשא" וכשמסיימין הולכין לבתיהם לקיש'
 במקום סעודה וכסדר הזה יקדש בבית אומר ויכלו' והדברים נמצאים בסר"ע. (כד) נראה שהתשו'
 בקיצור וגרעו בה איוה דברים שבעי' כ"י. חובא "וששאלתם הלכה כשמואל. . . ובענין הילוך

הבעלים. שם ל"ה. (כז) אמת המים העוברת בחצר האיך ממלאין. אין ממלאין אף שנחסרה מ"י. מפני עמי הארץ. שם ע"י.

ספר תורה מזווה תפילין וציצית. (כח) תפלה עגולה סכנה. רצועות שהורות ה"מ. פ"י תיתור' ונתקת התפילין(כ). ה"פ. (כט) מקום מזווה. עשאה כמין נגר פסולה. אם העמיק טפה פסולה. למה שעטנו נ"ץ. ש"ת קניז. (ל) הא דאמרינן מוטב תגלל המטפחת ואל יגול ס"ת משום דאמרי כל האוחז ס"ת ערום. אלא גוללו במטפחת שלו. ה"פ. (לא) אם אין לו אלא תפלה אחת מברך שתים. א"ה. (לב) רצועות אדומות לא יעשה מפני גנאי פ"י ר"ע שנראה כתכשיט נשים שם. (לג) שלחא עילאי דתפלה של זרוע שלא תאמר תהא כטוטפות שאין לה אלא שלחא אחת אלא צריכי' שלה' אחרת כדי שיהיה ש"י וע"י. בהע"ט קשר של תפילין. (לד) קשר של תפילין צריך שיהיה למעלה בתפילין. ש"י קאמר. שם. (לה) ציצית שעשאן גוי פסולין(כו). ה"פ. (לו) כלי קופס' חייבין בציצית והלכה כשמואל מתירין מבגד לבגד. ה"פ. (לז) טלית שנקרעה חוץ לג' יתפור דכיון דאית בה ג' על ג' עליה תורת בגד תוך ג' לא יתפור כיון דנקרעה בתוך ג' לית עליה תורת בגד(כז). ש"ת קנ"ט. (לט) ציצית יש לה שיעור לארכה למטה ואין שיעור לאורכה למעלה למטה עד ד' אצבעות למעלה עד זרת(כ). ה"פ. (מ) ד' חוטי' כפולים לשמנה בתוך ג' אצבעות לקרן זרית כמו שאנו עושין עכשיו ומשולשת ד' אצבעות שתה' ציצית כפולה ד' אצב'. ה"פ. (מא) הלוקח טלית מצויצת מן התגר כשר כיון דסמכינן עליו אנשים הרבה מדרקק בעצמו וחס על ממונו. כדי שלא יצא קול עליו שעשה פרכוס או קלא אילן. אבל הדיוט גוי שאינו תגר. ואינו מדרקק בציצית שלה לפיכך פסול(כט). ה"פ. (מב) והכי רגילין רבנן דכמה דאיתיה לציצית בעיניה ולא איגדרם הכנף וקשר התחתון וקשר העליון במקומן לא אטרווחוהו רבנן לחדש אותה(ל). (מג) ולענין סדין בציצית ב"ה מחייבין והלכה כב"ה אפילו הכי כל שיש לו סדין של פשתן לברו אסור ואין מטילין לו ציצית ואע"ג דעשה דוחה. הנ"מ מצוה הנוהגת תמיד. אבל ציצית דכיום נוהגת ובליילה אין נוהגת. ולא תלבש כדקאי קאי משום כסות לילה. בהע"ט. (מד) ? היא של בגד וכנפיה של עור חייבת בציצית. זיל בתר עיקר. ור' אחאי אויל בתר כנף קסבר כיון דציצית אכנף קמירמי. ה"פ. (מה) ד' קשרים של לבן עם קשר הסמוך לטלית(לז). בעה"ט ציצית. (מו) ור"ע בתשובותיו ב"ש וב"ה הלכה כב"ש לבר שיתי וחרא בסדין בציצית דהלכה כב"ה ואהדר' כב"ש. שם. (מז) ר' יהוד' מסר לקצרא פ"י ר"ע אע"ג דאמר רב אין מתירין מבגד. מסר לכובס וא"ל הוי דמינך בעיני לה ציצית דיליה כלומר לא יתיר אדם. שם. (מח) ור"ע בר ששנא פ"י בתשובות מן הקוצים מקום שהצאן רובץ בין היזמי והיני נוטלים הקוצים צמר מן הכבשים. בעה"ט שם. (מט) טלית בת ה' כנפים חייבת בציצית. ה"פ.

ברגליו ב"א (כלומר שאסור לו לילך יותר מאלפים) לפי שאין לו לילך ברגליו אלא כמה שקנה שביתה מבעוד יום. (כח) בש"ת תוך סי' קנ"ג ע"ש ר"ע. (כו) בבהע"ט ע"ש ר"ע. (כז) באש"ש ע"ש ר"ע. (כח) בבהע"ט י' הדברות. עמ"ס בר ששנא ריש מתיבתא דמת' מחסא בתשו (צ"ל ביישובת) ב"ד ואלופין וחכמי ישיבת שלפנינו ביישובת של אדר שנת אלף קס"ט לשטרות' ונראה משם שהיתה התשו' בשיעור לולב וציצית ברחבה ובפסול. ובה"פ היא בקצור. (כט) בהע"ט בשם ר"ע. (ל) כן הגי' הנכונה בבהע"ט והתשו' שם ע"ש ר"ע. (לב) היינו חמשה

מפתח לתשובות הגאונים

פסח. (נ) מי שמבקש לקדש בבתים הרבה כיצד יעשה. אותו ראובן ושי אם אין למדים ברכת המזון אסור לקדש אלא בבית אחד. (ש"ת 33) רפ"ן. (נא) לתית' בפסח אע"ג דמותר לא מורינן לעמי הארץ. ה"פ. (נב) חנות של גוי ומלאי של גוי ופועלים ישראלים חמין הנמצא לאחר הפסח מותר בהנאה וחנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלים גויים נכנסים חמין לאחר הפסח הנמצא שם אסור בהנאה. ר"י. (נג) כלל זה יהיה בירכם כל שמסיקין תחתיו או על נביו ואח"כ מדביקין הפת אינו בא לידי חימוץ. ר"י. (נה) סריקין מביאין עמה ולשין אותן בשמן או בפלפלין. ועושין אותה ברפוסים. פעמים מן ריקקין פעמים מן גלוסקאות. וכך שנו חכמים אין עושין. ר"י. (נו) ואוהוין ב' ככרות שלמות ופרוסה מאותן שביניהם שכך הייבין על ב' ככרות. שם. (נז) חמין של נכרי שעבר עליו הפסח מותר באכילה. בהע"ט. (נח) אין לחלוט בזה"ו שאין אנו בקיאים בחליטה. א"ח נט"ו. (נט) כך השיב ר"ע בתשובה כשהל פסח ביום ג' יבא פסל לך כמשפט בשבת הזה"מ. שם נ"ה ח"ה. (ס) חז"ל דאשתלי לילא קדמאי ולא מנה תו לא מנה בשאר לילותא משום דבעי תמימות לך. א"ח. (סא) והלכה ישראל שסמר לגוי חמצו. ואין בו הערמה ואינו רגיל לעשות כן בשאר שנים. מאורע הוא. מותר לישראל לחזור ולקנות ממנו אחר הפסח. מאי לאפות בפורני אנו אין עמנו פורני. אתם כלל זה יהיה בירכם כל שמסיקין תחתיו. ואח"כ מדביקין אינו בא לידי חימוץ. גמ"מ ק"י. (סב) ואם אינו מוצא יין בכמה פרסאות או שהיה בא בספינה ואין לו תקנה כל עיקר להביא יין ישרה ענבים או צמוקין במים ויעשה בהם ד' כוסות. כ"י הע"י.

ר"ה ויוה"כ"פ סוכה לולב פורים ותענית. (סג) מהיצה תלויה מותרת ברו"י וי"ט. רא"ש פ"ק דסוכה. (סד) שיעור הדם וערבה ג' טפחים וגי' חומשי טפח ועכשיו נהגו במקומנו כמתבת' כמה דורות שלא לפחות מס"ח בדין לולב(ס). ש"ת ש"ב. (סה) כשם שמלמטה למעלה עשרה כך מלמעלה למטה י' כרו"י וי"ט דמהיצה תלויה מחיצה. ר"י. (סו) חיישינן לדר' אמי כיון דאגבהי נפיק ביה. בהע"ט כפות תמי'. (סז) ר"ע פסק כב"ש ב' דברים וזו אחת מהן רובו וראשו בסוכה ושלאו בתוך הבית כ"ש פוסל. א"ו ח"ב רפ"ב. (סח) ב' הימים שבין ר"ה ליוה"כ. משניטין בכל יום בביה"ב קודם עלות השחר ומבקשים רחמים. א"ח. (סט) צריך לטבול ב' או בח' שעות בער"ה. א"ח. (ע) ביוה"כ אין אומרים לא יעלה ולא מלך. ר"י. (עא) כל [שמברך] לתקוע טעות בידו. בהע"ט שופר. (עב) יש לומר מלבד עולת הזהודש(נ). מר"ה תשכ"ב. (עג) בתפלת המנחה ביוה"כ א"א לפנינו לא סליחה ולא רחמים אלא אחר סיום תפלתו אומר א"מ. ט' אריח תרכ"ב. (עד) עלינו אין ליחיד לאמרנו במקום שיש שי"ן. שם תקצ"א. (עה) כך מנהג במתבתא שיוודין תנאין לפני גאון ואב"ד ואלופים וכל ישיבה כלה ומבקשים רחמים שאין פורים דומה לכל המועדות ולהנוכח. ס"ע. (עו) אין אומרים הלל בפורים שאין אומרים הלל על נס שבח"ל(ז). ה"פ. (עז) כשקורא אותה מ"א

קשרים ובבב"ט מסיים. ר"ע ר"מ כ"כ בתשובותיו. (לג) רוב דברי התשו' הובאו ברו"ץ ע"ש ר"ע. ובס"ע אית' ג"כ התשו' ובש"ת חוספות לפנינו. (לד) עיון תשו' ר' נטרונאי בסידור. עמרם דף ס"ב ואולי תחלת דברי 'וששאלתם' שם מתשו' ר"ע. (לה) עיון גמ"מ סי' קכ"ה. (לו) בכ"ה מסיימת התשו' כאן והיא ע"ש ר"ע ועיון הערתנו לעיל פרק ה'. ובש"ת חוספות. (לז) אבל ר"ח אין מזכירין יום ר"ח הזה. ט' א"ח תקצ"א. (לח) במנהג ע"ש ר"ע. (לח) הובא בר"ן סי' ב' דע"ז.

ואילך מברך לפניו ולאחריו. ט' או"ח תרפ"ח. (עח) בט"ב אסור לאדם להושיט אצבעו במים כדרך שאסור ביוה"כ. ר"י. (עט) צבור שמתענים ושי"ץ אינו מתענה יורידו לפני התיבה מי שמתענה. א"ח. (פ) ? בכל ת"צ הכתוב בפסוק דוקא קורין ויהל הוי"ז מט"ב. ט' או"ח תקס"ו. (פא) בזה"ו אין להתענות תענית הלום בשבת שאין אנו בקיאים בפתרון החלומות איוה טוב ואיוה רע ואין מתענין בספק. שם תקס"ח. (פב) כאמיתה של תורה, הוקים ומשפטים שבה. מכריע פ"ה.

איסור והיתר. (פג) מאן דאביל פת שי"ג אין מלקין אותו אבל מוכיחין אותו ואסור לומר מפיו בביהמ"ד ל"ט. ה"פ. (פד) חלב שנפל לקדירה ויש בשר ס' פעמים כמותו בטל ומותרת הקדירה לאכילה. ה"פ. (פה) ? כנתא שנפלה לקדירה אם יש בקדירה ששים כנגד הוטיין שבה מותרת שחוטין אסורין ולא כנתא ומר ר' יהודאי גזר שלא תבשל בקדירה והנ"מ בקצירי משום שוניאקי קטיט אבל דתורי דאלימי ומצי למשלקינהו שפיר דאמו. ה"פ. (פו) לב שנתבשל בדמו שלא נקרע אסור. קרעו לאחר בישולו. אבל ראש שנתבשל שלא נקרע בין נמלה בין לא נמלה אסור ל"ט. ה"פ. (פז) אין לשנות בין גיד הנשה לשמנו כל עיקר וכשנהגו כל ישראל קדושים איסור שמוהו כגיד הנשה לכל דבריו. ט' יו"ד ס"ח. (פח) כל שהוא משום דם לקדירה אסור לצלי מותר כל שהוא משום חלב אף לצלי אסור. בהע"ט הכשר בשר. (פט) בתשו' גורם א"ר זירא למדתנו רבנו משנתינו בסי' א' ובי בני אדם ופסק כשמואל שחיטה מפורעת. מכריע ד'.

נדרים, כהן, נדה, עבד ונר. (צ) המדיר מחתנו אומר לאשה כל מה שתצצה עשי ע"מ שאין לבעלך רשות בהן לא קנה הבעל כ"פ הנגיד ר' שמואל בשם ר' עמרם. רמב"ן פ"ד דנדרים. (צא) יולדת צריכה ז' נקיים צרופים היושבת על דם טוהר אסורה לביל ל"ג לזכר וס"ו לנקבה כיון שהחזק מעין משופע ובא יפריש ממנה. ולענין טבילה כיון דטבילה. י"ד לזכר וכו"א לנקבה לא צריכה השת' למיטבל נ"ט. ח"ג קנ"ד. ש"ת ק"עג. (צב) משומד שרוצה להזור. כך ראינו מלקות וודאי צריך טבילה דא צריך. שי"ץ ד'ו י"א. (צג) כך ראינו כל ישראל שקנה עבד. ואינו רוצה להתיהר אסור להשתות. אבל אם מתייהר ואומר לו למול ואומר המתניו עד שאבריא מותר. שם י"ח. (צד) בת כהן שנישאת לישראל נעשה זרה לכל דבריה לא תאכל בתרומה בין שלה בין של אחרים נ"ג. ה"פ. (צה) כהן שנכנס לברך במנעליו אסור ודוחין אותו וכן אם יש מומין בידו או ברגלו או בפניו במקום שהציבור מסתכלין בו לא ישא כפיו אבל סומא בא' בעיניו אם נידוש בעירו כמה פעמים ולא מיהו בו כשהולך למקום אחר אין מסלקין. ה"פ. (צו) חלה שניתנה לכהן ליכלה ולא לזונה. ולענין מתנת כהונה טבח שלא הפריש מותר ליקח מאותה בהמה ואין על הלוקח להפריש הוא מבשר שלקה. גמירי קס"ו.

אישות. (צז) פ"י לאו הבא מכלל עשה כגון ולקחה לו לאשה ויבמה ואול ויבם ב' צרות נ"ג. שי"ץ ג' א' ט'. (צח) המייבם אשת אחיו זוכה בנכסי אחיו אבל החולץ לא נ"ד. שי"ץ שם י"ב. (צט) מי שהלכה אשתו למדה"י וגשא

ל"ט) הובא בשב"ל ח"ב כ"ו בשם תשו' הגאונים. (נ) הובא גם בר"ן נדרים פ"ח: (נ"א) בכ"ה על שם ר"ע ועיין בסוף ס' כלבו ובש"ת קע"ג. (נ"ב) אפשר שהלכה זאת לקוחה טהלכה הגדולה אשר לפניו ס' ק. (נ"ג) בכ"ה ע"ש ר"ע. (נ"ד) בכ"ה קודם תיבות "המייבם" כתוב "וחי

מפתח לתשובות הגאונים

אחותה . וקאמר תיק אע"ג דאול אשתו וניסו . ואתא ר' יוסי למימר כשם שאשת
 ניסו אסורה על ניסו כך אשתו אסורה עליו והלכה כר"י (מס). ש"ץ ג' א' ס'.
 (ק) בן ט' שנשא אשה ומת לא חולצת ולא מתייבמת . בת כהן שנשאת לישראל
 לא תאכל בתרומה . שם י"ח . (קא) ד' אחים מת לוי הארום ונפלה לפני שלשה
 אחין עמד שמעון ושאל מן התלמידים ואמרו לו נט פוסל ביבמה ובקש לפסולה
 על האחין בשביל הממון עמד ש' וכתב נט על שם ראובן בלא דעת ובלא שליחות
 . וזרקוהו . כך ראינו . אין נט זה פוסל ביבמה שם נ"א . (קב) והלכת' נתן לה
 כסף וא' הרי את מקודשת . מיועדת . ותו בעינן חרופתי תיקו . ולא פשיט
 בעיא . ומצריך נט . ש"ץ ג' ג' ד' . (קג) ואיתת' דעילי' לנכרא מקרקעי וממלט'
 ושויי צאן ברזל . כך ראינו שיכולה לעכב עליו . למכור . שם ד' ד' ג"ה .
 (קד) וששאלתם קטנה שנחארסה ולא מיאנה וכי קא עיילה בנערות . אי נסיבה
 לאחריני . שאלה זו מסותמת הרבה הרבה משפטים של מיאון כך הם קלים .
 לפיכך הוצרכנו לפרש לכס היטב היטב . אם אביה ארסה וכי"ו . נמו"ט צ"ו .

קנין ומכירה ריבית ושותפין . (קה) השת' תקינו רבנן במתיבתא דקני
 שליח ב"ד או עדים דעבדי שליחות' דקונה ומקנה . בהע"ט קנין . (קו) אסור
 להלוות לגוי בריבית אבל אבק ריבית שמתירין הן בדיניהן זה לזה מותר . והיכי
 דמוכן שדה באלפ' זווי ויהיב ליה שמעון ה' מאות מנהון וא' ליה לר' כל אימת
 דבעי אהדרינהו להגהו זווי ואהדרינהו לבתר שתא מאן אכיל פירות האי שתי' וודאי
 הילכת' כרבא . ש"ץ ד' ב' כ' . (קז) ולא היא אכולהו קאי אמילת' דאמר לעיל
 מנהון להא מילת' (מ) דת"ח מלוין זה לזה בריבית ומותר להלוות בניו בריבית וכן
 מצאתי בתשובת לר"ע . התי' מ"ו . (קח) הבעל מוציא מיד הלוקחות בלא דמים .
 ג"ה תקמ"ד .

טוען ונטען ונוזיקין . (קט) התופס לב"ח במקום שחב לאחריים לא קנה
 לאחר מיתת לזה . ש"ץ ד' ב' מ"ו . (קי) בס' המקצועות בשם ר"ע דלא כר'
 ששת דאמר הילך פטור . מר' ב"מ רכ"ו . (קיא) מי שרק בפני אשת איש תשבוע
 שהניע הרוק בפניה ויעשו בו דין עד שיפייס לבעלה . אי"ו ב"ק שע"ג . (קיב) ר"ע
 כתב הני תרי דעבדי עיסק' בהדי הדדי . ועדיין לא פליג עסקיהן ורווח טובא
 משא"כ באחריים דינא הוא דמעכב דאמרינן כיון דהוי ליה דרווח טפי ידע ליה
 דהאי מולא דחד מנהון הוא ומגיל דאמרינן הכי דאמרינן בעלמא השתדל עם מי
 שהשעה משחקת לו (מ) בעה"ט . (קיג) ור"ע גאון אמר שאם הכותל עקרו ובניינו
 של שניהם ואין א' מהם יכול לדור מפני שנשתקע הבניין שלו בקרקע בוודאי
 סותר ובונה ואין חבירו יכול לעכב עליו וא"ח כבר אמרו חכמים הני בי תרי דהוי
 דיירי חד עילאי וחד תתאי . עול שוף פוק וא"ר חסדי דינא קא"ל התם לאו

אמר ר"ע ובה"פ הלכה דומה לזאת מר' שירא . (מ) ראשות התשו' שם בש"ץ סי' י"ד . ובכ"ה
 כל התשובה בשלימותה לפנינו והיא על שם ר' עמרם . (נ) סידור דיני מיאון אית' גם בש"ץ
 ג' א' ג"ה ע"ש ר"ע . והיא מקוצרה ולפנינו בגמ"ס באריכות . (מ) עיין ב"מ סוף פ' אוהו נשד .
 (מ) אולי צ"ל מזה שאין כן באחר . והובא גם בשיטה מק' לב"מ ס"ט . בתשו' מהר"ם כ"י פראג
 סי' רנ"ה אית' בתשו' ר"ע בר' ששנא בספר בשר ע"ג גחלים . אשה שהלך בעלה למדת' ועמדה
 ולוותה ואכלה אע"ג שיפה אמר חז' הניח מעותיו על קרן הצבי ולא ישלם הבעל כלום פעמים
 יכול להיות שישלם הבעל למלוה חז' שהלוותה . כגון אם קדמו ופסקו לה מעות מנכסיו נמצא
 כשהלוה לה לבעלה הלוה דהוי משתרי' מנכסיו ולהכי חייב הבעל להשתלם בשבולה . ע"ב .
 ובעינן מטר הבן בחיי האב הובא בחי' חרמב"ן לב"ב קכ"ה משם ר"ע . נתון כחנה לבנו לאחר

תתא אית ליה בעליית' ולא בעל עילאה אית ליה בתחתיית' אבל הכא כיון דכולי דתרווייהו הוא סותר ראובן ובונה ע"כ דשמעון אבל אם כותל של שמעון לבדו ואין לו לראובן אלא חזקה לבנות קורות בלבד יכול שמעון למחות כדרי חמא שייף עול שייף פוק ואם התנה בשעת הנחת קורות כל זמן שיתבלעו הכותלים כמנהג מקום כלו סותר ובונה ראובן בע"כ של שמעון ועד כמה שיעור שקיעת כתלים כדאמרי אינשי אסורייתא דמחוזא והדר וכמה שיעורו קומת אדם מט'). ראבי"ה כ"י. (קיד) כמה מספדי בהתא בית' תילת' דאי הוי בית בלא עליה הוי קאי ס' שנין השתא דאיתבנא עליה קאי מ' שנין ונפל אשתכח דמפסדא לבעה"ב תילתא שקיל בעל עלייה מבשורי ולבני תילת' ותתאי ב' תילת' וכי' זה פי' ר"ע. ע' פסד. (קטו) ישראל זבן דרת' מגוי והאי גוי אית ליה כוי על בר ישראל וברניהם דגויים. בעי למיבנא אשיתא ומסתמינן להני כוי. השתא זבנא בר ישראל. ומאן דזבין מגוי לא מוקמינן ליה להאי חזקה דגוי בדיה. וההוא בר ישראל נמי כיון דאחזיק ג' שני בפניו ולא מחי אחולי אחליה. עמרם בר ששנא ר"מ דמי"מ. גמ"מ ק"א. (קטז) צריכין לאודועי ולא נחסינן לנכסי עד דמימרד ולא ציית דינא אפילו הווי ליה לראובן עליה ממון בעדים ובשטר. גיה רל"ד. (קיו) עמוד בחצר ראובן, וראובן ושמעון יש להם עליו קורות כך ראינו שראובן זה ידו על העליונה מפני שעמוד ברשותו. ג"ה תקכ"ה.

ענינים שונים. (קיח) אין מקבלין צאן ברזל מישראל כך פירושה. וסיעת' מאודך פירקין. ש"ץ ד' ב' מ"ו. (קיט) ? הא דגרסינן ר' חנינא. ותלמידי דרב הוי יתבי בסעודה. אמרי ליה נפסוק ונקבעיה לשבת' א"ל לא צריכיתו שבת היא קבעה נפשה. ילמדנו אדוננו אנה אמר רב שמועה זו והאיך פירושה. אל יקשה בעיניכם כי הרבה בלא מגין יש בתלמוד שמועות שנאמרו בתוך מעשים וגופא דשמעת' לא נאמר בדוכתא אחרית'. בנעורנו כך הגיע אלינו. ופירוש הדבר הזה העת שהיא ספק חשכה אין מעשרין את הודאי"ג. ג"ל ג"ה.

פרק עשרים.

ר' נחשון.

ר' נחשון (ב) אשר מלך במות ר"ע השאיר לנו ג"כ איזה תשובות על עניני התפלה ומנהגותיה אכן הגה מישרות לרוב דרכי הקהל ומעשיו בעת שהש"ץ מתפלל או אחר התפלה (א, ב, ג, ה, ו), ואולי אחרי אשר בא סדר ר"ע לספרד הוקירו זאת המנחה וילכו כרגל הסידור ולא שאלו עוד זמן מה בדבר נוסחאות התפלה. והנה בשתים יקרו דברי זה הגאון. כאחד מן ראשוני הגאונים ישפוט במשפט חזק ותקיף בהלכותיו להוסיף ביאור ולהדש הלכה ולהורות ולהרחיב במקום שקצרו בתלמוד (ד, יט, כג, כד, נו) ועוד זאת, הדברים אשר הובאו

מותו ומת הכן בחיי האב ואח"כ מת האב אין אשתו של בן גובה מהם משום ראוי. מט' בתחלת התשו' ר' חסדא וצ"ל ר' חמא ועי' ב"ב ד'. (ג) הפי' במאמר שבת קבעה נפשה הובא בבבא"מ סוף פסחים ואמר שם הרמב"ן שהוא מתשו' ר' האי ובאמת הוא לשון ר' האי. (ב) בר צדוק מלך ח' שנים והי בשנת דתרמ"ב בקרוב. (ג) הר"ר א"ה ווייס בדרי"ד ח"ד צד קכ"ג בהערי' כתב שר' נחשון הורה לפעמים לפי שקול דעתו אף אם פשוטו של תלמוד מתנגד לסברתו. והנה אין בירדנו ראיה לזה. מ"ש בסו' ל' שסומא מותר לרין ספק כדברי החכמים וכתאי סתמא ובגמ' נדה מ"ט. אין ספק סותר לזה ועי' הערה כ' — בג"ק סי' ג' במי

מפתח לתשובות הגאונים

לפניו יבאר היטב ובלשון מדברת נכוהות בסגנון ובדרך אשר דרכו עליו אלה גאוני סורא אשר קדמוהו בחייו. וזאת עדות על עוזו רוחו לאסוף בהפניו דרכי ומחשבות הזקנים וכל יקר אנשי דורו. גם כמלתו אשר היא על לשונו נכר זה ראשי ישיבת מחסיה, גם יסדר דבריו ויכלכלם במשפט ארמית לא בקיצור אך בתרוחה ערוכים ושמורים על דרך ר' משה ואנשי דורו) (לב, מ, מג, מה, נח). — ההלכות שנשארו לנו הן פשוטות וקצרות על דרך הלכות קצובות של ר' יהודאי ור' נטרונאי (מז, סח, עא, עה) וגם מצאנו לו הלכה גדולה ורחבה לכל דיני פסולי עדות (לא). — פירושו, לרוב עברית, קצרים ועל דרך הפשוט או בלא פתיחה (סד) או שמבארים הענין באמרו "היכי דמי" (לד) כגון (מט) ואוהב הגאון לתת טעם לדבריו אחרי שכתב "למה, מה טעם (מט) ומצינו לו גם פירושים והלכות בלשון ארמית (ג) ולפעמים מתרגם בפירושו תיבות ללשון ערבית(ד). — בתשובות הגדולות אשר נשמרו לנו במילואן מרחיב הגאון לדבר ומביא ראיה מן התלמוד ומן שיקול הדעת (לו, לח) מוכיח מה שיש להקשות על הכרעתו וסותר הקושיא ומלשונותיו בזה "שכך אנו אומרים, וזה שתקנו חכמים (עב) כדן וכראוי אמר לו ולא יפה עשה (לא, לה, לט) שכך שנינו, למה (סח) וא"ת, אינו דומה זה לזה שוב טעם אחר, שאם אתה אומר כן (לח) אך פירשו רבותינו (פב). גם בתשובותיו הקצרות אוהב לתת טעם לדבריו בלשון "למה, מה טעם" (מט) ולפעמים מקדים הטעם לפסקיו (כב) גם מפרש כשמלה ביאורו (לד) ומקרב אל דעתו של אדם ע"י שאלה (כג, נב, נו, עג). כפרשו לשון הברית במקום אחר מביא ראיה ממקומות בתלמוד שגם שם פירשו כן (ד) ופעם אחר אמר "לא מר"ת ולא מדבריו הקבלה לא מברית ומן התלמוד" (ה) (טו). בעניני המנהגים גם גאון זה מביא מנהג ב' ישיבות ומנהג קדמונים (א, ה, כו) ודרכו בזה להניח את העם על תקופת

שהעיד והלך לדרכו וחילף עדותו וחזר והעיד שעובר על לא תענה ונפסל לעדות, לפי דעתנו אינה מרי' נחשון כי ראשיתה הובא בשם תש"י א"י בש"ץ ד' ז' מ"ה. וגוף הדין כיון שיש עדים ששינה ממש וחילף בעדותו והכחיש וודאי נפסל לעדות ואין זה ע"פ עצמו. — ג"ק סי' י"ג מתשו' הר"ף ואינו לר' נחשון וכמה סימנים שם כג"ק מלוקמים, הלא סי' י' שם הוא מרי' נטרונאי ועיין הערותינו לפרק הששי. — ג"ק סי' ל"ה אינו לר' נחשון והלא סי' ל"ב שם מרי' נטרונאי ועי' הערתנו לפרק ו' ועוד זאת שאין סתירה מדברי התש"י ל"ה לדברי הגמ' בתובות ח'. ששאלו על ברכת "ברוך אתה ה' מלך דין הרחמים" והיא אינה נזכרת בגמ'. וקרוב הדבר שהתשו' לר' פלטי — ג"ק סי' ה'. הגאון פי' דמה שאמרו בברכות מ"ה העונה אחר ברכתו ה"ז בור היינו רק העונה אחר ברכת הפירות וברכת המצות או במקום שיש כמה ברכות כמו בהפטורה בראשונות שבהן שפסקיך אבל בברכת האחרונה שבהן צריך לענות ולכן אמרו שבבונה ירושלים עונה. ועי' בבב"ג וז"ל: כל ברכות קדמוניות של בהמ"ז לא מבעי' לברוכי נפשיה ועיין ברא"ש פ"ג שאכלו. והנה ברכת הבוחר באהבה סוף ברכות קודם ק"ש. אמנם כבר כתב ר' נחשון שהגאונים הראשונים פסקו כן ולא משקול דעתו לבד אמר כן. (ג) הנה באמת המעתיקים שינו הרבה הלאות התשו' הגדולה בפסולי עדות בג"ק א' והיא בשי"ן ד' ו' כ"ה ע"ש ר' שרירי. והנה מלבד מה שחסרו במקום האחרון כמה וכמה ראיות מן התלמוד גם בסגנון הלשון מצינו לפעמים שפה אחרת. (ד) עיי' סי' פ"א. בפירושים אלה בסוף ג"ק שהובאו שם כמה תשובות בקרבם מצאנו מלות מועתקות ערבית (אהינו, אסכלאות, בימסאות, תרמדא) והנה אף שלא יצאנו עודן מכל וכל מירי ספק אם הפירושים ההם מנוחסים בצדק לר' נחשון וודאי אם אנו גורסין שם במלת "אדרכתא" אבא מארי מר ר' צדוק אין ספק בזה ועי' ש"יר בהקדמת ג"ק והנה רוב אלה הפירושים כתובים עברית ואומר בהם "וטעמא מאי (נודות הגויים) מ"ט (א"ר כהנה) שכך אנו אומרים (בלפי לאי, שיפא) וזה כלשון ר' נחשון ואנשי דורו, ומצאנו שם "כך פירוש" (מתלעין, בימסאות, ארגותנא) כמו שפירשנו למעלה (כח וכח) והשוקשה לך (שופי, ראוקי) ולשונות כאלה נמצאות בפי ר' שר' שלום ור' נטרונאי. (חם ושלום" (שינוי מכשורא) שנמצא גם אצל רש"י. ופעם אחת "זה הוא פתרונו" (זבורא). (ס) זה מדרך שכתב ר' סעדי

מנהגיו שהורגלו בהם ושלא לשנות ולבער בתקפה כל זמן שאין איסור במנהגים ההם, כי המון העם יהוש אף לדברי סודן (ב) וכבר אמרנו שהאמת שגם הגדולים וראשי העם בימים ההם בכל התחזקתם במדות תרומות לעשות צדקת ה' עם ישראל לא פנו עורף מכל וכל לדברים ולסודות כאלה אשר התנוצצו גם אל הלכות יום ביומו גם אל דבר האגדה, הלא אמר הני שר' אמות בתפלה מקום קדושה (ב) ה' כריעות כנגד ה' שמות (ו) ב"י הדברות תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצות (ט) מי שקבל צדקה מן הגוי אינו רואה סי' ברכה(ז) (פג). — ר' נחשון היה נכבד בעיני אנשי דורו ששאלו ממנו תורה מארץ המערב (תשו' ר' אהרן סוף ס' הפרדס) ובעיני הבאים אחריו שמו הולך למישרים ומראיתו כהר גבוה (עה). והלא יחסו לו סי' ראומה על הברדיקות ועיגול דר' נחשון. מן הנימוסיות קראנו בתוך מענותיו שנקיטת חפץ בשבועה היתה ע"י שתפסו קרן ציצית (עו) שמושלי העם היו שמים מס הרבה על שכמי העם אולם הגאון אמר שהחכמים פטורים מן הכרנא (פב). ומספר מעשה שהיה (יט) ובין פירושו נמצאו הרבה מעשיות (פב). מדרך פתח תשובותיו ולשונותיו: כך ראינו (לו) כך הוא המנהג (כו) כך הוא הדין (לח מא עג) הבין חזינא (נא, נח, נט, ס, סא, סב, ע, ומצינו לשון זה גם קודם תשובה כתובה עברית פי"ג) הכי אמרי רבנן (ח) הבין דינא (מה, מט, סו) הואיל (מח) כך אמרו חכמים (נו) שכך שנינו (נו) הכי איתחזאית לנו מילתא (סג) ופירושו רבנן (לא) אין בדבריו כלום (לו) אם ירצה מן השמים ויבא בשלום (לט) לא אמר כלום (מח). ותשובותיו:

תפלה וברכות. (א) כך מנהג ב' ישיבות כיון ששי"ץ מסיים הבוחר . עונין הצבור אמן ולאחר שעונין אומר שמע בלבד ואומרים שמע ישראל וכן שי"ץ אוי' יהא שמיה רב'. ח"ג מ"ה. (ב) חזורין ג' פסיעות לאחור'י לאחר תפלה . מפני כשאדם עומד בתפלה עומד במקום קדושה ושכינה למעלה מראשו ותוך ד' למקום עמידתו מקום קדושה . נוהן שלום זה לזה עד עכשיו היינו במקום קדושה עכשיו במקום חול. ח"ג מ"ג. (ג) ישראל שחלה . יתפלל כל תפלות שלא התפלל בחליו . אפשר לומר כן מתפלל ל' תפלות ביום א' . וכל שכן זה . ולא ביטל במזיד ואין עליו בדבר זה און. ח"ג מ"ח. (ד) הא דת"ר מברכין ברכת התנים כל שבעה ברכת האירוסין בבית הארוסין כל שבעה מי איכא מי סברת כל ז' אתרווייהו קאי לצדדין קתני ברכת האירוסין בשעת האירוסין לבד. ? ג"ק ח'. (ה) בבי' מקומות יחיד עונה אמן לעצמו כבונה ירושלים ובבוחר בעמו באהבה ובאוהב עמו באהבה שכן מנהג גאונים קדמונים וחסידים הראשונים וכן הלכה. אש'. (ו) כריעות שכורעין בקדיש כיון שאמר יתגדל ויתקדש . כורע . הללו ה' כריעות כנגד שמות שיש בפסוק כי ממזרח שמש, ועונין יהא שמיה ביחדו כנגד גדלו . שמו יחדיו . ס"ע. (ז) אומר'י ונותנים רשות זה לזה להקדיש לעושה אורים גדולים, תניא.

ע' גמ'מ כ"ב. (ו) כנגד מנהג העם כבר דבר הראב"ע בפ' לך ועיין דברי ש"ר ור"ף על זה והנה בסו' כ' תשובות "מי"ט וביום השמיני ימול אמר רחמנא" אינו בנ"מ רמ"ז והכוונה בהם שאם הסירו ערלת הנער אחרי מותו אינו מצוה שאין זה מצוה אלא מחתך בשר בעלמא וגם על זה סובבין דברי הגאון דכי היבא דנהיגין ל"צ לברוכי דמתתך בשר בעלמא אם אינו חי ביום השמיני כמולו. ודומה לזה כתב ר' צמות (בכו"ה) בש"ץ ג' ה' א"י. (ז) התשו' סי' י"ט בג"ק באגדת כנגד אבות מן שם עד משה וכו' לא ידענו ממי היא שקדם לה בג"ק סי' י"ד מר' ש"ש

תפילין מוזהר וציצית. (ח) בשאלה לרי נחשון תכלת דומה לים הרקיע דומה לכסא הכבוד ושמו בערבי לאאסמא. (בהע"ט). ציצית. (ט) לא יאחו אדם תפילין בראשו וסי"ת בזרוע, ס"ת שאמרו שכתוב בו מן אנכי עד וכל אשר לרעך שהן תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצות. ש"ת קמ"ט. (י) לכבד ב"א אלו את אלו אם הם פתחים הראויין למוזהר צריכין לכבד בין בכניסה בין ביציאה ואם יש אדם גדול בניניהם כיון שנכנס לפניהם או שיצא הבאין אחריו אין צריכין לכבד וא"י. ה"ג מ"ו.

שבת וימים טובים. (יא) המוציא פרעוש בתוך חיקו אסור להורגו ואם לא נתכוין אין עליו כלום. ש"ת רנ"ה. (יב) מי שאכל הרבה ואין נפשו יפה עליו ומצטער אין צריך לאכול ג' סעודות שהם לעונני. ש"ת רכ"ו. (יג) ? יהודים שכאו בספינה וקרבה ספינה לנמל בשבת ועמדו מלחים ועשו כבש לעלות ולירד בו ולא בשביל ישראל. כך הוא הדין אם היו יודעין שכששקעה החמה היו בתוך התחום בתוך אלפים מותר להן לישראל לצאת. ה"ג מ"ג. (יד) אין ללוש אלא במים שלנו בין ללילה א' בין לשאר ימים. ש"ת רפ"ח. (טו) נשאל לרי נחשון מהו להתענות כר"ה אסור להתענות בין מר"ת בין מדברי קבלה בין מבריות בין מתלמודא. מר"ה תש"ח. (טז) אי סכה יש לה שני דפנות דעריבין ובי רוחות פרועות מן הפתח ומן הצד הלכך אותו טפח מעמידו כנגד היוצא. רי"ף.

א ו"ה. (יז) אונא אצל שומן הלב מקצתה דבוקה. ולא היה יכול לכנס אפי' מחט ומכל מקום היתה דבק יותר מדרכה והכשירוה מזה הטעם. מ' חולין תרי"ז. (יח) אם האומות או האונות סרוכות בשומן היודר בין הערונות. ויכול להכניס אצבע קטנה טריפה. שם. (יט) ? וכן נמצא בתש"ו ר' נחשון שפעם א' היה בורו של ישראל מלא יין ובא אנס והושיט ידו לתוכו להכעיס והיה שם זקן א' ירא שמים שנהרג על קידוש השם ושמענו שלקח מן היין בבלי ושחה ממנו מפני האנס שלא יהא רגיל לעשות כן. מר"י ע"ז תתמ"ז.

כהן מילה ועבדים. (כ) דרגילין למימהלי דמסקין ליה שמא דבי מן השמים מרחמין והוא תחיית המתים והוי ידיעה בינוקא ומכחין ליה לאבוה. (כא) קטן דשכיב בנו שמנה הכין חזינן דלא צריך למימהלי. ואי מהלין ליה על קבריה כי חיכי דנהיגין ליצי לברוכיה. ש"ף. ג' ה' ה'. (כב) רגילין במקומנו לקנות עבדים בזול. ואין להם סחורה כמותה. כיון שאין מקבלין עליהם מצות מותר למכרן לגוים. ש"ף ג' ו' כ"ו. (כג) ועבדא דאשתבעי דלא פלח לאדון דיליה אית ליה רשותא לאדון דיליה שום מידי. לעולם בהם תעבודו. שם ל"ג. (כד) ועבד שלמדו רבו תורה עשה איסור גדול. ולא יצא לחירות עד

ולפניו תש"ו הרי"ף ותש"ו ר' גמרוני וע' הערותינו לפרק ו'. והנה עוד מוצאנו פסק לרי נחשון דבעל מוציא מיד הלוקחות נכסי האשה בלא דמים בג"ה תקמ"ד ולא ידענו אם השיב הג' תשובה בזה או הסכים לבד לדברי ר' עמרם. (ח) בערך תפ"ל באש ובכיו"ו ע"ש ר' נחשון. (ט) גם בה"פ ובכ"פ ע"ש ר' שרירא. (י) גם בה"פ. וככ"י הע' ראשית התש"ו. וכ"י גאון והלכת' חייב אדם לבצוע על ב' ככרות בשבת ולא פעם אחת בלבד אמרו אלא כל זמן שמבקש לסעוד. מי שאכל הרבה וכו'. (יב) ע' ג"ל מ"ה תש"ו ר' יהודאי דומה לזאת. (יג) גם בה"פ וע' ש"ת ק'. (יד) באשכול ח' שחיטה על שם ר' האי בר נחשון. ל"ג) במור ויר' ש"ג. (יד) באשכול אית' תש"ו לגאון: מנהגא זה לא ידענא לו עיקר מיהא כל מנהג דלית ביה אסורא ש"ד למיעבד כ"ש האי דמתחזיא שפיר דלא תיעול ערלה עמיה. ע"כ ואולי היא מן התש"ו שנתקצרה לפניה. וע' ראב"ע בראשית י"ז ושי"ד בהערותיו ורד"ף בהערותיו לש"ף. (טו) בכ"ה ע"ש ר' נחשון

שיקרא ג' פסוקים בבהכ"נ בצבור בפניו. במד"א שלא מיחה ועד שנמר ברכותיו (ט).
ש"ץ. ג' ו' ל"ו. (כה) ? כהן חשוד בדברים רעים. אפילו נשוי אסור לישא את
כפיו ולעמוד בס"ת. ג"ק ד'.

גשים. (כו) היכי דאמי יתומה בחיי האב היכי דאנסבי אב כשהיא קטנה
ונתארמלה כשהיא קטנה והדר אינסיב' בחיי האב. ש"ץ א' א' כ"ו. (כז) כך
הוא המנהג שבשעת קידושין בודקין ושואלין אם היתה נערה שאין ראויה לביאה
מברכין ברכת אירוסין בלבד. אבל ברכת חתנים ד' ברכות אין מברכין עד שעת
כניסה להופה. ש"ץ ג' ג' י"ד. (כח) והיכי מנהגא דאי הדר ביה איהו מהדרא
סבלונות בעיניהו מיכלא ומשתא עברי רבנן קיצוצא לדלווי ליה תילתא לדליה. (כט)
ש"ץ ד' ג' מ"ח. (כט) אם הוציאה לקיים כתובתה ולא מצאה עדים לקיים לאו
תביעה היא. בהע"ט כתובה דמרכסא.

עדות ודיינין. (ל) סומא לגמרי אין כשר להעיד וכ"ש לדין ואם היה
חכם ונבון ורבים צריכין לו ישבו ב' ממונים עמו וה"ה לכתחילה. ש"ץ ד' ו' י"א.
(לא) הלכות פסולי עדות. ג"ק. א. (לב) היכי דמניאו קהל תלתא דייני ואיתרמו
חד מנהון קרוב לבעל דין איתוב עם ב' אחרי' חד מן רבנן אחריני ויתב עמהון.
ש"ץ ד' ד' ל"ג. (לג) בר ישראל דמחייב מלקות ומלקין אותו בכ"ד שיושב ודן
אותו קורא לו ארבעה פסוקים ראשון קודם שילקה אם לא תשמור לעשות ואח"כ
ילקה י"ג ואח"כ קורא בו והפלא ה' את מכותיך ולוקה י"ג וקורא לו אל בני.
ושמרתם את דברי הברית. שם ל"ד. (לד) ? משלשין בממון. ג"ק ב'. (לה) כותב
שטרות אע"פ שנעשה דין ונוטר שכר כתיבה. בהע"ט. בירורין. (לו) ר' נחשון
פסק כר' אבוהו דשנים שדנו אין דיניהם דין. מ' ל"ב. (לז) ושש' ישראל
שמסר מודעא. כך ראינו שלא היו יודעין באונסו עדותן בטלה. ושכתבתם.
מפני מה לא מסרת מודע' בפני שנים שהיו יודעין ואמר מתירא הייתי שמא
יתפרסם. אין בדבריו כלום. גמ"מ כ"א.

טוען ונטען. (לח) ר' היה נושא בש' מאה מנה ולא היה בירו לפורעו.
הביא קבלן. שמעון נטל אצמלא שהיתה עליו ששים מנה ונתנה לראובן ור'
נתנה לקבלן וקנה הימנו. לימים מת שמעון. בא ר' ותפש את הקבלן. כך
הוא הדין שכיון שפטר ר' את שמעון וקנה מירו נפטר ש' ונכנס קבלן במאה
מנה. ח"נ מ"א. (לט) ש' שבא לאפריקא ועשה שותפות עם בנימין והלך ש'
לעבר הים באותה פרקמטי'. ולא מכר כלום ונתן הפרקמטי' לאדם א' שהלך
למדינת המלך ששם מוכרין את הדבר וכשחזר לאפריקי תופשו בנימין ואמר לו
תן לי ממוני. כדן וכראוי אמר לו. וכך הדין שיחזור ש' ממון שלו לבנימין.
ח"ג מ"ט. (מ) ? ר' משכון שדותיו לש' ואחר שמשכן נשתהה ד' וה' חרשים

והיא לפנינו בתוך החשו. (מ) עיי' רא"ש גיטין ובר"מ פ"ח עברים י"ז. ודעת הגאון נכונה
שהמחאה שאחר מניעה אינה מחאה (י) אולם בירושלמי גיטין פ"ה ה"ט לא אמרו כן (י) בכ"ה
ר' נחשון. ופירוש דבריו. אינסבה בחיי האב כשהיא קטנה בלא דעת' דאבוה (כלומר מרעת
עצמה שאין דעת אביה נחשבת לכלום כיון) דלית ליה לאב רשות' עלה וכי. (יט) נראה שלא
היה כנוסח' הגמ' לפני הגאון מה שהוא בש"ס לפנינו. "עד כמה בתילתא" שכתב אוקמיה רבנן
דבתי דינן בתילת' ואולי לא היו אלו התיבות עוד לפני הרי"ף והר"י מיגש (ע' בהירושלמי).
(כ) פסק כחכמים וכו' ויחנן ופסק כזה הובא בח"ה ובהג"מ פ"ב מסנהדרין ט'. (כא) בש"ץ ד' ד'
כ"ח. לר' שרירי ועיי' תשו הרשב"א ת"א ח"ב סי' כ' למקצת הגאונים בתשו' אמרו המקדש
בפסולי עדות הרבנן. אפילו שניהם מודים לא תפסו קידושין כלל ולא צריכה גט אלא שיש

מפתח לתשובות הגאונים

והלך למדהי ואכל ש' אותן שדות שנים הרבה בפני אחיו של ר' ומצא אותן שדות ביד בנו של ש'. ואמר שירשתי מאבי ואמר לו אביך ממושכנות היו בידו ואמר חזר ולקחן. אבל אני איני יודע אלא ירשתי היכי דיינין ליה הכי אמר רבנן הבא משום ירושה אינו צריך טענה. הלן ארעת' בהזקת דבר ש' קיימי. ג"ק. ז'. (מא) ב"ח מאוחר מה שנבנה גבה. בהע"ט אחריות. (מב) שני שמורות היוצא' ביום א' חולקין ובמטלטלין נמי איכא מרבנות' כגון מר נחשון ומר ר' נטרונאי דאיתשל מקמייהו ושרד'. האידי' מטלטלי כמקוקעי דמי ואית בהו דינא דקדימה וספיק' הוא ויחלוקו. בהע"ט שמורות היוצאין. (מג) בתשו' לר' נחשון אי אמטויה [ערב לב"ח] כד נפיק הדא כוכבי שפיר דמי לקבולי מיניה ואי לא קיבליה איהו דאפסיד אנפשיה איפטר הערב ואי בתר דנפקי ג' כוכבי שבת הוה ואיפסק מחוייב ערבכס). התי. ליה. (מד) דאית ליה ממונא על שמעון ואוקים ליה ערבא עד לי יום אם לא יפרע ש' אתננו משלי ועברו לי ויותר ולא הביא שמעון הממון לבתר לי יום אחייה הערב לשמעון דא' לו ראובן תן לי הממון אמר לו ערבא אי אמרת לי כד ערבית אי מייתי לבתר לי לא קבילנא מנך לא הוינא ערבא טענינו טענה או לא. כיון דאית ביה מעבשיו הכל לפי תנאיכ'. בהע"ט ערב. (מה) ר' הוי ליה על ש' כ' דינרין בלא שטרא ושרר יתהון עם לוי ואת' לוי. ולבתר ג' יומי אמר ליה ר' לש' הב לי העשרים. וא"ל שדרתינין לך עם לוי א"ל להדים ואית לוי ואמר יהבית דך ור' אמר לא יהבית לי והשיב הכין דינא דדיני על לוי לאוקמי בדינרין לגבי ראובן ואי לא מוקי' ליה אורחי' דר' על שמעון ואורחי' דש' על לוי. ש"ט כתובות פ"ד. (מו) הכין נהינין במתיבתי כר' יהודה כתקנת רב בנימין מן יומי דנן ולעלם. ר"ן גיטין פ"ז.

מכירה וקנין. (מז) הלכת' שינוי קונה אבל יאוש לא קני. ש"ץ ד' א' י'. (מח) ישראל שלקח שדה מחבירו וכתב לו שטר והחזיק בה אם אבד שטרו כיון שאכלה ג' שנים ולא מיחה מעמידין אותה בידו כד'. ש"ץ ד' ג' ג'. (מט) מכר ר' שדהו לג' וכל א' מהן זרע אותה שנה אחת מצטרפין לחוקה. שם ג"א. (נ) אי דלא ליה צנא דפירי לאלתר הוה חוקה. לא צריך לחוקה תלת שני. שם ג"ב. (נא) ר' זבין ליה לש' כורי דחישי בדינר' ושקל ר' דינרא ומשך שמעון תלתא רבעי דכורי ועילי' לביתיה והדר למשקל ההוא רבעא דפשה ליה הדר ביה ראובן. הכין חויני' דטענת' דשמעון טענתא מעליאתא הוא דינא הוא דהייב ליה ר'. כיון שזכה בה זה נתחייב זה. וכן הלכה כי הדין מסקנא. ש"ץ ד' ו' ג'. (נב) ראובן זבין חמרי' לש' ולא אודעיה במומין. הכין חוינא דהדין ראובן לא אית מן דינא לאודעי לשמעון במומין. דהכי מנהגא דעלמא דשמעון הוי בעי למידק ועיוני' בחמרא דקא זבין. ? שם ד'. (נג) המוכר עבד לחבירו והיו בו מומין והשביחו אדון השני ואמר לראשון נבי לי דמי מומין האדון הראשון אינו יכול לומר החזירה לי אלא ינכה לו דמי מומין. שם י"ז. (נד) ב"ד שמכרו שדה ובאו שכנים ורצו להוסיף אם שלא בהכרזה מכרו יכולין ב"ד לחזור בהן ואם בהכרזה אין יכולין לחזור. שם כ"ב. (נה) בן י"ג שנה ויום א' שלא הביא ב' שערות ונתן מקרקע שירש מאביו במתנה אם מתנתו מתנה והשיב ר'

נחשון אע"פ שיש אפטרופוס מתנתו מתנה דכי מעכב אפטרופוס דוקא לפעושות אבל זה שהוא בן י"ג ויום א' אין מעכב. מ' ל'. (נו) ראובן שמכר בית חיטין לשמעון והראה לו את הבית. ולא היה יכול לכנוס למקצת הבית ואמר לו ראובן. שלא אמכר לך אלא שם חיטין בלבד ואת' תמצא בבית רעות מאלו ומצא במקצת הבית חיטין שהרקיבו. כך ראינו שמעשה מקח וממכר לפי חתנאי. עכשיו שהוכיר לו שם רעות כל דבר הפסד במשמע. ? ש"ץ ד' ו' ה'.

שומרים ומשבון. (נו) ישראל דובין ארע' לגוי אמצרא דישאל חבריה. כך אמרו חכמים משמתינן ליה. כל פסיד' דאפסיד מיניה האי גוי. ואית ליה שהדי ממונא. ש"ץ ד' א' ח'. (נח) אנר המארא לשי' למטעון עליה תרי קנטרין וטעין עליה תוספת ומית. הכין חוינא לשלומיה מחיוב. ש"ץ ד' ח' י"ג. (נט) הכי חוינא דאי מודה שוכר דתוספת' על משאו ומחויב ברמיה ואי לא מודה ישבע שמעון שלא הוסיף. סאה לגמל ולחמור ג' קבין. שם י"ח. (ס) היכי דאנר המרא למיטען קפיוא דחיטי וטען עליה קפיוא דשערי ומית חאמרי הכין חוינא מחיוב לשלומי. שם י"ט. (סא) ר' אנריה לשי' למיחצר ליה כל יומא ומטא פלגיה דיומא א"ל לא בעינא למחצר. הלכך הדין ששוכר ראובן עד כדי שכרו דשי' ולא יהיב ליה מן אנריה שום מדעס. שם כ'. (סב) ר' משכן חנותא ביד שי על ה' דינרין ויהיב ליה חד דינר בכיתא ואתגו דלהוי בדידה ב' שנין כיון דשהא שתא אתא לוי אנרה ההוא חנותא ואפרע לשמעון אמר ר' לשי' שקול דינרך ושקא לחנות' ושמעון אמר לא מפקינא עד דשלימני ב' שנין הכין חוינא. ולא יכיל להנפוקא עד דמליין תרתין שנין ואעיני דאמר ליה אית לי חנותא אחריתא דור בה לאו כל כמיניה והיכי דמשכן ליה סתמא לא יכיל לסלוקיה עד שתאכס). ש"ץ ד' ב' מ"ה.

מלוה. (סג) דיוף מן חבריה י' מאני קושטא וקס ליה. קושטא פרע או דמי קושטא. הכין איתחזיית. דאי האי לוח מאן דעסיק בקושטא הוא ושכיח ליה אפי' יש לו סאה לוח עליה כמה נורין. ש"ץ ד' ב' י"ח. (סד) מתני' בבא לחוב ברמיהן עסקינן שהוא מבקש לשנות מדבר לדבר ולעשות אותו עליו חובכו). שם ל"ה.

נזיקין. (סה) מי שרק בפני אשת איש בר שמותא הוא אלא תראה האשה אם הגיע בה הרוק ויעשו בו דין עד שיפייס לבעלה. פ' ליקוטים.

שבועה. (סו) מודה במקצת דאמר השבע את וטול בדאוריית' לא מפכינן. מנה לי בידך חמשין ידענא וחמשין לא ידענא משלם. ש"ץ ד' ח' י"ט. (סז) הא דאמרי רבנן פותחין נדרים לאו דאמרי ליה שרי לך אלא בפתחון פה בהרטה ובגולד לעקור את הנדר מעיקרו. בעל מפר וחכם בלשון הפרה לא מפר. ה"פ. (סח) הפרת נדרים כל היום לאפוקי מאן דאמר מעת לעת. ה"פ. (סט) כל נגד שאין לו ד' כנפים אינו ראוי לציצית ואסור להשבע בו משום קנין עד שיבא קנין שלם מדי' כנפיים. ג"ו ל"ט.

נחלות. (ע) יעקב איקצר וה"ל דרחא ופקיד דאי דייר ראובן בני בביתא פלוני לא תימרון ליה מידי ואי נפיק מיניה יורבן ביתיה ויתיהיב לעני' מתא

ור' צמח פלוג עליה וכו'. (כד) בכ"ו ר' נחשון. (כה) כ"א בכ"ה. (כו) בכ"ה בראש התשו' "פירוש אמר רבא" ובצ"ל. (כז) עיין בבב"ג דאית' שם בעין זה. (כח) שם אית' "והלכך הפרת וכו' ונ"ל שצ"ל והלכתא. (כט) אולי צ"ל ואסור להשבע או לשום קנין עד שיהא קנין שלם מדי'

דיעקב דר ראובן בהאי בית' חמש שש שני ויהבא להאי בית' לבריה. אין לשון מתנה אלא ירושה וירושה אין לה הפסק. ואי נפקו בני ר' ואינתת ראובן מן האי בית' לאלתר קים ליה בחזקת עניים. ש"ץ ד' ג' ד'. (עא) והלכת' שכיב מרע שא' תנו מנה לפלוני ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתיו אין נאמניס). שם. ? (עב) זה שנהגו לכתוב בשטר. מהיום ולאחר מיתה לייפות כהו של נותן ולא יזכה עד לאחר מיתה. שם ה'. (עג) ש"מ צוה למנות ב' אפוטרופוסין אין אחר יכול לחדש דבר בממונו. בלא חברו. ואפוטרופוס שרצה לילך למלכות אחרת. ואמר לו. אל תזוז מבאן עד שתתן לי כל ממונו של ראובן. ואמר לו אף אני אפוטרופוס וכל מה שאני רוצה לעשות בו אעשה לא יפה אמר לו. לחזורו במדינות אם יהיה בו אונס מה יעשה הלא חייב לשלם. ושכתוב בשאלה שאמר. לש' אפטרופוס הכירו כתוב לי על עצמך אחריות בחצי ממון זה. וטול חצי. שלא כדון אמר לו. לפיכך אין להם תקנה עד שיחזרוהו לבעלים או שיכתבו לו צוה. למי ינתנוהו. ה"ג מ"ב. (עד) ש"מ שאמר ידור פי בבית זה ויאכל פירות דקל לא אמר כלום עד שיאמר תנו בית זה לפלוני פי' משום שדבר שאין בו ממש הוא ור' נחשון פי' מפני שלא אמר ידור בו בין כך ובין כך ידור בו שעה אחת משמע. בהע"ש קנין. (עה) מי שצוה בשעת מיתתו בפני קרוב לו ורחוק מבניו עדותו כשרה. גמ"ט ט'. (עו) אין מטבע נקנה בחליפין כגון קנין זה שאנחנו רנילין בקרן כסות שיש בה ציצית. אין מטבע. שאין קונין במטבע אלא אם כן צבורין ומנחין. ש"ץ ד' ב' כ"ו. (עז) המפקיד מעות אצל ההגוני אם צרוין לא ישתמש בהן ואם מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן דוקא בגניבה ואבירה אבל נאנסו לא. ש"ץ ד' ט' ב'.

פירושים ועינים שונים. (עח) וזה פירוש ר' נחשון ג' פניעתן רעה. פי' ליקושים. (עט) ? איסטמים. ג"ק ה'. (פ) ואי ר' נחשון שודא דדייני שיתא הוי בכללי גמרא (ל). כו"פ י"ב. (פא) מצאתי בנימוקי ר' נחמן ר"מ דסורא חירס מלך צור גוי גמור היה. והיינו דאמור רבנן כ"ז שאני משפיע לכם טובה אתם ממעטים עצמכם לפני. אברהם. אבל או"ה אינן כן נתתי גדולה לנמרוד. אעלה במתי עב. וחירס בכללם (ל). כו"פ פי"א. (פב) ? פירושים במסכת ע"ז וסנהדרין (ג). סוף ג"ק. (פג) אסור לקהל לקבל צדקה מן הגוי ומי שקבל אינו רואה סי' ברכה. ג"ז כ"ו. (פד) אסור לקבל כרנא מן הרבנים. ג"ה תקל"ו. (פה) רב אמר הלכת כרי יוסי אינו צריך מהיום ולאחר מית' ובניטין אתקין רב מיוס' דנן ולעלם, רב הדר ביה. חי' רמב"ן ב"ב קל"ה.

כנפוס ועי' לקמן סי' ע"ח. (ל) בכ"ז חסרה ההלכה הזאת אשר היא בש"ץ בסוף חסי' ובכ"ח איתה ואולי שזאת ההלכה שייכת לתשי"ב (לפנינו). (לב) ומסיים בכ"ט "מסתברא שדורא הוא לשון חזק הוא מלה ערבית." (לג) כבר תיקן ש"י בקדמיה לג"ק דף ט': שצ"ל במקום ר' נחמן ר' נחשון. (לד) אלה התיבות שנפתשו: אבאטא. אגוזי פרך. אגרדמים. אגריסם צבא. אדיא. אדכרא מה רהוי עביד באורחא. אחיני סליקי. אזנים בשבת. אשפא וחלון ודלקא. אסכלאות. בית פאגוי. ביטסאות. במלאמלה נדורא. בצר בראתה. גובתא דקניא. גודא דנמלי. גורני. גושיוהו. גרוטאות. גרוגותי ונצוק. גת בעוטה. קימוס. קלגת דין. הסכיתה. תקדשות בג. זבורא סילוא. קללה דבי צאורה. חרת. חרים. מביה למאן דמשער ואדיש. מופח להטפיה. כחו וכת כחו. כלפי לאי. לכודא בשכורא מדורא דכשוא. מונינו. מחין. מטרף. מטה של טורבל. מלידה יהודת'. מוקלא קליא. מי ססין. משח. משקרי. מתלען. נדוי הגוים שמיחין לחמור. סביבה חגל. סוף אכאל. עקלון. פסחה. פיקה. פצוחי עינא. צחרי. קוניא. קיאוקי דארמא. ריתך. עשב בניו אהלא תולאנה. שונק והשושי. שיכו מכשורא. שנים לדבר. תורמינך שעתך. תיגרא צנורא דביוקא. תלתא קוף. תרוותא.

פרק אחד ועשרים.

ר' מנחם, ר' מתתיה.

כחצי שנה אחרי מות ר' פלטי חלק ישראל בפומפדיתא. בחורי התלמידים הלכו אחרי ר' מנחם (א). ממנו נשארו לנו ב' תשובות בענין קידוש והבדלה „קדוש ושתה כוס של קידוש אם דעתו לשתות עוד יין בסעודה א"צ לברך אחריו" (ר"י) היבא דליכא אורחין לא בעי הבדלה דוודאי כי אבדיל ש"ץ יצא כל הצבור י"ח (הע') ואולי כתב מענות גם בענינים אחרים (ב). אחרי מות הגאון הזה שבו כל התלמידים, אשר מחציתם כבר הגו תחת דגל ר' מתתיה (ג) משכבר, אל הגאון הזה. ר' מתתיה בתשובותיו הלך בעקבות הגאונים אנשי דורו. ואף כי מצינו ממנו הלכות קצרות על דרך קדמוני הגאונים (ג) ומלתם על לשונו „אמר רבנן", „שפיר דמי" (א, מ"ב) ובראש איזה מהם „והלכתא" (יה, כג, מ) וכמה פסקים נמצאו על שמו כדרך שנשמרו מן הראשונים (לא) ובלשון „שאלו קמיה" (לג, לח) בכל זאת גם הוא כנאוני סורא בפסקיו נותן טעם לדבריו בשוכה ונחת אם בראיה מן התלמוד אם מן הסברא (כג, כה, כו) וכן בפירושו מביא דוגמא וסומך טעם בביאור מאמר מן התלמוד (טו, כב, כה, לט) ובלשון שאלה ותירוץ יוסף דעת לנכון „ולמה" (לא, מ"ט) אם אתה אומר (ח, כב, כה). — בין תשובותיו יש קצרות מאד ומהן בלשון ארמי (ב ה ה כה נו טב) אכן נשארו לנו גם תשובות ארוכות ומוזקקות שבעתים בלשון עברית וזה (ט יב לו מג) וכמותן גם ארמית (לו לט) ואולי שאיזה מפסקיו ותשובותיו נעתקו מלשון אל לשון ד). מבין תשובותיו נבין דרך הגאון לשום חוק וסדר יפה לדרך קריאת התורה ומנהגי ביה"כ להגדיל מעוז השלום (ב, ה' ח' יט) גם זכר המנהגים נמצא בפיו אף שלא הרבה לשום להם מקום במענותיו (ז) ואומר שאף שבטל הטעם החזיקו העם במנהג אחד בליל פסח (יג), אכן הביע שכתנאי כתובה שינוי לכתוב מחמת שנשתנה הענין (כד) ובדיני מצרנות שפט הגאון שמה שאמרו החכמים היה רק לימים ההם ועכשיו נכון משפט אחר (לד). מצינו לגאון זה שפלטל נגד חכמים שבאו למקום אחד והורו שלא כהלכה (ט). ובאו רבנן ואמרו לכם. ולא יפה עשו. שלא עמדו על התירו ועל אסורו. שלא כשורה אמרו" (וכעין זה לא מצינו קודם לו ואחריו היה כן בימי ר' שרירי. ומה נראה שכבר או נסעו תלמידים וחכמים הלך ונסוע ממקום למקום ויפיצו חוק ותורה. גם זאת מצינו שעומד הגאון ומוזהיר את העם כדרך שעשה ר' נטרונאי בסורא „הלכך לא תאפו" חזרו והדרו את המצוה (יב). ממנהגי עם בימים ההם שמענו שהיו שוכנים בין הגוים בשכונה (יג) ששכחורה היו הולכים בספינה למרחוק וכשנשברה הספינה ונאבד הרכוש ידעו עצה ושקלו

(ב) בריה דמר ר' יוסף גאון ומת בשנת ד' תרמ"ט בקרוב. (ג) בכ"י כתוב „בתשו" לר' מנחם ואית דאמרו כושום ר' נטרונאי" והנה מצינו לפעמים גם ר' נחמן גאון ונזכר בכ"י פ"א „ר' נחמן ריש מתיבתא דסוריא" לכן לא נוכל לומר שזה הוא ר' מנחם ונתחלף בשם ר' נחמן. ועי' ש"ד בהקדמה לג"ק דף ט': (ג) בר מר ריבוי כ"ב בס' חקבלה כ"י ובזכר רב לר' יוסף בן צדיק, ובאגרת ר' שרירי בר מר רבי, והוא מלך י' שנים ומת בשנת תרנ"ט בקרוב. (ד) סי' א' ברי"ץ בלשון גושן ארמית והיא בגמ' ק"ג עברית. — סי' כ"ה בהרוחה וז"ב דברים בח"ג

מפתח לתשובות הגאונים

וטרו בדבר שיש בה סכנה למכרה (לו). — בענין מענות זה הגאון לא ידענו איך נשמרו לדרות ומצינו לרי שרירי שפלפל על אחת מתשובותיו ואמר לא כתב הגאון בן (ש"ץ ד, ה, ה) והר"י אמר על אחרת שמעות נפל בדברים (יד). ואלה הלשונות שנמצאו בפי הגאון. כך ראינו (י) כך שנו חכמים (יב כב) ששינינו, שכך שנינו (טו לט) השבנו על זאת (לה) כך הוא ראש הענין (מד) יפה שאלתם, אם אתה אומר, יפה השיבו חבירו (כב לו) יצא עליהם שם, והחזקו בכך (כא) אין לו מן הדין, וכך הדין (כו לט) ומחל לו על שניונות ועל טעיות. שמא כסא הממון (לו) יבואו הבקיאים. והתבוננו לאותו שמבקש לסתור (לח) איסור אין בו ואין עבירה (יט). ואלה תשובותיו.

ברכות, ס"ת מזוזה ומגילה. (א) כוס של חתן ושל כלה אמור רבנן או שישעום המברך או טועמו אחר שפיר דמיס) ר"י קידוש. (ב) מביאין ג' ספרים ואי ליכא אלא חד לא ליכרכיה בפרהסי כלל. אשי. סדר פרשיו. (ג) מזוזה בעיא מגלה כס"ת ועבוד ושרטוט לשמה ודוכסוסתות למצוה ואם כתבה על קלף וגויל כשר אבל הפילין א"צ אלא על קלף. שם. (ד) לשון יוני הלכה כרשב"ג ולענין מגילה כך שנינו תרגום לא יצא לאלו בני אדם אבל ללועזות קורין להם בלע"ז שמשונין מבני אדם ולועזו ששמע אשורית יצא ולעולם אין יוצאין עד שתהא כתובה אשורית על העור בדיו. אבל אם לא מצא סופר ומצאוה כתובה יונת בדיעבד קורין בהו). ר"י. (ה) במקום דאיכ' כהן עם הארץ וישראל ת"ח ומבקש לחלוק לו כבוד בשבתות ובי"ט מפני שרבים מצויין שם ואין רשאי כהן עם הארץ לחלוק לו כבוד לת"ח על כי רבים מצויים שם באין לידי מריבה אבל בבי, והי רשאי. כ"י העי. (ו) ס"ת לאחר שקורין בו אומר יתגדל ויתקדש. כ"י העי. (ז) ת"ח אע"פ שהוא מושך לדרוש בתלמוד אל ימנע מלהשלים פרשיותיו. וכן נוהגין בכך עד עכשיו והן הקילו מעליהם תרגום של ספר ונביא. כ"י העי.

שבת. (ח) קידוש והבדלה כב"ה בין דאיכא אורחים דאכלי בין דליכא מקדישין ומבדילין בביהכ"נ. ש"ת ק"ד. (ט) לחלוב פרות בשבת אותן רבנן שבאו ואמרו לכם שמותר שלא כהלכה ושלא כהונן אמרו ולא יפה עשו. אבל משום סכנת בהמה ומבעוד יום אומר לנוי חלב חלב לעצמך (ח) ש"ת רכ"א. (י) מהו שיאמר לעבדו לקוט לי תאנים וענבים להביא לערב. כך ראינו שאסור שעבדו חייב לשמור שבת כמותו. ש"ת רכ"ט. (יא) פורש מפה ומקדש כיון שהשלחן ערוך ופת סדורה אין דרך דהניח פת ולקדש על היין אלא משום כבוד פורש מפה על הפת ומקדש על היין. כ"י העי.

פסח ומועדים. (יב) בע"פ שחל בשבת הלכה כחכמים דמבערין בזמנו ואין אופין את המצה עד מו"ש. ש"ת רצ"ד. (יג) הא דאמרי מאן דצריך ייתי ויכול. ויפסח כך היה מנהג אבותינו שהיו מגביהין השלחן ולא היו סוגרין דלתותיהן והיו שכיניהם ישראל ולקבל שכר היו עושין ועכשיו שנעשו שכינות גוים מפרנסין לכתחילה עניי ישראל כדי שלא יהו מחזרין על הפתחים ואומרים מנהג הראשון. ר"י. (יד) היכי דמתרמי פסל לך בערב שבת או באי בשבת קורין ראה אתה

צ"ב והיא מקוצרה בש"ץ ג' ו' ל"ה. (ס) אית' גם בגמ' ק"ג קצת מרווחת. (ו) עי' שם שם וראין דבריו נבונים על לב מן השמועה. (ז) בכיו"כ ע"ש ר' מתתיהו. (ח) הובא בשבחי' ובתש' מהר"ם ד"פ מ"ט בשם תש' הגאונים. (ט) ע"כ בכ"ה. (י) וכתב הר"י: וזה מעות

בשבת ומאי דמתרמי למיקרי בשבת קרינן ליה בא' בשבת(י). רי"ץ. (טו) כל מי שמכוין מלאכתו במועד קונסין אותו ומאבדין מה שעשה. שם. (טז) כדשליח ר' יעקב בר גיורת משמיה דר' יוחנן כלי פשתן מותר לכבסן במועד. שם. (יז) הורו לברך ולנענע(ת) שם. (יח) במנחה ביה"כ יש נשיאת כפים. נמ"ם מ"ו. (יט) לישב על כרים וכסאות נאות ביה"כ אין עבירה ואם ד' וה' אנשים יושבין והכל ע"ג קרקע אין ד"א בכך להפליג. שם ק"ו.

כהן ואיסור והיתר. (כ) טבח שאינו נותן מתנה אפי" טבח כהן עובר ומגדין אותו. ה"פ. (כא) ומשחא שליקא דארמאי. בומן הזה יצא עליהם שם שמזוייפין בו ועושין בו כמה דברים טמאים של איסור. והוחזקו בכך ואסרנהו. ה"פ. נשים ועבדים. (כב) אמר רבה נתן גט למאמרו הותרה צרתה פ"י. ש"ץ ג' א' ל"ה. (כג) ושאלתם למאן שריא. נתן שמעון גט למאמרו אלמנתו של ראובן ומת הותרה אשתו של ש' ללוי. והלכתא שומרת יבם שמתה אסור באמה(ג). שם לו'. (כד) אין כותבין האידינא בנין דיריין כיון שאין הטעם אלא כדי שיקפוץ ויתן לבתו כבנו. מ"ש נכ"ג י"א. (כה) עבד שמטבילין צריך למישקל מן מזו"י ומן טופריה ולטבול במי סאה וברכת טבילה כנ"ג. ש"ץ ג' ו' ל"ה. (כו) אם מכרה אשה מנכסי מלוג הבעל מוציא מן הלקוחות ברמים. ג"ח רס"ו.

טוען ונטען ועדות. (כז) ראובן דנקיט שטרא על שמעון וחיבוהו לר' שבועה ולישקל לא יכיל למימר לש' אשתבעי והפטר(ד) אלא לרצונו דש' היכי דניהה ליה לש' מן דעתיה לאשתבעי דעל ר' הטילו שבועה. ש"ץ ד' ה' י"א. (כח) מקבל עיסקא אינו חייב אלא בנניבה ואבירה ולא באונסין(טו). ש"ץ ד' ח' ה'. (כט) אע"פ דער א' אומר תנאי וא' אמר לא היה תנאי ק"ל דהאומר תנאי נאמן כיון דאיכ' ר' נחמן דמחייב שבועה ותיקון היסת משתבעי ליה היסת דתנאי הוי ומיפטר(טז). התי"כ"א. (ל) משכנו בשעת הלואתו דלא קני ה"מ דכתב ליה שטר דלא סמך על המשכון אבל לא כתב לו שטר קני דהא הימניה אמשכון. בהע"ט מלוה על המשכון. (לא) ר' מתתיה פסק כת"ק * דפירות ומעות שוין ור' עמרם פליג וא' הלכה כר' יהודה דהלוחו מעות שומר חנם. מכריע צ"א. (לב) אם שכחו עדותן לגמרי אינו מעיד * לאחר כמה שנים(י). ש"מ כתובות כ'.

פקדון ונזקין. (לג) שאילו קמיה ר' מתתיה מי שרק בפני א"א ולא ידעין אי הגיע הרוק בפניה והשיב כיון שמעדין שנתכוין להריק בפניה צריך לפייסה ואין חייב לא קנס ולא בושתי(י). פ' ליקוטים. (לד) שליח שעשאו בעדים לשלוח מעות בדיוקנא נמי לא הוי שליח. מר' ב"ק קכ"ו.

שותפין ומצרנין. ? (לה) מאן דאית ליה בירא בצד המיצר וקם שמעון וחסר ביה"כ וארחיק מן בירא ג' טפחים. ככי האי נוגא הא דת"ר. תנא בא"י קאי. אבל בורות אחרות צריך להרחיק אפילו כ' אמה כשמויקויט). ש"ץ

סופר וודאי דפסל לא מיקלע לא בע"ש ולא בא' בשבת דבחמשי הוא דקרינן פסל וה' לא מתרמי בחד מהני יומי. (ט) ר' מתת' ור' פלמוי. (י) מוסבת על הענין כסי' הקדום. (י"א) היא כתובה בין תשו' לר' נטרונאי באריכות בח"ג צב ושם נותן טעם לדבריו ביותר ביאור. (י"ב) כעין פסק זה הובא מר' נטרונאי בתוך תשו' ר' האי בח"ג קל"ו. (טו) בתוך תשו' ר' שריירא והובא ככהע"ט עיסקא. (טז) הובא בסור ח"מ כ"ט. (יז) שם אית' וכן הורה ר' יהודאי. (יח) אית' בא"ז לב"ק ש"ע"ג. (יט) בש"ץ שם ע"ש ר"ש בן חפני אולם בתשו' מהר"ם ד"ס תרפ"ט ע"ש ר'

ד' א' ט"ו. (לו) ראובן עבד שותפת' עם שמעון. ותברה נחשול' לההוא ? ספינתא ואול שמעון בתר כן ושקל וטרח באפי הנך אינשא אבל מילת' דאית סכנתא עם מלבא, השבנו על זאת כיון דטבע ממוניה דראובן. ולא פש מיניה שום מידי בטל שותפתא, אי מברר דממוניה דראובן טבע פטור מרשלומי משתבע שמעון ומפטיר(כ). ש"ץ. ד' ה' א'. (לז) שותפין שהיו סוחרים ועמד אחד ואמר בפני אנשים אין לי שום שותפות. לא כל הימנו כיון שלא סילק ולא עשה חשבון אבל אמר כל אחד לקח שלו מן הסוחרים ועכשיו א"א לקבל ממון אחרים ולחלוק לו ישבע שלא היה עמו ממון המכונה מן השותפות ומנע עצמו מן השותפות לכתחילה. נשבעין שבועת השותפין זה לזה. שם ט'. (לח) שאלו קמיה ר' מתתיה כותל שבין ראובן לשמעון וקורות שניהם עליו ובקש א' מהם לחלוין קורותיו ולעלות קורות למעלה ולבנות ולסתור יכול חברו לעכב עליו ואמר כיון שקורות שניהם עליו בידוע שהם של שניהם ואין א' יוכל לבנות. אלא ברשות חברו ואם מעכב יבואו ב"א הבקאים ויעמידו על ד"ת אם כותל זה גבוה כחצי אורכו של בית וכחצי רחבו וכשיעור שנמל הבילה של קנים. כשיעור חכמים ויתבוננו לאותו שמבקש לסתור אם ראוי לדירה אל יסתור. ואם לאו יעשו דרך בקשה ויקבל עליו הסותר היוק הכותל שאם יפול בונה אותו משלו ואם מוֹיֵק לו שיש לו בביתו תחת כותל זה. משלם לו הכל ויחליין. ראבי"ה כ"י. (לט) אין שמעון יכול לבנות תחת זיוין שקרקע ואוירא בחזקת ראובן(כא). ג"ה תקל"ב. (מ) ומר ד' מתת' פליג. ואמר אין יכולים לעכב עליו בשביל היוק ראייה. אבל פונדק הויקן מרובה. לא כל הימנו לעשות פונדק או חנות(כב). ג"ה תקל"ג. (מא) "עמוד בחצר של ראובן וראובן ושמעון שותפין יש עליו קורות לא כל הימנו של ראובן לומר העמוד שלי לבר והרי הוא בחזקת שניהם. ג"ה תקכ"ו.

אבלות. (מב) אין אומרים יתגדל בביה"ק אלא א"כ מרחיק ד"א בק"ש. ש"ץ ג' ד' ט'. (מג) עטיפת ראש בין בטליתו בין בסודר שפיר דמי(כג). שם כ"ב. פירוש. (מד) ? אמר רבא כללא הוא. ראש הענין איבעי' להו אשת אחי האם מן האם מהו. ש"ץ ג' א' ל"ז.

פרק עשרים ושנים.

ר' צמח ב"ר שלמה, ר' צמח בר חיים, ר' צמח בן פלטוי.

משלשה חכמים אשר "צמח" שמם נשארנו לנו מענות, האחד לא נכתר בכתר הגאונות ר' צמח בן שלמה והיה דיין בבית הריש(א) גלותא וזה זכרון תשובותיו (א) שדר ר' צמח בר שלמה דיינה דבבא דמרותא דהבי הלכתא כר"ז פמוט

מתת' ועי' טור ח"מ קכ"ה. (כ) חשכנו שתשו זאת מר' מתת' שר' שרירא הביא משמו הפסק דמקבל עוסקי' אינו חייב באונסין לעיל סי' כ"ז וגם מעתיק התשו' שלפנינו כתב כאן "ור' שריר' חלק עליו". (כז) ראשית התשו' שם "למסמך אישישא לאשיתיה" היא כגאון אחר. (כח) התשו' מן הגאון שהובא ממנו בתשו' הקודמת היא "למסמך אישישא" ונראה שחסר לפנינו והיה כתוב בתשו' שאף היוק ראייה משלם ועל זה פליג ר' מתת' ובפונדק מורה. (כט) בש"ץ ע"ש ר' גפרונאי אולם כר"ץ בת"ה ובמ"ו יו"ד שפ"ו ע"ש ר' מתתיה.

(ל) בג"ה תקמ"ד הוזכר בשם "דיאנא דבבא, אולם בבב"ג הוצאת הרר"ע הילדעסטיימער (אשר קצת ממנה לפנינו) ה' שבת "דבבא דמרותא" והדיין דבבא דריש גלוי' נזכר גם בג"ה תקמ"ה. ונראה שהיו אחר ר' מתת' ואולי אחר ר' צמח בן פלטוי, שבג"ה תקמ"ד נזכרו שיטות כמה גאונים "ור' מתתיה. וכן אמר ר' . " ואחריוהו הוזכרה דעת ר' צמח בן ר' שלמה. ויש להעיר שאולי יש לומר ששלח שאלותיו למרחוק בדרך ששלחו הגאונים מענותיהם. שבבב"ג הוזכרת תשובתו

שהדליקה באותה שבת אסור לשלטה. בה"ג. (ב) הבעל מוציא מיד הלקוחות בדמים. ג"ה תקמ"ד. (ג) ראובן שהיה חולה ומסוכן והיה לו אה ונכנס הקהל לבקר ווא"ל פטור אשתך בנט כדי שלא תפול לפני אחיך לייבום ורצה לפוטרה ומיחה בידו אחיו ומת ולא רצה היבם לפוטרה בהליצה אלא בייבום. ושאלנו אם היא מותרת לו והורה ואמר שאסורה לו. גילה ברעתו שהיה רוצה לכנסה וה"ל נותן עינו באשת אחיו בחיי אחיו ואסורה לו משום אשת אה וכן הלכתא. א"ו ח"א תרמ"ו. (ד) חלוק שתפרו גוי אסור ליטול מן הגוי ביו"ט אבל וודאי אם שגר לו כלים תפורין שנגמר מלאכתן מע"ט מקבל הימינו. מרדכי ביצה תרס"ד בב"ב (3).

ר' צמח בר חיים (בסוראג). ממנו נשארה נחלה (א) התשו' ששלח לקירוואן על אודות דברי אלדר הרני והשיב: "דעו שיש לנו בקבלה. שראו אלדר ותמהו בדבריו להיות במקצתן כדברי חכמים שלנו ומקצתן מופלגים. ולא נזכר שבט דן בכל הגלויות לפי שמעצמו הלך לכוש קודם החרבן. ואל תתמהו על החילוף ועל השינוי בדבריו שהרי חכמי בכל וחכמי א"י שונין משנה אחת ויש שינוי בתלמידים ואפילו במקראות חסרות ויתרות פתוחות וסתומות ובמסורת והיתוך הפסוקים וכ"ש במשנה שהיא סמוכה ועמוקה". שלשלת הקבלה. בתשו' זאת נראה שאף שחשב הגאון שסיפורי אלדר אמת הם שפס בעין יפה בענין הדת שמחמת חילוף מעט בהוראה ובמנהג לא ידה ממנו נדה). עוד קראנו שם זה הגאון בפתיחת תשובה אחת אשר אך ראש דבריה נשארו. (ב) ישראל שיש לו חלונות על בר. ג"ה תקכ"ו. ואפשר שהיא אחת מן התשובות שנוכרו בטי' חו"ט קנ"ד בשם גאון סתם). ואולי שממנו התשו'. (ג) הלכה רוחת התיוק ראייה אין שמה היוק וכך הדין. ג"ה תקכ"ח). ועוד נמצאה תשו' שיש לשפוט שהיא ממנו (ד) מצאתי בשם ר' צמח בר חיים זצ"ל היכא דאיכא שמרא וחתמא עליה קרוב כך אנו למדים אם קרוב חתום בראש ושני עדים כשרים בסוף מקיימין את השטר דתניא אין מוחקין את העדים) שני שטיין פחות מכאן נשר. שבה"ל ח"ב כ"י אשר להר"ר שזו"ה. המעט אשר נשאר לנו מגאון זה יודיענו ברור שלשונ כלשון גאוני סורא אשר היו ברור וימלכו לפניו. גם בתשו' על דבר אלדר נמצאו כמה אמרים שהורגלו על לשונם "דעו" "תמתו" "שמעצמן" וכבר שיער הר"ר א"ה ווייס שיש רושם בכמה תשובות הנכתבות ע"ש ר' צמח שיצאו מדי זה הגי' צמח בן חיים). —

בלשון "שדר". (3) עיי' הר"ש קאהן מרדכי בן הלל צד 156. (ג) הוכתר בגאונות אחרי מות אחיו מן האם ר' נחשון קרוב לשנת הדרשין וישב ר' שנים בראש. (ד) אולי שאז לא נפרצו הקראים לרוב בבבל או לא קרבו שם למלחמה על הרבנים והלא ראינו שר' נטרונאי דקדק מאוד בזה שלא לנטות ימין ושמאל מכל מנהגו ב' ישיבות. (ס) ע"ש תשר' לגאון שאסור לו הקונה לסתום שאין לו לעשות אלא דין תורה וכו' עוד תשו' לגאון בישראל שהיה לו חלון פתוח לחצר הגוי וסתם אותו מבחוץ. . ואחר הזמן מכר הגוי חצרו לישראל. וטוען הישראל אני טפני הגוי סתמתיה משום היוק ראייה ועתה ארצה לפתוחה אינו יכול לחזור ולפתח. . (ו) אולי היא התשו' ההובאה שם בב"י לטי' חו"ט קנ"ד "וכתוב בתשו' הגאונים ושכתבת שא"ל בעל החלונות הסך על עצמן וזה אומר סתום חלונותיך. . ואם עושה מחיצת ד' אמות ועדיין מסתכל בו בעל החצר צריך לסתום וכו'". (ז) צ"ל "חרחיק את העדים שני שטיין מן הכתב פסול פחות מכאן נשר" וזה תחלת התוספת' ההובאה בכ"ב קס"ב: ושם איתא "היו ד' וה' עדים חתומים על השטר ונמצא אחד מהן קרוב או פסול לתקיים העדות בשטר. והגאון ציין ראשית התוספת' וע"ש ב"ב בתו'. (ח) עיי' הר"ד שהזכיר בח"ג ס"ו ס' (קכב) מנהג שהנהיג אדוננו מר

מפתח לתשובות הגאונים

ל'י צמח בן פלטוי אשר מלך בפומבדיתאט) מיוחסות בבירור שתיים עשרה תשובות. ועל איזה מן הנשארות יש מקום לשער שגאון זה כתבן אם מתוכן ענינים. אם מפירושים בתיבות ובשמות האמוראים שבאו בתוכן וזה דרך גאון זה לפרש התיבות בערוך אשר העריך וכבר דבר בזה הר"ר ש"יריב. ואחרי שידענו שגאון זה הרבה לכתוב פירושים ותשובות אולי נוכל לשפוט בצדק שרוב התשובות אשר בדינו ע"ש ר' צמח מר' צמח בן פלטוי הן. והנה לא ידענו מי העיר את רוח ר' צמח לכתוב פירושי המלות על הסדר. אך נחשוב בזה שאולי חכמי ישראל במקומות הרחוקות שהעמיקו הרבה בחקירה בתלמוד שאלו את פי הגאון היושב בראש בפומבדית' על פירוש התיבות הורות והשמות ושאלו והורו ושאלו ותשוב הגאון להם הרבה ולמלאות תשוקת משחריו כתב ספר בענין זה וקרוב הדבר לומר שמקירוואן מקום אשר העמיקו בדרישה ובלימוד שאלו ולקירוואן שלה דבריו). — בתוך תשובות אלה הנזכרות על שם ר' צמח מצאנו הלכות

ר' צדוק (ועיין בט' ח"מ ת"ך שהביא כך הנהיג ר' צמח אדוננו). והנה הלשונות שהביא בר"ד הורגלו בפי גאוני סורא הקרובים לדור ר' צמח בן חיים „כך למדנו „נמצא לר' נטרונאי „ממו אנו לומדין“ לר' הילאי ועוד יש להוסיף בסי' ע' וצ"א נמצא „ושכתוב“ וזה דרך ר' הילאי. ובאמת נמצא גם בסי' ע' „אם הוא כמו שכתוב בשאלה זו“ ולא מצאנו זה הלשון כ"א פעם אחת לר' יהודאי (?) אולם הנהו מורגל בפי ר"ם. והנה שמנו בראש אלה התשובות אשר יש לומר שר"צ בן חיים הן האות I. — אולם מזה שכתוב שם בר"ד על התשובה בח"ג מס' ק"א — קל"א (חזק מס' ק"ג — שהן כנראה לרש"י) שאולי הן לר' צמח בן חיים ספק גדול יש בדבר וכל התשובות הן מאוספות ולא ידענו ברובן ממי נכתבו. הלא סי' ק"א הובא בקיצור בח"פ ע"ש ר' כהן צדק. סי' ק"ב הוא לר' האי ע"פ ח"י הרשב"א לברכות. סי' ק"ב הובא בט' חו"מ סי' ת"ך ע"ש ר' האי. סי' קכ"ו נראה שהיא התשובה לרש"י הכתובה על שמו שם סי' ע"א וכאן נאמרה בלשון אחרת. סי' קכ"ח בריו"ץ ע"ש ר' נטרונאי וא"כ מי ישער. (ט) מלך י"ט שנים והי בשנת תרנ"ב בקרוב. י) אלה הן התשובות אשר נקרא עליהן בפי' שם ר' צמח בן פלטוי סי' ה' / כ"ה כ"ט. ל"ב. נ"ו. נ"ג. צ"ז. ק"ג. קמ"ו. קכ"ה. קכ"ט. [מלבד אשר בבה"ג] בתוכן איזה פסקים כתובים עברית (כט. לב) וגם תשובות קצת ארוכות על דרך זה (ח' ק"ג) ומהן שתחלתן עברית ובסופן ארמית לשון התלמוד (ג. קג) ומסגנון לשונם „רבנן ראשונים שאנו אומרים הלכה מפיהם (נ"ג) ומ"ש על הסם שאומרו ומודה כך . . . נביאים הראשונים תקנוהו ויחיד לא יסוג וגבול הקהל (ה) שאם עמדו אותן מעות ביוקר. אלמלא היו מעות אצלי (קג) אומר הוא קרוב הוא שך (קכ"ד) הו יודעו שבב' ושיבות ובבית רבינו וכל מקומות ישראל (נ). ויש לרמות עם אלה הדברים מן הערוך של ר"ץ אשר הובאו ביוחסין והן לרוב אמרות מוזקקות. ומניע את הנבילה . . . והראה לו כך דרך שחוק . . . ובשכיל שלא עשה כדרך ארץ צד לו הדבר (אילעא) שהיה יגע באותו שעה ומגיעתו לא יוכל לדבר (שהח). נע"י הערה ח'. יא) בר"ד צד קל"ב שוער על התשובה בח"ג מס' כ"ה — ל"ז שהן מר' צמח בן פלטוי בעבור ששם סי' ל"ז (עב) כתוב „כבר שאלתם אותה בוטו אבא מארי וצ"ל. — אולם על שאר ח' התשובות שבאסיפה הקטנה האת מי יוכל לשער. הלא סימן כ"ו שבו נסקפה הלכה כר"ש שרק כשחבטת התשובה נשבעת הובא בש"ץ ר' ד' מ"ט סתם אכן בבהע"ט נאמנות הפוסק' בשם ר' האי וע' בתשו' הר"מ סי' ג' סי' כ"ח כעין פסק זה והוא בח"פ „ובש"ת רפ"ב דפסק כמרימר. — סי' כ"ט בלשון אחרת הפסק זה לר' חנינאי בש"ץ ג' ב' ו'. — סי' ל"ב (צא) ספק גדול עורן אם ניוחסה לר' צמח, שמתשו זאת משמע שאם יצא הלוה למדינה אחרת עב"ט לא יתבע את הערב קודם שיתבע את הלוה, ובבהע"ט ערב מביא תשו' מר' צמח (צח) „א"ל לא מיתנו ליה מי אית (ע"ד) הביא מנהג במו"ק פרע לבי"ח פרע על כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו וילך למדתי. — סי' ל"ד הלכות הפסוקות האלה הובאו אחר תשו' רש"י בש"ץ ד' ד' כ"ה וכו'. — סי' ל"ה דעכ"ט יבשום ששורה במים הובא בח"פ בתוך תשו' ר' נטרונאי. — עוד שיער בר"ד שהתשובות בש"ץ ד' ד' א'—ד' הן צמח בן פלטוי מפני ששם סי' ג' (ע"ד) הביא מנהג במו"ק דמתא מחסיא ואמר אכל במתיבותי דילנא. הן אמת שהתשו' שם סי' א' ובי' (סד) עה) נכתבות על שם ר' צמח, אכן מי יעוד שסי' ג' והבאים ממנו הם הלא שם סי' ה' נראה שלוקח מתשו' הארוכה בש"ץ ד' ד' / מ' ויש היא בתוך תשו' ר' פלטוי ונתקצרה התשו' פה בש"ץ ד' ד' ה' / יג) ע"י תולדות ר' נתן הערה י"א ובהקדמת הערוך להר"ר קאחוט וברודי. והנה לא ידענו אם ר' צמח כבר קרא את ספרו בשם ערוך או הבאים אחריו והוא כבר את הערוך דר' נתן רומי קראו גם מעשי יד ר"צ בשם זה. יג) ר' האי זכר פירושו במאמר „שדר ר"צ“ (קכח) וכן פי' נוולה בתשובה (קכד) ומצינו שהרבו חכמי

בלשון ארמית קצרות (טו, לא, מד, צ) או ארוכות משימות חוק ומשטר בענין המדובר לכל צדדיו ומחלקותיו (יד). ויש כמעשיהן לנגד ענינו גם עבריות (כ"ג, ל, מה, קב). — בתוך הלכותיו נמצא לפעמים פשוט וביאור קצר (כא, כב, פ) גם במקום ששאלו ממנו אך ההלכה הוא מפרש ואח"כ מסיים בהלכה (צד). ובקרב הלכה רחבה מביא בפסקו גם דברים אחרים בענין אחר אך קרובים לשורש זה (סו) וכן ישים בסוף תשובותיו הלכה על דבר אשר יש לו קצת דמיון לענין המדובר בו (טז). בסוף הלכותיו מצינו לו אומר "ואין לזו הימנה (צ)" והלכתא. וכל הרוצה להשיב יבא וישיב (עד). — בפירושו מצינו ששאלו ממנו פ"י ההלכה וביאר כל הסוגיא בתוצאותיה בקושיות ובפירוקים (פ, קיט), גם ראינו שם פירוש רחב ונגדול לכאר משנה אחת ודבריו "אין אומרים. אלא אומר (עט). דרכו כשמביא מאמר החכמים להכניס פירושו בין אמריהם (יג, כד) ובמקום האחרון מצינו לו "למימרא" בלשון "הכוונה בזה". הוא מפרש גם תיבה בל"י (מ"י) ופעם אחת כששאלו ממנו להתיר סתירת שני פסוקים קראנו "ולא איתברר ליה" (צו). — תשובותיו על ספקות ושאלות כתובות כהלכותיו אשר אמר או בלשון קלה עברית ובלשון תלמוד הצחה (לא בסתר היא, ט"ז). כששינו אותם נוצרים. י"ט. אומדן דעת' מי סבר תעמוד לפני אשתי. י"ד. אמרו רבנן מידה בינונית כעין פשרה. צ"ה). או בלשון ארמית (ל"ה, סו, סח, נב, צד) וסורית (קד, קה, קיב, קיו) והן לפעמים קצרות מאוד ע"ד פסקי ר' יהודאי (י, יא). — בראיותיו הנאון הזה מעמיק ומסיר הספק ברוחב הגיון לבו ומוציא בתוקף רוח בינתו פשר דבר ממה שנאמר בתלמוד ומטה שהשמיטו שם. (ד, כו) או מענין אחר שמדמה לענין ההוא (שאנו למדים מחזרה. ס"ז) ואף שבפירושו מתרץ הסתירות וראינו שמביא מדעתו ק"י על ענין ומתרגמה (מט) בכל זאת האמת אהב ולא ישים המעקשים למישור. אומר על איוה ענינים הבאים בתלמוד, וכל הלין שמועות דלא בהלכה (א, עו) ועל הלכה קטועה שהיא היום לפנינו בכה"ג אומר "טעות הוא ואל תטעו באותן הלכות קטועות (ד, ג). — הגי שמר לנו נוסח ישן בתפלת הבינונו (ו) הזכיר פסק ר' צדוק (קכב) מאמר ר' חנינאי (כ) חילוף במנהג גביית הכתובה בין סורא לפומפדית' (עד) שמות שנהגו אן, רבנא נתן, רבנא יהודה (פו) והזכיר שבדורות ראשונים היו כותבין שטרות בקצרה ואח"כ הרחיבו הלשון (ק"ה) כוס של הברלה נהגו לשתות כל בני הבית (ל) חומרי' שהיה מחמירין הרבנין הראשונים (נג) שמר גירסאות ישנות (קכה). אמר כללים בפסק בין דברי האמורים (קכט). הדרך שמצינו לפעמים אצל הגאונים אשר היו לפניו להשיב על גוף השאלה בלא פתיחה לדבריהם, הלא נמצא הרבה בתשוי ר' צמח (סו, סח, עו, פו, צג, צה) ומורגל אצלו להקדים הראיה לפסק (כד, נג, עא, צד), וכזאת נמצא אך מעט לגאונים אשר היו לפניו. וראינו שבראשית התשוי הביע הטעם בסברא למשפטו ואחרי כן מביא ראיה מן התלמוד (ע, צא). גם הוא תמך דבריו במנהג שנהגו בבי' ישיבות (ו, ז, לח, לט, מב, מג, נ, נו). — המעתיקים קצרו את מאמריו

קירואן לשאל תורה לכפוש מגאונים פומפדית' ר' שירא ובנו. וראינו שגאוני סורא האריכו מענותיהם לספרד ואולי יושבי קירואן פנו תמיד אל ראשי ישיבת פומפדית' וכן ראינו בבי"ה שפ"ד (וע"ש ראש סו' שע"ב) ובסו' רע"ט (התשובות הקודמות שם הן מר' שריר' ור' האי). י"ד פעם אחר נמצא לר"צ: "טובא תמהנו מן הדא מילתא בעלי תורה לא שמיע לכוין. וזה סגנון ר' שריר' ובאמת

והביאום בלשון אחרת (נג) גם הזכירו דבריו בלשון „והשיב“ (קיא). ר' האי הביא אמריו ופעם אחת אמר על תשובתו „ואנחנו לא סבירא לן הכי (פד, פה). מפתחות תשובות ר' צמח בלשון שמצאנון ומלשונותיו: „כך ראינו (סה, סו, פב, פו, צ, קיג, קיד) הכי הוינן (מה, סד, סו, צד, קיב, קיז) כך שנו חכמים, כך שנינו (כה, נג, עא) כך הלכה (יג, קי) כך פירושה (קיט) הוּו יודעין (ג) כלל זה אמרו חכמים (קכא) והלכת' וכן הלכה (יד, קיח) אין עליה מן הדין (עה) ושכתב (עו, פב, צא) שכשאמרו (ח) כמו שפירשתם (טז). השבנו אתכם (טו) (פ) לטעמו הוא בעצמו (ט). אין להעליל עליו, היא הפסירה עצמה (טז) (פב). ובלשון התלמוד: „קא הוּו רבנן (קח) דנפיש תנאי אמרי בה רבנן (קי) והכין שפיר לשמים ולבריות (קיב). ומענותיו:

תפלה, ברכות, קריאת התורה, תפילין. (א) ? הא דאמר מ' נראין כ"י מצטרפין אין הלכה היא אלא בעינן ג' לנכרך ווי כמותן לכרך בשם וכן בתפלה וכולן עד שיהיו בני י"ג ויום א'. ח"ג קכ"ה. (ב) ? עדיין יש מקומות שאומרים אהבת עולם אלא ששאל מר ר' יעקב את מר הנניאי בשחר אהבה רבה ובערבית אהבת עולם ונהגנו מכאן ואילך בישיבה ובבית רבינו לומר כן. ח"ג קכ"ה. (ג) ? וזה שהקקתם לפנינו בהלכות קטועות לא יחיד יחיד ממש אלא אפי' ציבור נקראו יחידים לא שמענו מעולם. ואל תעשו כן שאין מנהג אלא כמו שפירשנו ואל תטעו באותן הלכות קטועות שמא כתוב בהן כך שלא כהלכה וטעות הוא ושמא הסופר טעה ולא הרביע). ח"ג קכ"ח. (ד) יין מבושל אין מברכין עליו בפחי'ג. רא"ש ב"ב. פ"ו. (ה) מהו שיאמר אדם קדושה דסידר'יט) אם אינו קורא. אם ת"ח הוא יעסוק בשמעת' דגיד הגשה כגון ג' כתות של מלאכים אם אינו ת"ח יעסוק במקרא בפסוקים שיש בהם קדושה לפי שכל דבר קדושה אינו אלא ב"י הלכך אומר מקרא או תלמוד שפירשנו. ס"ע. (ו) שמה תשמה כך מנהג בבי' ישיבות ובכל מקומות שחותמין בה משטח חתן וכלה. ס"ע. (ז) מנהג אצלנו החונים בעשויו"ט מתפללין אבות נבורות ואח"כ אומרי' גדלך תקדש בנו בא"י האל הקדוש דעה וחכמה למדנו חונן הרעת הדור אצלך תשיבנו הרוצה בתשובה וכן שאר הברכות. אש' תפלת מנחה. (ח) שדר ר"ע ור' צמח דובין ונדות ויולדות מברכות בהפרישת חלה ומתפללות. בהע"ט. (ט) ? כוס של חתן וכלה המכרך צריך לשותת ואם מקפידין ישיפו ממנו מעט ואם יש בי"א שמקפידין שותת חתן וכלה וכן אמו של תינוק הנימול. שהמכרך אינו צריך לטעמו הוא בעצמו. אף כאן אע"פ שבירך המכרך ושותת אותו חתן. שפיר דמי'ג. ח"ג קי"ח. (י) ואמר מר רב צמח ובפסקות נמי שיעלה מפטיר לענין שבעה בעי' דלא איפשטא ועבדינן לחומר' כ"י העי'. (יא) שיעור רצועה: מאן דמהפך רצועה צריך ליתב בתענית'כ). ח"ג נ"ט. (יב) ? קלף של תפילין ורצועותיהן צריכות עיבוד לשמן'כ). ח"ג קכ"ג.

התשו' על שמו בכ"י (מא). (טו) כלשון זה נמצא גם בפי ר' מתת'י גאון פומבדיתא. (טז) לשון „לעצמו“ נמצא גם לגאון סורא וגם לר"צ בן חיים בתשו' ע"ד אלרד כנ"ל. (יז) ההלכה היא בבחי'ג סוף ה' לולב ועי' ברא"ש פ"ב דברכות ובר"ן פ"ב דשבת. ופסק בירינו אם התשובות א'—ג' הן מגאון זה, שבקבוצה בח"ג מסי' קי"א וכו' הן עומדות בין תשו' ר' שר' שלום. וחשבנו שלגאון זה הן. (יט) הובא גם באשכול „אין ליהודי לומר קדושת ובה לציון דצריך י". (כ) אולי לרש"ש עיין הערה. (כא) כש"ת קניג ע"ש ר' צמח. (כב) אולי לגאון אחר עיין הערה.

מילה ועבד. (יג) מעוברת שאינה יכולה להלך בידוע שהוציא העובר ראשו הוי' לפרוודור מע"ש משנפתח הקבר אין פנאי להלך ואע"פ שלא נולד עד למחר כך הלכה וכך אמרו חכמים מעוברת שאינה יכולה להלך בידוע שהוציא העובר את ראשו הוי' לפרוודור. ה"ג ל"ג. (יד) והלכת' האב חייב בכנו למולו ואי לא מהלי מחייבין ב"ד למימהלי. והיכי דמי? ינוקא. נהנין נבן דמהלין ליה בביה"קנ). ש"י' ג' ה' א'. (טו) היכי דליכא אלא איתת' דמהיל ונברא דתפיס ליה לינוקא מברך על המילה דהיכי דא"א בעשרה עבדין קד). בהע"ש מילה. (טז) ושפחה שאומרת אני יהודית וכל מעשיה מעשי גוים. מותר למכרה לגוים. ולא כל הימנה שתאמר אני יהודית. ששכילת עבדים לא בסתר היא. ש"י' ג' ו' ל'. (יז) ? האומר לשפחתו תהא משוחררת לאחר מיתת אשתי לכשתמות אותה שפחה נעשת בת חורין. והמשחרר עבדו ויש לו בנדים וממון. וודאי ממונו לרבו הוא. ובנדים המלוכבש בהן בשעה ששחררו קנאן עבד. שם ל"א. (יח) ומי שהציה שפחה וציה בת חורין אין כופין את רבן להוציאה לחירות. שם ל"ד.

ע"ו. (יט) ע"ז של נוצרים שנפלה ומכרו עציה אסור לישראל לקחת ולהינות אע"פ ששינה אבל אם שינו אותן נוצרים מותר לכנות ביתו מהם כי אין זה חמור מע"ז עצמה בטלה. ש"ת רמ"ו.

שבת וקידוש. (כ) אסור לחלוב * פרה בשבת כס). ש"ת רכ"א. (כא) הלכה כר"מ כל הנרות משלטין הוי' מנר שהדליקו בו באותו שבת. שם רל"ו. (כב) מנורה של חוליות אע"פ שלא הדליקו באותה שבת אסור לטלטלה וקני מנורה שהחזירו בשבת חייב הטאת מפני שהוא בונה וכן הלכה. שם רל"ח. (כג) ? מטר היודר בשבת מותר לשתות אע"פ שלא היו עבין מבערב וכן הלכה כו). שם רמ"ב. (כד) ? היכי דמטא ישראל בספינה בע"ש בה"ש ועשו גוים כבש לעצמן מותר לישראל לעלות בו אבל אם אין מכירו אסור וכן ב' ספינות קשורות וכבש מונח לשפת הים ירד ישראל אחריו אם אינו מכירו. אע"ג דמכירו כיון דלאו בשבילו עשה מותר. ח"ג ל"א. (כה) עושין אפיקטפיון להקיא היכא דאיכא צערי וכשמקיא אוכלין שבבטנו נתרפא כו). בה"ג. (כו) מקדש על יין צמקים והוא שיהיה בהן לחלוות. ר"י"ז כח). (כז) שותה רביעית בקידוש שהוא מלא לוגמיו. שם. (כח) כל הכלים נטלין שבריהן נטלין עמהם ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה ולא בעינן מעין מלאכתו ראשונה. והלכה כסתם מתני' סתם לן כר"מ וכן אמר ר' צמח. ראב"י כ"י. (כט) זהים וענבים שרסקן מע"ש ויצאו מעצמן פסק בבה"ג בשם ר' צמח כר"א שמוחר כט). בעה"מ. פ"א דשבת. (ל) קדש ולא שותה רביעית לא יצא י"ח. כיון ששתה ממנו רביעית צריך לברך לפניו ולאחריו וכ"ש שותה כוס בלו וכ"ש כוס של הברלה שאין רגילין להשקות ממנו את בני הבית ואי עביד ולא שותה כדי רביעית פטור מברכה אחרונה. העת' כ"י. (לא) יתבי ושתי חמרא וקידש עליהו יומא אי איכא תכא קמיהו לא צריך למיעקריה אלא פורש עליה מפה ומקדש. ואי איכא חמרא קמיהו כיון דלא שתי ער דמקדשי היינו הפסקה דלית. כ"י הע'.

(כג) בכ"ה ע"ש ר"צ. (כד) עיין בר"ף סוף ר"א דמילה ובבה"ג. (כה) בסוף השו"י. (כו) בכ"ה ע"ש ר"צ. (כז) בבה"ג הוצאת הר"ע הילדעסחיימער והובא בר"ף שבת פכ"ג. (כח) בח"ג ל"ה ושם ליתא הא דשה"י בהן לחלוות ובשבת"ל כתוב הדין בשם ר' נטרונואי. (כט) הובא

(לב) היתה בהמתו טעונה שלף של חבואה מכנים ראשו תחתיו. והוא נופל מאליו והלכת' כר"ש בן יוחאי. בה"ג.

פסח ומועד. (לג) ור"ע ור"צ כתבו לגמור את ההלל בלילי פסחים אין מברכין מפני שמחלקין אותו באמצע. ש"ת ק"ב. (לד) מקדש על הפת כיצד בפסח כמקום שאין יין ואחר קירוש ואינו אוכל עד שיסדיר את הפסח ואח"כ אוכל ואי בשבת אומר ויכלו והמוציא ואינו בוצע עד שיאמר אשר קדשנו ואוכל. כ"י העי. (לה) ? לא מיבעי' בפסחא דלא מתבעי' למזבן קוניה חדתי מגוים. ומ"ש דשני מכלי חרש ושני מכלי זכוכית כלי זכוכית ובניגון מגוים דמשתרי בהטבלה כלי חרש לאלתר דאנפיל ביה מירי מינכר וידוע. ומשתנין גוניה. אבל מאניה דקוניה תחילתו כלי חרש ופניו טוחות בסממנין. בלע ודיית ככלי חרש. אסור. ח"ג כ"ח. (לו) חלוק שתפרו גוים אסור לשלו מן הגוי ב"ש אבל ודאי אם שיגר לו הגוי דורך כלים שנמרה מלאכתן מעי"ש אפילו ב"ש מותר לקבלן הימנו שאין זה חמור יותר מדגים ופירות ב"י בזמן שהביאן מעי"ש וב"ש בכלים תפורין (לז). ש"ת קפ"ה. (לז) זוקפין מגורה של חוליות ב"ש. ח"פ. (לח) ? ר"ה וחוה"מ בשבת מתפלל ז' של שבת ואומר יעלה ויבא ברצה ואינו מזכיר בעבודה של שבת וב"ש שחרית מנהג ובערב אומר יעלה במוסף אין אומר וכך מנהג בישיבה. ח"ג ק"ל. (לט) ? ב"ש שחל בשבת ככהמ"ז צריך לומר בתחלה רצה. ואח"כ יעלה. וכך מנהג בבי ישיבות. שם קל"א. (מ) פ"י ובקנבא שרי. גמ"מ ע"ג. (מא) ? מאן דקאי באורחא ומטי יומא טבא וקאי מרחוק מן ביתה אורחא דפלגא יומא שרי או אסיר טובא תמהנו מן הדא מילתא רבנן בעלי תורה וחכמה טעו בהר' מילתא. תחומין דשבת ודיוס טוב חד הוא. דחילו מן שמיא ולא תורו כההיא הוראה (לז). גמ"מ פ"ג.

ר"ה יוה"כ סוכה מגילה וט"ב. (מב) ? בר"ה צריך להזכיר מלך על כל העולם וכך מנהג בבי ישיבות. ח"ג קי"ט. (מג) ? בר"ה ובשבת שבין ר"ה ויוה"כ טובא מותר להתענות בהן ולומר. תחנונים. וכך מנהג במקומנו ובישיבות. ח"ג קכ"ט. (מד) כל מאן דקאי אחרי ש"יין נפיק י"ה בברכות ר"ה ומאן דליתיה אחוריה מבעי' ליה למיזל לצבור. אחר לשמוע ברכות ותקיעות. רי"יין (מה) ששאלתם לברך לישב בסוכה אע"פ דמשנכנס לה צריך לברך כיון שאין לה קביעה אלא בישיבה בסעודה (לז). ש"ת שט"ו. (מו) ? הלכתא סיככה בעפצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשרה ופי' עפצי והוצני (לז). ש"ת ש"יין. (מז) אויר פוסל בני בין סוכה גדולה בין סוכה קטנה סכך פסול פוסל בדי' בסכה קטנה. רי"יין. (מח) וששאלתם לענין ערבה שחובטין אותה בקרקע הכי הזיגן דערבה דומה לשפתים והיא כאה לכפר עליהם (מ). ש"ת ש"ס. (מט) ולולב משעת נטילתו מברך עליו. גמ"מ קי"ט. (נ) מגלה כורך כס"ת או פושטה כאגרת היו יודעין שבבי' ישיבות ובבית רבינו וכיו' וכל מקומות ישראל כורך וקורא כס"ת (לז). ח"פ. (נא) ט"ב בא' בשבת אין אומר ויהי

גם בראב"ה כ"י. (ל) הובא בא"י ח"ס ס"י קי"ח בשם ב"ר. (לז) הובא במדרגי ביצה תרס"ח ע"ש ר"צ ובש"ת היא כתובה בסוף תשובת ר' נטרונאי. ולשונה ככ"ה כמו שהבאנו. (לז) ככ"ט ע"ש ר' שירא. (לז) בה"פ ע"ש ר"צ. (לז) בה"פ אחרי תש"ו אחת שלפני זאת אשר שם ר"צ נקרא עליה. (לז) ע"כ התשובה ככ"ל והשאר שם הוספה. (לז) ברי"יין ע"ש ר' צמח בן פלטיה והנה בשב"ח"ל הובאה בס"י קצ"ח. ובכל מקומות ארץ ישראל. וצריך להיות. וכל מקומות ישראל.

נועם אלא ובא לציון ואתה קדוש ואין אומר ואני זאת בריתי מפני שקראו קינות וא"א לומר שיש בסופו לא ימושו מפ"ך ז). ר"י.

כהן וחלה. (גב) כהן דעביר ונסיב גרושה כל בני ובנותא חללין אינון. ובדין הכי נמי איבעי לאיפרושא ובני א"י קונסין האי מן מתנות ואי הוו חיישין דאזיל לדוכת' אחרוני הוי קיצין ליה ריש אצבעתיה ודוקא דלא הדר ביה(לס). ש"ת קע"ד. (גג) כ"י ר"צ בר פלמוי בתשו' בוודאי לא נהנה תרומה בזה"ז. אלא רבנן ראשונים שאנו אומרים הלכה מפיהם היו מחמירין על עצמן בכל דבריהם ושאני דין הלה שמפרישין מן העיסה מדין תרומת דגן. דמילת' דשכיח' היא. מאן דאכיל עיסה בטבלא לא מזמינין עליה. כו"פ פט"ו.

גדה. (גד) בימי גרותה אסורה להזכיר את השם וכן בימי לבונה(לט). אגור. או"ה. (נה) יין נסך שנפל בקדירה המור הוא עד מאוד ואסור בהנאה דאיסורו בכל שהוא ואין תקנה להיתרון). ש"ת רמ"ה. (נו) אונה דסמיכי' לאומה רביתא היא ומגנן אהרדי וכשרה(נא). ח"ג ס"א. (נד) ? ריאה שנקבה ודופן סותמה כשירה בין סביך בין סריך. ¹ וכך נהנין בבי' ישיבות(נב). ח"ג. קב"א. (נח) ? הינו דאשתכח דם בכלי'א כשרה. ח"ג קב"ב. (נט) מותר לישראל לקחת יין מגוי ע"מ שיביאם לו ענבים בתוך ביתו של ישראל ויעצרו ברשותו ובלבד שלא יגע גוי ביו(נג). ח"פ. (ס) ? נת של אבן שזפתה גוי מנבחה ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת אסורה איזה של חרס עושיין פישום ומושכין ממנו כל השנה(נד). ש"ת ר"ג. (סא) ? מוריים של גוים אם ידוע שאין בו יין כל עיקר מותר(נז). ח"פ. (סב) עוף שלא נמצא כבד במרה מוצין אם יש בה טעם מר אומר מרה היא וכבד בלעתה. ח"פ. (סג) ריאה דלית לה אלא בי' אוני ואית לה עינונותא. שאמרת לא מצטרפא אינינותא למנין אוני מצאנו שצירפו אותה. ג"ה קפ"ג.

קדושיין ניטין וחליצה. (סד) האשה ניקנית בכסף. ובכראה. מאי ניהו הכין חוינא הויה ודשטר האי דאמור רבנן ויצאה מביתו והלכה והיתה(נו). ש"יין ד' די' א. (סה) כך ראינו בעל שמת אשתו יושב בביתו בזמן שהיה ביתו גדול. הלכך אם יש לו בית קטן אין עליה מן הדין לדור בו. והלכתא כר' יוסף. שם. ב'. (סו) ב' יבמות זאת אומרת מת בערי. תנשא למשרי עצמה אבל לפסור צרתה לא הימננה. ש"יין ג' א' י"ג. (סז) הלכה אין אונס בנישין ולא צריך קנין. ואבי האישה ואבי האשה אין אנו צריכין בנישין(נז). ש"יין ג' ב' כ"ד. (סח) ראובן הוה ליה ברתא בוגרת ואזל וקדשה ליש'. וברתיה לא שוית' שלוח. הכין חוינא לא תפסי בה קידושי ואי שדר ארום סכלונות. וצריכי' ניטא מספקי. ש"יין ג' ב' א'. (סט) ? רבתא דקדשתה אמה או אחיה ועדיין קטנה ואברהא הוי בדוכתא אחרניא לא היישיני

ותתשו הובאה גם בפ"י ר"ח למגילה. (ל) עיי' טור או"ח תקנ"ט. (לז) בה"פ ע"ש ר"צ. וכן הגי' שם כמו שהוא לפנינו וקצת נמונה אית' בג"ק ט"ז. (לח) מסי' המקצועות. (מ) בה"פ ע"ש ר"צ. ושם הגי' כמו שהיא לפנינו. (מא) גם בפרדס ע"ש ר"צ (מב) במכריו יד' אית' ל"ש בבשר ל"ש בצלעות עצמן. (מג) דעת הגאון נראה להתיר הענבים שאין יין נסחט שעיקר הגזירה היתה במקום שיש יין נסחט וכעין זה התיר הרא"ה לפי פירוש הרמב"ן הובא ברוטב"א לע"ז ג"ש (נד) בה"פ החלכה סמוכה לתשו' ר"צ שלפני זאת ואולי הוא נמונו וכן הסימן הבא. (נה) עוד שם בה"פ כמה הלכות וספק אם הן לר"צ. ואולי הן תורמסין של גוים אסורין (ע"ז ג"ש. בג"ק סי' ל' חילוף מנהגים בג"ג) אכטא דטוייע' שרי. אחינו שליחן מותרת. מותר לאפות ביצה בפורני שגוים צולין בה בשיר כיון שהסיקה על פניה היא שורפת הרטוב וצריך להשחות אחר בשיר נבלה עד שתתלבן. פורני ש"ג שאין שם מלאכת ישראל אסור. (מו) נראה שחסר בגוף התשו' ואולי צ"ל "הויה דביאה ובעלה וכו' ודשטר

להנך קידושי. שם. (ע) מי שיצא לסהורה לעיירות של מצרים. והפקיד מקצת פרקמטיה אצל יהודי א'. ולא חזר. הלכו אביו ואמו לבקר אחריו אמרו להם מקצת ישמעאלים ונוצרים אנו היינו יודעין לשוב ויצאנו והוא נשתקע ונתנו סימנין. הלכו שמה ימצאו אותו ויקברוהו ומצאו נזים אנשי עיירות השוכנים על שפת הנהר ואמרו עבר עלינו אדם ע"פ המים מת אצל הנהר ונתנו סימנין לקוברו מאונס השלטון ובאתה אשתו ונטלה הפקדון. אם מותרת להנשא. אם כמו שכתוב בשאלה זו כך ראינו כיון ששמעע במים שאין להם סוף * אשתו אסורא להנשא(נט). ח"ג כ"ז. (עא) מי ששולח נט ביד גוי בתוך כלים או מוכרך באיגרת וכשמגיע נט במדינה נתנו לישראל וישראל מוסרו לברד ומשגרו לאשה. כך שנו חכמים. ולפי שאין שליחות לגוי פסלוהו חכמים להביא את הנט(נט). ח"ג כ"ט. (עב) ראובן נשא אשה ממדינה אחרת ויש ביניהם מהלך ב' ימים ומחצה ואמר כואי למדינתי ויש בה מרחץ וביה"כ ורחיים וחומה ולא רצתה. שאלה זו כבר שאלתם בימי אבא מארי וכך צוה וכתבו לכם אין לה כתובה ואם יש בינה לבין עיר אביה מהלך יום א' צריך להוליכה בכל שנה. ח"ג ל"ו. (עג) בחליצה ישבו ה' ובר כתבין נטא יכתבו במוטב תלתא. ט' אהע"ז קס"ט.

כתובה. (עד) והלכתא בין במקום שכותבין כתובה הוציא נט גובה עיקר ותוספ'. וכל מאן דמגרש איתתיה בערמה לאפוקי ממזנא מביה. משביעין ליה בגר. ואי אית ליה מטלטלי ואגביה לכתובתה מנייהו דינא הוא דקנסנין ליה ומפקינן לה מיניה ואפילו במתיבתא דמתא מחסיא דמיקרו מגבו כתובה ממטלטלי. דעבר בנכילו. מיקנס קנסנין ליה אבל במתיבתא דילנא לא מגבו כתובה לגרושה אלא מן קרקעי. ש"ץ ד' ד' ג'. (עה) ? אשת איש שנבעלה באונס אי בעלת כהן אסורה מפי' לה בנט ושקלה כתובה ואי בעלה ישראל ואיתניס בין לגוי ובין לישראל שריא ולא חיישינן לסופה ברצון וכן הלכה(ג). ש"ץ ד' ד' ד'. (עו) ? אלמנה משביעין אותה ולית הלכה באות' דגמגעו מלהשביעה(נט). ח"ג קכ"ו. (עז) יבמה ג' הרשים הראשונים משל בעלה מכאן ואילך אינה נונית לא משל בעלה ולא משל יבם. בהע"ט כתובה דמרכס'. (עח) נאבדה הכתובה אף אתוספות ואכתובה לא חיישינן לפירעון. ראבי"ה כ"י. (עט) פ"י תנאי כתובה הן ככתובה למאי נפקא מיניה למוחלת. עוברת. ש"ץ ד' ד' כ'. (פ) הא דאמר אמימר איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום אית לדאמימר השבנו אתכם כבר פירשו רבוותא. מכרה לבעלה אי נמי שמכרו שניהם יחדיו הוי זבינא וכן הלכה. ח"ג כ"ה. (פא) אשה שבאה לתבוע מורשים. בלשון הזה משביעין שלא נתן לך בעלך בצנעה כספים וזה לשון צררי ואב. משביעין שלא גזלת אחר מיתת בעלך אבל להשביע שלא נגבה בחיי בעלה אין יכולים(ג). ח"ג כ"ו. (פב) המארס אשה ולא כתב כתובה וגרשה. כך ראינו. אין לה עליו כלום. ואם בא עליה אין לה עליו אלא מנה ומאתים. בלבד היא הפסידה עצמה שהניחו ליגע בה(ג). ח"ג ל"ד. (פג) אפילו זינתה אע"ג

הא"י. (ח) קצת ממנה בח"ג כ"ח. (ט) אולי התשו' לאחד מקדמוני רבני ספרד שמתוכן הענין י"ל שבספרד היתה המעשה. (עט) כפסק זה אית' בבה"ג ובש"ץ ג' ב' ו' בשם ר' חנינאי. (ז) אולי היא מר"צ אחרי שהתשו' שלפניה בש"ץ מוטנו וע"י בשיטה מקובצת לכתובות ג"ד. (ס) כמותה אית' בתוך תשובות ר' שר שלום בח"ג ע"א. — והנה מה שהכאנו בסעי' ע"ח אולי התשובה קיצרה מוג'ה ר"י (לפנינו פ"ה). (כ) דומה לתשו' ההובאת בתוך תשו' ר' משה בש"ץ ד' ד' מ"ט וגם נוסח השבועה דומה למ"ש שם. (כ) בהירוחה ובלשון אחר בש"ץ ד' ד' כ"ד וכ"ה אחרי תשו' רש"ש

התפסידה כתובתה בלאות מיהא שקלה. נ"ה ע"א. (פד) ר' צמח נאון סבר דהלכי כר' שמעון במכרה נכסים שנפלו לה שאינם ידועין לבעל ג"ה ע"ה. (פה) אשה שאבדה כתובתה כיצר עושין מביאין ב' ג' כתובות של קרובותיה נותנין לה כפחות ובשבעה. נ"ה. ר"י.

עדות. (פו) כך ראינו שותף אף דמסליק נפשיה מן עיסקא או מן דירתא אינו מעיד. ש"ץ ד' ז' ב'. (פז) שטרא דחתימן עליה בי דינא כנון רבנא נתן ורבנא יהודה ואתא תרין סהרי אסהידי על חתימות ידא דחד מנהון מקיימין ליה לאשבועי אבל ממונא לא מהנפקינן ביה נד). שם ג'. (פח) וכך אמר ר' צמח נאון הלכה כר' נחמן הלכה כרבי אהר דיני ממונות וא' דיני נפשות נמצא א' מהן קרוב עדותן בטלה. מ' כ"ה. (פט) ? בתשו' לר' צמח לא גרסינן מעצמו ופירשה אע"פ שאינה זוכרה כלל כך כתב ר"ש הנגיד (נס). ש"מ כתובות כ"י.

טוען ונטען. (צ) טוען וחזור וטוען כמה דאית' ביה דיני יכול למהפך מן טענתיה לטענתיה אבל נפק לאבראי לא וכן מנהג ישיבותנו. ש"ץ ד' ג' מ"ה. (צא) המלוה את חבירו ע"י ערב כך שנו חכמים לא יתבע את הערב תחלה. הלכך ליתבע. מעיקרי ללוה אי יהיב ליה ודכתוב עד כמה לית ליה למיתבעי לערב הכי אשכחינן דאמרי רבנן אין רשאי לתובעו פחות מל' יום כ"ש ערב. ח"ג ל"ב. (צב) מעות קטן ממנין עליהן אפילו קרוב דאמרינן מעיינין אינש דמעלי. ולא פלוג רבנן בין רהוק לקרובים. ואף ר' הונא דאמר ולא קרוב במקרקע קאמר. ר"ף ב"מ פ"ג. (צג) המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול דא"ל עיינתי בחושבנאי ולא פש לי מידי ואין יורש מוחל מ). ש"ץ ד' ג' ג'. (צד) ב' אדוקים בשטר מלוה ולוה הלכה כר' השתא דתקינן רבנן למיקרעי שתי וערב ולא קרעו יתקיים בהותמים ופרע ליה. ש"ץ ד' ב' כ"ה. (צה) והא דאמר רבא שטר כ"ס היוצא על היתומים דבר קצוב אמרו חכמים. מדה בינונית כעין פשרה. נשבע בעל המטון ונובה מחצה. ש"ץ ד' ג' מ"ד. (צו) ב"ח מאוחר מה שנבה גבה כן פסק ר' צמח ואיתשל מר' צמח הא דתנן השנייה מוציאה מיד הלוקחות והראשונה מיד השנייה דמשמע ב"ח שקדם מה שנבה לא גבה. בהע"ט אחריות. (צז) היכי דתפשה אותן תכשיטין דעבד לה בעלה מחיים תפשה היא וב"ח מוקדם לא מפיך דבע"ח מאוחר מה שנבה גבה אבל שאר מגדים ותכשיטין ופרקמטיא וכ"ש קרקע אין תפושין לה אלא כל הקודם שטרו וכה. שם. (צח) אם ברח הב"ח וערב אמר תנו לי זמן שאביאנו לדין נותנין לו. כשיעור אי ידעינן היכא איתא ואי לא לי יום. ואי איתא ערב לב"ח לביד או לביהכ"ג איפטר מניה. בהע"ט ערב. (צט) משכון ביד מלוה דינו כשטר. בעה"ט חוב. מלוה בשטר. (ק) שנים שהיו בפונדק ועבד חד מנייהו עיסקא. ואול חבריה וסייעיה והוי ביה הריפותא מאי דפייש פלגונת). מר' כתובות ר"נו. (קא) אפילו התובע המוחל בפשרון צריך קנין ומיהו אם כבר שמעו הפשרה ושחקו שוב לא מצי תבע המותר ור' צמח כתב כיון שלא מחל יכול לתבוע. מר' סנהדרין תר"פ. (קב) אם הערב הושרו כשמורה

(נד) התשו' הבאות אחרי זאת בש"ץ שם נראה שהן מר' שרירי אחרי שר' ז' ד' הובאה על שם ר' שרירא בסי' התרומות ס"א ובעיטור בירורין. (נא) בענין כותב עדותו אחר כמה שנים. (נו) בתשו' ח"ב דף ל' ע"ש ר"צ. (נב) הובא בר"ף פ"ט דבתובות ובמדרכי שם ע"ש ר"צ. (נא) כל דבריו התשו' ומה שהובא שם צ"ע ואולי מעות נפלה בספרים ובתשו' מהר"ם ד"ס רנ"ב—רנ"ד על

לזה חוב למלוה שהוא קנוניא שאין לו מה לפרוע יכול לגלגל עליו כשנשבע שאין לו מה שיפרע שהוא חייב עדיין חוב זה. התי' ליה. (קג) ורי' שר שלום ורי' צמח בן פי' וכל הג' פסקו דקיי"ל כשמואל וכדאוקמינן ר"ג ועוד פסק ר' צמח שאם עמדו אותן מעות שנפסלו ביוקר נותן לו במעות שלקח ממנו שיכול מלוה לומר לזה אלמלא היו מעותי אצלי ולא הלוייתים לך הייתי מוציאם באותו יוקר הלכך פרע לי באותן המעות שלקח ממנו ואי מיזל זיילי ואפסדינהו האי מלכא ושאר מלכות' סני' אי אית ליה למיזל למלוה להיכי דסני אפי' סניין ע"י הדחק לשקול מלוה מיניה דהא לא חסר מידו. ר' כ"י. (קד) ? הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב אי קא מודה. ואי נמי הוחזק ידו בב"ד. גובה מב"ח. הוחזק כתב ידו ולא מודה. ואי ליכא עדים משמת מלוה על מן פלוני דהאי כתב ידו הוא וקא כפר אי מייתו יורש ראינהו. נ"ה קפ"ד. (קה) ? הגי' בשטרי קדמוניות דהוו כתבין דרך קצרה. תקינו למכתב בשטרי הדין תנאי דכיון דאתני דפרע בלא שבועה דינא הוא דמקיים תנאה. אבל וודאי שכיב לזה חיישינן. נ"ה קפ"ו. (קו) היכא דקבל עליה חר כבי תרי אפילו קנו ממנו מצי הדר. נ"ה ס"ט.

מכירה וקנין ונחלות. (קז) ? מטבע ושטרות אינן ניקנין בחליפין. ש"ץ ד' ו' י"ג. (קח) אסמכת' זימנין קניא זימנין לא קניא. ש"ץ ד' ב' כ"ט. (קט) זבין ולא איצטריכו זווי הדרי זבינא והני מילי בהתנה מוכר שעל תנאי אני מוכר שאני צריך למעות. דמוכח' מילתא. ש"ץ ד' ו' י"ב. (ק) ? המשיא אשה לבנו גדול בבית קנאו הלכה כך ואע"ג דלית להון ליתמי בתר דמית אבותון אלא האי ביתא הכי נמי חוינן דנפישא תנאי אמרו בה רבנן בהא מילת' כדאמרי דוקא גדול וכו' אבל אי מתרמי הני תנאי יחודי יחדיה וקאני ליה בריה. ח"ג ל'. (קיא) נשאלו ר' צמח ור' נחשון על מי שהוא י"ג ויום אחד אבל לא הביא ב' שערות ונתן מקרקעי שירש מאביו אם מתנתו קיימת והשיב ר' צמח שאם אין עמו אפטרופוס שמתנתו מתנה. מ' ל'. (קיב) ראובן שכיב בקרוון וחיי למרנא שביק וירתיה באספמיא וכתב לשותפיה זבין לי דרתא דאית ליה לראובן מן ירתיה זבן ושדר ליה שטר זביני. הכין חוינא ההוא בר מצרא דקם על האי ואמר ליה דאנא קדימנא שפיר אמר ליה. השתא היכי דאמר אוזיל אטרה איתי אוי לא מעכבנא ליה ופקע דיניה מהו דבעי שדרוי זווי מן אתרא לאתרא בימא ויבשתא ושכיח אונסא מי יכול לעכובי. גמ"מ. י"ט. (קיג) ראובן שנתן כותל שלו לחבירו ובנה ואח"כ כעס עליו ואמר שתור כך ראינו משעה שנתן לו הכותל ובנה וסיכך ע"ג קנאה ואינו יכול להוציאו. גי' נ'. (קיד) השיב ר' צמח כותל שבין ר' לשי' וכותל של ר' לברו יכול ראובן לסותרו בע"כ של שמעון. אבל אם הכותל של שניהם אינו יכול לסותרו שלא מדעתו. הגמ"מ שכנים פ"ג. (קטו) ד' אמות שכותבין בשטר אורכות' לאו ד' אמות דוקא אלא אפילו טפח על טפח מן הקרקע. תשובה לר' צמח בן פלטי. נ"ה רע"ט. (קטז) בכור שמכר חלק בכורתו לאחיו וביניה לא היו זביניה. ש"ץ ד' ג' ל"ט.

משכון וריבית (קז) ר' שקיל תרי זווי מן שמעון ואתנה ליה דינא

משכון אותביה בתיבוא דאית ליה בחנותי ואינגב הייב לשלומי דינראקס). ש"יך
 ד' ב' א'. (ק"ח) כך ראינו שאינו קונה ב"ה אלא משכון שמשכנו שלא בשעת
 הלואתו. שם ה'. (ק"ט) כיצד לקח הימנו היטין בדינר זהב ליפרש מר סוניא
 דהבא הילכתא. שם ב"ו. (קכ) ? השכיר שדה לחבירו ב"י כורין היטין לשנה
 ואמר תן לי מאתים זוז ואפרנסנה ואעלה לך י"ב כורין מותר ואין בה רבית.
 שם ל'.

שבועה וקנסות. (קכא) האיך משביעין אלמנה מנדין בפניה והיא נשואה
 ס"ח. ג"ל ט'. (קכב) אין מנכין קנסות אלא בירושלים ומעשהו במר ר' צרוק
 שאמר לא' שהפיל שנו של חבירו פייסו בממון או בדבריםס). ש"יך ד' א' י"ד.
 (קכג) ? אין דנין דיני קנסות בבבל אבל גילות אנו גוביןס). ה"ג ק"כ.
 פירושים וענינים שונים. (קכד) כתב ר' צמח בן פלטיי בתשו' שאלה
 וששאלתם מה פ"י את ונוולה אחי אמר לה קרוב הוא שלך את ונוולה את והוא
 כך אומר בפ' המפלת ותנא משום רבותינו העידו על הסנדל שצריך צורת פנים.
 זכה בה ר' ביבי בשמעת' אנא ונוולא הוה יתביני קמיה דר' ינחנן וכן בפ' מי
 שאחזו יומא חד הוה יתיב איהו ונוולא בבית' דשלמא בלבר ע"כ בס"י של"טסד).
 ש"מ ב"מ ס"ו. (קכה) אם צודה שדר ר"צ בן פלטיי מן צדה לדרך. ג"ה שפ"ד.
 (קכו) ? פ"י מאן דאית ליה סוסיא. ג"ה קפ"ה. (קכז) פ"י טרשא שרי. ש"יך ד'
 ב' כ"ח. (קכח) האי שטרא דחתימין עליה בי תרין סבר רבינא. כך פירושה.
 ש"יך ד' ג' מ"ו. (קכט) כל רבה ור' יוסף הלכתא כוותיה דרבה בר מן שדה
 ענין ומחצה לא נאמר כן אלא מה שנחלקו בכ"ב בלבר. רמב"ן מלחמות שבת י"ט.

פרק שלשה ועשרים.

ר' האי בר נחשון. ר' הילאי בר נטרונאי.

על שם ר' האי בר נחשון בסוראק) נשארו לנו איזה תשובות א) אין
 אנו מפירין נדרים ולא נהיגינן לחפר לא כר"ה ולא כיוה"כ ולא שמענו מרבתינו
 שהיו נוהגין כל עיקר אף אתם החמירו כמותנו ואל תשנו ממנהג הישיבות).
 ר"יך יוה"כ. ב) ירושלמי א"ר מתריעין ולא מתענין שכן מצינו כר"ה מתריעות
 ולא מתענות. ר' ירוחם או"ה ג"ז ח"ב. גם המעשה, שפעם אחת בורו של ישראל
 היה מלא יין ובא אנס והושיט ידו לתוכו להכעיס והיה שם זקן אחד ירא
 שמים ושתה מן היין בפני האנס שלא יהא רגיל לעשות כן. שהובא בשם ר'
 נחשון, כתוב באשכול ה' שחיטה ע"ש ר' האי בר נחשון. ואין אתנו יודע לברר
 משאר תשובות הנזכרות ע"ש ר' האי אולי בתוכן מענות מנאון זה. — אחרי
 מות ר' האי הוקם תחתיו ר' הילאי בר נטרונאי) והנה נמצאו עוד בין גאוני

ועיין ס"י ק"ו שהובאה ג"כ בון תשו' אחרות בג"ה. סל) בכי"ו ע"ש ר"צ. סק) היא כח"ג ס'
 והובאה בש"ח"ט ת"ך. סק) הובאה בס"י ח"מ ת"ך בשם ר' האי. סד) לפני הרב בעל שיטה
 מ' היתה אסיפת תשו' הגאונים מרושמת בס"י כן נראה.

ט) אחרי מות ר' צמח מלך ר' מלכיו ירח ימים ואחריו הוקם ר' האי בר נחשון וימלוך
 ז) לפני כ"ו אחד ו') שנים בשנת ר' תרנ"ז בקרוב. ז) גם באו"ח ע"ש זה הגאון והיא גם
 בש"ח ל"ח וע"י באוי הים. וע"י בתשו' ר"מ דפוס ק"ס' קט"ז שהביא ר' הנגיה שר' האי התפלא
 היכי מבטלי רבנן כתובת בנין דכרין. ג) מלך כסורי' ה' שנים ד' תרס"ד בקרוב והנה בספר
 הקבלה הזכר בשם ר' הילאי בר מושאל ונראה שחסר שם שם גאון אחד שבאגרת ר' שרירא

סורא ב' גאונים נקובים בשם ר' הילאי. הלא המה ר' הילאי בר ר' מרי שמלך קודם ר' יעקב הכהן ור' הילאי בר הנינא שמלך אחרי ר' צדוק, אולם ברוב התשובות אשר לפנינו שרשום עליהן שם ר' הילאי נמצא דרך וסיפור גאוני סורא האחרונים שהוא ניכר וניבדל מסגנון הראשונים, אמרו "שכך אמרו" והוצרך לומר, והוצרך לו למונות (נו) שאם אי אתה אומר כן (סא) ממי אנו לומדים, ושכתוב, משעה שהגיע ועמד ברשות ב"ח (נב) לפי שאי אפשר, מה תקנה יש לדבר (סד) כך שנו חז"ל, ומי שמבקש (יד) כיון שנכנס עם אשתו (יב) ופרשתם מי שאינו נודע מנהג זה יתחייב (יא) אדם זה יודע הוא שאומר לרע טוב (י) ויש בדבר חילול השם, ואם מחשבין זה עם זה. בין רב למעט (ח) ונפצע בו פצע (ט). וגם מכין שורותיו הכתובות ארמית יצחיר דרך זה, משפט אחד הוא מידי דהוי על אינש דעלמא". צריכין העדים להודיעו משפט מתנה, אם אומרים לו במדה זו (לד) מה הוא טוען, אלמלא טוען דבר ברור (נ) אם אומר דבר העולה על הלב. בשנים קדמוניות היו באינשי יראי שמים (מט). — כדרך הקרובים לדורו הרבה מהלכותיו. בלי שום פתיחה ובמקום שפותח אומר לרוב, "כך ראינו". לכן אמרנו לייחס התשובות הכתובות על שם זה הגאון לר' הילאי בר נטרונאי זה האחרון. ואולי שקצת הלכות שלשונן משונה וקראנו בהן "שפיר קא אמרה" "דהכין אמר רבנן" אורחא דעלמא הכין הוא (כה) לית מן דינא (מד) וכמותן הן מרי הילאי אחר שהוא קדמוני. — לגאון זה מצינו הרבה הלכות קבועות ובהן שיש מן הקושי בהבנתן (יו, יח). מספר ההלכות הקצרות גדול (טו, יו, כו, כח, כט, לא, נד) אכן מצינו לו גם הלכה רחבה ומתפשטת על כל צדדי הענין (ל) ונראה שכתב הרב גם הלכות נסדרן על איזה ענינים בדרך הלכות פסוקות להתלמד לתלמידים שפעם אחת אמר בהלכה בהכשר כלי איסור, בדרך שפירשנו לענין המץ בפסח" (כ) גם זאת ידע המבין בדבריו ששם בתוך ההלכות פירושים וראיות קצרות (ב, ה, כו, ל, לא, לו, מו, מז) ורגיל לומר באלה "ושנינו" ואומר וחזר ואומר "הלכך" (ב, כג, כד). — פירושים מצאנו ממנו אם בלשון עברית נקייה ותחלת אמרו "וכן פירושה" (טו) אם בלשון התלמוד, וקראנו בראשם "כך אנו אומרים", ופירש", "וזה פירש", "והווי בה רבנן", "כגון" ומצינו בפירושו שאינו מוסיף דבר בענין רק אומר טעם וסברא של ההלכה (סב). — בתשובותיו הוא הותך משפטו על הענין הנשאל לרוב בדרך קצרה, פעם יודיע אך הפסק וטעם הקצר אשר הוסד עליו (מט, נ, נה) ופעם מביא הדעות שנאמרו בגמרא ומכריע ההלכה (טו, כו, מה). גם תומך את דבריו בסברא ישרה, בקושיא ופירוקה, במה שמדמה ענין לענין עינו חודרת על תוכן הדברים לכל פנותיהם ונותן טעם יפה (ט, יג, מט, נב, סא). במקום שמביא ראיה למשפטו מן הגמרא מדקדק מאוד ובורע נטויה מביא תעודה ממקום אחר לכל דיבור ואמירה (נו) ודרכו להביע באלה "כך שנו חז"ל", "שכך אמרו חכמים" (יב, כג, לג, נט). ראינו בתשובותיו

כתוב הילאי בר נטרונאי ואחריו ר' שלום בר מושאל וכצ"ל גם בספר הקבלה. ברו"ח ה' פסח אית' אמר מר רב האי כוס של קידוש שלפניו בהמ"ז אין צריך לברך אחריו אבל כוסות אחרונים שלאחר הכאון צריך לברך אחריתו" וכבר העיר בעל "יחזק ירגן" בצדק שא"א שהתשובה מר' האי בר שרירא שהרו"ח שם הביא תשובה מר' האי ור' שרירא דמברך ברכה אחרונה רק על כוס אחרון. לכן מ"ל שאולי התשו הראשונה מר' האי בר נחשון. (ד) על אלה שמנו אות 1 אולם התשובות הכתובות בש"ץ ג' א' ל"ט—מי לא ניהם לר' הילאי בר נטרונאי שלשונם משונה

שמתחיל בלשון התלמוד ובדבריו נוטה ללשון עברית יותר מהורה (טו, מט). אכן גם בתשובותיו חלו ידים שתשובה אחת ממנו לפנינו בשתי נוסחאות. אחת ארוכה ואחת קצרה (ס). (מט).

גם הוא הוכיח מנהג הישיבות (יג, לד, לה) ומצינו בפיו „מנהג בני ישיבות ובכל מקומות ישראל“ (כא). — מתהלכות העם מצינו בדבריו שהקילו או בשבועות תחת שהחמירו בהן בשנים קדמוניות (מט) שסחרו את הארץ וילכו למרחק לבקש אוכל, והלא איש שהיה לו חוב בתרהנהו) הלך למסעיו למצרים (נג). — מן הלשונות שמצאנו בספרי הגאון גם אלה הן: תקנתו, ופרשתם, שכהלכה אתם עושים (יא) שהלכה רווחת היא (טו, נב) וכן הלכה (ו, יא, כב, ג, נא) וכן הלכתא (טו, מז, נג) ופעם אחת אומר בראש התשובה „כך ראינו וכן הלכתא“ (נג). ואלה תשובותיו:

קריאת התורה ציצית תפילין ומוזוה. (א) ? מפטירין פחות מכ"א פסוקים היכא דיש מתורגמן או דסליק ענינא. גמ"מ ל"ו. (ב) והלכתא אסור לטוות ציצית מצמר שנעשה בו מלאכה, ש"ת קנייה. (ג) דפוס של תפילין אין לו שיעור יש שעושה גבהו ג' אצבעות ויש שמוסיף ופוחת וכן מנהג בישיבה. (ד) פ. פתח שיש לו פצימין חייב במוזוה השוכר בית מגוי אסור להניח המוזוה שם אלא יטלנה עמו. ש"ת קנ"ו.

ברכה וקידוש שבת ומועדים. (ה) כוס של קידוש שלפני בהמ"ז כיון שיש כוס בהמ"ז אין צריך לברך אחריו אבל כוסות אחרונות של בהמ"ז צריך לברך אחריהן בליל פסח. ש"ת ק"א. (ו) המקדש על הכוס אפילו יש בו שיעור ד' כוסות אינו רשאי לומר עליו ברכה אחרת. טעמו פגמו ודוקא לענין קדושה ואבדלת' ובהמ"ז אבל לענין בורא פרי הגפן אפילו שתו ק' בני אדם כל חד צריך לברוכי. רי"ץ קידוש. (ז) כך ראינו שצריך להתנות ישראל עם הגוי מתהלת השותפות שיטול גוי של שבת. (ח) וכן הלכה. ג"ל ס"ח. (ח) מהו ליתן כרם לגוי סתם לזמרו בשבת ולחפור בו וכ"ש כמתכוין מפני שנקרא על שמו ויש בדבר הלול השם והמתכוין ענוש כרת בירי שמים הלכך אסור לעשות כן. (י) ה"פ. (ט) מכה של ראש. כך ראינו שלא התירו חכמים לתת רטיה ע"ג מכה בשבת אבל ראש מפני שצערו קשה התירו חכמים לסוך שמן. גמ"מ ס"ז. (י) מפרסמין החנפים בשבת מפני חילול השמים. שם ע"א. (יא) שבת בע"פ כך ראינו שכהלכה אתם עושים. מבערין הכל לפני השבת ומניחין דבר קצוב כשיעור סעודה שחרית שבת ואין מבשלין לאכול בשבת בשחרית. אלא מן דגים וביצה וכן הלכה. (יב) ש"ת צ"ג. (יב) כונס אדם אשתו קודם י"ט ב' ימים או לא. כיון שנכנס ב' ימים מותר מפני שעיקר שמחה סעודה לחיבת חופה לילה הראשון

מאור מלשוננו ותלא בראש ס"י מ"ב שם כתוב „ר' הילאי“. (ס) התשובה בג"ק נ"ה בלשון ארמית וארוכה ונוסדה על ראיות וכשי"ן ג' ה' ב"ה נתקצרה ואולי שגם חתשו שם ג' ה' כ"ד היא ראשית התשובה הכתובה בג"ק. (ז) בג"ה ט"ז הוזכר מר שמואל בן אברהם תאחרתי שהיה מן השואלים. (ז) בא"ח ע"ש ר' הילאי וכן בשב"ה"ל ה' תפילין. (ח) אית' בה"פ ושם סוף ההלכה „וכ"ש מוזוה שהיא קדושה חמורה“. (ט) אולי צ"ל אבל כוסות שלאחר בהמ"ז. (י) בה"פ ע"ש ר' הילאי. (יא) כ"א בכ"ה ובדפוסו בה"פ „כרם סתם לזמנו בשבת. ונראה שצ"ל בסוף החשוף ולחפור בו כ"ש (כל שהוא במתכוין) וכ"ו. (יב) בסוף כלבו לר' פלמוי וצ"ל מפני חילול השם דאית ביה“. (יג) בה"פ ע"ש ר' הילאי. (יד) כן הגי' בכ"ה ועי' רש"י במ"ק ט'. ד"ה מותרין לישא ובתשו

הוא ומותר לעשות מעודה ל"ט (לאחרים יד). ה"פ. (יג) כלים של גמי או של קנים או של זמורה או נצרים שהיה בהם חמץ אין צריכין הנעלה ברותחין אלא שוטפן בצונן. וכן כלי עור שהשתמשו בהן מדיחין. אבל כלי גללים ואבנים שהשתמשו בהמין אפילו מגעילין ברותחין אסור עד שיסיק ומלבנין באש וכך אנו עושין. ה"פ. (יד) יכול אדם לכנוס לבית חדש או לבית שכור כהו"מ אם יכול לפנות כליו מבית לבית. מותר שאינו מלאכה ולא משא ומתן. ה"פ. (טו) האי מדורתא שרי לענין יו"ט קאמר ר' יהודה וכן פירושה. גמ"מ ע"ד.

או"ה. (טז) כנתא דהדר' מותר לצלותה בשפור ואע"פ שיבשו החוטין אבל לקדרה אסור לבשלה(טו). ה"ג קנ"ט. (יז) אונא דסריכי מן אומה מתחלתו ועד סוף טריפה אבל אי סריכי עד פלגא אי שלא כסידרין סרי' דלאו מקום רביהה היא וטריפה ואי מקום רביהה צריכה בדיקה אי מבצבין טריפה ואם לאו כשרה(טז). ה"פ. (יח) ? קרום בין אומה לאונה אי מקום רביהה ואי' מכה בריאה וסתמה קרום כשרה דא' רבא קרום שעל המכה בריאה נידון בריאה אבל ליכא מכה או שלא במקום רביהה ועלה בה קרום אחר בלא קרמה ראשן דהוא כתונה דריאה טריפה(יז). ה"פ. (יט) מליח שנמלח בהן חלב ודם צריכין הנעלה ברותחין שחלב ודם מיאוס הוא אסורייהו ויש לבלוע מהן(יט). ה"פ. (כ) יורה של דג שבשל בה חלב וצריך לבשל בה בשר א"א לא בהדחה ולא בהנעלה אלא מלבן באור כדרך שפרשנו לענין חמץ בפסח. ה"פ.

נדה כלאים מילה ועבד. (כא) אפי' תינוקת שלא הגיע זמנה פורש וכן מנהג בני ישיבות וכלל מקומות ישראל אפילו בת י' שנים. ש"ת קס"ו. (כב) בר ישראל שנתן בהמתו לגוי והכניסה לגורן פטור מלא תחסום לפי שהמצוה על החורש ודש לא על הבהמה. ה"פ. (כג) קמץ חלש שלא מחמת חולי והוא בצרה. כך ראינו שכל תינוק שהוא מצטער. אין מלין אותו עד שיבריא. ש"ץ ג' ה' ג'. (כד) הא דאמור רבנן עבד שברח מבית האסורים יצא לחירות. שברח מהו"ל ובא לארץ ישראל(ע). ש"ץ ג' ו' י"ב.

נשים. (כה) יבמה נפלה לפני רווק ולפני נשוי אמרה¹ אי אפשרי בנשוי ושאינו נשוי לא בעי ליבמה. שפיר קא אמרה וכיון דלא בעי שאינו נשוי ליבומה יחב לה כתובה עד גמרא וחליין לה(כ). ש"ץ ג' א' ג"ב. (כו) והלכתא המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל. צריכה הימנו נט. המקדש במלוה ובעל א"צ נט. ש"ץ ג' ג' י'. (כז) המקדש את בתו שלא לדעתה והיא בוגרת והלכתא כוותיה

הרשב"א הביאה הכ"י בסור או"ח תקמ"ו. (טו) בה"פ ע"ש ר' הילאי. (טז) נראה שפסק הגאון דאם הסירכא בין אונה לאונה מראשה לסופה כיון שבסופה מתרחפת הרבה מתרחבת ותתפרק וטריפה אבל אם נסרכה רק בעיקר' עד חציון תתקיים וכשירה והנה בכלבו הביא בשם ח' שמשון בשם רבותיו דגבול יש לה דאם היא סרובה בראשי האונות או למטה מעט טריפה ואם הרוב מאמצע ולמטה כשרה אכן כאשכול אית' אונה ואומה הסרובה התירו הגאונים וי"א דוקא אם נדבקו כלי פילוש. וכן פסק בה"ע"ט. ואולי שגורסא משובשת לפנינו וצ"ל «ואונה דסריכה מן אומה מתחלת ועד סוף כשרה» ועי' ח"ג ס"א ששם התיר ר' צמח אונה הסרובה באומה. ובפרסם ר"ש תשו' רש"ש שאמרה. (יז) הפסק בה"פ אחר פסק ר' הילאי הקדום ונראה שהוא ממנו. ואולי כוונת הגאון דנשתנה דין הקרום מדין סירכא וחיכי דאיכי קרום בין אומה לאונה במקום רביה' ונראה שבפנים הריאה יש איזה רקבון (מכה) אבל הוא מנוסה מקרום הריאה כשר דהכל נידון אחר הקרום ולא אחר פנים הריאה. והא מילתא דרבא לא נמצאת לפנינו בש"ס אבל מכללא אתמוז מהא דאר"י ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים וגם רבא פסק כן דאמור עלה והוא דקיימו ספסופות. (יח) הכונה בזה נכנס הוא אסורייהו. (יט) בכ"ה ע"ש ר' הילאי. (כ) אמנם בכ"ה

דרב דא' לא היישי' לקידושין שם. י"ג. (כח) מי שקדש ע"מ שאין בה מום או תנאי. ונמצא בה מום א"צ גט והלכתא הולת שמגרש על תנאי אם מת ועמד אינה גרושה(כט). ש"ץ ג' ב' י"ג. (כט) קטנה שלא מיאנה. כך ראינו שכל זמן שהיא קטנה בין בבעל בין ביבם עד בת י"ב. ש"ץ ג' א' ל"ח. (ל) והלכתא כל מקום שיש קידושין צריכה גט ואם אין קידושין אין צריכה גט. ש"ץ ג' ב' ח'. (לא) והלכתא אהות כלתו מותרת לו ואלה סימני איילוניות וסרים. ש"ץ ג' א' מ"ב. (לב) מי שנשא ב' נשים והזו לו בנים מוז ומזו ומתו שניהם בחייו ומת אם בנכסים שיעור. כתובה לזו ולזו ועוד מותר דינר שירשו בנים ומתקיימת ירושה דאורייתא אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין. ואותו דינר חולקין. ש"ץ ד' ד' י"ג. (לג) יבמה שלא רצתה להתייבם ואינו חולצה. כך שנו חכמים. אם רצו שניהם ליבם מיבם ואם רצה יבם ולא רצתה יבימתו. חולץ יבם וכל מה שכתב לה בעלה הראשון בכתובתה גובה מנכסי בעלה הראשון(כ). ש"ץ ד' ד' ל"ד. (לד) ר' כתב מתנה לאשתו בשטר וקנו וחזרה בה כך ראינו אם כתב לה מתנה בשטר גובה המתנה. מיהו צריך להתרות בו בבעל בשעת קנין. הוי יודע שמתנה זו אתה כותב לאשתך למחר אם נעשיה מורדת גובה ממך. שם נ"ח. (לה) וכתב ר' הילאי ור' נטרונאי מנהג ב' ישיבות כרבנן ולא כאדמון הבנות ניונות. בהע"ט כתובה דמירכס.

מכירה ושטרות ועדות. (לו) המוכר קרקע שלא באחריות צריך לפרש בשטר שאני שלא באחריות מכרתי. ש"ץ ד' ד' ז'. (לז) אונאה אין לקרקעות ביטול מקח יש להן. שם כ"ד. (לח) והא דאמר ר' חסדא בדרך שתיקנו משיכה במוכרים. כך בלקוחות. ופירושיה בי היכי דמוכר כד שקיל זוזי דפירש כמה דלא משך לוקח יכול למיהדר ביה הכין לוקח. שם כ"ה. (לט) אסמכתא. כך ראינו ל"ש ב"ד ול"ש ג' הדיוטות לא קני' ואע"ג דקנו מיניה. עד דאמרי ליה מעכשיו. שם ד' מ"ו. (מ) הא דאמר רשב"ג הגותן מתנה בשטר והחזיר לו השטר חזרה מתנתו. כך ראינו שאין הלכה כרשב"ג. שאין אותיות נקנות במסירה. שם ד' ג' ט"ו. (מא) כותבין במתנה מהיום ולאחר מיתה. ג"ה תקמ"ה. (מב) סומכין על ד' אמות קרקע של כל אהר ואחר בארץ ישראל(כ). ג"ה קצ"ט. (מג) מי שנחשד בגנבה ואין עליו עדים אבל יש עליו עדים בגנבה קודם לכן כך ראינו שאין עליו מלקות שלא נתנה תורה להלקות אלא בבי' עדים וע"פ עד אחד אין מלקין אלא גזרין גזירי בשופרות. ה"פ.

שכירות וריבית. (מד) היכא דיהיב ליה ר' לשמעון אגרא לבי' שנין ודר ביה שיתין ירחי. לית מן דין להנפוקי עד דמליין הנך ב' שנין. ש"ץ ד' ח' כ"ב. (מה) כך ראינו דר' נחמן הילכתא היא הלכך אם מוכר לו באשראי בדמים של עכשיו מותר ואם מוסף עליו שוה פרוטה אסור. ש"ץ ד' ב' י"ט. (מו) האי משכנתא דאכיל טפי בדיחמי מהשבינן משטרא לשטרא כך אנו אומרים האי משכנתא באתרי דמסלקי. שם מ"א. (מז) פרדיסא. כגון שנתן לו דמי פרדס קודם שיצא סמדר ולקחו ממנו בקבלנות פחותה והלכתא כשמואל. שם מ"ב. טוען. (מח) ר' אמר מנה לי בידך וכפריה שמעון ואול ר' ואייתי סהוד

ע"ש ר' יהודאי. (כז) ככ"ה כתוב שם ר' הילאי קודם ההלכה "חולת". (כח) עיין ח"ג קמ"ב. (כט) אילו בתשו' ר' הילאי החובתא בתשו' ר' האי בג"ה תקמ"ה היו כתובים כמה ענפים מדינו

והיבובה ב"ד לשמעון לאשתבועי דינא הוא דמשביעין ליה שבועה דאורייתא (א). ש"ץ ד' ה' כ"ד. (מט) ר' טען מנה על ש' וכפר ש' והביא ר' עד ישבע ש' ופטור ואם מצא עליו עד לאחר זמן מלקין אותו ומשלם. שם כ"ה (כס). (ג) תרי שותפי דפרשי מן הדרי וקא השיד ליה חר להבריה בגולנותא ואיכא חר מניהו חשוד על השבועה. כך ראינו שזה שאינו חשוד יפה הוא טוען. א"א אלא לנוור גזירה. ושניהם פטורים מן השבועה. ש"ץ ד' ה' ט"ז. (נא) ר' אפקיד זווי גבי לאה והיבובה ב"ד שבועה. כך ראינו דינא הוא דאשתבע' לאה כי היכי דמשבתעין גברי וכן הלכתו. גמ"ט כ'. (נב) ? ראובן יש עליו שטר חוב מאה זהובים בתרונה ובהרשאה ובאחריות והלך ראובן זה ולזה מאחר ק' זהובים והלך למצרים ונתאחר שם ואח"כ שיגר לשני ממון יש לבעל שטר ראשון ליטול הממון כך ראינו מן הדין. משיגיע ממון לידו ועמד ברשות ב"ה שני שלו הוא ממי אנו לומדין משליח שהביא נט ושכתוב אם היה אותו ממון ביד גוי ומסר אותן לבעל חוב שני כך ראינו שאין בעל חוב ראשון יכול לערער. ש"ץ ד' ה' כ"ו.

שותפין ונחלות. (נג) הנוטע אילן סמוך לביתו של חבירו. כך ראינו וכן הלכתא לא ישע אלא א"כ הרחיק ד' אמות (נד). ש"ץ ד' ג' ל"ח. (נה) הלכתא המצוה מחמת מיתה בין שייר בין לא שייר וקנו. עמד יכול לחזור בוכס). שם כ"א. (נו) רחל נתנה מתנה לבתה מחצה מחיים מחצה לאחר מיתה יליף מרנא. כך ראינו מחצה שכנתה מחיים בתה אוכלת פירות. ולאחר מותה הבת נוטלתן. שם ל"א. (נז) יעקב כתב כל נכסיו לר' בנו. לסוף חזר במתנתו וקציף על הבן. כך ראינו שאם היתה קציפה זו למה שכתב לו ולא השאיר לעצמו כלום והוצרך לו למונות. ולא נתן לו הבן כלום ומכר ע"פ ב"ד מכירתו מכירה. אבל אם היתה המתנה לאחר מיתה. הבן מוציא הנכסים מיד הלוקח לאחר מיתת האב (כט). שם ל"ב.

אבלות. (נז) והלכתא אבל חייב בכפיית המטה. כל מטות שיש לו בתוך ביתו. ולענין הבראת אבל על המטה. למלך. לכה"ג. על הספסל. שאר בני אדם על הארץ. ש"ץ ג' ד' א'. (נח) מה הם דברים שבצנעה. שם ה'. (נט) אבל לא יצא מפתח ביתו כל עיקר לא לביהכ"ג ולא לת"ת מפני ששמחה היא לו ואח"כ רבים צריכין לו. שם י"ו. (ס) ראובן מת אביו ואותו היום היה ר' במקום רחוק ואח"כ נכנס למקום קרוב ועיכב שם ואח"כ בא לביתו. כך שנו חכמים. מונה עמהם. שם י"ז. (סא) מי שמת לו מת בעיו"ט וקברו אותו. כך שנו חכמים אם קבר את המת קודם שקיעת החמה. בטלה הימנו גזירת ז'. שם י"ח.

פירושים וענינים שונים. (סב) אתמר הבא לי נישך ואשתך אמרה

קנין. (כז) ג"ק ג"ד. (כח) נראה שהיא קיצור מוג"ק ג"ה ושם מובאר דכ"ש בשנים אלו דקילו שבועת על ב"א דלא מבטלינן מימרי דבי עדים ולא חיישנן לזולתא דבי דינא. (כז) צ"ל בראש התשובה. משום דהיא אשת גבר אשמן נבדל דינא מכר ישראל ועיין ג"ק ג"ה שמביא הגי' רק דבשני דרבא אפסנה כנגדה לפי שהאשה היתה מוציאה ש"ש לבטלה כדאית' בש"ס. (מ) בכ"ז וכצ"ל ד' אמות דלא אית ליה פסיד' לבעל הקרקע וקנין. וכן אמר ר' נחמן' וסבר הגאון דמה שאמרו בב"ב פ"ג. שייך גם בנוטע אילן סמוך לכותל כיון דיש לו הויזק ועיין בטור ח"מ ק"ד דסברת כל הגאונים דירחיק חיובא דאית הויקא. (כח) לפני תיבות. והלכתא המצוה מחמת מיתת' שחם שם בסוף התשו' סי' כ"א כתוב בכ"ה א"ר הילא"י. (כט) בכ"ז. שאלה זו מר' הילא"י. (ל) בסי' זה נמצאו פירושים והלכת' מקובצות.

התקבל. פירי. ש"ץ ג' ב' ז'. (סג) שיעור ביצה בינונית ששה עשר כספים ושני שלישי כסף בכספם של בבל. ר"י קידוש. (סד) ? ת"ח אסור לעמוד במקום המינופת. גמ"מ. ל"ו.

פרק עשרים וארבעה.

ר' נתן. ר' סעדיה.

ימים רבים התמוטטה ישיבת סורא אחרי מות ר' הילאי ולא מצאנו תשובות לגאונים אשר ישבו שמה על כסא למשפט התורה, ויועצו לתת המשורה לר' נתן (ב) ואיננו כי לקח אותו אלהים. אך כמה מענות נשאלו לנו מאלוף הזה ואלו הן (א) אין מנהג אצלנו לומר י"ג מדות אלא בצבור. ס"ע. (ב) הכי נהנין במתיבתא לומר הרב את ריבנו ולא אמרינן האל הרב. דהא אמרינן ה' אלהינו. שם. (ג) כך אמר רבינו נתן ראש ישיבה לענין מגילה. ר' אסי אמר בין בומנה בין שלא בומנה בעשרה. הוי עובדי' וחש לה רב להא דר' אסי וכיון דרב קא חייש להא דר' אסי הלכה כר' אסי. שם. (ד) נשבע בס"ת שמונה בארון כנשבע בשם. תשוי מהר"ם ד"פ קכ"ג. (ה) שאלה באה לפני אדוננו ורבנו נתן בריה (ז) דר' אדוננו חנניה נאון אדם שנשא אשה והכניסה לו ק' דינרין א"ע"פ שאינו שוה. באין השושבינן ואבו הנערה ומעלין לה בשומא יותר. וכופשין על זאת כתובתה חוץ מעיקר כתובה. היכי שמת בעל ונפלה לפני יבם קמן דבעי למינטר ומווני לית לה מהיכן מתוני. כך ראינו אם תרצה מקצת ממון מנדוניא שלה נתנין לה ע"י ערב אם לתגרין שישאו ויתנו בהן עד שיגדל הנער אם הוא מייבם יחזיר הממון למקומו ואם יחליץ תגבה ממנו. א"ז ח"א תרי"ט. (ו) ראובן שהיה מתקוטט עם שמעון ואמר שמעון שרקק ר' בפניו ור' אומר להר"ם ועדים ראו מרחוק הרוק ור' טוען שמא רוק טפל נתזה מפיו כך הדין נשבע ר' שלא נתכוין לרוק בפניו. א"ז ח"ב שעי"ן.

ר' סעדיה (ד) הועלה מאפריקא לפאר מקום מקדש תורת ישראל בארץ בבל ובבואו אסף את אלה המעט אשר נשאלו מכל כבוד ישיבת סורא ואשר נחשבו כבר מחשבות עליהם להביאם לפומפדיתא, ויקם ר"ם המתבתא על מקומה ואזן וחקר שם שתי שנים עד כי נחבא מפני משמטת ר"ג דוד נשיאה כמה שנים (ס) ואחרי שוכו לאיתנו לא רצה לסלק את ר' יוסף בר ספאי אשר נקרא למלאות מקומו בסורא וישבו שניהם בראש. האיש הגדול הזה ר"ם אשר פי שנים ברוחו כבוני החומה בימי נחמיה ירו אחת החזיקה השלח להלחם נגד תלמידי ענן שונאי נפש הרבנים ובאחת ידו עשה במלאכה לשובב נתיבות משפט ה', תקן אונים לתורה שבכתב לתרגמה ולפרשה והתנשא הראשון מזקני לשון הקודש, ולתורה

(ב) בריה דמר יהודא גאון והוא היה אלוף ואסכימו למיסמכיה בשם גאונות מחסיה קרוב לשנת דתרפ"ח. (ג) צ"ל אחי דר' אדוננו חנניה גאון שכן כתב עליו ר' שיריא באגרתו הגדולה "אחי אבינו" והנה בש"ץ ג' ג' י"ב הוזכרו מר' סעדי' בין התלמידים בני ר' נתן ואולי הם בני האלוף הזה. (ג) הועתק שם מס' המקצועות. (ד) בר מר' יוסף נסמך לגאון באייר דתרפ"ח ומת בסורי' בשנת דתש"ב ואנשי דורו כנהו "הפיומי". (ה) ר' שירי' ספר לנו שאחרי מות מר ר' יום טוב כהנא נדברו החכמים להביא את התלמידים הנשארים בסורי' לפומפדיתא. ונראה שעלו מהם הרבה לפומפדיתא' כי מימי ר' סעדיה ספר ר' שיריא גם הוא "דכנתף מאן דהוי אשתירי' מן בניהון דרבנן ומן עלולי' דסמכין על רבנן דפומפדיתא' ואותיב מתיתבתא" והנה עוד נשאר ק"ם אשר כתבו בני דינא דר"ם לקיים משפט הדין אשר היה בבית ר"ג (צ"צ) ואולי

שבעל פה סדרים מידו בהלכות ערוכות ושמורות) בדיני העריות והטהרה ושמרות ופקדונות והאיר עיני ישראל לחקור אחרי שרשי האמונה וגם בדבר הזה הוא הראשון בין נבוני עמינו ואחריו חכמים ירושן. גם תשובותיו אשר השיב הן יקרות מאוד ורוח האלהים אשר סמכתהו בספריו הגדולים מרחפת גם על המענות האלה אשר שלא לאיש ואיש. קרנים מידו הוא הסידור הנאה והערך הישר אשר בס' גבר לפניו ר' יהודא הנשיא על כל הכל החכמים ואחריו הרמב"ם אשר נטע אשל בשדה התורה. גם הפיומי הזה שם משמר וחק ככל אשר כתב ויגדל ערך ספריו ביפ"ם. הפנה הראשונה בדרכו הוא המספר אשר ישית בכל ענין לצדדיו ותהפוכותיו והוא ג"כ מדרך ר"י הנשיא שעשה ספורות בסדר המשנה. כן יעשה ר"ם בדברו מעניני ההלכה (ז) מחשבון החודש והשנים, מן השירים שהוזכרו בספרי קודש. מן המצות שהנשים פטורות, מטענות בענין פלסופי, מעלילות הטוען והנשען (ח). המספר ילך לפני דבריו לברר וללבן, וכן בשדן ויושב על כסא משפט הוא מונה וסופר את טעמיו (ט) ועל ידי זה מקרבן לאוזן שומעת והרברים נקבלים על לוח הלב ולא ימוש ממנו. כן ישית סדר גם במקום שפונה רוחו ללכת להבין ולעיין ואמר "יש מן הדין" לעיין בתחילה. ואח"כ יש לעיין. גשלים העיון בשער הראשון (צח) גם כשזכר ההלכות שנשנו בתלמוד בענין אחד כוללם יחד במספרי. במקום שמוכר שהלכה כתנא אחד בין התנאים אך באיזה ענינים הולך ומונה אותן (ס). — הנה אחרת מצינו לר"ם שבתשובותיו עינו משוטטת בכל מקור הדינים וההלכות והולך ומלקט פניני ראיותיו מעומק המקרא (י) ואח"כ סובב אל המשנה והתלמוד ובא עד גובה משפט השכל וכמעשה הזה עשה גם בעיונות בס' אמונות ודעות וכבר העירו החכמים על זאת. בחרצו המשפט בעיקר הדינים ראיונהו גם שם זך הרעיון ומכלכל ושוקל במאזני צדק על דרך גדולי הגאונים שקדמוהו, במקום שמביא סעד מדברי החכמים הוא יורד עד תכלית אמריהם וכן כשדורש דבר מן המקרא לפי בינת נפשו בלי משען מאמרי החכמים דבריו

שנכתב בשנת רל"ט או ר"מ לשמרות. הכי נמצא גם פסק אשר נפסק בבית דינו של ר"ם בשנת ר"מ. (ו) מזה זכר המעט שנשאר לנו מספריו בהלכות ארוכות נראה שהיו מופעות שומות בסדר חדש ובביאור יפה ובראיות מעט וקצרות מן התלמוד ומשונות מדרך ההלכות הגדולות ששמרו לרוב לשון המשנה והגמרא ועי' ש"ץ ג' ג' ו"א שסידור ההלכה שהובאה שם מס' שמרות הוא ע"ד שכתב הרמב"ם במשנה תורה שלו (ומשם נראה שם שמרות לא היה לפני ר' שרירא). וכן מה שהובא בג"ה רל"א דינו נדה שהובאו בא"ז ח"א של"ט ולשונו שם כלשון תשובותיו (כך שנו חכמים) ועי' ש"י שג"ו ובג"ה תנ"ד. ז) אין עושין כן לקבל עדות שלא בפני בעל דין אלא בר' דברים (קח) בעיר נעשה דיון ג' פנים יש בכך (פד) הדיבורים שמוצאים בין בני אדם כמושאם ובמתנם על ג' מעלות (פז) כבי' טקומות צריך לדעת משפטי משומר זב' בחינות יש להם (עג) ואולי ג' דינים שביארנו כל אחד מהם ראוי לדון בהם במקומו (קד) ד' שומרים ויש להם ג' דינים (קב) משלשה דרכים דנין את הכל במשפט המתנה (קיב) ועי' דברים הלהו בשכבר נשאה הנשען (עו) על ד' אופנים שנפקד יכחיש (ג"ה תג). ח) השיעורים אשר בהן חשבו מן החודש לתקופה (עברונות ב' די') ש' שירות בספרי קדש (קלב) מצות שאך האנשים הייבין בהן (קכז) יש בזה שלשה דברים אפשר שיש בידו פגס (קח). ט) שלשה דברים אלו נראה לנו לא גמור ומכר (קיו) יש בדבריו פרכות הרבה הראשונה. (קיש). י) לקבל עדות שלא בפני בעל דין מצינו שאין עושין כן אלא בדי' דברים (קח). יא) ב"ש במקום ב"ה אינה משנה חוץ מן עשרה דברים (ק"ה) הלכה כבבי כי היא אחת מן הששה (עו). יב) גם במקום שמביא דבר התורה לפי הפירוש המקובל בגמ' הביא ראיה מן התורה בפני עצמה ואח"כ מביא דין המשנה "כמו שנאמר והיה הכבוד אשר תלד אמרת תורה בכור על גדול האחים. ושנינו מצוה בגדול" (עד) וכן בדבריו מענין פסוק שהאשה לא נתגרשה עד שיגיע הגמ' ליה מביא ראיה מדר"ת "שלא אמרה וכתב לה ספר כריתות ושלחה אלא אמרה נתן בידה" (עו) ובמקום אחד שלמרו בגמ' כל דבריהם משפט פסוקי המקרא מביא הפסוקים

כמסמרות נטועים יג) ויותר מהמה ר"ם כותב ביאור אחר ביאור ללמד בני יהודה דעת ותבונה בפרשו הדברים כשמלה יד).

הלכות קבועות כתשובות לא מצאנו לו בבירור כי אלה שני ההלכות הידועות ממנו באיסור והיתר (סה, סו) לא ידענו אם נתנו תשובה לשואל וכן הספק בענין שמות שאינן נמחקין (יח) ואלה דבריו בעניני תפלה ומועדים רק מעט מועד באו בלשון תשובות והנשארים לא ידענו אם בתשו' כתבן או שנמצאו כן בסידורו טו). — פירושים מידו לנו גם במשנה טז) גם בנמי' לבאר הענין ד, עט ק, קלג, קלד, להישיר מעקשי סתירות ד) ולפתור המלות הקשות קלד, קלה). רוב התשובות אשר שם ר"ם על מצתן הן מענות על שאלות בדיני ממונות ונשים ובאיזה מהן נאמר שבאו ממקום קרוב מבבל (עו, עז ק"ה) אחת השיב לר' יוסף ראש ישיבה ה"ח פח) ועוד נשארו לנו פסקים באשר יצאו מבית דינו צו, קט). רוב תשובותיו אלה היו כתובות בלשון ערבית ונתקו לעברית אכן יש מהן החרותות ארמית בלשון עמוק על דרך פירושי ר' שריא, וכן גם הפסקים האלה אשר נגד עינינו יח). אכן גם תשו' עבריות על לשון הגאונים שקדמותו בסורא ראינו בין מענותיו ואין מגיד בבירור אם כן נמצאו או איזה מהן הועתקו גם כן (עג, קי, קיח) גם נוסחאות מצאנו בתשובותיו יז, לו יט). את דרכיו נכיר מתשובותיו מצאנו שנשפט עם חוני בכל שראה מנהג שלא כשורה שהנהיגו. ב) דקדק שלא להערים לעבור על מצוה בה) תקן נוסחת כל נדרי ז) בנידון אחד שהקילו בחומר אשת איש אמר שהאנשים שהיו שם בשעת שידוכין צריכין נדוי עו) ויהי הצדק אזור מתניו והחמיר בכתיאת צט) אמר שגוי אגס הוא לא נאמר בענין קרקעות צד) וחייב אדם להקדים פרנסתו לכל דבר וקודם שתניע לו א"צ לתת צדקה קכט) בבית דינו היו כותבין פסק הגט לאשה ששפטו שצריכה לקבל ספר כריתות ע"א, עו) מוכיר פיוטים באלפא ביתא בהו"ר ס) הביא ראייה מן התרגום צג) מצינו לו חקירה בסידור המשנה בגדר ההתנגדות קיד).

ואינו מוכיר הגמי' ובמקומות הרבה נקראה האלה שבועה" (קטוע' שבועות ל"ה ו"י). יג) על מי שאמר שאין לו חשבון ופנקס לחשוב עם שותפו אמר "חשבונות נמצאו בתורה שגא' וחשב עם קנהו. ומאחר שאלו האזהרות אנו מתוייבין לעשות עם הגוי ק"ו לישראל קה) ואין לומר כי אין הסרסור שמעון נוטל שכר על השמורה אלא הוא נוטלה על מקח וממכר שהמשפט נותן שכל הנתנה בדבר שתחת ידו ה"ה שומר שכר קכ) ועוד שלא היה ראויו לאותם שעשו הפרעה לחתוך ביניהם אחר שידעו שלא היו בעלי דינים כמו שכתוב בתורה שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק כלומר שישמעו מבעלי דינים עצמם ולא מאחרים קכט) וראה על איזה דרך הגאון מדמה ענין לענין בדבר האשה שחייבה בקהל לקבל הגט ולא רצתה אחר שיהא הכסף מונח בב"ד וחשב כאלו קבלה הממון והביא סיוע מתקנת הל' שיהא חולש מעותיו בלשכה ע"א) ועיין קט"ז שאמר שגוי יורש את אביו שכן שנו רבותינו וחשב עם קנהו" ולא עם יורשי קנהו מוכן. והוא מאמר רבא בקידושין י"ז. וזה הדרש "דלא עם יורשי קנהו הוא בת"כ ואמרו חזקיה שם בגמ'. יד) במקום שיש לטעות בדבריו הוא חוזר ומבאר דברי עצמו "וזה שאמרנו בע"כ אינו אלא לדעת" ע"א) ומוסף ברעמים על טעמים לצדף הענין צו). עו) את ס"י י"ט חזקיה חזקיה"ט בלשון תשובה. ס"י י"ז הובא בש"ת ג"ט בלשון "וששאלתם" אכן באבדוהרם כתוב סהם ובלשון עברית. וחשבנו שאולי בסידור ר"ם הוזכרו דינים וכן העידו החכמים ברור אחרון ג) לב, גכ) ונראה שגם ה' טומאה וטהרה היתה כתובה בסידורו אולי אחר ברכת נישואין והלא כתוב בא"ז ח"א של"ט שר"ת הביא ראייה מה' גדה דר"ס החתובות אחר סידור ברכת דר"ס גאון. ועוד נראה שזה הסידור חלו בו ידי אחרונים ולא נשמר ממש כמו שיצא מעט מהיר ר"ם בימי ר' האי כבר היו כמה נוסחאות בסידור זה ו) ור' זרחיה הלוי אמר "בסידורי קדמונים שנכתבו על שם ר' האי גכ). טז) כבר העיר הרד"ף שר"ס מפרש מישהו אחת לא כפי' הגמי' ע"ט). — ח' כפי הנראה לר' יוסף בר סמיא שישב עמו בגאונות, ועי' סי' ק"ה. יט) ע"י ק"ה בש"ץ אית' שהיא הועתקה, ונידון דומה לזה בגי' תקנ"ד ארמית. — סי' י"ז בש"ת ג"ט ארמית

מפתח לתשובות הגאונים

הסנן הסנין כתשובותיו לכתוב בראש „א"כ היה מעשה" (כ) (עו, עז) א"כ היה המעשה (עא) כך ראינו לפי מה שכתוב בשאלה זו" (עד) ומצינו שקראו לפניו השאלה (עז) גם מורגל בפיו „כך ראינו, שכך שנינו, וכן הלכה, כך הוא הדין, (עג, עד, עה, עה, צג) „ואין לשנות, ואין לשנות פתנם, ואין לזוז" ומשאר לשונותיו „הלכך מן הלין טעמי" (צז) וזאת תשובתך (צח) והשבנו אותם (פד) שאלה זו יצאתה לפנינו (עה) ולפי אלה הדברים שהקדמנו (קב) ושנו רבותינו (צג). — בפרשו דברי הש"ס בכיאוור יפה אומר „אנו מקשין עליה. אנו גומרין בה (פד) והנה רוב אלה הדבורים העתיקו מל"ע. — לפעמים מביא בסוף התשו' דברי זירון ופסוקים מן המקרא (עא, קה).

הבאים אחריו הוקירו דבריו ותשובותיו ור' שרירי אמר על שהביאו לפניו דברי ר"ם שלא ישרו בעיניו „הדברים מזוייפים כי חנם גדול היה ואין משנה שלימה אובדת ממנו. (ש"י ג' ג' י"א). ואף כי שהיתה תשובתו בענין י"ט שני (סד) לאבן ננף אשר פלפלו עליה הקראים רצה ר' האי לחפות ואמר שבקנה דחה את האפיקורוס. אכן לפעמים השיב ר' האי על דברי ר"ם (לב, סה) גם הרי"ן מפלפל על אמריו (לח) ופעם אחת כותב על תשובתו „ולא דייקא" (כט) ובהע"ט כתב על איזה מתשובותיו „ולא דסמכא אינון". ואלה הלכותיו ותשובותיו.

תפלה וקה"ת. (א) ור' סעריה אמר כל תפלה שלא התפלל אותה ל' יום צריך לסדרה ואח"כ יתפלל. רי"ן. (ב) ראיתי מקצת חזני ככל מקילין בתוה"מ ש"פ ומוציאין ס"ת אחר וטעות הוא בידם. רי"ן. (ג) אין אומר רצה במנחה אלא בתענית. אש"י. (ג) טעה ולא הזכיר הברלה בחונן אין מחזירין אותו דוקא שלא נזכר עד שסיים תפלתו אבל נזכר בתפלתו חוזר לראש (כ). רי"ן. (ד) לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה והא דאמר פסוקי פסוקי מגונה הוי שתיקה משתקינן ליה אבל מלתא מלתא סלוקי נמי מסלקינן ליה. רשב"א חידושי ברכות ל"ג. (ה) הותמין על אור הכריאה. ואין לחתום אור בציון תבין כ"ש קומי אורי. וע"כ צריך להם לומר והתקין מאורות (כג). א"ח. (ו) אלו פסוקים שאין מתרגמין. אלו פסוקים שיקרא גם צבור בעת קריאתם (כג). ג"ה ר"ח. (ז) שכח ולא הזכיר הברלה בחונן הדעת לא יחזור. רי"ן. (ח) אין נכון לומר אלף בית אשר בנלל אבות בנים גדל בשמחת תורה שיש בה תוספת דברים שאין ראוי לאמרם ולא יתכן לומר ברכה זו בהזכרת שם שלא הזכירה בתלמוד ואין לקבוע ברכה אלא מה שקבעו (ד). א"ח. (ט) מפטירין דרשו בשבת בין ר"ה ליוה"כ. א"ח. (י) יחיד הפרש על שמע כיון שאסור לומר קרושה פחות מ"י. אסור לגמור. ס"ע. בפורים קורין ט' פסוקים מפני שענינה אין בו יותר מט' פסוקים. אש"י. (יב) ר"י אברצלוני כתב בשם ר"ם אע"פ שאמר המבורך ולא הוציא עצמו מן הכלל צריך לומר להחזיר עצמו לכלל ברוך ה' המבורך. ט' או"ח קל"ט. (יג) אסור לאדם

ובאבודרהם עברית וקצרה. — ס' ל"ז ארמית בש"ת פ"ו ובעיטור עברית. ועי' בג"ה תקנ"ב. (י) השינוי בתשובה (קז) הכתובה בש"ן ובגמ"מ ובג"ה אולי נולד מידי המעתיקים השונים שקצרו והשמיטו ממנה. (כ) כלשון הזה מצינו גם לגאונים סורי שקדמוהו אך ר"ם כתב כן בהרבה ממוענותיו. (כא) הובא משמו ברשב"א חי' לברכות. (כב) הובא משמו גם בס"ע ב"א וז"ל: ואסור לומר ואור חדש על ציון תבין בברכה זו מ"ט שאין אנו מברכין על אור העתיד להיות לימות המשיח אלא על האור שאנו רואין בכל בקר וכו'. (כג) הפסוקים שקורין ומתרגמין גם הציבור הובאו גם בא"ח משם ר"ם. (כד) הובא גם בס"ע. (כה) בש"ת ג"פ. ושם יש הוספה.

להתפלל בלא מכנסיים. תניא. (יד) הקורא בתורה לא ישען לכותל ולא לעמוד וכן המתרגם. כ"י הע'. (טו) אין חוורין בדילוג וקורין פסוק לכל התורה כלה אלא פ' ר"ה בלבד. הע' כ"י. (טז) אחר שקראו בהן ולוי וישראל יכולים לעלות כהנים ולוים אחריהם. אבודרהם. (יז) אם הם צריכים לזה האיש שאינו יודע לקרות שיעלה לפי שהוא בהן או לוי ואין אחר זולתו יראה ש"יין אם כשיקרא לו מלה במלה יודע לאמרה. יכול לקרות כס). שם.

ס"ת ותפילין. (יח) המוחק שם עובר בל"ת אבל דיו שנפל על הכתב מותר למחוק. שמותיו של הקב"ה הנעתקין ממדותיו נמחקין ושמותיו העיקרים. אין נמחקין והם ששה. ש"ת שכ"ט. (יט) ולא מצאתי היות מלגוא חוץ באחת מתשוי ר' סעדיה שתמצא קדש ושמע החיצונים רואין האויר ולא דסמכא נינהו. בהע"ט. קשר של תפילין.

שבת וקידוש. (כ) נר הבדלה המברך פושט ידיו וכל היושבין פושטין ידיהם ונאותין כו). ש"ת ק"ג. (כא) מי שקפץ ונטל ידיו לא יקדש אלא על הפת. ר"יין. (כב) המברך על היין או על המים צריך לטעום מלא לוגמיו. ר"יין. (כג) צריכין היושבין לטעום בקידוש מן היין או מן הפת. ר"יין. (כד) צריך שיאכל אחר קידוש כלילי שבת ואפי' כוית. אי טעים מידי לא מבדיל. שם. (כה) אסור לומר לגוי מע"ש הילך מעות וקנה לי כך וכך בשבת. ורקדקה מחסום פרה ודש בה. או"ח נ"יב חי"ב. (כו) בני ביתו אין צריכין לטעום מכוס הבדלה כז). ר"יין. (כז) טעם מבדיל הנ"מ היכא דקא מבדיל מאורתא אבל איכא מבדיל למחר אי טעים לא מבדיל. שם. (כח) מי ששכח ולא הבדיל כתפלה יבדיל על היין ואם. אין לו יין חוזר ומתפלל. שם.

פסח. (כט) על עירובו בברת. ר"יין. (ל) שלש נשים דברו חכמים בבצק אחד וכן כל עיסה ועיסה צריך ג' להתעסק בה. שם. (לא) אין נותנין מים לתוך הקמח ללוש אלא לאחר שמסקין את התנור כחצי שיעור היסק. שם. (לב) מי שרוצה לשנות כוס ה' ולומר עליו הלל הגדול מניה יהללוך ואוסרו לאחריו ואסור לו לאכול ולשתות אא"כ מים לצמאו. ר"יין. (לג) שכח ולא בירך על ספירי בכל לילות שבין פסח לעצרת מברך כלילה שאחריו חוץ ממי שלא בירך לילה הראשונה שאין מברך בשאר לילות כלל שצריך תמימות. ר"יין. (לה) אין מוספין על שיעור חלה שמא יבא לידי חימוץ ואין פוחתין דפטיר ליה מחלה. א"ח. (לו) שיעור עיסה בפסח עד כדי עומר לנגלות דהיינו ז' מאות וכ' זווין בזווים שלהם. ר"יין. (לז) מי שבירך על ביעור אין להפסיק עד שיבטל ואם סח בין ברכה לביטול חוזר ומברך כס). בהע"ט.

ר"ה ויוה"כ. (לח) כל א' וא' טובל בעי"ב ובעליותו מברך על הטבילה. ש"ת ר"ב. (לט) ? אין אומרים אין לנו מוחל וסולח אלא אתה אחד ומבלעריך. א"ח. (מ) ? נוסח כל נדרי יוה"כ שעבר עד יוה"כ זה. כ' סוף. (מא) ברכות של ר"ה במקום שיש ש"יין הוא מוציא ידי חובת העומדין אחריו ואינן צריכין להתפלל. ר"יין. (מב) אין לו רשות לתקוע לשוה עד שיסיים התפלה. ר"יין. (מג) לאחר תפלת המוסף מריעין תרועה. שם. (מד) שכח ולא הזכיר המלך

(ס) הרב בעל איי הים מוצא כתובה בכ"י ע"ש ר"ס. (ס) הובא בט' או"ח רצ"ט. (ס) בש"ת

הקדוש חוזר לראש, טעה ולא הזכיר המלך המשפט חוזר מקבוץ גלויות ואילך. שם. (מה) מי שחותרם אחר ויודיו האל הסלהן טועה הואכט). רי"ץ. (מו) ש"ץ אומר זמן בליל יוה"כ אחר תפלת ערבית(ג). רי"ץ. (מז) יש שמוסיפין לומר זכר ליציאת מצרים אבל אנחנו. ואין בכך הפסד. שם. (מח) הלכה כר"מ שאמר עון ופשע וחטאה. שם. (מט) וראוי לומר לפני ה' תטהרו כמו שאומר אנא השם כו'. ט' או"ח תרכ"א. (נ) אין אומרים במנחה סליחה ותחנונים אבל בשחרית ובנעילה אומרים. שם. (נא) יש אומר במגן זכרנו לחיים מעין זכרונות וכדומה להן. ויש שאין אומר כר"ה והנחילנו בשמחה ואומר במקומו והנחילנו במשפטי צדק ואינו מטבע שטבעו הכמים ומי שאומר אין מחזירין אותו. פ' קע"ו. (נב) מצאתי בסידורי קדמונים שנכתבו על שם מר ר' סעדי' ז"ל שמסיימין בתפלת נעילה במה אנו מה חיינו והותמין בא"י האל הסולח. בעה"מ יום הכפורים. (נג) כר"ה * אסור להתענות. תניא.

מועדים, סכת, פורים ותענית. (נד) חיישינן לדר' אמי כיון דאגבה. נפיק ביה. ומנהג ר' סעדיה בהקפות כמנהגנו אלא שאמר שלא להקיף בשבת אלא לומר מענין שבת(ל). בהעיט כפות. (נה) סוכה צריכה שתהא סתומה מג' רוחותיה ולא יהא שם מקום פתוח אלא מקום הפתח לכד. רי"ץ. (נו) אינו צריך לברך בשעת עשיית לולב והרגיל לברך בשעת נטילה שתים דיו. שם. (נז) כיון דאיכא ג' הדסים עבות השאר ממלא אותן בהדס שומה. שם. (נח) יבשו רוב עליו ונשתירו בו בדי ג' לחין. ואי איכא תלתא קיני ברישיה סני ליה בתכי. רי"ץ. (נט) כשיחיד גומר ההלל וחותרם אנא ה' הושיעה נא והושיענו רחם עלינו. והתגדלת וכו'. שם. (ס) לאחר שמפסירין אומרים תהלה לדוד ועומד ש"ץ ולולבו בידו והצבור סביבות התיבה ואומר הושיעה נא ומחזירין ס"ת למקומו. והן עונין תכנה ציון במהרה והעלנו לתוכה בשמחה וביום א' אומרים ג' אלפא בית'. שם. (סא) יפה לסדר כל פסוקי קרבן וקרבן במועד. רי"ץ חוה"מ. (סב) קראה בכל לשון לכל אדם לא יצא. רי"ץ. (סג) יש שמוסיפין בט"ב כבונה ירושלים רחם ה' אלהינו ומי שאומר כן אינו מפסיד. רי"ץ. (סד) שני י"ט של גלויות אין ספק מעיקרו אלא הקב"ה צוה בארץ יהיה להם יום אחד ובחוצה לארץ שני ימים(ל). ג"ל א'.

פ"ז ושם הוספה מלוקטה. (כט) גם במנהיג ע"ש ר"ס אכן ברא"ש ובמור בשם רי"ע. (ל) הובא ברא"ש סוף יומא. (לא) בבבוע"ט כתוב. „אלא שאמר פעם ראשונה שלא להקיף בשבת“ ונראה שצ"ל „אלא שאמר שלא להקיף בשבת אפי' פעם ראשונה“ והאי שהובא שם „ובתשו לרבינו אסור לומר הושיעני שלא יבוא התינוקת ששומעין. ואין מתברר להם שאין הלולב נישל בשבת“ היא תשו ר' שרירא שהובאה ברי"ץ. (לב) בתוך תשו ר' האי הובאים דבריו ר' סעדי' שכן כתב בפירושו והנה בענין קביעת המועדים מצינו דברים לר"ם והובאו בס' העברות ב' ד' ואמר הגאון ר' סעדיה בקבוע המועדים בחבורו קבוע היה מתר סיני שלא יהי' פסח יום שני כדי שלא יהי' יוה"כ בעי"ש בן אס היה פסח יום רביעי היה יוה"כ יום א' והקב"ה צונו להוסיף על יוה"כ ועל יום השבת מן הימים אשר לפניהם ולאחריהם כדי להוסיף. ואם יהיו שבת וכפור דבוקים זה אל זה לא תוכל להוסיף על א' מהן אא"כ אתה גורע מן השני ואם יאמר לך אדם שקדמונים היו עושין פסח כבד"ץ מפני שאמרו חל' ששה עשר להיות בשבת. אל יבואו ספקיך בלבך כי כל התלכות האלו הן אמושות על הרין בהם מה היה אלו היו נמצאין ואין אתה מוצא באחת מהן שהוא אומר מעשה שחל. והיו מוסיפין בחדישים המלאים בשנה ומחסרין מהן בעת הרהק ולעת הצורך. ובכל זה היו נוהגין שלא יהא אחד מן המועדים ביום שאינו ראוי לו. שם ג' ה' איתא „הג' ר' סעדיה כספר אשר חבר להשיב על המינים אומר מן המינים מען עלינו. ת"י אין מעברין את השנה אא"כ היתה התקופה חסרה רובה של חרש וכמה י"ז יום ר' יהודה אומר שתי ידות כחודש. ואחריו יד השיבו ר"ס אין זה מחלוקת בניחם אבל כל הישועים הללו היו לו זמן ידוע שהיו חושבין עליו בראשונה כשיצאו ממצרים. תקופת תשרי ב"ב בתשרי והוא הישוער הראשון ועליו היו

או"ה. (סה) ריאה הסמוכה לדופן הרבוקה ממש אין חוששין לה העלתה
 צמחין סירבי חוששין. ג"ה שלא. (סו) דנים והנכים מתים אסורים לז). בהע"ט שחיטה.
 נדה. (סז) הרואה קרי ביוה"ב חייב למבול. וכן בשאר ימות השנה משום
 נקיות ומשום קידוש השם בפני הגוים לז). ש"ת קע"ד. (סח) והאי דרואה דם
 מחמת תשמיש אינה בודקת עצמה בביאה שלישית של בעל ראשון אלא אמרינן
 תתגרש ותנשא לאחר ואינה בודקת נמי בביאה ראשונה של בעל שני עד שתנשא
 לשישי משום שאין כל הבעילות שוות לז). איז היא שניו. (סט) מותר לבעול
 על דם טוהרלו). איש. (ע) ? וששאלתם בעלי קרי צריכין טבילה האידנא דליכא
 טומאה וטהרה או לא כך ראינו שבשהיו חייבין טבילה בזמן שהיה מחנה ישראל
 דכתיב והיה מחניך קדוש הלכך אין צריכין בעלי קרין טבילה אלא רהיצה לז). כ"ה.
 נשים כתובה וגיטין. (עא) ראובן יש לו אשה וכבר ידעו ב"ד מה
 שהוא חייב לה ואינה רוצה לקבל גט. אם הדבר כך היה. אם הוא נותן לה כל
 הראוי לה יכול לגרשה בע"כ. והדרך הזה ששולחין לה ב"ד. וכשהן רואין שהוא
 פורע כראוי מקרין אותו פסק הגט וכותבין אותה וכשנותנין אותה בידה ע"כ היא
 מגורשת. אבל אם נמצאה מעוברת אינו יכול לדחותה כל זמן שלא קבלה הגט.
 ש"י ג' ב' י'. (עב) האיסור האיטלקי היא אחד מכ"ד ממשקל זהב של ישמעאלים
 והפרוטה חלק מכסף מן קצ"ב חלק ממשקל דינר הערבי לז). ג"ה שפי'. (עג) החולין
 ליבתמו קטנה. כן ראינו כיון שחלץ לה אסרה עליו ליבוט. ש"י ג' א' י"ב.
 (עד) לפי מה שכתב בשאלה זו שגדול האחים ראוי ליבט. ואם אינו חפץ ליבט
 אומרים לקמן. ואם רצה א' מהם לייבט יכתוב לה י"ב זווים וחצי ואם רצה להוסיף
 מוסף. ואם. האח רוצה לחלוץ. שתגבה כל כתובתה ומה שהביאה מכית אביה
 והוא מצוי בעצמו נותנין לה. כאלו הדינין יש לעשות. ואין לשנות לז). שם כ"ד.
 (עה) א"א שהלך בעלה למדה"י ובא ישראל משומר וכנסה והולידה בן. כך ראינו
 שהולך ממור. לפי שבשני מקומות צריך לדעת משפטי המשומר. מקום ראשון
 לענין לברך ולזמן. ומקום שני לענין קדושין וגיטין. ואין בדבר זה ספק וכך הוא
 הדין. שם ג"ד. (עו) ראובן נשוי דר עם אשתו בבית אביה ופעמים הלך לעיר
 אחרת ובא אחד מבבל שנחשד. ופסקו הב"ד גט ולא נתנו והנחשד שדכה ועמד

חושבין עד בנין בית ראשון. שחזרו למנות מבית ראשון שעלו המתורות ל"ז מן החורש והוא
 השיעור השני ועליו היו מונין עד שנכתבה המשנה. והגיעו מותרות עד עשרים בחדש והוא
 השיעור ה"ג. ועוד שם ב' ז. "ה"ג ר"ס בס' החכמה בלשון ערבי: השנה אשר אנו עומדין בה.
 דתריפ' לביע' על חשבוננו ויש אחרים שחושבין תריפ' ז. ואלו האחרים כיון שראו חשבונן פחות
 שנה אחת אמרו על השנה שנת המבול. לז) וכתב העיטור. והשיב עליו ר' האי". (ל) איתא
 גם בה"ס ובכ"ה ע"ש ר"ס. (לס) לשון ענין זה משובה מתאי הלכה בענין ימי טהר אם תשמש
 ואם עולין ז' וי"ד למנין ז' נקיים והובאה בא"ז היא של"ט וז"ל וכן פי' ר"ס גאון זצ"ל בספרו
 שעשה המתחיל אספרגית וז"ל. וכשנאמרו חכמים אשה מותרת אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה דברים
 הללו בשנים הראשונים בימי אבותינו הקדומים והנכונים שאף נשיהם ואימותיהם היו בקיאים
 בכל דקדוקי התורה והקיה אבל ביה"ז אין האשה מותרת לבעלה בימי טהר עד שתשב ז' ימים
 . וכן נמי אם פסקו מן הרט ב' ימים או ג' מוסף ז' של זכר או י"ד של נקבה מוספת עליהם
 שעשה המתחיל אספרגית וז"ל. וכשנאמרו חכמים אשה מותרת אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה דברים
 שאר חומים הנקיים והיא מותרת לבעלה שאר חומים" לכן אמרנו שאולי הדין שלפנינו הוא תשי'
 אחת בשנים הראשונים בימי אבותינו שבועות של"ח. (לז) הדין דמונין עמהן הנקיים דז' ימי
 זכר וי"ד לנקבה אם לא ראתה הובא באשכול בשם ס' טומאה וטהרה מר"ס. אכן זה הדין
 בפ"ע דבעולין על דם בימי טוהר הביא בלשון. וכן נמצא כתוב מר"ס גאון. לכן אמרנו אולי
 בתש"י כתב בן. — ועי' באש"ו ובמדרכי שבועות תש"ט. שחובא משם ס' טומאה וטהרה בענין
 טבילה בדרך גדולתה דלית הלכת' ככל הני שמעתת'. (לח) כתובה שם אחר תש"י ש"ע' בש"ת
 ומסופקים אנו אם היא ממוג או מרי' נטרואני ועי' ש"ת וההוספה שיש שם. (לח) הובאה בכ"פ ס"ו.

עמה ילף מרנא לעבדהוי. תשו' שאילת' דא. כך ראינו אסורה לו והאנשים שהיו שם בשעת שידוכין צריכין נדון. ש"ץ ג' ב' ט'. (עו) ראובן היו לו ב' בנות ושידך ש' לאחת מהן. וראובן זה תלמיד וקן. בבית המדרש. והיו התלמידים בני ר' נתן יושבין בצדס פתח ש' ואמר תהא בתך מקודשת לי בטבעת. ואמרו לו. פרש. שנבהל. שלא פירש איזה מהן קידש. וכאשר נקראה שאלה זו לפנינו תמהני מתיח שחלקו א' על אחד. וצריכות שני גיטין ואין חשש בדבר זהו). ש"ץ ג' ג' י"ב. (עח) ר' נשא אשה והכניסה לו בנדונייתה תכשיטין. וכתבה לו שדה. ואחר שנשאה הוסיף לה בתכשיטין וקנה חצר ונכתב השטר בשמה ואח"כ הלכו לעיר אחרת והניחו ממונם בביתם ומת הבעל והיתה שומרת יבם ומתה קפצו אחי הבעל ולקחו כל מה שבעיר. ומחלוקתם על אחי האשה. כך הוא הדין כל שהביאה מבית אביה. ינתנו כולם לאחיה היורשים אותה. ואשר המשך לה בשעת כתובה הרי הוא שב ליורשיו. ולענין תבואת השרה. ולענין הוצאות. על רפואתה. ואין לשנות מן הדינים האלה פתנס. ש"ץ ד' ד' ל"ה. (עט) מי שהיו נשוי שלש נשים כתובתה של זו מנה ושל זו ר' ושל זו ש'. ואע"פ ששמואל מעמידה. אע"פ מקום הניחו לנו גם אנו ויכולנו להעמידה בתנאי ב"ד. שם נ"ב. (פ) ר' נשא את בת ש' וכנסה לחופה והעיד עליו עדים כי כל אשר נכתב בשטר הכתובה ישנו בביתו ובעת אשר יחפזין להעתיק את אשתו יקחנה עמו ולאחר זמן בקש ר' להסיעו ולא אבה ש' אף לא לתתו ע"י שלישי אף לא לקנות בו קרקע. כך הוא הדין. אם בת שמעון היא גדולה. ואם דעתה לצאת אל בעלה ולהוציא את הנדוניה אין אביה יכול לעכב. גמ"מ צ"א. (פא) שם האיש ואשה אם נמחק אע"פ שמקוים פסול ושאר מהקים מקויימין דיעבר כשרים (פג). מר' גיטין תס"ז. (פב) י"ב גיטין בנט ספר כריתות כמנין שיטין שבכריתות ס"ת בין ספר לספר וד' של משנה תורה לא חשיב שהוא חוזר ושונה (פד). תו' ריש גיטין. (פז) ? ומצאנו בספרי אדוננו ר"ם שאומר לשליה הוי לן שליחא ואמטי לן הדין ניטא לפלוגות. ואית לך רשותא למשוויי שליחא ושליחא דשליחא (פח). ש"ץ ג' ב' ל'.

עדות ודיינין. (פד) והשבנו אותם כי ג' פנים יש בכך לענין קיום שטרות העדים נעשים דיינים בדיעתן בלבד ואין צריכין להגיד ולענין עדות החדש. צריכין להגיד. ולענין דיני נפשות אפי' מעידין אין נעשין דיינין. ש"ץ ד' ז' מז'. (פה) בא' דיני ממונות וצריכין דרישה וחקירה. ואוקימנא כאן בדין מרומה פ' שנראה לדיין שהוא מרומה כגון שהעדים שהעידו בשיקרא שצריך לחקור. בהע"ש ססק דין. (פו) רצועה של מלקות צריך שיהיה מעור של בקר. אר"ח נ"ח ח"ג. טוען ונטען. (פז) ראובן שלח את לוי לשותפו ש' במדינת הים לקחת ק' זהו מיד גד אמר לוי לשי' אתה ערב לגד ולא רצה ש' ושוב כתבו שטר והתמו לוי ובן דודו של גד כי ערב ש' לגד. אם כך הוא הדבר כמו שכתוב בשאלה נתקימה עדות עד אחד על שמעון. יש לראות ענין ערבות של שמעון אם עניינו שאילו היו שני עדים מעידים כך יהיה שמעון מתחייב לשלם הרי הוא מתחייב שבועה כגזירה. ומצאנו הדיבורים שמוצאים בין ב' בני אדם במשאם ומתנם

(כט) ע"י בתשו' הרשב"א אלף קס"ח ובר"ף ורא"ש גיטין פ"ב. (ע) הובאה בר"ן פ"ב דקידושין. (ל) ע"י בעה"ט. (נ) עיון מרדכי שם שו"ד ואר"ח נתיב ב"ד. (נג) בתוך תשו' ר' שרירי. ומסופקים אנחנו אם מצאו כן בתוך הספרים ששלח ד"ם לשאלתי או לא. בס' שטרות שלו ובמקום אחר אמרו

על ג' מעלות הראשונה דיבור ממש והשנית דבור ומתן סיבה והג' דיבור ומתן וסיבה וקבלת החפץ. ש"ץ ד' ו' ה'. (פח) וכן השיב ר"ם לר' יוסף ראש ישיבה תובע דאי בעי יהיב להבריה משוי אפוטרופוס נתבע לא(נד). בהע"ט הרשאה. (פט) כתב ר"ם מנה לי בידך הן משטה אני כך צריך לישבע שכיוון להשמות. מר' ב"מ רכ"ד. (צ) מחילה א"צ קנין כשאומר אני מוחל לך דבר זה או נתן במתנה אבל איני רוצה ליטול משלך אין זו מחילה. מישי גמ"ו ח"ג. (צא) כותבין שטר טירפא ללקוחות וקורע שטר שביד הלקוחות(נס). בהע"ט שטר פתיחה. (צב) ור"ם פ' שטופסי השטרות ונוסחתן נכתבים בלשון שבו ידי בעל השטר על התחונה לפיכך כותבין ליפות כחו שלא יהא טופס זה כשאר טופסין אלא בכל לשון מסופק תהי' ידו על העליונה(נו). התי' מג'. (צג) ש' בא בטרוניא ובגוים קשים על בנות אחיו. ואנסוס ורצעוס עד שלקחו מהן מקצת הראוי ברשותן וכתבו לו שטר אביווייהו בישראל ובגוים. כך הוא הדין כי בהתברר האונס הזה בטלו כל השטרות. מן התורה ומן הנביאים ומן המשנה ומן התלמוד. גמ"מ כ"ב. (צד) הבא מחמת גוי הוא כנוי כך הוא הרבר כי סתם גוי אנס הוא לא נאמר אלא בעבור המטלטלין ובי"ח אבל בקרקעות אין אומרים. ג"ה תק"ל. (צה) ? כך ראינו. שלענין חצר של מתנה כיון דבאונס כתובה להכליה אין ליורשין שלו בה כלום ולענין שנדרו לשיבות נמי כיון שברור אונסם. מודעין של גיטין למודעין של ממון אינן דומין זו לזו. ג"ה תקל"ה. (צו) ? עבדי כמקרקעי דמי וכמטלטלי דמי(נו). ג"ה תקל"ו. (צז) כתב פסק דינא דאיתפסק בבאבא דמרתא דוד ראש גלות'. נפק לקדמנא לבאבא דמתבתא לב"ד דמרנא ורבנא סעדיה. אשרנוהו וקיימנוהו כרחוק. ולענין מאי דפסיק ביה מן בי דינא הוינא כדן וכאמת איתפסיק דאע"ג דסהדי דאשהידו על אודיתא דבהבוד לא כתבו שטרא לחסאן בר בריכאן מחיים דבהבוד כיון דקנו מיניה יכולין למכתב כל אימת דניחא להון. הלכך מן הלין טעמי אף אנחנו נמי מחוקיניה. ג"ה תקנ"ה.

קנין משכונות ופקדון. (צח) ר' משכון לש' משכונות ועוד נתן לו אבן גדולה ועכשיו תובע משכונתיו ורצה לפרוע הנשאר מחובו וזה טוען אברו משכונות הראשונים ואבן הברולה כשתפסו המלך ובוזו כל אשר לו ועוד טוענין בשיוויין של משכונות. יש מן הדין לעיין בתחלה בטענת ש' שהוא אומר. שנגולו לו ובוזו. ואח"כ יש לעיין. מחלוקת בשיעור דמי המשכונות. ואח"כ במה שהתנדב לוי ונכנס בערבות בשביל ר'ונת). ש"ץ ד' ב' ה'. (צט) ר"ם החמיר בנכיתא ומנעו. שם יב. (ק) מלוה ישראל מעותיו של נכרי מדעת הנכרי אבל לא מדעת ישראל. פירוש. שם ט"ז. (קא) ר' תבע את ש' ואמר יש לי אצלו משכון והלוני עליו כך וכך והמשכון שוה יותר אמר ש' קניתיו ממנו ונתתי לו העודף. כך ראינו אם כך היה המעשה כמו שנכתב. כי המחלוקת שבין המלוה והלוה. כנגד דמי המשכון יש בה ד' דינין. ישבע שמעון הסת שכבר פרע לר' כל דמי המשכון. שם י"ז. (קב) ר' היה לו חפצים ביד ש' הסרסור וחסר שק

שמצאו הרברים בס' שטרות. ש"ץ ג' ג' י"א. (נד) הובא במור בשם תש"ו הרי"ף ור"ם דאין לנתבע למנות שליה למעון בב"ד וע' רא"ש שבועות רפ"ד. (נס) ע"ש שפסל על דברי הגאון. (נו) ע' בניי ב"ב פ"ג שכן כתב הרמב"ם בשם ר"ם. (נז) לשון "ושאלו נוקמיה" מזור בפי ר"ם לכן אולי התשו' לר' הילאי או לגאון אחר הקדום ממנו. (נט) התשו' בש"ץ ד' ה' ס"ו ו' וס"ו ד' תחלתם

מפתח לתשובות הגאונים

אחר ואותו המקום לא תפשו המלך. ולא לסטים מזויין. אם כך היה המעשה ש' שדרכו ליטול שכר סרסור והוא ש"ש ומשלם. שהשומרים ד' ויש להם ג' דינים. ש"ץ ד' ח' כ"א. (קג) האי קרקע [למקניה ביה] דמן חלק בארץ ישראל (עט). ג"ה ר'. שותפיין. (קד) ר' ושי' שותפיין ומת ר' בבית ש' ועתה תבע בן ר'. אם נתקיים בב"ד ששותפיין היו חייב להשבע לו בגזירה ככל שותף. ואם יש לבן ר' עדים שהכניס ר' לביתו של ש' ממון יתחייב שבועת היסת וצורת שבועה זו שמניחין ס"ת על כסא ואומר ש"ץ. כל מי שאינו מודה יהא ויהא. ש"ץ ד' ח' י"ב. (קה) ראובן נפטר. יורשיו הוציאו פנקס. להיב את ש'. ושי' אמר אין לי פנקס ואיני יודע חשבון אבל אין לכם בירי כלום. אם כן הוא. יש מן הדין להיב את ש' להוציא פנקסו וחשבנותיו. ועוד חייבה תורה להשב עם הגוי שקנה מישראל. ומאחר שאלו החיובין ואלו האזהרות אנו מזהרין לעשות עם הגוי ק"ו עם ישראל ועכשיו ישבע שאיני יודע שיש לו פנקס ולא חשבון. ולא גרם לאברו ולא נשאר לר' אצלו כלום מכל צד. שם ה' י"ג. (קו) ר"ש ולוי נשתתפו. ולקחו מקח. ונשמו על מקחם. נודמן להן מקח א' ולא היה שם לוי והניהוהו בספינה. נפל פחד בעיר. ופגשו את לוי ואמרו לו אנו הפצים שיהא לאמצע. א' להם לוי בשחו בה' וקיימו השותפות על זה. כשהגיע המקח שלם לבבל נמצא שכבר נמכר המקח הראשון ונמצא הפסד בראשון וריוח באחרון אמרו ר' ושי' ללוי לא נתן לך מן הריוח שבמקח האחרון. ואתה חייב לשלם חלקך מן ההפסד הראשון. א"כ היה. הרי המקח האחרון לאמצע בלא ספק לר"ש ולוי שלשתם. וזה ראוי בדין ואין לשנות. ש"ץ ד' ח' י"א. (קז) ראובן נשתתף עם ש' ונכתב שטר. שיש לראובן. שיוסף ש' עליהם אלפים זהו ומא יתהוא לך פוק דילך. שאלו זו יצאתה לפנינו ואם כן הוא כאשר נכתב. נשפטים על ה' דברים. כל דינרי זהב וכסף הנמצאים לש' חייב להמילם עם האלפים זהו. אבל אם היו לו בתים שדות וכרמים אינו חייב למוכרם. תוכן המשפט לראות כיוצא בהן בלשון הקודש מהו משמע כי כן מצינו רבותינו הקדושים ז"ל בראותם את ביא בלשון ארמית היו מטיעין אותן בלשון הקודש. כי כל כסף אשר תשיג ידו יהא זקוק לשותפותו (זכ). ש"ץ ד' ח' י"ב. (קח) וא"כ הוא כאשר צמח טוען כי מאת ההוברים אשר אמרו חיים ושלום בב"ד כי נותרו עליו לראובן ושמעון לא מנותרות חשבון המה אלא מן טענה שאין לה עיקר שטענו עליו ר"ש ואנסוהו בשופט של גוים עד שהעיר להם בכך. טעות גדולה טעו חיים ושלום. ואף הרע הרעו לו בזאת. כי כל דבר הנעשה באונס בטל. גמ"מ צ"ו. (קט) מה דהוי קדמנא. לבי דינא דמרנא ורבנא סעדיא וטען ראובן דיהיב ליה לשמעון בשותפות כשיעור אלפא דינרי דדהבא ועברו תגרותא דאברישום ורוח ליה עיסק' וכו' אהדריה לדיליה אשכח' דקרנא דבצר ליה. ועוד טען דחשיב עליה אשכח' על בני אדם מאי דלא קא מודו ביה. ופסקנא עליהו דינא לענין חוסרינא. דמשתבעין עליה שותפיין. ופסקנא נמי דינא בנייהוין לענין אשכח'. כבי בשבת דהוא כ"א בניסן שנת ר"ט. ג"ה תקנ"ו. (ק) אם כן הוא הדבר. כי ראובן ושמעון שותפיין בכותל בין שתי הצירותיהם וכנגד העליה

„הכין חזינא“ ולשונם כלשון ר' נטרונאי לכן לא נוחסם לר"ם. (עט) בסוף תשוב' ר' האי. (ז) כענין זה פסק גם בג"ה תקנ"ד ושם השאלה בטענות בין החיים וגוף הדין דצריך לחשוב חשבונות הובא גם בסו" ק"ז והוא בש"ץ ד' ח' י"ב בסוף. (זכ) ביתר ביאור בגמ"מ צ"א ובג"ה תקנ"ב

ולמעלה הצויץ בקנים כך הוא הדין שאין שמעון יוכל לשנות את הקנים ולעשותן בנין אלא מדעת ראובן שיפסוהו. ג"ה תקני"ט.

נחלות. (קיא) ר' נפטר והניח בן מאשה שהיתה לו ואשה ובת. אם כך הוא. כך הדין שתפרע האלמנה מכל הכתוב לה בכתובתה. ואחר פריעת האלמנה. צריבין להפריש לבת שיעור מזונותיה עד שתבגור. ואח"כ עישור כל הנכסים הנשארים להנשא במ לבעל. והנשאר לאחר כך. הרי הוא של בן. ש"ץ ד' ג' ו'. (קיב) ראובן כתב כתובה לאשה וקדשה ולא נכנסה לחופה והיא נתנה לו אלפים זוזים. ומתה. בדין תורה אינו ראוי ליורשה. ועוד פרשו שכל דבר שתפס הבעל מגדונייתה חייב להחזיר. אבל אם הביא אותה לביתה. כבר זכה ליורש אותה. ש"ץ ד' ג' ו'. (קיג) ר"ש שהניח להן אביהן קרקע ונשא ראובן אשה וילדה לו בת ומת הוא כשבאת אשתו לגבות כתובתה. בא קרובו והוציא שטרות שהיו ביד שלישי. שמכר לו חלקו וזמן השטר שנים רבות לפני מותו וכשנשאל. למה אין השטרות תחת ידיך. אמר כי יגור המוכר פן אוציא הקרקע מתחת ידו ואמר לשלישי אל תתנם לו אלא לאחר מיתה. משלשה דברים נראה לנו לא גמר ומכר לקרובה מכירה גמורה בחייו אלא לאחר מותו. אין לקרוב זה כלום כג). גמור"מ צ"ד. (קיד) איש שמת ולו אח ואם אין לאם חלק בירושה. ג"ה תק"ם. (קטז) איש שמתה אשתו והניחה בן ואביו אמר יהא גדל אצלי וחמותו אומרת אצלי הדין עם האב. ג"ה תקנ"ג. (קטז) אשה בת ישראל שנשתמד אביה יורשתו אותו. מכאן למדנו שאפי' גוי נמור שמת הרי בנו הגר יורש אותו. ג"ה תקמ"א. (קיו) שנו לנו רבותינו כיון שנתערב לשון המתנה עם לשון הירושה באחת מג' דרכים דנין את הכל כמשפט המתנה. ג"ה תקמ"ב. (קיח) איש ואשתו שנפל עליהן הכית ומתו אין ליורשיה בהן כלום עד שיביאו ראיה שהבעל מת תחלה. ג"ה תקנ"ח. שבועה. (קיט) ר' נתן ממון בעסקא לשמעון ולוי ויהודה נתן להם ג"כ ממון. ואח"כ תפס המלך כל ממונם. ותבע יהודה את ר' ואמר אתה שותף. וכבר נתפשו ונשבע ר' בגזירה שאין ביניהם שותפות חזר ותבע יהוד' את ראובן ואמר השבע לי בתורה כי שמעתי עליך שאינך חושב הגזירה. אם כך הוא המעשה אין ליהוד' תביעה על ראובן. והוא אמר השבע לי בתורה יש בדבריו פרכות הרבה שכבר קבל ממנו יתד על הראוי לו מן הדין שלא היה ראוי לו אלא להחרים סתם והשנית שהוא רוצה להשביע בתורה ולא שם לבו כי הגזירה היה בספר והשלישית שעלה על לבו שאין הגזירה חלה אלא על מי שחושב אותה והיא בוודאי חלה על כל משקר. והיא כמו האש שהיא שורפת בין שסובר ששורפת ובין שסובר שלא שורפת. ש"ץ ד' ב' ל"ח. (קכ) כל צבורא דמקבלין עליהון. מילתא למיעבד וגורין גזרה בס"ת. וכתר הכין מתחרטין וקא חזי דלא יכיל צבורא למיקם בה הכי חזינן דוודאי יכולין לבטולה מכמה טעמים נד). ש"ת ל"ג. (קכא) בליל יוה"כ עומד ש"ץ ואומר כל נדרי אבל מי שנשבע כל השנה שבועה לבטלה לא וכי תיקון רבנן לומר כל נדרי לעדה ששגגה בכיהב"ג כגון נדרי

ובכל אחת מהן הוספו ענינים אחרים. (כ) בלבד הכתוב שם בתערה עוד ראיה שהתשו מר"ם קלשונה "משלשה דברים נראה לנו" כיון שנתברר מני דברים אל" וכך ראוי לעשות ואין לשנות. (ג) מה שכתוב מלת "תשובה" בש"ץ שם סוף מ"ב ע"א שורה כ"ה שייך לשורה ד'. (ד) בסוף כלבו ע"ש ר"ם אכן נראה או שהועתקה התישו לארמית או שהיא מגאון אחר.

אונסין ושנגנת צבורים). ר"י. (קכב) המדיר. ונתן לאשתו ע"מ שאין רכעלך רשות בו לא קנה הבעל. רמב"ן נדרים פ"ד. (קכג) מי שנמל ספר תהנונים ושל תפלות ונשבע. כך ראינו ששבעתו כשבעת ס"ח. תש"ר ה"א י"ח.

אבלות. (קכד) ז' ימי האבל מברך לעצמו במקום הטוב והמטיב אל אמת ד"ן אמת ואם ברכו לפניו אנשים כך הם מברכין. ר"י. (קכה) שבת שבה מת חכם מפטירין גלה כבוד מישראל. ר"י.

פירושים וענינים שונים. (קכו) ל' מצות הן שהאנשים חייבין והנשים פטורות. ג"ל ק"ב. (קכז) שיעור הלוג הוא ז' אונקיות וחצי. ש"ת כ"ב. (קכח) צביון בא על אמו והוליד ענה לפי שהצדוקים אומרים בת בנו הבאה מכחו תירשנו בתו לא כ"ש ואומרים שהממזר אינו יורש במקום בת אביו והיה ריב"ז רצה להשיבם מתוך דבריהם ולא רצה להתמשל בראובן ושמעון ונתמשל בצבעיון וענה. ע' ענה. (קכט) חייב אדם להקדם פרנסתו לכל אדם ואינו צריך לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו. ט' יו"ד רנ"א. (קל) הגאון ר"ס חבר ספר נכבד תש"ו על החולקים על קדמוניו על גר שבת"ו. ראב"ע שמות ל"ה ג'. (קלא) דורש כמין חומר כן יש גורסים ומפרשים להחמיר ואנו גורסים חומר ופי' בעין מעשה וזה לשון ארמית. (קלב) עשר שירות הן. שירת אברהם שירת הבאר וגו'. ג"ה ס"ו. (קלג) פי' המרוב אין לו חוקה. ג"ה תקל"ד. (קלד) פי' פילוסין. ג"ה רצ"א. (קלה) פי' אספרגוס. ג"ה. שעי"ט. (קלו) פי' ר"ס בענין ערוגה. פי' ר"ח שבת פ"ה. (קלז) ר' סעדיה כתב דאיפשטה בעיין [בבריא מאי אם אמר ירתון על מי שראוי ל'ורשו] מדרי נתן. רמב"ן ח"י כ"ב קל"א.

פרק חמשה ועשרים.

ר' דוסא. ר' שמואל בן חפני.

מר' דוסא, בנו של מר' ר' סעדיה נשאר ל'נו איזה מענות, ולא ידענו אם ישב ר' דוסא בסורא בראש אחרי מות אביו כי הישיבה ההיא היתה הולכת ודלה

נס) ע' א"ח ומור או"ח תרי"ט. נ) בפירושים שחובאו בראב"ע ור"ק חזקו תשובות שהשיב ר"ס על הפותרים דברי הכתוב לענין אחר ואולי איזה מהם כתב בספרים אשר השיב. ואלו התשובות: מה טעם לומר אין. כסף אחר שאמר ויצאה חנם והוא השיב אם חלתה בכיתו ותוציא עליה ברפואות לא תפרע לו כלום. שם כ"א ח'. וגונב א' הגאון למה נכנס זה הפסוק בין מכה אביו ומקלל אביו והשיב כי הכתוב לא ידבר כ"א על ההוה כי הגנובים הם קטנים ונגדלו בארץ נכריה ולא יכירו אבותיהם ויתכן שיכנס ויקללם והעונש על הגנב. שם כ"א מ"ז — עין תחת עין תחת עין אמר ר"ס לא נוכל לפרש זה הפסוק כמשמעו. אמר לו בן זוטא והלא כתוב במקום אחר כאשר יתן מוס באדם כן יתן בו והגאון השיב יש לנו ב"ית תחת על והטעם כן יתן עליו עונש. וכן זוטא השיב לו כאשר עשה כן יעשה לו והגאון השיב הנה שמשון אמר כאשר עשה לי כן אעשה להם ושמשון לא לקח נשוחיהם ונתנן לאחרים. שם כ"א כ"ה. — א' הגאון למה נבחר בצלאל והשיב כי בצלאל מכני יהודה שהמשילו יעקב לגור אריה — הזכיר מה נעשה בכסף ולא בזהב והגאון השיב הנה הזכיר צר באחוריו וככה היה הבית. שם ל"א א'. — הזכיר הארון ומזבח הקטורת. שם ל"ט כ"ד. — שלש שנים פי' ר"ס שנה א' חשב מקרה הוא ב' חשב בעון פסל מיכה ג' ידע כי עון היה ובקש פני ה' ויש לשאול אנה הרג שאול את הגבעונים ונשיב כי בהכותו טוב. ומה שאמר והגבעונים לא מבני ישראל. לפי שהכתוב מחלו על דם אחיהם והם לא רצו למחול. ומה שנא' ויחמל המלך על מביכשת פי' ויחמל וישמח כי לא היה מן ההורגים כי קטן היה. אלה השאלות והתשובות כך סדרם ר"ס גאון. רד"ק ש"ב כ"א. —

כאשר ספרו לנו ר' שרירי והראב"ד. ואלה מענות החכם הזה"ק. (א) הכורק צריך לברך ולהתחיל בבדיקה סמוך לברכה ופי' דברי ר"ם בענין זה. (ב) מאן דאשתבע דלא אכיל פת אי אכיל ספוג. הכין הוינן דסופגנין וכעבין נהמא מיקרי. והבי אנהא אתרמיא לנא כי הא מיחתא מן שתין שנין דאשתבענא בשעת קנישת דעת כי הא שבועה וכל סבי ורבוותא דההוא זמן שרו לנא פת הצנומה בקערה. דהוי כעין טרוף. ג"ל מ"ב. (ג) מי שנשבע שלא ידבר עם חברו מותר לשגר לו פתנא או כתב דברים או שליח. ג"ל ה'. (ד) לא הוינא רבוותא דהוו מקמן דיינו להו כתובת בנין דיכרין. בתרתי מתיבתא וכיון דעברו להו כמה שנין אנן לא דיינינן לכוון בה כן. בהע"ש כחובי דמרכסא. —

אחרי אשר נפלה ישיבת סורא ועוד בימי ר' שרירא לא הוסיפה לקום) כנשר העלתה אבר החליפה כה בימי ר' האי ויהי שם לראש ר' שמואל הכהן. גם מידיו אור לתורת ישראל וכמעשה ר' סעדיה עשה ויאסוף בכפו כל ענפי חכמת התורה, וידבר על ספרי הקודש לבארם בדרך ישר ועל הפילוסופיא העומדת לנא, כתב מכוא לתלמוד הגדול הזה אשר הורישנו אמוראי בכל, ועל הרבה הלכות חבר ספרים, ס' העריות, המתנה, ההוצאה, המצרנות, התנאים, השותפות⁽¹⁾ גם תשובות נשארנו לנו ממנו, ואף כי בימיו זרחה שמש ר' האי בכל זאת גם אורו יקר הולך ורבים פנו אליו לשמוע תורה מפיחו. והנה בדבר הלכה פעם ישמור אורחות הסדר וישים משטר בדינים אם על דרך ר' סעדיה בשומו גם הוא לאות את מספר אותותיו (לו) ובהן כללים אשר שם לשרשי איסורין בשבת (ט) בעלי היים שמצווין אנו לתת להם מזונות (לד)⁽²⁾ או שהלך במסילה אשר דרכו בה הגאונים אשר היו לפני הפיומי, וידבר על כל צדדי הענין שהובא לפניו בלי מנין הענפים והצפיעות באותה ההלכה, וכן ראינו בתשובותיו (כו, לב, מג) ופעם השיב הלכות

(ב) מדברי ס' הקבלה: „ויתר דברי ר' סעדיה ותשובות אשר עשה לישראל הנם כתובים על ספר הגלוי ועל אגרת ר' דוסא בנו שכתב לר' חסדא הנשיא“ משמע שר' דוסא היה ידוע וניכר גם בספרד. מסי' א' מתשובותיו נראה ששאלו ממנו פי' דברי ר"ם. השאלה כסי' ב' נראה ששולחה אליו מרחוק שאמרו „וכן עושין אצלנו שמרתית“ ואולי יש לרזן מתוך התשו' היא ששתי שנים לפני כתבו התשו' לא היה ר' דוסא עוד הראשון בין חבריו, וכן אמר „וכל סבי ורבוותא דההוא זמן“ והכין עבידנא באסמכת' דכולהון. אולם מסי' ד' נראה קצת שככתבו התשו' היתה לו התמנוית ובה דבר ר' הויגן רבוותא דהיו מקמן“. אנן לא דיינינן ורבוותא שר' חנניה גאון הביא דבריו בתשו' מהר"ם ד"ק קט"ו. (ג) בראש התשו' שם עיקר ויסוד לסמיכת הברכה לעשיית המצות, ובתמכו וסודותיו הלך בדרך אביו. וגם בתשו' ב' אף שהיא בלשון התלמוד וארמית הוא מפרש הכל יפה יפה (ג) ע' ראש פ"ד דכתובות. (ד) ע' הגירס' בנוסח ה"ה נייבויער „ועד השתא ליכא במחסיא מתיבתא“ והאגרת נכתבה בשנת ד' תשמח ע' מאור עינים פכ"ד ויש"ר בבכה"ע ר' האי הערה ד'. (ה) נפטר דתשצ"ד ומה שהעיר הר"ר ש"ר שבעימור הל' תפילין חלק הפטור הובא ותשובה ר"ש בן חפני חכם פאס נראה שצ"ל „תשו' לר"ש בן חפני וחכם פאס“ ואולי גם הר"יף כתב כן שכבר מצאנו בכע"ש הראשה בתשו' לר"ש חפני ולר"יף ע"ש ר' שמואל כתובה משמו ג' ב' ר"ש חפני חכם פאס. (ו) בכה"ג (ד' ויון) נשמרו בראש ההלכות כעניניהם לרוב שמות המסכתות כאשר ה' במשנה ובתלמוד. אכן גם שמות חדשים ראינו שם מלבד אלה „תפילין ציצית מזווה ועברים“ אשר נרשמו גם כן בה' הקטנות. בתוך ע"ז שמות ההלכות בכה"ג נמצאו שמות חדשים ל"א במספר ואלו הן: קושה ושתא וכלה' מילה חנוכה. עצרת, ר"ש באב, מועד, אבל, טומאה, כהנים, צרכי צבור, עריות, יבום וחליצה, מיואן, גם חליצה, סדורי, דחליצה, יולדת, נדוי, תלוואה, הדיינין ערות, וי"ג כבוד אב ואם, מלקות, הוראות, דגים, כצים, חלב, דם, אבר מן החי, הספר. — האשלתות דר"א לא נסדרו לפי הלכות אכן קראנו שם בראש איות רשומות „מסכת, הנוכה, לפורים, ראש השנה“. לר' סעדיה ראינו ג"כ שמות אשר קרא לעינים כמו „טומאה ושהרה“ וגם ר"ש ח' חפני עשה כן והלך בזה לפני הרמב"ם ופנה הדרך. — (ז) לא ודענו בכיורו אם סי' ט' ולי"ד

מפתח לתשובות הגאונים

קצרות מאוד ע"ד ראשוני המורים אם עברית (כו נב נה נו) אם ארמית (כד ס).
 כן מצאנו גם במענותיו כמה שיטות להודיע דעתו. יש תשובות אשר בהן יזכיר
 המקור אשר ממנו שאב והטעם והסברא ויביא ראיה בדיוק ובהקירה בדברי התלמוד
 ובדברו נתן טעם לדבריהם (יב, יד, כט ק) או שיאמר בקצרה מה שכתוב באותו
 ענין בתלמוד (יג) אכן לפעמים כותב המשפט סתם בלי הערה ושום ראיה לדבריו,
 והנה רוב פסקים כאלה הם בדיני ברכות ואולי גוכל לומר שמשערי ברכות אשר
 לו קבצום האחרונים אכן גם בענינים אחרים נמצאו לו הלכות קצרות כאלה
 (כה, לא). — בפירושו הנמצאים בתוך התשובות אשר השיב לננשים לפניו
 לדין נכרת דעתו הנשאה בתוקף ועזו לחשוב מהשכות בדרך מיוחד ולהביע טעמים
 הרשים ממקור רווחו ושכלו נווליסט), ומדרך הזה ביאורי הגאון אשר בפירושו
 לתורה שבכתב, אהב דרך הניגון, ואמר בדברו מענף מצוה אחת שהיא מצוה בלא
 טעם וכן בדבר המשפט שאין טעם למהלוקת המשפט (ה, ל) ואולי דרכו זה להכין
 לפניו לפעמים מסילה לא דרכו כה הראשונים היה ענין לכאים אחריו לחלוק
 עליו ולדחות את דבריו). — בכל זאת אמרו יקרים. וגם ראינו בס פירושים
 מיושרים מאוד ונוסחאות מוזקקות בתלמודי), גם היו לפנינו נוסחאות שטרות
 כתובות בביאור יפה ובהרחה (גד) ובנוסה הכתובה אמר שאין כותבין מיגר
 אלמנותיכי מפני הנחש" (לג). — דרך הגאון להודיענו מה שנוהגין בישיבה
 (יב יג כז לח) ופעם אחת הזכיר מנהג ב' ישיבות (טו). — פתיחות תשובותיו
 כך ראינו (לב, לה, מא) הכין חזינא (טז, כט) וודאי כך הוא (ב) כך אנו אומרים
 (יג) כך שנו חכמים (יד, לג) א"כ הוא כדכתיב בשאלתא דא"ג (יד, מב) כתוב
 בתורה (כו) ותשובת דבר זה (מו). משאר לשונותיו. אית מן דינא (מז) ולענין
 (נה, נו) וכן הלכה (ית, לב לג) שפיר דמי (טז) מה עולה על דעתו (לה). —
 פעם אחת אומר "קשיא הלכה על הלכה. בשני מקומות הללו תלמוד שלהם
 מאמר אחר (יד). — מצינו שרשם התלמיד או מעתיק התשובה וכתב "והשיב"
 ויש לומר ששלחו המעתיקים לפעמים יד במאמריו להוסיף או לגרוע כי יש
 הלכות שזכרו ממנו על כמה פנים טו). וזאת שארית תשובותיו:

ברכות תפילין וציצית. (א) שכה ואכל ולא בירך יחזור למקומו ויברך

הם ממספר תשובותיו או מאחד מספריו נלקחו וע' הערה י'. (ס) ע"י "מדקא מקשינן הכי מכלל".
 ט) סי' כ"ט. טעם דעבר צריך גם שחרור דהוי ליה ראייה לבא בקהל, ובטעם דמקשינן לה לה
 הוסיף ביאור מודעתו דכתיב בעבד ובאשה. ונתן. לה. סי' ל"ה. מי שלקח מן האשה דומה
 ללוקח ממוכר שרה שאינו שלו. סי' מ"א. כל מה שקנה אשה קנה בעלה שני כי יקח לשון
 קיחה (כ"א בכ"ה). סי' מ"ג. תנא בשי"ן קאו. י' ר' תאי בשי"ן ר' ז' כ"א. אולם הוא כבר
 נשפט אתו על הענין בחיוו. ע' סי' י"א מה שכתב הר"ן. וכן אמר הר"י מיגש בתשו' ר"ט על
 משפטו בס' ההוצאה בענין אלמנה שאבדה כתובתה. ואולי יש לשער שסי' נ"ד לפנינו הוא
 מסי' ההוצאה וחסרה התשובה בסופה ואולי שם היה כתוב דין זה שהביאו לפני הר"י מיגש וגם
 הוא ראהו שם. (יח) סי' ל"ב. דמשלחה חדא ילפינן כל השליחות והוא כפי הר"ח בתו'
 קידושין מ"א. ד"ה ושלה וכלל גם הסופר בענין השליחות. (ותנת אף שהגאון מפרש כל ענין
 אין גם לאחר מיתה לא הזכיר המשנה והסוגיא דגיטין ע"ב אם מתי יהא גט). סי' כ"ט וכולן
 בשטר שמיד כשאמר הבעל ה"א בן חורין כותבין העדים השטר. — בס' נ"ו גרס מרת אורכו
 ומדת גמיו נתת למדת גמיו וע' בגמ'. (יג) אולי השתמש הגאון בתוקיניו שטרות שהזכירום
 אנשי קאירוואן בג"ה של"ה או שנוסחאות כאלה היו כתובות בס' שטרות של ר' סעדיה וכבר
 שערנו כן בדבריו על חכמי ספרד בהודעת שנה שביעית לבית מדרשנו. (יג) כ"א בכ"ו וסוף
 השאלה לפני תיבות אלו "ילוף מרגא". (יד) התשובה הועתקה מערבית. (טו) ע' סי' י"ב. בגמ' ומ'
 ק"ח וכן בר"ח גומלין לולב ובמוסף ערבנה. ובש"ח ש"ח נשתנו המאמרים. ועיין הערה לפי זה

כב"ש. ר' יונה ברכות פ"ה. (ב) כל הברכות מעומד תקיעת שופר מעומד נח.
 ש"ת ע"ט. (ג) פסק בסעודת ארוסין אפילו ברכו ברכת * ארוסין אין מברכין
 שהשמה במעונו. מר' כתובות קל"א. (ד) דוקא על המשת המינין מברכין
 בממ"ז אבל אארוזא * לא. תניא. (ה) מצאתי בשם ר"ש בן הפני * בכל
 הברכות כולן צריך לכיין לבו מתחלת פתיחתן על מה מברך. אם על הפת או
 על היין וכי. שם. (ו) היו לפניו פירות מו' * המינים ושל שאר אילנות צריך
 לברך על פירות ז' המינים) שם. (ז) למען תהיה תורת ה' בפיך. מכאן אמרו
 מניה תפילין כקורא בתורה וקורא בתורה פשור מתפילין לית' להך בריית' דרבנן קשישי
 דתורתן אומנתן קמנחי תפילין וטברכי. וכיין דבנמי' דידן לא איתמר הדין ברייתא
 לאו דסמכא היא. בהע"ט. (ח) * מרבה אני בעלת ה' ור"ש י' הפני אמר
 דוקא בעלת ה' אבל ו' ז' ה' פסולין אף שיש בכללן ד'. ומצוה היא שאין
 לה טעם. בהע"ט ציצית.

שבת ומועדים. (ט) אלו הן שרשי האיסורים בשבת והכללות הכוללות
 את רובן אבות מלאכות ותולדותיהן והמשא. ונטילת כלים בבתיס והדבור האסור.
 והאסורין משום שבות. ה"פ. (י) מצוה שנילושה ביין ושמן ודבש אפי' לא עירב לתוכן
 מים לילה א' אסורה מכאן ואילך מתרת. ר"י. (יא) מאני דקוניא ר' שמואל
 הכהן נכשל בה והתיר. ר"י. (יב) ערבה אינה נטילת אלא בפ"ע כיון שאמרו
 אין אדם י"ה בלולב השמיענו שאפי' הגביה את הלולב כמה פעמים לא יצא י"ה
 בערבה שבלולב והלכה למעשה אנו נוטלין בישיבה ערבה בפ"ע ביום ז' של
 ערבה אחר נטילת לולבי. ש"ת ש"ח. (יג) ולענין מדרת קמח ביו"ט הלכה
 כשמואל דאסור וכך אנו עושים. גמ"מ ע"ה. (יד) כד יחיב אינש אנרא לאומנא
 מקמי יו"ט שרי למישקל מניה משום כבוד יו"ט. כך שנו חכמים. בחוש"מ מכלל
 דביו"ט אסור אבל אם שיגר לו כלים תפורים שנגמרה מלאכתן בעיו"ט מותר
 לקבלכן. שם ע"ו. (טו) מנהג ב' ישיבות לומר מועדים לשמחה ברי"ה שחל
 בשבת. רא"ש סוף ר"ה. (טז) מאן דמסיר חיותא לגני בשבתות. שפיר דמי ואי
 איהנא עם הרועה שחלבה כולה לרועה ש"ד. גמ"מ נ"ד. (יז) הפרש בין יסוד
 נביאים למנהג נביאים. ש"ת ש"ז.

או"ה. (יח) עובר שהוציא ידו והתכה ואחי"כ שחט אמו ולא חתך ידו
 של עובר עם רחם עצמו אלא הרחיק מן רחם כשיעור שעה. אפי' אותו בשר
 שנשתייר על פי הרחם שלא יכול לחותכו אסור וכן הלכה. ה"פ. (יט) טרפשי'
 דכבדא דניקב נקב מפולש טריפה. מרד' א"ט. (כ) השוחט בכור ע"פ מום שלא
 ע"פ חכם אם הוא מום של חסרון מותר כר' יהודה. ט' יו"ד ש"י. (כא) אם
 נכנס לשנת י"ג ולא השלימה ושחט בודקין אותו לאחר שהיטה אם יודע ה'

ועיין בהערה לפי כ"ז. (ט) בראש התשו. ובסופה הוספות ותויא ברו"ץ ע"ש הגאון. ח' באשכול
 ח' ברכות I צד 64. "מספר המינין לברך עליהם חלוקים לששה. ואיכא מאן דמוסיף על אלה
 ששה חלקים חלק ז' הרגש מושג ור"ש אבן הפני ז"ל הוכירו בחבורו שיערי ברכות ולא פירו
 ועי' הר"ד קופמאן בספרו "ההושים" דף 26. (י) איתה באשכול. (יג) בגמ"מ ק"ה מביא
 הגמ' דחבטו ולא בריך ועוד שם בענין שיעור החיובת והלכה כר"י דיסוד נביאים היא ונראה
 שהתשו אמת הוא עם תשו ט' ש"ז וש"ה בש"ת והמעתיקים קטעוה בשני המקומות. והנה
 ברו"ץ חובאה ממנו התשו בשיעור החיובת כמו שהיא בגמ"מ. ועיין בטור או"ה תרס"ד
 שמברכין על הערבה ולפי"ד גם זה מתוכן זאת התשו העקרת. (כ) עיין ש"ת קפ"ה. (כא) הן

שחיטה, איז ח"א שס"ז. (כב) הכשיר נועא בשיפולי ריאה, שם ת"א. (כג) ב' אצבעות סמוכות להיתוך כלפי דופן דינו כחטוכי דאוני וכשר, שם. (כד) ב' צלעות התחתונות הקטנות הנתונות לכהן עם החזה דינו כחזה וטריפה לפי שאינו מקום רביתא כך פסקו ר"ח ור"ש בן ח'י. שם. (כה) לקתה בכליה אחת בלא מוגלא ולא * הגיע למקום הריץ כשרה. שם תכ"ג. (כו) אין מקדישין ואין מעריבין בזה"כ. גמ"מ ק"ל.

גדה. (כז) ומה שיטנו חכמים י"א יום שבין גדה לגדה, אבל בזה"ז כל דברינו טמאים. לכך החמירו חכמים, צריכין ז' נקיים וטבילה וכך מנהג בישיבה. גמ"מ מ"ג.

כהן ועבד. (כח) כהן דנסיב גרושה ושמתיה יתיה ג' זמני ולא שבקי ואמר לא ניה' לי למתוי כהן משמתנין ליה לעולם עד דפריש מיניה וקדשתו בע"כ. ש"ת ק"פ. (כט) דאמיר ליה לעבדיה באפי סהדי הרי את בר הורין נפיק ליה לחירות. ש"ץ ג' י"ד. (ל) למה הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי ממזר סופג את המי' שהשיב כי אין טעם למחלוקת המשפט אלא גזירת המלך היא. ס' חמדה גנוזה.

נשים. (לא) ר"ש נשואין ב' אחיות מת ראובן בלא בן אשתו פטורה משום אחות, אשה, ש"ץ ג' א' כ"ה. (לב) מהו אין נט לאחר מיתה כך ראינו. ש"ץ ג' ב' ל"א. (לג) יבמה שנפלה לפני יבם קטן ואמרה תנו לי כלים של כלי תשמישי הבית ונדוניא, כך שנו חכמים. אם אשה חשובה היא נותנים לה כלים לפי כבודה, ונדוני' שלה כל מה שכתוב בכתובתה והוא קיים ינתן לה. שם ד' ד' י"ד. (לד) ובעלי חיים אשר מוונתיהם חובה תחלתן הנשים, כיצד. שם נ"ד. (לה) האשה שמכרה נכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלוקחות בדמים או שלא בדמים כך ראינו שנותן הבעל דמים ונוטלן. שם ד' ד' ט'. (לו) חמשה * ענינים בקבלת נט' א' צריכה להיות גדולה ב' שתאמר בלשון קבלה וכו'. בעה"ט שלישיית נט'. (לז) * והנ"מ בנוסס צריך שיגיע הנט' לידה אבל בזמן שהגיע לנבורות נתנה לה בחזקת שהוא חי וכ"פ ר"ש בן חפני. שם. (לח) תשוי היכי דאית נכסי טובא לבעל מדיני' מקחו קיים דמצי אמר הנחתי לך מקום לגבות הימנו ואין צריך ליקח מן האשה אבל בישיבה נהגו לעשות חיוון אפי' יש לבעל נכסים רבים לוקחין מן האשה תהלה שמא ישתדפו בני הורין. שם מודעה. (לט) בוגרת שעשאה שליח לאביה לקבל קדושה וקבלם ונתן לה והמירה אין

אמת שהתשו' כב"ה בסוף תשו' אחרת המיוחסת לר"ש ו' חפני, אולם מתוכה נראה שדעתו שאין לברך על ערבה ובסי' ט"ז ראינו שפסק שיש לברך וכן הביא שמו הרא"ש בפ"ד מסוכה לכן יש לומר שרק תחלת התשו' שלפנינו בפירוש יסוד נביאים מר"ש בן חפני, או שכל התשו' מגאון אחר — והנה סוף התשו' בש"ח: "וערבה יסוד נביאים וכו'" היא מר' שריר' והוא בח"ס ובכ"ה. (כז) הובא שם בשם "שערים" ואולי שגם סי' כ"א—כ"ד הם משערים דר"ש ו' חפני. (כח) אית' בג"ק ק"ה בשינוי. (כט) כה"פ ובכ"ה ע"ש הגאון אולם בא"ח הביאו חב"י לטור אהע"ז סי' ו' ע"ש ר' גטרונאי ובש"ת ר' שריר'. (ס) הפי' בדבר ר"י וכולן בשטר שצריך אחרי כן עוד שטר חירות הוא כפי' השני שהביא רש"י בגמ' מ"ז; בשם שמעתי ועוד אומר הג' דאינו יכול לחזור ומיד כשאמר הרי את בן חורין יכולין העדים לכתוב השחרור ולמסרו בפניו. והנה צ"ע בטעמים שכתב למה שצריך הגמ'. "דהוי' ליה ראי' למיעל בקהל" משמע קצת רק משום ראי' אבל ע"פ הדין יכול למיעל בקהל בלי גמא דחירותא. והטעם השני "דמקשינן לה לה" והנה בשן ועין לא מצריכין גמא וכן בכסף וע' תו' גיטין שם ד"ה וכתב, ומ"ש בתחילת התשו' "ברישא דאמר ליה לעבדיה" היינו אולי "הריש גלותא". (סז) דף ל"א בתשו' ר' סעדי' אבן דנאן.

לבעל לתבוע מן האב כלום אלא הוא כשליה בעלמא אבל אם רצה להשביע את האב, שנתן לבתו, הרשות בידו, שם קידושין. (מ) והיכא שמנה את העדים לא ככולכם הוא, שם כתיבת נישין. (מא) יתומה שהיו לה קרקעות ולא כתבתה לבעל מאותן קרקעות, כך ראינו שאין נקראת מברחת אלא מי שמברחת ונותנת אותן לאחר, זו כתבה לבעלה מטלטלין והניחה לעצמה קרקעות לאלתר שנשאה קנאם קנין גמור (כו). ש"ץ ד' ג' ד'. (מב) עישור נכרי אי בעי למשם לה ארעי וסלוקי בזווי שימון לה ארעי ומסלקינן לה בזווי ויהיבין לנברא כד מינסבא (כז). שם כ"ד. (מג) אשה שנפללו לה נכסי מלוג כשהיא תחת בעלה יש לה רשות לבזבז מהן, כך ראינו, אינה ראויה לא למכור ולא להרהין ולא להמיר שלא ברצון בעלה (כח). שם ד' ו' י'. (מד) * אשה אינה עושה שלייה לקבל גט מיד שלייה בעלה הלכת' ר' חנינא ורב הלבי' כרב, רמב"ן ח' נישין ס"ג. (מה) הרבה חכמים נהגו לבטל כתובת בנין דכרין בומן הוה, רא"ש כתובות פ"ד. (מו) אם מותר לשגר גט ע"י הונגנין ישמעאלים, אמר בעל ההלכות, שחכמי דורו אמרו אם נתנו לישראל וישראל לה ונישאת לא נוציאה מבעלה (כט). ג"ה ש"ב.

טוען ונטען. (מו) שטרא דכתיב ביה נאמן הוא בחיים ובמות אי כתיב כל אימת דיפוק, ומיפרע בלא שבועה, אי טענינן יתמי דניח' לן דנשמת כל דגולינן אית להו מן דינא (נא). ש"ץ ד' ז' י"ד. (מז) תשו' לר"ש ין חפני ובתשו' לר"ף ראובן שיש לו חוב על שמעון והרשה לוי לתבועו ואבד ממנו השטר אם באונס אבד משתבע דבאונס אבד ופטור ואי לא ושמעון מודה בהאי שטרא אי אית ליה לשמעון נכסי ולוי מהימן דכך וכך אית ליה לראובן לגביה מחייבי ליה לשלומי האי שטרא ואי לא מהימן ליה ולא ידע אי שטרא מעליא הוה אי לא משתבע דלא ידע ומיפטר, בהע"ט הרשאה. (מט) בדי' קבלונות ובבי' לשונות איבעי לן ורבא סבר כולן לשון ערבות הן, בהע"ט ערב, (נ) תשו' איכא מ"ד דבדאורייתא לא מפכינן כלל אפי' שניהם רוצים דרבנן מפכינן בבי' רוצים או שרצה הנתבע להשביע לתובע ולשלם אבל רוצה התובע לישבע וליטול ולא רצה הנתבע להשביעו ולא ליתן לא אפכינן ואיכא מ"ד דאורייתא לא מפכינן בע"כ התובע ב' רוצים מפכינן והלכה כל"ק. בהע"ט מלוה ע"פ. (נא) בטוענו חטיין והודה בשעורין ובהודה בקנקנים ולא בשמן בבי' הלכות נשבע כאדמון, שם. (נב) ? והלכת' לויין על שער שבשוק ואע"פ שאין לו ומאן ניהו כנון דלית ליה חטיי ואית ליה זוזי, ש"ץ ד' ב' ל"ד. (נג) לא בעינן תנאי כפול אלא בנישין וקידושין אבל לגבי דינא לא צריכין, אגור אחרון. (נד) מי שרוצה להחזיר המתנה אם צריך להחזיר השטר יעיד על עצמו בשטר (נא). ג"ה ש"ג.

מציאה קנין שותפין ונחלות. (נה) ולענין מציאה הלכה כר' זבד

(כו) הבעל ידע שיש לה קרקעות אבל היא שמרס לעצמה ורצתה להורישם ואמר הני שאין זה דומה למברחת, ולא מיירי כאן בנכסים שאין ידועין לבעל ועי' דוד' ח"ב 199. (מ) ע' ההערה לסי' זה לעיל בפ"ד על דבר הנוסח' בכ"י. (כז) בענין ג' שדות לא פ"י כפי' רש"י אלא שבכל הנכסים אם כתבה האשה אחר בעלה הוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ועי' גמור' ר"ב. (כט) התשו' הועתקה מערבית ועוד נשאר ראשיתה לפנינו בל"ע. (ל) הנה כתב הגאון כל לשון דשיוד' להיות בשטר, ור' האי בג"ה א' כתב כל הנוסח' דנאמנות ומה שהביא לפנינו דאם רצו היתומים להתרום סתם ויתרמו כ"כ גם הטור בחו"מ ע"א בשם תשו' ר' האי. (לא) במרדכי נהדרין תרצ"ה הובא משערים דר"ש ין חפני, הקרובים הפסולים להעיד הם שמנה והם ד'

בר"ה הרי היא שלו ברה"י דרך הנחה. מכריו. ש"ץ ד' ב' ל"ב. (נו) ? ולענין סימנין. סימנין ועדים ינתן לאשר הביא העדים. שם ל"ג. (נז) ר' זבן ארעה משי על שם לוי ולוי לא הרשוהו. וכיון שראה ש' שלא בא לוי חזר בו מהו לחזור בו והשיב אינו יכול לחזור בו. בהע"ט קנין. (נה) נהגין לכתוב בהרשאה ד' אמות מחלק המורשה שבא"י שלא יחזק האפוטרופוס בו ולא יקנה אלא מקומו. שם אגב. (נט) תרין שותפי דאזל חד מנייהו ויהיב באשראי. ואמר ליה אנת לא אתנת עלאי דלא יהיבנא באשראי. מארי דמוניה הוא דאפסיד נפשיה דלא אמר ליה לא תתן באשראי. ש"ץ ד' ח' ד'. (ס) הבא להפור ביה"כ סמוך לבורו של חבירו צריך להרחיק בכרי שלא יזיק אפילו י' אמות שלא יזיק מי הבאר (ל). בהע"ט מודעא. (סא) ור"ש ין הפני פי' מי * שמוכר מיתה נקרא מצוה מחמת מיתה. טוח"ט ר"ג. (סב) ? המחלק נכסיו לבניו בחייו בלשון מתנה. והניח א' מבניו שלא נתן לו. ומת והניח ממון הרבה ביצר יעשו יחזירו אותה מתנה ויחלקו בשוה א"ד מה דתפסו מהיים תפשו ויחלקו אותו ממון שהניח להם כך שנו חכמים. הלכך מתנתו קיימת. וממון שהניח חולקין (ל). ש"ץ ד' ג' ח'.

פרק ששה ועשרים.

ר' יהודאי בן שמואל. ר' חנניה. ר' אהרן הכהן.

במוט ישיבת סורא אחרי מות ר' הילאי עוד נברה ותעש חיל בפרוש הנשר הגדול ר' סעדיה את כנפיו עליה עד כי עוד בדור אחרון התאמץ ר' שמואל ין חפני ללכת באורחותיו. במשך הימים האלה מלכו בפומבדיתא כמה גאונים עד ר' שרירי. להם נהרו התלמידים והחכמים, אכן אך מעט מתשובותיהם הגיעו אל ידינו גם מפרי תבונתם לא נשמר לנו אך איזה גרגרים אשר נמצא זכר להם כדברי ר' שרירי ובנו. ונראה כי רוב מעשה אלה הגאונים היה להורות לתלמידים ולפרש סוגיות ודברי התלמוד. סמר ר' יהודאי בר מר ר' שמואל (א) הוזכרו פירושים וגירסאות אשר קבלו ממנו, אם ששמם בפי תלמידיו אשר באו לשמוע תורה או שהשיב כן לשואליו ואלו הם: (א) שאלו את אדוני יהודה אבי אבינו נ"ע במתני' תנן הגנבים שהחזירו את הכלים נאמנים. ורמינהו. זאת אומרת נאמנים. מאי קושיא איכא והשיב (ב). ג"ק ע"ב. (ב) פי' הכתב והמכתב. ג"ה כ"ט. (ג) יבא ארורה לב"ד הכין גריסנא משמא דמאן דקביל מן מרנא נאון יהודה דקביל מן מרנא שמואל אבוב. ג"ה רכ"ט. (ד) ואנחנא הכין גמירינא מן מאיר עינינו מרנא יהודה נאון אבי אבינו וצ"ל דכיון דלאו בכל מילי בעיז קא חישינן הכנן ליחידאי ואו לאו דהות הא דרשב"ג לעינין דינא בת מיחשא לה לא חשו לה. ג"ה שע"ג.

מעלות ג' מן התורה וא' מדרבנן וע' ג"ק א'. (ל) בש"ץ ד' א' ט"ו. אכן הובאה בקצרה בתשו' מהר"ם ד"פ ע"ש ר' מתתיה. — וע' בתשו' מהר"ם ד"ק שהביא בשם מר רב שמואל שחרבה הורו שכבר בטלה כתובת בנין דכרין. (ל) אולי התשו' בג"ה תקב"א בענין שהובא לפני ב"ד שטר כתוב ערבית והתום בו ר' סעדיה ועוד נאמר בו שאם כתוב שובר שכבר דקדקו בחשבון ופטרו מכל טענה ותביעה שאז אין יכול לטעון שום טענה אפילו טענת חשבון. היא מר"ש בן חפני. (ב) ד' תתע"ז והנה הר"ר גייבויער רשם נוסח' אחת שמלך י"ט שנה אכן נראה כדברי שאר הנוסחאות שמלך י"א שנה שכ"ב גם הראב"ד. (ג) בתוך תשו' ר' שרירא. מלשון "ששאלו" והשיבו" משמע שבכתב השיב כן לשואליו. (ג) צ"ל "ואי לא דהות הא דרשב"ג לענין דינא בת מיחשא לא חשו לה. הראיה מזה שלא חשו בעיז ליחידאי רק כאן כרשב"ג לומר שמוכת

(ה) פי' אף הלפת כלו' שהלפת כלום מודים שנותנין לה פאה, גי' שפי"א.
 (ו) ופי' מר ר' יהודאי וצ"ל מבריית' הא דתניא פרוטה שאמרו א' מח' באימר
 האיטלקי שש מעה כסף דינר מעה ב' פונדיון. גי' שפי"ו. — כעשרים שנה
 אחריו היה בנו ר' חנניה (ראשד). כל תשובות ר' חנניה הנמצאות סובבות על
 עניני כתובה ודיני ממנות. וזה הדבר אשר אמרנו, כי גאוני פומבדית' בדור הזה
 העמיקו סוד לפרש ההלכות ורק בשאלות בדברי ריבות בין איש לאשתו ובין
 איש לרעהו כתבו משפטם על לוח. כערך גדולי הגאונים העומדים לנס גם אמרי
 זה הגאון ברורים ונכחים למבין ואף אם לא ישום מספר בעניני ההלכה מכ"מ
 בכיארור הענינים קרובה דרכו לדרך ר"ם כי ידו אוהות כל עניני השאלה לכל
 צדדיהם. כאשר שאלו את פיהו בענין העיר שנכבשה ונאברו הכתובות הרחיב
 גבול וידבר על עיקר גבית הכתובה אם מאסה האשה בכעלה ואיך יהיה חק
 התשלומין אם לא מרדה בו ואח"כ סובב והולך לפשוט השאלה אשר היתה שומה
 לפניו (א) וכן בענין חלוקת הנכסים בין בני הראשונה ובני השנייה אמר איך
 היו שופטים בזמן שהן דנין כתובת בנין דכרין ואיך יצא דבר המשפט עתה
 כשאין דנין בנין דכרין (ב) בדברו על קנס לאשה אשר אישה שלח בה יד אומר
 איך יהיה במקום שנובין קנסות ואיך יעשה עתה ביעקב (י). ואלה ההלכות
 נאמרו בלשון קלה ופשוטה, ראו אם יש לכם מנהג. שכל מקרה שיקרה וכולם
 שוין בו יחוקו חוק (א) כך היה משפטן (ב) שירבה עליו רעים. ואם ידו משנת
 (ז) ומצאנו איזה לשונות שהורגלו אצל הגאונים שקדמוהו גם בפיו: "הוצרך (ב)
 יש מן הדין". "יחיב על עצמו (ז) עתה כיון שפרשתי, שכך אנו אומרים בתלמוד
 הדבר ידוע (ט). — גם תשו' קצרות נמצאו לגאון זה והן בלשון ארמית וגם שם
 באר הכל יפה ומפרש על נכון (ג, ד, ה, ז) ובפי' אחד מפיץ אור חדש על מאמר
 בתלמוד (ז) ומצאנו שהביאו לפניו דבר הלכה פסוקה דר' יהודאי להקשות עליה
 מן התלמוד והוא תירץ ההלכה. מואת ראינו כי מאוד נחשבו בעיני ההלכות
 הקצובות (ס). כדרך הגאונים הוא אומר מה שיש להשיב על הדבר ומתיר (ז) מביא
 מנהג הישיבה ומשפט (א, ב) אכן יודיר את העם לאמר: אם יש במקום אשר
 יגיע שם ספרו מנהג אחר או ילכו בדרך אבותיהם ואל יתאמצו לנהג חדשות כדי
 להטות אחר הישיבה ובדבר הספק אם לא ידעו מנהג הראשונים יתקבצו בני המדינה
 ויחוקו חוק חדש. (א) מזה נלמד הדרך אשר בו נעשו תקנות הראשונים בהסכמת
 הזקנים. עוד הגיד לנו הגאון שבענין תקנת החכמים בממנות יש לחקור אחר טעם
 הדבר ואם נשתנה הענין יחלף גם המנהג (ב). שלום הבית גדול מאוד בעיני
 הגאון ואמר שהאשה אשר עשה לה בעלה רעה ביתר עז אעפ"כ ראוי שתשמע
 לו ותמחול ותתרחצ (א, ז) בדברו ממנהג הישיבה ואיך בבל עינו תשוטט על
 מלוא רוחב הארצות ואמר שגם בשאר הארצות) נוהגין כן (ז) ופי"א כתב, כך אנו
 דנין ומוריין לכל ישראל". — ממנהגי עם שמענו שנהגו לכתוב בכתובות תוספות

שבכ"מ בענין זה דתוכיה סופו וכו' קי"ל כרשב"ג תוכיה על ישרות לב הגאון ועומק דעתו.
 (ד) מלך ד' תרצ"ח. וכבר הערינו בדברינו על חכמי ספרד בהודעה השביעית לבית מדרשנו על
 הנוסח' בס' הקבלה הוצאת נייבויער שביסויו הלכו החכמים הירודים למדינת סכסתין, והם
 שנשבו אח"כ. (ס) ר' צמח דחה את הלכה הקטועה שהביאו ותקשו עליה. עי' ח"ג קכ"ח.
 (ז) ר' נפרונאי לא כתב האיך נוהגין לענין קנסות בשאר ארצות אלא הגיד הדין האיך ינהגו
 שם. "הלכה רווחת היא שאין דנין דיני קנסות בכבל וכן חבלות וכ"ש בשאר ארצות. ש"ן ד'

ואם האיש בעל קרקע נובין לה אח"כ חצי אותו תוספות ואם אין לו קרקע אין נובין כלל אותו תוספות (א) הוצרכו לנדות אותן שרבו לתת מתן לבנותיהם ובניהם שאלו על הפתחים. דינר הוא כסף אחד במשקל ישמעאלים (ב). — מלשונות זה הגאון: דע, הוי יודע (א, ב) הבין הוינא. וכן הלכה (ב, ד, ז) כך אמרו חכמים (ז). תשו' א' מתחלת בשעמי של דבר „כיון“ (ט). בסוף תשו' מצינו „כמו שצוינו וכתבו לכם (א, ב). גם זה בפיו „שכך אמרו חכמים (א) שכך אנו שונין (ב, ז) וזה הנשאר ממענותיו(ז):

(א) עיר שכבשוה גוים ואברו כתובותיהם ומנהג העיר לכתוב פעמים בנדוני' מה שמכנסת, מה תקנה יש לעשות בכתובות, יקבצו זקני המדינה ויהיו כולן בהסכמה אחת ויחקו לכתובותיהם חק, והעשיר לפי עשרו. ומי שמת בעלה ועדיין לא נבתה יחוקו לה לפי שיראו. ומי שלא ישמעו יגורו וכופין בזה. בחק הישיבה כמו שצוינו וכתבו לכם(ס). ש"ץ ד' ד' ט"ז. (ב) ר' נשא אשה והוליד ממנה בנים ומתה ונשא אשה אחרת והיו לו בנים ומת ר' ונשארה אשתו האחרונה ובניה ובני הראשונים ושורדו השורדים בזה המאורע ונשאר להם רק קרקע. וראין סכום. וכתובות וקודם לכל משתלמת שניה מן הקרקע בכתובתה אחר השבועה וראין מה שנתר בקרקע אם יש בה כדי תשלום כתובה ראשונה יטלוהו בני הראשונה בכתובת אמם ואע"פ שאין שם מותר דינר. וכבר זה שצוינו וכתבו לך בזמן שהיינו מגבין כתובת בנין דכרין אבל היום כמה שנים שבטלה כתובת בנין דכרין משיבתנו ואין אנו דנין בה והיום כך הוא המשפט אם מתו אחת בחייו ואחת במותו הכל לאמצע ולמה בטלה בנין דיכרין לפי שצריך לדקדק בה בנכסים שיש אחריות בראוי. במותר דינר וצריך הדבר לחקירה ושומת ביד. ועוד עיקר התקנה לא היתה אלא כדי שיקפץ אדם ויתן לבתו ככנו והיום ולואי שיתן אדם לבנו כבתו שרוב בני אדם מניחין בניהם בלא טחיה ומתקנין את בנותיהן וכמה פעמים הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו יותר מדאי(ט). ש"ץ ד' ד' י"ז. (ג) איתתא דעיילא לגברא מקרקעי ומשלטלי ושמתינן בזווי ובתר הכי יזוף מן אוהרי ומית ואתא ב"ח ואמר את שמתינן בזווי לית לך למישקל אלא כחד מינן. אע"ג דשיימתינן עליה בזווי שוינן עליה נכסי צ"ב כדשכיב בעלה שקלין בעיניהו ונפקין דאינן נכסים הנכסים ויוצאין לאו כל כמיניהו דביח. שם י"ח. (ד) ג' שישבו לקיים השטר אם עד שלא כתבו וחתמו מעידין לפניו וחותם ואם בתר דכתבין וחתמין קיומי אינו חותם דאין עד נעשה דיין(י). ש"ץ ד' ד' י"ח. (ה) שמרי חוב המאוחרין כשר אבל ליכתבו סהרי האי שטרא איחרנהו וזה היה זמני(י). שם י"ט. (ו) מאן דאית ליה זבניתא דמובן בשוקא ב"י דיגרין ואתא חבריה וא'

א' ב'. (ז) הר"ך א"ה ווייס ברירי חד דף 161 רצה ליחס לו התשו' הארוכה בש"ץ ד' ב' י"ב בדיני ריבית לפי שראה שלפני סי' ו' שם כתוב שם ר' חנניה. אולם בכי"ה כתוב לפני סי' י"א ר'. יוסף גאון. והנה באותה התשו' סי' י"ב הובא „וראש הישיבה ר' סעדיה ג"ע תחמיר בזה ומנעו“ ונראה שאין זה דרך בן דורו ר' חנניה שמת שנת אחת אחר ר"ס לכתוב כן. ונחשוב שהתשו' מר"י האי והלא הוזכר בה „שקרקע יש ביטול מקח. וכן פסק בג"ה סי' ע"ז. והר"ן שכתוב באותו סי' ע"ז שבביטול מקח שניתם חזרין חובא בבחעי"ט פ"ד דבי"ט ע"ש ר' האי. הובא בב"י לטור האע"ז סי' בשם תשו' הרא"ש וע"ש כלל ל"ז סי' ה'. (ט) עיין רא"ש כתובות פ"ד ותשו' מור"ם ד"פ שכתובה בגי' בעת"ש ומרדכי כתובות קס"ד. (י) רש"י מפרש דמיתו כשירא. אכן קשה ע"ז הפירוש דבסברת המקשה נראה שעוד לא ידעו מהאי דמיתו כשירא שבא בדברי ר' פסא. לכן יפה פ"י הגאון טעם אחר דאין דיון נעשה עד ועיין ש"ך ח"ט סי' מ"ז ס"ק ג"ח. (י"ב) הרמב"ן בחידושויו לבי"ב שם הביא בשם גאונים דשטרא דאקניתי

הבה בי"ד ושהי לי כך אמרו חכמים. כל אנר נטר אסור. ש"ץ ד' ב' י'. (1) האיש שרב את אשתו ושמש משערה. כיון שאין דנין קנסות. מפיסה ואם ידו משנת יוסף על כתובתה. ש"ץ ד' א' י"ג. (ח) ושהוקשה לכם. האומר שדה פלוני לפלוני. ואמרינן עלה וכולן בשטר ובהלכות פסקות דמר ר' יהודאי כתוב. ולא קשיין אהרדייב. ש"ץ ד' ג' מ"ב. (ט) ר' הפקידו אצלו פקדון. תפשוהו. ויראו לו בחרב נטל את הפקדון ונתנו להם. והציל את עצמו בו. חייב לשלם לבעלים. ש"ץ ד' ט' א'.

ר' אהרן הכהן (ג) גם הוא השאיר איזה תשובות והמעתיק שמר בשאלה ובפתיחת התשובה את כל כבוד הישיבה ובלשון גאונים אחרים בזמן הזה אמר "שאלה זו יצאה לפנינו" (ד). אמת כי התאמץ הגאון להשיב בענין לכל צדדי הדבר בכל זאת נראה שביטוי לא היה ההגיון בחכמת התורה הולך ונובר הן בתשו' אחת דבר משבועה על דבר שאין בידו לקיים והביא בשם רבותיו פירוש במה שאמר משה "אם לא ה' שלחני" והכנים בפלפולו גם עניני אנדה ומתשו' זאת נראה שסמך זה הגאון עצמו ביותר על דברי הקודמים לו שכפל שם קבלתו מהם (ו) אכן החזיק הגאון את משה שבטו באמונה לתמוך הדת ויצו לשואליו שיעשו את אשר פקד וכה דבר "ואם יסתפק לכם דבר יכתבו וישלחו לפנינו למען נצוה להשיבם כדת וכהלכה וילכו בדרכי יושר ואזרח סלולה כי כן דרך האמת והצדק בשם ה' ונחלתו וסגולתו ואין לנסות ימין ושמאל" (א). — עוד מצינו לו תשובות והן נכתבות ארמית ומתחלות "הכין חוינא" והאחת מהן סופה "הלכך מן הלין טעמי" (ב, ג) עוד אחרת מתחלת "כך ראינו" ובה דבר "וכך הוא הדין" והיא בלשון תלמוד הקלה ונשלחה לקירוואן (ז) (ד).

זה תוכן התשובות. (א) ראובן אירס את בת שמעון וקדשה. ונפלה קטמה ביניהם ועמד ש' בביה"כ ונשבע ברבים שלא ישיא את בתו לשמעון. יש תימא גדול כי אם ראובן אירסה וקידשה. וצריכה ממנו נט. ואם האירוס דברים בעלמא והרי היא בוגרת. שאין לאביה בה רשות. ואם הבת קטנה היינו מוריס) בדבר שימתין ראובן עד שתבגר ותנשא לו. אם עדיין נערה היא. הוקנים נכנסין ביניהם ומשיאין אותה לראובן ארוסה(ים) ח"ג ל"ז. (ב) ראובן א"ל אית לי עליה כי דינרין וכפר שמעון ואיית' ראובן חד סהרא. אויל ואשתבע ליה. לני יומי איית'

דאמר רבה בר ר' שילה הכוונה על כל שמרות ועי' פי' ר"ח ברשב"ם שם. (3) החלכה היא בין קצוות דר' יהודאי בתש"ר I דף כ"ח ועי' בבב"ג הלואה. (4) בר מר יוסף סגאדה (ב"א סגמדה) מלך בפומדייתא אחרי מות ר' חנניה מ"ז שנה עד תשי"ד. והנה גם ישיבת פום היתה הולכת ודלה בימים ההם. ואמר ר' שירא באגרותו שנסמך ר' אהרן שהיה מן הסוחרים בשביל שלא היה שם גדול יותר ממנו בשעת סמיכתו ("ור' מכשר סמיכה בדרא ברלא רבא במסיכתא". נוסח' הוצאת הר"ר נייבויער). אכן נראה שר' אהרן גבר אחרי כן בתורה כי כתוב שם "פליג עליה מר נחמיה ומר ר' אהרן עדיף מיניה ולא פרשו רבנן מיניה דר' אהרן". (5) כ"כ בימי ר' יהודי ריש סדרא (ג"ה ר"ז) ובזמנו ר' שריר' ור' האו (ג"ה קצה רבנן שמו). (6) עו' שלמדנו מגאונים בקיאים ששמשנום. וכמו שלמדנו רבותינו אשר שמשנום עי' סוף פרדס. (7) אם נאמר שכל אלה התשובות בח"ג (לז—כ) בתכריך אחד נשלחו היה נראה שתרבו אז לשלוח ספרים מקירוואן לבלל שבסי' א' אמר שאם יש להם עוד ספק יכתבו וישלחו לפנינו. (ח) כצ"ל לדעתנו במקום "היינו מודים. (י) הוא בסוף פרדס באריכות וכן כל הדי' תשובות. אולם התשו' הבאות עוד כפ' אחריתן (ה) המדליק נר בשבת אם צריך לברך [ו] נדר שבו שבועה אם יש לו היתר [ז] שמן שנדר להדליק בביה"כ מהו שיהיו קרין לאורו בתלמוד" נראה שאינן מגאון זה ובתוך קיבוצי תשובות חפ' נקבצו ממקום אחר כהרבה תשובות שהובאו שם. והלא אותן התשובות שלשה כחובות בח"ג סי' ה' ו' ה' בין תשו' ר' גמרוואי ור' שלמוי ואחת מהן. התשו' בענין היתר הנדר. ברור לנו שאינה מר' אהרן שבה הובא משם ר'

סהרא אחרינא . הכי חוינא . א"ל דינא אייתי עד אחרינא וא"ל לית לי לא שוויא עדות דהדין עד שני מידעם . חיג ליה . (ג) ושאלו נמצא אחד מהם קרוב או פסול . מלאוהו בקרובים כשר או דלמא האי בשטר . בעל פה הכין חוינא עדותן בטלה . ומן הדין טעמי הלכתא כרבי . חיג ליש . (ד) שמעון ירר לתוך חרכתו של חבירו ובגאח . כך ראינו שלא כשורה עשה . אם עושין פשרה זה עם זה ועושין שלום מוטב ואם רוצה לסתור בנין שלו וישלחו הרשות בידו . בחוצה לארץ שומעין לו . וקירוואן חוצה לארץ היאיט . חיג מי .

פרק שבעה ועשרים .

ר' שרירא . ר' שרירא ור' האי .

בין אהוי בפומבדיתא גבר ר' שרירא (א) אשר האיר פני תבל בחכמתו ובמחקרותיו . בכל מכמני החכמים אשר לפניו פשט ידו , החזיק במעוז הגאונים הראשונים בדרשו אחר עומק הגיון התלמוד ומחשבותיו . דרכי הפיתומי לא נסחרו ממנו לערוך דבריו במשפט וסדר , ועוד זאת הגוף ידו בעים רוחו בחקירה בענינים נשגבים בתולדות החכמים אשר מעולם ובמקור וקורות אלה הספרים אשר מהם יצאו תורה וחק לבני ישראל . כשמש יוצא על הארץ ממזרח קצה תבל יבא וקרנים לו לים ודרום כן יצאה חכמת וחקירת זה הגאון מארץ ששך ותהל ארץ אפריקה היא המערב ולאורה הלכו כל דורשי תושיה בארצות אירופא עד היום הזה . ויהי כאשר הקרו יושבי קאירא בתולדות חכמת וחכמי ישראל ושאלו את פי הראש בשיבת בבל , כאחד מגדולי חכמי יון אשר באלכסנדריה סופרי ודורשי מפעלות הפלסופים ומשוררי יון אשר לפניהם , אסף הגאון בתכונתו כל פרי דעת עמו ויתן לשואליו בינה אוכל למרבה להשיב נפש . תשובתו הגדולה , כיצד נכתבה המשנה? היא הגהר היוצא מעדן חכמת התורה ועל שפתיו מזה ומזה כל עץ החקירה פרוי לא יתם עד דורות עולמים . ויהי כאשר הראה הגאון את כל תעלומות תולדות החכמים והשתלשלות ספריהם הרחיב עוד הנבול אשר נבלו השואלים (ב) ויביע אומר על כל תעלומה ותנה עליו גם רוח אמת לפקוד על כל

יהודאי שאין בנו כח לפתוח , ור' אהרן גופיה בסי' א' הביא זאת בשם ר' נחשון שהשיב לבני מערב . (ט) בא"ז לב"ק סי' ע' הובא בשם "ר' ישראל גאון" "מה שאמר שמואל ומורה לי אבא שאם מת על האתון להביא ראייה אין הלכה כמות" נראה שצ"ל ר' שריר' גאון שפסק כן וכן הובא במדרכי ב"ב תקמ"ה מושמו (ע' ב"ב ג"ב . וכר"ף שלא פסק כן . וע' בג"ה רע"ב דבי ר' ישי) . — בא"ז לב"מ סי' רס"ה איתא "כתב ר' דניאל גאון ראובן ושמעון דאזלי בספינת' או בשיריה ואזלי בתר פונדקא ואיגנב מידי מחד מינייהו או (פ"י "א"י) איתני אהרדי מקמי הכי דרוח ופסיל משו לחו לאמצע דינא למיתב ליה לחבריה פלגא ואי לא איתנו לא מחייב" וצ"ל "ר' הגנאל גאון . כנ"ל .

(ב) מלך מושנת דתשכ"ח (א' רע"ט לשט"ו) עד דתשנ"ח והוא בן גאון ר' הנניה בן גאון ר' יהודאי והנה מאגרתו דכיצד נכתבה המשנה ידענו שר"ש הוקיר שלשלת יחוסי והרים קרן פומבדית' , ואין להפליא על זאת כי אז בהגיע ישיבת סורא עד לעפר היתה ישיבת פוס הפנה האחת בישראל שהכל פונים אליה ור"ש גדול מאוד בעיני כל העם עד כי גם השואלים בכתבם הזכירו יחוסי (ג"ה שע"א) וגם הפונים אל בנו אהריו הזכירו כל שלשלת תולדותיו (גאון בן גאון בן גאון בן גאון (ג"ה קצט . שט"ו שכ"ט) . — ונראה שר' יוסף בן צדיק בקצור זכר רב (אשר בלי ספק לקח דבריו מסי' הקבלה להראב"ד) חשב שנתלה ר"ש בידו אחת ומת מאותה התלייה , שכ"ב , בשטר ר"ש גאון ז"ל והלשינו בו פריצי ישראל ונתלה בידו אחת בכבל שנת ד' אלפים תשנ"ח . ולפי זה צ"ל שמה שכתוב בסי' הקבלה "ולא הוסר מוגאונות קאי אלמעלה , שכאשר הלשינו פריצי עם באב ובנו ובזו מלך ישמעאל את אשר להם אז לא הוסר מוגאונות . (ג) בשאלה נשאל על שלשלת דורות הסבוראים ומי מלך אהריהם , ור"ש דברו אסף בחפניו דעת עולמים

אשר ידע או מצא את יסודי הדעת הערה בשום עין ויגד ולא כסה הדברים אשר עוד נעלמו ממנו ובה סר מדרך אשר דרכו בו הרבה מחכמי ארץ הקדם אשר רשמו בסדר חיי הדורות אשר חקקו גם הדברים אשר שיערו בנפשותם ואשר הניע להם אומר מהם אך על דרך הפלגת סיפורי עם ומשורריו) ועוד נמצאו לנאון זה חקירות בענינים כאלו במענות אחרות (קעב, קעג, קעד, קפא, ד) ובתוכן התשוו על הכינויים שבם קראו את החכמים (רלב) ועל הכתב שבו נתנה התורה (רנב). והנה אמת כי רוח החקירה מרחפת על כל הגיוני הגאון במאמריו גם בהלכה גם באגדה. כי הגאון הזה הרבה לדבר על עומק דברי האגדה הלא כתב ספר „מגלת סתרים“ בפירושויו וגם בתשובותיו שפט ברוח בינה וברוח באר בדרך היפה, וישם כבוד למאמרי בעלי התלמוד בשמרו נתיבות המחקר הישר באופן פשוט עד כי אמר בדרך כלל שהרבה מדברי מדרש ואגדה אומדנא נינהו (קע). הראש והשר הזה ראה גם ספר לפעמים כי פרושו הגדולים אשר קדמו לזמנו את האגדות על דרך האמונה הפשוטה ובכל זאת הטא את לבו לדבר נכון וקרוב להשכלה).

על כל חכמי התלמוד. גם חקק הכללים והמדות שבהם התורה נדרשת. הביע במשל ובאותות איך היו החכמים שונים ההלכות זה בכה וזה בכה. ואלה הדברים אשר הוא מוסיק על עיקר השאלה מופתים על רוח החקירה אשר לכשתהו. אולם בדבר אחר עמד ולא הרויח משאלת הדרושים. פרש טעם סדר המסכתות בס' מועד לבר ולא פרש כפיו גם על שאר הסדרים. ג) גם זאת אות על חכמתו כי רבה שבענין אשר ראה שבכל עמלו בפירושו לא יוכל להסיר המעשים הורה על הדבר. הלא אמר „שגם הראשונים חקרו בעומק ההלכות וידעו על פה כל התלמוד מה שפירשו הדורות אחריהם“ ורא כי לא יכול לתרץ כל הקושי העומדים לנגד הדעת הזאת הגיד „או אשכחיתו דבר מופלא דאמרוהו בתראי, קמאי שבקוהו להון לאתגדראי בהון ולאפשי נמי באילין מילי דאיתוסף ביה תלמודא“. וגם מתוך דברים קטנים באגרת הנכבדה הזאת נחזה יד הכותב הגדולה. החל לרשום הזמן אשר בה מלכו האמוראים מימי רב ואמר „למלכות יון דרגילנה ביה. . . מביא גם דברים שאינם נוגעים לעיקר הענין אך יקרים למוצאי דעת בחקירה „לפרקים הון חזו רב ושמואל אהרדי“ „ר' יהוד' הוי מתהוי ליה לר' הונה לפרקים ולא אשבתן דהוה עייל ר' נחמן לקמיה דר' הונה. גם כתב ורשם את אשר חזה בספרי זכרונות וד'הי של הראשונים. — והנה אגרת הזאת היא ראשית מלאכת החקירה בדברים אלו בימים ההם, לכן נוקיר מלאכת ר"ש מזהב ומפז ולא נתמה על החפץ שגם יש בספרו מגרעות שהגביה ר"ש ויחוס על תחלת פום מעלה ושחבאי ראיות לחקירותיו מדברי הגאון התלמוד אשר הכינס כפשוטם ולא הרמוז בהם (ע' בכה"ע ח"י תולדות ר"נ בהערה ל"ב ובכתיב תלמוד ח"א דף ג"ה). גם זאת נמצאו שתאר את ראשי הישיבות בזמן חכמי התלמוד בשם גאונים (ובתר ר' נחמן בר יצחק מלכו בפומדית' כמה גאונים). גם ראינו שהכפיל ושליש מאמריו „דהתק ראשונים הוה להו נמי פירושים“ „דלא הוה להון להני קמאי עד דאפטר רבי חבור כתוב“ וגם הראיות הבפול. אכן מי יאמר לאיש המפנה לפניו דרך הדש נשא ונשגב בכינה שעוד לא בא אל מטרת הימים הבאים וכל ההולכים בעקבותיו הלא הגאון ר"ש כסופר בקי גדול ומובהק בין כותבי דה"ל לעם ועם מבין ומאזין ומביט עד סוף דבר. כן אמר „ומילי דתוספת' בריוני דבתר מתיני אינון ועליותן תנין' ורושם כל ספק שיש בלבו „ולא מסיימי לן מילתא אי (תוספת' דר' חייא) בינויה דר' איתרצא או בתריה אבל בלא ספק הלכות משנתונו מתרצו מקמי תוספתא“ „כולהון גאונים דהוון כמתא מחסיי עד שנת אלפא לא נהיירא להון' ומה מאוד גדלה בקיאתו לשום לאותן גאונים שהיו במחסי' עד שנת אלפא מקום בספרו דה"י אשר לגאונים פום. והנה בלי ספק האגרת הזאת הייתה חשובה בעיני כותביה כי בסיומה אמר ברוח לראש משביר „ויובא יתגא לדברא ישראל בקיפושא כהונג' תחת אשר לרוב קראנו בסוף אגודת ספריו בג"ה ברכה לשואלים. אכן מצאנו שם גם „וה' ברחמינו יזכנו לחורות כרין“ (קניו וכן ג"ה תע"ח). ד) אולי נוכל לשער שכמה שאלות שאלו בני קירוואן אחר שהגיעה אליהם התשו' דכיצד נכתבה, הלא ראינו ששא"ז מר' האי על ספרו של ארדי'ר שמוכר בתוך האגרת הזאת (גמור"מ קל"א) ואולי קודם לכן שאלו מאת ר"ש פירוש מאמרים המובאים באגרת ההיא כמו מגרל הפורה באוויר (קנד) ר' דוס' בן הורכינס אשר בתשובתו על השאלה שם חוק לכותבי הערים שכל עת שיותר קרובה אל הכותב הוא ורבה לדעת מן מנהגיה ועניניה ומושב ומעמד גדוליה (קעב) וע' באי חים וכו'ד. ויש לנו ספק בזה אם התשובה לר"ה על „רבה ורבה בתלמוד“ בתש"ר ח"ב צד ל"ח באה ג"ב על ששא"ז בדבר ענין זה שתוכנו באגרת דכיצד נכתבה „הנהו בשמעת' דהוון גרסו כ"ע כל רבה ורבה (ג"ל שצ"ל רבה ורבה). (ה) ר"ש אהב לבאר את האגדות ע"ד קרוב לשכל (קסה) קעה' קעט. קפ. רמג) כן פ"י גם האי סכא כמשמעו (קעו) ודרכו בזה להביא שיטת המפרשים את המאמר

ואף כי לפעמים תמכו גם אשווריו בדרכי הדורות שלפניו עד כי לא הכחיד דעת הסודות הנפלאות והמקובלות בימים ההם, חזק את לבו ואמץ את רוחו להביע האמת הפשוט והברור לכל איש. גם כמענותו בהלכה תציץ אור המחקר הישר, כי דרך הגאון להקור ולדרוש אחרי הפירושים והעיונים אשר נאמרו בענין המדובר בו מן החכמים הראשונים ואיך הגיעה השיטה עד ימיו וכדרך חוקר נכבד מביא את סגנון דבריהם ממש (אלץ מלץ כסדר הזה וכלשון הזה איתאמירו. ק"מ"ז) כשמים ננולו לפניו שנויי המנהגים בהשתנות הדורות) ובגדולי המשפטים ודינים הוא סוקר בעין חודרת בין ענפי הדברים ופרטיהם. מתוך מסוכת ההלכה פושט הגאון את ידו לפרש איזה כלל בעיון התלמוד או בטעם אמרי הגבונים. ראיותיו שהביא לפסק ההלכה נשאבות מתהום רבה עיון דק בכל הסוגיא עמקיה ותפוצותיה ומרעיוני האמוראים אשר חקרם לב הגאון (ה) או מן המקום אשר בו נמצא מאמר ומשפט גם מן המקום אשר נמצא בו ענין סותר ומאמר הלוחם נגד הראשון, והגאון ישקול את מצב אלה הדברים במאונים יחד לדעת לאיזה צד ההלכה נוטה (ג). ככל דרכיו אלה נדעהו, הכי נכבד הגיון לבו בחקירה בעיון דק ובחכמה רבה. — הלכות אך מספר מצינו לר"ש ונער יכתבם, מהן קצרות מאד ומהן מוצקות בראיה קטועה ובקצת ביאור (צה, קי, קיב, קיג, קמה, קפד) ומצינו גם בסוף שאלה הלכה משולכה באותו ענין (מו). הן בומנים אלו כבר עברה עת קביעת הלכות קצרות ואדרבה בימי גאון זה הוסיפו להקשות על הלכות קטועות שלגאונים הראשונים,

בדרך אחר ואומר גם דעתו על דרך השכל ובינה. כן פי ענין השכינה (קנג). בדבר מגדל הפורה באויר הביא כל הפירושים ולא כחד דעתו שהוא עמוד גבוה יוצא למעלה באויר (קנד) בענין חפלה בלשון ארמו שאין המלאכים מבינים הביא הדעה שמתפללים גם למלאכים שהם עושים לפום מאי דחוה ולא צריכין רשות מלמעלה ולפום הכי מכתבין קמיעי ובסוף התשו הגיד דעתו ליעקב שאין חוששין לאותה הגדה (קמח) ועי' סי' רלג. ו) בהער' הקודמת הבאנו התשו שהזכיר בה קמיעות ושמות המלאכים ושהמלאכים כותבין שיחות ב"א (קעח) וכן הזכיר שמסרו גדולי החכמים למויתדים בהסתר הכרת פנים וסדריו שרטוטין (ר"ל) אולם הגאון ידע גם שיטת הפלוסופים (קפה). וכבר אמרנו בפי' י"ג שדעתנו שר"ש ור"ג נגעו בקצה המטה בארה הסודות אשר קצת מוחן נודעו גם לקודמים להם אכן בכל זאת החזיקו בפשטם ובחשכל. והנה לא נפלא הדבר גם ממנו אנהנו אלה חיים היום ולאבותינו ז"ל שהיו חכמים גדולים בפשט ואינם משליכים הסודות מכל וכל אחרי גיוס. ועי' הקדמת ג"ה דף ט"ז ודברי החכמים הנזכרים שם על ענין זה. ז) עי' לו, נה, נו, צו, צפ, צפו, קמו. קכו (ומאן דבתרייהו הוי אמרי לית לן למיעבד מאי דלא עביד ר' יהודאי. ק"מ אלון מילי כסדר הזה וכלשון הזה איתאמירו משמא דרבנן סבוראי. קמ"ה) (מיעיקר הדין המקום גורם לגבות קנס וסמכו מכאן אחרונים וראשי ישיבות בזמן שהוא הפסד גדול באשר אין קנסות מניגבות כאן יעשו תקנה לגדות את החובל) המעיון יראה הדרך והאופן שדבר ר"ש נואת התקנה (ועי' ש"ץ ד' א' י"ד). ר"ג (דאמיתין ר' צדוק דוד מניה עביד כמה מועשים במאן דצוחי ולא אשגח בהון). רל"ה (שכך היו הראשונים אומרים ואנחנו לא קא חוינא) ועי' ד"ד ח"ד צד קס"ט בהערות ט) עי' סי' ה', עט, צ"ה, קו (בבי סימנים אלה מסודרים כל דיני מורדת בהשתשלות הדורות ובפלוגת הגאונים). קיא. קמו. ע) י"ז (ודר') יהושע בן לוי גופא אסורה לכהן אד לנו לראות שהכל בדין בבקיאין הן תשובין). קיא (וחכא חרבה מתקנות חכמים בשטרות שאין עושין לכתחילה אלא לרווחא דמילתא ולאסתלוקי ממחלוקת. יח) סי' יו, פד, צה, קכד, קסא. יג) סי' ק"ז (רבנן דילנא ואנחנו הכין איתחיו דאיתא לדשמואל שמעתתא דשמואל לפני דיניי אמירה. והא דרי יצחק לאו גבי דינא אמירה. אפי' בהדין דרב הלכה כשמואל וכ"ש ר' יצחק ולא כתרעא הוא). קס"א (הלכתא דתניי בעיני דעיופן מן מאי דאמור בדוכתא מנדאיתא דהתם אדכרתא מילתא בעלמא לא מדרקין בה דקדוקין. ריא ועיקר הא מתניית' לאו בהכותב). רט"ז (לא אימור בהדין מימרא בהדיא אלא איכא למוגמרי פן דיוקא. . . לאו ר"ל אמר תגינא ומצורך אלא האי מילתא דתריין בה ר"ל רבנן גמרא אינן

על הלכות הגדולות אם דקשיין אהדי או נפרכים מדברי התלמוד וגם על הלכות הכתובות בספרי ר"ם (כב, נח, ס, פה, צד, קיא, קלג). אמנם חוקת יד ר"ש נגלתה בפירושים כי אז גדלה הישיבה באפריקה, שם ישבו בשער נדברים בדבר ה' וישאלו פשר דבר וביאור מקומות סתומות ומלות זרות. מרי נחשון ומי שר שלום שאלו פירושים מעט, ולר"ש ולבנו אהריו הובילו חבילות חבילות שאלות כאלה בהלכות ואגרות. ראינו שרי סעדיה חבר ספרים בהלכות כוללות, אולם ר"ש זה הגדול בחקירה רק אל פירושים שם פניו ומלכד החיבור בפירוש האגדות אשר זכרנו לא נשאר ממנו ספר. אולם כגדלו במחקר כן התנשא בפירושו, וגם במקום שבקשו משחרי פני הגאון הלכה מפיו העמיק הרחיב הביאור בפ"י הסוגיא (יו, יח, נה, קן, קלו, קלז). פירושו בהלכה מיוסדים על אדני בקיאות גדולה בתלמוד ובשכלו מאסף כל המאמרים והשמעות הנמצאים באותו ענין ובענין הרומה לו, והוא מבארם לפי משך דבריהם ומצבם זה מול זה ומסופק ראה על ראה כמין חומר לחוק את דעתו) ובעזו ידו הוא מקשה כמתמיה על דבר שעומד כנגדו ואומר היתכן דבר זה, ואלה הקישויות שגורות בפיו ותהיינה תכנית מעשה יד ואגרות הגאון הזהיר). — בדינין אשר שאלו ממנו הגאון הולך לרגלי התלמוד. בעניני תפלה ר"ש מקפיד על הכוונה ודרך העמידה בתפלה ונותן סדר לתפלת ש"ץ וצבור (ז, ח, יג, קפג, קפו) בתשלומי כתובה חס על האשה שבשתה מרובה (צט, ק, קא, קה, רו, רח) היה זהיר בדין לאמר מי שראוי לשפוט את העם (קכח), בריבית החמיר (קלו, קמ) על היתום חמל מאוד להגיד אצל מי מגדלין אותו (קג, רמו) גם על נפש איש נכרי חס (קנה). בענינים הנוגעים אורחות חיי אדם דבר יום ביומו במשפט צדק הזהיר את העם להחזיק במנהג הנהוג אצלם, והמנהג דין ומשפט יתמוך ער שהביא הגאון ממנו ראה והיה כי הגיד ר"ש לשואליו מה מעשה הישיבה בכל זאת כתב שאל יזוין מן המנהג שהוא ירושה להם מאבותיהם(טו). — מצינו שהגאון נתן בסוף תשובותיו צו לעשות כענין שפסק ולהודיע דעתו לרבים(טז). ועיניו נשואות לישר דרך כל העם לבלי יפרצו פרץ. והנה תראינה עינינו שבימי ר"ש באו תלמידים למקום אחר, אשר הוא לפי השערנו באפריקה(יז), ויאמרו סברותיהם וילחמו נגד הדין הנהוג

קאמרי). ועי' סי' ר"ג. יג) סי' י"ז (העובר על דברי חכמים חייב מיתה). הא נמי לא מודעא משום דלאו בהדיא אמיר לן אלא משום דיקא דלשתא קא דייקין איה למימר משום שינה. ועוד תמהה היא תנא אתנא קרימת. . . וראמר ר' יוחנן איהו בן עוה"ב. . . נמי לא מכרעה). פ"ד (תדא דסוגיין דעלמא דקו"ל כרב ושוב מעשה דרי יצחק ועוד מסקנא דשמעת). צ"ג (איכא דשמע בהא. ועוד אפי' ערוה אין קדושין חורוין. וא"ת מעות חורוין אתו למימר שלא תפסו קידושין ומחירין אחרת בלא גט. והדין הוא טעמא דמילתא דקידושין לטיבועין בתני. ועי' סי' צ"ח וצ"ט. קס"א (ועוד דאיכא כמו דיני והילכתא פסיקתא ומעשים בכל יום וגדולה מזו מושגת ברורה בסוף פרקין. ועוד ההם לאו ב"ח דחד מוקדם וחד מאחר. אלא חד הוא [בהקדש] וחד מימרי הוא דאיתיה מוקדם). יז) סי' יח, פה, קג, קכה, קמו, קסד, קק (אלא לאתריה מהו מחייב אבל חד וחד?) ר"י (ס"ד דהוי בוגרת מקמי הכין). רט"ז (מי לא פשיטא היכא דהימניה). טו) סי' ה'. ל"ח (איתוספא חיזוק כיון דכל ישראל נהיגי בה). מ"ו י"ז (זהו מנהג החכמים כולם). סז. עא (והכין מנהגא דתרי מתיבאתא). פח. צז קיא, קכ, קפ (מן המתיבת' הקדושה וכך היו עושין) והנה מוצאנו שחקר בחיקון וכמנהג לאיזה ענין נהגו בן (קמה). קמו, קפג, קפה, קפו קצט (ו"ג סי' ר"ג אבל שאר ארצות"). טז) נה. עא, עב, פח, צז (אף אתם עשו כן) גם מצינו שראשי עם שלחו שלוחים לראות אם יזמרו את פקודתם. נח (רגילין לשרדורי שמועי ושלוחי ולאבדוקי כל טאן דמוצנע חמין). ט) אגרות התשובות בנ"ח סי' שעב — ת"ח הכתובה בשנת אלף ש"ג ובשלחה לקירוואן ושם נאמר בס"י שם (לפנינו קנה) שמעת שמקצת התלמידים שם ועוד נזכרו התלמידים בס"י לה, מו, פה, קיד, קסז. ונראה לנו כי כאשר בימי התנאים והאמוראים

והמקובל. בכוא אלה לעיר אשר שם ובסניבותיה היו מקהלות לומדי תורה נקל היה הדבר שעל ידי זה ירתק חבל הכסף אחרות הדת והאומה אשר הנאון היה המוציא והמביא לפנייהם, ובפרט היתה הסכנה גדולה כי אויבי הרבנים בעלי המקרא היו אורבים תמיד למצא חטא ועון, לכן עמד ר' שרירא נגד אלה התלמידים וישפך עליהם את המתות). מדרכי הנאון עוד נדע שאף שהוקיר מאוד את הגאונים אשר לפניו וגם את ר"ם (צד, קיא) במקום שההלכה ברורה לא יבוש ואמר, מאן דכתיב הכי כל מאן דהוא שלא כהלכה (קמ) אכן במקום גדולתו תמצא ענותנותו, קמ"ה (אין אנו כדאי להקרא אלהים בדבר זה) קס"ב (ואם אין אתם מקבלין דעתנו הרי אנו מתירים). אהב משפט ובמקום שהנולד ישראל והנגול גוי אמר להביא החומס לערכאות (קיד) ובענין אחד הראה טהר לבבו וזך רעיונותיו באמרו שאף שהותר לשחוט הבהמה בכל זאת אינה נוצרה לכך ויש לרחם בכל מה דאפשר (קפ). הנאון תקן גירסאות נכונות (קכב, קלב, רמ). הביא תפלות חדשות בלשון עברית וארמית (קעה) נוסחאי שטרות (קצט) ענינים מסוד העבור (רלא) ועסק רפואות (קסה) ומעשיות מנאונים שלפניו (איסקי בן הכליה ריש גלות' לפני ר' צדוק, ר"ג) ומשלי הינדוי (רמב). מדרכי העם בימיו נתבונן: היתה מדת חסידות לעמוד כחצי הלילה ולהגיד שירות ותשבחות (יו) על פנים שונים היו מוציאים אש מן המים (סה) מעמי הארץ לא היו מבינים הודיו של יוה"כ עד שהוצרך לתרגם להם (עב). בני מערב שכנו הרבה במערות ובאו למצרים בשיטים ובדרך ארוכה (גב). במקום שאין ב"ד ממונה היו אנשים יהודים שושפים בין העם (קטז) בששולחין אגרות שאלות אל הנאון בא גם היחיד שהיה לו שאלה וכורכה עם האיגרת (קלה). לשטרות היה שער למכירה אם ליוקר אם לזול (קלח). היה אסור בריני גוים לקנות נגיבות ואם קנו היו מוליכין הקונים לפני המלך או השופט והיו כננבים לפני הבריות אף כי הליסטין והננבים מצויין במקומות ההם (קמו). — רוב תשובות הגאון נאמרו בלשון ארמית, ויש מהן אשר כלול בתוכן לשון עבר ותלמוד, אולם גם תשוי עבריות ממש נמצאות (נו, עג, צ, צא) ולפעמים הביא בתשובותיו פסוקים (פג, ר"ל). בכיצד נכתבה הביא לאדם מערכי לבי). לשואלים בלשון ערב השיב בלשון היא והנה התשוי בל' ערב הן כתובות בסידור הענינים יפה מאד. ואף כי שדרך הגאון ניכר אם מאומץ רוחו

לא לכך היושבים בראש הישיבה עשו רושם כי נזכרו גם דברי שאר החכמים כן מצינו אחרי כי גדלו ישיבות הגאונים שגם התלמידים נחשבו למאור. באגרתו דכיצד נכתבה כתב ר"ש כמה פעמים בזכרו את המחלוקת בכחירת הגאונים ומפלגותיהם, ומזכרין דרבנן בהדיה"ו. והוה רבנן אחרינא בהדי"ו, וכן בברכה בראש האגרות שמו הגאונים זכר לחכמיהם (ע' ראש ס"ע). ובימי ר"ש ראונו שגם בארץ המערב, מקום תורה וישיבה, יד התלמידים היתה בכל. ועי' ש"ץ ג' ג' י"ב. (ל' ס' כה, עא, גח) שלא כלו היו תלמידי אונן. והנה בענין ס' קצו (היא כתובה בראש ש"ץ) כבר כתבו רבים שהיא מזוייפה, ואחרים הביאוה ע"ש ר' שרירא והר"א תרכ"ב בהקדמה לג"ה צד י"ב הביא השיטות והחליט שהתשוי מזוייפה. ונראה לנו בזה שעיקר התשוי מר"ש וקצת מלשונה נוסף עליה מיד האחרונים. והביאו לדעה זאת הענין שגם בתשוי אחרות דבר ר"ש קשות נגד התלמידים קנ"ה. (ואלו היו תלכות היו התלמידים ראוי לנותרן). פ"ח (ואשר אמרו וכי יש טומאה לחצאין. לא מחכמה נסתפק להם זה) גם ראונו שאיזה מלשונות התשוי ס' קס"ז נמצאות גם בשאר תשוי לר"ש, ומוציאין ספריהם (פ"ח) ושמועו את הדבר הזה בפרקים והלכות וטעמים" ובפרקים נראה שהוא בפרקי איזה ספרים). הלכה למשה מסיני כמשה מפי הגבורה (באגרת דכיצד נכתבה הוצאת הר"א נייבוער דף ט' "והוי ברורי להון טעמי תורה כהלכה למשה מסיני" וכן ס' פ"ח "בבקשכם הל"ם מסיני" שית סדרי משנה. וכמו עניני דלית להון שיעורי" (בכיצד נכתבה דף ט' "כמשה מפי הגבורה אמרן" דף י"ד "דאפי' מחדא

בראיותיו או מטוהר לשון ארמית אשר כפיו ככל זאת נכוננו גם פתיחות התשו
 ודברים אחרים בתוכן על הדרך שמצינו אותן אצל הגאונים שקדמוהו. מצאנו
 בראש המענות: הכי חוינא (ד, מה, נט, עא, קד, קו, קכג, קכו, קמב) שני פעמים
 הכי חוינא בתשוי א' (קמ"ג, רמ"ט). כך ראינו (צג, צו, צח, ק, קב, קיד, קלו,
 קלו) כך ראינו ונראה לנו (קמו) כך אנו רואין (קכו). הווי יודעים (פה, קפא).
 כך ראוי לכם (פב). הכי סבירא לך. (כב) והרבה פעמים מתחיל התשו' בלי שום
 פתיחה. גם מצינו פעם אחת "כך הראונו מן השמים (קג). — משאר לשונות
 המורגלים בפיו: אנחנא הבין גמירנא (צד) וודאי (עב, עג) הא מילתא (א). עיינתי
 במאי דכתיבין (רט) דינא הכין (קכה) וכך הדין (קלו, קמא). ואין לוווי הימנא (קד)
 ומה הפרש (קו) ששורת הדין (צו, פח). חס ושלום (נח, פב, פח). וכן הלכה.
 כך אמרו חכמים (סו) כך למדנו, והקשינו עליו והעלונו את השמועה (קנו). —
 והנה מצינו ששאלה אחת נאמרה ונשנה לפי שבאה מבי מקומות (רמג). לכן לא
 נתפלא על הדבר אם מצינו תשובה אחת על ב' פנים מר"ש או ממנו ומכנו, כי
 אפשר שב' פעמים נשאלו והשיבו על דין אחד בסגנון משונה. והנה הרבה שאלות
 נאמרו על שם ר"ש ורי' האי והן נכתבו בשנים אלה אשר במ ישב ר"ה אב ב"ד בצד
 אביו הגאון. ואנחנו שמנו לאותן תשובות מקום בפני עצמן, רק באיזה מהן נוכל
 להכיר מעוצם רוחם שהן כתיבת יד ר"שיט) ועל השאר יש ספק כי אז היה
 ר"ש זקן מאד ואולי חוה דעתו לבנו אשר כתב עיקר התשובות. ואיזה מהן אולי
 נכתבו מרי"ה לבד והסופרים והמעתיקים החליפו והוסיפו ושמו "ר"ש ורי"ה"
 בראשיהן וה' יודע. ואלה מענות ר' שרירא:

ה' תפלה. (א) כמה אמרו אם יכול לחדש דבר בתפלתו. הא מילתא משום
 לא תוסיפו ננעו בה ובתפלת המוספין. ואית ליה למימר. יה"ד שתשמע תפלתי
 שהתפללתי לפניך שתעלנו לארצנו כ). ג"ל פ"ח. (ב) אי הלכתא כאבוא דשמואל
 דכד הוי אתי מארחא עד תילתי יומא לא הוי מצלי. הנימ ברורות ראשונים
 דהוו מכווני טובא בצלותא אבל האינדא לא. ג"ל פ"ט. (ג) הנופל על פניו
 צריך שישה על צד שמאל. המתפלל קודם שיראה ג' כוכבים אין תפלתו תפלה כ).
 שי"ת ריו. (ד) ש"ץ שאינו יודע כונת התפלה אסור להתפלל. הנימ בשלוחי
 דצבורי דקביע תדיר. שי"ת שניב. (ה) הכין חוינן בתקיעות לתודיהו הוא
 דאמרי חכמים אין נוהגות אלא בשערי מזרח לבד אבל ברכות. מנהג דלנא
 השתא דתדירה בכל צרה שלא תבא על הצבור מעצירת נשמים או יוקר
 השער. מתאמרן קרמנא די ברכות כסידורא. מנהון פיושים מנהון פסוקים. .
 איתן לימד דעת כטרם ידעתך. אף אתון עבדו הכין כ). ח"ג קס"ב. (ו) הרב
 ממנה אחד מתלמידיו להתפלל לפניו. א"ח. (ז) בני אדם שאין יודעין בתפלות

מילתא מגמר מינה כמה פעמים ותלי תלים של הלכות גדולות ונפלאות. (ט) ואלו הן. קפ"ג
 קק, רא, רג, רט, רשז, ריט, רל, רלב? רלה. אולם בנידון איזה תשו' יש לשער שהן מרי' האי
 (רי', רכג, רלה) שמצינו בהם לשון שבא בתשוי ר' האי "ומן כמה שני הוה סברינן" הא
 מילתא מצטערין עליה מוזמן מרובה. הכי איתחזי ומידמו' לנו". אכן מצינו גם לגאונים אחרים
 שכתבו התשו' על שמם ועל שם האב"ד. כ) "שתעלנו" בן הגורס' ב"ש"ת פ"ט ובג"ה רס"ג וע'
 רשב"א הוי ברכות ל"א. כל) דומה לזה בטור או"ח קל"א בשם ר' נטרונאי והוא בתש"ד ח"ב
 דף מ"ב בתוך תשובות ר' האי. כג) אולי צ"ל "בטרם ידעוך גלה לכל יציר וכו'. ותנה ע"פ
 דברי הפיוט הזה נתיסרו אח"כ כמה פיוטים כמו העקידה ליום ג' דסליחות לפי מנהג אשכנז.
 והתשו' לרי' שרירי ורי' האי אולם לשונה לשון ר"ש ובשמו הובאה באשכול ובקבוצות חכמים.

כהוגן מהו להשמיע שליה לפניהם ולא יטעו אין רשות, להשמיע קולו כשמתפלל עד שירד לפי התיבה מהני קראי דהנהכר). א"ח. (ח) יש חזרון וכורעין כשמסיימין ויש מי שמסיימין בוקפה ורבוותא לא מהו לא ביד אלו ולא ביד אלו. א"ח. ? (ט) צריך שיחשוב בדרכים המכניעים הלב ולא בדברים בטלים. שם. ? (י) צריך ליהוד להתפלל בשעה שהצבור מתפללים. שם. ? (יא) ולענין טל ומטר חוינן מאן דסביר לן כהנניה דאמר ובגולה עד ס' כיון דומן קצוב הוא אפילו אצטרך מטרא קודם זמן זה אין שואלין אלא בש"ת. א"ח. ? (יב) עונין אמר אחר ישראל המברך אע"פ שאינו שומע הברכה יש מי שאומר ברכותיו בלחש כיון שידע שמברך שפיר דמי אבל מצוה מן המוכרח מאן דמברך בצבורא שינביה קולו. א"ח. (יג) מה שכתב ר"ם שאין ש"ץ רשאי לומר אור חדש על ציון תאיר אין בכך כלום שלא על אותו האור אנו מברכין אלא הזכרה בעלמא הוא. מ' א"ח נ"ט. (יד) רצה. המנהג כאשר כתב ר' סעדיה שאין אומרים אותו במנחה אלא במנחה של תעניות. שם ק"ב. (טו) אין אומרים קדושה רבה בשבת ויו"ט אלא במוסף. שם רפ"ו. (טז) התפלל וחזר לאחוריו ג' פסיעות ונתן שלום כל מה שירצה יעשה. גמ"מ קכ"א. (יז) תפלת הערב אין לה קבע אי הלכה כר"ג. שם קמ"א. (יח) רב צלי של שבת בעי"ש ס"ו והלכה. שם קמ"ב. (יט) המתפלל אחורי ביה"כ נקרא רשע ס"ו. שם קנ"א. (כ) אין נוהגין לומר רצה במנחה רק ואישי ישראל. א"ח. (כא) אין אומרים ויהי נועם במוצי' שבת לחולו של מועד ואם אמר לא הפסיד. א"ח.

ברכות וקדוש. (כב) ושש' שכתוב בה' קדש ואשתלי ולא מעים ושתי ליה אחרינא מיתו ליה כסא אחרינא ומברך עליה בפה"ג ולא צריך אהדורי קדושא. הכי סבירא לן דזימנין סני' בהכי וזימנין לא סניכס). גל' ג"ה. (כג) יין מבושל אף בפה"ג אין מברכין עליו. א"ח. (כד) מ"ש בתוספות העונה אסן אחר ברכת הפירות ואחר ברכת המצות היו דרך בורות לא אמרו אלא בכרכה ראשונה שאם יענה אמר קודם אכילה נראה כמפסיק אבל אחר ברכה אחרונה צריך לענות וכן פסקו רבוותא. א"ח. (כה) ובתור דשרי ובצע אסור לאשתעווי עד דטעים ואי אשתעי מקמא דטעים צריך לחזור ולברך וה"ה לכולהו ברכתא דמכלי ומשתאי אי מפסיק. אבל אי איפסיק לצורך מיכלי לא הוי הפסקה. א"ח. (כו) והיכי דאיכלע ואכיל נהמא ואשתלי ולא שרי המוציא ובתור הכי אדכר הדר שרי המוציא ואכל ודוקא דלא גמיר סעודתו. א"ח. (כז) כללו של דבר כל אילן דנתרי טרפיה בסיתוא ופישין גווזיה ועייל מיא בנויא ומהנפק טרפיה מגווזיא אילן הוא ומברכין על פירותיו בפה"ע וכל אילן דיבש בסיתוא דכלו לגמרי טרפיה וגווזיה והדר פארי משרשין עשב הואי ? (כח). א"ח. (כח) ? נשים אין מברכות לעצמן דאין הבדלה תלויה בשמירת שבת אלא רבנן אסמכוה אקריה. א"ח. (כט) שמח

ובלקוטות הרמב"ן בשם ר"ש לקהל פאם. (כ) ברו"ץ אית' על עסק בני אדם שבאין ביה"כ ואין יודעין תפלות כהוגן מהו להסדיר ש"ץ לפניהם ולהשמיע להם תפלתו כדי שילכו אחריו. אין לו רשות להשמיע קולו עד שיוורד לפני התיבה. (כ) גם ברו"ץ, בכ"י הני ובכ"יוו ע"ש ר"ש אכן בפרסד "לר' שירי' ור' האי שהשיבו לאבא מארי ורבנן אלוף ז"ל. (כ) ע' ברו"ץ "והא דאשכחיתון בהלכות לא קשיא אהרדו. המקדש צריך שיטעום. דלא שרי למשרייה לאחוריה. והאי דשקלי אחרי' ושתי' מויתא כסא אחרינא לא מטעם שצריך למעום כוס של ברכה דהא כסא אחרי' הוא אלא הא בולת' בקידוש לחוד. (כ) בתוך תש"ו ר' האי המקובצה בתש"ר ח"ב

תשמה במאי חתים משמה ציון בבניה או משמה חתן וכלה. ואנן השתא מנהנא למהתם קמייתא חתן וכלה בתרית' חתן עם הכלה. בהעיש ברכת חתני'.

קריאת התורה. (ל) ? הפטורת שבת ר"ה אבכת). ג"ה כ"ב. (לא) ואמר מר' ר' שרירא בפירושיה חצי השנה רבנן דקרו לה כלה והשנה תרי כלי והמנהג שקורין חצי התורה בכלה דסיתוא וחצי בכלה דקייטא ומן סוף ס' ויקרא ולהלן השתא דכלה דקייטא לפי צורך השנה אם פשוטה אם מעוברת. כ"י העת'.

תפילין ס"ת וציצית. (לב) ארכו כהיקפו בקלף האי בקלף איני יודע דאמי' בנמי טעה בו אדם גדול וחשב כי הוא ודק. ולא היא אלא ודק בלשון חכמים חיפה דמליה ולא קמיה ולא עפיץ. דיפתרא. ולא ראיתי מעולם ס"ת על קלף. ודק שהוא חיפה שהכשיר מר רב משה לא הודו חכמי דורו. כמר יוסף גאון בן מר רבא ולא חכמי ישיבתינו כמו מר נחשוך. אישי. (לג) כל בית שאינו רואה האוויר פסול כגון קרש ושמע ונתן ס' שין של קדש ושין של שמע. רא"ש הלכי קמני. (לד) בנד של פשתן שארונ' בדי' כנפותיו צמר גפן או משי ג' על ג' מאי להטיל ציצית שיש מקצת תלמידים שחוששין משום שעטנז ויש תלמידים שמטילין לפי שמצינו בתשוי' שאלות שלא אסרו אלא שאם היה מטלית של צמר גפן תפור. הכין הוינא דמנהנא לית. משום דלא שכיח' בבבל בנד פשתן שארונ' בדי' כנפותיו צמר גפן אלא מיהא דינא למיסר חושי דעמרי' ככי הדין בנד של פשתן. דאשתכחיתון בתשוי' שאלות תפרה בבנד אסור משום תעשה ולא מן העשוי' לאו טעמא הוא כט). ה"פ.

שבת. (לה) ביהכ"ג ששער שלה ברה"ר. וכשנועלין מניה את המפתח בחלון של שער. כך ראינו שמותר לפחות הדלת כשהן עומדין מבחוץ. כי כל שהוא חוץ מפני השער כרה"ר וטלטול ברה"ר פחות מד"א מותר הוא. ג"ל ס'. (לו) בר ישראל דיהב זווי לגוי בשותפות או מטלטלין. לעשות בהם סחורה ושקל וטרא בהון בשבת. הכין הוינן דהאי דאמור רבנן משמא דהראשונים דשרי אף אנהנו הכין שמיע לנו מן רבוותא דילנא. אבל ודאי היכי דאיכא הנותא דידיע בשותפות דיליה אסור. ג"ל ס"ח. (לז) כך הלכה מותר להתיר קשרו של אוכף. אבל ליטול אוכף ומרכב לכתחילה מע"ג בהמה בשבת אין תקנה אלא להוליכה ולהביאה בחצר. כדו שיפול מאליו. ג"ל ס"ט. (לח) כך ראינו שאילולי גורה דלמא שלפה. כל תכשיטין. מותר לצאת בהן. אלא גורה יש הלכך כל תכשיט שאינו נחליץ יוצאין בו. ואף בחצר אין יוצאין בטבעת בשבת. אין וודאי לרה"ר אלא משום דרבנן. ג"ל ע'. (לט) לא תצא אשה. ולא בטבעת. וחילופיהן באיש על טבעת בלבד הוא דאמר התלמוד ולא על דבר אחר. ג"ל ע"ג. (מ) אנשי מזרח בוצעין. והלכה רווחת היא בכל מקום שאין בוצעין בשבתות וביו"ט אלא על ב' נכרות. ש"ת רכ"ב. (מא) לכרוך שעוה ע"ג פתילה של פשתן להדליק בשבת כך ראינו שאסור לעשות כן. ש"ת רל"ב. (מב) בס' המקצועות בשם

דף ג"ו ובא"ח היא מתוקנת. וע"ל ס"י הערות (כח) אולי היא לר' האי שכתוב בה "כך אנו נהוגין" ועכשו מרווחין בה" (כט) באשכול סתם גאון. שם ובכו"ה היא מסותרה משגיאות. (ל) בכ"ה ר' שרירא. (לא) בג"ל ע"א תשוי' שמותרה לצאת לאשה לחצר אפי' בטבעת שאין עליה חותם. והנה בה"פ כתובה זאת התשוי' אחר תשוי' דלא ישב אדם אחר הספר. ובראש הפסקאות כתוב ר' עמרם ור' האי. (לב) חסי' דחילופיהן באיש רק אטבעת נאמר ולא אמחט הובא בשם

מפתח לתשובות הגאונים

ר' שרירי מעשה בימי אבותינו הקדמונים. ע"ש יום המעונן הדליקו נרות ולא הספיקו להתפלל מנחה עד שנתפורו העבים ושאלו לחכמי הדרור ואמרו אותן שהדליקו אסורין להרליק ולעשות מלאכה דכבר קבלו שבת אבל שאר אנשי העיר מותרין (ד). א"ז ח"ב ט"ז. (מג) ורשאלתון הא דנהני עלמא למיפרס מפה על השלחן בקידוש והבדלה מעמא מאי הכי תנינא דכל המוקדם בפסוק ארין הטה. מוקדם לברכה ומשו"ה מברכין בחול המוציא כרישא אריפתא ואח"כ כפה"ג אחמרי אבל לילי שבתות. דמחייבין בקידוש. שמתרמי ליה כסא דחמרא פריס מפה עלוי ריפת' ומקדש עליה דחמרא כי היכי דליפסוק בין קידוש להמוציא ובתור דמקדש משי ידי ומכרך ענט"י. שם כ"ב. (מד) ולענין ישראל הדר בפונדק של ישראל וכבר שכרו אותו ישראל לחדשים. כל היכי דהדר ישראל היא. דגוייס אינם אסורין על ישראל. אבל אם בי ישראלים. צריך לשכור מן הגוי. גמ"מ ט"ז. (מה) ולענין פונדק גוי חויני דאי מנהנא. דאגר בית מן האי פונדק משעבד' ליה חצר דפונדק. אישתרי בחצר וכו'. שם ל"ג. (מו) ? היכי דהוון דיוורין כולהון ישראל ובעי לעירובא עם הדרי צריכי ככר שלם לכל בית ובית. ופירשה שבאו תלמידים מארץ אדום. והוציאו קמח מעט מכל בית ובית ולשו אותו. הכי חויני יפה עשו. שם ל"ד. (מז) שמירת עבדים בשבת דבר שאין בידנו. ומשמרין אותם בכתנו מן המלאכה (ס). שם מ"ט. (מח) כך ראינו שבזמן שב' או ג' קורין בענין אחד מותרים לקרות לאור הנר. שם צ"ג. (מט) מקום שיש שם חביות. י"ן. וטחין אותן בטיט. ויש להן. נקב קטון. כישמוציאין. סותמין אותו במעט פשתן. כך ראינו שאסור לרהוק הפשתן בתוך הנקב. גמ"מ צ"ט א"ס).

(נ) מי שעבר עבירה בשבת או ב"ט ומתירא שמא יברח אי מלקין אותו. כך ראינו שאין מלקין. גמ"מ קמ"ו. (נא) איכא דאמרי דגדיא בין שריק ובין לא שריק דבר' ושריק נמי. כי פלוני דבר' ולא שריק ר' שרירי גאון פסק כי האי לשני דתניא כוותיה. העת' כ"י. (נב) ורבינו שרירא נמי כהאי גאון [כל דבשיל כמאכל בן דרוסאי מותר לישתיניה] סבירא ליה והכי פ"י כפי כירה ואלו תורף דבריו. שאלנו על דברת לא יתן עד לא יחזור. אבל לשהות מותר או לא ישהה הוא דב"ש כי אם לא יחזור וחקרנו באמור בסופה נוטלין ולא מחזורין שאם היו רצו ראשונה בהחזרה לא היה כדי לשנותו בסופה וחקרנום ותרצנום כן (נ). כ"י הע'. (נג) וששאלתם הא דתנן אם אינו מכיר או אינו בקי בהלכה ואמר שביתתי במקומי וזה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח וכו'. באמירה תליא מילתי או אפילו במחשבה נמי וכן נמי מי שמהלך בדרך כנון בני מערב שנוהגין לבא אל מצרים בשיטות ובדרך ארוכה היא עד למאד ורוב שנתותם במדבר ויש בהן שמכיר בדרך ויכוין בתחלה מקום כל שבת ושבת ויש מהן שאינו מכיר אם אמר במכיר תהא שבייתי במקום פלוני ושאינו מכיר תהא שבייתי יונה להן מקומן אלפים אמה לכל רוח או לא אם נמצאו שם בקעה או תל שגבוה י' והוא מד' אמות עד בית סאתים. באמירה תליא מילתי ולא במחשבה ובני מערב

ר' שרירי ור' האי כהנע"מ שבת פ"ג. (ל) כר"ן "שיטת ר' שרירא". (ל) גם בהגמ"ר שבת רצ"ה. ועי' בג"ל ג' שיטה אחרת. (ס) ככלבו בשם ר"ש אולם בג"ה י"א בתוך תשו' ר' האי ובאמת לשונה כלשון ר"ה. (סא) בש"ת רכ"ח. (לו) עי' רמב"ן מלחמות שבת פ"ג שר"ש מתיר כל מאכל בן דרוסאי ואין חילוק בין מצטמק ויפה לו. ומה שאמר "כהאי גאון סבירא ליה עי' גמ"מ ס"ב שיטת ר' משה.

ששוכנין הרבה במדברות ויש מהן שמכיר בדרך ומכוין בתחילה מקום כל שנת ושבת לא סני ליה כמה שהוא מכוין מעיקרא אלא שצריך לומר בכל ע"ש ושבת סמוך לחשיכה שביתתי במקומי שיוכה לי מקומו אלפים אמה לכל רוח ואם אמר שביתתי במקום פלוני אפי' סמוך לחשיכה אינו קונה שביתה באותו מקום א"נ אומר בשעה שאם ירוץ מגיע לאותו מקום עד שלא תחשך. העת' כ"י. (נד) ושש' מכוין שיש בו עירוב ויש בו בית הכנסת והוצרכת לידע אם מותרים בני ביה"ב אל בני מכוין או לא הוי יודעין שיכולין בני מכוין לשלטל מבית הכנסת לבתים ומן הבתים לביה"ב דהכי ק"ל דלא אסר אלא מקום דירה וביה"ב מקום הפקר הוא לכל ישראל ואפילו דרין בו אורחין עוברים ושבים לא אסרו על בני מכוין (ז). כ"י העי'.

פסח. (נה) הא דאמר ר' אבוהו לא יאכל. בהנאה אבל לרפואה מותר או דלמא כי הדרי ניהו ואי אסור הנ"מ בעיניה אבל לרפואה כגון טריאקה שמעריבין בו דברים טמאים כגון בשר אפעה וכיצי אותה היה דנקראת גודכה דסתר מותר. הכין חוינא פשיטא מאי דאיתא אסור הנאה משום ע"ז אסור אפי' לרפואה. ומאי דאיתא איסור דלאו. מותר להתרפאות. וכ"ש טריאקי דאית ביה תערובות. אלא הכין הוא ספיא לענין שהווי קמיה פסחא כרליכי האי עידני אינש דצריך ליה. גמירני משום ראשונים דשרי וחויני נמי. דמרחי בכל טבליהון עד דאשכחון קל טריאקה דנפיק מבית נכאת דמלכיס(ק). ר"י. (נו) כך שמענו מפי הראשונים ומקבל בדיהם שאין אופין המצה בשמן ומים כל עיקר וזהו מהנה החכמים כלם אבל לקטוף בשמן חוץ מלילה הראשונה מותר(ט). ר"י. (נו) ענין החליטה וגלוש אין אנו סומכין על זאת לעשות מעשה ואין אנו יודעין איך ישחמר ולא שמענו כבי' ישיבות מי שהתיר. אלא לחולה. ש"ת צ"ו. (נח) ויש במקומנו אנשים שעושיין מוריים מקמה. וכשמגיע הפסח מצנעין אותו וסחין פתח הבית כטיט. הם ושלום דאיכי בישראל מאן דשרי לאצנעיי. ועיקר דהא מילת' בבצק שבסודקי עריבה. הלכך אכריוו בהא מילת' דאיסורי. ומאן דעביד הכי בתר התראה שמתוהי. דאנתנא וכולי רשותא דמן קדמנא רנילין לשרורי שמועי ושלוחי ולאברוקי על מאן דמצנעי מדעס(ט). ש"ת ר"ע. (נט) חיצונה ושלפנים הימנה שורה הרואה פני כל המרתף שרואה הפתח ושלפנים הימנה. א"ח. (ס) אשכחן בה"ג ואי לית ליה למיכל כולא סעודת' מהאיך דמינטר אכיל ברישא בזית מההוא דמינטר. ובה' דמר יהודאי חילוף. הכין חוינ'. בסוף אכזית דמינטר ורבן שמעון. לא קם אטעמיהון(ח). ג"ק פ"ו.

מועד. (סא) אין מכיין את הבקעה כו"ט ואם בשביל שלא תתעשן הקדירה מותר(ג). ה"פ. (סב) ? ואסור לעשן כלים כו"ט אבל לעשן בית לעבורי וזמאה ולבסומי פירות מותר(ג). ה"פ. (סג) מי שהיה מהלך בדרך ונודמנו לו כ' ימים טובים. והוא במדבר והלכה מעליו השירה ועמד במקומו יום א' יש לו התרה

(ל) גם ר' נטרונאי כתב בפסק זה בגמ' ל"ב. וככ"י העתים נמצאה גם התשו' ההיא. (לס) כ"א ככ"פ. וגודכא דסתר אולי חילוף אותיות יש כאן וצ"ל "גדי באדסתר" הגדי בדוהר. והשבו שהאבן הנמצא בתוך זאת החיה היא מביצי הזכר של אותו המין. (לט) ש"ת ק' ושם הוספות. (ע) גם ככ"פ על שם ר"ש אולם ברו"ץ בקיצור בשם ר' האי' ולשון התשו' לשון ר"ש. וע"ל פרק י"ב הערה ד'. (עא) העיטור מכיז בזה דברי ר' אחאי ואמר "ולישנא דר' שירא בקיט ואיפשט מילין על ר' שמעון קירא דאמר אכול ברישא מההוא דמנטר" וצריך להגיה שם אהרי זה' דלא קם לית אטעמיה דר' יהודאי. והנה ככה"ג שלפנינו כתובה שיטת ר' יהודאי.

להלך ב"ש שני וירבק בשיירא. כך ראינו אס יש סכנה בשבתו שם מפני חיה יש לו רשות להלך. אלא מעיקרו צריך להשוב בעורו בישוב איך ישבית בשבתות ויו"ט (נד). ה"פ. (סד) שיעור גלוח שער חשפה שמותר מוית לזוית. רי"ץ חוה"מ. (סה) אין מוציאין אש מן המים הכין הוא דתיר הוינא דממלאין כוס זכוכית לכנה מים. ומוקמינן לה להרא שמשא. ותולין ע"ג צמר גפן ויוצא מהן אש. גמרי"מ קמ"ה.

ר"ה ויוה"כ. (סו) כל התעניות ואפי"ה יוה"כ מותר לאדם לטעום מה שצריך לטעמו. ולענין שיעור עד רביעית. ש"ת שכ"ד. (סז) אית ליה לתוקע לארוכי ביבכות כמו דמאריך בתקיעות כמי אנפי הרא דהכין מנהגא במתיבתא ובכל ישראל למיעבר. רי"ץ. (סח) ר"ע אמר שאחר שמסיים בנעילה עושה שלום נופלים על פניהם ומתחננים. לא ראינו ולא שמענו זה כל עיקר. רי"ץ. (סט) ור' שרירי שרר דהלכתא כרבא התוקע לשיר יצא דמצות א"צ כוונה. בהע"ט שופר. (ע) מותר להטמין מעוה"כ למוצאי יוה"כ. ט' או"ח תרי"ט. (עא) כיצד מתודה ביוה"כ הטאנו עוינו פשענו. גמרי"מ קמ"ד. (עב) מאי שיאמר ש"צ במנחה בערב יוה"כ אחר התפלה וידוי. תפלת מנחה של ערב יוה"כ לא אמרו אחר תפלתו ולא שמענו בכבל שהזכיר ש"ץ וידוי בתפלה (נס). שם קמ"ה.

סוכה. (עג) מקומנו אין מצוי לא לולב ולא הדס ולא אתרוג ואנו שוכרין מי שיביא אותו ממהלך ה' ימים ואין באותו מקום לולב אלא דבר מועט. ודאי בשאר ימות החג מיום הב' והלאה יצא ביום א' נטלו חזן הכנסת בשעת ההלל ונתנו לזקנים במתנה ע"מ (להחזיר נו). ה"פ. (עד) ערבה יסוד נביאים שיסדרוהו לכל ישראל לעשות כן מנהג זה שנהגו לעשות כך מבלי יסוד ותיקין (מ). ש"ת ש"י. (עה) ר' שרירי לא גרים הדין בעי' אלא ר' נחמן א' נעץ קונדיסין באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג ד"ה כשרה ופסק כן. רי"ץ. (עו) כל זמן שנטולין לולב אין אומרים הושיע' נא. הקפת המזבח לא היה הילוך סביביו אלא עמידה באולם הם עומדים סביביו ואין לישראל להכנס בין האולם למזבח. רי"ץ.

מילה ועבד. (עז) ישראל שנשתמד ויש לו אשה ישראלית ונולד לו בן ממנה. כך הראוני מן השמים שמותר למולו בשבת. ש"ץ ג' ה' ה'. (עה) ידיר מבטן זה יעקב וכשבאנו לברך על קדושת השאר והתימת צאצאיו באות ברית לא תמצא באברהם וביצחק כ"א ביעקב. ע' ידיר. (עט) ראובן נשא אשה וקנה לה שפחה מצרית ונתעברה השפחה. עד שילדה בן והביאו אותו לבית"כ כדי למולו. והורה שהוא בנו. ושחרר את השפחה. ונתגירה ומת בלא בן מאשתו. שורת הדין שאין אותו הבן פוטר מן הייבום. אלא מיהו יש בדבר חלוקה בין נאונים אחרים וכל כי האי. תורת משוחרר עליו ומר ר' אליעזר אלוף דמן

(נג) בשבחה"ל ר"ס הובא כפסק זה בשם ר' ישעיה. (נג) עיין ברי"ף בגי' הא דר' אסי ביצה כ"ב. ונראה דהגאון פירש דרק כלים אסרו לגמר אבל בבית לעבורי וזמחא דבר השות לכל נפש הוא ולית ביה פלוגת' ועיין רש"י כתובות ט'. שפ"י על הא דלהניח מוגמר ביו"ט לעשן כלים. ובמנהגי סוכה ס' הביא משם ר' האי דרק לגמר פירות לאכילה מותר. (נד) הדין עצמו דבמקום סכנה מותר לילך בשבת ויו"ט הובא בכלבו סוף ה' עירובין והוא ע"פ הש"ס עירובין מ"ה. (נה) ברי"ץ ע"ש ר' האוי וע' בטור או"ח תר"ז וברא"ש סוף יומא. (נו) בקיצור בש"ת ש"ג והובא בטור או"ח תרנ"ח. ובכ"ה הלשון "אבל ביום א' צריך אדם שיהיה לולב שלו שאינו שאל כדי שיצא בו דת"ר אין אדם יוצא בלולבן של חבירו. (נז) גם בה"פ ע"ש ר' ש'. וראש

אספמי שאיל האי מן קמי ר' פלטי ומר ר' נטרונאי ושווהו כמשוחרר. אף הרינן בן. אומדן דעת שאין בו עכשיו עכרות. ש"י ג' ו' ט"ו. (פ) ר' היה לו עבד ושפחה והולידו בן עמד ר' ונטל את הבן והכניסו לבית הספר וקרא תורה נביאים וברכו לעבד ושפחה זו ברכות. כך ראינו. לא יפה עשה רבו שלמדו. ולא יפה עשו אותן ישראל שברכו לא נפיק לחירות. שם כ"ט. (פא) כד מהלינן ינוקא בט"ב לא מהלינן בשחרית משום דאמר קינות. שש אנכי על אמרתך. שמרו אמרתך ובריתך ינצורו מה כאן ברית אף להלן ברית אלא משהינן עד מנחה כדאמר נחמות וביה"ב בין שחרית למוסף ובריה בתר דצלותי דשחרית. דאיפטרית מקמי דליתקע בשופר. א"ו. ה"ב. קצ"ח.

או"ה. (פב) שש' כל שנאכל כמות שהוא חי. ובקדירה ש"ג או בקדירה של ישראל חס ושלום בקדירה של גוים אלא בקדירה של ישראל אף בבית ישראל אסור אא"כ סייעי ישראל נט). ה"פ. (פג) פ"י איתרא שעל הקשת קרו רבנן המצא. ה"פ. (פד) השוחט בב' וני מקומות כל זמן שלא הגביה ידו כדי שהיה ושחט מקצת סימנין במקום זה ומקצת במקום זה בצירוף רוב כשרה דלא בעינן מפורעת נט). ג"ה שעי"ו. (פה) ר' שרירי בני פקועות היו לו ולא שחט א' מהן אלא המיתן בקופיין בין קרניהן והאכילום בחופה ג). א"ו ח"א ת"מ. נדה. (פו) נדה שאינה יכולה לטבול מחמת צינה ומפני סכנה. לא מצינו לנדה תקנה כל עיקר אלא בטבילה אבל להשתמש בבית. והיא נוגעת בכל. ולהתפלל. כיון שרחצה אע"פ שלא טבלה. ש"ת קס"ט. (פז) מי שרחץ בט' קבין אם מברך על הטבילה. אין מברכין ה). ש"ת ו'. (פח) כל מלאכה שהאשה עושה לבעלה. היינו במקומנו מחמירין. שלא יגע אדם במשכב ומושב. עד שקמו תלמידים בזה"ו ובקשו לשנות. ויעשו סיג לתורה ויחמירו בו. נמו"מ מ"ד. כלאים וחלה. (פט) אסור לתפור בגדי צמר ופשתים ביחד אפי' במשינו). ש"ת ס"א. (צ) חלה גדולה שנתנית לכהן מותר לקרות לה שם ב"ט של פסה. שלא אסרו אלא בחלה של איש וחלה של איש בא"י לא יקרא שם עד שיאפה ובשאר ארצות לכתחילה כך ראוי לעשות לא יקרא לה שם וכך המנהג אבל אם טעה וקרא לה שם מותר לאפותה. ש"ת קס"א. (צא) תשו' מה שלא נתעשר נקרא טבל ומה שיצא ממנו הראוי לו נקרא מעושר וודאי ומה שיהיה ספק אם נתעשר נקרא דמאי ומה שיערב בלתי מעושר עם מעושר נקרא מדומע. כו"פ פ"ב. קידושין אישות וכתובה. (צב) המאירס בלא ברכה חסר את אירוסין ברכה שהיא מצוה. רא"ש כתובות פ"ק. (צג) מאן דקדיש איתתא מהני נשי דאיסור קדושה. וכתב לה נט. כך ראינו שאילו הקידושין שקדשה בהן לטיבועין נתנו נד).

התשו' בש"ת מרי שמואל ין הפני. (ע) גם דעת הר"ת כן שאף בביתו של ישראל אסור כנגד דעת ר' אברהם בן דוד המובאה בתו' ע"ז ל"א ועי' פ"י הרמב"ם במשנה פ"ב דע"ז. (עז) מה שפירש הגאון "למדתנו רבינו" א"ל ר' זירא כמעשה זה שישית למדתנו דלאו מתניתין כבי' בני אדם וסכין אחד. אלא בני' סכין ובי' בני אדם. והנה לפנינו בש"ס "למדתנו רבינו" שייך חפ"י הזה ג"כ יפה וכ"ג רש"י. והתו' חולין ל"א: הביאו ג"י הכה"ג למדתנו ולא ראו לפרש לדעתו כפ"י רש"י (וצריך להגיה בתו' "ובה"ג גרים למדתנו "כי כן כתוב בכה"ג וכן מוכח מדברי לפי"א אמרנו שבראבי"ה כ"ו אית' ראשית התשובה ע"ש ר' שרירי ור' האי ועי' א"ו ח"א שעי"ה. ג) כצ"ל שם ותובת "בן" לפני ר' שרירי טעות הוא כנראה. (נא) כבינו"ג ע"ש ר' שרירי וברוקח ע"ש ר' האי והתשו' איתא בתשו' הר"ף ועי' ש"ת קע"ה. (נב) בתמים דעים קל"ד ע"ש ר"ש. (נג) כן הגי' בכ"ה. (נד) כשי"ג ג' ג' ג' נשמטו הראיות ויתר הביאור. (נז) דברו ר' יהודאי

ג"ה י"ז. (צד) ושי' מצינו בס' שטרות שתקן ר"ם בן ט' שנים וים א' שקידש . זקוקה ליבם ובהלכות דמר ר' יהודאי . קטן שקידש אין חוששין לקדושו . אנחנא הכין נמינ' כדמרש בהלכות דמר ר' יהודאי . ואנו רואין כי הדברים הללו מזויפים על מ"ר ר"ם ז"ל (ס). שם י"א. (צה) לענין מניקה שמת בעלה הלכת' כרב ושמואל . צריכה להמתין כ"ד חדש . ש"ץ . ד' ד' ז' . (צו) אשה שהכניס' לבעלה עבדי צאן ברזל ובגדים . וקבל אחריות . וירא שמא יאבדו מלת' פסיקת' היא בתלמוד שאין לו למכור . אלא אם כן היא שבני אותה העיר כולן מוכרין את תשמישיהן מפני שמתיראין משוד או מנלות . שם ה' . (צז) אשה שהיא יושבת תחת בעלה ואומרת גרשני . כך ראינו ששורת הדין היתה שאין מחייבין הבעל לגרש אשתו . ואחרי כן רבנן סבוראי כשראו חכמים שבנות ישראל הולכות ונתלות בגוים לישול להן נישין באונס . תקינו בימי מר רב רבה ומר רב הונאי למורדת . שכל נכסי צאן ברזל שהכניסה לה משלה משלם ומה שכתב לה ועל עצמו לא ישלם וכותב גט ויש לה ק' ורי' ובזאת אנו מתנהנים היום בני מאות שנה ויותר (ט). שם ט"ז. (צח) מי שקידש אשה וקודם שישאנה . והוא מבקש לגרשה כך ראינו שאם כתב לה כתובה יש לה עליו עיקר כתובה שהוא ק' ורי' ונובה מבני הורין ואם לא כתב לה כתובה אין לה כלום (ס). ג"ה י"ח. (צט) ומאן דאיכא עליה כתובת אשה וב"ח ומית חולקין בשוה . ואי ליכי אלא חד לב"ח יהבינן ליה לאשה לא יהבינן לה . ואיכי דתמהין . ומאן דהוי לה ולא שייך במאי דלקיטין רבנן מן רבוותא . חשיב דאשה לית לה למיטרף ממשעבדי ולא מתקרמה כתובתה על חוב ואע"ג דקדימה בזמן וליתא . אלא רבוותא כלהון הכי אימור מן שמהתהון דהנימי היכי דומן כתובה ושטר חד הוא (ס). ש"ץ ד' ד' ל"א. (ק) אלמנה שנתקדשה ונישאת קודם שישביעה . אע"פ שנשאית לאחר יש לה להשתלם שאר כתובתה ומשביעין אותה . שם מ"ג. (קא) ? מי שנשבע שאשתו זו לא תהיה לו עוד לאשה ואין לו ממה שיפרע כתובתה . הדין כדברי האשה ואין עליה להתגרש עד שנשתלם כתובתה (נט). שם מ"ד. (קב) ראובן נפטר ויש לו עליו כתובה מאה זהו ואין לו עתה אלא י' זהובים . כך ראינו אין נותנין לה אלא בשביעה . ואפי' אחד ממאה פרעון מיקרי (ס). שם מ"ה. (קג) אשה שנתגרשה מבעלה ויש לה ממנו בנות קטנות והלכה ונשאה בין אלמנה היא ובין גרושה היא הבת אצלה . אכל וודאי אם הגדילו ובעל אמן אינו נאמן ויש פנים לחשש . יש לו למחות ולומר . שמרי אותן ואל יהיו אצל אשך (ס). שם מ"ו. (קד) הכין

בכה"ג (ה) ווינן דף מ"ה ע"ד ועי' בתשרי ח"א דף כ"ח ששנוים בקיצור בהלכות קצובות . (ט) כבר אמרנו שמה שהביא בהג"ה אשרי פ' אע"פ בשם גאון שאין לה ק' ורי' אפשר שכיון לתשו' הכתו' כה"ג פ"ט. והתשו' שלפנינו מתנגדת לזה ועי' שם ברא"ש והגה צ"ל בימי מר רב רב' ומר ר' הונאי וכ"א בג"ק צ"א . ובכה"ע"ס איתא . כתשו' בשנת תתקס"ב לשטרות . ומר ר' הונה ואיהו דאמר כנתא איהו תני הויא דאשה קנית . (ס) בקיצור ש"ץ ד' ד' י"ט . (ס) בכ"ה ע"ש ר' האי ובאמת הביא הר"ף פ' הכותב עיקר דין זה בשם ר' האי דשרר לר' אברהם קבסאי ועי' ברא"ש שם . ואפשר שהאב ובנו השיבו כן . כי בח"ג קמ"א התשוב' ג"כ מר"ש . ד"ה תשובות בענין זה וכל אחת משונה מהבית . ג"ל מ"ד וש"ת ע"ה על שם ר' האי ועוד בג"ה ש"ש ושמ"ה . ואולי התשובה בש"ץ לפנינו לוקחה מתמצית ג"ה שמ"ה . אולם יכול להיות שגם ר' שריר' כתב דין זה . (ס) בענין זה תשובה לגאון אחר בש"ץ ד' ד' ג"ט ופסק "דאם לא נשאר שיעור כל הכתובה יתנו לה החלק בלא שבועה" וזה הוא שזכרו לפנינו בשאלה . ומצאנו למקצת גאונים והנה בסוף הפרדס (דפוס ווארשוי) דף ק"כ ע"ג כתובה תשו' על שם ר' שריר' ורי' האי ותובאה לפניהם דעת אלה הגאונים והשיבו (ר"ש ורי' האי) . תסמכו על האי דתנן אין אלמנה נפרעת מן היתומים אלא בשבועה . והיינו כתשו' שלפנינו שאף אם תקח מקצת תשבוע .

חויני דמרדות דאיתת' לא מפקעא לה לירושתה מן בעלה ואין לזו ממנה ולא מיבעיא היכא דמררה אלא אפילו היכא דאיחייב מן דינא לנרושה . שם ג"א . (קה) והלכתא ארוסה שנשלו לה נכסים בין משנתארסה ובין עד שלא תתארס ומכרה ונתנה ואח"כ נישאת אין הבעל מוציא מיד הלקוחות (ס). שי"ן ד' ו' ט"ז . (ק) יבמה תפסה מקצת כתובתה ואומרת ליבם איני מתיבמת עד שתכתוב לי כמות כתובה שכתב לי אחיך . מורדת היא והוי בהו שאילות ר' הילאי ותשו' אחרות . הכין הוינא לדברי האומר יבמה היא מורדת ואת מורדת ובתר תקנתא בימי רבנן סבוראי מנהון אמרין דאף הדא תקנתא עבדינן ביבמה . לאפקי כל מה דתפיס' ולהת גט לאלתר ומנהון אמרין דלאו . ואנחנא הכין עבדינן ואף אנתון הכי עבירו דמכל פנים ליכא כח לבטולי להא כתובתא (ס). ג"ק צ"א . (ק) בתשו' שאילה . כי אמרין לא ניתנה כתובה לגיבות מחיים בעיקר כתובה דבעי למישקל ומיפק אבל כי טעני הב לי מאי דכתיב בכתובתי דאיעבוד ואוחיב תחותי ואישמעך דינא הוא דיהיב לה כל מה דכתיב לה . בהע"ש שובר . (קה) נמלכין במורדת קודם הכרזה . רא"ש כתובות פ"ה .

גיטין ויבום . (קט) מי שכותב גט ומבטל מודעא צריך ביטול מודעא קנין . כך ראינו שאותו גט כשר . שאמר בפני עדים בטלת המודעא וא"צ קנין וכן הלכה (ס). שי"ן ג' ב' ה' . (ק) המפקיד גט ע"י שליח לתת לאשתו לזמן קצוין אם נתנו בתוך הזמן בטל לאחר הזמן כשר (ס). שם י"ח . (ק"א) ומצאנו בספרי ארוננו ר"ס שאומר לשליח הוי לן שליח . ואית לך רשות' לשויי שליח ושליחא דשליחא . הכין הוינא דהכי מנהגנו ומנהג אבותינו מיזמי תלמוד ומשנה . הלכך לדילכון אין השליח עושה שליח אלא בביד אבל לדילנא עושה שלא בביד בתוך מצריי בכל . ומן הרין נהנו לרווחא דמילת לאסתלקין מספיקא לדלא למיהו ערער ולא פגם . שם ל' . (קיב) נפלה לפני יבם משומר אין לה תקנה עד שיחלוץ לה אותו משומר (ס). שי"ן ג' א' כ"ח . (קיג) ג' אחות יבמות שנשלו לפני ב' אחין . איזה מהן הולצת מופין את הראשונה לחלוץ וכו' (ס). שם מ"ג . עדות ודיינין . (קיד) במקום שאין דין קבוע . יתפשו לפני הזקנים והתלמידים וטובי העיר . ולא רצה . ויש באותו מקום בי דואר של גוים שאינו מקבל שוחד . יש לאותן זקנים ותלמידים ואותן עדים שילכו לפני שופט של גוים ויעירו על החייב . כך ראינו שיש להן רשות ומצוה לעשות כך אפי' היה הגנול גוי והגולן ישראל (ס). שי"ן ד' ד' . (קטו) ג' דיינין ובי מהם קרובים דובינו דרתא דנברא למונות איתתיה וכתבו פסק דיני ויהבו בידא דלוקח דלהוי בידא לזכו . א"כ הוא דלאו לעדות חתמו השטר אלא כאדם שכותב כתב ידו . לא

(ס) בתשו' ר"י מיגש ע"א הרין ע"ש ר' שריר' ובג"ה תכ"ז בקיצור . (ס) שי"ן ד' ו' ט"ז כתוב בכ"ה ר' שריר' ואולי גם סי' ט"ז וממנו . (ס) גם ר' האי פסק כן בג"ה רע"ז ושם כתב טעם פשוט ולא עוד אלא שאם היו ב' גו' יבמות 'ועני' שי"ן ג' א' מ"ג . (ק) כתובה ממש בזה הלשון בג"ה כ' ורק סוף התשו' בראיה מן הש"ס . נעדר לפנינו וס' רע"ה בג"ה קצת סיגנון אחר ואולי היא לר' האי . (ס) בכ"ה חסר שם ר"ש בראש התשו' ו"ל שאינה ממנו שס"י זה הלכה מקובצת . (ס) בבהע"ש גט חליצה ע"ש ר"ש ואולי היא קיצור מתשו' ארוכה . (ס) הגאון מוסף . הר"י שפירש השמועה שהראשונה צריכה לחלוץ שתוא מצוה ועיין בטור אהע"ז קס"ה וע' סי' ק"ו לפנינו . בג"ז סי' צ"ו תשו' ל"ש באלמנת משומר שלא מצאה האח שרצה לחלוץ וכו' אח אחר ובקש ממון וחלץ ואח"כ בא האח הראשון ושאל הירושה שתפסה האשה . והשיב הגאון שלא היה ליטול כלום אם לא נשבעה . אכן מלשון התשובה וממה שהוזכרה בה 'הישיבה'

הפסירו הלקוחות כלום. שם ח'. (קטז) ? כך ראינו כי בומן שהעדים שבאים לב"ד ומעדין הן מפי אחר אין גובין ב"ד בעדותן ממון. ולענין זה שהוא יוצא למדה"י יש לו תקנה שיבוא לב"ד או לפני האנשים שמוכנים לשפוט בין העם במקום שאין ב"ד ממונה ויעיד עדותו. וכותבין. וכשיבוא בעל דין דנין בו כאלו מעיד בפניו. שם כ"ט. (קיז) אם כתיב בהרשאה דון ואפיק לנפשך ואין כתוב בה כל דמתעני ליה מן דינא עלי הדר אין הנתבע יכול לפוסלה בכך וכ"ש שאין יכול לומר לאו בעל דברים ידדי את. ט' ה"מ קכ"ב. (קיא) אם היה מומחה לרבים דן אפ"י יחידו. כ"ו נחמן דוקא. או דלמא היכא דנקיט רשותא אע"ג דלא חכים טובא. הכין הוינא דמומחה לא הוי אלא חכם גדול דחשיב בדורו כ"ו נחמן. בקי דברר משנה ומאי דאמור בתלמוד ובקיע נמי בשיקול הדעת. ומעיינ כמה שני בדייני ומנסי ליה ועיקר לשון מומחה ניסוי הוא (קט). שם ל"ה. (ק"ט) ג' דייני דהוו תרוין מיניהו קרובים כשרים לדון או לא. הכין הוינ. דבעינן לכתחלה ב"ד נוטה. אבל אי עבדי הכי ויתבי שנים ראויים וא' שאינו ראוי דיניהם דין (ע). שם ל"ו. (קכ) לא נהנו בישיבות ברצועה של עגל אלא מביאין חבל אמיץ של פשתן. וכופלין אותו. וב"ד תולין אבנטו בצוארו ושליח ב"ד עומד על ראשו והחבל על כתפיו ומקרין הלוקה מעין שהוא לוקה עליו על לא טובה השמועה י"ג פעמים על צדו הימני. ומקרין ואח"כ מתירין את ידיו ועומד ואומר חטאתי עויתי (ע). ג"ה ת"מ. (קכא) מי שלא מלאו לו ט' שנה מהו שידון. הא מילת' תמא הא ר"א בן עזרי' קם בנשיאות בן י"ח. ולענין מנודה מהו שיעיד אנפא דפסלנות' ידועות אי לית בהו חד' מנהן מקבלי שהדות'. גמ"מ קל"ט. (קכב) ורובא דרבנן דוקא הכי גרסי' בהדיא האי סמי' באחת מעיניו דהוי בשכבותיה דר' יוחנן דהו' דאין דינא וקא שביחין ספרי דמסי' נדה דכתיבין מן ספי מאתן שנה והכי מפרש האי סמי' מאחת מעיניו. רמב"ן מלחמות סנהדרין פ"ה.

נדרים ושבועה. (קכג) מי שנשבע שלא לכנוס לזו הבית מותר לשלשלו בחבלים או לא הכין חוינן דמאן דעביד הכין לא נתחייב משום שבועה בטוי (ע). ג"ל. כ'. (קכד) ושבועה האדינ' דרבנן היא אפכינן. דאית חילוף בין גאונים. ודקא מסתפקא לך מילת' משום דשבועה דקא משבעינן השת' גזירתא. והא לא קשיא דכל שבועה דמדאוריית' מחייב עלה. אע"ג דבאלה משבעינן דאורייתא היא. לא אפכינן. וברבנן אפכינן כדניח' ליה לנתבע (ע). ש"ץ ד' ה' ג'.

הקדושה" ותקנו הגאונים" נראה שהיא מא' מרבני צרפת וע' הערה לפרק ט'. (ס) כס' התרומות שער ס"ב בשם ר' שרירי, ועיין ג"ה ר"ג. — אחריו התשו' זאת בש"ץ כמה תשובות ואולי איזה מהן מר' שרירי. והנה בתוכן ס' ט' בדון "ראובן נסוב ברתא לש' ולוי אחי אבי אמו של ראובן שמעון ולוי מעדין זה לזה. הא מילתא בהדיו אסירי בגמרא" נראה שנתקצרה התשו' והיא ראוי כאן הראיה מסנהדרין כ"ח. דמאן דאסיר שלישי בשני. ואח"כ בא לשנינו מאמר אחר מגמ' שם כ"ח: דאמר ר' חסדי' אבי חתן ואבי כלה וכו' — בתשו' ס' ז' ו' שם פסק דעדים כשרים שחתמו בשטר בין הפסולים השטר, כשר הוא כפסק ר' גמרונאי בח"ג ל"ט ועי' אולם ר' האי פסק דצדיקין ב' הכשרים להיות חתום זה אחר זה ואז השטר כשר. ג"ה רע"ז ומב"ץ ב"ב דף קס"ג ודעת ר' שרירי שרק אם הקרוב חתום כרישא השטר כשר. ש"ץ ד' סנהדרין מ"ג. ע' שם בש"ץ ד' ז' ל"ז אית' תשו' קצרה "דמומח' שאמרו אפי' יחידו כגון ריש מתיבתא אבל כל דיני אסיר" ואולי היא קיצור מתשו' ר"ש קי"ח שלפנינו. (על) בא"ח ע"ב ית"כ בשם ר"ש ובתשו' ח"ב דף מ"ג בתוך תשו' ר' האי. (ע) אית' בג"ה ב"ג. (ע) בג"ה שפ"ז.

(קבה) דוקא חבלות אין משביעין אשה אבל הלואה ופקדון וגול. מזימינין לה לדין עם בעלה אם הודה אלא שאין לו עכשיו משביעין שניהם שמא עשו קנוניא. ואם כפרה נשבעין כשאר בני אדם. בהע"ט מלוה ע"פ. (קבו) ושש' הא דאמרין הלכה נזקקין לאלהי ישראל ופותרין בהרטה וקשוי' לן הא דא' ר' אסי אין נזקקין לאלהי ישראל ע"ד. ג"ל מ"ג. (קבו) מי שנשבע שלא יכנס אצל אחיו לבקרו. מת אין זה לבקרו נכנס ומותר ליכנס לבקרו. ג"ל כ"א.

טוען ונטען. (קכח) ר' מנר חצר לשי' ונכנס לוי בקבלת אחריות אתא יהודי' אייתי' ראייה דאית ליה חלק בהאי חצר. אתא שמעון לגבי לוי. כיון דידע האי אינש הכין אמר לא אמכור חלקי עד כ' ועד ל' ברמיז. הכין חוינא. יהודה לא מחייב מן דינא למשקל דמי האי חלק. ומיחוי' שבה דאית ביה. שבה דמחמת הוצאה דהנפיק שמעון על ארעא. מחייב יהודי' לשלומי ליה לשמעון מן ממונא. אבל האי שבה דאשבתת ארעי' ממילא לא מחייב יהודי' למיתביה לשמעון ושמעון גבי ליה מן לוי ע"ס. ש"ץ ד' ו' י"א. (קכט) ערכי עלי וחור וא' ערכי עלי ואין בידו אלא ה' סלעים ב"ה מאוחר מה שקדם וגבה מה שגבה גבה הנ"מ בהקדש שאין הקדש מוציא מידי הקדש אבל הדיוט מוציא מיד הדיוט, ולפיכך מה שגבה לא גבה והנ"מ במקרקעי אבל במטלטלין מה שגבה גבה. משום דלית להו קלא ע"ו. רי"ף כתובות פ"י. (קל) כתב ידו ואמר לעדים חתומו ומסורו ה"ה כשטר וגובה משועבדין ואינו נאמן לומר פרעתי אבל אם חתם בפני עדים ולא נתן רשות לחתום נאמן לומר פרעתי. גמ"מ צ"ח. (קלא) כתר דאשתבע אי אורי מדעתיה בתשובה דעבר אינו נפסל. אין לו להשביע על הודאה שעשה מתוך תשו' ובשבועה ראשונה נפטר ע"פ. בעה"ט מלוה ע"פ.

שטרות משכון ריבית, מכירה ומתנה. (קלב) מצינו הלכה קטועה בה"ג שטר שחתומה בעדים אי ברישא נחתם קרוב עשו לו כבוד וא' בסוף. בטל שטר ואין בו ממש. פי' חלטאתא ואדרכתא והנפקעת). ש"ץ ד' ז' כ"ז. וכ"ח. (קלג) שטרות שהן כתובין בכתב יד המלוה. כשטרות דעלמא. אם הוחזקה חתימות יד עדים. שם ה'. (קלד) שטר שחתמו עליו ובאו להעיד נמצא א' מהן יודע לקרות והא' אינו יודע לקרותו. כך ראינו אע"פ שלא כדן עשה שחתם. שטר כשר הוא ע"ס. שם ו'. (קלה) בקירוואן כותבין נאמנות לאשה אע"פ שהלכה כאבא שאול דמן היתומים לא תפרע אלא בשבועה פ"ז. ג"ה א'. (קלו) משכן הצירו ביד חבירו ונתן לו דבר קצוב בנכיתי' בכל שנה ואח"כ חזר בעל החצר. ושכר את הצרו ממנו. ולאחר כמה שנים החזיר לו החמישים וזוים וכבר היה נוטלן ממנו ג' זהובים בכל שנה. כ"ר שאסור לאכול בנכיתי' ואף בקציית' אסור. ש"ץ ד' ב' ב'. (קלז) ר' יהוב מידי לשי' מטלטלי' ומשך שי' המתנה ובהר יומין אתחרט ר'. כך ראינו ששמעון קנה מתנה זו. לפי שקניית הבריאים נחלקות למחלקות וכו'. ש"ץ ד' ג' כ"ח. (קלח) המוכר שטר לחבירו וחזר ומחלו וקא הדר

עד הרשב"א והריטב"א בנדרים הביאו קצת דברי התשו' בשם ר' האי ועי' איי הים קל"ז. ע"פ הפי' שכתוב בסוף התשו' דחכיר בה שאינה שלו וכו' שבה אין לו בשבח דאית ממילא כתוב ברי"ף ב"מ פ"ק ולא הזכיר שם הגאון. ע"ו ג"ס ר' האי כתב כן ועי' ש"ץ ד' ו' י"ד וג"ה ט"ז וקצ"ו והערת ג"ה דף 345 אולם התשו' הובאה בכהע"ט ובס' התרומות שער י"ג. א' ע"ש ר"ש ועי' ש"ת קל"ג. ע"ה הובאה בסוף חו"מ פ"ז. ע"ה לפנינו באריכות קצת בבב"ג פ"ה ע"ב. ע"ה עי' ג"ה רל"א. פ' בתוך תשו' ר' האי. ע"ה בכי"ה ע"ש ר"ש. 33 הדין דהיב' דאיתא

לוקח עליה דמוכר אינו גובה ממנו אלא אותן דמים שנתן לו פ"ח. ש"ץ ד' ו' ט"ו.
 (קלט) מארי ארעא מעכב אמרי בתי אבל מרי בתי לא מעכב ור' שרירא הויב
 בתשו' לא אשכחן דמרי בתי מעכב. בהע"ט מכירת קרקע.

שותפין ושכנים. (קמ) ר' יהיב עיסקי לש' על מנת שהיו שני שלישי
 הרווח לראובן והשליש לש' ויטול ש' שכר עמלו ומונו. הכין חזינ' דא"כ הוא
 דארי ראובן תרי תלתי מהפסד כי הויב דשקיל תרי תילתי משכר. ויהיב ליה
 נמי שכר עמלו. שפיר דאמו. ודכתתון משמיה דר' מתתי' אנהנא לא סבירא
 לן דר' מתתי' גאון כתב הכין. ואי איכא למימר דלאו הכי מיפרשא הא כבר
 נקיטי רבנן פירושא דרבנן סבוראי דבתר הוראה והכין אמרו פ"ב. ש"ץ ד' ח' ה'.
 (קמא) ר"ש שנתתפו הטיל ראובן ק' וזוים ושמעון ג' זהובים. כך הוא הדין שאין לזה
 בשכר יותר מזה. שם ב'. (קמב) ב' שותפי חד מנהון יהיב באשראי וכד אתו
 למיפלג אמר האי הוה מיטרח בעיסקי אית לפלוני גבאי כך וכך אי נמי האי
 חפין פקדון הוא לפלוני הכין חזינא. הני תובעין לא צריכין ראיא ולא שבועה.
 אלא כד משתבע ההוא דקא טרח בעיסקי דכך וכך איתיה ליה לפלוני. מתחייב
 להון. שם ח'. (קמג) אפי' הלך הישראל [הבא מחמת גוי] והתפיס בעכו"ם עד
 שבנה כנגד החלון בע"כ יכול למחות אפי' לאחר כמה שנים דשלא כדן עשה
 ואע"פ שא"צ לאויר החלונות יכול לעכב עד שיפייסנו בממון. בהע"ט מודעא.

נזקין. (קמד) והא דאמר רבא נזקי שור בשור. גובין אותה בכבל הכין
 פירושה. מילתא דאית בה חסרון כים גובין. אבל קנסא שהוא יתר על מה
 שחסר את הכיס לא מנבינן. ש"ץ ד' א' י"ו. (קמה) החובל בחבירו ונתחייב נדוי עד
 שירצה את חבירו והגחבל לא רצה להתפייס או שבקש ממנו ממון הרבה. כך
 ראינו. באשר אין קנסות נגבות כאן יעשו תקנה לנדות את החובל עד שיפייסנו
 . ולא עשו כן להיות תקנה שלהן חמורה מעיקר הדין משערין ב"ד בלבד לפי
 דעתם. שם י"ט. (קמו) ישראל שאנסהו ליסמים או נגב ממנו וישראל אחר
 קונה אותו ואמר לו טולי מה שהוצאת בו והחזיר את שלי. כן ראינו כי כמה
 פנים יש בזה. כי יש מנהג במקומכם שהקונה מלסמים. מחזיר לבעלים ונוטל
 מה שהוציא. חייב כל אדם לבלתי שנות מנהגותכספן. שם ד'. (קמז) אף
 על בושת דברים מנדין אותו עד שיפייסנו כראוי לפי כבודו. רא"ש ב"ק פ"ח.

נחלות. (קמח) והלכת' בריא דכתב כל נכסיו במתנת בריא אע"ג דלא
 שייר כגון דקנו מיניה לא מצי מיהדר. ש"ץ ד' ג' כ"ג. (קמט) ש"מ שאמר
 ידור פלוני בבית זה. לא אמר כלום עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו
 ור' שרירי אמר מפני שלא אמר ידור בו כך וכך וידור בו משמע שעה אחת.
 בהע"ט מתנת ש"מ. (קנ) ר' תבע ש' אחיו לדין ואמי כרמים הגיח אבא בירך
 בשעת פטירתו ואמר ש' הכרם נתנן לי אבא במתנה כך ראינו כיון שמורה שמעון
 שהנכסים של אביהם היו עמדו בחוקת היורשין. גמ"מ קמ"ו. (קנא) כתב לה
 קרקע כ"ש ומחלק לפניה והיא שותקת אבדה כתובתה כשמואל ור"ג וכן בתשו'
 לר' שרירא גאון. רמב"ן מלחמות ב"ב פ"ח.

לעסקי בעינא גבי מותמא בלא שבועה הובא בני' פ"ט דבי"מ בשם ר' האי. פ"ג בכיוץ ע"ש
 ר' שרירי וכן הביא הרמב"ן במלחמות פ' הגזול בתרי שיטת תשובתו דאף אם יד גוי באמצע

פירושים. (קנב) מרדכי מוכתר בנימוסו היה פד). ג"ל י"ז. (קנב) ותחצב אחותו מרחוק ע"ש שכינה נאמר. הוי יודע כי שכינה בתלמידים ואור שוכן ביניהם ואותו האור נקרא שכינה והחכמה עצמה היא אחת השכינות פס). ג"ל י"ח. (קנד) מגדל הפורה באויר ואותן הלכות שהיו שונין בו מהו ניהופס). ג"ל י"ט. (קנה) פ"י האי ברית דעם הארץ אסור לאכול בשר. מותר לנחרו פס). ש"ת כ"ג. (קנו) פ"י כמה מעלות במעשר בקודש ובתרומה בהאי שיטה דחנינה. ג"ק ע"ב. (קנז) הכא אית קדמנא במתיבתא דכלה באדר שנת רפ"ד עסקינן. מ"ש דשבקא עד הכא ופ"י עד הכא בגפת ומלח וסיד וזרעים ומחרישה כולן נירי דשכיחי היוקא אינן. גרמא דגירי יש בה קושיא. ואמרינן מודה ר' יוסי בכלי פירקן. ואמרינן ר' יוסי לדבריהן דרבנן קאמר לדידיה אפילו משרה וירק לא בעי רחוקי. בהע"ש מודעה. (קנה) וז"ל ר' שרירי בתשובותיו א"ר פפא כפרא דודי פ"י קנזה היורות והוא מן צבע קורין לו בצמח קנזה היורות והם גזיין והיו בו כמה חברבורות בהרות בהרות כצורות עמודים והיה קצים עובר על קצים ורמו לצבת הנקרא כלבוס. ש"מ ב"ק ק"א. (קנש) דיכופת תרנגולא ברא פס). רד"ק שרשים. (קס) איכי ביניהו רבוע דרבנן והו מה שהחכמים מרבעין בכל השבת כולה ליתן אלכסון לרבוע שלהם לר' אליעזר בעי שלא יהיה ארכה יתר על שנים ברחבה ולרבי יוסי מודדין לה בריבועה ונשכר את הוות. רמב"ן מלחמות עירובין ג'. (קסא) פירוש פלוגתא דת"ק ובן ננס ב"ח מאוחר שקדם וגבה. הלכתי כמאן פס). ג"ק נ"ג. (קסב) נפתח באל ומסוים באל. ג"ה לי (קסג) בו דברים שעשו אנשי וריחו נותנין פאה לירק. ג"ה שפ"א. (קסד) מלא הספל מים מלא לקנא חמת מים כלי עור. רד"ק שרשים. (קסה) כל מעשי בראשית בקומתן נבראו לדעתן נבראו. ג"ה שפ"ג.

ענינים שונים. (קסו) תשו' אגרת כיצד נכתבה המשנה לר' ניסים בר יעקב בר יאושיהו בשם הקה"ק קירוואן בשנת אלף רצ"ח ז). יוחסין. (קסז) תלמידים והם שועלים קטנים. וחולקין על הגאונים אשר חכמתם ופלפולם הוא הדבר אשר צוה ה' את משה זצ"ל). ש"ת קפ"ו. (קסח) אמר הגי' ר' שרירא אני לא כך למדונו רבותינו כוורא מיא ולא חמרא חמרא ולא שכרא וזה קודם שיתעכל אבל לאחר

עשו תקנת השוק והנה מל' התשו' יש לומר שאולי הועתקה מל' ערבית. מד) נראה שגם לפני הפייטן היתה גי' הגאון והערך שרמו עליה ביסודו „ברוכה אסתר בעד"ו. פס) ב' שאלות שאלו הראשונה פ"י המאמר ותחצב אחותו על השכינה ושאלה אחרת (כצ"ל ואחרת דבכלהו כתיב ה') וע' בפ"י הר"ש בובער. פז) אמר שיש מפרשים שפורח באויר היינו למעלה כעמוד מתוח, אף ע"פ שיש ראיות כנגד זה הפירוש ובסי' רל"ג לפניו החזיק זה הפ"י. פח) בג"ה ש"פ וקרוב לדברים אלו הובא בר"ן לר"י פסחים פ"ג בשם ר' שרירי וע' איי הים. פח) פ"י מר' שרירא חובאו בערוך לאלו המלות: גב, גובי דיקנא, טרף, נחש (לא יאכל אדם בצל מפני נחש שבו קנה שבאמצע הבעל ולו ראש כנחש וחם מאד). בג"ה: אספרגוס (שעט). גדף (כה). מדת (לוקחין בידן חלקות. סד). צלף. אבינוי וקפריסין. פרחא שיתא ובוטיתא (עח). שנתות (הו) גמיו (לה). טרכסימון (כד). אלף טפוח גינאות (זו). עוזרוין (כז). פחכי דאופי (לד). צידה (בחן. שפה). שפוי לחן כי טורין (כו). שפוי עדות (לב). שומשמוני גברי (לג) — פ"י כותח הכבלי ע' בר"ן. פט) סוף התשו' בר"י פ"י דכתובות ע"ש ר"ש. ז) על דבר ראש האיגרת והשנה שבה נכתבה ע' הקדמ' הר"ר א. נייבוער בסדר החכמים כותבי קורות העתים דף י"א. ואולי יש ראיה שר"ש לבדו כתב התשובה ואין חלק בה לר' האי שר"ש הביא המאמר „דר' ור' נתן סוף משנה מספרו ש"ל אדה"ר „כמו שמביאין ענין מספר ידוע, וכאשר שאלו לר"ה על זה הספר אמר „לא היו לנו ולא שכיח לנו" גמיוני קל"א, ולא אמר בכיור שזאת היתה כוונת המאמר באגרת דכיצד נכתבה. ח) אית' בריש ש"ן, ומדפיסי ח"ג דהפיסותו גם שם בראש

שיתעכל טוב לשחות עליו מן היין ומן השכר וכל אדם ראוי לעשות כטוב לגופו.
 ע' כוור. (קסט) בני אדם שרוצים למכור מקומותם בביה"כ. וליכא בהא אלא
 תנאי הראשונים דהאי מדינתא דחייבין למיקם בהון דכתיב לא תסיג גבול. המוכר
 קבר אבותיו שהוא בל"ת וכו' וכל זה בקרקע שהוא קנין נמור אבל ביה"כ קדוש
 הוא וזכיני לית ביה אלא דנהגי מנהג שהוא מפורסם כגון דרניל בדוכת' ובעיי'
 חבריה למיתב עליה יהיב ליה מדעם וקיתבי אידך כמנהג ואי ליכא מנהג והשתא
 בעי לזבוגי בי כנישתא ממחא בידיהו ולית ליה רשותא לזבוגיה ולמיתם אדוכת'
 מאן דלא ניהא להנך. אשכול ביה"כ. (קע) א"ר שרירא הני מילי דנפקי
 מפסוקי ומיקרי מדרש ואגדה הרבה אומדנא נינהו ויש מהם שהוא כך כגון דברי
 ר' יהוד' בזאת ליהודה ויש שאינו כן כגון מ"ש ר' עקיבה מקושש זה צלפחד.
 והתלמוד והמדרש הזכירו דעתו של כל א' וא' ואנו לפי שכלו יהולל איש וכן
 אנדות שאמרו תלמידי תלמידים כגון ר' תנחומי ור' הושע' אינו כן לכן אין
 סומכין על אנדוה' (35). אש' ס"ת. (קעא) כתב ר' שרירא ההורג נפש בנה"ז אין
 בידינו לעשותן לו מאומה לא להורגו לא לחובטו ולא להגלותו אלא לימנע ממנו
 שלא להתערב עמו ואסור להתפלל עמו ולהסתכל בדמותו שאסור להסתכל
 בדמות אדם רשע. ופסול לכל עדות שבעולם. א"ו א' ק"ב. (קעב) עשה סימן
 לחרבן שני קע"ב אחר החרבן נשלמו ד' אלפים. כו"פ פ' ג"א. (קעג) האידך העיד
 ר' דוסא בן הרכינס על חגי הנביא (ג). גמו"מ ק"מ. (קעד) מאי איתמר דנקיט
 הש"ס. שם קמ"ג. (קעה) י' דברים נבראו בין השמשות הכתב והמכתב (ד). ג"ה כ"ט.
 (קעו) האי סבא מאן הוא זקן סתם שהיה נמצא באותה שעה (56). ג"ה כ"ג.
 (קעז) שפופרת כך נראה לנו הדבר בזמן שאדם מעמיד אותה. ומביט מהמאור
 העליון שלה צופה את המקום אשר היא נכונה עליו, אבל כשעוקם אותה. צופה
 הוא מקום רחוק כך היה לו לר"ג (ג). ג"ה ש"ד. (קעה) לעולם לא ישאל אדם
 צרכיו בלשון ארמי. ג"ה שע"ג. (קעט) רבה בר בר חנה. תא אחוי לך היכא
 דנשקן ארעי ורקיעי (58). ג"ה י"ב. (קפ) יסורי דרבי ע"י מעשה באו. ג"ה שע"ה.
 (קפא) תניא ותנא תונא מה הפרש יש. הו' יודעין תניא סתם ומיתמר על כל
 מילתא בין אנן תנינה ובין רבנן תנאה. ג"ה ר"ח. (קפב) קמרא שרי. חוטין
 מעשי עבות כשרשרת וכאבנט וקובעין עליו חתיכות כסף וזהב ומדמין אותו לאבנט
 של מלכים ומותר בשבת. והיו ראשי גליות הגילין ללבוש הגורות דאינון קמרי
 ולעמוד לפני מלכי פרס [וזה היה מעשה דרשב"ג כשבא ר' נתן לחלוק. . .]
 ערך קמרא.

ועי הערה י"ח. 35) כיון הגאון על מדרש תהלים צ' אמר ר' יהושע דסכנין אע"פ ספלו עם
 יהודה. לכן ספלו עמו אמר ר' יודן לא העמיד שופט. ונראה שלפני הגאון היה נוסח' שכל
 המאמר ר' יודן אמרו. ואמר ר"ש שזה אמת כיון שמצינו גם בחלוקת הארץ שמעון נטפל ליהודה
 יש לומר שנטפל לו אף בכרכת משה. ועי רש"י דברים ל"ג. ז. ובקדמת ס' מגורת המאור
 ובדוד' ח"ד צד קע"א. 36) ר' אחא שהזכיר הגאון בין הגאונים הקדומין לזמנו הוא ר' אחאי
 כהנה שמו"ך קדום ר' מתתיה. 37) ממה שהביא את אבי אבון ר' יהודה נראה ברור שהתשו'
 לר"ש. ולעיל בהערה פרק ח' אמרנו שאולי היא לר' אחי וצריך לתקן ועי ג"ל קי"ט. 38) תראה
 מפי כמה מדליקין דאין לומר שהסבא הוא אליהו אות' גם בתו' חולין ו'. 39) אית' שם כ"ח
 בקיצור ושם נקט הפן השני. ולפנינו מרחיב הדבור באופן הראשון בח' החשבורת ועי עירובין
 פ"י המשנה להרמב"ם. 40) נמצאה גם בג"ה שע"ד. ולפי שמסופקים אנתנו אם היא וסי'
 קע"ז לפנינו לר"ש או לר' אחי הביאונו התשובות בתוך תשו' ר"ש וגם ר' אחי. 41) באש' ע"ש

ואלה התשובות נאמרו על שם ר' שרירא ור' האי.

תפלה ברכה קריאת התורה ותפילין. (קפג) בזמן שמתחיל ש"ץ בע"ש עם דמרומי המה ועדיין לא בא השמש אע"פ שבא השמש משלים והכין מנהגא דרבנן כדאתרמי ואם אי אפשר וחלה שבת או יו"ט אין לך רוחק גדול מזה ומתפלל הביגנו. ג"ל נ"א. (קפד) חולה שאין יכול להתפלל. אפי' מיושב (פטורג). שם. (קפה) ברכת נר של שבת הלכתא היא. אי על הראשונה מברך. מדליקנן כמה דניח' להון. לא מחייב בשביתה עד דמתקן לכלהו שרני והוי ברכה עובר לעשייתן ושפיר דאמי' נח. ג"ל פ"ב. (קפו) צבור דמעכבא תפלת המנחה עד רמשא אי מצלי בלחש מהו שיוציאם ש"ץ אין בנו כח לפטור צבור בתפלת ש"ץ והמנהג בישיבה שממחרין היחידים להתפלל והש"ץ יורד ואומר אבות גבורות וקדושה וחותר. אשי' תפלת מנחה. (קפז) מאי לתרגומי תרי על חד כגון שקרא אחר בתורה ותרנם אינש עליה ושתיק והדר תרגום אינש אחרני. והשיבו לא על דרך זה אמרו חכמים שלא יהיה א' קורא וב' מתרגמן אלא בזמן שעומדין שנים יחדיו הוא שאסור אבל דבר זה ששאלתם אין בו אלא משום דרך ארץ. ויש בו פגם על הראשון. אבל אם קרא זה בתורה ותרנם המתרגם עליו וסיים ואח"כ קרא שנייה בתורה או שמפטיר בבניא מעמידין אחר לתרגם. כ"י העי. (קפח) בית החיצון כגון קדש ושמע וכ"פ ר' שריר' ור' האי' (ט). מר' קטנות.

שבת ומועדים. (קפט) עגלות תחתיהן וביניהן וצדיהן ר"ה פ"י על הדרך שדרכו בה איתני עולם כגון ר' שריר' ור' האי שפירשוה בדרך ארוכה כמו שכתובה בספרי תשובותיהם. בעה"מ שבת פ"ב. (קצ) ד' כוסות הללו כל א' טעון ברכה (לפניוק). ש"ת ק"א. (קצא) פ"י ג' נשים עוסקות בכצק ג' בני' בצקים (ה). ש"ת ר"ץ. (קצב) הלכת' כוותי' דשמואל חיצונה ושלפנים הימנה שורה א' ע"פ רוחב המרתף שרואה הפתח והתקרה. בהע"ש. (קצג) מקדימין שברים לתרועה דסתמיה דאינש כי מתרע ביה מילת' ברישא מנח והדר מיילילק. ר"ץ. (קצד) במקום שיש ש"ץ מתפללין במוסף ר"ה ביחוד ד' ברכות (ק). ר"ץ. (קצה) אפי' הדם שבסוכה אסור להריח בו למ"ש. א"ת. (קצו) אם קצץ הגפץ והדלעת המדלין הסכוך כיון שלא קצץ בטרם שסכך בהן היה כעושה מן העשוי. ר"ץ. (קצז) שנים כהלכתן ושלישית אפי' טפח היכן מעמידו כנגד היוצא מקום הפתח. ר"ץ. (קצח) ירד לבור כיום טוב להוציא דלי האי נמי צורך נפש הוא ואנו שואבין מים מתחתם שבת אפילו כסוף אלפים אמה (קד). ש"ת קפ"ז.

אישות וכתובה. (קצט) כשמחזיר נרושתו אחר שיקרע הכתובה הראשונה כך מנהג לכתוב במקום שלא נבחה את הראשונה. ש"ץ ד' ר"ב. (ר) ב' אחין שותפין ומת א' מהן ותפשה מטלטלין בכתובתה ואחי בעלה תובע לחלק. הכין

ר' האי — והנה בתשו' מהר"מ אלשקר סי' ק"כ הובאה תשו' בענין זכור ושומר מר"ש ור' האי שהשיבו „כל אחד מהם יש לו טעם חוץ ממעמו של חברו. להודיע כי מה שנכתב על לוחות שניות שמעוהו ישראל כיום מ"ת בסוני. שלא תאמר נשתנו הדברים מחלליה מות יומת וכיום חשבת טעמי' מאי להודיע שבשעה שהותר זה נאסר זה. (ט) ש"ת ק"ח. (ט) ש"ת צ"א לר' האי ועי' ח"ג ת'. (ט) אולי היא התשובה שהובאה לעיל סי' ל"ג. או קיצור ממנה. (ק) ברמב"ן מלחמות פ' ערבי פסחים לר"ש. (ק) בר"ץ ע"ש ר' האי. (ק) הובא בא"ח. (ק) שם איתא וכן אמר ר"ע והוא בסידור ר' עמרם. (קד) באי היס הביא ראיות שהתשו' מר"ש ור' האי.

מפתח לתשובות הגאונים

חוינא דלא רמי שותף לביה. ונקיטי רבנן משמיה דר' יהודאי. דהיכי דשקל זווי בעיסק'. ומית וידוע דוודאי זבנא בהנך זווי דשקל אע"ג דנפלו זווי קמי יתמי הדר עיסק' למריה(קס). ח"ג קל"ב. (רא) פ"י בש"ס וחילוקא בהא דאומר לאשה קדשתך והיא א' לא קדשתני. ח"ג קל"ג. (רב) ר' עוב ממונו ביד אשתו כשמת. והיא נתנה לכל אחד מה שעלה על לבה. כך נראה לנו שלא גבו בני האשה הזאת ובנותיה ממקומות אחרים כתובת האם והיא לא נשבעת בוודאי היה טענה אבל עכשיו מה שנמלו מתחת ידיה נמלו וכבר נודע שהיה לה ירושה מקרוביה המוציא מחבירו עליו הראיה(ק). גמ"מ קל"ח. (רג) את תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי כל ימי מגר אלמנותיך כך היו כותבין אנשי ירושלים. אנתון אי אית לכון מנהג קבוע עבירו כמנהגיכון ואי לא עבירו כאנשי ירושלים(ק). ג"ה שפ"ט. (רד) ואיתשל ר' האי ואביו ז"ל בבת ארוסה וגרושה אם יש לה עישור נכסי. בהע"ש כתובה דמרכסא. (רה) אגן בהא דר' אמי ור' זביד אמרינן וכן היה מנהג באותו מקום שהיו מקדשין ולא כתבו כתובה עד נישואין והאשה כבר היתה מקודשת ונזדמנה לה ליכנס לחופה בשבת ואמרו אתפסוה מטלטלין. ש"מ כתובות ו'. (רו) ב' גונא שתוקי הוו מפנויה שעברה ולא נבדקה אמו ואמרה לכשר. גורו ביה חכמים פיסול שמא ישא בת אחותו מאביו. אבל שתוקי דאבא שאול בדוקי קורין אותו וכשר אף לכהונה. ש"מ שם י"ג: (רי) הכין חוינא אפי' זינתה דהני בלאות דלא הפסידה בין דאיתאית מבי נאשה ובין דכתבינון לדילה בעלה מנכסיה כי דאשכחיתון לר' צמח ג', ופשיטא שאם איתה לא הפסידה בלאותיה הקיימין(ק). ג"ה ע"א. (רז) והיכא הוא דאית ליה בני מאיתת' אחרית' והיא לית לה בני ואמרה שהי ליה בהדיה ו' שנים. הדבר ברור דלאו כל איתתא ילדה מן כל גברא. דאמרה ליה מדמית להאי דקא מולדת מינה ולא מדמית ל', באה מחמת טעני כופין אותו להוציא וליתן כתובה. ג"ה ע"ב. (רש) כ"ה זווי מהריי מחזיק בידן דכל זוזא שעוריה מתקאלא דיגרי(קט). ג"ה ע"ג. (רי) אין בין נערות ובנות אלא ששה חדשים מהיכן מניני הני ו' חדשים. ג"ה ע"ד. (ריא) ומאי דתנן ר' שמעון חולק בנכסים ה"ה עשאום כנכסים שאין ידועין לבעל ואליבי דר' שמעון שמעינן דקיל כר"ש. ג"ה ע"ה. (ריב) ושומרת יבם שמתה מאי דאיכתיב משמא דנאון זקננו שעושין בכתובתה דין הלוקה לא חאוי לנו. דליכא ליורשי האב למיגבע מידעם מן כתובתה. ג"ה פ'. (ריג) הנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות ואם מכרה ונתנה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות. חי' רמב"ן ב"ב ק"א:

טוען שבועה ונחלות. (ריד) האי דאיתרע שטרא דא"ל הב לי ק' זווי הא פרעתין, סטראי נינהו בטיל שטרא לגמרי ומשתבע מלוה בהיסת דליכא גביה מידי ומיפטר. ר"ף שבועות ו'. (רטו) איתשל מקמי ר"ש גאון ב"ד הגדול ולביד של ר' האי בענין הרשאה דלא הוה כתב כל מה דמתענית מן דיין עלאי ושדרו שאין על בעל דין שעליו הרשאה בזה עסק דבר. וכ"ש שאינו יכול לומר לו לאו בעל דברים דידי את אלא מה שבין המורשה והמורשה ספק בכך

(ק) הדין דמלוה ע"פ הקדמת בזמן קודמת למלוה בשטר אשר הובא בראש התשו' הוא בגמ"מ א' והובא במדרכי פ"י דכתובות ע"ש ר' האי. (ק) בג"ה תכ"ש בקיצור. (ק) הרא"ש כתובות פ"ד בשם ר' שירי' אכן בהע"ש כתובה דמירכסי כתב וכן פסקו ר"ש ור' האי. (ק) עיין הערתנו בפרק י"א. (קט) עיין שם הערתנו. והנה הפסק דלא קא גבי כתובה אלא ממעות מדינה הוזכר בחי,

אי מפקינן מיניה קי). בהע"ט הרשאה. (רטו) והא דתנן זה פוסל עריו של זה. הכין חזיני' דהא דכתבתון משמא דר' צמח לא שמעיני' לנא. ודבר ברור הוא דהיכי דמקבל עליה חד כבי תרי וקנו מיניה לא מצי הדר ביה לא קודם גמר דין ולא לאחר גמר דין אבל בלא קנין איכי רבנן השתא דקאמרי לא מצי הדר ביה. ג"ה ס"ט. (ריו) ר' אוזיף אוי' לשמעון בעדים וקנין ולא כתב שפרא עליה לאחר זמן וזיף ש' מלוי זוזי אחרינא בשטר ה"ח דהא מילת' פשיטת' היא כיון דסהרי קנו מן ש' לראובן בההיא הלואה אעיג' דאיתאחר ולא כתבו שפרא ליכתבון השת'. ג"ה רט"ו. (ריח) איש שחלה וכך צוה אם היה הענין כמו שספרו שהדיד פטר את בנו סעדאן מכל ירושתו במאה כספים ושאר הניח לילדיו הנותרים חייבין לעשות כמו שאמר. ואודות מה שפטר את אשתו מן השבועה זו קיים ובריר ואין ליורשיו להשביעה. ג"ה שע"א. (ריט) ב' שותפי דאול חד מנהון ויהב באשראי ואפסיד ר' היכי דיהיב לאינאשי מהימני ואמירי. ואבר ההוא אשראי פטור הוא קיט). ג"ה רי"ג. (רכ) ודכתבתון מהו דאורי לן מרן לענין כתב לו על הניאר וקשי לן הדין מעמי' אחריני' לענין מתנא טמירת' הכין חזינא דבין מסר ליה מתנה קמי סהדי ובין מסר ליה ביניה לכיניה ואמר ליה קני ביה הא ארעא אעיג' דלא אמר ליה לא תיהוי טמירת' לא אמרינן לא קאניקיג). ג"ה ע'. (רכא) דאיכתוב לבון מקמי מרן. ואלו דברים שאין להן הונאה ביטול קמח יש להון ולית לנא לשנווי בין מקרקעי ובין מטלטלי. בכדי שיראה לתנרקיג). ג"ה ע"ו. (רכב) אשת איש משביעין אותה קיד). התרי' שער ל"ו. (רכג) לענין שיבעא דרהבא דאורי לן מרן דדיניה בהדי כספא כדון פירא אבל לגבי כל פירות דיגרי לגבי פירות ספיקא ועבדינן בה לענין ריבית לחומר'. ולענין מקח וממכר בשיבעא מדמינן ליה ולא מחייבין ליה למוכר אלא מי שפרע. ג"ה ע"ח. (רכד) הא דאמר נפל הבית עליו ועל אשתו. אנהא הכין ידעינן דר"ל משמא דבר קפרא יחלוקו ואליבא דב"ה קאמר קטו). ג"ה ע"ט. (רכה) הלא צריכים אתם לידע מתורת משה רבינו שירושת הבעל לכל נכסי אשתוקטז). ג"ה ר"ב. (רכו) אם מתה האלמנה קודם שנשבעה אם נתנה ליורשיה חצי כתובתה. האלמנה הזאת שמתה. אין לה כתובה ולא ליורשיה ולא לבעלה כלום מכתובתה שהיתה לה על בעלה הראשון. שלא תבעה קודם נישואיה ונישאת. ג"ה ר"ג. (רכז) ה"ח דכמה דלא הביא ב' שערות עד עשרים שנה כקטן דמי בין למכור. ובין לעדות ג"ה ר"ה. (רכח) בן התובע את אביו. רגילין ב"ד לומר לבן הקנה תביעתך זו לאחר. ג"ה ר"ו.

אבלות. (רכח) מאן דאית' במדינת' וקרוביו במדינה אחרת והרגו שלטון ולא נתנו לקבורה מאימתי מונין. הכי' אמר רבנן. משנתייאשו מלשאלו היכא שלא נתברר שמתו. אלא שקול וקרוביו דורשין ומחפשינן משעה שנתייאשו. נתקרה דעתם. רי"ץ. (רכט) מנהגא דברכת רחבה הכי הוו אחר שקוברין

הרשב"א סוף כתובות בענין. וכן פסקו כל הגאונים. (ק) הובא בטור חו"מ קכ"ב ע"ש ר"ש. קיח) סוף התשו' בענין בעל עוסק דאין צריך לא ראייה ולא שבועה הוא מר"ש בש"ץ ד' ח' ח'. קיג) בתשו' זאת שורה י"א כצ"ל. אעיג' דלא אמר ליה תיהוי פרהסיא ולא ממירתא. קיד) כבר אמרנו בהערותינו לפי"א שגראה שהתשו' מר' האי. קיד) שיטה אחרת הובאה ע"ש ר' האי בכ"ו לטור חו"מ צ"ו. ואולי התשו' שלפנינו לר' שרירי. קטו) נראה שהתשו' מר' האי שפסק זה הובא משמו ברי"ף סוף פ' מי שמת. קטז) מטענתו נגד הקראים אולי יש לשפוט שהיא

מפתח לתשובות הגאונים

נקבצין ועומדין ברחבה והיא שדה שמפטירין בה את המתים ועושיין מעמד ומושב אחר קבורה יש להם מקום יודע וכן ברחבה ומכריוין ואומרים שבו יקרים. קודם עטיפת ראש ולאחר עוטפין ראשם לומר שחלה אבילות עליו ויש לומר בה כמה שערים בצדוק הרין וכל אח"כ מוסיף כחכמתו ובכל מה ששמענו לא שמענו שהיה בית רחבה בבבל. ש"מ כתובות ז'.

פירושים וענינים שונים. (רל) הא דאמר ר' ישמעאל כמה שיעורו של הקב"ה. אי אפשר לברר דבר זה היטב אלא כללים בעלמ' כי חס ושלום שר' ישמעאל אמר דברים הללו קי"ז. ג"ל כ"ט. (רלא) הכין הוינן שע"ה הוי בכמה פנים ואפילו מי שקרא ושנה ולא שימש ת"ח הוי ע"ה וכי האי קבולי מקבלינן סהדותיה. וכ"ש לענין דיני ממונות שאין להחזירם כלל ע"ה שלא קרא כל עיקר ואפי' ק"ש ולא שנה כל עיקר. ואין בו דרך ארץ. הא וודאי אין מקבלין עדות וכו'. ובשביל מי שאינו יודע לא לקרות ולא לכתוב. וודאי לא חתים עד ידיע למקרי בר מן נישא שהקילו בו חכמים קי"ח. ש"ת כ"ד. (רלב) איזהו מן החכמים נקראו רב ורבן ורבי ואיזהו בלי כינוי ומהו אביו ורבי. ע' אב"י. (רלג) תפוח היה באמצע המזבח פעמים עליו ש' כור וכיון שחקרו אנשי התלמוד וראו כי לא בדקרוק נאמרו משניות אלו. גילו כי כן הם. וכל מה שלא נגלה בו כך אין לומר בו כן קי"ט. ע' גוזמא. (רלד) סדר שלנו השם שתקנו הגאונים דל"י בני אדם באין ובקי שבהן אוהו ס"ח בידו וא' מצלאין אנחנו. ויקרא שמו. ואח"כ. (רלה) מהלקטין את המילה מהו. ובשר החופה רוב העטרה אמאי אפקוהו בלשון ציצין קכ"ג. ג"ק פ"ח. (רלו) דין גרמי דעשיראי ביר. קבר " בנים זכרים וכן " נפל לתוך יורה רותחת קכ"ג. ג"ה ת"ט. (רלז) וששאלתם אמאי אמר ר' יוחנן הכי והלא ראש ישיבה הוא וכל הדינין על פיו נפסקים כיון דדינא כרשב"ג באלמנה אם צריכה רפואה שיש לה קצבה מתרפאת מכתובתה והני לא קריב להו לדינא ולא דן ר' יוחנן ביניהן ואי שתיק ולא אמר להו מידי הוי שקלי מנכסי המת להתרפא בהדי מוונות ומשום דאגמרינן מילת' דא חסרו דתהוי רפואת' מכתובתה נתחדש דכי הא מילתא דאגמורי טענת' המשיא עצה לזה לחסר את זה נעשה כעורכי הדינין. ש"מ כתובות נ"ב. (רלח) הא דבעי מיניה ר' ששת. כליו של לוקח ברשות מוכר. הכין מפרשין רבנן דילנא שמעתתא כולה אליבא דבבא מנרש קימי וקא אריק. התם לתוך קלתה. (רלט) ג' שהטילו לכיס. לומר דפלגי ליה בשוויין. ג"ה פ"א. (רמ) מעשה בר' חייה דהוי קא אולי לעבר שנה בעסיא. ג"ה ש"ס. (רמא) קול ריחים בכורני שבוע הבן. ג"ה שסיא. (רמב) ג' מאות ממשלות שועלים היו לר"מ. ג"ה שס"ב. (רמג) בזמן שאדם מצטער שכינה מה אומרת קלני מראשי. ג"ה שס"ד. (רמד) בעל אוב המדבר מבין הפרקים. ג"ה שס"ה. (רמה) מפני מה תקנו זמן בניטין כך פירושה. ג"ה שס"ו. (רמו) תינוק שמתה אמו והיה אביו במדינת הים חוי למיתבע בטיבאותא דתינוק גופיה אם כן הוא דרגיל באינש מנהון ושמה בו. ג"ה רי"ב. (רמו) הא דאיבעי' להו בן מהו

מ"ה. האי קי"ז לאנשי פאס ככ"פ כמו שאית' בתורת העולה. — ועיין דברי הר"ר שניאור זאכס בתחייה דף מ"ב. ושם הגי' בראש התשו' מושרת "ומניין? דאין טעמים הללו מדעתו של אדם." ועי' ש"ת קכ"ב ובהערות להר"ר בובער ורשוח"ת. קי"ח בעל איי הים הבאי ראיות אדם." ופי' ש"ת לר"ה אכן באשכול ע"ש אב ובנו. קי"ט הגאונים פרשו גוזמא לשון הבאי ודברי שהתשו' לר"ה אכן באשכול ע"ש אב ובנו. קי"ט הגאונים פרשו גוזמא לשון הבאי ודברי הבאי אחד הוא. והנה הראב"ד בפירושו למס' תמיד כתב בכוס היינו גוזמא בצורות בשמים

שיקיו דם לאביו. ג"ה רט"ו. (רמח) מקרא סופרים ועטור סופרים וקרין ולא כתבין הל"מ פי' ג"ה רי"ו. (רמט) מהו פי' ר"א ורי' יוהנן בפסוק לא יהיה אור יקרות וקפאון. ג"ה שני"ג. (רנ) אין מעברין את השנה לא מפני גדיים ולא מפני מלאים כך פירושה. ג"ה שני"ה. (רנא) כי סמכונה ל'י אמי. לא כהל ולא שרק. ג"ה שני"ו. (רנב) כך ראינו. בתחלה נתנה תורה בכתב עברי חזרה ונתנה בימי עזרא בכתב אשורי ולשון ארמיקצ). ג"ה שני"ח.

פרק שמונה ועשרים.

רבינו האי.

אחרון הגאונים ר' האי (א) האיר לארץ ככל ולדרים במושבותם במערב וימלא פני תבל תנובת חכמתו. כאור בוקר יצא שמשו עוד בימי אביו ר' שרירא ויעמוד אחרי כן בחצי השמים. אליו נהרו תלמידים ודורשי תושיה כי זרועות האיש הנשא הזה יפוזו דעת אביר יעקב ומשפט התורה. או מוט התמוטטה ושיבת ככל ופריצי עמים חללו כבוד ראשיה (ג) אך הגאון הזה כארי התגבר לאסוף כל חיל התורה לכל תכלית חקר וכל יקר ראתה עינו בשרשי הדברים ובדברי כל החכמים אשר לפניו. הן זה דרך ר' שרירא לאסוף בידיו חומר ותוכן שיטות התלמוד כאשר ראינו בכמה ממענותיו וגם נשאה מורשה קהלת יעקב ממנו איזה חקירות שנבנות בתולדות הזמן וגדולי ספרי דתינו, אכן בנו ר' האי גבר מאוד בחכמתו ובחקירותיו וידבר על ראשי פנות הדת ויסודי האמונה בתשובותיו אלה (ג) וידו נפוייה תמיד בכל שאלה אשר שאלו ובכל הדבר הקשה אשר הביאו לפניו להגיד תעלומות אמרי הסבוראים וגאונים הראשונים בתוצאות הסוגיות (ד) ורוחו נר אלהים חפשה חפש בספרים רבים להשוות נוסחאות מתחלפות יחד (ה) וגם

היינו הבאי ותבקע הארץ לקולם גזומא ועי' בש"ס. (ק) בערך הלוקט וציץ ע"ש ר"ש ור"ה. (קבל) באשכול שחיטה ע"ש ר"ש ור"ה. (קכג) מפירושי מלות נמצאים כאלה בג"ה. ארעא ואסיק שרטון (רא). אטבי (שנד) אדא (שנט) ארירן (שסג) גודלנית (שסט) דואסקי (שסח) דרגש (שנו) כתב שע"ג. כיפה ואנדוכתרי (שסז) מפריחי יונים (שנט) פיגמן (שנט) פרצופין (שנכ). (ב) נסמך לאב"ד כפומכדיתא בשנת תשמ"ו ובשנת תשנ"ח בקרוב לגאון וישב על כסאו מ' שנה. ויזכו חייו היו כמה מאה" כאשר שר ר' שמואל הגניד והנה בנוסחה המיושרה כס' הקבלה להראב"ד (הוצאת הר"ד גייבויער) כתוב "צ"ט" אמנם בקיצור זכר רב לר' יוסף בן צדיק שם כתוב "בפטר בן צ"י" ועיין ד"ד ח"ד דף קע"ד. (ג) הראב"ד ספר כי הלשונות פריצי ישראל בר"ש ור"ה ותפשמ מלך ישמעאל ובזו את אשר להם. ור"ש הגניד (זכרון לראשונים לרא"א הרכבי ח"א צד מ"ה) שר "אמור לאשר הציקה בודונים ובצדיה, ושמונו פח ללכדתו וארבו לו כמו חיה". ונמצא גם בתשובותיו זכרון לימי רעה "מלכות עזה וקשה" (תע"ט). (ג) השכינה כאור בוערת והמסתכל בעליונות כאשר יראה איש ע"י זכויות לא מטהרתה וגדול האישיות באספקלריא התורה (תשמא) שיטות בענין אי המזל גורם ואין יתפש האיש על המאז (תשעא) מה שהיה הלכה למעשה בכל ישראל הוא הל"מ ועיקר התורה הכתובה מניין אנו יודעין כי היא תורת משה שנכתבה מפי הגבורה אלא מפי עם ישראל (רנג) הקב"ה נתן כח. לחכמים לומר במועדים איזה יום אסור ואיזה מלאכה אסורה (רלה) עכשיו שאין לנו די מיתות אין צריך לגלות ענין כשפים כאשר נגלו לפנים (תשיר). (ד) פירושי הראשונים הרבה להביא מלה במלה כאשר כתבום או העתיקום איש מפי איש. "הכין פי' רבוותא מן פירושי ראשונים כלשון הזה" (שלד). "ואתם חבירינן שמרו מפנינו דברי' שהן מסורת בדינו מפי אבותינו ואבות אבותינו מדורות הרבה בלשון הזה" (תב). "ומילתא דנקיטא מפומא דרבנן קמא" (תמו). "והכין פירושא מן רבוותא דנקיטין ליה מן רבוותא דאמוראי משמא דראשונים" (תמו). ואולי על זה הענין שנגזרו לפני הגאון כל סתרי סופרים קדמונים קונן ר"ש הגניד בתאמרו "אחה מעלה זכר. לכל צופה וצופיה". (ה) רבו שינויי הנוסחאות שהביא ר"ה וגם בפני המלות ע"י שנוי אות אחת בתיבה נשתנה הענין (תתנד). גרף. כישודין) ומביא גרסאות שקבלו איש מפי איש ואחרים קבלו מפי שונים גרס' אחרת (תתכב) ופעם אחת אמר בגמ' דבי רב (תתכג) ודקרק גם בנוסחאות סדרי

בפרשו מלות הזרות ותיבות הקשות הביא לפעמים כמה פירושים אשר קבצה (ידו) הן ר' האי חכם מאוד ברעת ויבוא אל היכל השפה העבריה חדר (בחדר) וידבר גם על שפת ערבית וארמית (בחכמה). הלא הוא הראשון בבבל אשר מלא אחרי שלמה ואנשי יחזקיהו להביע דעת במשל ומליצה בלשון עברית, גם שאר המדעים לא נכחדו ממנו ויגע גם בראש חכמת יון וידע משפטה ודרכיה (ט). חכמתו הרבה וכשרון רוחו הם עמדו לו לעשות גדולות בישראל בהחזיקו גם מעוז ר' סעדיה לתת סדרים למאמרים ולפתוח שערים בכל פנת ענין גדול אשר עליו תסוב אמרתו, הן גם בחיבוריו אשר כתב מצאנו ברכה, זה ספר מקה וממכר יערוך בסדר נכון ובהניון ישר העומד לנש את ההלכות הגדולות כדיני ממונות ובצדס הראיות הקצרות מוזקקות (שבעתים). וכמהוזה הזה נחזה בשער שערו אשר נבוא בס, בפירושו לכל

תפלות (עה) בנוסח הברכות (קטו) והשטרות (תלב). והנה גם בפירושו למהרות הכיא נוסחאות (יש) ששונים ויפה הם שונים, כלים ב' (ג) ואמר (כלים ט"ו ר) שמצאו תלמוד כלים בארץ רומא. (ו) ע' תתנ"ד טפיה, אנדופא. וזה דרכו גם בפי' למהרות (כלים פ"ב ה/ פ"ט ח/ ו"א ג/ י"ב ו/ ט"ו) והנה דרך הגאון בפרשו שיטת בש"ס להביא גם בתוכס פי' לתיבות הזרות הנזכרות בחן (תתי, תרלה). (ז) בספרו המאסף ומה מאוד נעלה שירו "קחה מוסר" גם הפיוט "שמע קולי" הוא נחמד וממנו נראה שר"ה כתב גם חרוזי שיריו ע"ד הפשוט תחת אשר ר"מ, אשר דבש וחלב תחת לשונו בבקשתיו בלתי חרוזות (קובץ מ"י גאונים דף ע"א) כתב בלשון קשה בפיוטי חרוזות (שם דף ל"ח), ועוד זאת כי ר"ה יסר שירו על דברי מי שענה הנזכר במס' תענית פ"ב והרהיב הגבול ואמר "והשמונים עינים בחילות, והעונה בתוך מעגל לחוני בעת נשבע בשמך רב פעולות". וע' בס' בית הבחירה לכוב תרמ"ט. והנה פירושו על התורה וספר מלחמתו נגד הקראים אין עוד אתנו. (ח) בספרו הנזכר השווה יחד עברית וערבית ומלכד התשו' אשר כתב בלשון ערבית הזכיר בתשו' בפירושו המלה ערב' וגם כתיית העם שמשונה וע' בס' מקה וממכר שער כ"ד. "אבל אם יש לשונות כגון ערבית שאין נופל כללו של דבר פחות מג' הולכין אחר הלשון" הרי שתמיד זכר את הלשון ועיניה. — ואמר פעם אחת "אחד מלשוננו ארמית" ודבר על סגולות מיוחדות בה (תתכה, תתמה) ואמר "לשון דרגילנא ארמית" (תמו) ובמקום הזה משמע שהאיש הבקיא בדקדוק הלשון קראוהו מחקר. ועיין עוד סי' תתי"ב. (ט) בתשו' באו דברים על עיבור ותקופה (תתב), על הגילגל שעשה מלך יון אחר כעין גלגלים סובבים (תשפו) בהשבון ואצטרולוגיא (תססר) ברפואות (תשסו תתנד) ובמקום הראשון אמר "שאין דבר מיותר טרפא לכל חלי אלא כל אחד רפואה לחלי השווה יחד" וידבר גם דברים שאחר השבע (תשעי, תשעו) והזכיר רק מר שמואל גאון וכיוצא בו שהרבו לקרות בספרי נכרים בדברים ההם (תשפ). והנה כבר קונן עליו ר"ש הנגיד "אשר אהו בעודו חי, בכל חכמה יפויסה". (י) ערך סי' מקה וממכר גדול מאוד בסידור הנאה אשר בקרבנו, כי הגאון ספר את הדרכים ובכל סיעף הוא חוזר ומונה הענפים הקטנים אשר יצאו ממנו. והנה הר"ר א"ה ווייס בד"ד ח"ד העיר כי העתקת המו"ט כבדה והעתקת סי' המשכון ומשפטי ההלואה אשר לנגד עינינו קלה וברורה מנחה. אולם ההעתקה האחרת מס' מקה וממכר אשר נמצאה פה ברלין כ"י באוצר ספרי הקיסר יר"ה בקיבוץ הגדול אשר ממנו לוקחו ג"ק Ms. or. qu. 685 נכתבה ג"כ בלשון ברורה וקיים ממש בהעתקת סי' המשכון ובמקום שנמצא במו"ט בהעתקת הר"י האברצלוני אשר נדפסה "דרגיסין, איתא בכ"י "שכך שנו חכמים" או "שאמרו חכמים" "שפירושו בתלמוד". והנה בהעתקה הזאת מגין הענפים הקטנים לא נפרט תמיד במספר, אלא הענינים נכתבו איש בצד רעהו בלי שום אומר "הדרך הראשון" "השני". ועוד זאת יש בכ"י דברים בקיצור אשר הם מבוארים יפה בנרפס ונהפך הוא ג"כ שחסרים דברים בהעתקת האברצלוני וכתובים בכתב יד. ולדוגמא אביא איהו מקומות:

בכ"י

שער ג'. ויש מן הראשונים שמעו ואמרו אפי' אם הביא ב' שערות וידע טיב משה ומתן אין יכול למכור בנכסו אביו אלא לאחר כ' שנה אבל בתוך כ' שנה אין מכירתו מכירה בקרקעות כלל וזה מעות הוא.

שער ד'. הו"ד. המוכר דברים האסורים או אסורי הנאה הוא עבר אבל מכירתו מכירה.

בר' וויניציא

דף ה'. וזה שאחרתי בזה לפי שראינו שמעו בפי' הלכה זו הרבה מפרשים שאומרים כי אין צריך בדיקה אלא לדי' דברים בלבד לגיטין לקידושין לחליצה ולמיואונן ומחלקין ואומרין אבל למכור בנכסו אביו עד שיחא בן כ' שנה שאין לסמוך על הבדיקה אלא השנים הוא העיקר.

חסר.

ס' שהרות הורה לעמו מסלה ישרה בעזבו הדרך הרחב הנהוג אשר בו פירשו הראשונים אשר לפניו לרוב מאמרי ושיטות התלמוד וישם עיניו בכל הסדר הזה רק על המלות הקשות והורות לכאדם ולישב הענין על פיהם ובוה עשה טובה עם מחקר הישר והאמיתי, כי אם נפלגה החכמה למפלגות וחכמים הרבה יושטטו זה ככה וזה ככה ויבקשו הדעת או תרבה הבינה ותהי לעין פורתה תשלח פארותיה לכל פינות התורה. אולם יותר מזה נבר הנאון על כל אחיו בתשובותיו אשר הפיץ בישראל, כי גדלה בימיו תפארת התורה ומוצאי בוקר וערב אליו ידרשו באגרותיהם ובשאלותיהם) ויהי להם דברו חוות הכל כאשר ישאל איש בדבר ה'. הן השף ר' האי במענותיו את זרועו הנטויה וידלה פנינים מעמקי דעת חכמת התורה וימלא הצנו ראיות נכוחות מן המקרא מן המשנה והתלמודי (3) ועוד זאת אל מענות החכמים אשר לפניו שם פניו ותהי דעת אלה התשובות בידו לנצר אחד חרש ונחמד מסעיפי התורה (4) ומה שנראה לנו לשער בזה הוא כי היה

בד' וויניציא

דף ז'. ט' דרכים שנפרש עכשיו אתה מוצאן שאע"פ שמכרו אין ממכרן ממכר הדרך הראשון מי שנתן לו שום חפץ במתנה והתנה עליו מי שנתנה לו שלא ימכרו אם מכרו אין ממכרו קיים כדגרסינן לענין ממונא הכל לפי תנאו.

דף י"ט. וכבר שמענו פ"י נאה בעיני דשוקא מה שנפרש בחיבור אחר ברחמי שמים.

דף כ"ג. אבל למכור כל אלו שאמרונו למלכים שהן קונין לשמירתם ולשמירתנו מותר דגרסי' והאידיא.

דף ל': עד שימושך ממקום למקום וימושך את החפץ למקומו כדכתיב התמושך ליתן בחכו משכני אחרך נרוצה.

חסר

בכ"י

שם. השער השני נפרש עוד המיומנע למכור דבר המיוחד שלו ואם מכר מכירתו במלה. הראשון אם יתנה אדם עם חבירו שלא ימכור שדה זו בדמים כך וכך אלא לך ומכרה לאחר בפחות מכירתו בטלה וכגון זה אמרינן הכל לפי תנאו.

שער ז'. חסר.

שער י'. אבל לגוים ששומרים אותנו מותר דאמרו רבותינו האידיא וכו' וכגון פרס או אומה אחרת ששומרת אותנו מוכרין להם.

שער י"ג. המשיכה זה ממקומה כמו שני' התמושך ליתן בחכו וימשכו ויעלו את יוסף מן חבור וא' משכני אחרך נרוצה.

שם. (ש"מ ככתובין וכמסורים יחזרו למשלח) וראו לתלמידים להבין ולשמור אלו הדרכים שנתיקשו בעיני הראשונים.

והנה בכ"י חסר בסוף שער חס' מאמר "ר' אילעי" ובראש השערים אחר מפתחת השערים כתוב בכ"י "ולאחר שסידרנו זכרון אלה חס' שערים על זו התבנית נחזור לפרש ולבאר כל אחד וא' כהוגן ודחיקין ורחמני' מסייעא בהדי בדיל' שמיה רבתי". — נראה לנו לשער שר"ה חבר ספר מקה וממכר בתחלת מומלכתו והלא מצינו ששאלו בשאלות על דבריו במומי' וחזו בו בתשו' (תק"ב) יל' רוב התשובות הבאות בג"ה באו מאפריקי' אולם גם מספרד שאלו ונשלחה אליו שאלה מקירוואן ע"ש הנגיד (תב) והוזכרו חכמי אדום (רגה) והנה כאשר שאלו מכמה מקומות על ענין אחד כן מצינו ב' תשובות על ענין השוה (קעג, רנה, תתב, תתח) וכתב "לא דכירין השתא מה דכתבינא (תרכג, תתכז) גם מצינו שהיו נוהגים לחתום התשובה בחותם להעיד על אמיתתה (תמח). — מריבוי התלמידים נמצא שבאו מכוני מצרים לבבל לתלמוד ופי' בדרך (תשנד) ובני יוגים מוקושטמציא באו לישיבה (תתנד, אנפרות). (3) עיין ס' שעי"א ובס' תקס"ח "לא מצינו לא במשנה ולא בתלמוד". והנה גם בס' מקה וממכר הביא ראיות ע"ד זה וכן אית' שם ראש שער ל"ה (העתקת כ"י) "הקב"ה ישתבח שמו אשר ההונאה בקנייה ובמכירה שני' כי תמכרו ממכר ואמרה המשנה אחד הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה ובה התלמוד ופי' בדרך מיוחדת מן הדמיון ומן הקניינון שחייב להחזיר" וזה ע"ד ר' סעדיה. (4) הובאו שאילות סתם (תמב, עיין תקנא) "מצינו תשובה וכתוב בה" (תקעח) תשובות לב' גאונים וחלוק ביניהם (תשנת) פירושים לגאונים סתם (תשעה) וכן הביא גם בפ' לטהרות "פי' בשאלות" (כלים כ"ב ה' כ"ט ב', אהלות ח' א' גנעים י"ב א') שאלו בשאלות והשיבוש עיין זבס ד' א' עוקצין ג' ה'. (ועיין לעיל בתשוב' ר' שירא ס' ל"ד). והנה בשירו לשערי דיני ממונות יסד "ובחמשה יהא חכם במורא. במקרא גם במשנה הטהורה, בתוספתא ובתלמוד לשמש ובתשובות שאילות איך לחמש" ונראה הפירוש "ההגיון והבקיות בתשובות" (הר"ר רייפמאן פ"י שידע להשיב תשובות עיין

מפתח לתשובות הגאונים

המנהג בבבל לחרות על ספר העתקת אלה התשובות אשר כתבו הגאונים מעולם ור' האי וכל הדור ההוא הוקירו ערך המכתבים האלו אשר על ידם ידע דור אחרון את משפט הראשונים. ונראה כי לא היה שם המשיב בתוך פתשגן אלה התשובות או הסר באן בשלח בהן יד מעתיק אחר מעתיק. ומה נבין מדוע הביא ר' האי אתם "תשובות הגאונים". וכדרך ר' האי בזה הלכו אחריו חכמי ספרד כי גם הם בהרצם משפט בהלכותיהם תמכו את ידם בראיות מן התלמוד ומתשובות הגאונים וגם הם שמו זכר ראשי האבות בבבל לפעמים במאמר "שלחו ממתיבתא" או "כתבו הגאונים" ולא פקדו את שם הכותב כי לא ידעוהו ושמו פלאי.

לא היה לפני ר"ה איש אשר כתב תשובות רבות כמוהו וגם לא נמצא גאון לפניו אשר מלא את ידו לענות נכחה בכל הענינים בהלכה באגדה ובמחקר ככל התורה הזאת אשר שם לעיני בני ישראל. הלכות קצרות כאשר כתבן ראשוני הגאונים אך מתי מספר באו בתשובות ר"ה (תנג, תסח) והלא כל חיבוריו בחכמת התלמוד מוצקים בדינין בין בעל לאשת חיקו ובין איש לרעהו. וזה לנו אות כי בחלוף העתים ואולי מזמן ר' סעדיה ותלמה נשתנה פעולת הגאונים ומשא דבר ה' על שכמם, לא כתבו עוד הלכות קצרות אכן שמרו חוק להיות דיון ושופט צדק בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך וגבוה מעל גבוה היה כסא המשפט לנאון בכל לחוק בדק האמת והאמונה בכני אדם, וכאשר הרבו הגאונים אשר קודם ר' עמרם לשלוח אל הקהלות אמרים נכוחים בענין נוסח התפלות הברכות וסידורן, כן פנת מעשה הגאונים בימים האחרונים לישר דרכי העם גם בתהלכותיהם במשא ובמתן גם בצרכי צבור כי יבוא הקהל להתפלל יחדיו ובראשם העובר לפני התיבה. לכן הביע לנו הגאון גם הוא מנהגי השי"ן והצבור במתיבת' והודיענו דרך בתי דינין וכל הפינות שאליהן נוטים(ד). — פירושי הגאון רבו למאוד הן בביאור מלות וענינים סתומים הן לפרש שיטה ותוצאותיה בש"ס(טו). כפי תיבות הנמצאות בתשובות אהב הג' את הקיצור וכמתכונת פ' בסדר טהרות יעשה גם בהן להביא פירושים שאמרו אחרים והוא מוסיף עליהם ורבים מהם הובאו בס' הערוך לר"ג רומי אם על שם ר' האי אם אתם. בפירושי לשיטת גדל כחו ומלבד הביורר והוזה הנפלא אשר יראה בכל ביאוריו(טז) נשגב דרכו כי יבוא לפרש כל מצע הסוגיא על הסדר במאמר שבא בראשה ומה שהשוו לו ומה שהקשו עליו ומה שהשיבו ולאיוה מן הפירוקים נטו האחרונים ומה ההלכה אשר נגעו אליה ע"י קושיות והפירוקים אלה, ומשונה סדר זה מדרך ר' שרירא אשר הוסיף לרוב

בית הבחירה דף ל"ג). (יד) במנהגי הצבור והשי"ן ע"י סי' ב', ד', ו', ח', י"ב, י"ג, כ"א, כ"ב, ל"ה, מ"ב, נ"ו. במנהגי בתי דינין אמר "אף שאין מפורשין בתלמוד כך נהגו בתי דינין" (שפז) וכך אנו דנין בבי ישיבות (תיט) ואבא מארי וגאון זקנו הכי עביד ואנן הכין עברין (תל) עיין (תלט) והא מילתא איתא בדינא דילנא בבי מתיבתין במנהגא (תקע"א) סברא דילנא ודאבא מארי ידוע בדינא מעולם ולמודק דייקא לעולם בטר אומדנא מעשים שלא יהיו בהם מומרא וגזל ועיל (תרסא). ומצינו לר"ה רשימת מנהגים בבית דין במקל ורצועה (תפא) ושחיו מזהירין לדברים שחשובין כמו החרם לפי חכמת הדיון (תרכא) וכשמכין הכ"ד מבקש רחמים על הנלקח (תשגח) וע' מנהגים בפסק דין (תקיב) והומר נגד מי שלא רצה לרדת לפני ב"ד עירו (שצח) (טו) גם על בה"ג שאלו מומנו (תסו) ופעם א' אמר "הא מילתא דאוישכחותין בתלכות שלא כדון הוא (תקמא) גם שאלו לפרש להם במקום ששני תשובות סותרות זאי" (שם). (טז) ע' סי' י"ט, רנ"ג, ש"ע, תס"ט, תרל"ט ודחה פירושים רחוקים מן האמת (תתנד, סודני) ורבים כמוהם. גם ציורים עשה לביאור פירושי (תרנה, תשצח) וכן מצינו לו כפי' לכלים י"ג ב' ובמ"מ ד' וויציא. ואחריו עשה כן

ראיה על ראייה לתמוך עיקר ההלכה ואצלו יכופו כל ענפי השיטה אל העיקר לחוק בדי המשפט הכרוך לא כן ר' האי ברוב פירושו. השטה הועמדה לפנינו כאשר יצמה העין, שרשיו יגולו, העין והעיקר יחוק, ישלח פארותיו עד כי תגדל צמרתו והעד כי כתב פעם אחת, "והרבה משתבשת על כמה תלמידים שאין אוהוין עיקר כל דבר לחלות בו את ענפיו (תתמו) ומתוק דרך ההמשכה הווא (אנאליזיס) לחיך. — בפירושי ההגדות שיטתו כשיטת אביו ר' שרירא והחזיק בה עוד ביתר שאת ויתר עז לכאר מאמרים סתומים ע"ד הפשט ולקרב הכל אל השכל אכן אמר כלל גדול שלא לפרש שום דבר בענין אחר אלא כמו שיכול להיות בכוננת האומר (תשפ) והוקיר מאוד גם האגדה הבאה בתלמוד, אכן על שאר המדרשים אמר "יש לומר כך ויש לומר כך ונאמר בו לשון זה להדרש בו כל המדרשות. ויש להביט בהן וכל דבר נאה דורשין אנו אותו ואם יראה לנו עוד דבר דרש נדרשהו" (י). (תשמד) ובדבר הסודות המקובלות לא נמשן מכל וכל ואף שסותר את דעת האמנים עלי נסים עודנו מחזיק הוד ויקר שמות הקדושים כאשר עשו רבי החכמים הגדולים אשר לפניו (י). תשובות בהלכה רבו מאוד גם בדיני תפלה ומועדים, וגם הוא מצוה להחזיק במנהג שהוא מיסודי ההלכה ודרך ארץ לעם ועם והוקיר אחרי הטעם ופירושים בעיקר יסודתם (ח' סא סט, עט) וישם עינו על החילופים במנהגים לפי העת והזמן (יד, יט, כג—כט) ואף שהחזיק מאוד בנבול ודרך ששמו הראשונים במתיבת' בכל זאת השיב "שאל ישנו מנהג המקום כאשר הוא שם אף שיש מנהגים אחרים יותר מתוקנים" (נז) "אם הוא נקל לצבור לשנות המנהגים מה טוב הוא ואם ע"י זה תהיה מחלוקת בצבור מוטב שתחדלו ותעשו כמנהגכם" (עה) ואף שידע שבכמה מקומות נהגו בדבר הסותר לדין ותחוק יד העם על הרבנים (א) בכל זאת השיב "אין למדים מן הכלל בש"ס לדהות מעשיהם כיון דכך ירשו מאבותיהם" (רו) "מנהגא ירושה מאבות לבנים מן יומא קמא" (רכב) וחשב שהמנהג מומנים קדומים למאוד עד כי הביע שמנהג מומן נביאים לעשות ב' י"ט ונכנס בדחוקים לקיים הדבר (רלג יט). — כללים שם במחקר ובחיתום ההלכה (כ) שהלכה כבבלי תמיד במנהגים (תלט) שלא להחמיר ועל המחמיר להביא ראייה (שכו) וכ"ש בממון שאין לרזן בדבר אחר אלא בראיה נכוחה (תרו) על תלמוד א"י נסמך אם אינו חולק על תלמודנו (תשלא) כל מילתא דסלקי בתיקו לא היו קושי' תיובת' אלא עיון דילמא משתכח פירוקה (תתכג) אצטרכתא דתלמוד דאחזין סלוקי ספיקי קלישי (תתמד) דבר מהעתקת ספרי קודש ומתרגום אונקלוס אשר עליו נסמך ומתרגום א"י (כח) (עז) שנאמרו שמועות בתוך מעשים בתלמוד וגוף השמועה לא נאמרה בשום מקום (קנג) בענין שנוי כתב עברית ברורות עולמים

ר' גרשום. ח) הג' הזכיר: ב"ר (תשמד), אגדת ויקרא (שסא, תתנד טרקסימה), ספרי דבי רב (תשמח), מכלת' ודרשי דבי סודרי (תתנה אכסלגוס), אגדות מדרשים וקמנות תשמי' (יח) שם הקודש מצוי בישיבה (רעא) א"ב מצטרפין לכמה שמות והן גופן של תורה (שפו), מלאך ממונה לכתוב טובות ומלאך ממונה לכתוב רעות (תשעה) ואפשר שטען המלאכים (תשעט) ר' אברהם קבסי היה מכיר בשיחת הרקלי' וכי (תשע) (ע) ע"י עוד מזה שהשיב הג' "גם אתם מקנטרים מה שתיקנו קדמונים בכך יאריך הדבר זה יאמר למה לא תקנו כך וזה יאמר למה למה לא כך" (סב) ובקריאת ס"ת כתב "אם יש במקומכם ס"ת כהוגן השמרו בו ואם לאו אל תשביתו קריאת ס"ת מפני זאת עת לעשות לה' הפרו תורתך (קל) וגם במקום שלא הכיר יפה בטעם המנהג כמו במנהג שחית מים בתקופה. החזיק בו (תשיא). כ) ע"י לעיל פ' י"א שהבאנו דברים רבים מכלליו ומנהגיו ישראל ודרכי העם אשר בקרבם היו שוכנים בזה"י. (כז) הג' אמר לומר שכות

(תשמז) כמה שירות כתיב (תשמח) פסוקים בתלמוד ואינן במקרא (תשכא) רגילין הו"ל לומר ענין פסוק שלא בטעם המקרא (תשיב) במילי דנפשי רגילי הו"ל לומר כ"ד (תשלז) איזה תפלות היו לקדמונים בבית ראשון (תרע, תקמד) תלו החכמים השיעור בביצים לפי שהעתות משתנים והביצה לפי עין הרואה (שסד). מהכרעותיו בדינין התבררו לנו: להקפיד מאוד על כבוד אשה גם בעניני שבועה (שפ, ת) לסדר השבועה ע"ד פשוט ואין כופין על הנהגות חמורות כג) אך יוכל לקבץ אנשים רבים לשמוע (שעא) גם הגאון גם אבותיו לא היו נותנין בנקל רשות לכל מי שיבא ויאמר כתבו פתקא דלשונא (שעב), הוהיר מאוד להרחק מריבית וכל הדומה לו אף אם נועל דלת כזה בפני לוי (תרכא) אף כמי שאינו מופלג בחכמה כיון שהוא טוב עין לצדקה וכצרכי צבור נוהגין כבוד כיון שמכניסין אורחים ומשיאין בתם לת"ח חשובין כאלו נדבקו בשכינה (תשט) מי שרצה להמית תאותו כרי שיהיה יצרו ככוש ולמנוע מכל תאוה לא יטה עליה מתחילת דבר כך שמא לא יוכל לעמוד אלא ידחה יצרו כדבר החכמים בימין ויקרבו בשמאל (תשפג) מותר ללמד התינוקות ערבית וחשבונות אנב תורה (קמ) והלא למדו תינוקות בבתי ספר (קל) והאב לומד עצמו עם בניו כשהיה אוהבם (תקמג) גם הודיע לנו דברים מימי בטמונאי (שצט) משפט שהיה לרי שר שלום עם נסי בר ר"ג משום עזבו דמנורה אחתיה (תצ) שנימי ר' שמואל גאון חרץ גני את המשפט ואהדרוהו בני הישיבה מאמריו (תקסז). רוב היהודים היו מדברים ארמית (גיה רנא) מנהגים שונים היו להם בקידושין ובכניסת הארוסה בהלולים (תט, תי) במדי ופרס היו להם הפטרות ידועות במנחה בשבת (נה) בספרד השישו והניחו התרגום כל עיקר (סח) עסקו בבתי מדרשות לפרש המקראות (עז) היו שוקלים קול שופר בניעומת (תתז) בקירוואן מסדרין החונים החזנות בליל שבת (קעג) היה במקומות סופר אחד מיוחד שכתב כל שטרי העסק (תרכא). הרבה כהנים חזרו בתשובה שהיו נושאים חללות (שמ) אחורי ביה"ק היה להם מקום קבוע ששם מנחמין (תרעט) בבית האבל מנחמין שורות שורות (תרפז) חשוב שמת ס"ת מונה לפנייה ומספידים (תשב) קוברין בכנרת ואח"כ מוציאין המת אל עבר פרס למדבר (תשג) חזקת ישראל ידעין כתב עברי לא צריכין למידק בתרייהו (תקעא). ממנהגי ישראל לשום עטרה בראש ס"ת ולומר לפני ס"ת כשבת (רפג, רפד) אם נתן איש חצר להקדש כותבין החצר על שמו של מת להיות לו לזכרון (תרסז) במחסיא בנקל היו קובעין תעניות אבל בפום רק כשהיו בצרה גדולה (שיג) בבתי משתאות וגם בבית חתן אומרים פיוטים ומשמיעים בקולות וקווי גלוי מלכנו (תשכו) היו אנשים שמונעים לישיבע דחיישינן להשדא דכל מאן דמודמין עליה מן עקאתא אמרי משום דמשתבע על שקרא (שעט) היו להם הריצות גדול בדבר משא ומתן עד שהביד חשב מחשבות כנגד החכמים להרע. על מי שאמר שאין לו לשלם החוב הכריזו בבית הכנסת שכה אמר ומאן דניחא ליה יעסק עוד עמו במשא ומתן (תק) ועוסקים בפרקמטיא של משי ובשאר סחורות (תרע, תקמד). — מדרך עם הארץ שמענו

תרגום המקרא ורק ת' אונקלוס התיר, אכן גם לפניו היו כמה תרגומים מספרי קודש (עז) וכימוי כתבו חומשין עברית וערבית (קבו) ואולי היה נודע לו גם תרגום ר"ס. כג) אכן במקום א' מצינו שבשבועה דאוריית' מביאין תרגול. מדליקין נרות, ומביאין תינוקת ואפר כירה ואומרין אלפי בית' כולה ואולי התשו' מגאון אחר שקדמו (שפב). כג) כזאת מצינו גם בספרד בימי

הדין מושלמנין אין מורתין משומדים בנכסי אביהן (תרטן) ישמעלים דיתבין ביניהו לא חוינן מסיבתך לעיז ומכרכין על בשמים שלהם (צד) ישמעלים ובני יקמן מעבירין שער בית השחי. בגדי פשתן ובגדי צמר גפן אין האנשים לובשין צבועין אבל משי מילת לובשין בבגדים צבועין (שנ) הנוצרים בבבל היו מדברים לשון סורסי (תשנו) הפרסים עושין כובעים מעורות (תשנב) ערכאות בכרכים גדולים אין מקבלים כי אם עדים מומחין וכך גם היהודים עושים בשמרות של פרסים (תקעז) אי קא חוו דייני ישראל דאיכא למיחש דעריק מתרינן עליה בני דאר (תקעב) האמגושים בשעה שאוכלין שותקין ואין מוציאים דבר מפהם אלא קול שאינו מחותך בנעימות (תתנה, מנושתא) היו עושין חבלים וקושרין אל רגליו כדי שיתקרבו פסיעותיו ויבא לידו ריצה (תתנה, תתר). — והנה כבר הזכרנו בפרק י"א הרבה ממנהגים שהזכיר ומטופסי השמרות אשר תיקן והלא ראינו שחקר הגאון גם על מעם תיקון הטופסים (תקפ, תקפא) ועיין סימן שצ"ה.

והנה מצינו לגאון שצוה להודיע דבריו ברבים (עז) ומביא לפעמים לשו מקרא לתמוך אמריו (שעא, שצז) ופעם אחת הזכיר „ובתשובת שאילת שלום (תשנו) ומדרכיו לומר בענין מה שחשב בזמן קדום על הענין הזה ושישינה דעתו ומחשבותיו (מב, קנב, תרכא). — רבים מתשובותיו עברית בלשון טהורה ומזוקקה (קל, קלא, שע, שצד) ומהם ארמיות, ובתוך אנרותיו ובפרש באותן הנרשמות בג"ה אות האל"ף מצוי בתיבות אף לאין צורך במלה קודם התנועה לפי דרך כתיבת הסורים בארצות בני קדם(ד) והרבה תשובות נמצאות בלשון ערבית או שנעתקו ממנה, וכתב בלשון זה אם מפני ששאלו ממנו באותו הלשון, אם מפני שהעם הורגלו בה (תמה) או שעיקר טענות בעלי דינים היו כתובות בלשון הזה (תלח) וכל תשובותיו בערבית הן בסידור נאה וערך מושכל מאד. — ואלה הלשונות שבם הזכירו משחרי פניו יחידים או הבי"ד ששאלו עם הראש: ר' משה בן ר' יצחק המערבי(כס) (ג"ה לפני סי' מד), ר' בהלול סנהדרא רבה ורבנן דעימיה (שם לפני מח), מחמדי עיננא. דכירין לשלם (שם לפני נט), ר' יוסף ראש בי דינא (שם לפני סח) דשכיחין בי מדרשא דמר ר' יעקב ראש כלה (שם קעה) השאלות ששאלו בני ואדי אלקרי (שם לפני רא) מר ר' נסים חברא חכימא נהירא בריה דמר ר' יעקב ראש כלה קריש (שם לפני רכג) משום סאבא חשיבא מנהגא (שם לפני שלו). והנה כאשר רבו תשוי הגאון כן רבו הלשונות בפתיחותיו ומהן ברכות אשר ברך. וממליצותיו: כך ראינו, כך היא תשובתכם, כך שמענו, כך מנהג בישיבה, כך אנו רואין (עה), למדנו מפי הראשונים (צא) היו יודעין (קל) ותשובות כל אלה (תלט) ומחויא מילתא (קעה) הכי איתחזאית לנו מילתא (תמו) אם כן הוא כאשר פורש (תמד) טובא תמהים עליכם (קפ) הדין בזה (תרכא) תמה גדול אפשר כן (קמא) הכין חוינא. ובסוף מענותיו מצינו וכן הלכה (תסח) וכן ראוי לעשות (תקמג), ופעם אחת נמצא בסוף התשוי חוק ונתחוק האי בר שרירי(כו) (תתכא). ואלה מענותיו למחלקותיהן:

ר' חנך עיין בדברינו בהודעה הז של בית מדרשנו. (כז) ע' בדרוקו לשון ארמית לחכמי געלדקע דף כ"ב. גם בשאר דברים נראה שהתשמשו ר"ש ור"ה בכתיבה הארמית דרך הסורים בארצות המזרח להשמיט ה"א בפרשים ובשאר מנהגי הלשון. (כ) כבר הזכרנו שמות השואלים בפרק י"א. ובמענותיו הזכיר הגאון ר' האי בן דוד דיין בכגדר (רעב) חיים בן עובדי, מר יוסף בן אבא זכריה, משה בן אבי שבס (שן). (כו) מלשונות שמצינו בפי הגאונים לפניו והן גם

מפתח לתשובות הגאונים

ק"ש ותפלה. (א) צבור דמצלי ערבית וק"ש קודם צאת הכוכבים הכין חזינן רבנן דארץ ישראל הכין עבדין מצלין של ערבית וכתר הכי לזמן ק"ש קרו ולא איכפת להו למיסמך נאוהה לתפלה. ואם התפלל ראשונה בצבור רשות ושנייה בביתו חובה ש"דכז). ג"ל ע"ח. (ב) משיילו רבנן משום מאי אמרי. היכא הוו מצלו ר' אמי ור' אסי: ג"ל ק"א. (ג) היה מהלך בדרך והגיע זמן אם יודע שיש לפניו מים * בריהוק ב' מילין חוזר(כ). ש"ת צ"ד. (ד) אם נכנס ש"ץ לביה"כ וצבור כבר התפללו בלחש. כך היא תשובתכם אין צריך לחזור ולהתפלל בלחש מפני שכבר יצא ידי חובתו בתפלה שהתפלל לצבור. ? ש"ת ק"ד. (ה) וששאלתם אל ישאל אדם לא בני ראשונות כך מנהג בני ישיבות ששואלין במגן זכרנו. ר' יהודה בצרני יחיד קאמרנט) ש"ת קנ"א. (ו) האי דצלי צלותיה אסור למיהדר בהדי שליח(דצבוראג). ש"ת של"ה. (ז) טעם דבימי ניסן ותשרי אין נופלין על פניהם. ענין נפילת אפים מהו. בסיון שהוא זמן מתן תורה למה אין נוהגין כן. דאיכא מרבנות דאמרי דמצות סנין בניסן ובתשרי יותר(כ). ש"ת של"ו—של"ח. (ח) ואזהרות שפירשתם לפני ת"ח וצבור שכלו ת"ח אין אומרים מפני שכל ימיהם עסוקים בתורה הרי כבר עסוקין בכל מצוה וזוכרין אותה אבל שאר כל ישראל מבקשין לומר אזהרות לפניהם(ג). ה"פ. (ט) אם התפלל פעם א' כרבנן בערב שוב לא יוכל להתפלל כפלג המנחה וה"ה עם עשה פ"א כר"י. א"ח. (י) ש"ץ המתעסק בתחנונים עד קרוב לשעה ג' ראוי למנעו ולעסוק בשמע עם הגין החמה. אבל בביה"כ פעמים מתאחרים ופעמים הוושבים שם אומרים לקצר. א"ח. (יא) יצא לדרך וישב בספינה מתפלל כשהוא יושב. א"ח. (יב) מי שאינו בקי ויוצא בתפילת הש"ץ צריך לעשות ג' פסיעות וכן ש"ץ אם לא התפלל בלחש ויוצא בתפלה זו ויש בש"ץ שמחמיר בעצמו ומבליע פסיעותיו לבלתי הראות אף שהתפלל בלחש(ג). ג"ה רנ"ו. (יג) מנהגא דרבנן אם ש"ץ אומר קדושה היחיד שמתפלל עדיין משמעו' ושתקי וכי אמר יתברך הדרי לצלותיהו. א"ח. (יד) מי שהיוד ולא התפלל אם רצה לחזור ולהתפלל רשאי ושכר תפלת רחמי אית אבל שכר תפלת מצוה לית ביה. א"ח. (טו) שכח ברכת השנים ונזכר אחר שומע תפלה חוזר לש"ת. א"ח. (טז) י"ג מדות אין היחיד רשאי לאמרן. א"ח. (יז) דין הלל בימים שהיחיד גומר כק"ש להפסקה. א"ח. (יח) הלכתא כוותיה דרב דמבריך ברכת התורה למדרש. רי"ף פ"א דברכות. (יט) בענין היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק עיונא דרבנן דילגא במתיבתא משום לא תוסיפו קאמר ואיכא דמדמי ליה לר' יוחנן דאמר הלואי שיתפלל כל היום ספק התפלל ספק לא התפלל ולואי שיתפלל כל היום. דר' יהוד' אמר

בתשו' ר"ה. "חס ושלוש" (יט, סח, תשכא) אלא מיהו (תתח) צאה וראה (תקע). כז) בש"ת ע"ו והובא בחידושי הרשב"א ברכות רפ"א ובת"ד, ושם גורס "ולא יוכל אינש לעכביניהו ולאחריוהו דכעונות כמה קהלות. ובתשו' פתיחה אחר השאלה "הכין חזינן דבארץ ישראל הכי עבדינן מצלו של ערבית וכו' וסיום התשו' שם "היכי דלא אפשר" — מה שאומר "סימן לדבר צאת הכוכבים" נקט לישנ' דברכות ב': — ענין השני שאם ירצה יתפלל ב' פעמים איתא גם כאדם זכות. כז) כדומה לזה הובא בשם ר' האי בחידושי הרשב"א לברכות. וענין איי היום. כט) בחי' הרשב"א ובהגמתי ע"ש ר' האי, ועיקר הדין בכ"י העת' ע"ש גאון אחד. ל) נראה שיש בה הוספה דאין זה "בגין דירכר" לשון ר' האי. לב) בהערתנו לפ"ה אמרנו שכתשו' אלו אולי חלו ידים. לב) ההלכה שלפניה בה"פ בענין תגין חובאה בב"ה לב"י יוד' רע"ד בשם ר' האי ושלפני לפניה בענין שימות שבס"ת היא בג"ל סי' ד' ע"ש ר"ה. לכן י"ל שגם התשו' ממנו. לב) תובאה בא"ת

שמואל נמי הלכה דאם יכול לחדש בה דבר יתפלל שאינה אלא גרבה. ואיבי רבנן דמוקמי להא שמעת' בתפלת המוספין. ש"ת נ"ו. (כ) צריך לנענע לכיין בנענוע ראש ויחזור פניו ברמזיה לשש רוחות ויקבל מלכות שמים. אש"י. (כא) מנהגא דרבנן כד עייל אינש לבי כנישתא ואשכח צבורא דמצלי בלחש מעכב עד דסיימו וכד פתח שליח' דצבורא מתחיל ה' שפתי ואומר בהרי שליח' דצבורא מילת' בלחש ועני קדושא בהרי צבורא ושיד' למיעבר הכי דליכי הפסקה. רי"ף ברכות ג'. (כב) הלכת' כמ"ד חוזר למקום שפסק ואם שהא כדי לנמור כולי חוזר לראש אע"פ שבמגילה אינו כן בתפלה חמיר. רי"ף שם. (כג) היכי דטעה באמצעות כגון ששכח ברכה ואידכר לאחר שעבר מקומה אמרה במקום שנוכר לך. רי"ף שם. (כד) מי שנהג להתפלל ערבית נעשית עליו חובה ואסור לבטלה. ע' קבע. (כה) ש"ץ שעשה תשובה מקבלין אותו ומתפללין אחריו אבל ביום התענית אין מורדין אותו. ש"ת ג'. (כו) צואה על בשרו ומכוסה ר' האי פסק כר' חסד' שאסור לקרות ק"ש. בעה"מ ברכות. (כז) דעסקין בתפלת י"ח לא ענו קדיש מידי דהוי כפועלים. אש"י. (כח) אע"פ דבאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד בפסוק ראשון אינו פוסק מפני הכבוד. אש"י. (כט) זה שר' יאשי' היה מתפלל של מוצאי שבת בשבת אינו אלא למצוה להחשיך לדבר מצוה אבל שלא לדבר מצוה אינו ראוי לעשות כזו. מר' ברכות ג'. (ל) שאל ר"ג מר' האי ר"ח שחל בשבת מהו לומר וצדקתך. אם מנהגכם לומר אמרתוהו ק"ח. (לא) קרי פסוק ראשון ונאנס בשינה. והיה מתנמנם וצא. אש"י. (לב) עד שיראה איסר כנגד לבו שישחה כ"כ שאם היה איסר בקרקע כנגד לבו השוחה רואה אותו. ר' יונה פ"ה דברכות. (לג) סדרן של ברכת ק"ש אינו מעכב אבל צריך לקרות את שתיהן. רא"ש ברכ' פ"ב. (לד) אף כל שעה רביעית אע"פ שאינה עונתה מברך ב' לפניו וא' לאחריה. שם פ"א. (לה) יחיד דמצלי בלחוד או בצבור מסיים אני ה' אלהיכם אמת ושתיק וש"ץ שמשלים ק"ש והוזר ואומר אני ה' אלהיכם אינו מנהג יפה. אש"י. (לו) ושכתבתם שמסיימין אחר הפרק בכל יום א"ר אליעזר. עד שבאו מקצת תלמידים ממצרים ואומרים שהרב שהיה במצרים חבר דבר שיאמר אחר הפרק ברוך אלהינו אשר נתן לנו חלק טוב ונעים. אנו מנהג אבותינו בידנו לא נחליף ולא נמיר. כך מנהגנו כמו שאתם עושים ואשר חובר במצרים דברים יפים אלא שאיתחת מנהג הראשונים טוב ועדיף טפי וכ"ש במקום שמסרבין. ק"ח. (לז) ושכ' מצינו בתשוי אדונינו נאון לאנשי פאם שאומר ב"ש על המת קדיש מהו לומר בו תתכלא הרבא צריך שיאמר בחול מנהגנו לומר כן. ק"ח. (לח) ברכות שלפני ק"ש אינן ברכות שמע אלא שלאחריה. א"ח. (לט) ואמר מר רב האי הני בי עשרה דמקצתהון גרסי ומקצתהון לא גרסי כיון דהנך דלא גרסי קראו פסוקי דזמרה ובא לציון ואני זאת בריתי אותם ענו קדיש ושפיר דמי. כ"י הע'. (מ) שבת ר"ח או מועד אמצעית של שבת ובברכת המזון דר"ח בשבת מנהגא במתיבת' למימר והחליצנו דשבת בלחוד ויעלה ויבא בלחוד. ג"ה ו'. (מא) כהן שלא התפלל ונכנס אל צבור שהתפללו מותר לו לעלות לדוכן. ג"ה מ"ד. (מב) צבורא דאיעכב' להו תפלת המנחה עד עירן רמשא.

ע"ש ר"ח. (לד) הובאה בכה"מ ברכות פ"ה ע"ש. (לה) הובאה גם באש"י. (לו) ע' גמיר'מ קמ"ב. (לז) הובא ברבינו יונה פ"ג דברכות. (לח) עיין בתו' ר"ה סוף דף ל"ג: שכתבו שמי שמעת

מפתח לתשובות הגאונים

שליחא מוציא את כולן . או דילמא לא מפיק מניין לנו שר"ג אומר בכרכות של כל השנה כי ש"ץ מוציא את הרבים דלמא לא אמר ר"ג אלא בשל ר"ה ויוה"כ (ל). ג"ה רנ"ו. (מג) בבית ראשון מאי הווי' צלותיהו. כך שמענו שלא היה להן בתפלה בבית א' אלא . ג' ראשונות ועבודה. ג"ה רנ"ח. (מד) הקורא ק"ש עם אנשי משמר ועם אנשי מעמד אמאי לא יצא. ג"ה רצ"ב. (מה) מעם ג' פסיעות שהכהן ירד מהמזבח דרך שמאל וגי' רובדין הוי כבבש. ב"י ט' או"ח קכ"ג. (מו) יחיד מאי לקרות הלל בר"ח. מנהג שלנו כרי' נטרונאי לא יתחיל לכתחילה ואם התחיל נומר ולא יברך ומי שנהג כרי' יהודאי לא ישנה לט). ר"י. (מו) התן אם רוצה לקרות ק"ש קורא (נ). א"ח. (מח) אין אסור לקרות כנגד אשה אלא כשמשתכל בה ומכוין לראות אבל בראיה בעלמא מותר. אש'. (מט) ואשר אמרו לא יאמר קריש על פחות מג' פסוקים אין זו הלכה אמורה אלא שכך יש בסדרי שא' ובא לציון ואני ואתה קדוש וקרא. אחר ג' פסוקים לרווחא דמילתא. ק"ח. (נ) ? למה מתיזין בו' שבתוכרו תרו"ו שבתוכרו עולים תרי"ג מצות והכף הנשאר כנגד י"ח אוזרות שבשמע וב' פשו כנגד ב"פ אני ה' אלהיכם. פ'. ליקומים. (נא) בידו השמאלית שנופל על פניו דתנינן תמן הסיבה וזהו הסיבת בן חורין ומלכים ובאותה צד שאתה מראה עצמך בן מלך. באותה צד צריך להכנע לפני הקב"ה. פ' י"ח. (נב) אין עונין אחר ג"כ אחר כל ברכה אלא אחר כל הפסוקים שכל ב"כ ברכה אחת. שם. (נג) צריך לברך שלא עשני גוי בוד אשה. ש"ת שכ"ז. (נד) אין כך מנהגנו ליפול על פניהם במעלי כל ר"ח ובערבי י"ט ובמעלי שבת. השיר ח"ב צד מ"ב.

קריאת התורה. (נה) מצוה לתרגם בביה"ב אין אנו יודעין שיש מעלה לתרגום של תורה על תרגום של נביאים אלא כמו שיש מעלה לתורה גופא (נז). ג"ל צ"ב וצ"ג. (נו) כהן קטן . כשר הוא שיקרא שמיני ויפטור בנביא . ומעשים בכל יום. ג"ל צ"ד. (נז) ש"ץ שקרא ישראל במקום כהן ונכנס כהן קודם שיברך ישראל יעמוד בתיבה אותו ישראל עד שישלימו כהן ולוי ואח"כ יקרא הוא . ברכו את ה' לא הוי התהלה (נח). ש"ת א' ב'. (נח) חשיב ר' האי כי מקומות יש ומנהגות חלוקות ועדיין במדי ופרס הפטורות ידועות במנחה בשבת (נג). א"ח. (נט) מה שנהגין להוציא ס"ת מחיקו בשעת סיום התורה. ביו"ט אחרון של חג

בר"ח יסמוך על תפלת ש"ץ. והנה מדברי ר"ה נראה ששקולין חרבים ואם היה אפשר לפרש דר"ג אכילי שהא קאמר היתה התלכה כמותו כדברי ר"י. ועי' בב"י ל"ט או"ח ס"ט קכ"ד. — (לט) אית' גם בא"ז ואולי שבתוך התשובה היה כתוב ענין שמוכא לפנינו כסי' י"ז ותשו' אחת היא. ועי' מנהגי. (מ) בחי' הרשב"א לברכות הובאו הרבה פ' ופסקים לר"ה בענין תפלה. אחת מהן שנוכרים בתשובותיהו ויש אשר לא נזכרו. ומתן. וכללה מכלל הבינונו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול קשיא. אע"ג דסלקי בקושיא לא מרחי' הא דאמר ר"ג אמר שמואל משום דלא סלקי בתובת' אלא בקושיא אי עיינין בה משכחינן פרוקא. * הני תלת דאמרוינן אי לאו דאמרוי' משה . ואתו אנשי כנה"ג ותקנינהו . ה"י בתפלה שאין מקלסין בתפלה יותר מדאי אבל חוץ לתפלה יקלס. פ"ה. — האי דחתן פטור . וכלל לומרנו הוי' דטריד טריד' דמצוה פטור כגון כונס את התורה אבל העוסק במצוה ולא טריד כגון כונס אלמנה או דטריד ולא עסק במצוה כגון מי שטבעה ספינתו בים חייב. פ"א. * אין אומרים אהבה רבה אלא אהבת עולם. — ימם שאין היחיד נומר הלל הצבור וקורין בדלוג ומברכין. פ"ב. (מא) ש"ת פ"ד וב"י ה"ע ע"ש ר' האי. (מב) בתשו' הר"מ רצ"ד. והנה סי' ג' בש"ת "בתרוין כהניא הכי נמי שרינן למיעבד . הדכו חגיגא דעבדי ביו"ט דאית ביה חתן וכן המנהג בני' ושיבות" קשה עלינו לומר שהוא מרי' האי ועי' ט' או"ח ל"ד. (מג) בכ"י ה"ע הובאה וז"ל שם: ועדיין יש ספרי אפטרטא שיש בתן ענין למנחה כל שנה . ויש מקומות בארץ עולם ואיו הים של פרס שרגולין בה עד

והשיב אנו אין נהגין אצלנו כך ואי משום אבל זכר פטירת משה מותר והוא שלא יראה ס"ת ערום ומה שנהגין במקומות אין משנין אותן אע"פ שמהגנים אחרים יותר מתוקנים (נד). א"ח. (ס) בשבת הוה"מ ש"ס מפטיר ביום בא גוג לפי שמלחמות גוג עתידה להיות בתשרי (נ). א"ח. (סא) יש שקורין ביום אחרון כי המצוה הזאת וכן המנהג בא"י ובירושלים ויש שקורין דאם בחוקתי. ונתתי נשמיכם שהוא יום הזכרת נשמים (נו). א"ח. (סב) למה לא קרינן בשבת בס"ת מוסף. והשיב גם אתם מקנטרים מה שתקנו קדמונים בכך ואריך הדבר זה יאמר למה לא ערבו קריאת י' הדברות שאמר בכל יום במקדש זה יאמר למה עזבו בראשית שאמרו במעמדות. ועלינו להתנהג מה שתקנו גדולי הדורות כחכמה ובמנין. אש"י ב' וה'. (סג) ברין הוא ביום אחרון שהוא כ"ב תשרי לקרות ביום ז' וביום ח' כפנהס אלא דמרלנן יום ז' ומפטירין במלכים ויהי ככלות שלמה. אש"י. (סד) הכי נהגין בקבלה מאבותינו האוינו וזכר ימצאהו וישמן לולא כי אשא. אש"י. (סה) המפטיר ברי"ח שחל להיות בשבת צריך להזכיר של ר"ח. רמב"ן מלחמות שבת פ"ב. (סו) קה"ת בפסח ובשבת הוה"מ ש"פ. ג"ה ו'. (סז) הקריאה ברי"ח שבת שחל בשבת. ג"ה ח'. (סח) נשאל מר' האי נאון נהגו אנשי ספרד להניח התרגום כלל ואנו מצינו בכמה מקומות מהתלמוד שהוא מצוה והשיב הדבר ברור שלא בתלמוד בלבד. אלא אפי' במשנה. וכמה דברים במשנה וביאורן בתלמוד אטו כל הני דברי תהו הן חס ושלום והלא כל הנביאים תקנו אלו לישראל ואנו לא היינו יודעין שבספרד מניחין התרגום עד עכשיו. כ"י העי. (סט) נשאל מר' ר' האי המפטיר של שבת למה אין מתרגמין עליו כקורא בתורה לא ידענו את המנהג הזה בכבל אלא מתרגמין על המפטיר בין שקורא בתורה בין שקורא בנביא ובמשנתנו שנינו ולא יקרא למתורגמן יותר מספוק אחד ובנביא ג'. ושמו נהגו קדמונים בדבר הזה לדבר תקנה שהיה שם. העי' כ"י. (ע) לענין עשרות ודיבון כך מנהג בישיבה שקורא אותן הקורא וחזור המתרגם ואומר את השמות אלו כתיקנן וכן ראובן ושמעון עם זולתן והמשלים פרשיותיו אף כאן צוהו לקרא שתיים בתורת מקרא ואחד בתורת תרגום. ומעשה העגל ומעשה ראובן אין מתרגמין בצבור אלא חוזר וקורא הפסוקים להודיע שלא מחמת עצלות אין מתרגמין. שם. (עא) ט' באב. עמא דבר דלא כר' יוסי וגי קורין ואי מפטיר ועדיף הקורא שלישי להיות מפטיר בנביא מפני כבוד הבריות אבל רביעי לא יקרא בתורה וכן במנחה של יוה"כ. העי' כ"י. (עב) גברי דאיכנפי בפ' שקלים וכיוצא בה ולא מצאו הפטורה הראויה לאותו ענין ומצאו הפטורה של אותה שבת גרירתא. והשיב אם רוצים קורין בהפטרה של פרשה ואם רוצים מניחין שהפטרה גופה אינה מצוה שחייבין להזכיר בה. ה"ע כ"י. (עג) מי שקורין בס"ת מהו שיעמרו אחרים וידלגו ויקראו אותן פסוקים כשצריך הש"ץ להוסיף בגברי על מנין הראוי לאותו יום כגון שבת או י"ט וכל שיש בו חתן. והשיב מנהגא לכל ישראל למיעבד הכי ואינו נגאי. כ"י העי. (עד) האי שמעתי שבשנתא היא אית דגרסי. תגלול במטפחת ואל יגלה ס"ת ומפרשין כך שגוללין מטפחת עם

עכשו עדיין. (נד) אית' גם ברי"ן. (נז) בתשרי ח"ב 46 אית' בשם ר"ה שבת שחלה בתוה"מ אפטירי בענין העצמות בתשרי ביום בא גוג. כך שמענו, תחיית המתים עתידה להיות בניסן וצפחת גוג בתשרי. (נו) אית' גם באשכול. (נז) בש"ת קצ"ו נוספת. (מ) עיין בחיורשו

ס"ת בסתר . ואית דגרסי מוטב תגלל מטפחת ואל יגלל ס"ת . ואית דגרסי תגלל במטפחת ואל יגלל ס"ת . הע' כ"י . (ע"ה) כתב אדוננו . אלפיומי בסדרו . כ"א פסוקים שלא מתרגמין . כבר נשתבשו בנוסח דברי הגי' גי'ה ר"ח . (עו) כך מנהגנו ביום התענית ראשון קורא ד' פסוקי ויחל שני פסל . . וש"ב שחרית כי תוליד למנחה ויחל . אש' . (עז) אין אנו יודעין תרגום א"י מי אמרו ואין אנו יודעין אותו גופו . ואם מסורת בידם כי מימות חכמי הראשונים היה נאמר . גי'ה ט"ו .

ברכות ונט"י . (עח) כך אנו רואין שכל . מינוף שאין מעכב את התפלה אף נט"י אינה מעכבת . עובר לעשייתן צריך ברכה חוץ מן הטבילה (מנו) . גיל צ"א . (עט) פתיתין ושלמין . ואיבי מרבנן דמפרשי . כיון דפתיתין אינן צריכין בציעה וקרובין לאכילה קאמר ר' הונה מברך ולא מענין חביב . אלא מיהו מנהג בלילי פסחים . פרוסה לתוך שלמה . ולא ידעינן אי בדוקא נהיג הכי או כי היכי דסליק אדעתייהו (מ) . ג"ל ק"ב . (פ) אם הרוב יין שאינו מבושל מברכין עליו בפה"ג (מ) . ש"ת ד' . (פא) ג' שאכלו ויצא א' לשוק קורין לו ומזמנין עליו הגימ כגון שפתחו של בית לשוק והוא יושב כנגדו ושומע קולן . א"ח . (פב) כשהוא בן ט' וי' ויודע למי מברכין מזמנין עליו (מ) . רי"ף ברכות פ"ז . (פג) פרי האדמה ופרי העץ איזה שירצה יקדים . מ' ברכות קל"ב . (פד) ג' שאכלו מז' המינים חיבינן לזמן . שם קנ"ו . (פה) אחר אכילת פירות צריך לענות אמן בסוף הברכה . א"ח . (פו) ? דאשכחתון בבה"ג דלא מברכין על נטילת ידים אלא שחרית בלבד . והא לילי פסחים מברכין לטיבול . הכין חזינ' דקושי' דאקשיתון מעליא ניהו . והכין מנהגא דכולהו רבנן כל זמן שנוטלין ידיהן לסעודה או לתפלה מברכין (ג) . ג"ק פ"ט . (פז) האי ברכה על מטתו . על ק"ש . ליתא (ח) . ש"ת ג"ז . (פח) דברים הבאים מחמת סעודה אינו מברך איכי ב' פירושים איכי דמפרש דברים שהביאן מחמת הסעודה ואיכא דמפרש דברים שדרכן להביאן מחמת הסעודה . אש' . (פט) יין נמי צריך הסבה ובלא הסבה אורחין צריך לברך כל חד וחד ובהסבה א' לכולן אלא אפי' בבעל הבית בלא הסבה א' מברך לכולן . אש' סעודה . (צ) כך פי' ר' האיבי ב' שבאו לאכול כאחת המברך נוטל רשות מחבירו דרך כבוד או ברשות רבי או מורי או רבותי והן עונין מרשות השמים . פ' ג"ד . (צא) ולענין יין צמוקים היכי דכמישי ולא דיבשין ואי עצר להו נפוק מנהון חמרא מברך בפה"ג . רי"ף . (צב) צמוקין שנתערב אפילו שנתערב דבר מועט מן הדבש או שנתבטל נעשה שכר ומברכין שהכל ואם של גוים הוא מותר . רי"ף . (צג) חמרא דמערב ביה כוברא לסלוקי פסידא ואנפייה רובי חמרי וטעם ומראה יין או שכרא דצמוקי ולית ביה תערובת אחרת מברכין בפה"ג . שם . (צד) והגי ישמעאלים דיתבין ביניהו לא חזינן מסיבתן לע"ז ומברכין על בשמים שלהם . שם . (צה) ר' האי פסק כר' יוחנן דככל ברכה מזכיר מלכות ומזכיר שם ומלכות . איז ח"א קע"ד . (צו) פי' ר' האי בתשובותיו שצריך להגביה ידיו למעלה אחר רהיצתם וינטלם וינשאם . פי' ס"ו . (צז) פתח בדשיכרא וסיים בדחמרא כגון שהכל בורא פרי הנפן . רמב"ן מלח' ברכות א' . (צח) חביצה שלוקחין הפירוורין ומחברין אותן

הרשב"א לברכות מ' . (מ) חובא כמנהיג ועיין באי חים וברוי"ף ובאש' . (מ) חובא בערך פרח ועי' טא"ח קצ"פ שלדעת ר"ח מצטרף ל' ולא ל' ודעה זו שהובא כמור אית' במכריע בשם ר"ה . (כ) סי' פ"ח בגי' חובא בערך ע"ש ר' שרירא ור' האי . לכן נראה שגם סי' זה מהם ובאמת לשון עריכת הראיות זו בצד זו כמין חזקו הוא לשון ר' שרירא . (ל) נגד דעת ר"ע . ועי' באי

יחד עם דבש או עם מרק בלי שום בישול כלל. ר"י ברכות נ"ו. (צט) נשאל ר' האי ד' צריכין להודות למה לא אמר כסדר שכתובין בזמור. ואמר קא נקיש לפי סגנתן (ג). ע' ארבע. (ק) הוורד בין בגופן בין במימיהן בורא עצי בשמים. כו"ס פמ"ח. (קא) נשים חיבות בכהמ"ז דאורייתא. שם כ"ד. (קב) הא דאכיל ר' הוני תליסר ריפתא ולא בריך מפת הבא בכיסנן אכל וגרס א"ר נחמן עדי כפנא פי מנהג ב"א לאכול קמעה והוא אכל לרעבו. אש'. (קג) ? כל ברכה אחרונה שאין שאין אחריה כלום יכול לומר אמן אחר עצמו. אש'. (קד) אע"ג דרמי בר חמי עביד הכי בהרי דר' מנשיה [דלא אומין על ע"ה] השתא רבנן לא זהיר בהא מילתא. אש'. (קה) על כל המוגמרין. יברך עצי בשמים. וכי ר' האי דה"ה זבאר חלבא דשונרא ברא וכיוצא בו מברכין מיני בשמים. אש'. ? (קו) מאן דמורח באחרונ מברך ריה טוב בפירות (ג). אש'. (קז) אם אחד מפסיק * לשנים אח"כ צריך לחזור לברך המוציא. ט' א"ח ר'. (קח) גרגלידי דליפתא מבושלין או כבושין בהומין או בחררל בפה"א. שם ר"ה. (קט) על היין חותמין על הארץ ועל פרי הארץ ועל שאר הפירות על הארץ ועל הפירות. א"ח. (קי) אכל מזונות דהאי פית' צריך שם כללה של דבר הוא אמאי דעמא דבר היא ההלכה וכמנהג עבדינן (ג). א"ח. (קיב) ענין ברכת חתנים איתשל ר' האי ואמר ברכה הסמוכה לחברתה שאין פותחת בברוך הנימ' שחברתה יש לה פתיחה וחתמה אבל יש בה פתיחה לבד או סתימה לבד פותחת בברוך. בהע"ט ברכת חתנים. (קיג) פת הצנומה בקערה. . המוציא. האי קערה הוי כלי שני ונותן הלחם בתוך המים רוחתין המוצקין בקערה או הלחם תחלה ויוצק עליו ופליג על ר' חיי' דאמר צריך שתכלה הברכה עם הפת (טו). ר"י. (קיד) ר' האי גרים אניסא איהו ובריה ובר

הים. (כ) הובא בר' יונה לר"ף ברכות פ"ט. (כג) עיין ברשב"א ח' לברכות ט"ה: (כד) הובא בקצת ארוכות ברשב"א ח' לברכות דף מ"ד. (כה) באש' אית' בשם ר"ה "כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים לא יצא י"ח אין הלכה כר' יוחנן אלא כרב דא' ממניין רע"י דברין בריך רחמנא". (כו) בחי' הרשב"א לברכות נמצאו הריבא פי' לר"ה בענין ברכות ואלו אשר רשמנו: מטה פחות מג' או כלבוד דמי ואלבא דרשב"ג דאמר אחר המטה קורא מיד דמטה חוצצת קא מיבעיא לר' יוסף וקו"ל כוותיה. דף כ"ה. * ומה שחילק הגאון בין שתה בשבת לחול דכי שתי ליה בשבת ע"י אניגרון מברך עליה ב"פ העץ דהא עיקרו שמן אבל אי שתי ליה בחול ע"י אניגרון לא מברך עליה כלל משום דהוי ליה אניגרון עיקר ושמן טפלה לו ואינו מברך על השמן. ל"ו. * ובפסלפלין ביבשחא קו"ל כרבא ולא מברכין עליהו כלום. שם. ר' האי בשם מרבנותא דהא דמר בר אשי דמי פירות זיע' בעלמ' דוקא בששרה התמרים במים ובשלם כה"ג הוא דהוי זיע' אבל אם הניח חטובות תמרה וזב מהן דבש שלא ע"י האור לאו זיע' הוא אלא פרי העץ. ל"ט. אי מברך אינש בשבתא אתרתי ובצע הדא כר' כהנא שפיר דמי ואי בצע להו לתרווייהו אפילו כולי שורת' כר' זורא שפיר דמי. מ'. לא עברתי ממצותך ולא שכחתי. ור' יוחנן אמר ולא שכחתי מלהכיר שמך ומלכותך עליו וה"ל ר' האי כללו של דבר הני מילי מאי דעמא דבר הוא ההלכה וכמנהגו עבדינן ולא משנינן. מ"א. * קו"ל דבר שאין ברכותיהן שוות מודה ר' יהודי על זה וחזר ומברך על זה כלומר על איזה שירצה אבל בשאין ברכותיהן שוות מודה ר' יהודי לרבנן דחביב עדיף והלכה כחכמים. מ"ב. ישבו והסבו ישבו כגון שלא יסבו סביב הלחם הסבו שישבו סביב הלחם. שם. מיתוכי אין מברכין עצי בשמים אלא. על אפרסמון ועל ההדס כתב ר' האי מתוך גירסא זו היה נוהג מר שמואל ריש כלה רבו דר' אחי בשבתא שלא לברך עצי בשמים אלא על ההדס לבד והשתא לא קהויא אדם במתיבתא דמסיק בהא שמעתת' חיובתא . אלא הדס וכל דדמי ליה. מ"ג. משחא כבישא כגון שומשין שכבושין אותה עם ורד. עד שמתישן וקולש את הריח. מברכין עצי בשמים. שם. תנא דהא ב' ג' ותנא אידך ג' ד' ופי' ר' האי ברכות כלומר פעמים שמברכין ברכת המזון ג' וד' ברכות והתניא ב' ג' כר' ששת דאמר ברכת המזון על הון. ואע"ג דקתני שנים ושלושה בלשון זכר והל"ל שנים ליכא לפרושי אלא הכין. מ"ו. * לחיבן חזר המברך. שאכלנו משלו וענו אחריו חזר ואומר נברך שאכלנו

בריה צריכין לברוכי. מי או"ה רי"ח. (קטו) ברכת אשר נטע אנו קבלה היא בפי החכמים. גיה תל"ח.

תפילין מזווה וס"ת. (קטו) מנהג היה בישיבה שהתלמידים ממעטין התפילין. גיל ג'. (קיו) בישיבות אין אנו נוהגין לברך אחר תפילין לשמור (זוקיונ). ה"פ. (קיוח) תגר שיש בידו פרקים והוא עוסק בהן כל ימיו מהו שיניח תפילין בשעת תפלה וקה"ת. כך ראינו כל ישראל לבד מן חולי מעים חייבין נט). ה"פ. (קיש) סדר תפירת תפילין. בהע"ט קשר של ת'. (קכ) קשר של תפילין שבראש מכנים רצועה בעניבה שיהיו ב' רצועות שוין ומאריך של שמאלית. שם. (קכא) לא סח אין מברך אלא אחת נט). מ' פ"ו. (קכב) איתשל לר' האי פושעי ישראל בגופן קרקפת' מ"ט ולולו בהו רבנן דעלמא ואוחן שמיניהן תפילין אי חיישינן ליוהרא או לא והשיב בא"י דנפישו שמרא ולא יכול לאנוחי אשתכח מנהון בבבל דחוי נהירו טובא והוי שכיח' למינות וליכי' למיחש ליוהרא אלא בדבר שאינו חייב אבל תפילין כ"ע מחייבי בהו. בהע"ט. (קכג) כל בית החיצון שאינו רואה האויר פסול כגון קרש ושמע וכן פ"י ר' האי ס). איז ח"א תקע"ה. (קכד) דף הס"ת מ"ב שישין כנגד מ' יום שנתנה בהם תורה ובי' לוחות ס). ג"ל ד'. (קכה) עטרה של ס"ת אסור להניחה בראש אדם ס). ש"ת רע"ו. (קכו) ס"ת המנוקד אין קורין בו בצבור ואע"פ שגדר הנקודות ס). ה"פ. (קכז) מהו לכתוב חומשין קראי ופטרונם בלשון ערבי והשיב יש ביה משום נשיאות חול על הקודש ואמרו אין מניחין חומש ונו"כ על התורה. וקא מעייני רבנן דיריעה נופלת ע"ג חברתה והאיך מניחין חול על קודש ס). אש". (קכח) ג' למשפחתיכם בשיטה היינו בכתובה דקה שכל אורך שורה כמו טפח אבל בכתובה גסה הכל לפי הנוי ויכול לעשות שורות ארוכות. שם. (קכט) לא יאחו אדם תפילין בידו וישתין. ודוקא שהן בידו לא ישתין. ואם משתין בעפר תיחוח דליכי' נצוצות אף בבגדו ובידו שרי. אש". (קל) מקום שאין בו מי שיוודע לעשות גיילין. ומצאו דק יש לחן רשות לכתוב דלא מיעבר לשם ס"ת. היו יודעין. לא היה מתירו אלא מר ר' משה. רבנן דבי' מתיבתין סבירא להון דלא לשמה מיעבר לאו כהוגן הוא ופסול דאמרינן האי דאתי לקמיה דר' אבוהו. אלא מיהו אם יש במקומכם ס"ת

משלו בא"י הון. שם. ולית הלכתא ככל הני שמעתת' פ"י לא כר"י בן לוי דאמר מ' וקטן מצטרפין ולא כותיה דאמר מ' ועבר מצטרפין ולא כר' חונא מ' וארון מצטרפין ולא מ' ונראין. ולא כר' אמי שנים ושת. אלא כי הא דאמר ר' נחמן קטן שיוודע למי מברכין והיינו בידע והביא כ' שערות. מ"ח. ג' שישבו לאכול אע"פ שכל אחד אוכל ומכרו אינן רשאין לחלק מחבורתן הראשונה כי הוי' דלא ליפקע תורת זימון מחבורתן והיינו דאמר ר' חסדא והוא שבאו מחבורה של ג' אבל משל ד' עדיין נשארה שם זימון במקומה. ואמר רבא ואם מהרו אלו ג' וזמנו פרח זימון מן החב"י הראשונה. שם ג'. * אין זורקין את חפת ולא שאר אוכלין דממאיסי אבל דלא ממאסו זורקין. שם. * מותר להשתמש בשמש ע"ה. שמש ע"ה אם נוסל ידיו תחלה מתעצל מלדקדק בלקט פירותיו שיש בהן כזית ונמצא מפסיד אוכלין ובהא אסור להשתמש בשמש ע"ה וכיון דחכם הוא מלקט מה שראוי ללקט. כ"ב. * ג' גאון תניא חדא אור של ביהכ"ג מברכין עליו ותניא איך אין מברכין עליו ל"ק הא דאיכא חזנא דאכיל בביהכ"ג לנתורא עבד ומברך עליו והא דליכא חזנא לכבוד ביהכ"ג עשוי ואין מברכין עליו. ג"ג. * רבא אמר מברך תרתו הכא עושה מעשה בראשית איכא שבתו מלא ליכא פ"י ר' האי אחד מתרתי קאמר או שכחו או ע"מ בראשית אבל על ההרים לא מצינו שכתו. ג"ה. מ' באש' ובתש"ד ח"א דף 47 ע"ש ר"ה ובח"ג ק"ה בתוך אסיפת תש"ו אשר יש ר' פלמינו כתוב על ראשה. וע' מ' אי"ה כ"ט. נט) בעיטור ע"ש ר"ה. נט) אכן הרא"ש בה' תפילין הביא שרי' האי הסכים לבי' ברכות. ס) הובא ברא"ש ח"ק ונתן ס"י הויות להדרי. ס) בש"ת ח"א באש' ובר' יורחם וע' ש"ת שלי"ג. ס) בר"ן פ' בני העיר בשם ר"ה. ס) באש' ובתש"ד ח"ב צד 40. ס) ע'

כהונן השמרו בו וקראו בו בצבור ואם לאו אל תשביתו קריאת התורה (קד).
 ג"ה ת"ב. (קלא) ה"מ תפילין על הקלף יפרש לנו ארוננו. כך ראינו כי זה
 ששורין בסיד ובמים לא ממנו קולפין קלף ודוכסוסמוס אלא הכשר לקלף דעפיין
 כמו שכתבתם במי מילין ובצואת כלבים ובמלח ואח"כ שפין אותן בתמרים ובקמח
 שעורין (ס). ג"ה ס"ג. (קלב) ס"ת שחטר פסוקים אם לא הניחו כלל אפי' לקיימו
 אסורו. ש"ת שליג. (קלג) לא התירו ליכנס לביה"כ בתפילין אפי' אם אין דעתו
 לעשות צרכיו. אש"י. (קלד) אחר שכתב תפילין על קלף בורכן גדוכסוסמוס ומניחן
 בבתי. מ' פ"ה. (קלה) אין מעבירין על המצות פ"י ר"ה בשם ר' האי כשחולץ תפילין
 ומכניסן לתיק יכנס של ראש תחלה. מר' ה"ק. (קלו) שאל ר' נחשון בן ברכי' מר'
 האי הא דגרסינן זמרא מג"ל אנו על תלמוד שלנו אנו סומכין ומאי דפסיק הכי לא
 חיישינן למאי דאית' התם וודאי לגלויי מילת' דמסתמא הכא סמכינן עליה. ואנן
 קא חוינן גאונים ז"ל מן יומי' דרבנן סבוראי דכתבי לכל אתרוותי פסוקים כמו
 שהם ומשרטין. ג"ל מ"ו. (קלז) נשאל ר' האי על הששה שמות שאינם נמחקין
 שמנה ר' סעדי' ואמר שבהלכות הזכיר עוד אלוה ועוד אדני שאינן נמחקין אלא
 אפשר שמנה ר"ס אלה בכלל אלהים ונשתיירו שבעה ואפשר לומר שהוא שם
 בפ"ע ונמצאים שמנה כי אדני לא הזכיר מר סעדי' ולא הזכיר צבאות הרי תשעה.
 אשכ"י ס"ח. (קלח) הא דאמר רבא י' אותיות צריכות נ' זיונין כל אותיות שבק"ש
 צריכי או מקצתן צריכי דע כי אלו אותיות צריכין ג"כ זיונין במוזה. כל ראש כיון
 שיש עליו שני ראשים מבי' צדין וראש א' יוצא למעלה ה"ז בהונן (ק). ג"ה שפ"ב.
 (קלט) ומשמיה דר' האי איתמר מותר ללמד תינוקת של ביהכ"נ אנב לימוד תורה
 כתב ערבי והשבנות. הע' כ"י.

ציצית. (קמ) ואנן חוי לן. . . ציצית אי מעיין בהו בשעת ק"ש שפיר
 דימסן. ש"ת פ"ח. (קמא) מה זה דאר"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת.
 ומאי גורה משום טעימה ומאי דיסקיא אפשר לקיים שניהם לענין סדין ב' מצות
 פוגשות זא"ו. צבע של תכלת שנטעם נפסל. וליכתב אדיסקי. איגרת. ושאלתם
 הא דרבינ' דאפסק ציצית. ולא אמר ליה מידי באורתי. אי בסדין של פשתן
 בטיל מצותו והוי שעטנא אי בצמר וכי חוט קשור בכנר אסור למיפק ביה. הכין
 חזינא משום משא אסור בשבת (ס). אש"י. ציצית.

מילה ועבד. (קמב) כללו של דבר רבנן קמאי הכי אסכימו להטיף דם
 ברית בחול בנוולד מהול אבל לא בשבת אלא מיהו בנחת. ולא בפרולא (ע). ש"יין ג'
 ה' י"ג. (קמג) החוק בכבל משנים רבות שמושך המוהל את הערלה ומפסיק
 הקליפה. ואם אינה נפסקת באצבע יהיה לו סרן הנקרא בל"ע מדור ופוסק בו
 וחותר הכל בבת אחת. שם ר'. (קמד) הלכך לא אשכחת [דלא מהלינן] אלא
 בכתולה דאינסבה ובעל מית בההוא יומא או ירחא ובן ח' ודאי. היה כאבן
 ואסור לטלטלו. בהע"ט מילה. (קמה) עבד ערל שלא רצו למולו אי מגלגלין

רמב"ן מלחמות סוכה פ"א. (סא) קצת מוננה באש' ע"ש ר"ה ועיין בערוך שגם שם כמו בקרא
 עליה ועי' תשו' ר' נטרונאי. (סב) שם כתוב קצת מה שזכר בג"ל ד' ע"ש ר"ה. (סג) בתש"ר ח"א
 צד 58 ע"ש ר"ה. (סד) הן ראשית התשו' שם הובאה בכי"ו בשם ר' נטרונאי אכן "אנן חוי לן
 וכי" הוא כלשון ר' האי עיין איי הים. (סה) בתוך השאלות גם פ"י הא דשעו' טווי וכו' ופירוש
 הזה הוא מר' האי (עיון ש"ת ס"ג וג"ה מ"ט) לכן נראה שכל התשו' מגאון זה. (ע) עי' בהע"ט
 ובראב"ה כ"י אית' בשם ר"ה דבגולד מהול אי אית' אומן דגמיר מפי' מלין בשבת ואי לאו

מפתח לתשובות הגאונים

אי נמי דרצה למולו ועבד אינו מקבל תמה גדול בשאלה ראשונה . והלא חובה עליו למול עבדיו . ובשאלה שניה . הלכה כר"ע אין מקיימין עבדים שאין מולים . כשלקחו סתם ימכרנו . ואם התנה עמו מנגלל י"ב הודש ע"ג . ש"ץ ג' ו' כ' וכ"א . (קמו) מקומו שאין מוציאין שפחו' אלא מצריות ויש מהן שמתניירות לאלתר . מותר לקיימן אע"פ שלא חזרו בהן . והייבין אתם להשבתם בשבת מעשות מלאכה . ובמקום שהם מתיראין מן העבדים שלא יתניירו שלא יגלו סוד מישאל למבקשי נפשם . וודאי שאין מקיימין . אבל כגון שפחות הללו . מותר לקיימין ע"ג . שם . (קמו) ב"ד שמלין במקום שאין האב הכל מברכין להכניסו כ"ב הרב האברצלוני בשם ר' האי . רא"ש קידושין פ"ק . (קמח) המפקיר עבדו ומת הלכת' כאבי שאול וברכינו . רמב"ן חידושים גיטין ל"ט . (קמט) ואבי הבן כשמברך . להכניסו העומדין עונין אמן . ואומרין בשם . תשיר ח"ב דף מ"ו .

קידוש והבדלה . (קנ) ברכת האור חובה היא על כל מי שמכיר בין ב' דברים . ונהגו ראשונים להביט בשרטוטי ידים . ועוד מנהגנו להביט בצפרנים . ג"ל מ"ט . (קנא) כי הוי מקדש אמר טעימו מידי . וקשי לן מי שאין לו יין . או מי שכבה נרו נמצא מתענה בשבת . כך ראינו שאין דבר זה תלוי בנר אלא בסעודה . ג"ל נ"ג . (קנב) לא שמענו מי שמשים את כוס הקידוש ע"ג עינו אבל בשתייה . ג"ל נ"ד . (קנג) אמר רב בשם ששבת קובעת למעשר קובעת לקידוש אנה אמר רב שמועה זו . אל יקשה בעיניכם כי הרבה יש בתלמוד שמועות שנאמרו בתוך מעשים וגופה דשמעתת' לא נאמרה . ואנו בנעורנו כך הגיע לנו בעבור האי שמעתת' באלו מציאות באיסור ור' ספרי ופי' הדבר . מעת שרואה אדם ספק חשבה . הרי נקבעת שבת לקידוש ואין צריך לחקור מן הגנות . ומה שמצאתם בתלמוד ארץ ישראל . אין אנו יודעים מהו ע"ג . ש"ת ק"ט . (קנד) מורחין להביא יין לקידוש ואם אין לו לקדש אריפת' עדיף ממיני שכר ע"ג . ש"ת קט"ז . (קנה) אם מקדש על הפת מברך על הפת ואח"כ על היום . רי"ץ . (קנו) סומא אין לברך על האור בהבדלה בתפלה סני ליה . א"ח . (קנז) יין מבושל כיון שנתן תחתיו אור והרתיה אין בו משום גלוי ומשום י"ג . אין אומרים שירה ואין מברכין עליו אלא שהכל . רי"ץ . (קנח) ואומר ויכלו ומברך המוציא ואינו פורס ונומר הקידוש ופורס . ט' או"ח רע"ב . (קנט) אם יש לו יין אם אינו מוקבע לו ואינו חביב לו שיקדש עליו אינו מברך על דבר שאינו נהנה ממנו . שם . (קס) ? אין מדליקין נר במוצאי שבת עד הברלת תפלה ע"ג . ש"ת פ"א . (קסא) מוסיפין מחול על הקודש בע"ש מקדימין ובמ"ש מאחרין . ש"ת שמ"א . (קסב) כי לא תתמי כוס במ"ש כשיראה אש יברך בורא מאורי האש . ש"ת ק"ד . (קסג) אבוקה של שעוה לא חוי לנא מעולם מאן דאדליק בשעוה כבי שמשו ע"ג . ש"ת רל"ה . (קסד) שותה בקידוש רביעית שהוא מלא לוגמיו . רי"ץ . (קסה) כוס של קידוש צריך לברך בין הוא בין אחר ש"ד . שם . (קסו) מר בר ר' אשי קפיד אחביתא פנימא קפידה הוא בלחוד . רי"ץ קידוש . (קסז) אין קידוש אלא במקום סעודה זו

חוששין . ועי' ר"ף שבת פ"ט . ע"ג) באמת לשון התשו' האלה כלשון הקודמים מן הגאונים ואולי הנה לאי מהן אולם בר"י א"ח ג"כ ח"ד הובאו בשם ר' האי . ועי' רא"ש תחילת . ע"ג) בג"ה ו"א אית' מקצת התשו' בניזון שמירת שבת ואולי שצריך להיות שפחות נוצריות . ע"ג) בג"ל ג"ח מ"ו עמרו אכן לשונת' ואנו בנעורנו' הוא דרך ר' האי . ע"ג) ושם הוספות אחרונות . ע"ג) עיון איי הוס . ע"ג) בה"פ בין תשו' רש"ש ואית' בתשיר ח"ב דף ג"ח . ע"ג) כבי

עריכת שולחן לפת ולא לדבר אחר. הלכה הברלה בתפלה ועל הכוס. שם. (קסח) בליל ט"ב שחל להיות במ"ש במקום שמדליקין מברך במ"ה, ש"ת ק"ד. (קסט) אור של תנור אין מברכין עד שיאחו האש ברוב העצים. רי"ן. (קע) ור' האי אמר מבדילין בביהכ"נעז). בהע"ט. (קעא) טעה ולא התפלל מנחה בשבת ותפלל מ"ש שמים של חול מבדיל בראשונה ולא בשניה ואי אבדיל בתרויהו לא בעי לאהרורי אי נמי לא אבדיל בחד מניהו לא מהדרין ליה מפני שיוכל לאומרי על הכוסעז). אש' תפי מנחה. (קעב) לפי שבליילי שבת יכול לקדש על הפת אם אין לו אלא כוס א' של יין ושה' אותו לצורך קידוש של מחר ואם יתענה האיך יקדש השבת. תניא.

שבת. (קעג) מנחה בקירוואן בלילי יוה"כ ופעמים בלילי שבתות. קורין תהלים לאור העששויות. כמו פרשה הצריכה לאותי שבת או חונות. וודאי הילכת' כרבה. כל ענין לשנים מותר. ג"ל נ"ט. (קעד) אנו לא שמענו מאבותינו ולא מהכמי ב' ישיבות מי שהתיר לישב בספינת הנהרות. ומי שבא והתיר זה במצרים לא יפה עשה. שם ס"א. (קעה) פונדק מותר להשכירו לגוי פורני ובית הבר בזמן שהדבר ניכר שאין מלאכתן של ישראל נעשית בהן מותר ומעשים בכל יום. בכבל שיש בתי בדים לישראל ומשכירין ולא מיהו חכמים בדברעט). ג"ל ס"ד. (קעו) מרחץ אסור. ולא כל מרחץ אלא שנקרא על שם ישראל אבל יש לישראל דירה ובתוכה מרחץ ואין רוחצין בו אלא שכונת הדירה מותר להשכירה לעכו"ם. א"ז ח"ב א'. (קעז) יש לנו ננות ושדה ויש אריסין גוים שלוקחין חומש מן הפירות והן משקין כך ראינו שאם השדות הללו במקום שישראל מגיעין אליהן בשבתות וי"ט אין להניה לאריסין להשקותפ). ג"ל ס"ה. (קעה) ביהב"ם המוציא קורות נגו על רה"ר ועושה משם ביהב"ם לארץ אסור. שמו"לך מרשות היחיד לכרמלית. ש"ת רכ"ז. (קעט) מסוכת' דנויות' אסירה להדוקה ביו"טפ). שם רכ"ח. (קפ) אשה תכחול עיניה בשבת או תנהג איסורי טובא תמהנו עליכם בהא מילת'. אשה אינה מחוייבת בשבת כאישפ). שם רמ"א. (קפא) צמר גפן מותר להדליק בשבתפ). שם ר"מ. (קפב) אסור לבר ישראל למיסר חיותא

העתי ו"ל: אמר ר' האי לקדש שולחא דציבורא על הכוס. לאבדולי ש"ד אבל לקידוש כיון דקידוש במקום סעודה אי ליכא אורחים ליוול כל חד ולקדש במקום סעודתו. עז) בכ"י העי איתא תוכן זאת התשובה ו"ל: ונשאל מר' האי מצינו שאמרת בהא דאמר ר' חייה בר אבין רב מצילי של שבת בערב שבת. דסוף סוף ברכות ובקשויות אינון כיון דצילי ליה כל מה דרמי עליה. אבל הברלה דמוכחא דבחול ניהלה וקדושה בשבת נמי לא מיתמרא עד דקדיש יומא דקדשיה רחמנא ולא סגי במאי דקבליה אדם על נפשיה. והשיב דעו מתוך שכרוו הוא לא הוצרכנו להביא עוד. ברור וידוע כי כאשר אמרו אומר הברלה על הכוס כשבול הברלה הוא ואין לך כזה שמבדילין עליו. (חסר) נר וברכה שעל הגר קודם להברלה בין לב"ש ובין לב"ה מבי"ם הברלה על הכוס אבל לענין קדושה מי איכא קדושה אלא בתר דקדיש יומא והנה גם הרא"ש פ"ד ברכות הביא דברים מתשו"ר' האי בענין זה ו"ל "אע"פ שנשאר בקושי לאו משבששתא דמעמא דמסתבר דכיון דאבדיל בשנייה גלייה דעתיה דכיוון בראשונה לשם תשלומין ושנייה לשם הובא ואין להקדים של תשלומין. וצריך להתפלל אותה של תשלומין פעם שנית. ועיין גמור' קמ"ב וברו"ץ שכתב ואע"ג שמשמע מתברר ר' האי בפי' ברכות שמבדילין על הפת הרי הורה וכמה תשובות לאחר מכן דאין מבדילין משמע שרב האי כתב הרבה תשובות בענינים אלו. עז) ועי' בגמור' ג' שאמר ר' האי את הפורני וצריך לומר ששם מוה"ו במקום שנכר שכלאכתו של ישראל נעשית בה ועיין סוף כלבו. ט) בסוף כלבו ובתשו"ר חלק ב' בשם ר' האי ובה"פ בשם ר' שרירא. עז) עיין תשו"ר חלק ב' צד 61. סוה"ט אדם אשכול של ענבים לקרדה אבל לא לקעה. אף לענין שבת אמתר. וזאת הובא ברו"ף שבת פ"ב ובראב"ה כ"י ע"ש ר' האי. עז) לשון התשו"ר תשית ספק בלבנו אם היא

לרועה בשבת שמא יוצאנו חוץ לתחום פד). ה"פ. (קפג) אמת המים עוברת בחצר אין ממלאין ממנה בני החצר שהוא כמו כרמלית א"כ עשה לה מחיצה קבועה בתוך האמה גבוה י"ט בין באותו מקום שהוא השער האחר ובין בשער האחר. ה"פ. (קפד) כל שהגיע למאכל בן דרוסאי מותר להשהותה אכירה אפי' אינה גרופה פס). בה"מ שבת פ"ג. (קפה) קדרה חיה לא חיה ממש חמה קצת ואין הוששין שמא יתה שמסיה דעת הימנה. א"ח. (קפו) במבשל בשבת הלכה כרבינ' לקולא. בהע"ט שחיטה. (קפז) מי שנפסקו לו ציצית בשבת אם הוא ברה"ה מקום שיש בו ס' רבוא ב"א אסור למלטלם עד שתצא שבת ואי כרמלית מותר עד שיגיע לביתו וכ"ש בעיר המנופסת ומעורבת שהיתר גמור הוא. אש' ציצית. (קפח) מתני' להחזיר תנן. בעה"מ כירה. (קפט) נגלול פי' ר' האי גזירה שמא ישמין ברמץ ליכ' דעפר תיחזה ברמץ לא מהליף אבל למ"ד שמא יזוז ממקומו איכא. שם ר"ן. (קצ) משפשיין כלים עפר לביתנא שרי פי' ר' האי עפר לבונה הנקרא כנדר. שם. (קצא) בריחים נהגו היתר. ור' האי כתב כיון שהשחיבין שנים רבות ונתפרסם הדבר מותר. רא"ש ע"ז פ"א. (קצב) לאמר פעמים להיות לכם לאלהים בשבת. גמ"מ קכ"ב. (קצג) מאחרין בשבת לבא לביהכ"נ לפי שבעולת תמיד כתיב בבוקר ובשבת לא כתיב אלא וכיום השבת פו). הגה' מ' שבת שצ"ח. (קצד) אם הוצרך לנקביו ויש בני אדם שהוא מתבייש שהוציאורו נכרים ואין לו אלא ד' אמות, יש לו לצאת עד מקום שהוא יושב יחידי, תשו' ר' האי כבוד הבריות דוחה דבר זה פו). רא"ש עירובין ג'. (קצה) מותר להאכיל תולעת המשי ביו"ט ובשבת פס). ש"ת ר"ל. (קצו) וששאלתם הא דתנן פעם אחת נכנסו לנמל עד שחשכה בשבת ובספינה המפרשת בים לא קמבעי' לי כי קא מבעי לי ביו"ט וספינה הבאה באחר הנהרות מהו לירד ביו"ט ואם היה דבר מצוה כגון שופר ולולב ביום א' של חג ותפלה עם הצבור בשאר יו"ט מהו הכי הוינן שאסור לעבור בספינה כשהית' עוברת. שו"ן באיסור אבל להלך במים ע"ג קרקע מותר לדבר מצוה ולדבר תורה. כ"י העתי'. (קצז) צורת הפתח שעולה מן הצד לא עשה פי' ר' האי מן הצד של כותל דהוה ליה פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עברי אינשא. כ"י הע'. (קצח) ושני לן בין כתבי הקודש לאוכלין ומשקין לענין הצלה מפני הדליקה דאלו לענין כתבי הקודש תנן לסיכך מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן בתירא אומר אף למפולש וכולי עלמא לא מצרכי ליה עירוב ואלו לענין אוכלין ומשקין תנן מצילין אותן לחצר במעורבת. הע' כ"י. (קצט) וכתב ר' האי נאון הכי ולענין בורר דאביי [בורר ואוכל לאלתר צורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור] איתיה דקאמר רבא ששיר קאמר נחמני ודרב המנונא נמי אית' מדקאמר חזקיה הבורר תרמוסין מתוך הפסולת שלהן חייב. כ"י הע'. (ר) אמר רבה בר בר חנה הטווה צמר מעי"ג בהמה בשבת חייב ג' חטאות וכתב ר' האי ג' ודר' כהנא דאמר דאין דרך גזירה בכך והוה מחויא מילת'

מור' האי כי כדברים אלו „טובא תמהגו עליכם“ קראנו בתשו' ר' גמרוניא ור"ש. (טג) ע' תשו' ח"ב 56. (פד) אית' בכלבו ובפ'. (פה) אית' בא"ח. וע' ש"ת ס"ס ל"ד וכמה דברים מענין זה טובאו במעט זקנים בשם ר' שרירי ור' האי כמו שתעיר הר"ר שוח"ה. (פו) שם אית' שריי' בר יהודה שמעה מר"ה כרומא. (פז) תתשו' בקצת אריכות בס' העת' כ"ו. (פח) בתשיר ע"ש ר' האי. (ט) תתשו' מלוקמה אכן תורף דגריה הובאו בא"ח ובבהע"ט בשם ר' האי וע' אי

שאינן בה מוציאו מכלל מלאכה אע"פ שאינן זה דרך כל אדם. כ"י העי'. (רא) זהו אבות מלאכות דנמרינן ממעשה שבת. תשיר ח"ב דף מ"ה.

פסח. (נד) אין לשוח כשמתחיל בדיקת חמץ עד שיגמור הבדיקה. ש"ת פ"ו. (נד) ע"פ בשבת אין לבער אלא בזמנו ומניחין בע"ש דבר קצוב. ש"ת צ"ג. (רה) ומאן דאית ליה חביתא דחמרא ופסירי ושקיל חיטי וקלונן ושדנן בנו חביתא לתקוני האי חמרא שרי למישתי מיניה. ש"ת רצ"ב. (רו) מצה החלושה ברותחין וודאי הוי מצה. מי שעורין שמרתיהן רותחין ומטילין שעורין לתוכן. לא התירו להם גאונים דאמרי' לא ידעינן החליטה המתרת. ש"ת צ"ו. (רז) כדאמר ר' צמח שאין מברכין על ההלל בלילי פסחים לנמור ואין אנו אומרים אותן בתורת קורין רק בתורת שירה ולאחריו מברכין. ש"ת ק"ב. (רח) השיב ר' האי על אודות הורה הגדולה שמנעיל בה כלים שא"צ להנעילה אחר שהנעיל בה כלים. מ' פסחים תקפ"ב. (רט) מאן דאית ליה חביתא דמשחא ונפל בה כשיעור ביצה בנהמ' או פחות אסור בפסחא ולבתר פסחי שרי. במשהו כרב ושלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר. ש"ת רצ"ב. (רי) כלי עץ המצופין בסמנין ומשתמשין בהן בחמין ככלי חרס הן ואין משתמשין בהן בפסח ואם נשתמש בהן בצונן מדיחן ומשתמש חוץ מבית שאור ועריבה של חרס. ר"י. (ריא) מצה הנלוושה ע"י גוי בפני ישראל ע"י שימור כתקנה מותר לישראל לאכלה וחסידים ואנשי מעשה מחמירין. א"ח. (ריב) אין לברך על הגפן ועל פרי הגפן אלא על כוס ד' אחר שידוע שמצוה לשחות שאר הכוסות. א"ח. (ריג) במוצאי שבתות שסופרין אחר קריש דסדר קרושה נהנו ראשונים לברך ש"ץ מעומד וכל העם יושבין ועונין אמן בכוונה שלא להטריח צבור לחזור ולעמוד. א"ח. (ריד) בתשוי לר' האי כלי אבנים וכלי גללים שנסתמש בהן ברותחין אין תקנה בהנעלה וככלי חרס צריך להסיק בתנור בליבון. ג"ה קצ"ב. (רטו) חנות של גוי ומלאי של גוי ופועל ישראל חמץ הנמצא לאחר הפסח מותר בהנאה, חנות של ישראל. ופועלים גויים הנמצא לאחר הפסח בטר עיקר אולינן. ר"י. (רטז) עריבה של חרס שלשין בה כל ימות השנה ובשעת הניתוח הדיחה יפה ודרך בה ענבים. בלי לבון אותו היין אסור לשותו בפסח שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון הלכך אם ירוע. היין אסור. אבל לספיקא בהאי מילת' לא חיישינן. ר"י. (ריז) עכשיו אין לותחין מכמה מאות שנה ואמרו לא ידעי לתית' דשרי' היכי אית' (15). ר"י. (ריח) משמן של שעורים שנתנן לעניים קודם פסח ונכנסו בהן מי גשמים ונאנס ולא מכרן קודם פסח ורוצה למכרן לאחר הפסח לא דמו להקדש דהקדש בדילי ודעניים לא בדילי ויש עליו בדיקה. ר"י. (ריט) אין אופין פת מרובה בפסח וביה מתירין היינו מתירין עד שיעור חלה. שם. (ריכ) כיצד מפרשין חלה. תטיל בצונן. בחלת א"י אבל עכשיו בחוצה לארץ בין כבבל. קמני כהנים כגון שלא ראה קרי וקטנה שלא פירסה נדה מותרין לאכול חלה בטומאה. שם. (ריכא) ג' נשים לשות כאחת לדברי ר"ג בני עסות כל אחת לעצמה ובשגומרת אופות בתנור א' וזו שורה לזו כדי אפייתה וחכמים

היס. (16) החשו מלוקטת מכמה גאונים בדרך שלקטו הרי"ף והר"י אברצלוני ועיין הערתנו למ' ה'. (17) גם בתוך צ"ג ובא"ח בשם ר' האי (18) בבהע"ט ובר"י והשיטה דחמץ בפסח במשהו הובאה בשם ר"ה בא"ח. (19) עיין ר"י. (20) הובא בר"י ע"ש ר' שרירי ור"ה ועי' בעה"מ ערבו פסחים. (21) הובאה בשם ר"ה בטור א"ח תנ"ד. (22) הובאה בבעה"ט. (23) הוב' בא"ח ובבהע"ט.

ג' בשלוש בצקות כל אחת לעצמה בלא שיהיו אחת לשה וכשמנעת לקטף השניה לשה במקומה. ר"י. (רכב) אשכנא למרנ' סעדיה. ברכה על כוס ה' ומשתי אחריו והשיב. אנו לא נהגנו בכוס ה' כל עיקר. ומחוי' מילת' דמסתברא למר סעדיה דכיון דלא אמרו חכמים לברך ב' ברכות השיר. ולענין משתי אחריו וודאי מיכל קא אמרינן אין מפטירין אבל משתי מנהגא ירושת מאבות לבנים מן יומא קמאי דלא שתינוק. ר"י. (רכג) מצה ומרור או מצה וחסא כולוהי הני מעשים טבול שני מיקרי. ר"י. (רכד) אשתכח בס' הפט' דכ' ביה בימי פרסאי ביום א' מפטיר מן בעת ההיא אין יוצא ואין בא. שם. (רכה) מפטירי' בשבת חוה"מ היתה עלי' יד ה' כך שמענו מפי חכמים תחית מתים עמידה בניסן ונצוח גוג (בתשריט). ר"י. (רכו) נשאל ר' האי על הא דר' יהודאי. והשיב אנחנא לא חוינ' טעמי' דמאן דאמר לילה הראשונה בעינן ד' שבתות תמימות וליכי' א"כ חמישית נמי אין שוב תמימות. וא"כ הוי' מנו ליה חכמים עם הדברים המעכבין זה את זה. הלכך אם שכח סופר של אחריהק. ר"י. (רכז) כל שהוא טרייקא שמערכין בה חמין שחוק עם בשר אפעה מותר. בהע"ט. (רכח) לחם עוני פרט לחלוט ר' האי פי' לחם העשוי בשמן כחלוט של בעלי בתים ולכך אין יוצאין בו בלילה הראשונה מפני שהוא מצה עשירה וחלוט שחלוט ברותחין יוצאין בו אם חזר ואפאו. רא"ש פסחים פ"ב. (רכט) אכלן בלא מתכוין. אע"פ שהלכה היא שהעושה המצה אע"פ שלא נתכוין יצא יהא אדם רגיל להתכוון למצה. ר"ן ערבי פסחים. (רל) ונשאל מר' האי הא דאמר ואזריה רבא לטעמיה. דבני חילא. אסתבר לן דישראל נינהו הכי עבד. והשיב שהדבר ברור שגוים נינהו והאי לטעמיה אהאי ר"ש אומר חמין בין לפני זמנו. אמר רבא הילכת'. ובהא אודא רבא לטעמיה חמין של נכרי. שעבר עליו הפסח מותר אפי' באכילה ולא דישראל. ר"י. (רלא) מנהג אבותינו לבער חמין מע"ש ולאפות מצה לאכלה. ובמוצאי שבת אופין מצה כתקנה ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות מע"ש ולא לטרוח באפיה ב"טק. אני. (רלב) כי עבדינן חמרא בפסחא מן צמוקי בתר דעבדינן נטירותא יתירה זמנין דאשכחון בעידן סחיטה ב' ג' היטי. דכי הא דלא מישתי בפסחא כדן עבדיתון. דאי לא ידעיתין בוודאין אית ביה תערובת חמין לא מזהר לביעור. ר"י.

מועד. (רלג) כמה שנסתפק לר' אסי בענין ב' י"ט של גלויות אחר שהיה בידם סוד העיבור ואיך צוה ה' על דבר ספק. כך ראינו. החשבון הוא בדיני מימות משה. ואשר כתבנו אל אנשי קאבאת שגזירה היא מימות נביאים הראשונים כך הוא הדבר. ויש לדבר הזה ב' תשובות אחת מהן כי גם עתה פעמים שיהיה שמד שם ויצטרכו לשנות ויקלקל הדבר. ותשו' האחרת כי הנביאים צוו את ישראל שבח"ל. ואין אנו יודעין אמתת עילת הדבר. ואשר אמר נאון פיומי כי כן צוה אלהים כן אנו אומרים. ואע"פ כי עיקרה מחמת ספק. וכמה מצות צוה הקב"ה על הספק. וקידושי ונירושי ספק. ואנשי א"י אל ישנו ממנהג אבותיהם. גיל. א'. (רלד) מהו ליתן סוס או סרד בימי החג למי שירעה אותן. כיון שלא בשכירות נתתן ואינו משאיל אותן לעשות בהן מלאכה אלא לראותן ולשמרן אם

לט) אית' בתשרי ח"ב ובא"ח. ק) הובא' בא"ח. קל) עי' ש"ת סי' צ"ג. קכ) אית' בשבח"ל

עושה בהן מלאכה אין עליו כלום ואם רואה אותן ויודע בהן ימחה קצת). ש"ת ר"ד.
 (ר"ל) חייבין ב"ד לגזור גזירה שלא יעשה אדם מלאכה בחוה"מ קנ). ה"פ.
 (ר"ל) מותר לכתוב השבון שבינו לבין אחרים במועד בומן שמתירא שישיכחנו
 וכדבר האבוד דמי קד). ר"י. (ר"ל) הכל חייבין בראייה ב' ראיות הם - ראית פנים
 וראית קרבן ומשנתנו בראית קרבן. ע' חג. (ר"ל) שיירא של חונגין הכאה
 בחוה"מ וכשנמנעין ליקח מהן באין לדי הפסד מותר. ר"י. (ר"ל) ר' חמא שרי
 להנהו אוונכארי דבי ריש גלותא למיעבד עבדת' בחולי' דמועד' להשניח על אוונא
 דמיא ולשמור אותו. ר"י. (ר"מ) לא פסקו כר"ש במוקצה אלא בשבת אבל
 ב"ש אסור. א"ש שחיט'. (רמא) אין לומר בעבודה ב"ה ביום חג פלוני ביום
 מקרא קודש הזה אלא ביום חג פלוני לכד אבל במוסף אומרים. ט' או"ח ת"ץ.
 ר"ה. (קמב) אסור להתענות בר"ה קס). ש"ת ס"ד. (רמג) להתריע אחר
 התפלה אנו רואין להשיבך. כי אין אנו עושין כן בתורת מנהג. אלא שהיחידים
 מתעסקין בן קו). ש"ת ס"ה. (רמד) נהגו לומר ג' פסוקים כמו שהם כתובים בתורה
 ה' ימלך, לא הביט און ויהי בישראל מלך קז). ט' או"ח תקצ"א. (רמה) מברך
 לשמוע קול שופרקס). ש"ת רצ"ו. (רמו) אם טעה בהמלך הקדוש המלך המשפט
 אם לא סיים ואמר עושה שלום הוור ואם סיים אינו חוזר קט). ש"ת פ"ב. (רמז) אם
 שכח ש"ץ המלך הקדוש חובה אינון ויחזור ש"ץ. שם פ"ג. (רמח) התוקע ברי"ה
 בומן שהצבור יושבין הוא התוקע כשהן עומדין. ואם נאנס הראשון השני א"צ
 לברך קי). ש"ת רצ"ו. (רמט) הישומע צריך כוונה לשמוע לשם מצות. א"ח. (רנ) ש"ץ
 אם הבטחתו שיתקע ויחזור לתפלתו רשאי לתקוע אפי' מעומד. א"ח. (רנא) אומרים
 צדקתך צדק בשבת של ר"ה ויוה"כ. א"ח. (רנב) יחיד מתפלל במוסף ד' וש"ץ
 ט'. מעולם לא נעשה כן בישיבות שיאמר יחיד ט' אלא בומן שהצבור מתפללין
 בחבר עיר אין יחיד מתפלל בלחש אלא ז' בלבד. ר"י. (רנג) מנהג ביישיבה
 בומן שהיחיד אומר ז' וש"ץ ט' אין היחיד פוסע ג' פסיעות אלא בתפלה שהתפלל
 לעצמו אבל וודאי אם היחיד לא התפלל כל עיקר אפי' ד' ויוצא ע"י ש"ץ צריך
 כל יחיד לפסוע. וש"ץ בלחש פוסע ג'). ג"ה רנ"ו. (רנד) אין אומרים מועדים
 לשמחה ברי"ה. רא"ש פ"ד דרי"ה. (רנה) שאל רבינו הצדיק ז"ל מלפני אדוננו
 על אודות התקיעות ואמר לו כי חברו לו דברים על חכמי אדום על איזה מהם
 החובה. כך ראינו בקבלה מאבות לבנים מה שאנו עושין שתוקעים מיושב כמנהג
 ותוקעין מעומד על סדר ברכות ג' על ג' והלכה הולכת בכל ישראל וכיון שמעשה
 הזה בדינו נכון והלכה למשה מסיני כי יצאו ידי חובתן כבר סר כל קושיא ואם
 יאמר אדם אם תשיית העיקר הרי תר"ת בטלה. תחלת תשובתו. מנין אנו יודעין

ק"ג ע"ש ר' האי. קנ) בש"ת רס"ח נוספות. קד) אית' גם בא"ח. קה) הובא בבב"מ סוף
 ר"ה ובא"ח. ובא"ח ח"ב רנ"ז בשם ר' יהודאי וי"א שר"ה כתב כן. קו) אית' בר"י ולפנינו
 הוספה בסוף. קז) בבב"מ. ג' בהגין לומר הוויין הפוכין לא הביט און ויהי בישראל מלך ה'
 מלך (צ"ל ה' ימלך) ונראה שזאת תחלת תש"ר ר' האי בענין זה ואולי פסק וכתב לומר
 הפסוקים כמו שכתובין בתורה. והנה בבב"מ אית' עוד בשם ר"ה רבוותא האחרונים נהגו
 לומי פסוקי נביאי ואח"כ כתובים" ובא"ח אית' "כתובי" באמצע שכן מסורת בידם. קח) כמנהג
 ובר"י ע"ש ר' האי. קט) בא"ח ע"ש ר' האי. ונראה שפעם אחרת שאלו לגאון אם גם ש"ץ
 יחזור ועל זה ענה כפי רמ"ז שלפנינו. קי) בר"י ע"ש ר' האי ובח"פ ע"ש ר' שרירי. בר"י
 אית' עוד בשם ר"ה "המנהג ההדור שאחר תוקע אבל אם אין שם אחר ש"ץ יתקע. וע' רא"ש
 ר"ה פ"ד. ב) עין ר"ן ר"ה פ"ג. ג) בר"י ע"ש ר"ה. ד) עין גמ"מ קכ"ב "ברי"ה ובשבת

כי יש עלינו לתקוע ביום זה ועיקר התורה הכתובה מנין אנו יודעין כי הוא תורה
 משה שכתבה מפי הנבורה אלא מפי עם ישראל. גם הם מעידין כי במעשה
 הזה יצאנו ידי חובתינו וכן העתיקו בקבלה מפי הנביאים הלכה למשה מסיני.
 וכבר פירשנו לאלוף קדוש ניע כי שברים ותרועה אחת הן. וזה נוסח שאלתו
 שבשנת ש"ט. אלא הכי הוי מילת' כיון דכנון ננחוי תרועה ואית מנהגא בדכנון
 ילולי. ובי נהני רוב ישראל ובעי ר' אבהו לאשווינכוך דלא להוי כפלוגתא
 ביניהון. ומה שכתבתם אנו אומרים שלא יתכן האמת בשני דברים. בוודאי כן
 הוא אלא מיהו בזמן שאותן ב' דברים מכחישין זה את זה אבל בזמן שזה כשר
 וזה כשר יתכן להיות האמת בשני דרכי השברים. ת"ד קי"ט. (רנ) לא מצינו
 זכר במשנה ובתלמוד לזכרנו וכתוב וכתבנו לחיים ומנהג הוא ויש שנמנעים לאמרו
 משום דאין הברכות הללו מקומות לשאול צרכים. פ' קע"ו. (רנו) ובתשוי אחרת
 אל ישאל אדם הנ"מ צרכי יהוד אבל צרכי צבור לא דהא עבודה כולה צרכי
 צבור היא ואפי' במקדש שהיו אומרים תרצה לפניך עבודתנו צורך הוא אלא מיהא
 אע"פ דהני ראשונות שבה הן. ואפי' למאן דאמר בהנחה ופורים כשם שעשית
 לראשונים הי"מ לא רגילי למימרינה במתיבתא. שם. (רנח) ש"ץ לא בעי לכון
 דעתיה אבל חד וחד בתקיעה כיון דנתכוין שומע דש"ץ דעתיה אכולי עלמא. רי"ץ.
 (רנט) אם הל ר"ה בשבת מתפלל כמו שחל בחול ומוכיר של שבת ואינו תוקע
 ואומר וצדקתך ב"ה בשבת. רי"ץ. (רס) מנהגנו לומר תחנונים בהני י"מים
 לחוד ושמענו דמקצת אנשי פרס קיימי מריה אלולג). רי"ץ. (רסא) לא חזינן
 למיתב בתעניתא בשבתא. בשבת תשובה אין אנו רואין. הלכך אל תעשו כד'.
 רי"ץ. (רסב) ועמ' מוסיף המלך עושה השלום. רי"ץ. (רסג) מביאין מינים הרבה
 על דלעת אומר קרע יקרע גזר דיננו. חיג קס"ו. (רסד) המברך על תקיעת
 שופר לאחר ס"ת ודבר עם אנשים הכי הוו רבנן שנוערין בו. אבל לחזור ולברך
 אינו תוורס). רי"ץ.

י"ה"כ. (רסה) מוצאי יוה"כ תוקעין זכר ליובל ולערבב השטן. ש"ת ס"ז.
 (רסו) בירושלמי פ' החובל מי שחטא נגד חבריו יעשה שורה. ויפייסנו. אבל אם
 הוציא עליו שם רע אין לו מחילה. שת ס"ט. (רסז) אנו נוהגין כר' סעדי' שאחר
 תפלת ערבית ביוה"כ מברכין זמן. רא"ש סוף יומא. (רסט) זמן התוספת משמתחיל
 השמש לשקע. ג' מילין ורביע רצה להוסיף כלו מוסיף רצה מקצתו מוסיף ולא
 נתנו שיעור אלא שלא יהיה ספק לילה. א"ח. (רע) בן י"ו וי"א מחנכין לשעות
 בת י"ב ובן י"ג שהביאו ב' שערות משלימין מן התורה לא הביאו שערות משלימין
 מדרבנן. א"ח. (רעא) אומר אנא השם ולא אנא בשם. ולא בלשון הזה היה
 אומרו בה"ג. אלא שם המפורש שהוא בן מ"ב אותיות ועדיין מצוי הוא בישיבה
 בקבלה. רי"ץ. (רעב) ואשר כתבת כי מנהגכם לומר סדר עבודה ביוה"כ בשחרית
 ובמוסף וכי מצאתם שמר עמרם אמר שאין אומרים אלא במוסף כך העיקר.
 אבל בכנרת מתוך שחביב עליהם דבר זה היו אומרים אף בשחרית וכבר ר' האי
 גאון בן מר ר' דוד שהיה דיין בכנרת שנים רבות קודם לגאונותו לא היה יכול
 להסיעם ממנהג הוא תחלת מי יששכר מן הגאונים בכנרת. רי"ץ. (רעג) אין

שובה אומרים תחנונים. ד' ומסיים הר"ץ "ואשר תורה ר' האי מתחלה דמתענין הוי חזר ב"ה.
 (פ) ע"י בהע"ט. ו' במרי' שבת ת"ז "ור"ה פ"י כר' נחמיה דאמר בן מ"י מחנכין בן י"א משלימין

אומרים לעולם פעמים לא בשחרית ולא במוסף יו"כ. שם. (רעד) מותר ביו"כ להצטנן בפירות רבא מצטנן בינוקא יש שגורסין כן ומפרשי' כי התינוק הקטן. ויש גורסין ביונקא קיתון של חרס שינק מים ומניחו על לבו. רי"ף יו"כ. (רעה) ? נהנין לשחוט לכפרה אווזין ותרגולין. שמעתי שנשאל לרי"ה. רשב"א שו"ת שצ"ה.

סוכה ולולב. (רעו) עיקר הברכה בשעת הגבהה. בהע"ט. (רעו) לולב. דבוקין אותן הוצין מן השדרה זה בצד זה. לולבא דסליק בחד הוצא מעיקרא ועד ראש פסולין. ש"ת ש"ו. (רעה) הנכנס לסוכת חבירו לבקר ומנהג ידוע לברך שם בין סעד בין לא. רי"ף. (רעט) מכוער הדבר להיות עלה אי בבר אחר בערכה אלא נ' עלין ובמקום שאי אפשר הלכה כר' ששת באיסורי א"ח. (רפ) הא דהגן הרהיק את הסיכוך מן הרפנות נ' טפחים פסולה לא בשריחק הדופן מן הסכך שאז כשר אלא אנג קאי בשוין לדופן כגון שהיה נגה של סוכה ד' אמות חסר נ' טפחים. ש"ת שמו"ו. (רפא) סוכה שיש לה כ' דפנות ושלישית טפח שוחק ודופן רביעית צורת פתח והיא סמוכה לבית ולעליה. הכי הוינן דרובי דעלמא זהירין דלא עיילין לסוכה אלא מפתח א' בלבד ואנחנא לא פריצנא בהא מילתא. רי"ף. (רפב) מי שדר בעליה שיש בה כמה בתים ובית הכבוד ומסכך על חצר עליה וישב שם. וכשרוצה לעשות צרכיו בבית יכנס ויכנס לבית הכבוד. כך ראינו שהלכה כחכמים דפנות כ' ושלישית אפי' טפח. והב' כהלכתן אחת מהן כנגד הפתח ואפי' יש פתח לבתים אחרים מצד דופן שלישיית. ואם מתערב מקום הבשול בסוכה ואפי' מצד זה מכוער הוא וכ"ש אם נראה בה בית הנסא. רי"ף. (רפג) נהגו במקומנו י"ט אחרון של חג מקלסין ס"ח ומביאין מונמראות ומעשנין לפני ס"ח לגמר אסורין. רי"ף. (רפד) מקום שנהגו לעשות עטרה לס"ח מזהבים מתכשיטי נשים בש"ת מותר. להניחם על ס"ח ביון שלא הוזמנו והן ארעי. רי"ף. (רפה) נהגו לעשות סוכה בביהכ"ג מי שאין לו מקום לעשות סוכה נכנס בה ויוצא י"ח. הלא אתה ידעת שחייב אדם לישב בסוכה כל ז' היוכל לדור בביהכ"ג ושאתה אומר ושאיין ידו משנת הלא מחצלת קנים שתקן ראש מדינה דיו"י. רי"ף. (רפו) הא דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנן תוך הבית כ"ה מכשירין אי צריך למיעבר דופן בבית הוי יודע כי זה שאמרו. לא בבית שהוא במקום דפנות לסוכה אלא בית שהוא סמוך לפתח הסוכה ועשה לסוכה דפנות כהלכתן אבל אם היה פתח לה בדרך הסוכה ומצדה יש בית בדופן מדפנות שלה אין משתמשין בבית עם הסוכה. רי"ף. (רפז) הכי תנן ר' יוסי אומר כרי שיאחו שניהם [האחרון והלולב] בידו אחת. שם. (רפח) פיטמי של אתרוג עם החוטם הוא. ביכני הוא המרוך. רי"ף. (רפט) נקבוהו עכברים ביום א' פסול בשאר ימים כשר והלכ' כר' חנני"ג. רי"ף. (רצ) הוינן דמוסיפין ומחליפין הדם [בי"ט]. רי"ף. (רצא) האיך מנענע. מן התלמוד אין לו

מדברי סופרים. ז) עיין בתשי' המובאת בענין בשם ר"ה ברי"ף ובמנהגי סו"י. ט) ברי"ף בשם ר"ח. ט) בש"ת שו"ד היא סתם וברי"ף ע"ש ר"ה. והנה בש"ת יש בה שמרדין זקנים ובכ"ה כל התשי' ע"ש ר' שרירי. ז) צ"ל מדינה וכן גורם הערוך מד בסוכה י"ג: שהתיר ראשו מדינים וע"י ביצחק ורנן ה' סוכה דף פ"ט. יח) חובא בשם ר"ה בבכע"מ סוכה פ"ג. ואמרו ר' האי הכי תנן ובגדול כדו שיאחו שניהם בידה דיחא הלולב והאתרוג בשיעור שיהו שניהם ע"שאים בידו אחת. יג) אות' במנחגי. יד) נגד דעת ר' נטרובאי. יז) ע"י בבכע"מ. טו) בבכע"מ

הכרע אלא כך ראינו את הוקנים ואת הגדולים שמנענים בלי תנופה שראשו הולך לפניו זנבו לאחוריו (ד). ר"י. (רצב) המנהג בהקפות ארון אחת לימינו עד שמניע למקומו ועומד ואח"כ לשמאלו. השלישית של ימינו וכו' היא זו הקפות לשמאל ובסוף אחת לימין וכו' הראשון א' הושיעה נא (טו). ר"י. (רצג) זו שאמרת ששי"ן אחר הושיעה נא חותם בא"י האל המושיע לית' וברכה שאינה צריכה היא ומשתקין אותם. שם. (רצד) העבות בלולב צריכה להיות נ"י עבות כראוי והשאר הדם שוטה (טז). אגור. (רצה) אין עונין הושעני בשבת. גמ"ט קב"ב. (רצו) למדינת קאבס אף אנו מנהגנו ומנהג אבותינו שבכל יום מקיפין ג"פ וכו' ערבה ז"פ ואל תשנו. ר"י. (רצז) ? בתפילת ר"ה כמה אינון ובכ"ז. ש"ת רצ"ז.

תענית וט"ב. (רצח) חזור ואוכל ואע"פ שפסק עד שיקבל עליו אבל אחר שיקבל אסור לשתות אפילו מי (י). ר"י תענית פ"א. (רצט) אע"ג דממנעי מליכל בשר מריש ירחא דאב. מנהג בכל לבתר פלגי דיומא בט"ב שהטין שבחין וזכנין. ר"י. (ש) מה שאתם נוהגין להוציא בט"ב הס"ת בלי תיק ולא לומר אשרי ובמנחה בתיק אל תשנו ממנהגותיכם. שם. (שא) אם שכח ש"יין רחם בט"ב אם לא נאמר יצא כיון שהוא תוספות. שם. (שב) נעילת סנדל כל היום אסור בבבלי כשבאין למנחה בביהכ"נ סגדליהן בידיהן כשיוצאין נועלין אף אתם עשו כן. שם. (שג) הא דתנן שבת שחל ט"ב בתוכה אסור לכבס אם נודמנה לנדה טבילה של מצוה ואם נטמפו כליו של אדם לא עדיפה שבת שחל ט"ב מתולו של מועד ואי משום רחיצת נדה לא אסירה ואי משום כיבוס בגדים מכבסין וכן אם אין לו להחליף (יט). ר"י. (שד) כל המצות הגהנות בט"ב אין אומרים מקצת היום ככלו אלא כל היום נוהגין (כ). שם. (שה) לא אמירה הלכת' בט"ב ובדין הוא דהוי מילתא כמילתא דאבל. ר"י. (שו) ובמקומנו שנוהגין שלא להדליק נרות בט"ב אין מדליקין. שם. (שי) בט"ב במנחה המנהג להפטיר שובה. ט' א"ה תקנ"ט. (שח) הא דאמרו כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דין. היינו לענין תענית הלום דהוא כסכנה אבל שאר תענית אסור להתענות בשבת. אשרי תענית. (שט) התענית צריך לקבל עליו מבעוד יום. אג' (שי) מניחין תפילין בט"ב. תניא. (שיא) האיך חותם המפטיר בט"ב. ג"ה ט'. (שיב) הלכת' כי הא דשלח כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ. ג"ה רמ"ט. (שיג) אין לנו תענית צבור אלא ט"ב בלבד. ואעפ"כ אין אומרים כ"ד בט"ב אלא בזמן שיש צרה. מנהג מעולם שקובעין בככל ד' ארוכות על כל צרה ובני ישיבת מחסיה בזמן שהיה בסורא היו מקילין ותמיד בכל שנה היו קובעין תענית כזאת כבי רב (כ).

ג"ה רנ"ט.
מגילה. (ש"ד) מגלת אסתר צריכה שרטוט כאמתה של תורה מאי אמתה אלעזר ומשה ונשיאי העדה ואף ע"פ שהם דברי נשים כך מגלת אסתר אף שהם דברי נשים. ש"ת ר"ד. (שטו) מנהג ב' ישיבות כרב שאפי' יהוד קורא אותה

ע' ט' א"ה תר"ח. (טז) בארוכה בתשרי ח"ב צד מ"ב. (ח) יש בה הוספה וספק גדול בדבר אם עיקר התשרי מר"ה. (י) איתא באשכול. (יט) איתא במגה"ב. (כ) באש"י "יהא בנדיו מי שעושה א' מאלו כל היום". (כא) מוצינו בענין זה תשרי בה"פ. ועי' ח"ג קס"א ששם התשרי לר"ש ור' האי ושם נכתב שאינן חוזרים ורקם. (כב) בשבחה"ל ע"ש ר' האי ועוד אית' בה"פ הלכה אחרת (ד"ל) "אמר רב מגילה אפי' ביחוד שלא בזמנה והלכה כר' אפי' ואולי היא מר"ע. ור' האי פוסק

בזמנה ומברך לפניו ולאחריה(כ). ה"פ. (שמו) מגלה שכתובה בין הכתובים לא נפיק ירי חובתו. ה"פ. (שיו) מגלה קורא ופושט כאגרת. מנהגו דילני ודכתב מר צמה בר פלטיי שקורא וכוך כסית לא חוי לן(ג). רי"ף מגלה פ"א. (שיח) אי הלכת' כשמואל דאמר אסתר אינה מטמאה את הידים. למאי אצטריכא לכוון הלכת' מי אית לן השת' טומאת ידים. בדין הוא דלית הלכת' כשמואל. גיל פ"א. שחיטה וטריפות. (שיט) שחיטה כמסרק נגון שהכניס הסכין בצאור ויצא אצל הראש בארכו כשרה אבל לא ברחבו דחייש דלמא עקר כד. ה"פ. (שכ) א"א לשמוטה שתעשה שחוטה ארינ' ליש' אלא שלא תפס כסימנין אבל תפס אפשר ואפשר(ה). ה"פ. (שכא) השוחט בסכין ש"ג קולף כרב. אש'. (שכב) פ"י ר' האי כרי חנינא העיד על מוגרמת דר"י בר יהודה דכשרה. בהע"ט. (שכג) כרס הפנימית ר' יהודא אומר בגדולה בטפח בכרס קטנה ברובה תרתין כריסאתה אינון גדולה שיש בה ושת קטנה הסמוכה לביה"כ והלכה כר' יהודי. ה"פ. (שכד) כשנשתברו הצלעות מהצין ולמעלה כנגד השדרה והו טריפותא לאפוקי אם נשתברו מהצין ולחויץ דלא הוי טריפה דהדרן וברייין. נעקרה צלע וחוליא שהיא תקועה בה וכן שנעקרה צלע מכאן וצלע מכאן וחוליי קימת כסדר החוליות טרפה(ו). ה"פ. (שכה) דרוסה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעים כשדרוס אותה ארי. ועל זה אמרו אם ספק דרוסה צריך לכורקה אם תמצא קורט דם בבשר שננגד בני מעים דע שנכנסה וודאי(ז). ה"פ. (שכו) פסוקת הגרנות כרי שיכנסו איסור לרוחבו ובעוף עד כרי רוחב הקנה אבל נסדק לארכו. אפי' נשתייר משהוכס. ה"פ. (שכז) כי קא מבעיי לכוון יתרת מקמא הא דאמר הג"מ מנוואי לעניגותא לחוד קאמר ואי משכחת יתרת אחרית' טריפה או אפילו ב' וגי' יתרת ועיגותי' דסריב' אי חשיב' כסדרן בהא קים לן אי חסרה אונה חשיב' במקום חד מינייהו הכי נקטינן כל יתרת דקיימי מנואי כשרה אפילו לא קיימי בדרי דאוני. לית לן למימר חדא בלחוד אלא אפילו טובא ועיגותא לכל מה דסריב' טריפה כמי' יהודאי. אש'. (שכח) משתכח' בסוף עיגוני' סרכא וכדנפקין לא הוי כמין כובע הוו יודעין לית לן למיסר מדעם אלא בטעמי' ובראייה ועל המחמיר להביא ראייה. וסרכא דאסרה מטעמי' דאי לא מנקבא לא הוי דאיב' היא סירכא דמתתח' חוטי מן האי דוכתא כמין כובע לרוכתא אחרנא. אש'. (שכט) כל כסדרן אינה צריכה בדיקה כלל. רא"ש א"ט. (של) ר' האי פסק כל"ק דר' יהודי' אמר רב דעצם האמצעי עד פרק ג' הנמכרת עם הראש דינו כעצם הקוליות. אש'. (שלא) וכ"פ ר' האי בין שנחברין [בסירכא] בעיקר ונפרדין בסוף בין שנחברין באמצע ונפרדין מכאן ומכאן או נחברין מכאן ומכאן ובכלבד שעומדין בשורה. בהע"ט. (שלב) תשובה לר' האי מראות האסורין בריאה כשנפוחין אותן מתהפכין למראה בשר. כמו שנראה כשהיא נפוחה עושין(ט). רא"ש. חולין ג'. (שלג) כל בהמה שנשברו רגליה מן הארכוב' ולמטה כשרה מן הארכוב' ולמעלה

כרב. כג. חובא כרייין. כד בא"ז ח"ב על שם ר' האי. ובה"פ היא נצבה בין הלכות דר' שר שלום. כס. השומה דר' נחמן לא קאי אדר' יוחנן דאמר יקיף חובאה ברין השוחט. כו. רש"י פ"י הטעם דכלפי שררה טרפה לפי ששם חיותה. כז. אולי צ"ל "ידע שנכנס ודאי" ונראה שסובר הגאון שאף בהך דספק על צריך בדיקה ועיי' פ"י רש"י ובבעה"מ. כס. עיין פ"י הרי"ף דהאי בעופא מאי לא קאי על נקבה כנפה. והנה באשכול אית' "הגאון כ' הואיל ואמר ר' יוחנן ידעין חברין כבלאי לפרושי דצריך שישתייר חוליית למעלה וחוליית למטה אלמא הודה

פסולה ואם מארכובה ולמטה ויצא העצם. חותך העצם והשאר מותר ואם מהארכובה ולמעלה יצא העצם הכל אסור אם היה עור ובשר חופה מן הארכוב, ולמעלה כשרה. אשׁי. (שלד) מן פירוש ראשונים העלתה צמחים דסליק על סירכא צימחי חיוארי כגון בועי. אי ליכא מכה בדופן אע״פ שלא העלתה צמחים מחמת ריאה היא וחיישינן לה. ואיבי מן רבנותא מאן דסמך על רבינא אי בנרמא סביך בדקינן לה להתם בדופן סטרין ליה לדופקא בהאי דוכתא כל היכא דאייתא כוליה דרביקה בריאה ושדי מיא בדופן כי היכא דקיימא ריאה כדלא מפרקא ואי לא מבצבצא מכשירין ואנחנא הכין חוינא. והיכא דאיכא מכה בדופן וסריכא ריאה אניסא מן מכה טריפה ל. ג״ה של״א.

איסור והיתר. (שלה) כלי עץ המצופין בסמנין מעורבין בלובן ביצה וסיד. הכין חוינא שהכלים הללו אם לקחום חדשים מן הגוים אפשר לישראל להשתמש בהם אבל ישנים לא מהני הנעלה. ח״ג קל״ט. (שלו) תנור של גוים שצולין בו דמטוי אחרסא אסור אבל אם הכשר בשפור ולא נגע מותר. ואית ביה נמי כיעור משום מראית עין. לא יעשה לכתחילה ל. ח״ג קס״ג. (שלו) טפת חלב שנפלה על התיכה בשר אם יש בנותן טעם באותה התיכה. נוער את הקדרה ומהפכה מטה למעלה ולכל צדדיה שיתנער ויבלל. אם יש בנותן טעם מן הטיפה באותה קדרה אסור. ה״פ. (שלה) תשוי לר׳ הא״י שמנה שרצים שנפל א׳ מהן בא׳ מן המשקין דבר זה כתיב בה׳ דר״ש קיירא שיעורו א׳ מאלף ואין אנו יודעין מאין נסח ר״ש דברים אלו ושמעין שמתלמוד ירושלמי. מ׳ ל״ו. (שלט) גיד הנשה נוהג בשליל. מר׳ חולין ד׳. (י שט) דג מלוח אין בו משום בישול גוי. אוה״ז נט״ו. (שמ) מקום שלא נמצא שם מלח כתוב בשם ר׳ הא״י דהכי עבדינן מהתך ליה לבשרא וצלי ליה ואכיל ליה ואי בעי לבשולי בקדרה ליטווי ברישא עד דר״יב כול׳ דמא והדר מבשל. א״ז ח״א. (שמא) כנתא. ליכא מן רבנן דשרי כנתא לקדרא ואע״ג דמתתך לה ומלה לה. תשר׳ ח״ב דף מ״א. (שמב) ישראל שהיה דר בכפר. שיגר עם גוי אחד גבינה. ושיגר עמו כתב. ובכל גבינה ונבינה חותם בכתב עברי ברכה אם החותם הוא זה הבא אליו מכירו. הגבינה מותרת. ג״ה ה׳. (שמג) כלי גללים וכלי אבנים צריכין לבנון ל. ג״ה קצ״ב. (שמד) כלי עץ המחוּפין סמנין ישנים שנשתמשו בהן גוים לא מהניא בהו הנעלה. ג״ה שמ״ד.

י״ג, ע״ז וחוקות הגוי. (שמה) במקום שסותמין את פי הכד בעין ומהדקין ושופכין עליו וקושרין נייר וחותמין. אם אין בני אדם יכולין להסיר העין מבלי שבירת החותם היו בחוקת חותם בתוך חותם. ודוסקייא שיש בתוכה נאד של יין אם צרורה ופיה למטה חותם בתוך חותם הוי ל. ש״ת רנ״ג. (שמו) והא דאמר רבנן קנקנים של גוים לאחר י״ב חודש מותר וודאי בשל חרס הן. שם. (שמו) הלולבין. מביאין קופה גדולה נמוכה ונקובה ומשימין סביב והיינו עקלין של נוצרים ואח״כ משימין הדפין עליהם וטוענין הקורה ויש שעושין אותן עיקלין מן פשתן ארוך ואותן צריך לנגבן. לפי שהן בודעין היין. אבל אם היו הנוצרים

לו (חולין ג׳ אצבעות) ואולי התשו מגאון אחר. (מ) עי׳ אוה״ז נט״ו. ל) הוכחא באשׁו ושם הלשון מתוקן, והדין האחרון הובא בר״ן פ״ב דחולין משם ר״ת. לז) דריח׳ לאו מילת׳ רק בדיעבד מותר הוב׳ משם ר״ת גם כמ׳ ל״ה. לז) בטור או״ח תנ״א בשם ר״ת. לז) ע״ש ר״ש

של שיפה ושל גמי גם צריך ליישנן לפי שהם בולעין הרבה לך). עי' לולב. (שמח) ר' האייתר ליקה מהם ביריד כל מה דצריך אפי' ביום אידם דהוי דבר האבד כיון דלא משכח בוול בביום ירד ואיכא רווחא דישראל. והיינו דתנן. מפני שהוא כמציל מידם. אש'. (שמט) ישראלים הביאו יין בקנקנים חתומים ואח"כ נתערבו בו דברים של גוים וכשהגיעו לנמל נשל פקיד המלך הכל ונתן באוצרות. אח"כ לקח המלך כך וכך והחזיר השאר והכירו קשר והותם שלהם. אם הגוים הם מרת ישמעאלים שברתם היין אסור ותיעבו וקלקלו השותים אין בו חומר כשעמד. מר יהודאי לא אמר לא איסור ולא היתר. ועדיין לא היו נקיים מן האמנושים. וכאשר ישנו הדורות ולא נשאר כלום מי ששותה יין כתועבה בעיניהם. ואם השליש ומשרתיו מנסכין צריך חותם בתוך חותם. אש'. (שנ) המעביר שער בית השחי ובית הערוה שאסרו חכמים מקומות אלו בלבד הוא דאסרו. ואם הותר להסיר בשאר המקומות מהו שיסיר בכללם שער בית הערוה שמצינו בתשובת שאלת מתיבת' שיותר תשובה מנהג כולו רבנן בבי' ישיבות ממאתים וגי' מאות שנה שמעבירין שער בית השחי וכו' אלא כך אנו רואין יש הפרש בין תכשימי נשים בין הזמנים ובין המקומות וגם שבין בגד לבגד כי כן נוהגין כאן שבגדי פשתן ובגדי צמר גפן אין האנשים לובשין אותן צבועין אבל בגדי כלך ובגדי משי ובגדי מלת לובשין אותן הבגדים צבועים. ואם היו זמן או מקום שאין רגילין באלו היו אסורים להם כי לא סיים לנו כלי גבר. אלא לפי המנהגות ובאותן השנים לא היה מנהג האנשים להעביר בית השחי וכו' ואף ער עכשיו יש בערב מי שהם בין הערביים ישמעאלים ובני יקטן שמנהגם כן כי הגבר בהעברת בית השחי. רואין אותן כנשים. ואנשי אותן מקומות עכשיו אסור להעביר. וכשהיה לפנינו מי חיים בן עובדי' שאל מלפנינו זאת וכן השבנוהו. אף מי' משה בן אבי שכם וכן השבנוהו). ת' רשב"א ח"ה סי' קכ"א.

נדה ובעל קרי. (שנא) נדה אסור לעשות לה חופה ולברך ד' ברכות. בזמן שרוצים לברך משאילין אותה אם כשרה היא. ש"ת ק"ס. (שנב) המקשה לילד וראתה דם בקישויה נדה הוי'. פי' י"א יום שבין נדה לנדה. ש"ת קע"ב. (שנג) נדה בזמנה לא תטבול אלא בלילה היכי עבדינן השתא. הכי חויני' דכל היכי דאיכא סכנה בלילה שרי ליה למיטבול ביממא. ח"פ. (שנד) שאובה מדרבנן ובהמשכה מותר לטבול. כו"פ פי"ו. (שנה) השאילה חלקה לחבירתה תולה בה אע"פ שרבי אמר אינה תולה הלכה כרשב"ג. דלא אמרינן הלכה כרבי אלא לגבי הכירו אבל לגבי אביו ורבו לא. אש'. (שנו) בעל קרי בין באונס בין ברצון נותנין עליו ט' קבין. ש"ת ק"ן. (שנז) בעל קרי שלא יוכל לרחוץ פטור מן התפלה ומי שראה קרי בשבת וי"ט היכא עביד. וזכורין אנו כמה שבתות בר' אהרן נאון שהיינו מתפללים והוא יושב מן התפלה ושאמרתם מכין חסין בשבת אסור אף שהוחמו מע"ש ובי"ט שרי היכי שהוחמו מעי"ט. אש'. (שנח) מצינו פי' לר' נטרנאי. ועכשיו כל נדות ספק זבות. צריכות מים חיים.

ור"ה וכה"פ קצת ממנה ע"ש ר' האי. לד) עי' פי' עקלון סוף ג"ק. (ס) בבית תלמוד ח"ג צד ס"ד הועתקה בשם ר"ש ור"ה. ושם אית' "וכשהיה לפנינו חיים בן מר עובדיה ע"ה שאל מלפנינו זאת ואף מר יוסף בן אבא זכריה". (ז) כעין זה בגמ"ס קב"ט. (ח) הענין דאין תלכה כרבי לגבי אביו הוב' בריף גיטין ה' ע"ש ר"ה. (ט) גם בכי"ו בשם ר"ה. (ס) אית' גם בא"ח

כך ראינו כי זו דר' גטרונאי מעות גדולה היא. תש"ר ח"ב דף נ"א. (שנט) והא דאשכחן בחלוקות שבין אנשי בבל וא"י שהיו אוסרין כלה על בעלה ד' הימים. מנהגא דילן. אם בעל וראתה ינמור פורש ונוהגת עצמה כנדה. אבל אין מטמאין אנו משכב שתחתיה בשעת בעילה^(ג). ג"ה ס"ז.

כהן. (שס) אנשים הרבה כהנים ראינו שחזרו בתשובה מאחר שלקחו נשים גרושות וחללות. והתרו בהן ולא חזרו. אין לכם לשאול דבר זה כי כמה הם המחוייבין מיתה בידי אדם. ומיד התנחמו וכך דרכי של עוברי עברה. אבל יש לכם לדעת כי המקום יתבי נתן מקדושתו לאהרן הכהן ושאר הכהנים נטלו זה מזה. והוא הלל. אין מברך ראשון. די לו להיות נשאר כשאר העם. ש"ת רל"א. זרעים חלה ופדיון הבן. (שסא) שוע שווי ונוו מדאורייתא עד דאיכא תלתהון ורבנן גזרו על הדא בפ"ע^(ה). ג"ה מ"ט. (שסב) הטומן לפת וצנון תחת הנפן אם היו מקצת עלין מגולין אם האמהות טמונין היו זריעה מעולה אלא דוקא אם מקצתן מגולין אינו חושש משום כלאים. עי' לפת. (שסג) נטיעה כגון דלית ותחתיו ירק או גן כך ראינו שמותר. ג"ה י'. (שסד) כך ראינו שלא הצריכו חכמים לשער אלא אפי' של סאה אחת בעריבה אחת. א"צ להפריש אלא חלה אחת. וכמה שיעורה. נתנה לנו התורה שיעור בביצים ובפירות לפי שהם נמצאין בכל מקום ושיעור הביצים תלו בדעתן של רואה^(ו). ג"ל צ"ה. (שסה) ראיתי דברי ר' האי' בסבע זה אשר קבמ"ו על התרומה. פי' מ"ז. (שסו) מאי דאשכחיתו למר יהודאי דהאי דטופיינא משום דכל הפודה הקדש מוסף חומש לאו טעמא הוא ולא פדיון הקדש בהא עסק. רמב"ן ה' בכורות. (שסז) סדר פדיון הבן^(ז). ש"ת מ"ז. (שסח) טריאקני דהוא כובא דארעא מאפה ולא בתנור אלא על הארץ חייב בחלה כדר אבין אר"י ואעינ' דניבלא הוא ראשית עריסותיכם קרינה ביה. הה"ד ברכות ל"א. (שסט) אי זה היא עוללות מהו כתף ומהו נטוף. תש"ר ח"ב דף מ"א. שבעה ונדר. (שע) מהו נדר ע"ד רבים. אם יעמוד אדם וידור אע"פ שרבים שמעו. יש לנדר לשאל. שאמר לרבים על דעתכם אני נודר אין לו דרך להשאל. רבים שקבל על עצמם. שיתקנו תיקונים ואח"כ נודע להם כי הטוב והישר לשנות את הדבר. ודאי וברור שיש להם לשנות^(ח). ג"ל ל"ד. (שעא) מנהגנו להשביע את מי שחייב שבעה לפני צבור אחר שהצבור מסימין התפלה ונוה להם שיהיו שני וחמישי והנשים הצנועות משביעין אותה בפני ג' כשרים עיקר המנהג שיאמר המשביע בשמתא דישאל יהא כחרם ב"ד העליון וב"ד התחתון ויקרא לא יאבה ה' סלוח לו והבדילו ה' ומסיים מי שפרע תבריה יהא בעגלא וכשיאמר הנשבע אמן אמן אין כופין אותו על יותר. ג"ל ט'. (שעב) תנאי דחרם סתם לא מהני בנאמנות ואין חברו יכול לעכב חרם סתם הוציאני מן הכלל שלא האמינו לגזול. אין אנהנו ולא אבותינו רנילין ליתן

ופיום התשו' והמקום יקדש אותנו^(ט) עי' ש"ת קס"ח. והנה קצת מן התשו' הובא באו"ח נכ"ץ ח"ד. והראב"ד מפרש דברי ר"ה דאין מטמא משכב כלי לישב עליו. (עא) אית' בש"ת ס"ג ובתש"ר חלק ב' דף 49. (עב) בש"ת מ"ז ועי' א"ז ח"א תקפ"ג ועי' ג"ב רס"ח. (עג) עיין בא"י הים שהביא ראיה שתשו' סדר פדיון אינה מרי האוי. (עד) ש"ת קל"ח קל"ט ובת"ד ובמשפטי החרם לרמב"ן (בבלבו) בשם ר"ה. ובר"ץ פ"ד דגוטיין אית' אבל רש"י כתב ע"ד רבים כך יאמרו לו הרי אנו מדירין אותך על דעתנו וכ"כ ר"ה גאון בתשובה. ובש"ן ד' ה' ל"א אית' ומאן דמחוייב שבעות היסת לית ליה ליה לתובע לשנויי ממנהגא דשבעות היסת לא באותיו משה ולא בכלים שחורים^(י) וכי' אולי ששבעות דאורייתא הוי מחמייין ככל אלה (שפ"ד).

רשות לכל מי שיבא ויאמר כתבו לי פתקא דלשוותא יתנו לי להחרים סתם בצבור אבל יתומים . כותבין פתקא נס). ג"ל כ"ב. (שענ) מי שנשבע להתענות ביום פורים כך אנו רואין שאין במשחה פורים לדחות שם שמים שיעשה סעודה בלילה נון). ג"ל ל"ה. (שעד) השומע אזכרה מפי חברו בכל לשון צריך לנדונו. ג"ל ל"ו. (שעה) מי שיצרו גבר עליו וקפץ ונשבע בתורה כך ראינו שאין בדורות הללו מי שיוכל להתיר נדרים מ). ג"ל ל"ז. (שעו) מי שנשבע שלא לשתות יין וידוע אצלנו שמי שאמר יין על ענבים ושכר של צמוקים אם מותר לשתות השכר . הלך אחר לשון בני אדם אם אמר שכר בלשון הקודש כולל כל המשכרים נס). ג"ל ל"ח. (שעז) ר' נשבע שלא יתפלל בכנסת פלוני ויש לו מקום קרוב ורצה לסתור אותו ולפתוח אותו לכנסת . שאמר אני מתפלל בביהכ"נ הזה כיון שנתכווין לבית ידוע לו באותה שעה אם הוסיפו עליו נמצא בית אחר אבל אם אמר ביהכ"נ פלוני אם הוסיפו . אותו המקום בכלל השבועה ותקנת ראובן זה שלא יקריש את המקום שלו אלא יפתחוהו לביהכ"נ על מנת שהוא שלו שימצא מותר להתפלל שם. ג"ל ל"ט. (שעה) גוי . רוצה להשביע ישראל בשבועת גוים כמו באללה כך ראינו ששבועה חמורה היא . ג"ל מ'. (שעט) ראובן טען ש' בממון וכפר בכל וחייבניה שבועה מדרבנן אפכה אדראובן דנישתבע ונישקול לא בעא ראובן לאישתבעי . ה"ה דכי האי כתבין ליה ב"ד יפתקא דלשותא לשמותי ביה כל מאן דאית ליה עלוהי מדעם וכפריה בב"ד . לא מחייבי ליה ב"ד לשמעון למיזל בהדי בי כנישת' למישמע שמאתא אילא אי מתרמי שמעון שם לית ליה לשמעון למימנעיה . ג"ה שליג. (שפ) מי שנשבע שלא ליהנות אשתו ולית ליה לשלומי כתובה ולגרשה . הרי זו כנשבע לבטל המצוה . אבל כסבור היה שיכול לעמוד בשבועתו ולבסוף אנלא ליה דלא יכול לשבועות שנגנת דמין פותחין לאדם ואע"ג דמן כמה דורות סליקו להו התרה לשבועה בני הא מילת' שאני דלאו דבר רשות הוא . ג"ל מ"ד. (שפא) האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שמעיה לאנקוטיה לנשבע חפציה בידה . ש"ץ ד'. ה' ז. (שפב) ? משיבעין אותו שבועת היסת נפילה הטילו חכמים עליו שבועה ושמה בלשון ארמית היסיתא . ועכשיו העבדים וקרקעות ושטרות אנו משיבעין עליהם שבקוה בתי דינין לשבועה לגמרי וגזירתא הוא דקא מדליגין מן כמה דורות סוכל ס"ת על כתפו ונשבע ועכשיו סוכל ס"ת ולא נשבע בו אלא מנדין בשופרות לפניו . ושבועת היסת דר"ג אין מוציאין ס"ת לכ"ד כל עיקר נט). שם מ'. (שפג) עבדא לא מהימן בשבועא . שם י'. (שפד) לא שמענו ולא ראינו מימות החכמים הראשונים שב"ד משיבעין אדם בס"ת אלא בענין זה אנו עושין מביאין מטה של מתים ומניחין בה תרנגול ומכסין אותה בטלית ומדליקין את הנרות ומניחין אפר כירה תחת רגליו . ומניחים נארות נפוחים ומאימין עליו ומביאין תינוקות ושופרות ומשיבין אותו תחת הארון וחזן הכנס' עומד עליו בס"ת ואומר פלוני זה אינו

נס) ח"ג קס"ה. (נו) מה שרשום בש"ת ק"מ "ש"ש" קאי על התשו' שאחריה עיי' איי הים.
 נס) הן אמת שגם רש"ש פסק בן ע"י ש"ת קמ"א אכן התשו' שלפנינו הובאה ברא"ש פ"ג נדרים
 ובסוד י"ד ר"ל בשם ר"ה. ועיי' הערות הר"ר ש' בובער. (נס) כצ"ל ואם אמר שכר בלח"ק
 כולל כל המשכרין וכ"א בש"ת קל"ד. (נס) יש לנו ספק אלו התשובות בש"ץ ד' ה' מסומן
 הו' עדי' הנספחות לס"י ד' ששם ר' האי עליה הן ג"כ מר"ה לפי שראינו בתשו' שלפנינו שאמר
 שגם על הקדשות משיבעין ובסוד חר"מ צ"ה הביא בשם ר"ה דאפילו היסת אין משיבעין

מפתח לתשובות הגאונים

מודה על האמת ממה שמוענין עליו יהא בכך אלפא ביתה כולה ג). שם כ"ב. (שפה) קהל שהחרימו ביניהם או נשבעו שלא לתת ולהוציא בשום דבר הוצאה עד שיהא כך. ואירע להם שום דבר מצוה שבא לידם. נשבעין לבטל המצוה ואין שבועה חלה על אלה. ש"ת של"ט. (שפו) ? וששאלתם מי שנמל ס' תפלות וסליחות ושאר כתבי קדש ונשבע שבועה באותו ספר כך ראינו ששבועה זו כשבועת ס"ת ויש בה שמותיו של הקב"ה ולא עוד אלא כיון שכתוב בהן כל אותיות אלף בית מצטרפין אותיות שלו לכמה שמות והן גופן של תורה ואין היתר לשבועה זז ח). מ' שבועות תשניח. (שפו) ? אין משביעין אשת איש. כותבין פסק לתובע וכשתתאלמן או תתגרש תשבע נ). ה' מ' סוף. שבועות. (שפה) הנשבע שלא לעשות דבר שהוא מושבע ועומד עליו מהר סיני ואומר שונג הייתי כל הנשבע שלא לעשות מצוה זו שבועת שוא ושואמר שונג הייתי דינו מסור לשמים ומי שנשבע לעשות מצוה שהייב לעשות פטור. פ' ליקוטין. (שפט) מי שנעם ונשבע על פה בהזכרת השם. אין רשות לאדם לבטלה ג). מ' י"ד ר"ל. (שצ) מי שנשבע שלא לשתות יין י"ב חדש יקדש על הפת ויבדיל בתפלה. פ' ליקוטין. (שצא) ? מי שיצא שם רע על עבירה אין משביעין אותו על כך ד). ש"ת ז'. (שצב) אמירתו לנבזה כמסירתו להדיוט ה"ה לעניים דקנו באמירה או דלמא לא קנו אלא במשיכה וחליפין יליף מרנא הכין חוינ' דלענין אחיובי נודר בצדקה מלאלתר אחייב ליה ואי אית בידי למיהב ליה ולא יהיב עובר משום בל תאחר אבל האי נודר אי אתי למיהדר ביה בעון קאי וביד לא מצו למיעבר ליה מדעם ולא עניים אית ליה בהדי עסק דברים נ). בעה"מ ב"ק פ"ה. (שצג) מי שנשבע שיוציא את אשתו אין שבועה חלה וה"ה כמי שנשבע שלא יפרע חובו. ש"ת רשב"א תשל"ד. (שצד) ר' נשבע שלא ידבר עם ש' ושי נכנס אליו וראובן מדבר לאחרים תשובתו של שמעון ופעמים שכותב. אותן ב' הדרכים הראשונים מותרים נ). ג"ה קע"ט. (שצה) ראובן נשבע שלא ישב לפני ב"ד של אותה העיר שהוא שוכן בה אם יש בידו מינוי מב"ד הגדול כוספין אותו ויושב לפניו ומלקין אותו על שבועתו. ג"ה ק"פ. (שצו) נודרין להרנין ולמוכסין. ה"ה לכולי אנוסי שרי למירר ואישתבועי. ג"ה רמ"ב. (שצז) ר' נשבע שלא תהיה לו אשתו לאשה לאחר זמן נתחרט וטען ואמר שאין לו שיעור כתובתה להגבותה ולגרשה. אין מן הדין להשביעו לפי שאין לנו שבועה אלא על ממון. ג"ה שי"ט.

אחקרשות. כ) בש"ד ר' ד' פ"ג אית' שמחייבין הנשבע לומר בפיו "לא על דעתו אני נשבע אלא ע"ד ב"ד". נל) בתש"ד ח"א ו"ה ע"ש ר' סעדיה ועיין רמב"ן ורא"ש פ"ג דנדרים וסוד י"ד ס' ר"ל. נג) נראה לנו שהתשו' אינה מר' האי שמצינו תשו' מיוחסת לר"ה ור"ש שלענין ממון הלוואה משביעין אותה ורק לענין חבלות הן משלמות לאחר זמן והיא כארוכה בס' התרי שער ל"א' (וכן בבב"מ אצל תשו' ר"ש לפנינו בס' קכ"ה) וסופה "ואם נראה פנים לדרב משביעין אותה ואם יתראה כתואגה אין מוזמנין אותה כלל ודברים הללו אף שאין מפורשים בתלמוד כך מנהג בתי דינין דאי לא תימא הכי נמצא כל איש ששונא את חבירו מגבה את אשתו מבלי רגלים לדרב ואפי' היא כלה בבית חופתה וכשמקשטמן אותה כדי לקושי למחר יבא איש ויאמר הזמינה עמי היום ויש בזה הפסד גדול וקשיא זילותא דנשים. ואין נמנעין האשה מפתקא דלטותא וכן מנהגנו וכן אנהנו עושים ואף אתם עשו כן בדעת נקיה ואל תטו מזאת." וע' ט' ח"מ צ"ו ובב"י. נד) באשכול חוב' מר"ה "ההנהגה את ה' באותיותיו במ"ב אותיות." נד) בשב"ל ח"ב כ"ז ע"ש ר' האי ואת' בפרדס, ליקוטין, בתוך תשו' ר"ש ור"ה. נה) הרין כתובות פ"ד הביא בשם תשו' ר"ה "אפילו נודר שיעברו עליו ג' רגלים מקום הוא בכל תאחר אבל אין חייבין לבטלו ולעשות לו כלום." נו) בתש"ד ח"א ט' התשו' מיוחסת לר' האי ובג"ל

(שצח) הבא להטיל הרם על הקהל בשביל גניבה אין א' יוכל לומר הוציאני מן הכלל שאתה יודע שלא גנבתי. הגה' מרדכי שבועות תשפ"ב.

קידושין אישות ועריות. (שצט) הבא על שפחתו נוצרית וילדה בן והביאו לביהמ"ד למולו ואמרו לו הקהל אין לנו מלץ עד שתודיענו בן מי הוא והורה לקצתן שהוא בנו ושחרר אחרי כן את השפחה ומת בלא בן מאשתו הנשואה וייבם אחד מאחיו את אשתו. כך נראה לנו. שורת הדין שאין הבן מן השפחה פוטר את אשת אביו מן הייבום. אלא מיהו יש בדבר הלוקה בין גאונים אחרונים. בוסתנאי ריש גלותא בא על שפחתו בת כנסרי מלך פרס דיהבה ניהל' עמר בן בטאב מלך ישמעאל וילדה בן ומת ועמדו עליו אחיו למוכרו ונחלקו חכמי ישיבות בדבר וכתב מר חנינאי דיאנא דבבא שטר שחרור להאי שפחה מבית דינא בוסתנאי אי לאו דהוי שחררה לא בא עליה ואי לא קדם הדין אח וייבם את אשתו. לחומרא והוה חלצה ועכשיו שיכמה כבר זכתה). ש"ץ ג' א' י"ו. (ת) אדם נשא בתולה ושהה עמה כשנתים וטענה אינו יכול ליבעול והוא אומר בעלתי ולא מצינו חיוב להאמינה כדי שנתחייב אותו ליתן כתובה אין הדין לשמוע לדברי הנשים הנאמנות הבאות לבחון אותה ואם אמרו דבר לחייב בו חיוב אין שומעין להן. ומי ששהה עם אשתו י' שנים רצופות. כבר ביארה המשנה(ק). שם ד' ד' ל. (תא) אמר ר' יוסי מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין. ושאלנו ואמרה לא ידענו הוולד שתוקי. ג"ה רבי"ח. (תב) שלש שנים יוצאות על משנה אחרונה אנו סומכין עכשיו ולא מהמנינן לה אבל עכשיו דתיקני רבנן בתראי לגרושי למורדת מנרשינן ולית ליה עליה תוספות(נט). ג"ה ר"ל. (תג) מאן דמקדיש אשה בבית אביה ורצה לגרשה מהו אותן טבעות או כספים ששלח לה על שכר בפורים. מה שהוא מנהג לנבותו גובין אותו ומה שהוא נמחל להי נמחל לה. ה"ג קס"ב. (תד) קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אין חוששין לקידושיה ופסקינן כרבינ'ס). ר"ף פ"ב דקידושין. (תה) פלוגת' דאפשר דאיתיה לרב ואיתיה לר' יוחנן איתיה לרבי דלמא חורה הוי ולא פקעי קדושי שני אלא בנפס(ס). בהע"ש קידושין. (תו) לענין ארוסה הדרא בה איהו אפי' כישי דירקי ושיערו חכמים שלנו מקדם כי נופל שלישי וגובה שני שלישינן כמו שאמר מר רב נחשון וקרא הוא את השיעור הזה הסכמה ותקנה כדי שלא יבא אדם לידי שיבוש(סג). ש"ץ ד' ג' ל"ז. (תז) דוקא בפסק כגון שאמר כשתכנסו בתי אתן כך וכך וכשמת החתן אע"פ שאם היה החתן קיים קנה באמירה עכשיו שמת יכול לומר ליבם לך אי אפשר אבל פוסק לבתו כגון שאמר בשעת קידושין לבתי אני נותן כך וכך קנתה הבת אע"פ שמת חתנו שאינו יכול לומר לא פסקתי לבתי(קג). בהע"ש פסיקתא. (תח) הותם מקדש ישראל לבר(קד). אחיו נבי"ב ח"ב. (תט) ואשר אמרת מהו האסור לארוסות אם שלא ע"י חופה

ה' לר' דוסא. (מ) בש"ץ ג' ו' ט"ז בקיצור ושם היא ע"ש ר' שריר' ודעת הר"ר ש"י שנכתבה מר"ש ור"ה. (נ) ע"י ג"ה סוף סימן ר"ל. (נט) הובא בבח"ע"ש. (ס) ע"י מרדכי קידושין תקי"א בשם ר"ה" קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה ה"ה נערה ונקיש קטנה דבנערה לית מואן. (סא) צ"ל איתיה לרב דלמא חורה הוי וכו' וכוונת הגאון דאם אמרינן בעיקר הדבר כרב דכספקא אי תנאי הוי אי חורה הוי במקדש מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקדשה בתוך ל' מבי"מ נחוש גם לר' יוחנן ולא אמרינן כאביו דמאמצעי א"צ גמ'. ועיין ר"ן פ"ג דקידושין. (סב) כ"א בב"ה. (סג) ועיין רא"ש כתובות פ"א ופי' אהע"י פ"ג ג'. (קד) עיין בר"ן כתובות

מפתח לתשובות הגאונים

וקירושין כל הנשים אסורות שאלה היא אלא שהדבר ברור כי לא בעבור הקירושין אלא בעבור החופה כי ארוסה אסורה שלא ע"י חופה ואם קדש איש אשה אסורה היא לפגוע בה בדרך להביאה אל בית הסתר לבוא עליה או להכניסה לבית הסתר לבית המיו לבא עליה אע"פ שהיא מקודשת לו צא וראה שהרי נשמע הבא על ארוסתו בבית המיו רב ואמר הולך ממזר וטעמי מאדאפקרתי לגביה ארום. והלכה כרב באיסורי אלא נתברר כי צריך חופה ואסר לנו את הארוסות. ומנהג ישראל שמכניסין את הארוסה עם בעלה בהללולים ומתוך כך נקרא בי הילולא. ש"מ כתובות ו'. (תי) יש מקומות שבשבת אחר סיום התפלה מלוין כל הקהל את החתן עד ביתו ואומרים שם י' ברכות. ושאלו את ר' האי על מנהגם והשיב שאין מנהג יפה אלא שאין איסור בדבר סה). רא"ש כתוב' פ"ק. (תיא) המקדש בעירי פסולי דרבנן הדרי וקדשי קדושי תורה ואי לא צריכה נט מספק ואפי' הכחישה האשה את העדים כ"כ גם ר' אחי כ"ר האי עימור קבלת עדות. (תיב) ? ראובן קדש יתומה עד י' שנים ומחצה יכולה למאן. גמ"מ. (תיג) מר ר' סעדי' היקל בדבר. אינה מקודשת עד שיתן לה שוה פרוטה כסף ואין לו ראייה ואין סומכין על דבריו אלא מחמירין ואף בפרוטה שמן מטבע של כסף צריכין נטקו). ג"ה שפ"ו. (תיד) וששאלתי האי דאמר רבנן ר' תחליפ' בר מערבא אקלע לבי הלולא בריך שית אריכתא ולית הילכת' כוותיה מ"ט לית הילכת' כוותיה והשיב לא ידענו מה שאלתם מאחר דבהדיא מ"פ בנמי לית הילכת' כוותיה מי אית למימר אמאי הלכתא כפלונג ולית הלכתא כפלונג א"כ על הילכתא פסיקתא בנמרא כחד אתי למימר מ"ט. ותשובות דקבלה הכין היא דהני שית כולוהו אריכתא נינהו לבר משהכל ברא לכבודו ויוצר האדם קמייתא ואתא ר' תחליפא. לאגודי בהו אלא למימר כלשון הזה בלחוד והתם נמי אמרינן מקום שנהנו לקצר לא יאריך. אית ברכות דברכא דרבנן לקצר ואית מנהגי לבראי לאגודי בהו וכיון דחביבין עליהון למימרינן אריכת' שפיר דמי להאריך בפניהן כגון פרי הגפן דקידושא ואית בראיי דמאריכין ואמרינן אשר ברא יין עסיס משמח אלקים ואנשים ומילי נפישין. הע' כ"י. (תטו) כך ראינו ששני פעמים הללו שאתם מברכין ו' ברכות קודם כניסתה לחופה אין להם טעם. והכין לקישי מסומי דרבוות' דעלמא בלשון הזה אבל מה שמברכין ו' ברכות כשהיא נדה ובשעת כניסה לחופה מברכין עוד שפיר דמיסן). ג"ה ס"ה. (תטז) המוציא ש"ר על הקטנה פטור נערה מלא דבר הכתוב כך הוא וודאי שאין נערה שלם אלא זה. ג"ה רמו. (תיז) אין כותבין אגרת מרד על יבמה. ג"ה רע"ז. (תיח) ג' נשים משמשות במקו. ג"ה של"ה.

כתובה. (תיט) ראובן נסבה לרחל ואיתפטר ונסיבת רחל ללוי ואיתפטרית

פ"א לשון הגאון. סה) בפרדס סי' ש"ג אית' שר"ה. הנתיב דין מורדת ביבמה" ואולי טעות נפלה בשם הגאון. סו) התשו' הוב' בשם ר"ה בכ"פ פ"ז ומה שבא בשאלה פעמים "אדונג" ופעמים "לדברי אב בית דין" שם אחד הוא אלא שר' האי פ"י בתשו' אחת כי פרוטה רבע חבה ועכשיו בתשו' אחרת לבני פאס כתב כי איסר האיטלקי אינו ידוע ולכן הקשו על דבריו הראשונים והאחרונים ומה שכתוב בתשו' "ר' יהודה גאון אבי אבינו" אולי כוונתו "לאבי אבי אביו" או שהתשו' מר' שריר' ור"ה. סז) וכתב הר"י האברצלוני בס' העת' על זה "ואנן תמתיין סוכא על האי תשו' אם היא מר"ה או מגאון אחר דאשכחין ברכות' אחריו לר"ה כל המשתה מטבע שטבעו לא יצא ידו חובתו שהוא גופיה כתב בפירוש ברכות' דיליה". סח) הוב' בש"מ

ואכתי לא נביא כתובתה מן ראשון מי יורש כתובתה תמהנו מאור משאלתכם וכי האיך יהא ראוי ליורשה מלכר בעלה ודוקא בשבועה אלמנה נפרעת מנכסי יתומים. ואם מתה יש ליורשיה לתבוע כתובתה עד כ"ה שנים אילו לא נשבעה האלמנה יורשי האשה נוטלין חצי הממון בלא שבועה. ובהו אנו דנין בבי ישיבות כל זמן שלא נישאת לאחר מיתת בעלה אבל לאחר שנישאת לאחר אין ראוי לה ליטול מיורשי בעלה שום דבר כיון שאין ראוי להפרע אלא בשבועה. ש"ץ ד' ר' נ"ג. (תכ) מי שחילק נכסיו לבניו בפני אשתו ואמר תטול אשתי כתובתה מסחורה פלונית ושתקה הוולה אותה סחורה. יש. על היורשים עכשיו להשלים לה את כתובתה אבל אם באה לרשותה בצואת הבעל ה"ו בחזקת פירעון. שם פ"א. (תכא) העדפה ע"י הרחק לבעלה. ר"ף כתובות פ"ו. (תכב) כל היכי דכי הדדי נינהו וליכא דינא דקדימא לחד מינייהו כגון מטללין ביה"ו וליכא אלא שיעור' דחד מינייהו לבעל חוב יהבינן לאשה לא יהבינן והכי שדר ר' האי לר' אברהם קבסי. ר"ף כתובות. (תכג) במורדת אפי" מה שכתב לה הבעל מתנה לאחר נישואין מפסדת. כ"פ פ"י. (תכד) בתשו' לר"ף פסק ר' האי אינה מוכרת למוזנות עד שתשייר שיעור כתובה. ולגאון היינו טעמ' דבעינן שיעור כתובה כדי שתשבע עליהן לבסוף ויגלגל עליה מה שמכרה לצורך מכרה. בהע"ט כתובה דמרכסא. (תכה) כתב ר"י מיגש בשם ר' האי שכתב בתשובה אפילו ממלאכה הוי מורדת ומוסיפין לה על כתובתה (ט). בהע"ט מרד. (תכו) אם התנה על עצמו שתטלנו כשהיא תחתיו ותתננו לכל מי שתצרה ואפי" אם תמרוד בו ולא תצרה לישב תחתיו שתטול ותצא תנאי ממון וקיים וכן כתבו ר' האי והר"ף בתשובה. שם. (תכז) יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים מה שמכרו מכרו בחד דחקינו מוזני ממטללי דיתמי חייבים לזונם מן הדמים. ט' ח"מ ק"ו. (תכח) תו' כתובה א"צ קנין בשעת נישואין כמה שכתב לה דתנאי כתובה ככתובה דמי כי היכא דבשעת קידושין לא בעי קנין מדרב גידל. שם ס"ו. (תכט) ור' האי גרים איפבי ומפרש כשהתנה בשעת נישואין שלא יהא לה תנאי כתובה שומעין לו דכל דבר שבממון תנאי קיים. אבל פרנסה לאו מכה הכתובה היא באה אלא שתקנת חכמים. גילוי דעתה דבשעת נישואין לאו מילתא. רא"ש כתובות פ"ו. (תל) נאבדה הכתובה. שדרו רבנן דמתיבתא דך תשו' דר' צמח דלא חיישינן לפרעון לקמיה דר' האי ופליג עליה ואמר חיישינן לפרעון (ע). ג"ה ר"י. (תלא) ר' האי כתב בתשובה כיון דתרי לישנא אינון ולא פשטא עבדינן קולא ולא יהיבנא מוזני לארוסה אלא כהאי דתנן הניע זמן ולא נישאת אוכלת משלו והכי נהנין רבנן דילנא דאם הניע זמן ולא נישאו ותבעה בכ"ד. ש"מ כתובות נ"ג: (תלב) ר' יהוד' אברצלוני כתב תשו' לר' האי עיקר הדבר כי הלל הזקן ור' יוסי וכל אותן הזכורים שם ר"מ ור"י וזולתם היו מדקדיקין בלשון הדיינות שכותבין בשטרות ודורשינן אותן כמו שהן מדקדיקין בד"ת ודורשינן אותן ולא פשטן אלא מדרשות אחרות כאותה שאמורה להלן זה מדרש דרש ר' אליעזר בן עזריה הבנים ירשו ובנות יזנו. ולא עשו בניהם ממזרים לפי שלא תפסו בהם קידושין לפי הלשון

לכתובות ז. (ט) צ"ל פותחין אכן כר"ן פ' אע"פ אית'. אינה נקראת מורדת אלא מתשמיש אבל ממלאכה לא אלא אומרת איני עושה כופין אותה בשומים או משמתין אותה וכן אמר גאון. (ע) הוב' בראב"ה כ"י. (על) בתשו' הרשב"א ח"ג סי' ז' הובא. וכן כתבו משם הגאון ר"ה דכל

הזה אלא כשתכנסם לחופה ור' יוסי נמי דקאמר מקום שנהגו שנותבין לעשות כתובה מלוה גובה מלוה לכפול גובה מהצה מן הדין שכתובה לא ניתנה לגבות מהיים ויש לה דתות אחרו' אבל מקום שנהגו שנותבין אותה בלשון מלוה דרש ר' יוסי לשון הדיוט ואמר כי ננבית כאשר תגבה מלוהעל). ש"מ ב"מ ק"ד. (תלד) ואף ר' האי לא סבירא ליה האי מיטרא דקמאי. ומסתברא ליה [במי שהיה נשוי ג' נשים וכתובה של אחת ק' ושל זו ר' ושל זו ש"ן ע"ד שנים אוחזין בשלית והוי סבירא ליה הכי נמי כמי שני ושמיע לן דהרר ביה בסוף שניה והרר ליה לסברא דקמאי דחולקין לפי מעות. ר"ף כתובות פ"י. (תלד) אם מת האב בלא נכסים ומת אבי האב ואח"כ נפלו להם נכסים אין נוטלת עישור נכסים מן האחין וראוי הוא. בהע"ט פסיקתא. (תלה) תשובה מזון האשה והבנות ממטלטלין תקנתא דמתיבתא אבל פרנסת הבת קאמר רבנן לתקוני בהא מילתא תקנתא ולא תקינו. שם. (תלו) בין מכרו בין משבנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למוזנות לאו דמפסדי בנות. לגמרי אלא בזווי דמשלמו להו יורשין דברשות דידהו קיימי לסלוקינהו בזווי. בהע"ט כתובה דמרכסא. (תלו) ר' האי ג' אמר היכי מבטלי רבנן כתובת בנין דכרין. רא"ש כתובות פ"ד. (תלה) כל הני פרוקי בשומרת יבם ונפלו לה נכסים משום הדין קושי' מ"ש רישא ומ"ש סיפא דפליגי בה ב"ש פרקינן לה וכולהו אליבא דב"ש אבל לב"ה כל היכי דהיא כתובה בחזקת יורשי הבעל נכסים הנכנסים והיוצאים עמה בחזקת יורשי האב והכין קא עבידנא וביה נהיגיננא ודווסר מן הכין לא ידעיננא. מלחמות רמב"ן יבמות פ"ד. (תלט) אלמנה נשבעה לעצמה בלא דעת יורשין ולא דיין ושטר שיש בו ג' עדים ששנים קרובין. אין מבטלין שטר מספק. ואין שבעה זו שבעה וכיון שמתה כלא נשבעה דמי' דעתנו כדעת ראשונים לעשות כרב ושמואל שאין אדם מוריש שבעה לבניו. גמ"מ ג'. (תמ) ענונה שאמרה אני אניה כתובתי לבעלי שהבאתי מבית אבי אטלנו ואתננה. כך ראינו שאין מקבלין ממנה ואין מתנתה מתנה. שם י"ו. (תמא) אם קרקע שלה רחוק ומכר לפירות מכור לשנים הרבה כיון שהוא רחוק ולא יכול להביא הפירות לבית גם ליכי' רוח ביתאע"ב. רא"ש האשה שנפלה. (תמב) הא דאמר רבנן הואיל ותקנת חכמים היא תגבה אשה מן הזבורית ופליגי רשב"ג ואומר מן התורה אית גבן תשו' מתחלפות לנאון קצתם פסקו כרשב"ג וכן כתוב בכתובות הכתובות במערב מימות הראשונים דהוי ליכי' מדאורייתא וסמוך על הדא כמוהר הבתולות ומנהון מאן דפסיק כחכמים וסופיהון מר ר' חנני' גאון אבי אבינו. מילתא פסיקתא היא לכל חכמי' בכל דרבנן רשב"ג אומר מדברי סופרים והדא אפיכנא בגמ' דילן. וקמאי דלכון מן בני א"י ונקטוה להא מילת' ואתון השת' כל מעשיכון במתנות כתלמוד שלנו. מ' מ"ב. (תמג) אלמנה מכרה קרקע וכתבה כי למוזנות מכרה ושיריה מן הקרקע וכנה אמר לא היתה צריכה למוזנות והיא אומרת כדבריו כרי ליהנות את כנה אין מוציאין מיד הלוקח. ג"ה ל"ט. (תמד) ראובן נשא אשה והוליד בן ומתה ונשא אחרת והוליד. שני בנים ובי' בנות אם כן הוא כאשר פורש. כי ראובן כתב חצי החצר לבנו הגדול. הרי הוא

הנך מילי שדורשין בהם לשון הדיוט לית בהו מילי דכתוב כגון ר' יהודה אומר מבוא אדם קרבן עשיר על אשתו שכך כותב לה וליכא מאן דכתוב ושאר הנך מילי כיוצא בהן. (עג) עיין ט' אהע"ז פ"ה. (עג) כ"ב העיטור סוף קידושין וסיים "וכן שרר גאון" כן הובא במ' ע"ב

לכת בן הגדול . ולענין מה שאמרו ראינו שני כתבים . חוקרים מהם האיך ראו ב' כתבים אחד מתנה וא' כתובה אם ביום אחד ואם לא תעמוד המתנה לכן הגדול הרי המכר שמכרה האלמנה לבנה מחמת כתובתה קיים ואף נשבעה . וכתוב וערערה הבת ואמרה שמכרה בבת אחת . אבל וודאי אם אמרה האשה יש לי מזונות כמה שנים ואני עכשיו מוכרת בבת אחת להפרע למה שעבר אין לה זה מן הדין . אלא אם כן נתנו לה ב'ד רשות ללות ולהוציא . ג"ה מ' . (תמה) כתובה שנמצאו עליה נ' עדים ב' מהן מוחזקין כב"ד כך ראינו כי כתובה זו כשרה הקרוב הזה חתום וכיון שאחריהם הוא חותם אין נפנמין בואת . ג"ה מ"ב . (תמו) ? אלמנה שנתארסה לענין כתובה מן האירוסין דוקא . דכתב לה דנביה מיניה . ג"ה קפ"ז . (תמו) ר' הוה ליה ברתא בוגרת דהכין מנהגא בתר אביה נירא . סתמי קידושי אבוב קידושי ואע"ג דלא שדר סבלונת(עג) . ג"ה קצ"ד . (תמח) איש השיא את בתו וקודם שמשך לה את הפצי הגדוניה קנה מידה והתנה עליה שכל מה שימסור לה הוא שאלה בידה . . שאלה זו יצאה מלפנינו . . כן היא ההלכה לפי הכתוב בשאלה שהתנאים שהותנו בקנין הם שרירין וקיימין . ג"ה קצ"ח . (תמט) ? איתתא דהימנה בעלה . ופיצה אותה מהרס ומשבעה והימנה עליה ועל ירתי בתריה . כיון דנאמנות דהימנה בעלה מחייבין בה יורשין(עד) . ג"ה רכ"ד . (תנ) נכסי מלוג אם מכרה אשה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלקוחות . בלא דמים הוא מוציא כי המכר בטל הוא . ג"ה רס"ו . (תנא) נשא אשה ושהה עמה י' שנים . כד לית ליה ליתן כתובה ולא יכול למיקם בסיפוקי דרתוי פטור מלגרשה לראשונה . ג"ה רי"א .

גיטין וחליצה . (תנב) הלכה כר' חנינא דאשה עושה שליח לקבל גיטא מיד שלוחה של בעלה(עס) . רי"ף גיטין פ"ו . (תנג) ב' גיטין שכתבן זה בצד זה על הדי' יריע' בתרין דפי' . את שהעדים נקרין עמו כשר ומהו ניקרין מדובקין(עו) . ש"ץ ג' ב' פ"ו . (תנד) צריך שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו . שם כ"ג . (תנה) ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים וזו ונתני' בע"כ הוי גט כלישני בתר' דרבא(עז) . בהע"ט . (תנו) לכתחילה אין כותבין טופס אמחובר כתבו ושירר לתורף ותלשו ונתנו לה כשר . בהע"ט כתיבת גט . (תנו) כתב ר' האי' בתשוי' לא רגילי למיכתב תנאי בניטין כי היכי דלא ליטעו אינשי בין לאחר התורף(עט) . בהע"ט תנאי גט . (תנח) בעל אומר לפקדון ושליש א' לגירושין בעל נאמן . שם שלישית גט . (תנט) גרשה מותר להחזירה ביומה ואפי' בשעתה . פ' . (תס) משרטט הגט משום דאיכרי ספר . רא"ש גיטין פ"ק . (תסא) כי פליגי בנערה פליגי אבל קטנה ברשות אביה אינה מתגרשת ע"י עצמה וד"ה אביה ולא היא אפי' יודעת לשמור גיטה(עט) . בהע"ט שלישית גט . (תסכ) ר"י שמע בשם ר' האי'

אהע"ז ל"ו ועי' בש"ץ ג' ג' א' תש"ו ר' צמח . (עד) כבהע"ט נאמנות איתא : „פסק ר' האי' בתשובה הלכה כר' שמעון דאף אם כתב נאמנות הבאה ליפרע מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבעה" וכוון בזה היכי דכתב נאמנות סתם ולא על ירתי ועי' ג"ה א' דנראה כן ברור מדברי ר"ה . ועי' תש"ו הרשב"א אלף ע"ב ותש"ו הרא"ש כלל ג' סי' ב' בדין אם החזיקה מטלטלין . (ע) עיין חידושי הרמב"ן גיטין ס"ג : (עו) לפני ר"ה היתה הגירס' בכתבני' נקרין עמו כאשר היא במשנה בירושלמי ועי' בגמ' כמה יהו העדים רחוקים עם הכתב כדי שיהו נקרין עמו וברורף הגי' כמו שהיא לפנינו בבבלי . נקראין . (עז) הובא ברא"ש גיטין . (עט) ר' רא"ש גיטין פ"ו שהביא תש"ו הר"ף בשם ר"ה דכל האומר ע"מ כאומר מעכשו ולא בעי תנאי כפול ועי' בבבהע"ט פ' מי שאחוז . (עט) „אבל קטנה בבית אביה" כ"א במלחמות לרמב"ן גיטין פ"ו ובבהע"ט

ור"ם דנהנו לכתוב י"ב שורות בנט. תו' ריש גיטין (תסג) אם התנאים הם בקיום מעשה אינה מותרת לינישא עד שיתקיים התנאי ואם התנאים הם בכניסול מעשה כגון ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חי' פלוני משתריא לאלתר ואף ע"ג דמעיקר דינ' הכי הוא החמירו הגאונים ונמצאו בתשו' ר' האי' דלא שרי' למיעבד הכי לכתחילה משום נדר. בעה"מ גיטין פ"ט. (תסד) כיון דמשנינן בה כמה שינויי ומילתא דאיסורא להומרא עבדינן ותיקנו רבנן לרווחא דמילתא לאיסתלוקי מספיקא ולימא בעל לשליח אית לך לשוי שליח' ושלוח' דשליח' עד דמטי גיטא לידה. בהע"ט שלישיית גט. (תסה) בכל ובורסוף פי' ר' האי' שינה שם עירה פסול ובכל ובורסוף עיר אחת הן והגט כשר. ר"ן גיטין. (תסו) אשכחן בה"ג דמאן דמיקלע למתא דלית בה ספרא יהודאה. כותבין יהודאי פרסית וכתבין על גיטא. ג"ה רנ"ד. (תסז) גט שכתבו עברית ועדין יונת. ווראי לכתחילה צריכין סופרים לעיין בההוא לשון. ידקדקו באותיותיהם. ואי לא עביד הכין לא פסלינן ליה לנישא אלא במקום דקאים בעל וקא מערער. . ראוי שלא לעשות כך בלשון אחר לכתחילה שמא לא יוכל לדבר דברים מכוונים על התורפין האלו אי לא דקדק בהנך דקדוקי וכתב ודין או איגרת או תהוויין בתרין יודין לא פסלינן אלא במקום דקאים בעל וקא מערער פ). ג"ה רנ"ה. (תסח) ב' אחין נשואין ב' אחיות א' גדולה וא' קטנה ומת בעלה של גדולה מלמדין הקטנה למאן ומיזבם לגדולה. ש"ץ ג' א' ג"ח. (תסט) ר' היה מצטער הרבה מעונש השלמון יעצותו מוצת ב"א לכתוב גט פסול לאשתו ולא תפושא כל מקרקעי שיש לה בכתובתה. וקודם שיכתוב הגט אמר לא' מעידי הגט כי גט זה אינו כתבו אלא מרוב צער ופסול הוא כך ראינו לא כתבו לה עידי מסירה כיון שאחד מהן אומר מסירה בטלה היתה ולא לגרשה גירושין נמורין אין לה ולגירשיה ראה בדבריו ואין חתם ידו בידיהן בכלום. ג"ה שמי"ו. (תע) המסוכן אם אמר כתבו גט לאשתי יכתבו העדים ויתנהו לה. ג"ה ת"כ.

עדות ודיינין. (תעא) בן י"ג שנה ויום א' שלא הביא ב' שערות הכין חויני דלא מיקבלא שהדותיה. ש"ץ ד' ז' כ'. (תעב) ולמפרע נמי הלכתא כאביי דלמפרע נפסל מעידנא דאסחיד וכן החמסנים משעה שגולו. שם כ"ב. (תעג) קיום שטרות בקרובים. דאשכחון גאוני קמאי דאבשרו בהו כולהו הכין חויני אין לנו אלא עדות הקרוב על חתם ידי קרובו והוא שיש גדול רחוק עמו פ). שם מ"ה. (תעד) מאן דקביל עליה קרוב או פסול קמיה דייני'. אינו יכול לחזור בו. ומה דכתבתון משוי' דרי' פלמוי דכתב יכיל למיהדר ביה לא הוי לנא כי הא מילתא למר ר' פלמוי פ). שם מ"ח. (תעה) בתשו' לרי' האי' שמואל ורי' ישמעאל ברי' יוסי מידות חסירות עבדי אבל מן דינא לית ליה לנתבע למפסליה ואי קדים תובע

בשעות. אבל נערה ועיני שם בבחע"מ ג' ר' האי' בהא דצרוז ונשלו ועי' בתשו' ר"ע בגמ"מ סי' צ"ו. פ) התשו' בענין השינויים בתיבות הגט יותר מבוראה בג"ה סי' י"ג—ו"ד והובאה בבחע"ט כתיבת גט ועי' רא"ש גיטין פ"ט ושם הובא תשו' ר' האי'. כל פסולי דרבנן כגט שוין שאם נישאת לא תצא חוץ מגט ישן שתנשא בו לכתחילה ובבחע"ט שלישיית ממון הכיאו תשו' ר"ח לענין היה' סופר בסורה וכתב במערב לכתחילה לא תנשא ואם נישאת לא תצא. ואולי מעיקר תשו' אחת יצאו כל אלה הדברים ועי' מרדכי גיטין פ"ט. והנה נראה שהתשו' סי' רנ"ד בג"ה (לפנינו תס"ו) שייכה אל התשו' שלפנינו ואחת היא שבתשו' סי' רנ"ה הוא חוזר ואומר שהאי' דלא כתיב שפור' בבח"ג מייירי שאין תורפו כתוב כהוגן, וכן סי' י"ג ו"ד בג"ה אחת הן. פ) עיין ר"ן פ"ב דכתובות ובלקוטי פירוש. פ) עיין ג"ה סי' ט"ז ופי' ר' האי' הובא בג"ה

וארחה לבר אי נמי דשדר ליה מנחה לא מפסל. בהע"ט בירורין. (תעו) ב' כתות עדים המכחישים הלכה כר' הונא דזו באה בפני עצמה ומעירה דלא כר' סעדיה. שם שטרות היוצאין. (תעו) תשו' לר' האי' האי דנקיט מלוה בריבית אינו מעיד ולא נקיט שאר חיובי לאוין משום דמלוה בריבית מצוי מכל עוברי עבירות וה"ה לשאר חיובי לאוין. שם קבלות עדות. (תעו) בתנאי היו דברינו נאמנים אפילו כתב ידם יוצא ממקום אחר דלאו חוזר ומניד הוא שהרי השטר חל אם יתקיים (התנאי פג). ר"ן כתובות פ"ב. (תעט) מי שנחשד בעבירה ויצא לו שם בכל המדינה ועד א' מעיד והוא כופר מהו להשביעו כך ראינו שאין עסק בכאן לשבועה כלל אבל משום החשד מלקין אותו פד). שבה"ל כ"ו סי' ק'. (תפ) מגדיל מי שאינו שומע לביד. גמ"מ מ"ב. (תפא) בהא מילת' דלא כתבין אודית' עד דקבעי דוכת' כבי דינא ומשדרי שלוח' מבי דינא ומומני להו לדינא הלכה כמר בר ר' אשי. ר"ף פ"ג סנהדרין. (תפב) אמר ליה כתבו נט ר' יוחנן אמר שנים משום עדים וכולן משום תנאי מהו בנייהו דאחתיהו ב' ביומיה ואיך אחר י' ימים או נמצא אחר פסול איכ' מיד מדקאמר כדאי הוא לסמוך הלכת' כוותיה פס). בהע"ט זמן. (תפג) תשובה לר' האי' אפי' נשא ונתן ביד אם יש לבעל הדין מה שנפסל יש מן הדין להוציא ממנו ואם אינו או שישנו ואין לו להחזיר משלם הדין מביתו בזמן שנשא ונטל ביד כשטעה פו). בהע"ט פסק דין. (תפד) מצי אמר לביד הגדול אולי' כתב ר' האי דוקא מלוה שנכתבר בידו דבר חוב אבל בעל חוב אחר כופין אותו ודן בעירו ואם נצרך הדבר לשאל כתבין ושאלין. שם בירורין. (תפה) דין שהתנה עם בני המקום שלא יכתוב להם מאיזה טעם דן אותן ובא אחר ואמר אני לא הייתי שם בשעה שהתנה ואפי' הייתי אין לקבל הדין עמו אינו מועיל התנאי וצריך לכתוב טעם. ולא חילק ר' האי בין מלוה ללוה יכול לומר מאיזה טעם דתוני. שם. (תפו) כל שמועה של החכמים כטעה בדבר משנה דמאי לענין טעות וחזרה. כו"פ פ"ב. (תפז) ובתשובותיו מפורש יותר כותב אדם עדותו על השטר ולא יאמר הרי עברו כמה שנים ושמי' נשתנה דבר זה או נפרע אותו ממון ואני לא ידעתי או שבטל אותו מכר ואני לא ידעתי אלא יש לו להעיד מה שיש בצאורו. ש"מ כתובות כ'. (תפח) שטר שכתוב לשנים והעדים רחוקים לאחד וקרובים לשני אע"פ שפסול לאותו שקרוב כשר לאותן שרחוקים). רא"ש מבות פ"ב. (תפט) ביד צריך שיהיה לו מזומן במושב ביד מקל ורצועה ושופרות וס"ת נמי. טח"מ א'. (תצ) גדול וחשוב נאוי הוא בא אצל הדיינין או כותב ושמע לנו דמר שר שלום. הוה קביל מניה ניסי בר ריש גלות' משום עובדן דמנורה אחתיה. וכן כתבו אנהא רבנן דלחתתא התימני אמר לנא. שר שלום ריש מתיבת' פ). אגרת ר"ה. (תצא) חורגו לבר. פירושי' דנאון ר' יוסי דסבר ניסו לברו אבל בנו וחתנו לא מכשר בבעל כת אחות אשתו פ). ר"ף סנהדרין פ"ג. (תצב) נשאל ר' האי על אדם שהיה חולק על

סנהדרין פ"ג. פג) חובא בטור ח"מ מ"ז. פד) כבר הבאנו כל נוסח התשו' לעיל בהערה לפ"ב. פה) עיי' טאהע"ז סי' כ"ה. פו) ברין ויחיד שאינו מומחה וקבלתו עליהו בשם ר"ה עיין רא"ש סנהדרין פ"ד. פז) עיין רמב"ן מלחמות פ' זה בורר. פח) הודפס אחר אגרת ר' שרירא הגדולה בחוצות הר"ר גאלדבערג. ועיי' טח"מ ד' מי שתובעין אותו אורח' לפני דין שהוא קטן ממנו אין הדין יוכל לכופו לילך לפניו אלא שמכנפין מאן דאיכא התם מחכימי ומעיינים בניניהו. טט) ע' שם בבב"מ. ז) בתשו' הרשב"א סי' אלף קי"ו הביא "כ"ש כשחתמו קרובים באחרונה

חבירו בפי הלכה ואמר נשלח לפני גאון פלוני ואמר אותו גאון חשוב לפני כבהמה חייב נדוי ומלקות וקנס כפי כחו. כו"פ פכ"ד. (תצנ) פעמים שבאין בעלי דינים אחד חזק וא' רך ואין החזק רוצה והולך ותולה עצמו בשלטון הישמעאלים. ואנו עושין פשרה. אתם יודעין דר' שמעון בן מנסי. ואתה יודע האך הדין נוטה א"א רשאי לומר להם צאו ובצעו. אבל יעלו אחרים ויתפשרו ביניהם שלא במושב דיין הקבוע למשפט. תשו' רשב"א אלף קי"ג. (תצד) מה שנים שנמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה. אם נועדו להתרות בו כשרים ופסול או להעד בב"ד. ועל דרך זו דין השטרות אם לא נמצאו שנים כשרים רצופין עדות בטלה^ג). ג"ה רל"ו. (תצה) ראובן וכן אחותו מהו להעיד. אם יש בדבר הוצאת ממון עושין בדבר להחמיר ואין מקבלין עם הבן והאח אלא עדות רחוק. ג"ה תמ"ב.

מלוה ולוה. (תצו) וששאלת א"ר פפא מלוה ע"פ גובה מן היורשין וכי בהאשה נקנית. שעבודי דאוריית' ובגט פשוט. שלא תנעול דלת בפני לויין בהאשה נקנית. לא השלים את הדבר דלאו בענין בעלי חובות עסיקי התם. בגט פשוט דעסיקי בעסק חובות איתאמר' דעולא. דאפילו למ"ד שעבודי לאו דאוריית' בדין הוא שיגבה חובו משום שלא תנעול. ש"ץ ד' ג' נ'. (תצז) נעשה לו ערב בקנין ולא כתב שטר אינו גובה אלא מבני חרי. טה"מ קכ"ט. (תצח) ? פי' מנה לי בידך אין לך בידי כלום ועדים מעידין שיש לו ואמר פרעתי החזק כפרן לאותו ממון והתם כל מילתא דכרי לא דכירי אינשי התם בסנהדרין עדים לא ידעו מידי אלא הנתבע הודה וכי אמרו עדים דלא איתמר לן אתם עדי הוי להו מילי דכרי ואית למימר אשטויי אשטי ביה ולא דכיר השתא קאמרי לא היו דברים מעולם ודר' יוחנן כי קאמרי הוא אין לך בידי והעדים מעידין שיש לו לאו מילי דעלמי דכרי משמעו אלא הן מעידין שיש לו וודאי צריכין ב"ד לומר לעד כיצד אתה יודע. ש"ץ ד' ה' ח'. (תצט) וקיי"ל כר' נחמן דאמר והוא שתפס מחיים. מטלטלין. אבל תפיסה דלאחר מיתה לא מהני וכן הלכת' אלא שתיקנו חכמים האחרונים לבעל חוב להשתלם אפי' אחר המיתה מן המטלטלין וכתובה לפי מנהגי המקומות עושין. שם ל"א. (תק) ? מנהג בתי דינים לעשות עם מי שאין יודע בוודאי שהוא עני. שמשמתין אותו בשתיחה. ואם נראה שיש לו ממון והוא דוחה יאריך עליו השמתא צ' יום. ואם רוצה בעל דינו להשביעו שאין לו מאומה אין אנו יכולין להדהותו אלא בפיוסים. שאם נקפוץ להשביעו אפשר שהוא חס על ממונו^ט). ג"ה קפ"ב. (תקא) כך ראינו כללו של דבר כי כתב יד כעדות ע"פ דאמי ולא כעדות בשטר אלא בזמן שמסרו הלוח אל המלוה בפני עדים להיות עליו ראיה בשטר. אשר שאלתם אם יוכל לבטלו. אטו עדות בע"פ יוכל אדם לבטלו. ואשר אמרתם והוא מודה כי הוא כתב ידו הודאתו בלבד אם בא עמה לבטלה שומעין לו. אם אין עדים כי הוא כתב ידו. הפה שאסר הוא הפה שהתיר^כ). ש"ץ ו' י"ד. (תקב) ? לזה וקנה וחזר ולוה לקמא משתעבד ואין לשני אלא מאי ששייר ראשון והנימ' במקרקעי אבל במטלטלי

שכשר ור"ה הכשיר אלא שכת' בתשו' שאם היו מסורגים א' כשר ואחד פסול חיישין דלמא לאסתודי אתי. טל) בקיצור בש"ץ ד' ל"ב. טז) התשו' בלשון אחרת בגי' קציו ועי' פת"ס

לית בהו קדימה (כ). ח"ג קל"ח. (תקנ) האי מלוה דכתיב ליה ללוה מהימנת עלי סתם ולא פטריה משבועה בהדיא אמרינן יד בעל השטר על התחונה ולא מיפטר משבועה. ר"ף כתובות פ"ט. (תקד) כתשו לרי האי מילתא דרבא ודרין דנפרעין שלא בפניו של לוח בשבועה מתקיים דבריהם כשעמד בדין וברח והרבה באין לפנינו ותובעין כך ואנו אומרים להם לא ראינו בקדמונינו ולא שמענו מי שעשה מעשה גד. הת' ט"ו. (תקה) שני מלוין בע"פ וא' קודם לחבירו או אחד בע"פ וא' בשטר מי קדם וכ"ה מאוחר שקדם ונכה לא נכה (ס). גמוימ א'. (תקו) מת ונמצא בפנקסו שפלוני חייב לו כך ראינו לא מהנפק ביה מדעם. שם ב'. (תקי) ושאלתון המלוה את חבירו ונשתמד ואח"כ מת אביו מהו להפרע ישראל המלוה מחלק ירושה של משומד הבין קא חוינא דשרי ליה למישקל משום דעיקר דינא דיליה הוא וקנאסה לעיוקי ישראל או לסכנוי בממוניה לא אמרינן. ג"ה של"ב. (תקה) אם היה המטבע במצב טוב ולוח ר' משמעון יהויר לו מה שהוא ברומה. ואם היה פסול יהויר לו פסול. אם השלמן בטל את חותם ופסל את המטבע בזה נמצא די אופנים. ג"ה תכ"ד. (תקט) ר' אית ליה על ש' ממונא בעדים ובשטר ואול ליה ש' לרובת' רחיקת'. כמה דלא קם בהדיא בדינא לא מנבינן ליה מידעם עד דמית לוח וקאי בדינא בהדי יורשים. ג"ה תל"ד. טוען ונטען. (תק) התובע שטוען שלא העידו עליו שהמתנה היתה מתנת פרהסיא. סתמא חיישינן וענינו שיש להתישב בדבר ולעיין. ולעניין אם יש עם השטר אקניתא אם צריך זכיו לקמן. אם העדים יודעין בוודאי כי גמר ומקנה הרי קנה. ש"ץ ד' ג' נ"ה. (תקיא) הנותן מעות לחברו למחצית שבר. אמר לו לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומת ואם יש עדים שלקח ומכר מוציאין הימנו בע"כ והטוען על חבירו טענת בריא ואמר אין לך בידי משביעין היסת אבל בטענת שמא מהרימין סתם (נ). ש"ץ ד' ד' פ"ג. (תקיב) ארמלת איפטר' ולא אשתבעא ואתו יורשין ולמתבעינן ליתמי יבאר לנו אדוננו ויפסקו מבין תלמידיו חרחור ריב. וכך מנהגנו לעשות כרב ושמואל דאין אדם מוריש שבועה לבניו (ז). שם ד' ה' ד'. (תקיג) ר' נפטר ולא צוה ואתי ש' ואמר מצאתי בחשבוני שיש לאביכם אצלי ממון ואמרו היורשים תעלה על דעתנו יותר מזה. משיב אברה הוא ואינו נשבע וב"ד. מהרימין בלבד. אבל אם טוענין בריא והוא אמר אינו יודע כשרוצה לצאת ידי שמים מה שהוא יודע. ואם לא יתן אלא בחיוב ב"ד נשבע היסת שאינו יודע. ואם יורש אחד אומר ישבע וא' אומר לא ישבע ישבע

ליקומים. (כ) בש"ץ ד' ה' ל"ב בקיצור. והנה בש"ץ סי' כ"ו כתוב בכ"ו „אמר רב האי וגראה שכל התשובות, הבאות בשער זה עד סי' ל"ו מגאון זה הן. — והנה בבהע"ט אחריות איתא „והא דגרסין המלוה את חבירו מנכסים משועבדים דאית' מיניה ר' האי ראייה דמה שגבה (ב"ח מאוחר) לא גבי לא דמי ללוקח דחתת הבעלים הוא.“ (ל) הובא בבהע"ט מלוה בשטר ושם איתא „כל הנפרע שלא בפניו לא יפרע אלא בשבועה ומסתמי הנ"מ דמדועינן ליה ושרינן קמיה הא לאו הכי אין נפרעין וחכי גרסי בירושלמי“ וכו' ואחרי כן כתוב „וכן השיב ר"ה בתשו' כמו שכתב ר' האי ואולי מה שכתוב למעלה מזה הוא מדברי תשו' ר' האי. (ס) במלחמות לרמב"ן פ"א דב"מ אית' בשם ר"ה „ואין לו לב"ה שימרוף מן הלוקח מכל מה שיש שם מן הפירות וכ"ש כשכבר נמלן הלוקח וחוליקן לביתו“ וברא"ש שם הביא שמו „ככופר תביעיה היכי דליכא דררא דמונא לא משביעין אלא משמתין אם (לא) יודע האמת יהא בשמתא. ואולי מתשו' ר"ה הן. (ט) עיין ג"ל סי' כ"ב. (ז) התשו' מתנגדת לס' ת"ש שלמעלה והיא בש"ץ ד' ד' ג' אולם נראה שכתשו' שלפנינו נאמר דפסקין כרב ושמואל ולא עבדינן כר' אלעזר אלא היכי דמוכח' מולת' ועדיין אית' להאי כתובה או להאי חוב בפנים מראים אע"פ

מפתח לתשובות הגאונים

ולכולן שבועה אחת ואין להזויר ולהשביעו. שם ה'. (תקיד) מה שכתב אדוננו
בס' שבועות שמי שאין לו שטר אבל יש לו עדות ברורה אנו מוציאין בה מן
היורשים בשבועה. כגון שוכר וגולן ופסק להשתבע ומית יורשין דלהון במקומן
קיימי ויהבי מהו דהוה חייב מורישם למהיב בשבועת בעל דינו. שם ו'. (תקטו) ? ר'
היה לו אצל ש' מנה ואמר הוליכו ללוי שולחני ולא אמר תן לו בפני עדים
ולוי אמר לא הגיע לידי כלום. שמעון נשבע שנתן לו ופטור אבל אם אמר ר'
לש' שקול שטרא מלוי והב ליה זווי ולא שקל שטרא חייב ש' לשלם. שם י'
ד' ו' כ"ט. (תקטז) ? ר' רצה לזבון קרקע ואמר ללוי מכה לש' ואני אתן שכר
טרחך וזבנה ש' ולבסוף הדרר ביה בההוא אנרא דפסיק ליה ללוי משום דלא הוי
בקנין. חייב לשלם ללוי כשם שמשלם לפועל אטו כל פועלין וסרסורין בעי
קנין אלא בההוא הנאה שהוא הולך בצרכו גמיר ומשעבד גפשיה. שם ל'.
(תקי) וששאלתם והלכת' אסמכת' קניא והוא דלא אנים והוא דקנו מיניה בב"ד
חשוב מעכשיו אי בעי כולהו כך ראינו והלכה אסמכת' קניא לאו אבל אסמכת' אלא
בההוא דאתפוס זכוותיה בב"ד בלחוד איתאמר' כמאן דאורי שזכותיו בטלות כיון
דלא אתי לבי דינא ההוא יומא דאיתני אבל אסמכתא בעלמא לא קניא וכבר
פרישנא השת' להא שמעתת' בתשו' שאלתא למר ניסים בר מר יעקב אלוף
לקירוואן. ודחזיתון למר שמואל ד"ל לא תסמכון עליה וכבר אמרנ' ליה בחייה.
ח"ג קל"ד. (תקיה) ושכתבתם למר נטרונאי שנשאל על המוציא שט"ח על חבירו
ואמר פרעתך ואמר השבע לי שפרעתני השיב אתה שהשטר בידך תשבע
וטול והשיב שברין אמר לו. ששטר בידו עליו לישבע. והא קיימא לן אפיכנן
שבועה. הכין חזינ' דלא שייך בהא מילתא מיפך שבועה בדרבנן ודחזיתון משום
מר נטרונאי לאו טעמ' הוא אלא היכא דאמר ליה בעל השטר אין אני חפין
לירון בשטר חשבוהו חשביה לשטרא כמאן דליתא. שם קל"ו. (תקיט) היכי דשרר
ליה לחבריה כתבא ואמר ליה האי מילי דאיתי נבך שדרינהו ניהלה בהדי פלגא
ושדרינהו לא מחייב באחריותא דהכי נהני האידנא תגרי ומנהנא מילתא ק). מ'.
(תקכ) הלוקח שדה שאינו שלו הלכת' כר' פפא דכל זכות שתבא לירו מר דניח'
ליה דליקום בהדימנותא והאי מימרא דכת' בס' מקח וממכר דלית הלכת' כרב הדר
מיניה בתשובה וקאמר דהלכתא כרב בהא. ר"ף כ"מ א'. (תקכא) שליח אם
הותיר שתות מכרו בטל והרי כתב דאם הותיר שליח דינו כאדם דעלמא שמכר
דבר המשלח ואם פחת אומר לתקוני שדרתיך. ופי' כן הדין בסרסורים שמוכרין
החפצים שאם טעו בכ"ש מכרן בטל ק). מיש' נ"א ח"א. (תקכב) דהבא פירא הוה לא
לבד לענין כספא אלא אף לנבי פירא ושאר מטלטלי ומקיני בחליפין ק). ר"ף
כ"מ פ"ד. (תקכג) יהבו ליה זווי אשומשמי וקא הדרר ביה ואמר ליה לחבריה תא

דליב' למיפסק עליהון וכי ואולי בענין כזה היכא דמוכח' מילת' פסקין דנותנין חצי הכתובה
ולא למיפסק לתת להון הכל כאשר הוגד בש"ץ ד' ר' נ"ג. (ל) סו' כ"ו שם הוא בכ"ה על
שם ר' האי ונראה שממנו כל התשובות הבאות אחרי כן והרי סו' ל' שם כתוב בח"ג קליה
ע"ש ר"ה. (ל) עיין בהע"ט מלוח בשטר בשם ר"ה. (ק) בר"ף פ"ט דב"ק סתם ובמ' ע"ש
ר"ה. והנה בג"ה נ"ט השת' כ"ך ראינו כיון שהיו ראובן ושמעון גושאים ונותנים באגרות ומנהגם
היה שכשכתוב ר' אל ש' לתת דבר יתן ש' ככתבו ושמעון טוען שהגיע כתבך אלי לתת לאבי
ור' אמר לא כתבתי והדין על פי כך שישבע שמעון שהגיע אליו כתבו' וכי. (ק) כרא"ש
כתובות פ"כ הובא קצת מזה. (ק) ע"י בבהע"ט קנין שהביא משמו באיזה ענינים הוה פירא.
וחנה לפנינו בג"ה ש"א תשו' קצרה "שאם נתן ראובן ק' דינרין במתנה לשמעון וקנו מידו

שקול זוהך דליכא שומשמי' אי בתורת דמים שקלינן להנפוקינן ולמעבד בהו מאי דבעי מחייב באחריותן דהוי להו כהלואה נביה ואפילו אמר ליה למרייהו תא שקול זוהך ולא אתי ואיתניסו מחייב ואעי'ג דמשלם בעי לקבולי מי שפרע. שם פ"ד. (תקבד) היכי דובין אינש מידי ולאחר זמן איגליה ליה דאית בה מומא דהוי ביה מעיקרא מקמיה דלובניה אית ליה להדוריה למריה ולא אמרינן בני הא שהה ליה בכרי שיראה לתגר דלא אמור הכי אלא נבי אונאה אבל נבי מומין מקח טעות הוא וכל כמה דמגליה ליה הדריה למריה. שם. (תקבה) מאן דמיקבל למיכתב בכל לשון דוכוותא ולא ידע ספרא לאחזוקי כראוי כיון דכתוב ביה ואחריות שטרא דנן כחומר כל. קיים לכל כלליה דתחת ענייניה אבל תנאין כגון נאמנות בהלואה או ביטול מודעי במתנה לא מיחשבי ליה עד דמיפרשן ק). בהע"ט נאמנות. (תקבו) שט"ה וכתובת אשה אי ליכא דינא דקדימה וליכא אלא שיעורי' דחד מנייהו לאשה לא יהיבין דיותר מה שאיש אשה רוצה להנשא. שם שטרות היוצאין. (תקבו) פסק ר' האי בתשוי' מי שנתחייב שבוע' היסת ואמר השביעני ביני לבינך ולא הכחישוהו עדים ולא הוהוק כפרן בב"ד ונפטר ולא לבעל להשביעו מי שנתחייב שבועה דאורייתא ואמר נשבעתי ואין עדים מכחישין ישבע היסת קד). בהע"ט מלוה ע"פ. (תקבה) דברים העשויים להשאל. אפילו בעל הבית עשויו למכור את כליו האומר לקוח אינו נאמן ואין הבעה"ב צריך לישבע היסת קס). א"ז ח"ג שע"ב. (תקבט) פרעתוך בפני פלוני ופלוני. יבואו ויעידו. לברר קא אמינו ור' האי אמר דלא נמרינן מיניה לדינן אחרים לברר הרבר אלא בטוען פרעתי בפני פלוני בלחוד קו). בעה"ט מלוה ע"פ. (תקל) אם ראה כתב ידו או מצא על פנקסו או שאמר לו אביו שראובן חייב לו טענת בריא הוי ומשביעו היסת אבל הוגר לי שיש לך משלי אין מחייבין אותו לישבע קז). התי' ל"ו. (תקלא) בתשוי' לר' האי היכי דתבעי' בב"ד במידי ואמר דפלוגי הוא ופטררהו כי אתי האי פלוני ותבעי ליה אי יכיל להוציא והשיב אדחויי מדחי. ושיחה בעלמא הוי. ה"ת מ"ב. (תקלב) תקנת נגול דסלק' בתיקו פסק ר' האי בשער' כי דיהלוקו אבל בתשוי' פסק כיון דמוסר סלק' בתיקו המוציא מחבירו עליו הראיה קס). מר' ב"ק ס"ג. (תקלג) תשוי' לר' האי ואשר שאלתם על מה שאמר רבא הקדש מפקיע מידי שעבוד ובשכיב מרע אמר המקדיש את נכסיו ואמר מנה לפלוני נאמן וכי' אלמא גובין מן הקדש אלא צריך פדיון משום דר' אבוהו שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. במקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובי"ה אינו גובה מן ההקדש. במקדיש את נכסיו כולם וכי קאמר רבא מפקיע מידי שעבוד מיירי בדאית ליה ללוה מאי דפרע. התי' מ"ג. (תקלד) נשאל לר' האי ששיגר סחורה למלוה למכור ולשגר לו דמיה ומכרה ותפס המלוה דמיה בחוב שיש לו עליו ובא הלוה לתבעו למלוה באותו סחורה. הכין חוינא דאם הלוה רוצה לשלם חובו ישלם וישול מתחת ידו מה ששלח לו ואם נמנע מלתת לו יש לו לישול מתחת ידו ואומר חשבתי לך כנגד מה שיש לי עליך והיה במאן דתפסין בפקדון שישבע עליו היסת ויתפוס מה שתפס קט). התי' מ"ט. (תקלה) לר' האי מצינו בתשוי' שפסק בהמאה חוזר עליו

ולא המשיכן נקנו בחליפין. ק) הובאה גם בריו' מושרים נ"ד ח"א. ק) צ"ל. ואמר השבעתני ביני לבינך. נפטר ולא לבעל דין להשביעו' וסיים הבעה"ט וכתב. ותמיהה ל"ו. ק) איתא גם בעיסור. ק) צ"ל. ולא נמרינן מיניה לדינן אחרים. ק) הובא בסח"מ ס" ע"ד. ק) ע"י

ואמר שאם נתרשל המומחה בתביעתו על אותו שהמחהו ופשע מלתבעו עד שאירע עניות לאותו שהמחהו אצלו בעה"ב המומח' שטור. הת' נ'. (תקלו) בתשו' שלישי נאמן בלא שבועה שאין אדם חוטא ולא לו. הת' נ"ב. (תקלו) * ראוהו שנשל כלים תחת כנפיו ובהע"ב אומר נטלת עוד אחרים בעה"ב נשבע ונוטל בדיא. שהבעה"ב אמוד בכלים. הא לאו הכי לא וכי ר' האי אלא הנתבע נשבע ונפטר. טח"מ. צ'. (תקלח) אין חילוק בין אם טען בעה"ב הכלים שלקה אחד שאולין או גנובים לא יטול אלא בשבועה כעין דאורייתא. שם. (תקלט) אפילו בתוך הזמן שכתוב בשטר אין נפרעין מן הלוקחות אלא בשבועה קי. טח"מ קי"ד. (תקמ) שי טען שיש לו שטר שלקה וגם החזקתי בו ג' שנים אם לא הביא השטר או שהביאו ונמצא בטל נתבטלה גם החזקה. שם ק"מ. (תקמא) יתומין שבאו לגבות מלוה היכי דאמר אישתבע לי דלא פרוע הוא אשכחיתון בהלכות דהשת' דלית' למלוה נשבע ליה ומיפטר. דברים בטלים הם ואין לסמוך עליהון דלהא דר' פפא לא חיישינן כד מיית מלוה אלא יתמי מלוה נשבעין שבוע' הירושין"ט). ג"ה רל"ב. (תקמב) אביו אמר שהוא בכור וכן עד ששמע מאביו והוא אינו מודה שאחיו בכור צריך עדות. גמ"מ קל"ג. (תקמג) אם התנו [בעובון האיש מתלאמסן] אם יתן ישראין יקבל פ' דינרין בפשרון ואם לאו יחזור אם יוכל לתת דמי. השיראין דוקא קאמר. שם קל"ו. (תקמד) ראובן שוכן במדינה וידוע שהוא עין העדה ובנו הגדול נושא ונותן וסוחר בממון האב ומת האב וגדול אומר שאביו נתן לו במתנה וקטן אומר של אבי בידך תן לי החלק. נשבע הגדול שזקנו נתן לו. ג"ה ל"ו. (תקמה) ראובן נוטל מזונותיו משל אביו בחייו וכשמת אביו טענהו הירוש' ואמרו כל אשר עמך משל אבינו הוא והוא אומר קמצתי מעיסתי הכין חוינא דלא אמרו רבנן כבי הא מילתא אלא לענין קרקעות או חובות, אבל זווי ומאני דתשמיש' המוצא מחבירו עליו הראיה. ג"ה נ"ב. (תקמו) ה"ח דאו איצטבי בעל השטר בפירוש דמבטיל ליה לשטריה ומשתבע ליה שבועה דרבנן וקנו מיניה בהכין לית ליה למיהדר. ג"ה ש"מ. (תקמז) ראובן הוי ליה דינא בהדי שמעון. אית ביה חלק ללוי ולוי לא היה מצוי עמהן. ובצעו ביניהן על חלקו וחלק לוי ואמר ליה שמעון לרי' אם יבא לוי ויערער ערבנותו עלי שאפייסנו מן ממוני בכל מה שירצה. ואמר לוי לא אטול. אלא כך וכך דבר שאי אפשר כך ראינו כי זה אשר אמר שמעון לרי' טעות הוא. והא מילת' אסמכתא היא. ג"ה ש"ן. (תקמח) ר' האי פסק בתשו' אין נוקקין לנכסי יתומים. בהע"ט ביקורת.

קנין שטרות וחזקה. (תקמט) הכין חוינ' דאי אחיק מקצת שני חזקה

בתוס' ורא"ש ובטח"מ סי' צ'. (קט) בס' התרי' שם אית': השיב בתשו' אחרת "מה שאמרתו מי שיש לו אצל חבירו ממון ויש לו גם הוא תחת ידו מלוה או פקדון ולא קא יחויב ליה הכין חוינא דאי מלוה הוא דאית ליה תחת ידו לא מועבר דינא לנפשית אלא חושבנא בעלמא השיב ליה אבל אם מלוה יש ליה והאחר יש לו פקדון עליו וכי אתו לב"ד. דכל היכי דמצו תפיס ויכול לטעון עד כדי רמיו ומשתבע מגו דיכיל למימר לית לך או אהרירינא ניהלה. ועיין מלחמות לרמב"ן פ"ק דב"מ. (ק) בה"ה פ"ד ממלוה בשם ר"ה. (ט) סברת חרב נכונה דר"פ לא אמרה אלא רק אם המלוה והלוה ננשים יחדיו. הוי כמאן דא"ל לחבירה מנה לי בידך ומשבעינן ליה לנתבע על טענתיה דלוה. — והנהגה בהע"ט מלוה בשטר חובא הענין. איכא מ"ד משתבע ליה ונפטר ואיכ' מ"ד דנשבעין שבועת הירושין ונוטלין ואיכ' מ"ד כיון דקולא שבועתא דהאז אי טעין אין ואי לא טעין שקיל בלא שבועה ור' האי כתב בתשו' שאין לסמוך על ר' שר שלום ור"ש קאירה דאמרו כסברא קמא" והנהג רש"ש לא החזיר בתשו' שלפנינו.

בהי האב ויש עמה מענה. והחזיק אחריו שאר שני חוקה בפני הבן כשהוא גדול חוקתו חוקה. ש"ץ ד' ג' ל"ו. (תקנ) כך ראינו כי כל מה שיכול בעל המתנה לגבותו יכול המקנה להקנותו על נביו כגון שאמר לו ד"א משרה פלונית וא"צ מצפונה או מדרומה. שם ד' ר' פ"ב. (תקנא) ? דובין לשמעון שטר אע"ג דקנו ומשכן לתוך ביתו לא קנה עד דכתב ליה שטראג. ש"ץ ד' ו' כ"ו. (תקנב) ? כד מקני אינש לחבריה מידי צריך המקנה לתפוש ג' אצבעות דפחות מני לא חזיר. ש"ת מ"ט. (תקנג) האי מיטרא רבא בשעת חירום דלא קיימי חוקה עד שיהיה עמו במדינה אבל שלא בשעת חירום א"צ שיהיה במדינה. ר"ף ב"ב פ"ג. (תקנד) היכי דנתן מקצת הרמים חוקה וקנין לא מהני היכי דנפיק ועייל אוזיית. בעה"ש אנב. (תקנה) דבר שאין בו ממש כגון אויר ודירה ואכילת פירות בלא גוף בכולהו לא מהני קנין ואפילו אנב ארע'. שם קנין. (תקנו) * הפעושות מתנתן מתנה ר"ח פסק כן בשם ר' האי. רא"ש כתובות פ"ו. (תקנז) כיון דאי תפוס להו מקנה לחליפין לא מפקינן מיניה והוה ב"ד דאתו לאנצווי תקינו למיקני בכלים שאינן של קונה ושל מקנה דלא הציף אינש למיתפס כלים שאינן שלוחו) שם. (תקנח) תשו' לר' האי כיון דאודה שמעון דובנה לארעא לראובן וקביל מניה זווי אע"ג דליכא סהרי ולאו במקום שנותבין שטר קמו לה זביני והי מנייהו דאתי למיהדר לאו כל כמיניה. בהע"ש אנב. (תקנט) דאקניתיא בנו זימני כשטר דמו וגובה מנכסים משועבדים משעת הקנין והא דגרסינן שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנם בשטר דלאו אקניית' קאמר. שם. (תקס) הלכה כר' אבהו בהרחיק את העדים מן השטר שיטה אחת וכו' אויריגז. שם קיום טופסין. (תקסא) * ור"ה כתב בטופסי דשטרא ברלא שמיטתא. שם פרוזבול. (תקסב) * בהמהאה כגון ראובן ובין חפץ לש' ואותו חפץ אצל לוי כיון שאמר לו ראובן ללוי אותו חפץ שיש לי אצלך תנהו לש' במעמד ג' קנה. שם המהאה. (תקסג) השיב ר' האי. שטר הנקרע שלא בקרע של ב"ד ונמצא קרוע ואשר הוא בידו אומר כי העכברים אכלוהו הכין חזיני דמילת' פסיקת' היא דאמרי רבנן נקרע פסול נתקרע כשר ואם יש בקריעתן שתי וערב אע"פ שאין מכונין חיישינן ולא מגבין ביה חובו אם נתקרע לצד אחד מנבינן ביה ואם אפשר שהיה קרע של ב"ד והוסיף על קריעתו כדו לעמעם הדבר חוששין ואין מגבין בו כלום. התי' נ"ו. (תקסד) משמתין ומתנינן אבני חרי צ' יום ואמשעברי ל' יום כ"ב ר' האי בתשו' ט. מיש' ג"א. (תקסה) פ"י ר' האי דקל המשיר פירותיו לשמואל לא היו חוקה עד שיגדור בידים ט. רא"ש ב"ב פ"ג. (תקסו) בודקין לגיטין ולקידושין ולמכור בנכסי אביו וכו'. בעה"מ ב"ב פ"ט. (תקסז) השטר שכתוב ביה זכרון עדות ובסוף זה השטר.

(ג) עיין תשו' ח"ב דף ל"א. (ג) התשו' שלפניה בש"ץ כתובה בכי"ח ע"ש ר"ה. ולכן יש לומר שגם היא שלפניה ממנו והנה כבהע"ש קנין הובא. וכתב ר' האי מצאתי לאחד מן הגאונים בתשו' שאילה דשטר מיקני בחליפין ולא איברר גבן. וברא"ש פ"ק דכ"ב אות' בשמו "כי אמרינן כיון שהחזיק זה בקרע נקנה השטר בכל מקום היינו דוקא שטר מכירת הקרע עצמו אבל שטר אחר אינו נקנה אגב קרע". (ד) בהג' מיימוני פ"ה ממכירת ע"ש ר' עמרם (ה) כגון קנה ו' שדות כו'. — ובמלחמות לרמב"ן ב"מ פ"ו הובא ג"כ בשם ר"ה דמטלטלין שמשכנן [שמשכנן?] לוקח אי עייל ונפיק אוזיית לא קני וכן בקרע. (ו) והביא שם דנהיג עלמא שלא למיקנא [אלא] בכליו שאינן של קונה כ"ב ר"ה. (ז) ועיי' ג"ה רל"ו סוף התשו'. (ח) ברא"ש ב"ק פ"י הביא הדין וכו' וכו' ר"ה בתשו' במקח ובממכר ואולי צ"ל "ובמקח ובממכר". (ט) ז"ל בהע"מ: "ראיתי בתשו' לר"ה גאון שהשיב על כל דבר כמו שכתב [כצ"ל] הרו"ף ז"ל בהלכותיו לפי שנשאל מלפניו בשאלה על מה שכתב בס' מקח והיו דברי אותה שאלה כעין דברי הרב

מפתח לתשובות הגאונים

נתקימה בפנינו הרשאתו. שני עדים בלבד. ה"ח דהרא מילת' ררי נחמן דגיטין דקאמר ב' נמי ב"ד איקרי. דלאו דסמכי היא. ג"ה קפ"א. (תקסח) שאלה זו יצאה לפנינו. קודם שנפרש האיך הדין לענין ד' אמות קרקע שנתבין וסומכין על שיש לכל אחד מארץ ישראל. באורכתא מקילינן ובאקניאתא מחמרינן כמנהגנו ראוי לעשות. ג"ה ר'. (תקסט). ולענין אתן לך הכין תורף מאי דכתבננא. דאית' נאמן עלי בחיי ועל ירת' בתראי. ולאשה בכתובתה לא רגילין להימונאנין לכל הנשים בשטר כתובה. אלא מי שרוצה בזאת כך כותב. ובשני גאון אבינו ג"ע שאל מ"ר אלחנן. ותלמידים שהיו בקירוואן בעסק המנהג הזה שנהגו בקירוואן להאמין את הנשים. ג"ה א'. (תקע) שטר היוצא בתוך זמנו. מן המשועבדין. כך ראינו שאינו גובה אלא בשבועה. ג"ה מ"ג. (תקעא) קיום שטרות בני ואמר ר"ם. שאין המקיימין צריכין לקרות את השטר אלא כיון שב' מן העדים מחוו להו חתמות ידיהם. נאבו. ה"ח דוודאי מילתא כדכתיב מר ר' סעדיה. ג"ה רל"א. (תקעב) ראובן היה ליה דינא גבי ש' וחייבוהו כי דינא ולא צת לדינא והני עדים דאיקימו בבי דינא דישאל כי מסהדי בפני שופט של גוים לאפוקי משמעון לא מקבלא שהדותיהו מהו למיזל ב' חשובין מן הקהל ששופט של גוים מקבל עדותן ויעידו ע"פ ב"ד שזה חייב לזה. ה"ח לא שרי להון למימר משום דשיקרא הוא אבל למימר ע"פ ב"ד יודעין אנו שזה חייב לזה. ג"ה רל"ג. (תקעג) ראובן הוא מסיק ביה בשמעון זוזי בשטר ואזל ש' לדוכתא רחיקתא ושדר עיסק' ביד לוי למכרו. אית מן דינא לאתפושי מדעם דשמעון. ולפרע לראובן ה"ח דסוגיין ומנהגין כי דמר רב עמרם שאין מוציאין ממון מזה ונותנים לזה עד דקאיים בי דינא ועריק אי נמי דמימרד ולא אתי לבי דיאן. ג"ה רל"ד. (תקעד) הכין חוינא דלענין שליחות איבי' לשנווי בין ישראל לגוים אבל לענין הקנאה שוין. ובלשון שכותב ישראל בהקנאה כך כותב לגוי. ג"ה רל"ו. (תקעה) כך ראינו דמאן דחתים על שטרא דלאו גיטי נשים כדלא ידע למקרייהו אית לביד' לנגוריה. ושטרא נופיה דחתם עליה אם כן הוא דמסהיד ההוא דחתים עליה ע"פ דקמי הוה. או דקאנו מיניה מכשרינן ליה לשטרא. דכתבין ב"ד הכין פב"פ דאינן עדים אתו לקדמנא. דבמימר סהדי איכתיב שטרא. ג"ה רל"ח. (תקעו) ה"ח דהשתא לא צריכיננא בשטרי גוים לעיוני במגלחא כתיבין או בחיפה ולא למיחזא מיהדר מן עיניאנא בשיטה אחרניה אלא משום דאינן לא סמכין על כתאב. ואין מקבלין אלא עדות עדים שהם מומחין לשופטים שלהם ואף כן אנו עושין לשטרות שלהם. ג"ה רל"ט. (תקעז) והוא דקנו מיניה כב"ד חשוב. כגון מאן. ב"ד שיש בו ת"ח שניכר במקומו ובסביבות מקומו בחכמה. ג"ה ר"מ. (תקעה) המדינה הזאת. והיא בגדאר אין מקבלין בערכאות של גוים אלא עדים פקחים שלא עלה עליהן גזל ולא דברי שקר כגון אלו אם העידו על שטר. בערכאות. אף אנו נמי דנין באותו שטר. ויש מקומות וכפרים ומרחקים שאינן כך אלא שקרנות. כגון אלו אין אנו מכשירים שטרותיהן. ג"ה רע"ח. (תקעט) ד' אמות דכתבין בשטר אורכתא לאו ד' אמות דוקא אלא אפי' טפח. ג"ה רע"ט. (תקפ) דאיתקן בשטרות למכתב ביטול מודעי ומודעא דמודעי. כל זמן שהאונס קיים לא בטיל האי מודעא. מאן דכתיב הכי בשטר זבינא להנפושי מילי דכתיב. ג"ה של"ה. (תקפא) פ"י ודלא כטופסי דשטרי. ג"ה תכ"א. (תקפב) אם כתב ר' לשמעון

ספתגה ממדינה למדינה ושי מסרו ללוי שקבלו ממנו ואח"כ הכחיש. כ"ר אין משלחין מעות בדיוקני אבל בשביל שראינו שהבריות משתמשין בהן התחלנו לדון על פיה. ג"ה תכ"ג.

מקח וממכר. (תקפג) מי שקנה ספרים ושען המוכר שיש בהן הונאה אם בקלף אונא' בשתות חייב להחזיר לו אונאה ואם מפני החכמות שבהן אין בהן אונאה והרי הן הדיון מה שאין נופו מנור. ש"י ד' א' כ"ג. (תקפד) ר' קנה מש' מטלטלין שוה מנה בני' והודיעו שבטל המקח ובא לוי ואמר לש' אני קונה אותן בק' ובסוף א' ראובן התפשרנו והפשיר עם שמעון אינו צריך ליתן החפץ ללוי ויכול הוא המוכר למחול לראובן. ש"י ד' ו' י"ט. (תקפה) ור' יהוד' דאמר אין לתגר אונאה לית' לדר"י. שם כ"ו. (תקפו) ? מה שאמר שמואל המשתכר אל ישתכר יתר משתות לא נאמר אלא על דברים שיש בהן חיי נפש והן דברים שאין אוצרים אותן. שם כ"ח. (תקפו) והא דגרסינן בנש פשוט והו' שקשה בדיני ממונות אבוה מזבין ואיהו מפיק אלמא האב לא מפיק פסק ר' האי דאדמי קאמר ובנו מוציא מיד הלכות בלא דמי שאין ללוקח לחזור עליו מן האחריות. בהע"ש קנין. (תקפח) ב' לקוחות שלקחו כאחת ב"ח גובה ממי שירצה. מיש' ג"ה ח"ג. (תקפח) אין חילוק בין אם נתאנה השליח או הלוקח בכל ענין המקח בטל"ט. רא"ש ב"מ פ"ד. (תקצ) הלכה מאן דובין קרקע ולית ליה ראייה דיהיב דמיה בחוקת שלא נתן עד שיביא ראייה שנתן. והנ"מ תוך ג' אבל אחר ג' מינו דאי בעי אמר במתנה יהבה ניהלה כי אמר נמי זבינתה ופרעתינהו לכולהו וזוי מהימן. בהע"ש מכיר. (תקצא) * ראובן שמכר שדה לש' שלא באחריות ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בה מאימתי הוי חוקה מני דייש אמצרי פי' גאון אע"ג דקיי"ל דקרקע בכסף בלא חוקה והכי אצריך רבנן חוקה משום פסיד' דלקוחות דכיון שלא באחריות הוא לא מפסדינן ליה וזוי אבל לכל מילי קנה בכסף. בלא חוקה. וכן פי' ר' האי. שם אחריות. (תקצב) אבל ר' האי אמר המוכר לעובר בין עובר דיליה בין עובר דעלמי' לא קנה. שם זכוי. (תקצג) כתב ר' האי בתשו' דהיכי דקבל עליה אחריות דמחמתיה כמאן דמפרש דליכי עליה אחריות דמי ואי אתי ב"ח וטרף. הוור עליו דב"ח מחמתיה הוא אבל אי נמצא שדה שאינה שלו אינו חוזר עליו. ואי קבל עליו אחריות סתם דמעלמי' כ"ש דמחייב באחריות דמחמתיה ובמתנה אי נמי קבל עליה אחריות דעלמא לא מחייב באחריות דמחמתיה אבל קבל עליו אחריות סתם כלם בכלל. ש"מ ב"מ ט"ו. (תקצד) גוי שמכר קרקע לישראל והחזיק בה אחר כתב ר' האי אע"פ שזכה בה המחזיק צריך ליתן דמים לראשון(3). ה"ה פ"א דוכיה. (תקצה) כתב ר' האי כל מאי דמפלגינן דהיכי דעביד' אדעת' דארעא דאז הוי חוקה והיכי דלא עביד' אדעת' דארע' לא הוי חוקה היינו דוקא בכא להחזיק בנכסי הגר אבל בנכסי חבירו ל"ש הכי ול"ש הכי הוי חוקה. טח"מ קצ"ב. (תקצו) גי' ר' האי האי מאן דובין ביני אחי ושותפי חציפי' הוי סליק' לא מסלקינן ור"ג אמר מסלקי' ונהרדעי אמרי אפי' אריני דבר מצר'. בהע"ש מבירת קרקע. (תקצז) מתנה אין בה דין דבר מצר' ובתשובה אי חייש להערמה מהרים כל מי שיש לו שטר מכירה וכובשהו וההוא

אות באות תיבה בתיבה. השיב ר' האי גאון ז"ל. (י) בכ"ה ע"ש ר' האי ולכן אמרנו שגם חסי' הבאים אחריו בשי"ץ הם מגואון זה. (יז) ע"י טח"מ סי' ק"ט, קפ"ב ורבי"ז. (יח) ע"י טח"מ סי'

דאמר בנער' שנתפת' ראשון במכר ושני במתנה לייפות כמו הוא דעביד לאו דמצי לערומי ומיהו אי אינלאי מילת' דובני' הוא הדרי לר' האי' שם. (תקצח) היכי דובנה ויהבה במתנה באחריות הדרה לבר מצר אבל אורתה ויהבה במתנה שלא באחריות לא הדר. שם. * (תקצט) קנה הלוקח מעט שדה באמצע שדה המוכר ואח"כ מכר לו שאר הקרקע שבאותו צד רואין אם המעט דבר שראוי להמכר יש לו דין כשאר מצרן אבל אם אין לו. כיון להערים ואין לו דין מצרן ופי' ר' האי שאף אותו מעט שבאמצע אינו קנוי לו וישאר ביד מוכר. טח"ט קע"ה. (תר) כיון דשהא שיעור מיזל ואמטויי זווי ולא תבעי' בדני' לסלוקי תו לא מצי לסלוקיג). נ"י ב"ב פ"ט. (תרא) * אמר לשליח מכור לי בית סאתים סתם אפי' מכר לשנים בבי' שטרות קנו. טח"ט קפ"ב. (תרב) ר' שלוח מיעקב אביו ואח"כ מכר נכסיו ומת ראובן ויעקב וירש הנוך בן ראובן שטר חוב מיעקב מוציא הנכסים שמכר אביו מיד הלוקחות דמצי אמר מאבה דאבי' ויתנאי. ט' ח"ט ר"א. (תרג) כי ר' האי ביון היכי דלא אמר לו למקפה אני מוכר שאנו אומרים שאין חייב באחריות משום דא"ל לא איבעי לך לאשהויי הנ"מ היכי דשהא טפי ממאי דראוי ליה לשהויי לפום שיעור יומי דאורחיה למישה' אבל לא שהא טפי מהני שיעורי' ולא שני ביה דגרים לאהמוצי אע"ג דלא אמר למיקפיה אי בקנקני דמוכר הוא חייב באחריותו. טח"ט ר"ל. (תרו) קטן בן י' שאין לו אפוטרופוס כתב ר' האי שלא ימכור אלא כדי חיוו אם יש לו סמוך הרבה. כדי שיתלמד ולפי מראה עיני הדיינין. טח"ט ר"ה. (תרה) בטול מקח שניהם חוזרין הלכה היא וכן השיב ר' האי גאון ז"ל בתשוי' שאלה. בעה"ט ב"מ פ"ד. (תרו) זבין ולא אצטרוכי זווי הדרי זבינא. אין לדבר פנים אלא על הקרקעות. גיה ש"ך. (תרו) ר' יהוב מידי לש' לזבניה ושי' ספסר זבניה ללוי ואודיעיה שי' ללוי דהא זבינא דראובן הוא לבתר כן תבעיה בדמי. היה דאי וודאי סלקי שי' לנפשיה מן הנך זביני ואמר ליה ללוי הדמים ברשוי' לראובן. לא יכיל לוי למימר לרי' לאו בעל דברים דידי את. ג"ה ש"ז. (תרח) כך הוא דרך הדין אם לא היה שמעון חייב לבטל את המכר בעבור מום אשר בחצר אלא ברצונו עשה ח"ו מכירה אחרת והמכירה הראשונה קיימת היתה וכשרד ראובן בשלו דר ואין עליו להעלות שכו' ואם בהגלות המום נגלה כי מקח טעות היה והדמים בתורת הלואה המלוה את חבירו לא ירוד בהצרו הנס. ג"ה של"ז. (תרט) כד מישתכח בעבדא מומא שלא ראהו הלוקח או נפיים בו הוה הנך זביני מקח טעות. ג"ה תל"ה.

פקדון שומרי'ן ושכירי'ן. (תרי) השולח יד בפקדון הלכה כבי'. שי"ג ד' ב' ל"א. (תריא) מאן דיהיב זווי לחבריה אפירי והדר ביה מוכר ואמר ליה ללוקח תא שקול וזוך ולא שקיל ואינגב מרשות מוכר חוינן אי לאו בתורת פקדון שקלינהו אלא בתורת דמים מחייב באחריותו ואע"ג דאמר תא שקיל טו). שם ל"ט. (תריב) בתשוי' לרי' האי המפקיד מעות אצל חבירו אסור להשתמש בהן בלא רשות בעלי' ואם שלח בהן יד חייב באחריותן ואם הרויה בהן נותן לו מחצית שברטו). מרי' ב"ק קכ"ה. (תריג) והא דא"ר פפא אפי' שומר נשבע ונוטל ואפי'

קצ"ד. יג) שם אית' «כתב הר"ף ור' האי בתשובה». (יד) עיי' שם בב"י. טו) התשובה איתא גם בתש"ר ח"ב דף ל"ד ושם נכלל בתשובה ענין אחר דהוי' דתופס פקדון בשביל חוב והוא בס' התרו' מ"ט ז' ועיי' ר"ף ב"מ פ"ד וטח"ט קצ"ט. טז) עיי' רא"ש ב"מ פ"ג טו' כ"ז.

אשתו של שומר. לענין נגול קא אמרינן. ואפילו אשתו נשבעת דאני ראתיו כשנכנס לביתו של זה. ש"ץ ד' ה' כ"ג. (תריד) תשוי ראובן דאוגר דרת' לש' בכך זוזי לשתי' ולא אידכר כמי שני ודר ביה שי' חדא שתא וג' ירחי א"ל פוק מינה דבעינ' לאיגורי' ללוי דאנא סתמא אנרית הכין חויני' דלענין שכירות יד בעל הקרקע על העליונה ומצי' לאיגורי' לאחרינא. בהע"ט שכירות. (תרמו) ? מי שהופקד אצלו פיקדון ואמר אבד ממני ולא נמצא מחתרת וקול גניבה בעיר כך ראינו אם הוא שומר שכר חייב לשלם ואם הוא שי"ח וטוען ששמר כראוי ישבע שלא פשע ושאינו ברשותו ושלא שלח בו יד. אם הודה שי"ח שלא הטמין כראוי חייב לשלם. פ' לקוטים. (תרמו) המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר החזרתיו לך. נאמן בשבועה המורה בעין דאוריית' וההוא דאמרינן בכל הנשבעין מכלל דתרווייהו סבורי' ליה המפקיד אצל חבירו בעדים א"צ להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר לו בעדים התם לא ליפטר' מממון דבלאו הכי מיפטר דהא אסיקנא דמהימן אלא לפוטרו משבועה המורה והכ' כתב ר' האי ג' בתשוי' שאלה. בעה"מ ב"ב פ"ד. (תרוי) אם אויבר' אשלם במוטבא אסמכת' היא ומהני דתקנה היא שתקנו דמהני הך תנאי כדו' שלא יקבל אדם שדה מחבירו ויניחנה ויפסידנה. נ"י סנהדרין פ"ג. (תרוי) ר' יהוב' משכון לשמעון אול' שי' יהביה ללוי א"ל שי' יהבתיו ללוי ואותביד' מיניה ולא הוי שוי' אלא דינר' ואית לי נבך פלג' דינר' א"ל ר' משכון דידי ב' דינרין שוי' כיון דראובן אמר ב' דינר' ושמעון אמר חד הו"ל שי' מודה במקצת ואורח' על שי' לאשתבועי שבועה המורה דאוריית' י. תשר' ח"ב דף ל"ג. (תריט) ר' אונר' דרתא לש' בכך וכן זוזי בשתא ולא אידכר כמי שני דאיר' בה. לענין שכירות יד בעל הקרקע על העליונה ולענין שיעור אגרא יד השוכר על העליונה. ג"ה שכו'. (תרכ) ראובן מהלך על רגליו בשוק ובקש לכתוב צואה כצואת שי"מ שלא יזכה בה מי שניתנה לו אלא לאחר מותו. המתנה הזאת לא קנה ממנה בשעת כתובה כלום. אבל אמר מתנה זו נתונה לך מעכשיו. שמה מתנה. ג"ה ר"ב.

משכון וריבית. (תרכא) באלקירוואן היו לוי' על קרקעות ושוכרין אותן בפחות והוזחרו על זה ממתבית' הקדושה מפני שהוא אבק ריבית וחזרו למכור הנכסים במעות ומתנה לוקה לכשיחזור לו המעות לזמן כך וכך יחזיר לו מעותיו וזו ערמה לאכול פירות. עמדנו על שאלה זו. ואופני הריבית מתחלקים. ואשר הזכרת אם יהיה בזה תיקון לפי שנמנעו העם להלוות כמו שאמרו בחכירי נרשאי ואסיקוה לית הילכת' הכי כי המתחכמים לאחר שהתנו להחזיר שמדעתו של לוקה התנה ועיקר הדבר לא היה כן ואין זה מותר. ש"ץ ד' ב' י"ב. (תרכב) מכאן פסק ר' האי בתשוי' דהיכ' דאיבי' איסור' בזבינ' דאוסף ברמיה משום אגר נטר או פוסק על הפירות עד שלא יצאה השער ונתקיים המקח בקנין. המקח קיים ואינו יכול לבטל המקח בשביל שנעשה באיסור. רא"ש ב"מ פ"ה. שכנים ושותפין. (תרכג) ראינו בתשוי' שאלה ששאל הישיש מר' יעקב הרב הראש ז"ל מאת אדוננו ראש הישיבה ז"ל כי השותף בזמן שנתן

(ח) בשם ר"ש ור"ה. (ט) חובא' בס' הת' מ"ט והעיד הב"י בחר"מ ס"ו ע"ב שראה כן בתשוי' הג'. (יט) התשוי' מר"ה כי הוזכר בה. וראינו לאדונינו בתשוי' שאלות שהאונאה כותר משתת בימול מקח נוהג בקרקעות' והוא בתשוי' ר"ה בג"ה ע"ז. והנה אמת שגם ר' הילאי פסק כן בש"ץ ד' ו' כ"ד אולם מכל לשון השואלים והמשיב בתשוי' שלפנינו מוכח שאינה מר' הילאי גם הוזכר

לשותפו שכר טרחה ואפי' כל שהוא ראוי לחלוק עמו בשוה והגיע עכשיו תשוב' מאת ארוננו . שנסאלו במדרש אביו נטרחה רחמני שאין זה מותר עד שיהיה השכר בשני שלישית הרויה אנו אומרים מה שנראה לנו . שיעור שכר פועל בטל של אותה מלאכה . ש"ץ ד' ח' ו'. (תרכד) שותפין שהולקין ונפרדים ונשאר עוד דבר בידו וכן אם מצא בהשבנותיו דבר שהיה נשכה בשעה שחלקן . שוב משביעו עוד שבועת השותפין . שם ז'. (תרכה) מי שיש לו חלקן על חבירו אם הכולת שלו יכול לסותמו ולהגביה למעלה כנגדו אם הוא של שניהם אינו רשאי לשנותו דקא מרע' לאששי' בהע"ט. (תרכו) כתב ר' האי בתשו' דבשותפין שנשתתפו שייך דין גזר . טח"מ קע"א. (תרכז) תשו' לר' האי היכי שאין בו דין חלוקה ויש שם יתומים גדולים וקטנים והגדולים רוצים לחלוק מעמידין להם אפטרופוס ודנין דין גזר או אגוד . קע"א. (תרכח) חצר גדולה ובתוכה בתים הרבה ואין בכל א' דין חלוקה בתים שבחצר חולקין בית כנגד בית. ג"ה נ"ה. (תרכט) בתשו' לר' האי חלקן אין בו זמן אלא בחלוקה לבד דמחילא. בהע"ט שיתוף. (תרל) ? האין חולקין שותפין בדינרי זהב . אם היו שוין בקרן ובשכר ליכא חששא בהא מילתא . נמו"מ י"ז. (תרלא) ר' הניח ב' בנים והיתה דרך המים מן הגנות . והיתה האמה קבועה מאכות אבותיהם . כיון שעברו שנים אחר החלוקה והמים עוברים כמנהגם הרי עמדה החוקה ואין לא' מהם למנוע את המים . ג"ה מ"א. (תרלב) ב' שותפין שאין א' מהם יכול להשבע כנון שנותרש או נחשד . אם אחר מהן נחתרש . אין אנו משביעין את שכנדרו אבל נחשד אחר מהם ונפסל והוא תובע את חבירו חייב להשבע לו . ג"ה נ"ו. (תרלג) ראובן מכר חצר ככל כתליה ויש בין החצרות כותל . שהיו לו קודם לכן שערים שעשאן לנוי ושמעון אומר קניתיים אם יש בדברי המכירה דבר מוכיה שמכורות . עושין לפי אותן הדברים . ג"ה נ"ח. (תרלד) ? ר' דובין ליה לש' בירא לבורסי ולא אדכר ליה תשמישא ומנהגא דבורסאות . הכין חוינא כיון דלאו סניא הויא דוכתא דלעיל מן בירא למשטח בה מישכי מחייב למיתן ליה מוכר אע"ג דלא דלא אתני בהדיה . ג"ה ק"ץ. (תרלה) שמעון נטל מראובן ק"ג והובים פרקמטיא בתורת שיתוף . ועשה סחורה והפסיד . וכל שעלה בידו רמי פרקמטיא שמכר שיגר בו אצל ראובן פרקמטיא אחרת ועמד ראובן ומכרה . לאחר זמן בא שמעון תבעו ראובן בהפסד וטען שמעון ואמר כי כל מה שנתת לי לא העמדתני עליו וכבר רימתני במשקל הפרקמטיא השנית ועכשיו . הוציא ראובן את שטרו בע"ה והובים . דינא הוא שישבע ר' . על פרקמטיא הראשון שלא נגב ממנו כלום ועל השני שלא נגב ושלא פשע וכי כך וכך הגיע אליו וסובל ש' חצי החסרון שהגיע אל ראובן . ג"ה ר"ה. (תרלו) ר' יש לו שדה אילן ואמת המים שלה עוברת על שדה שמעון ובקש ראובן לעשותו שדה לבן עיכב עליו ש' . היית

בה ר' סעדיה . כ) הובא בבהע"ט חלוקת קרקעות . והנה בגמ' קל"ד תשו' ארוכה ונראה שהיא ג"כ מר' האי ; אם היו לבכור ולפשוט חצרות רבות ואומר הגדול אם תתן לי בכל חצר ב' שלשים תפסיד חלקך . תשובה . אין מחשבין מדה כנגד מדה אלא מעלין הכל בדמים . אם יש בירושה זו קרקעות במקום הטוב שהן שוין זה לזה ובמקום הרע שהן שוין זה לזה יש מן הרון שיתן הגדול השליש של אחיו במקום אחד מן הטוב ובמקום א' מן הרע . ובמקום שאין לקטן הפשוט בו כשיעור אין לו לקבל פחות שיש בו הפסד אלא מעמידין ג' חלקים שוים ומטילין גורל . כל) לעיל מזה הובאו דברי השי"ם גיטין ל"א : בג' פרקים מוכרין את התבואה

קודם לכן משקה פעם אחת בחודש ועתה רוצה אתה להשקותה יתר מזה. כ"ד שאין ש' יכול לעכב על ראובן. ג"ה ש"ח. (תרלז) בר מצרא דבעו לאפוקי ארעא מיד לוקח והיו הדמים לאחר זמן. אע"ג דאמיד לית ליה לאפוקי ארעא אלא בדמים דלית ליה לאיתאחורי אלא שיעור זמן דאזלינא ומייתנא. ג"ה שכ"א. (תרלח) ראובן יש לו אמת המים עוברת בתוך שדה ש' להשקות שדהו ושמעון צוח אל תהלך אלא בתוך המים ור' טוען הענפים של נטיעתך נמים על אמת המים קצין כל אילנות. ועוד ר' רוצה בכל שנה לחפור אמת המים זו להעלות מתוכה עפר. כ"ד אין לו לשמעון למנוע את ר' מכל מה שהוא צריך בתיקון האמה. ג"ה שכ"ב. (1 תרלח) הכותל אף כי הוא בנוי בשביל בית יורש ראובן אם היה נושא את גג יורש שמעון והוא צריך לבנות את גג הכותל אין ליורש ראובן לעכב זה. ג"ה שכ"ה. (תרלז) ר' וש' שותפין ה"ח מן כר אמר ליה ש' לראובן כבר פרעתך המלוה והפקדון שניהם דינא הוא דמשתבע ליה ראובן לש' שאין בפשוטן של דברים האמנתך. אלא כך כתב לו אין לי על ר' אחי בשותפות הוו שבועה והוא נאמן עלי ולא הזכיר החוב. ג"ה שלי"ז. (תרמ) הרא אמת המים איתחזקא ליה להדין אח בעל החלק הפנימי ולית לאח שותף בעל החיצון למימנועיה מן אעבורי מיא לאשקוי ארעא. ג"ה שמ"ב. (תרמא) ב' אחי דאיפטרי. וכדאתו יתומים למפלג ב' אחין מנהון בעו למיסב חולקהון בהרי הדדי ובני דודן בעי כל חד מנהון למיסב מנתיה ולא לשתתף. ה"ח דאית להון להנך ב' אחי שהן רוצין שיהיו חלקהון משותפין למשקל מנאתהון בחדא דוכתא. ג"ה שמ"ג. (תרמב) ר' ושמעון נשתתפו והלך ר' למקום רחוק בסחורה ועמדו עליו ליסטים. כך הראונו מן השמים כי במקום שממון של שותפות קיים הוא אם בא אחר מהן והתנה בפני שלשה שאינו קונה כלום בשותפות והשביית ממון של חבירו. ולא נשא ונתן בו. ואע"פ שאילו סחר בו היה לבעל הממון מקוה יתרון הרבה אין על זה כלום. אבל אם הממון בידו לשאת ולתת בו אין לו להתנות עליו וישומו הלואה על עצמו. ג"ה תכ"ו.

נוקין. (תרמג) ר' אית ליה שותף במדה"י ואמר ליה ש' לראובן כתוב לשותף דיובון לי מירעם פלוני וכתב ר' ושדריה בהדי' עיסק דר' ושבע' ספינת'. הכין חויג' דינא. לפום תנאיהון אי קיבל עליה ש' דמעידן דמשתדר ההוא מדעם לדיליה הוא וברשותיה קאי. כבר נתחייב וכד משתבעי' שותפיה דראובן דשדריה כי היכי דאיכתב לותיה. מתחייב ש' בדמיו. ואי לא קביל אחריותא אנפשיה לא מחייב. ש"י ד' ב' כ"ד. (תרמד) ? ספינה שטבעה בים או שיירה והצילו נכרים ומכרו לישראל יש מן הדין שיחזירו אותן הלוקחים לבעלים. כך ראינו דהא מילת' תלי' ביאוש בעלים. והנ"מ דידעינן שננבנו כליו ובמקום שיתכן לומר שמא הוא עצמו הוציא שם גניבה בעיר חושרדין שאין להוציא אלא בראיה. פ' ליקושים. (תרמה) הנושא והנותן ביד והמראה שניהם שוין וכל מקום שאונסוהו להראות והראה פטור אנסוהו להביא והביא פטור. רמב"ן מלחמות ב"ק פ"י. (תרמו) ? שלוח שפשע ומכר לאדם אדם באשראי. חייב לשלם דמיה לבעלים. גמ"מ ו'. (תרמז) בשם ר' האי כתבו בתקנת נגול במסור דספי' דממונא דתיקו חולקין הלכך ישבע ויטול מחצהכנ). ג"י ב"ק פ"ו. (תרמח) מי שנפל לו דלי למאי הלכתא לשותפין. (כג) ע"י תוס' ב"ק ס"ב. שהובאו שם דברי ר"ח. (כג) ע"י שם במלחמות

מפתח לתשובות הגאונים

לבאר של מים ואמר לעבד חברו בא והעלהו לי והכניסו לבאר שלא מדעת רבו ומת העבד. אינו חייב לשלם דמי העבד. מימרא בעלמא הוא דאמר ליה ועבדא ברעות נפשיה עבד. ג"ה תל"ג.

נחלות. (תרמט) לא רגילין בצוואות למיחש לסתמא ומעשים בכל יום כד נפקת פקדת' דמצוה מחמת מיתה במתנה מקיימין לה ולא חיישינן מהו דלא כתוב בה בפרהסיא. ש"מ שאמר לא תנלו האי תפקידת' אלא לאחר מותי לא הוה מתנה טמירתא. ר"ף ב"ב פ"ג. (תרנ) לשון מתנה ולשון ירושה לנבי יורש חר' מילת' היא ומכאן אמר רבא מתנת ש"מ כירושא שויי רבנן אבל מתנת ש"מ למי שאינו יורש אפי' לגר קנה(כנ). שם פ"ט. (תרנא) האי דקאמרי ב"ה נפל הבית עליו ועל אשתו הנכסים בחזקתן אינון נכסי איתת' דלא ידעו אי מנכסי כתובה נינהו ואי מנכסי מלוג דאינון נכסים הנכנסים והיוצאין עמה ובהון איפליגי ר' אלעזר ור' יוחנן וכו' (כד). ג"ה ע"ט. (תרנב) ש"מ שאמר בפני עדיו חטול בתי פלונית כך פלונית כך ואמר לו אחיו אשתך מה תתן לה אמר לו השאר שלה והיה לו ממון ביד אחרים. כך ראינו כי כל הנשאר לאשתוכס. ש"ץ ד' ג' א'. (תרנג) ר' צוה בשעת מותו לפלוני עלי כך שגנבתי בנערותי. ועמדה אח"כ אשתו לתבוע כתובתה ושטרות כך ראינו. בעל הגניבה אין מקדימין אותו שאין סומכין על הודאת המת להקדי' מי שאין בידו ראי' קדומה(כו). שם ב'. (תרנד) ראובן ש"מ כתב כל נכסיו לאחד מבניו ולא שייר לשאר בניו כלום מה שעשה עשה. ויש בידינו פסק דין שכתב אדונינו מר ר' חנינאי כהנה בר הונה תלמיד ר' יהודאי. שם י"ב. (תרנה) אדם אחד מאצלנו מת בלא בנים וצוה שיתנו ממונו לעניי העיר וצוה ליורשיו עשרים עשרים כספים. הכי איתחזאית. ש"מ שכתב כל נכסיו לאחרים שייר קרקע כ"ש מתנתו קיימת כל שהוא ממש ול"ש מקרקעי ול"ש מטלטלי. שם י"ג. (תרנו) * ר' איתפטר ואית ליה בכור ובנין ואית ליה פקדון גביה אינש כספא. אית ליה להאי בוכרא תרין חולקין בהאי פקדון או לא. כך ראינו כי הקב"ה צוה והלק בכורה כחלק פשוט ואע"ג דלא מטא לירידה(כז). שם כ"ז. (תרנז) ? הכותב נכסיו לבניו בחייו אינו נוספין לפרנסו כי אם דרך צדקה(כח). שם ל'. (תרנה) המציע מצעות בנכסי הגר קנה הא שמעת' נפיש קא חלפא ביני רבנן ובמתנית' הכין אמרי' העושה בנכסי הגר שהוא נהנה בו קנה מי שנכנס להצר מיושבת שהיא מנכסי הגר להציע בה וישב בכבוד קנה. שם מ"ט. (תרנט) הנימ' דיוכל לשנות דוקא בש"מ בלשון ירושה אבל בבריא לא מהני לפיכך ריבה לא ומיעט לשני בלשון ירושי לא מהני(כט). טח"מ רפ"א. (תרס) בתשו' לר' האי יתומים שיצא עליהם שט"ח מאביהם מקויים מעמידין להם אפוטרופוס שימכור את נכסיהן ויפרע החוב או או לא שמצינו לנאון שאין מעמידין אפוטרופוס אלא לזכותם תשו' חכמים גדולים אתם וגלוי לפניכם שכמה מחלוקת יש בדבר

לרמב"ן שהובאה התשו' עם טעמיה. (כד) הובא בר"ף ב"ב פ"ט. (כז) בכ"ז ע"ש ר"ה ובכ"ז ר' הילאי. (כו) בג"ה תכ"ח. (כז) הן מלשון התשו' גראה שהיא מר"ה וכן כתוב עליה גם בכ"ז אולם בכל זאת הדבר לנו בספק כי פסק בה שהבכור נוטל בין בשבב בין במלוח אע"ג דלא מטו ליריה והרי"ף והרא"ש בפ"ה דבבא בתרא הביאו בשם ר"ה שבכור אינו נוטל פי שנים במלוח ועיין בגמ"מ סו' קל"ד. וקשה עליו לומר שתתשו' שלפנינו מר' האי בר נחשב אולם בג"ה שכי' פסק ג"כ שבכור נוטל פי שנים בכל. (כח) בכ"ז ע"ש ר' נטרונאי והנה דרך אגב נעיר שבכ"ז בשום מקום בסוף התשו' אינן התיבות הכתובות בש"ץ "עד הגה". (כט) הוא

זה בתלמוד ולא פשוט להו וחיישי להגהו ולהנהו. דאיכא חשש צריי לא מודקינן. הת' י"ד. (תרסא) בתשו' לר' האי סברא דילנ' ודאבא מארי ידיע בדיני מעולם ולמידק דייקא לעולם בטר אומדנא מעשים שלא יהו בהן מרמה ונול ועול ומזל בתר קושטא והריצותא המעשים לנלווי כל מעשים ולארויי לאמתתו ואמרינן נמי הלכה כר' שמעון בן מנסיא דאין מתנתו קיימת ורבנותא דהו בהון ראת שמים הכי הו סוגין ומנהגן. בהעיט מתנת ש"מ. (תרסב) ומה שבי' ר' האי בתשו' דהכותב כל נכסיו לאחרים מה שעשה עשוי אלא שאין רוח חכמים נוחה לא שהניח בניו לגמרי שהרי מתנה על מה שכתוב בתורה הא לא דייק לן. שם. (תרסג) כתב ר' האי בתשו' שני אחין שמתו והניח כל אחד חלק בין הבנים והיה להם שדה בשותפות ובני האחד רוצים חלקם בשותפות יחד ובני האחר רוצים כל אחד לבדו כגון זה שכופין ע"מ סדום אע"פ שכל השדה אינו שוה באחד ועושין ד' חלקים ב' כנגד ב' ונוטלים גורל שנים ולוקח א' מן האחין שרוצין ביחד גורל א' שהם ב' חלקים וזכו בהם וב' חלקים הנשארים יטילו גורל הב' האחין שאינן רוצין ביחד וא' נוטל גורל מן הקלפי וזכה בחלק ומיד זכה האחר בחלקו הנשאר. (תרסד) מיש' נבי' ח"ג. (תרסד) הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כ"ש בעי רבא בכריא האיך לא איפשטא ולית לן למיעבד בה עובדא. רמב"ן מלחמות ביב פ"ה. (תרסה) אפוטרופוס לא היה בו כח לברר החשבון ולבארו כדין וכשורה בקשו ב"ד והוקנים ואם צוה ר' בפני עדים להאמינו כל מה שיאמר בשמו ה"ה נאמן. אבל אין שומעין לו שלא להודיע לאדם שיעור העובון ושלא להשניח ב"ד על עיקרו וזה שאמרו חכמים מנהו אבי יתומים לא ישבע. כל זמן שלא נתברר שהפסיד אין כח להשיבועו אבל אם מפסיד מסלקין אותו. גמ"מ ה'. (תרסו) ? ר' צוה מחמת מיתה שיהיה רביע הצרו לעניי קרוואן. מהו למכור את הרביע ונקנה בו הצר הרשה שיהנו עניים בה. אין לשנותו אותו רביע הצר. שם ז'. (תרסו) ? ? משומד יורש אביו אבל הני משלמין כי בדת ישמעאל דאיגון לא מורתין למשומד נכסי אביו סמיכי רבנן למימנעי מירושת אביו. שם י"א. (תרסח) ? משומדת יורשי' נוטלן הקרקעו' שהכניס' לבעל' שם פ"ו. (תרסט) ? המחלק נכסיו ע"פ ונתן מתנה לאשתו ושתקה. כך ראינו אין לה אלא מה שנתן לה ואברה כתובתה. גמ"מ קל"ו. (תרע) ראובן היה שוכן במדינה וידוע שהוא עין העדה. והיו לו ב' בנים. והגדול היה נושא ונותן בתוך הבית. אח"ו נפטר האב. בא הקטן וערער עליו. כך ראינו מה שביד הבן הקטן אע"פ שמירי אחיו הגדול נטלו. הרי הוא בחזקת האב. חולקין בו. ומה שהוא בידו של גדול עכשיו אחר מיתת אביו הוא נשבע שהוא שלו הוא ולא נותר משל אביו בו כלום ונפטר. תש"ר ח"ב דף י"א. (תרעא) ראובן היה לו קרקע בתלמסאן וגלו. לאחר שנים חזרו והחזיקו בנכסים ואמר הגדול אני בכור וכופר אחיו. והביא כתב אחר. אין סומכין על זכרון זמן לידה שהוציא הגדול. אלא וודאי על דברי האב יש לסמוך. הקרקעות שירשו מאמם. שלא באו לידה בחיי בעלה. כך ראינו שכל אלו הקרקעות מוהוקין הן לאשה משעה שמתו קרוביה

מדברי הרא"ש. (ב) עיי' לעיל סי' תרכ"ח ותרימ"א ובגמ"מ סי' קל"ד. (ג) אולי התשו' בג"ה קפ"ח קיצור מתשו' זאת. (ד) כבר העירונו שם דהבואה התשובה ע"ש ר' שרירא ובאמת לשון הראיות שהובאו מוכיחות שמיר ר"ש יצאה. (ה) השאלה היא נכונה בתשרי סי' י"ב והתשו' בג"ה ל"ן

מפתח לתשובות הגאונים

ואם יש לו בן בכור נוטל בהן פי שנים לך). ג"ה ל"ח. (תרעב) המצוה להנתן כל נכסיו לעניים דראמי לאחר מותו כמי שמסר להן מחיים אלא אפילו כתב נכסיו לאחרים מתנה. לצדקה ולהקדשות לא חישינן לאפטרופסות ולא צריך למיפטריה לזורשו. ג"ה ר"ס. (תרעג) ר' נפטר והניח בנים ובנות ולאחר מותו קרוב לשנה מתה א' מן הבנות קודם שתכנור. והבכור אומר אחותנו הנפטרת קודם שבגרה לא היה ראוי לה כלום הבכור נוטל פי שנים בכל. ג"ה שכ"ג. (תרעד) ר' נפטר והניח אלמנה ויתומים קטנים ויצא עליו כתב הלוואה לגוי אחד. כללו של דין זה לעשות מה שהוא טוב ליתומים. בזמן שיודעין אנו שבי דואר שלהן פושט את ידיו ומוכר אם נמצא להם יתרון שנמכור אנו מוכרין אנו ופורעין. ג"ה שכ"ד. (תרעה) לא איפשטה בעיין רבכריא האיך אם אמר יתתן על מי שראוי לזורשי מדר' נתן. הוי רמב"ן ב"ב קל"א. (תרעו) הכותב נכסיו לאשתו. מצאתי בתשו' לר"ה נאון וודאי איגלי דעתיה דלאקנוי קנין גמור קא מכויז קנה לפום מה דאיגלי דעתיה. שם.

אבלות. (תרעז) הנקבר שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו נורת אבלות. עצרת. ר"ה ויוה"כ מבטלין. נעשית רחוקה ע"י שמיעה בשבת נוהגת יום א'. ש"ת שכ"ג. (תרעח) כלשני קמא עבדינן דאין אומרים לפני המת אלא דבריו. אבל מילי דעלמא אמרינן כ"כ ר' האי משמא דקמאי. רי"ף ברכות פ"ג. (תרעט) ברכת רחבה. ואית בה דנפשיין מיליה כנון צדוק הדין וחזתם בא"י מחיה המתים. וכל אחד מוסיף מחכמתו. ואין ברכת רחבה בכלל. ע' ברך. (תרפ) ובתר דשניב שכבא לא נהגו מעולם בכבל לקנה ידיהם בעפרה. רי"ף. (תרפא) קטן שעברו עליו ל' יום אומרים עליו צדוק הדין ויתגדל. רי"ף. (תרפב) אבל אסור לרחוץ כל גופו אף בצונן ופניו ידיו ורגליו אסור בחמין ולסוך אפי' כ"ש אסור ואם להעביר הזומ' מותר. רי"ף. (תרפג) אין מותר לאבל לרחוץ בלילה ולומר אסטנים אני הדא דלא קי"ל כר"ג דאמר אנינות בלילה הרבנן ועוד לאו כל דאמר אסתנים אני שומעין לו. שם. (תרפד) לא נאסר אלא ללבוש בגדים מנוהצים אפי' היו מנוחים תוך ביתו אבל לנהיג ולהניח הא אמור רבנן מותר להוליך כלים לניהוץ ולענין יוצא מפתח ביתו אפילו בשבת ראשונה הכל כמנהג המדינה היכי דרגילין דמצלי בכיה"כ נ מקדים ובבבל נפקי לביה"כ ובמדינות גדולות רובן יושבין בבתיהן ומיעוש לביה"כ ומימי קדמונינו נוהגין לצאת לביה"כ. שם. (תרפה) על כל המתים רצה למעט בעסק אבל אביו ממעט אם היה רגיל לישב בחנותו עד הערב מתמהמה עד קצות היום. שם. (תרפו) חוליץ כתף יש שמוציאין יד אחת מבית צואר שלהן ממקום הקריעה כדי שיהיה הקרע ברור ונמצא כתף חלויץ. שם. (תרפז) מנהג המנחמין בבית האבל האבל יושב בראש ויושבין לפניו ומתכנסין לאחר התפלה שורות שורות מיושב וש"ץ מכריז נשילו רבנן טעמא ואבלים א' ברוך דין אמת והכל עונין עושה שלום. ונגשים ומנחמים א' א' וב' וב' כאשר רוצים וכל ת"ה דרכו לעמוד בשורה. כופה מטתו אפילו יש לו י' מטות לאו חצר אחת אלא בכל בתי דירותיו ואפי' הן כמה חצרות. שם. (תרפח) נשאל מר' האיך הא דתנן כופה מטתו אם גדולות ושל עין היב' יכול לכפותן ולישב ולאכול עליהן ואם קטנות

ובגמ' קל"ד ושם התשו' בענין החצרות ההובא בתשו' שם ס"י י"ג. לך בגמ' ס"י קל"ג קל"ה וקל"ו. (ל' ע"י ש"ץ ג' ד' י"ט. לך) צ"ל בראש התשו' לא נאסר לאחר ז' אלא ללבוש בגדים מנוהצים. —

כמה שיעורין. אינו יוצא י"ח עד שיעשה כך בין גדולות ובין קטנות (ז). שם.
 (תרפ"ט) עטיפת ראש מהו ר' נחמן גובי דיקנא הוא השיער של הלסתות ועטיפה
 זו למעלה מן החוטם. שם. (תרי"ג) קבר אדם חשוב שרי למיקרב נבי ולהלובי
 תוך ד"א ולית ביה משום לועג לרש. אשכול תפי' מנחה. (תרצ"א) לית' למילת'
 דאבל אסור לארום בתוך י"ב. ש"י"ג ג' ד' כ"ד. (תרצ"ב) מכניסין את המת לחדר
 דוקא אביו של חתן ואמה של כלה דליכי אינש דטרה להו אבל איפכא לא.
 רי"ץ. (תרצ"ג) הני שני שערים לא פליגי השער הראשון בזמן שעבר י"ט שני
 או י"ט ראשון האחרון דאוריית' אין עולין למנין ז' אבל י"ט האחרון אינו נוהג
 אבלות ועולה מן המניין משום דרבנן הוא אלו דברי שער ראשון ואמת הן והשער
 השני בזמן שהיה יום השני של י"ט אחרון יום המיתה נוהג בו אבלות כי יום
 מיתה דאוריית' ודחי י"ט דרבנן (ל). רי"ץ אבל. (תרצ"ד) דבר זה כבר שנינו
 שחולצין וקורעין בחול המועד הקרובין בלבד. רי"ץ. (תרצ"ה) וצדוק שאמרת כי
 התירו הגאונים הראשונים שיאמרו אותו הקהל פה אחת ודימהו לענינו ואסרו
 שהיה א' מדבר והכל עונין אחריו ושאלת. או אית' מנהגי אחרית' במתיבת' ליכא
 מדעם דאתמר בבבל קרו ליה צדוק הדין וזה מנהג מקום א' שכתבו לפני הגאון
 הראשונים האיך הוא ותחזירו אבל אנו אין לנו מנהג כזאת (ט). רי"ץ. (תרצ"ו) מנהגנו
 לומר קדיש על המת ב"ט שני ולומר תתכלי הרבא ולשאל טעם כחול. שם.
 (תרצ"ז) קרובה במועד ונעשית רחוקה מצינו בתש"ו הגאונים כיון דאינו נוהג ז'
 ולי' אינו קורע וכך מצאנו לר' האי. ת"ה. (תרצ"ח) ר' האי נשאל מי שהחליף
 בגד תוך ז' קורע כולן או העליון מנהג הנוהג מימים קדמונים שאינו קורע את
 כולן. ת"ה. (תרצ"ט) ב' תבשילין שאמרו כגון אורו ודוחן שהם ב' מינים אבל
 מין אחד אפי' בכ' מיני תבשילין מותרין. ת"ה. (תש) אבל שחל ז' שלו בט"ב
 הוו יודעין שאין מצוה לפסוק את האבלות בשחרית אלא קל הוא שמקילין באבל
 מקצת ככלו לפיכך. בט"ב במה שאסור האבל הרשות בירו שימתין עד הערב.
 והמנהג בבבל בהפסקת אבלות מביאין שמן וסכין על ראשו וקוראין לפניו לשום
 לאבילי ציון. ורוחצין את פאתי ראשו במעט מים חמין ויש להם מנהג שמאבילין
 אותו אפילו פרוסה אחת ומברכין ברכת אבליים (ט). רי"ץ. (תשא) הני מערות
 שבא"י ויש בהם כופים שמכניסים מתים בהם ובכל עת שהם רוצים להכניס מתים
 מכניסין ומערבין עצמות אותן מתים ומניחין אותן בגומא שבמערה שרי למיעבד
 הכי וכן בה"ק שנתמלא ואין בהם מקום לקבור ויש קברים ישנים חופרין אותן
 ומכניסין העצמות לצד אחד והשיב הכין חזינן דהא בארץ ישראל שלא כדון
 הוא ולא שרי מן שמוי' למיעבד הכי דקא חיישי רבנן למיפגע מקום תפיסת ב'
 מתים כהרדי וצריך ו' טפחים ולענין ביה"ק שנתמלאת וודאי ליכא דוכת' אחרית'
 אפילו רחוקה משם מה יעשה א"א למישבקה למת בלי קבורה אבל אי אית ליה
 מקום אפילו בטירחא וברוחקא ילך לשם אבל ודאי אם יכול להעמיק ש"ד. רי"ץ.
 (תשב) אדם חשוב שמת מהו לעשות לו הספר וס"ת מונה לפניהם וסדין פרום

ובענין הליכה לביחב"ג עי' התשו' בת"ד סי' קע"ו. (ז) נראה שחסרים איזה חיבות. (ל) אית'
 בקיצור בח"ג קני' ועי' בש"ת שכי"ג. (ט) אולי צ"ל ליכא מדעם דאית' בקבלה כלומר מפי
 הראשונים למומר ביו"ט דבר כעין צדוק הדין. (י) אית' גם באו"ח ב"ז ח"ו. (יא) שם איתא
 עוד תשו' בשם ר"ה 'אומרים פסוקים נחמו נחמו. כי נחם ה'. לא יבא עוד שמשך. ושלמו

עליו והשיב הותר לעשות כן לאדם חסיד וגדול בתורה ויחיד בדורו ואל יהא ספר מוטל אלא בתיבה. ר"ץ. (תשנ) אין מנהגנו להעתיק את המת מקבר במקומו אלא יש שקוברין בבגד ואח"כ מוציאין אותו כמה פרסאות אל עבר פרס המערבי למדבר הסמוך לשימון ואין מנהג להיות שם מקובצין ולא לומר צדוק הדין ואתם כמנהג אבותיכם עשו ואם וודאי מקראות שנקראין. שאין הותמין בברכה שפיר דמי. ולענין ואני זאת בריתי כשמתפלל אבל בביתו ונקבצין אליו צבור אין אומרים אבל בביה"כ אם יש בה כמה אבלים אומרים. ואין הפרש באמירת הקדושה בין שהמת איש או אשה ואנו אין לנו מנהג לומר קדושה אחר קבורת המת כל עיקר אלא הספר וצדוק הדין. ולענין העתקה עצמות האשה היינו שומעין מן הוקנים שהיו אומרים כמה נאה שלא לעשות כך שהרי יעקב קבר את רחל ואע"פ כשתמות אשה חשובה שולחין את גויתה מבגד אל פירי שאבור אל מדבר הישימון וודאי איסור אין בו. ר"ץ. (תשד) לענין פריעת ראש בשבת פלוגת' היא בין רב ושמואל ור"י ופסקו כר' יוחנן דנהג בצנעה דכי אמרו הלכה כדברי המיקל בתנאי אבל באמוראי לא אמור וכד מעיינית לאו פלוגת' בעיקר פריעת ראש דשמואל לא קאמר לא ליכסיה ריש' ואפילו בשעת תפלה אלא הכי קאמר עטיפה כעטיפת אבל וקאמר שצריך פריעה מאותה עטיפה. אבל לכסויה רישא לא קאמר שמואל. ר"ץ. (תשה) אשכחן בהל' דמר יהודאי פלוגת' ביום ל'. והשיב הכין פסקו ראשונים. הכל מודים ביום ל' כלאחריו דמי. שם. (תשו) מי שבאה לו שמועה רחוקה לאחר ל' אינו נוהג אבלות אלא יום א' וחייב בקריעה על אביו ואמו כדאמריהון ואינו חייב לישב עד שיבואו מנחמין. אבל אם באו מקבל תנחומין. שם. (תשו) כיון שנענע בראשו שוב אין המנחמין רשאין לישב אצלו סימן היה להם כשמצטער כי יצרך לנקביו. שם. (תשה) היוצא בבגד קרוע לפני המת היו נוול כגון שהיה לו בגד קרוע ויצא בו גול לעצמו קיבול שכר וגול כבוד המתים. שם.

ענינים שונים. (תשט) מהו בעל מעשים טוב עין בצדקה ובצרכי צבור. ג"ל. ב'. (תשי) למה נקרא יואב על שם אמו. מפני שהיתה אחותו של מלך. ג"ל י"ב. (תשיא) מה שנהגו העם שלא לשתות מים בשעת התקופה. אע"פ שלא ידענו טעם צריכין אנו לחוש שלא על חנם פשט מנהג כזה בישראל (ג). ג"ל י"ד. (תשיב) דבר זה משולש בכתובים כל עוף למיגו ישכון. דברי בן סירי הם וכתובים. ועוד רגילים רז"ל שאומרים טעם המקרא שלו בלשון הכתוב. ג"ל כ"ז. (תשיג) משלי שועלים היו לו לר"מ יש להם מוסרים כגון כתב של הנדויון כלילה ודימנה וכל אחת מהן מוסמך על המקרא (ג). ג"ל ל'. (תשיר) ר' אליעזר שונה ש' הלכתי בנטיעת קישואין אלו מהל' כשפים מאחר שצוה להמית המכשפין נצרך לגלות כשפים ונתן משה רבינו לסנהדרין בקבלה ה' כשפים. ג"ל לא". (תשטו) ר' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבות עם כל א' ורוח דרומית קשה מכולן אל תתמהו מאלה כי בכל עת רוח גדולה וחזק. ושם הקב"ה נץ גדול שפורש כנפיו בפניה ושובר חוקתה. ג"ל ל"ב. (תשטז) האיך אמרו שלמה תקון עירובין וידים כן הן הדברים שכל אותן השנים שהיו ישראל מרודין במלחמות לא היו

להם פנאי ושמא לא נהגו בעירוב כשעמד שלמה תקן. גיל ע"ו. (תש"ו) לית הילכת' כשמואל דאמר אסתר אינה מטמאה את הידים ולא עוד אלא שכל ישראל חשבין ליה בהרי כתבי קדש. ג"ל פ"א. (תש"ח) אין אנו יודעין שיש מעלה לתרגום של תורה על תרגום של נביאים אלא כמו לתורה על נביאים. ג"ל צ"ג. (תשי"ט) צורבא מרבנן המתחמם באשה של תורה. ש"ת פ"ד. (תשכ) מצינו בס' יהושע בערי בני מררי ערים ארבע ואומר וממטה נד ערים ארבע הרי ח' אבל בכלל אומר לבני מררי ערים י"ב. אע"פ ששאר הי"ב לא הזכיר הכתוב שמותן בס' יהושע. הרי הזכירו בפרט בדה"מ (נד) ג"ק ע"ו. (תשכא) מצינו פסוקים בתלמוד ואינם במקרא. דע שלא היו חכמים טועים בפסוק שהרי משניותיהן כמה טורח הם יגיעין שלא תתחלף משנת חכם זה במשנת חכם זה וכ"ש דברי תורה טעות סופר הוא או שיטפ' דתרביצאי. ג"ק ע"ח. (תשכב) מהו ספרו של אדם הראשון מהוה ביה מילת' פירוש דורות וחכמיהן. לא חזי לנו ולא שכיח לנו. נמו"מ קלא"א. (תשכג) שאלו מלפני ר' האי מהיכן ידע שמואל דגברי רבי אתא ממערב' וחיש במעיה' והשיב חזינהו למיא דמידלן דקטפי ומוספי והוי שמיע ליה לשמואל דגברי רבי קאתי ממערב' בההוא יומא וכיון דחזינהו למיא דעכרי' ידע דההוא גברא דקא את' א"א דלא שתי מינייהו ומנהג ידוע דמאן דשתי מההוא מיא חייש במעיה. ע' דלא. (תשכד) שאלו י' קדושות ששינונו בריש כלים כשתחשוב אותן יבואו י"א והשיב א"י אינה חשובה מן הקדושות שבשאר קדושות יש בהן כבוד למקום שמונעין ממנו מקצת טומאה או מונעין מלהכנס מקצת ב"א ואינו כן בא"י. ע' עשר. (תשכה) מסורת דקרינן לכתובים דברי קודש. רי"ץ ה' ר"ה. (תשכו) זמרא דפוטא אסור הג"מ אהבת אדם להבירו ושבה יפיו אבל שירות ותשבחות וזכרון חסדי ה' מנהג לאומרן בבית התנים ומשתאות בקול נעימה זמרה נ"ה ס'. (תשכז) הא דאמרינן יראה עצמו מחצה זכאי ומחצה חייב. לאו לענין מצות קאמר אלא למה שיש לו מן השכר ומן הפורענות. רי"ץ תשובה. (תשכח) שאלה זו שאל ר' יהודה אלוף רב פעלים בר מר יוסף דמן קירוואן מר' האי הא דתני דבי אליהו ו' אלפים שתא הוה העולם ב' אלפים תהו ב' אלפים תורה ב' אלפים משיח מאי פ"י. תש"ו פ"י כפשוטה כי העולם בראו הקב"ה לעמוד ו' אלפים בסוף ד' אלפים יבא משיח ויהיו ימיו ב' אלפים ואח"כ העוה"ז עבר והעוה"ב מתחדש ואילו זכינו בא משיח בסוף ד' אלפים אבל בעונינו יצאו. מאלפים נ"ו). קבוצת חכמים. (תשכט) ר' האי השיב אותה בלשון אשורית שאלת על בהר"ד בחשבון למה חזרין לחשוב ממנו הוי יודע כי החשבון הזה לא מן אדם וכך אני אומר כי משה למד את ישראל עיקרו של הסוד הזה והגיד להם מה שכבר נעשה בעיבורם מימות אדם ואעפ"כ כל זמן שהסנהדרין קיימת יש להם לשנות מן המסורת. ר' אליעזר ור' יהושע. וכן מנהגנו עד עכשיו לחשוב תקופה מניסן ולמולד השנים מתשרי ואתו ניסן שהוא תחלת התקופה הוא שלפני תשרי כר' יהושע. אם למולד תשרי בשנת ש"ג מתכונן אוהזין אלף ש"ג עם ג' תמי"ה ואם לתקופת ניסן דשנת ש"ג מתכונן אוהזין אלף ש"ג עם ג' תמי"ה. עב' ג' ד'.

ובעל איי הים החלוט שהיא מרי' האי. (נג) בג"ה שס"ב ובש"ת י"ג. (נד) ברר"ק ליהושע ע"ש ר"ה. (ס) תובאה באשכול ובר"ף פ' אין עומדין וע' בש"ת קני"ב. וכן חזן המנגן בלשון ישמעאל". (ז) דף קי"ג. ושם איזה דברים בענין חשבון השנים והזכיר הגאון זאת התשובה בג"ה ס' ט"ה.

(תשל) מה הפרש בין הגדות הכתובות בתלמוד שאנו מצוים להסיר שבושיהן ובין הגדות הכתובות חוץ לתלמוד והשיב כל הנקבע בתלמוד מחוור הוא ממה שלא נקבע בו מפני לולא שיש בו מדרש לא נקבע בתלמוד ואם אין אנו מוצאים להסיר שבושו נעשה כדברים שאין הלכה אבל מה שלא נקבע בתלמוד אין אנו צריכין לכל כך אם נכון ויפה דורשין ואם לאו אין אנו משניחין (מ). אש' ס"ח. (תשלא) אנו מוצאין בתלמוד הלכות סתומות כגון שאלת חגי לכהנים או דבר שמשונה תלמוד א"י מתלמודנו כגון אשת חמיו ואשת התנו ובתלמודנו התירו והשיב דבר זה אינו מסוים מיהו כל מה שמצינו בתלמוד א"י ואין חולק עליו בתלמודנו או שנותן טעם יפה לדבריו. נסמוך עליו. אבל מה. שחולק על תלמודנו נעזבנו. ותו קמיהו הוה תלמוד א"י וידעי טעמי דקמאי. הלכה כבתראי. שם. (תשלב) מהו דהוה הוי ולא למסבר לן קרא. והשיב יש בדברים אלה משום דרוש וקבל שבר. ויש דרך רמז ויש לחדד התלמידים. שם. (תשלג) בעסק עשרה בני ר' פפא שמסדרין ת"ה שמותיהן כד מסיימו פירקא וסימנין שאמרו ואתה את בריתי תשמור והשיב לאו כלום בני ר"פ תלמידי דרבא הן ויש מהן ששמעו שמועות מר' חסדא ור' פפא גופ' לא היה באותו זמן וקרובין הן לרב וס' ואתה לא שמענו אבל וודאי עשרה הן ויש ס' אחר שסודר בפי החכמים. שם. (תשלד) עשרה דברים בכוס של ברכה. עשרים וד' מתנות כהונה. עשר גבולין בתרומה. כ"ד עשרין ותרתי שביקא להו בריש מס' תענית ואמאי חשיב ב' ושביק כ"ב. ויש שאומרים בפירושה דהני כ"ד דקאמר לאו דוקא האי מנינא ודקאמר כ"ד בלשון הבאי וגוומא כדכתיב מהנות כסיל מאה כי שבע יפול צדיק כי שבע תועבות בלבו ולמך שבעים ושבעה וכיוצא בהם רנילין רבנין במאי דנפישו למימר כי ההוא דהשוכר את הפועלים דאי הו' כבר לקישא הוה מקשי ליה כ"ד קשוי. כל אלו פירושים מן ר' האי גאון. ע' עשר. (תשלה) שאלו לפני ר' האי אשכחן בפירוש דאית גבן דדוכמא מצבע אי הכי מיפרשו רבנן למאי טעמי אשקיהו והשיב הכי קאמר עקביה בן מהללאל לא אשקוה מי סוטה אלא הו' כמתיראין אותה שמא תודה שנטמאת. בדרך שאמר שלמה גזרו את הילד החי. ע' דגם. (תשלו) צורת החשן. ג"ה ד'. (תשלו) מאן סבא בתלמוד כך ראינו אינו זקן ידוע אלא סבא סתם. ג"ה כ"ג. (תשלה) נמצא בתשוי ר' האי ר' אשי חי ס' שנה ובכל שנה מחור תלמודו בחדשי הכלה ניסן ותשרי וכשמגיע ל' שנה סיים כל תלמודו וכן עשה במהרורה אחרונה. א"ו ב"ב ר"ז. (תשלט) ור' האי ז"ל היה אומר בקבלה כי אינה הכרעה אלא בומן ששנים חולקים וא' מכריע כא' מהן שנמצא שנים וא' מכריע והלכה כרבים אבל בומן שאומר חצי דברי זה וחצי דברי זה אין זה מכריע טעם שלישי. פי"ח פסחים פ"א. (תשמ) מצינו בפ"י כל רבה ל"ח. וכל רבא י"ו. מבקשה מלפני גאון שיכתבם לנו. כך הם. תשיר ח"ב דף ל"ט. (תשמא) קשו קראי ואראה את ה' תנאי היא. דעו. כך גירס'. כי לא יראני האדם וחי לא קשוי כי דתני כל הנביאים כולן נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה ומשה ר' נסתכל באספקלריא המאירה. שם. (תשמב) הא דאמר רבנן אמר שמשון. כ"ב שנה ששמשות את ישראל. מה טיבן של ב' שנים אלו. אמרו שנשאל עליה ר' יהודאי ולא השיב. ב' שנים היה חבוש בבית

(ז) הובא בהקדמה למנורת המאור. (ח) בקיצור ג"ה מ"ו. (ט) איתא גם בתשיר ח"ב דף

האסורים. שם דף מ"ו. (תשמג) פ"י לבר מי"על קנ"ס. שם. (תשמד) מהו לתרגם פסוק בצורתו. כך ראינו כי זה המעתיק פסוק מלשון אל לשון ואמר כך אמר משה ולכך נתכוין לא נכון לעשות כן וזלתי תרגום דידן. פירושים שיש באגדות או בקטנות מה ענינם אצל תרגום לתרגם הפסוק ולהעתיקו מלשון אל לשון. יש דברים שהם משוקלים וא"א למעתיק לאמרם כולם נט). ג"ה רמ"ה. (תשמח) פ"י אי טאעי תנא לישילי לספרא. האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע, כיון שעומד בשנת ש"ב לשטרות מוסיף כ' הויין אלף שכ"ב מפיל ת' נשאר תתקכ"ב. ואי טעי ספרא וכו'. ג"ה מ"ה. (תשמו) בתחלה נתנה תורה בכתב ארמי ומהו כתב ליבנאה מצאנו בה ג' חלוקות. הלכה כתב זה לא נשתנה מעולם נט). ג"ה שני"ח. (תשמו) י"א סממנין נאמרו למשה ואנו מנינן בפישום הקטרת ואשכחן דטאפו על י"א שאלה זו באה לפנינו מקין ימים מהחכמים החברים שבירושלים ובטעות הוקשה לו כי אינם י"ב. ג"ה ס"ד. (תשמח) מצינו כפ"י ר' סעדיה שהוכיר י' שירות. איזה שירת אברהם. לא שמענו שירת אברהם ואם אמר אדם שמא לאיתן האזרחי נתכוין או שמא טעה הסופר. ג"ה ס"ו. (תשמט) אמר לו שמאי להלל אם אתה מקניטני גזורני טומאה אף על המטיקה. כן שאלו הלל למה אין אתה משה ביניהם א"ל הרי אני משה ביניהם ומצריך אף המטיקה טהרה כבצירה, וטעם הדבר שלא היה לו שהשיב לפני הלל וקנט מלהשיב, ועל אודות שהלל נשיא ושטאי אב"ד שאמרת איך מורה הלכה בפניו. לא מושב סנהדרין היה אשר זה מורה וזה טפל לו אלא מושב בירורין). ג"ה ר"ן. (תשן) הני הילכת' דשבקי להו רבנן בנמי ילפינן מכללא דמתניתין ועבדינן בה מעשה ואי אית פלוגתא נקטינן כללי ר"מ ור' יהוד' הלכ' כר"י. ואי לא הות הלכה פרישי רבנן. ג"ה רמ"א. (תשנא) כמה שיעור נרונרת זוית. הרי אילו שיעורין ואיך יהי שיעור לשיעור. לא דדקק הבי"ה עמנו במשקל וכל א' וא' בעשותו לפי דעתו י"ח. ג"ה רס"ח. (תשנב) רב ושמואל ור' אסי איקלעו לבי ישוע הבן כשנועדו שלשתן צריכין לטרוח באחד שיכנוס הוא תחלה. ג"ה רע"ד. (תשנז) כ"ד רננות שאמר שלמה בשעה שהכניס את הארון היינו שומעין כי יש בתפלת שלמה כ"ד בקשות והיינו סופרין אותן. ג"ה רפ"א. (תשנד) אחיה השילוני ראה את עמרם והיה מיוצאי מצרים והאריך ימים איכא למימר בסוף ימיו נקרא ע"ש עירו. ג"ה רפ"ה. (תשנה) ? היכי דבי תשובות לבי גאונים חלוקות זו על זו. במקום שיכולין לשאל מב"ד הגדול שהוא קיים באותה שעה שואלין ובזמן שא"א עושה הדיון מה שהוא מכריע בלבבונא). ג"ה שמ"ו. (תשנו) מה דכתבינן בתשובות שאילות שלום רבי הוי ענו ביותר. וחזרת להתבונן רבי בנימין הוי ולאו מבית דוד. בתלמוד א"י כך דומה כי חלוקה היא י"א מדוד הוא וי"א מכנימין ותלמוד שלנו מכריע כי מבית דוד הוא. ג"ה שמ"ט. (תשנז) סוריא כמה מדינות היא כגון דמשק וחלב ועד חרן שעל עליוני פרת ויש שם מדינה שהיתה מחוץ גדול לאותן מקומות קרויה סוריה. וכתב סורסי שהוא עכשיו בידי נצריים בכבל ע"ש אותו מקום נקרא. ג"ה תל"ז. (תשנח) דרך מלקות בב"ד כ"ג). ג"ה ת"מ. (תשנט) והללו שמיחס אותן באימותיהן

מ"ג. כ) בירורין אולי מלשון ברא = חוץ היינו החצר שלפני בית הועד, כמו שנקרא „תרכיבא“.
 נל) פ"י סוף התשו' „היכי שב' דינים חלוקין ששניהן שוין“ היינו שבכקיאחם לענין זה חשובין שוין בדבר דרבנן ובממון מקילין. נכ) בא"ה ע"ש ר' שירי. נז) אולי התשו' הזאת והאי

מפתח לתשובות הגאונים

שהיו אימותיהן גדולות נגד). ג"ה תמ"א. (תשס) רב תנא הוא ופליג לישנא דייקא מפומא דרבנותא מצינו ר' אבא בני מקומות. ע' רב. (תשסא) ה' אלף וחי מאות ופ"ח פסוקים בתורה. באותו ס"ת שמצאו אותו בירושלים נד. ג"ה ג'. (תשסב) על שאלה דשאלו מר ר' יוסף בר מר ברביה ורבניה ותלמידיה דבי מדרשא דמר ר' יעקב ראש כלה בר מר נסים על אודות השם, וכתבתם אלינו כבר כי יש כמה שמות שיעשו בהם מעשים גדולים שלא יתכן לאדם לעשותם אלא בדרך אות ומזפת, השבנו כי אלו וכיוצא בהן דברים בטלים. וזה הדבר האמור בשאלה בעבור צדיקים נמורים הלוקה היא בין חכמי שיקול הדעת יש אומרים כי אפשר שהקב"ה עושה נסים לצדיקים. ויש אומרים כי האותות אין נעשות אלא למזפת ולהפריש בין אמת ושקר. ויש דברים שא"א להיותם כל עיקר כי יש שאומרים שם ומגביהין עצמם מן הליסטים. שכתבתם כי הגידו לכם אנשים מרומי ומא"י בנוסחם פרי וכיוצא בהם אצלנו הם, והמעידים עדיהם נתכישו להעיד כי ראו מי שיאמר את השם על המת וחייה. שא' מר ר' נטרנאי בא לצרפת בקפיצת הדרך לא שמענו עליו מדרכים אלו כלום אבל ר' משה הכהן ז"ל היו טוענין כי היה רגיל בקמיעין ובלחישות. קמיעין מומחין טענות הרבה יש בדבר זה ודבר אמיתי מועט הוא מאוד. אשר שאלתם על שם של מ"ב אין אנו יודעין האיך קריאתו. הזכרתם שאלת הלום וכי יש אצלכם מי ששואל רזואה כמו נבואה, גם זה רחוק. ואם יאמרו לך הולים שבאין לכאן נרפאין ואתה מוצא כן לא תשמע כי כולם מרמות עשיות להטעות וכי תאמרו הלא נלוי לב"ה כי הרבה טועים בהם מפני מה אינם מבטלים דעו כי מנסה ה' אלהיכם אתכם. טעם זקנים דף נ"ד. (תשסג) ? ושי' לפרש לכם איך תהיה הישועה. אני מגיד כללות הדבר בהותר משני הקץ. ה' שנים הם שני תהלת ימי הישועה. כשאנו רואין ששלטה ארום בארץ ישראל אנו מאמינים שהתחילה ישועתנו. ולמי תחית המתים הזאת לכל מי שיחיה צדיק מישראל מתהלתו. המקום ישקף משמים להנכם. ויאמר בעל רחמים לקרב אותו העת ואותו הזמן וכן יהי רצון אמנ"ה). שם דף נ"ט. (תשסד) האיך ראה ר"ג בשופרת שכלו אלפים אמה, הרוצה לידע עומקה של גאי. ר"ג היה

הדומה לה בענין בג"ל י"ב היו תשי' אחת בראשונה. נד) קשה להעמידה כי הוקשה גם על הפסוקים בתולים ודח"י, ואם אמר הג' "ש"ס" שמצאו" לפי ספרים מסכתא (לפינו במס' סופרים) היה מגין פסוקים משונה איך היה הדבר בתולים ודח"י, ועוד איך יאמר בס"ת שמגין פסוקים משונה והלא אין פסוקים מסומנין בס"ת. נס) כבר אמרו שהתשו הזאת נחשדה להיות מזויפה. — אלה מירוש המקרא אשר מצאנו לה' האי בס' השרשים לרד"ק. אחלי ואחלי כמו אשרי ואשרי. בא שרע שבתם. בלע אם יאמרו איש כי יבולע, שב אל השמש וסתר השמש. גדיש, גובה על הקבר כמנהג ארץ ישמעאל. וחוגגים מוקדים בשמחה. לחם חמודות לחם חם כמו ונחמרו בני מיעיה וכן פי' בגמ' וימא. קראו אתריהם מלא מן המלות המפרשים אותם בהפסח חסר כל דבר. אל הנחילות כמו נחל של דבורים שניגון זה דומה לשריקת דבורים. ער ער קוץ מבחין ומבפנים פרי נאכל ונקרא בערבית עירע. פרד בעבור שלא יוליד והוא נפרד נקרא כן. תרדון באות הד' לר"ה מפרש עיין ותהלת מה אתם מעיינים ומיחלים לכך. בטרם יבינו סירותיכם אמד גמולת פרח העץ כמו קשור ובדברי חכמי ישראל אביונות, בטרם יגמלו הסירות וישוב אמד ישעם ה' ממקומם. בפ"י הרד"ק. בשמיכה גלופתרא בדברי חז"ל. הקב"ה רצה ועלה שמואל ובעלת אוב לא העלתהו. בפירושי הראב"ע. תסמר שערות בשרי מסמרות כי הכאב כמסמרות נטוע. ואסלדה לשון הגבהה. ותשם בסד רגלי הוא ככל. אני אמית ואחיה לא הוצרך הכתוב לפרש דבר עות"ב כי היה יודע בהעתקה. מריא כס כלשון משנה ותלכו אסור. בפ"י רש"י: והתאשושו מוגזרת נפש כאלו א' התחררו. ואכרה לוי קצבת דמי כופר פדיונה נלגדי בדמים קלים האומר ערך נפשי עלי מבן סי' מ"ו שקל וחומר שיעורים מבן סי' חמישים שקל והם דמי פדיון חומר שיעורים שגם הוא נ"י שקל כסף ולתך שיעורים דמי פדיון קרקע. ועי'

מעמידה בשפופרת בשיפוע, אם מעמיד אדם את השופפת נגד עינו שהיא נכונה מביט כל מה שיש בה בעינו ואם משפיע אותה כלפי מטה צופה מדה קטנה וכל זמן שמחסר שיפועה ומקרב אותה לשוה ולנכונה מוספת מדה מה שצופה. והרי אנו מבררין דרך זה לתחום שבת. ויש בזאת מעשה אחר שאין צריך לנסות שיפועו לשמרו עושה טבלה עגולה, כגון צפיחה של אצטורליב העשוי לאיצטנגנין והוא חלוק ש"ם חיל חולק אותה הטבלה אלפים חיל רביע ממנה המש מאות אמה ומציב בו את השופפת במסמר בזמן שמשפע אותה חיל אחד הוא מביט בשופפת אלפים אמה וכך יכול לצפות בה חסר יותר לפי הגובה והשיפוע. ג"ה ש"ד.

פירושים באגרות: ברכות. (תשסח) שלשה משמרות לכמה דברים מהן משמרות מלאכים שמקלסים ומהן לדברים אחרים ודקאמר על כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג דבר משל הוא כמו שאנ ישאג על נהו ותורף הדבר שיש על ישראל להפיל תחנה על חרבן הכית. ג"ל ק'. (תשסז) ו' דברים מרפאין את החולה. דע כי לא כענין רפואות שהיו הראשונים עושין רפואות של עכשיו שאין יודעין אותו עכשיו ועוד אין לך דבר מיוחד מרפא לכל חלי אלא כל אחד יש בו רפואה לדבר אחד. אלו ו' יש בהם מוזן ויש בהן רפואה. ג"ה שצ"ד. (תשסז) כד הוה עילינן בתריה דרי' יוהנן למיכל פירי דגנוסר. לא טעים לי מזונא שאין הפירות סועדין את הלב. ג"ה שצ"א. (תשסח) בוציניה מקיניה קישות סימנין יש לעוברי אדמה שיודעין אם מרה היא אם מתוקה. ג"ה שצ"ה. (תשסט) מילי דמזובין בר קפרא בדינרי שהיה ממשל משלים ללמד מוסר ודרכי ניהוג עולם ונוטל שכר על זאת. ארכפנת אכול בעסקי העוה"ז והעוה"ב בזמן שכוחך עלך. ג"ה שצ"ז. (תשע) מהו זועות. בין משיקול הדעת ובין מדברי חכמים לית ספק שהקב"ה אין לדמותו לשום בריה וכד מבררא הא מילת' מתידע דכל מלתא דאמרוה רבנן דומי' דהכי בתורת משל כי היכי דדברה תורה עין ה' ויחר אף ה' והכי תסתברא ליה לר' קטינא דישאל עדיפין והשיבין קמיה דקוב"ה כיון דקשי קמי שמיא חרבן ביהמ"ק וגוהא סבר ר' קטינא דארום קול בהדיהו כבן אדם דבכי ולא ח"ו שמוריד דמעות סופק כפיו זה אל זה. ג"ל צ"ח. שבת. (תשעא) כתיב אפינקסיה דר' יהושוע בן לוי מאן דבחד בשבא יהוי גבר. פוקו אמרי ליה לא מול יום אלא מול שעה גורם. בעלי אצטנגנינות החווים בככבים הוו תרין גוני אית מנהון דתלי כל מילי במול ואפילו רחשושי לבו וכל עיסקי ארעא כמין מטבע של שעות ומולות שמים כמין חותם ואילין לית בהון מאן דמודי בקב"ה ומובדלין הן מדברים שלנו. ואית מנהון דאמרין אדם יכול לבנף מאי דגרים מול, מנהון מאן דתלו לה למילת' כנפשו של אדם ומנהון מאן דתלי לה למילתא בקב"ה ודקשיא לך אלא לענין נבחותא וזיוותי דקא מחייבין בהו. כבר פריקנא דתאווה בעלמא שגרים מול ורחמנא שוי בהון חילא למידחיה ולמכפייה. ג"ה ש"ץ. עירובין. (תשעב) עשה מודיעים לתורה מנין במסורת יודעים כגון יקנה"ו. תשיר ח"ב צד ג"א. פסחים. (תשעג) והא רוכבת ויושבת כהרדי ניהו. ולא יעזוב אדם דרך כבוד ויאחו דרך אחר אלא במקום שמקצר. ג"ק ע"ט. (תשעד) פסלו של מיכה עומד בבכי דבר זה כינוי הוא תחת שחוק לע"ו. ג"ה קצ"א. (תשעה) אומה שכל מעשיה נכתבים בקולמס או יש אומות שמעשיהן

מפתח לתשובות הגאונים

מהן טובות ומהן רעות אבל זו כלל אי כותבין כל מעשיה רעות. גיל י"ג.
 ר"ה. (תשעו) כל מעשי בראשית בקומתן נבראו יש שפי' לפי דברי הפלסופין כי המינין
 של ב"ח יש להם משלים ודמות דיוקני כמו חותם למטבע ורחוקים מדברי הו"ל
 ואנו אומרים לצביונו ולדעתו של עכשיו שצפה הקב"ה מה תהא דעתן ולפיהן
 בראין. גיל כ"ח. סוכה. (תשעו) שיחת דקלים יום שאין בו רוח וכשאתה פורש
 סדין אינה מתנענעת בין ב' דקלים ורואין איך ינעו זה לזה ואמרו כי ר' אברהם
 גאון היה מכיר. גיל ל"ג. (תשעה) אני והוא אשכחן בפי' אני ומוצח הושענא ויש
 אומרים כלפי שמים קאמר אני ואתך כביכול שפרוי עמהם. תש"ר ח"א י"ז.
 (תשעט) הא דר' יוסף באכי ויש נספה בלא משפט ורב ביבי. או שמא כך היה
 הדבר וכבר ראינו שמלאכי הבלה יוצאין להשחית מי שיש עליו סימן פ' ד'חוקאל
 ואע"פ שאפשר שטועה שכר אותו שטעו בו אינו מקופח לפני הקב"ה. או שהקב"ה
 אינו מניחן לעשות אלא מה שהוא הפיץ. או שמא נדמה לו לר' ביבי המעשה
 בחלומו. ג"ה רמ"ה. הניגה. (תשפ) ד' נכנסו לפרדס. אנו מפרשים לך דעתו
 של תנא ותוכן כוונתו ואמתת מה שהיה סבור. הרבה מן החכמים היו סוברים מי
 שהוא הגון בכמה מדות שישב בתענית ימים ידועים ולחוש לארץ שירות ותשבחות
 ובכך מציין בפנימיים ועל אותן צפיות שנה ד' נכנסו. הציץ ונפגע כמי שנשתטה מן
 המראות המבהילות שלא הכילה דעתו לסבלם פי' אחר קצין בנטיעות משל על עיקר
 הדבר חשב שיש בו רשויות כאלו האמנושין. ודע דבר זה מקובל היה אצל
 הראשונים שהקב"ה עושה אותות ע"י הצדיקים ומד ר' שמואל גאון וכיוצא בו
 שהרבו לקרות בדברי נכרים אומרים אין המראות נראות אלא לנביאים. גיל צ"ט.
 (תשפא) אמר רבה בר שילה בר לאליהו מה קעביד הקב"ה. קלני מראשי מרומם
 הקב"ה מלהתעסק בכלום כך שאלו מה מעשים נעשים עכשיו בחפצו של הקב"ה.
 קלאני בלשון ארמי קולר ומדומה בלשון יוני א"ל רבא האיך אומר קלני מראשי
 שהוא קלות והוא צריך כבודות אלא אמר רבא קלני קליל לי עלמא אינו יכול להתכבד
 כדבר הקל המתנענע. ג"ה רמ"ד. נזיר. (תשפב) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא
 לשמה אמרו חכמים אין מקשין באגדה דרשו שמיכה שמי נקרא בה ואפשר לדרוש
 שמי בה שלא נעשית עבירה. תש"ר ח"ב דף מ"ה. סוטה. (תשפג) יצר אשה
 ותנוק תהא שמאל דוחה. בזמן שאדם הפיץ להמית את תאווה לא יטה עליה
 מתחלת הדבר בכך אלא ידחה ויקרב עד שיתרגל בכך. ג"ה רמ"ו. (תשפד) יצאה
 ש"ו מבין צפרני ידיו לשון הבאי כענין ערים גדולות ובצורות בשמים ונפץ ותפוח
 ופרכת. גיל כ"ו. (תשפה) ברוך בכלל וברוך בפרט. ט"ז בריתות בני מקומות
 הרי אלו מ"ח. איכא ביניהו ערבא וערבא דערבא שאם ידע ראובן בשמעון שיש
 בידו למחות ואינו ממחה חייב ראובן למחות בו בשמעון. תש"ר ח"ג דף נ'
 ב"ב. (תשפו) אמר האי טיעא לרבה בב"ח אחוי לך היכא דנשקן ארעא ורקיעא
 אהדרי הכי שמיע לנו דהוה מלכא מן יוני דעבד נגלגל דנהשא דהוי הקיפו שס"ה אמות
 ועשה לו תנודות שמנדין אותו ברוח או במים ובכ"ד שעות סובב סביבה אחת
 והוא שהראה לו לרבה בב"ח והניח כיס של תפילין באותו גומה. ג"ה שע"ד.
 סנהדרין. (תשפז) ראשי העם מה הטאו והלק להם בתי דינין מחולקין במקומות
 הרבה. ג"ה תקמ"ט. עדיות. (תשפט) האב זוכה לבן בנוי בכח. כל המתנות

האלה שהקב"ה נתן לבנים וזו בתן אבותיהן וקנו אותם הבנים קודם שיוולדו ואשר שנינו מספר הדורות לפניו לפני הקב"ה. סוף אגרת ר"ש הוצאת הר"ר ד"ב גיב.
פירושים בהלכה: ברכות. (תשיץ) נוטלין לידיים ומוזנין את הכוסין).
ג"ה שצ"ו. (תשצא) הפנימי רואה את האבל כך היה מנהגם שבאים משם לאלתר אחר קבורת המת לשדה בוכין שמפטירין בה את המת וקושרין שורה ראשונה כנגד המת להספיד קרוביו ורעיו ומכבדו יתר מן הכל שורה אחת מי שהוא עמו ובאחבתו פחות מעט מהן והני פי' הפנימי רואה את האבל. רמב"ן ת"ה.
(תשצב) האי ברייתא דשוחט פסחו אינו מיירי כנויר אלא בשאר אדם. ע' שב.
(תשצג) ובשעה שמעביר ידיו על עינו מפני רבנן שלא יראו עינו כשהוא מסביבן ומתננה. ע' בר פחת. שבת. (תשצד) מאן דשדי סוכתא לאתונא הייב. ג"ה ס"ב. (תשצה) ערוגה שהיא ו' על ו'. ג"ה תכ"ה. (תשצו) לא ישב אדם לפני הספר. כ"ד שדכר זה בשביל תפלה וכי מעיינין רבנן בהא מילתא בחול קא. ה"פ. (תשצז) וטובלין במקומן אמאי הא הוי חציצה ופריק ר' אמי כשריתתן והאי פירוקא דלא כר"י נפחא דאליביה דר"י טבעת של אדם אינו יוצא מידי טומאה אלא בשינוי מעשה. ע' רתך. (תשצה) גמרא גמור וזמרתא תהא אם תמצא לומר גמורי הא גמרת לך הלכה כמותו ואי לא פליגי הא לא פליגי. ע' גמר. (תשצט) מילה אינה רוחה יו"ט אלא בומנתא. בפ"י ר"ג נאון. עירובין.

עוד שרשים לרד"ק ערך אגור. שקד. (נו) הנה ר' האי כתב פירושו על מס' ברכות ומצינו בפ"י הרשב"א ובר' יונה הרבה פירושים מוננו ואלה הם. ב ח י' ה ר ש ב " א : " פ"י ר' חנינא היינו ר' אליעזר. "מאי קא השיב אי תחלת משמור הוא קחשיב" ונפק מינה שויכל להפיל רנה על החרבין. "הכנור היה מונגן מאלו" היה לרוד סימני' ככנור לידע הצות לילה כגון פנאגן שהוא אבן שעוה אף כנור יש לומר מחמת רוח צפונית. "הא לן והא לתו" לבני בבל שאנו בארץ טומאה הוי מוזב כפרה אבל דר' יוחנן דאמר שאינו יסורין של אהבה לבני ישראל משום טומאה והקשה הוא ו"ל כיון דיסורין של אהבה מאי קא"ל רבנן לר' הוגו וקודשא ב"ה מי עביד בלא דינא ותריץ משום דנורע להו לרבינן דלא יתיב שבשחא לאירסא ועביד שלא כהוגן קא אמרו ליה לכוין. "הקב"ה מניח תפילין" הכי פירושו רבנן שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין והנחת לימודן כדרך שלמדו מעשה המשכן וכן מזה שאמרו שנתעטף כשי"ץ. "בקורא להגיה" פי' שצריך לכוין מיהא לקריאה. "לימא סביר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה" לכולן ברור שלא כתב משה את התורה אלא בלשון הקודש כסדר הזה שהיא בידנו בלא שינוי אלא כך הן אומרים הנאמרה וידע בלשון שויכל להעמיד עצמו שלא יבלע כלום. "חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום" משום שאינו יכול להשמיע הברכה לאזנו. "במקום אסמנים לא גזרו ולא כל מאן דאמר אסמנים אני שומעין לו אבל אי מנגליא מילתא דהאי אינש אם אינו רוחץ בא לידו סכנה רוחץ בלילה דרמי' לשעת הרחץ. "לא קו"ל כר"י דאננות לילה דאורייתא". אין קורין אבות אלא ג' לכבוד בעלמא קאמו אין חשבוין להקרא אבות לכל ישראל אלא ג' ואמהות ד'. "אם חבדיל בשניה ולא בראשונה" שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו. "אע"ג דר' איש קאמר" על מעשה דאבה דשמאל ולו לא הוינן רבנן קשישי דעבדי הכי איבי' למומר דבשבתא דריגלי קאמר לא עבדינן הכי אבל היכי דצריך לבענין טעם מצה. — מ פ י ר ו ש ר ב י נ ו י ו נ ה : "הא דמר בר איש יוסי אלא גבי מצה דבענין טעם מצה. — מ פ י ר ו ש ר ב י נ ו י ו נ ה : "הא דמר בר איש דמי פירות זיעא בעלמא" דוקא כששרה התמרים במים ובשלם כה"ג הוא דהוי זיעא. אבל אם הויה חטובות תמרה וזב כוס דבש שלא ע"י האור לאו זיעא הוא אלא פרי העץ והכתוב קראו דבש. "גוללין" עושה להן כוס טפח כשנכנס בביה"כ. "ביה"כ קבוע ליכי נצוצות" הויה עשוי במדרון. "משה פחות מגן כלבוד" ואם הגרף עומד לאחר המטה לא הוי הפסקה ומרחיק ארבע אמות. "טרייתא מרתח" גביל לוקחין הקמה ומשילין במים רותחין ופסור מן התלה שאין בו גלגול. — והנה גם הר"ג בפ"י לברכות הביא פי' ר' האי בתנור של עכנאי, ועוד הביא "ואודנונו ר' האי כתב בפ"י לברכות דהני ברייתא דתורה טפרשי רבנן האמורות בלוחות שניות שמוה ל"ד ובכ"י הע' הביא ו"י האי פי' האי שמועת' בפ' תפלת השחר עד הערב ר' יהודה אומ' עד פלג המנחה פי' מרווח ואלו תורף דבריו וכו'. (מ) הר"ח בפירושו לשבת הביא בשם ר"ה "ורק כורת לר"ה גבות ו' ורחבה ו' פסור הוינן ורבותא מוגאונים פי' שמועה זו ועוד בענין מתעסק "הני מילי דכתובין בהלכות רבותא דבתי רבנן סבוראי פרישו לנ"י ובכ"י הע' הביא בענין קלושה

(תת) בור שבין ב' הצרות אין ממלאין בשבת אא"כ עשו מחיצה נכוח י' ה"פ.
 (תתא) כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד שדים ורוחין. ג"ל כ"ה.
 ראש השנה. (תתב) אין מעברין את השנה אא"כ התקופה חסרה רובו של חדש
 פ"י כבר נשאלה לפנינו ממצרים ופרשנה והרי אנו מצוין לכתוב לך. ג"ק ע"ט.
 (תתג) באחד בשבט ר"ה לאילן. ג"ה רמ"ג. (תתד) המורד הנאה משופר אסור
 לתקוע לו שיש מי שמתאוין לתקוע וכשתוקעין נהנין. ר"י"ן. (תתה) תוקע בבור
 דברים הללו היו צריכין בימי השמר והמלכות. שם. (תתו) כך אנו גורסין התקוע
 לשיר שר קרבן או זמר ושמענו שמי שבישיבת מחסי' יש גורס לשד ואין אנו
 יודעין איך יתקע לשדים ומפני מה. שם. (תתז) מנכה נכוחי שאין מתכוין לתקיעה
 כל עיקר אלא לומר שיר המור בתוך השופר ולשקול קול על הנעימות נק). שם.
 יומא. (תתח) הא לישיבה דקאמר ראב"י דבקרן מערבית דרומית הוה קימא. ג"ה
 ר"ן. (תתט) כשמת שמעון הצדיק נמנעו הכהנים מלברך בשם מן הרשות נמנעו.
 ג"ה רצ"ג. (תתי) בענין הפייס. הגך דוכו בתמיד לא מימנו אלא באצבעות אבל
 פייס נופיה איכא אורחא למימר דלא תלי בהוצאת אצבעות אלא כיון שידעו ממי
 מתחילין אית להו פסוקי דקרי ומכוונין מילתא מילתא כנגד א' אחד כרנגילין השתא
 אינאשא כד מכנפין צבורא וצריכין למיחזא אי האוו בי עשרה. קארו פסוקי
 כגון ואני ברב חסדך. וקרי ותאנו ומשלשין והאי דנפלה עליה מלתא דסופה הוא
 שזכה נט). ג"ה ש"ל. מגלה. (תתיא) ושש' הא דאמר ר' תנחום אין הצבור
 רשאין לצאת עד שנמל ס"ת ויצא ומאי עד שיצא דברים הללו שאמר שמואל
 במקום שאין מנחים ס"ת בכיהכ"ג אלא מצד ביה"כ או שיש עמו במבוי בית
 ששומרין שם ס"ת. כ"י הע'. יבמות. (תתיב) אשת אחי האם מן האם וכו' כך
 סידורה. ג"ק ע"א. (תתיג) עשה דוחה ל"ת מדרשא כלאים בציצית. ג"ק ע'.
 כתובות. (תתיד) האי איבעי' דתנאי היו דברינו אליבי' דר' נחמן אולא דאי למר
 בר ר' אשי כיון דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר פשיטא דנאמנין. בהע"ט ק"ס.
 (תתטו) שאלו ממנו על מה שאנו גורסין לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי אם
 הוא עיקר לסמוך עליו והשיב כי דומה לו הא להא שאומרים אמרי נהרדעי
 לא כתבינן אריכת' אפיקדוני' דכפרי משום דמחזי כשיקר' ורואין אנו מבי' שמועות
 הללו שאין כתבינן ארוכת' אלא על דבר שמורה לו דהא אמרי' במסקנא א"ר
 אשי לאמימר מ"ט לא כתבינן אריכת' אמטלטלין. ת"ד ס"א (תתטז) ר' האיי
 כתב בתשו' זה אומר כתב ידו שיצטרף עמהם. שני ענינים אלו דבריו של רבי הן

וכתב ר' האי גאון הכי ודרי' אליעזר פליגי' וסבירא ליה דרבנן דהלכתא כוותיה ופליגי דר' טובי'
 בר הלוקיה אתרווייהו דאמרי קלוטה תוך ג' חייב ולמעלה מן דברי הכל פסור מג' ועד י' באנו
 למחלוקת ר"ע ורבנן" ועוד הביא. וכתב ר' האי גאון ז"ל הכי' והני שמעתתא פליגי בגירסא
 לפום דשמעי' הון מן רבותא איכא דגרסי' מי דמי בלחוד קושיא. דמזימרא בניהוחא ומשוי
 ליה פירוקא ואמרי הכי קא רבותא איכא דגרסי' לה לכולה קושיא ומתמתתא ולית להו פירוקא ואמרי
 ומהדרין כי היבא דכמה דלא כתיב שם לא מוכתיב ליה שמעון הכי נמי כמה דלא זורק ד'
 לא מזדריק ליה תמניא. ואיכא דגרסי' לה לכולה קושיא ומתמתתא ולית להו פירוקא ואמרי
 כוליה חד בעי' מי דמי זורק כותב כל כמה דלא כתיב שם ליה שמעון הכי נמי כמה דלא זורק ד'
 לא מוכתיב שמעון אבל זורק מי לא יכיל למזירק ח' בבת אחת. נט) פ"י שיר חמור אולי כמין
 חומר מוסף קול על קול או שצ"ל "שיר חרוז". נט) בפ"י ר"ה לשבת קמ"ז אית' "ויה"כ שחל
 במ"ש אין מברלין ראניו שפ"י בה רב האי גאון נר ישראל יהיה ויפרח לעד" וידענו לפ"י שר"ח
 כתב פירושו לשבת בחיי הגאון. ועי' במלחמתי' לרמב"ן פ"ק דמוכה בענין טויה לשמה מה שהבי'
 שם בחלכה זו לישב השטה במוכה בשם ר' האי. (ס) בבתי"מ ורמב"ן קידושין פ"ד אית': (ר)
 האי פ"י השמועה אמר רבא רישא חזקה לייבום ורובה לשוק וחזקה לא עדיף כרובא סמוך

שאומר אין אדם נאמן לומר זה כתב ידי אלא כשיש אחר. והוא לבד על כתב ידו כעד א' דמי וחכמים אומרי' נאמן לברו לומר וראוי לידע שאין דברים הללו אמורים בזמן שכל אחד אומר וזכר אני עיקר של עדות. כי בזמן שאומר כן אפי' רבי אינו אומר שצריך שיצטרף אחר. פי' אם יש עדים שהוא כ"י של עדים. שי"מ כתובות כ"ז. (תת"ח) בתשובת ר' האי וכל מי שאין אומר כן אין לו חיך לשעום מאי דמי שטרא מעלי' ומיהו אם אינו שוה עכשיו החוב ככל הדמים הכתובים בו לא ישלם אלא שוויו שהרי לא הפסיד אלא דמיו אבל אם הלוח יש לו נכסים ושוה ככל מה שכתוב בו משלם הכל אע"פ שלקחו בחצי דמיו והיינו דמי שטר' מעלי'. שם פ"ה. גימין (תת"ח) בעון נדרים בנינים מתים ויוצאת שלא בכתובה. בשבועות לא והאי דרשה אל תתן את פיך אסמכת' היא ולא סמכינן עליהן לאפוקי ממזונא. ג"ה רנ"א. (תתי"ט) הלוקה יין מבין הכותים גרים בה מזהל ושותה כלומר מזונא. כו"פ פכ"ד. נדרים. (תת"ב) מקרא סופרים הרבה מעמי הארץ היו קורין טעות א"נ ספרים לא הוה דיקין במקרא אלא סופרים ומיעוש ב"א והאי מקרא דייקי קרו ליה מקרא סופרים ואתי ר' יצחק ואמר. דסופרים לאו תקנהון מן דעתיהון אלא קבלה היא בידיהון. ג"ה רי"ז. (תתכ"א) הבורגת ששהתה י"ב חדש הכין פירושה. תש"ר ח"ב דף מ"ח. סוטה. (תתכ"ב) ר' האי גרים אמרי דגלדאי הבורסים בבורסקי יש להם זמר כמה שאומרים הידר בשעה שרשין בנת. דומה שברק את זה בימיו ולא ראה בו דברי פריצות ומי שידו פשוטה לגזור וגזרתו מתקיימת עושה כזאת לצורך שעה דהא ר' הונה אכר זימרי ור' חסדא. ולול ביה. כו"פ פ"ז. ב"ק. (תתכ"ג) נכסים שאין בהם מעילה חייב בניזוקין. ג"ה של"ד. (תתכ"ד) מניין שאין נזקקין אלא לחובע שנא' אשרו המוץ פי' ר' האי כיון שיבואו בעלי דינין לפני ב"ד מי שיבוא קודם להתרעם מקדימין לשמוע טענותיו אבל אם הנתבע יתרעם על התובע ואומר אם יש לו שום טענה ישביענו אין הדיינין כופין התובע. ת"ד ס"ח. (תתכ"ה) הדר אמר רבא ראשון חייב בנזקי שני. פי' ר"ח. ב"מ. (תתכ"ו) מאן דיהיב זוזי לחבריה ופשע ולא זבין ה"ה דהא מתני' דתנן אם אוביר ולא אעביד אש' במיט' ליכא למגמר לדבר אחר ולמימר הכא בידו והכא ליב' בידו דהא מתני' כתניו ב"ד דמי. ג"ה רכ"ו. (תתכ"ז) המפקיד חבית אצל חבירו ולא ייחרו לה הבעלים מקום רישא ר"י סיפא ר"ע. ג"ק פ"ה. (תתכ"ח) הלוחה על השדה וכו' אמר ר' הונה בשעת מתן מעות קנה הכל פי' השמעת' וז'. ג"ק פ"ו. (תתכ"ט) רישא וסיפ'

מיעושי' והוי ליה פלגא ופלגא רבא לאוקמיה מתני' אליבא דכ"ע מהדר. (ס) נראה דעת הג' דבנדרה לעשות דבר מצוה שצריכה לקיימו ואין מפיר ומתיר או שבועה כבדר. (ק) ברמב"ן ח"י לגיטין דף ה'. הביא בשם ר"ה "כפני נכתב וסוגין כרבא" ודף ע"ו: "ור"ה פי' בתשובותיו וליחש דלמא פייס שמחלה לו התנאי ובטל הגט. ובר"ן פי' לר"ה גיטין פ"ה "וכתב ר"ה דכיון דשעמי' משום כרי חייב אין ממכרין של הפעושות ממכר אלא כרי חייב וע"ל פי' תר"ד. (ק) בעי כ"י הביא זה הענין בשם ר"ה בלשון "שבאותן הדורות היו רוב עמי הארץ ולא היו דייקא במקרא". (ק) נראה שהתשו' נשלחה לקירוואן ואולי היא סוף איוה תכריך תשובות שלחה ר"ה שמה והיה דרכו לברך את השואלים ואולי התיבות אחר "האי בר שריר" צ"ל "קחלא קרוואן". (ק) הונא בתין לברך את השואלים ואולי התיבות אחר "האי בר שריר" צ"ל "קחלא קרוואן". (ק) הונא בתין אבל איתוק בממוניה דשני לא. אלא ראשון הוא דחפרה שנתקל תחלה פי' הראשון חייב לשני אם הוזק שני בממונו של ראשון. (ק) וסוף התשו' בדיבא' ולענין מאי דשאלתון אי נפיק כתב' דאסמכתא וכתובי ביה דלא כאסמכתא או מילתא דמא' להתיא דאמיר' ת"ד פסול הוא אינו גמ לא אמר כלום וזמא לענין אסור א"א כי אמר אינש על גמ אינו גמ לא אמר כלום כ"ש כדאמר

בראכרו פי' רישא ברברים שמכרוין וסיפ' ברברים שאין מכרוים עליהם. בהע"ש שטר פתיחה. (תתל) כל החזור ידו על העליונה כיצד מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו ה' מאות ר"ה ור"ה פירשו לא קנה אלא כנגד מעותיו. שם מכירת קרקע. (תתלא) שותף עדיף מכר מצרא פי' שותף בעסקא לא בקרקע כיון שהוא שותף שלו ניהא ליה טפי מכר מצר. שם קנין קרקע. (תתלב) שכני עיר ושכני שדה שכני עיר קודמין. הגהו ליכא חד מיניה בר מצרא ואי קדים איך לא מפקינא אבל לגבי בר מצרן אית בהו משום דינא דבר מצרא. שם. (תתלג) כנר דדבר מועט הוא. ש"מ ב"מ ע"ה. (תתלד) שטר א ריעא השטר הרעוע אין ב"ד מגבין אותו וחקרו לומר איך יהיה השטר הרעוע א"ת שיצא עליו קול שהוא מזויף כיוצא בו אשה שיצא עליה קול שזנתה בשם שתשים את השטר רעוע ותחוש לו כן תחוש לאשה לאסרה על בעלה ואי אתה יכול לעשות כן שהרי אמרו יצא עליה קול מונה אין חוששין ואף שטר שיצא עליו קול שהוא מזויף אין חוששין לו. ש"מ כתובות ל"ו. ב"ב. (תתלה) מכר האב מכורין עד שימות. ג"ה של"ג. (תתלו) לית הלכת' כר' יוסי דמתיר בחרל של דבורים ולענין משרה וירק נמי מודה ר' יוסי. רי"ף פ"ב. (תתלז) תפתיחא לא הוי חזקה פי' שפתח בו צינור מים לתקן השרה אע"פ שמהנה לשרה כיון שאין הנאה למחזיק לאותה עבודה. טח"ט קמ"א. (תתלח) פי' דלו לי פירא. ח"י הרמב"ן. (תתלט) מכר את העשויה בטיט. אלא לדמי שיחזור מוכר ללוקח הדמים כלומר בטר מקח שם ס"ט. (תתמ) ההוא מעשה דפרדיסא לא איית' אלא ללמוד הימנה במקומות אחריו דכל מי שמפחיד את הבירו ה"ל אונס אבל מעשה דפרדסא לא יתכן בו מודעא וצריך הודעא לעדים וכיון ששמעו העדים ההפסדה לא ימכרו לעולם. בהע"ש מודעא. (תתמא) מאי בעית בההיא ארעא. והא שטרא האי שטרא זייפא הוא לאו זייפא ממש אלא שטר אמנה. רא"ש ב"ב פ"ג. (תתמב) רבה בר שרשום נפיק עליה קלא. לקוחה לא מצי טעין כיון דנפיק עליה קלא דיתמי הוי אין לך מחאה גדולה מזו דטעמא דמחאה כי היכי דישמע לוקח וישמור שטרו והיה לו ליהודי כי שמע. ג"י שם. ע"ז. (תתמג) פירושי תיבות במסכת' סק). ג"ה מ"ו. סנהדרין. (תתמד) הא דתנן זה פוסל עדיו של זה לא צריב' דקבליה עליה כבי תריסקט). ג"ה ס"ט. (תתמה) שאני עדים זוממין הואיל וישגן באו הכי אית' בנוסחי דילן "באיה" ואיכ' נוסחאות דאית בהו "באין" ותרויהו חד טעמא נינהו כי איה ואין בלשון ארמית שניהן טעם אחד. רי"ף פ"ו. (תתמו) ואלו הן הנשרפין לא חלקת בו בין בתו לכלתו. ג"ה תל"ט. שבועות. (תתמוז) אין נשבעין על טענת חש"ו. ג"ק צ'. (תתמח) מהו אין אדם מוריש שבועה לבניו. ג"ה נ"ג. הוריות. (תתמט) ראיתי שכתב ר"ה גאון אנו אומרים כי מדרש רבי בענין תורה אחת לא יתכן שהרי חלק הכתוב בין מרובין ליחידין גם בקרבן ע"ו שהרי יחידין מביאין שעירה וצבור שהן ב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת וכיון שהיה הכתוב מחלק לא הוה ס"ד שחייבין אהנו לחלק חלוקה אחרת כרי שיהא

על אסמכתא דלא אסמכתא. (ס) בתשו' זאת התפרשו אלה התיבות במס' ע"ז: אגרתה, אבראתה, אפסנתין, אישתואמו, אכמא טיעא. ביני מטאפי, נרדא, געוא, תדרדורין, חיפושתא, מליא, כלכית, לומא, לכור, כור וראקאנה, מויבארג, מטיליא, משקרי, נירא בחקא, כלי נתר, סימטא, סיכא לאתונא, עינבתא, פידענא, פתיאתה, פרא ופלאמורא, פיקא, פלמר, מאני דפקוסנא, ציפרתא, קיאסתה, קנישקין, רפוח. (סג) מלשון התשובה ומדרך הפירוש להביא הסוג' ריש

צריך לאשמעויען תורה אחת. פ"י ר"ח. הולין. (חתנ) לא ימכור אדם לחברו סנדל של מתה. ג"ה ב'. כל"ים. (תתנא) פשוטי כלי עין טהורים. ג"ה שכ"ח. (תתנב) ה"ו אומר מטמאין לא טימאני ואתה טימאתני. גמ"ט רל"ה.

פירושי מלות בתלמוד: בנ"ק. (תתננ) מעשה הדרין. [ק"י]. בנ"ה. (תתנד) אנקלומוס [קצ]. אנדיפא [רכה], אכסלגוס [רסב], אנוסטאין [רצו], גיל מוהרג [רצט], גונאיי [שצט], גרנילא [תטו], הונגותא [קצנ] הניון [שב] הדרוקן [תא]. וורד [רנג]. זוקפא דירא [שט]. חיבוצא [רסו], הורגא דיומא [רפח], חד סרי ולא ננב [רצה], הושלא [רצו], מרקסימה [כד], טופלין בהמה [רסא], טפח [רכב], מרקסין [רפז], טולא דכפותא [שד] מרקסימון [תב], כדובר [תי], כסלי, כנני ליא, כלפי לאי, כישות [תיב—תטו], מטרקא [של] מהויניתא [רכב], מחטא דתלמייתא [תח], נונמי גייעא [קצה], נהרנק [רפ], נקרנין [שח], נפח בכסיה [שט], נצולה שיש בה דני [שצח] סנטר [קצ], סיסני בראתה [רפו], סאבי דבהאתי [שח], סודני [חד], סיטמא דברולא [תז], סוד של קורות [תיה], עב זקן סכים [שט], פקיע [של] פיטמא [רעא], פילוסין [רצא], פיטורי [רצד], פרט פירטאתא [שע], צבייתא [קצ], צבוע [של], קרטיניא [רסט], קתא דבורטיא [רצו], קואקי ודמיני [רצה], קיהא [שה], ג' קולן הולך [רפט], רדיא [רפט], רישנא ופרשדנא [ש], ורישאנא [שו], שואר בר שיוורא [שנ], שינאנא [תח], שיתין אופי [תיא], תמרתא דהיננייתא [קצנ], תלשמי [שו]. בערוך. (תתנה) אבן מסמא, אברונג, אנבא, אספרגוס אפתק, ארא, ארגו, ארעי, דשנא, הויקין, זיידן, חדא היא לך חיורא, חזוקת נפש, לא חילק ולא בילק, בחורשא קא אכיל, כסן, כעני פת, תלשוש בצונן, אמנושא, מתכלא, נקמו, ספרני, קפא, קיבה והרסתת ויותרת הככר, שרקי, תיוס, תתרע).

פרק תשעה ועשרים.

תשובות הגאונים [סתס].

מלבד אלה התשובות אשר נודע מפי איזה גאון יצאו או אשר יש בהן אות כי שם אחד המיוחד מן היושבים בראש הישיבה נקרא עליהן עוד הגיעו עדינו מענות רבות על שם גאון סתס ומאסף התשובות ההן לא נקב את שם הגאון אשר לו המענה הזאת, מן השאלות האלה באו הרבה אל תוך אסיפות התשו' ויותר מהנה הוזכרו בספרי דורות הבאים אחרי הגאון. על דבר הראשונות אשר מצאו קנן בקבוצים נאמר כי המאספים לא מצאו בראש התשובה זכר לשם הכותב

פיראק להוכיח אולי יש לשפוט שהתשובה מרי' שרירי. (ע) עוד הובאו פירושי תיבות מרי' האי ברש"י: אגחותא, נסרים לווחין שמנסרים הנגרים ומשפין (נדה ד'). — באשכול: אסתוריא עצם שמתוח בין השוק ובין הרגל מלפנים ויורד מן השוק בשיפוע, מוזהה. — שקפי עץ לוח שבו נקב שמכניסין בו ציר הדלת. — ברו"ץ: גוסתה, כלי שנוטלין בו צפרניים (חיה"מ) — חצרא ויותרת הכבד ועיקרו מלי ארמי דומה לאצבע קטנה. ויה"כ. — מלקט מספרים ותערי, תערי של תורה המספרים בלי חכמים (אבל). — בטור: גולל שסותמין על הקבר למעלה. י"ד שע"ת. — בכר"פ: חרס הרג, פ"י. — בא"ז: חרדלית שבאין מדליו של הר. ה"א של"ז.

כי מעולם שמרו התשובות אשר נחתמו בטבעת ראשי ישיבות בכל יכוותם על לב אף כי לא נזכר שם הגאון. והנה על איזה מן התשובות האלה יש לשפוט מסגנון הלשון ומתהלכות הדברים שהן מדור אחד מיוחד מדורות אשר חיו בהן גאוני סורא ופומברתא. אכן אחרי אשר באו בתוך איזה מן הגאונות תשובות אשר כתבו החכמים אשר בדור אחר הגאונים כמו ר' יצחק ו' גיאת והר"ף אין לומר על כל המענות סתמיות שממקור ארץ (בבל יצאו). וענין זה שכללו תשובות גדולי ספרד עם תש"ו גאוני בבל הוא גם המקור למה שראינו בדרך כמה מפרשים ופוסקים קדמונים לצבור את אשר מצאו מן הראשונים על שם הגאונים. וזה דבר אלה "סתם גאונים": כאשר הוקירו בספרד ובמערב ובכל תפיצות ישראל את כל דבר הבא מבתי דינים הגדולים בשנער שמו מופת לכל דבר אשר הוגד מטעם אלה ראשי עם באמרם "שדרו ממתבתא" וכאשר הורגלו לומר על כל הבא במשנה ובתלמוד "אמרו חכמים" כן היה להם כל מוצא דין משיבות בבל כמאמר אחד מן החכמים בדורות אלה הידוע בזמן ההוא ושמו לזה ציון באמרם "כתבו הגאונים" ואחרי אשר נעשה כן בכמה דורות לא דרשו עוד אחרי שם האומר ותהי להם ההוות מגדולי שנער ומראשוני חכמי ספרד לתורה אחת הנקובה בשם "השיבו הגאונים" (3). והנה לא נתמה על מה שהובאו הרבה הלכות ותשובות בשם "גאונים" סתם, הלא גם בתלמוד נעשה כן שבזמן אחרון כאשר הוקבעו השיטות בהרבה מן המאמרים לא ידעו עוד אי זה חכם דבר כן ופסק זה הדין, וכך היה גם אחרי כן בתום זמן גאוני בבל, אוספי אסיפות או כותבי הלכות עשו כן במצאם מגלה ישנה או מכתב אשר שלחו מן המתבתא, והלא ראינו שגם ר' האי בכבל הביא תשובות ופירושי הגאונים אשר לפניו ושםם פלאי (1). — והנה בתוך אלה התשובות סתמיות נמצאו ישנות והן לרור ראשון ונזכרו בשם "תשובה ישנה" (ר"מ) ויש אשר תוארן בתואר תשובות אחרוני הגאונים, ויש עוד אשר ספק בהן אם מגאון או מהחכם א' בספרד נאמרוד). באמת ראינו כאלה המענות גם דברים אשר ענין הדומה להן כבר בא במקום אחר על שם גאון פרטי, ודעתנו בזה כי כאשר מצינו גם בתש"ו הנזכרות על שם גאון וגאון שנשאלו כמה גאונים על ענין אחד ובכמה דברים נפלו

(1) רוב תש"ו הנזכרות אחרי תשובה אחת אשר שם גאון אחד כתוב לפניו בש"ץ הן מגאון זה אבל לא כולן וכן יש שם שערים אשר בראשיהם כמה תש"ו בלי שם גאון כמו השער הדי' מחלק הדי' ולאות כי ברוב הימים נאכדו השמות כי בפתח כמה שערים לפנינו בש"ץ אין זכר לשמות ובכ"ו נמצאו שמונת ע"ו שם ר' ב' ר' צמח. די' ג' ר' האי. — בח"ג ובש"ת ספק גדול בהרבה מן התש"ו וכן בח"ה ובגמ"מ. (3) ע"י בתקדמת הר"ם למשנה תורה שלו "כל החכמים שעמדו אחר חיבור הגמ' ובנו בו ויצא להם שם בחכמתם הם הנקראים גאונים." (ג) מלשון שבו נפתח דבר גאון אצל חכמי ספרד אין לשפוט בבירור על שם הגאון הפרטי. כן ראינו בר"ף כתובות פ"ה בענין מורדת "וחיזינא לגאון" ור' האי אינו הכותב כ"א ר"ש ועיון יד מלאכי כללי הר"ף סי' י"ד. — ר"ב בענין הביא דבר הגאונים סתם בכמה לשונות "הגאונים כתבו" (אן) פ"י בתשובות (אסטימיס) ואמר הגאון (אספרגוס) פ"י גאון (בם) כך היה שונה הגאון (גר) פ"י שפירש גאון א' (דרסה) שאלה לפני הגאונים (חלן) פ"י הראשונים (חלפי) כן פ"י רוב הגאונים (כהה) והגאונים פ"י (נגד) והגאון פ"י (סכל). — בפ"י הר"ף מצינו הלשונות: חיזינא לגאון, פ"י גאון (ברכות פ"ה) ואמרי רבוותא. וקאמרי רבנן (פ"ז) וחזינן למקצת רבוותא (שבת פ"ב) וגאון קאמר (פ"ט) אית מאן דאמר (פכ"ב) אשכחן לרבוותא (ביצה פ"ה) ובב' ישיבות שאלו מוקמיה ר' מתיבתא (ר"ה פ"ג) וקא פריש גאון (מגלה פ"ג) הא מילתי' פ"י בה רבוות' (גיטין א') חיזינא תש"ו משימה דגאון (שבועות פ"ז). — הרמב"ם במשנה תורה הזכיר "הגאונים." וע"י לעיל בפרק י"ג. (ד) בתוך אלה האסיפות ג"מ וג"ז נמצאו למרבה תשובות והלכות חכמים אחרונים הר"ף והרמב"ם וכמותם לכן שמונו התשובות מאסיפות האלה אשר לא באו עורן בקבוצה אחרת, יען שהן מסופקות בעינינו אם מגאוני בכל הן, בפרק זה בתוך התערות. — לתשובות האלה אשר באו בשם "הלכות קצובות דר' יהודאי" בהודעת הח'

החכמים ההם בדינם למפלגות ברור דור, כן גם התשובות האלה. אחרי אשר נשאל נאון אחד והשיב תשובה לשואליו באה שאלה ממקום אחר אליו או ליושב על כסאו אחריו בענין הזה, וכן מצינו בספרי ההלכות שתי תשובות דומות בענין האחת נקראת ע"ש נאון והאחת סתמית (קכה. הערה), וכבר ידענו שבהלכות חכמי ספרד היו ג"כ כתובות תשובות המרכרות מאותו ענין על גליון הספר (שצד). והי כאשר רצינו לערוך את כל דברי הגאונים אשר ראתם עינינו הכהה שמנו להן מקום בפרק הזה:

תפלה וק"ש. (א) אסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה כשיושב בטל אבל אם עוסק בק"ש וכיוצא בו שפיר דמי. תו' ברכות ל"א: (ב) ראיתי בתשו' הגאון הא דריב"ל אפילו מהיצה של ברזל אינה מפסקת. היינו ש"ץ ומ' עמו בביהכ"ג שאותם שחויץ לביהכ"ג יוצאים בתפלת ש"ץ אבל להשלים אותן שבהויץ אינן מצטרפין. א"ו ה"א ק"ש ה'. (ג) תיקון הגאון יש נותנין לומר ויברך דוד כאשר הוא בס' עזרי ושירת הים והטעם לפי שכל אותן ט"ו לשונות של שבה הסדורים. ט' א"ה ג"א. (ד) העומד בתפלה אין לו לשחוק כששומע קרושה. דכיון דשומע כעונה הוי ליה הפסק. ט' א"ה ק"ד. (ה) מהלך צריך לעמוד בק"ש עד לבכך. אש'. (ו) הקורא ק"ש אף בלא ברכותיה יצא מדקתני היה קורא בתורה אם כיוןס). אש'. (ז) המשמיע קולו בתפלתו. בצבור לא. וחזן צריך להתפלל בתחלה בלחש. ש"ת של"ד. (ח) ש"ץ מוציא רבים י"ח אע"פ שעדיין לא התפלל בדעיבר אבל לכתחילה לא. שם שמי'. (ט) ש"ץ המתפלל אסור לעבור לפניו אפילו שאינו מתפלל עמידה. שם שמי'. (י) יש מקומות שאומרים והוא רחום במעלי שבת וי"ט הכי הוא בבי' ישיבות שאסור הוא בשבת. א"צ לשנות קודם הברלה. וכן הוא הדין בכל תקופה שא"צ (לשתות). ש"ת פ'. (יא) ב"ט אין אומרים ושומר צאתנו ובואנו. שם שמי". (יב) כהן שלא התפלל מותר לעלות לרוכן. . אם כסייעו ש"ץ. פותחין אצבעותיהם ס"י לפסוקים. עי' חלוץ. (יג) שאילו קמיה מתיבתא הבאים לבית הכנסת לאחר שאמר ש"ץ ברכו מהו שיאמרו ברכו כך ראינו אותם הבאים בערבית בין הפרקים אם רוצה אומר ברכו ובשחרית אסור. ס"ע. (יד) הורו קצת הגאונים שאסור להתפלל תפלת גדבה בשבת וי"ט לפי שאין קרבין גדבה. רמב"ם תפלה פ"א. (טו) אר"פ הילכך נמרינהו לתרויהו הגאון פי' דארוב ההודאות ואל ההודאות קאי כמו שאנו אומרים תרויהו בחתימת ישתבה. רשב"א הי' ברכי נ"ה. (טז) פליגי ורבה א' המלך הקדוש המלך המשפט דוקא. רמב"ן מלה' ברכות א'. (יז) מי ששכח יעלה ויבא אומר ברוך אשר נתן. שם ו'. (יח) מאן דאעיל לבי כנישת' ומשכח

לבית מדרשנו שמנו זכר בהערות בשם "הודעה". (ס) בש"ת רמ"ג, "מי ניסן ותשרי אין נופלים על פניהם וכן המנהג בבי' ישיבות וכן בבית התן והובא בס' אור"ח תכ"ט בשם מצאתי כתוב ועי' תשו' ר' האי קרובה לעיקר דין זה. ועי' ש"ת של"ד "נפילת אפים על צד שמאל ופניו מוטל לשמאלו ע"ג קרקע". . ואולי עיקר התשו' מתשו' ר"ה ומעורבים בה בש"ת דברי קבלה שהוסיפו המאספים ועי' בס' א"ה קל"א בשם ר' נטרונאי בנפילת אפים. (ז) התשו' נראה מאוספת ונראה שיש בה דברים מתשו' ר' נטרונאי ור' ש"ש. (ז) בא"ה אית' "מענה והתפלל של חול בשבת צריך לחזור ולהתפלל כל התפלות של שבת. ועי' ש"ת שמי"ג וש"ת דאיבי בנייכו דקראן ק"ש בקול רם כקריאת התורה. הכי איתחזאי לנו דהא בפירושא איתמר ו' הדברות היו אומרים בכל יום. . אבל מעליא איהו בלחש דלא יתאבד מברך נש תיבא חרא וכולהו תיבין בחושבנא. ונראה שהתשו' מאחרון ולשונה כלשון הזהר וכבר העיר הר"ר ליפמן צונץ על התשו' האלה שבסוף ש"ת.

מפתח לתשובות הגאונים

צבורא קיימין איהו נמי ליקום אי יתבין אינהו ליתבי. ס"ע. (יש) מי שאומר רצה במנחה אין מנהג רק במנחה בתענית כי סימן זה הושם לכהנים כשאומר רצה עוקרין אבל כשמתחיל ואישי אין עוקרין. ויוה"כ מנחה אף שאין נושאין מנהגנו לומר רצה. אף אתם עשו כמנהגות אלו. אשי. (כ) ר' צמח א' דאין ליתיד לומר קדושת ובא לציון וצריך ו' ושאר גאונים כתבו כיון דאין אומר נעריצך אינו אלא כמספר ואומר. אשי.

ברכות. (כא) אותם וורדים שקורין רוזם מברכין עליהם הנותן ריח טוב בפירות. רא"ש ברכות פ"ו. (כב) שכח והכניס אוכלין בלא ברכה לתוך פיו בלעץ במשקין אינו מברך עליהן כלל דהוה להו נראה ונדרה הואיל ואדחו אדחו. רשב"א ח"י ברכות נ'. (כג) הקנים המתוקין שסוחטין אותן ומבשלין מימיהן עד שיקפה וידמה למלח כל הגאונים אומרים שמברכין עליו בפה"א ומקצת אמרו בפה"ע. רמב"ם ברכות ה'. (כד) תומי וכתתי כשהן חייך שהכל ולאחר בישול בפה"א וכ"כ הגאונים. ט' א"ה ר"ה. (כה) קצת הגאונים כתבו שיש לברך על מים אחרונים על רחיצת ידי. ט' א"ה קפ"א. (כו) הגאון פסקו כר' נחמן דברכת הוימון עד נברך. רשב"א ח"י ברכות מ"ו. (כז) מברך על גט"ו ואח"כ נוטל וכן ראיתי לרבתינו הגאונים שעושיין כן. א"ו א' מ"ג מס' המקצועות. (כח) כתבו כוס של ברכה צריך עשרה דברים ושאר ר' יונהן אין לנו אלא ד' ליתא. טור א"ה קפ"ג. (כט) וגאון אמר שאורו ורוחן מברכין עליו במ"מ. נ"י ברכות פ"ו. (ל) לא מצינו ברכת זמן אלא בדבר שיש בו הנאה כגון לולב וסוכה. א"ה. (לא) שבולת גדר אע"פ שהוא דק מברכין עצי בשמים שפשתן הכתוב קראו בפשתי העץ אע"פ שהוא רך. א"ה. (לב) מי שאכל דבר איסור אין מצטרף לוימון. א"ה. (לג) מי שאינו בקי במטבע הברכה שנתקנה על הדבר יאכלנו בתוך הסעודה דפת פוטרת ואם לאו מוטב שלא יאכלנו. א"ה. (לד) מי שיש לפניו פרוסה של היטין ושלמה של שעורין מברך על הפרוסה של היטין שחשוב עדיף. א"ה. (לה) מותר לענות אמן אחר הרחמן. א"ה. (לו) אדם שהטיל מים והסיח מלמול ונמלך והטיל פעם אחרת צריך ב"פ אשר יצר. א"ה. (לז) נשאלה שאלה אם צריך נטילת ידיים עם ברכת אשר יצר בכל פעם שהוא נפנה והשיב אם ירצה לעסוק בתורה לאלתר או להוציא מפיו דבר קרושה או יברך שנים ואם לא רק אשר יצר. א"ה. (לח) לברך ברכת אירוסין וברכת נישואין על כוס אחר אם אי אפשר ומין מצוי שפיר דמי ואם אי אפשר מברכין לכולן על כוס אי. (לט) מאן דאיבי בהדי זיק' או נטלא או לונגה אישתי מהון מיקרי פגימה לא לענין בורא פרי הגפן קאמרינן אלא לענין קידוש ואבדלה ובהמ"ז אבל לענין בפה"ג אפי' אכסא חדא שחו כמה בני אדם כל א' וא' צריך לברך בפני עצמו. ג"ק ק"ד. (מ) מי שנודמן לו כוס של קידוש ושעה ולא בירך על הגפן ונזכר

(ס) עיין תשו' הרשב"א תשצ"ו ואולי התשו' מר' שרירי. — בג"ז נמצאו אלה התשו': מי שהיה לבוש בגדים דקים ונראה בשרו מהם אסור לקרות ק"ש (מ"ה) לוי היה בינו ובין חזן קטטה ונשבע שלא יעלה לס"ת בצבור לקרות בה עד תמימות שנה מן הרין שיקיים שבועתו ואם הוא לוי יעלה כהן במקומו (פח). — בהודעה ח' לבית מדרשנו. יתפלל שיצ' מתוך הכתב בתעניתו לבד (ט). (ט) עיין בבה"ג י' ור"ע ובה"ג חולקים על זה (כ) עיין ט' א"ה ר"ח (כא) הובא בלשון זה "וב' הרשב"א בשם גאון". (כב) בש"ת שמ"ד אית' ה' ברכות דכלה דאית מרשות' דאמרי' דהא לאלמן ולא למנה לא מברכין ד' ברכות הכי הוא ולא אצטרך אלא בלשון

מפתח לתשובות הגאונים

לאחר ברכת המזון כך אמרו חכמים לא מיפטר יין בכהמ"ז עד דמברך ברכה אחרונה על הגפן(כ). ה"ג קנ"ג. (מא) טעה ברי"ה בבהמ"ז ואמר ברוך שנתן אי פתח בהטוב ומטיב אינו חוזר. רשב"א ה"י ברכות מ"ט. (מב) נשים חייבות בברכת המזון מן התורה וסמיכתן מהא רב אמר לא ברית ולא תורה לפי שאינן בנשי' ובעבדי' ואם אינן חייבין מאי ראייה. רמב"ן מלחמ' ברכות ג'. (מג) פלפלת' רשיבת' בפ"א ויבשתא ולא כלום. ר"י שם פ"ה. (מד) יום הקזה ויום שנכנס למרחץ כשבת ויו"ט ויין שלפני המזון אם בירך פוטר יין שלאחר המזון. שם. (מה) הוא אומר על המונטר כשהביאו אותו באמצע הסעודה שדרכה להביאה קודם שיברכו הוא שהתחיל במצוה יברך. שם.

תפילין מזוזה וס"ת. (מו) כל ישראל חייבין להניח תפילין הו"ן מי שעושה מלאכתו ערום. ה"פ. (מח) אם יוכל לשמור עצמו מטומאה ירחץ לכלוך אחר תשיש ויניח תפילין(כד). ש"ת קע"ו. (מט) מצאתי בשם גאון דמותר להניח בין יוצר לאהבת עולם ובין אהבת עולם לק"ש. א"ח. (נ) מי שמניח תפילין תמיד א"צ לברקן אפילו ל"ג שנה מפני שאור שולט בו ואינן מתעפשיין. א"ח. (נא) שיעור רצועה בתפלה של יד עד ראשי אצבעות. כהע"ט. קשר של תפילין. (נב) רצועה דרי הונה דאתפכת ליה יתיב מי יום בתענית' בשל יד או ראש הכין נמירני. לאו משום חובא עביד ומיהו מאן דאפיך רצועה המקפת הראש והזרוע פושע הוא מחייב למיתב בתעניתא. אש'. (נג) מקצת הגאונים כתבו דכהן אינו חייב בתפילין של יד(כה). ש"ת י"א. (נד) אותה רצועה קטנה שנותנין על תפי' של יד אין לפוסלה משום תפילין שאין רואין את האויר שהיינו רק משום בית על הבית אבל לא בשביל אותה רצועה ועוד שתפילין שאין רואין וכו' אינו אלא בתפילין של ראש. א"ח נ"ט ח"ד. (נה) ור"ח פ"י ג' למשפחותיכם שיעורויה טפה ואי מכתובה דקה הוה יותר מטפה ואורכו של ס"ת ו' טפחים כלוחות וכן הקיפו וכו' למצוה אבל לא לעכבו'. מ"י קטנות תקנ"ו. (נו) גויל מעור שלם כמו שהוא מעופין לצד שיער. שם תקנ"ט. (נז) ארכו ו' טפחים עביו ב' טפחים. אש'. (נח) הקיפו כארכו לא תמצא אלא בגוילין לא בקלף ולא בודקנז. אש'. (נט) שיעור התפר בראש יריעה וסוף יריעה ואי אפשר לומר באמצע יריעה וכן הלכה(כט). ה"פ. (ס) בית שיש בו פצימין חייב במזוזה אבל בית הכסא וכן בית שאין בו ד' אמות על ד"א פטור. ה"פ. (סא) מזוזה שנמצאת בין הספרים מצוה לקבעה בבית אחר ולא להורידה מקרושתה. אש'. (סב) עשאה כמין נגר פסולה שמנהג לזקופה כמו ס"ת. אש'. (סג) מזוזה דרבים הכל שומרים אותה בכניסתן וביציאתן וא"צ בדיקה אלא פעמים ביובל. אש'. (סד) כשישים התפילין בנובה זרועו יטה אותן כלפי פנים לצד ימין כרי שיכוף זרועו למטה שיהיו תפילין כנגד לבו. רא"ש הלכ' קטנות.

כבוד הד מנייהו אשר ברא וכולל פסוקי דקא בריכי לבועז' ואולי התשו מאחרון. (כג) אולי היא מרי נטרונאי ועל דבר האסיפה שבה התשו עיניו בהצרותנו לפרק ז'. — בג"ז אית': דרך ארץ לסלק שלהנו ולרחוץ ידים ולברך והא דאמר ר' אליעזר כל שאינו משייר פת שלימה על שולחנו אם משייר פת לא יסלק השולחן ואם אין משייר פת יסלק שלחן" (ב"ז). (כד) בא"ח בשם "תשובה לגאון ועיניו בסי' האשכול" ושם הביא "קדש והיה כי יביאך מימין קדש ויתר מימין שמע והיה אם שמעו משמאל שמעו יותר משמאל כ"כ ר' יוסף ט"ע בשם הגאונים והנה ר"ש ור"ה חזרו בן. (כס) הובא גם באשכול. (כו) אולי צ"ל "ואי מכתובה גסה הוה יותר מטפח". (כז) ברא"ש ה' קטנות הביא "רבנן דבי מתיבתין אמרי דכל שלא עבדו לשמה פסולי". (כח) אולי היא

ציצית (סה) בתשוי' לנאון הפוחת לא יפחות מז' כך פירושו כשהיה תכלת מצויה כך היו עושין לאותו שלישי גודל קושר קשר תחתון וגודל ומתחיל בלבן ועושה חוליה ועליה חוליה של תכלת ועליה של לבן. וקושר קשר עליון. אש'. (סו) ענין חוטי' שאנו נוהגין ליקח ממטוה שנמטה לשמו ונתחיל לסבב על הגודל ב"פ ומושבין החוט על הזרת ומסבב ד' פעמים על ד' אצבעות והיה פתוחה ונחתוך אותן למעלה במקום העומד על הגודל ואז יהיו כפולין אין ציצית אלא ענף וצריך לפרודי ומנין הקשירות אין לו מנין ידוע אלא בכדי שישלים מה שיש לו מן החוט הארוך ומ"ש כמלא קשר אנודל טעמו שהוא יתר רחב מקשר גודל. אש'. (סז) וצריך שירחיק מלא קשר אנודל פרק העליון של גודל בתשוי' הגאון קשר הסמוך לצפורן. בהע"ט ציצית. (סה) מי שנפסקה לו ציצית בדרך בשבת ר"ה אסור לסלמלה עד שחצא שבת ואם כרמלית מותר לסלמלה להיותו עליו עד שיבא לביתו ומכ"ש בעיר המעורבת גדול כבוד הבריות. ה"פ. (סט) אם מותר לפסוק אותו החוט שעשה בו הכריכות אחר שעשה הקשרים אין לחוש לזה כי מה שאמרו היינו בדי' חוטי'. ואי לא פסיק להו חד אינון אבל בזה שאין מצוה לפסקו כי פסיק ליה אין כאן תעשה ולא מן העשוי. א"ח. (ע) בענין ציצית דע כי הגאונים סדרום על ה' קשרים וגי' חוליות ושיעור חוליה ד' כריכות. ת"ד ל"ט.

מילה ועבד וגר. (עא) ברכת המילה ביה"כ כך ראינו כל תענית שאין היולדת שותה ממנו אין מברכין בפה"ג. אש'. (עב) כשמברך אבי הבן להכניסו העומדים עונין אמן ואח"כ עונים בשם שהכנסת ומי שמקדים לומר בשם מלמדין אותו. בהע"ט מילה. (עג) ממזר פוטר מן הייבום. חייב על קללתו. מברכין עליו ברכת המילה אבל לבקש רחמים לא (ג). שם. (עד) לית הלכת' כרי יהודי דאמר אנדרוניגוס דוחה שבת (ל). אש'. (עה) גר סרים א"צ להטיף מאונו ויכנס תחת כנפי השכינה כאשר. אש'. (עו) מומר שחזר בו טבילה א"צ כי אם מלקות (ל). ש"י ג' ו' ח'. (עז) ראובן בנפוסה היה לו עבד ובה המלך וצר על אותה נפוסה ולכדה. והעבד של ראובן ברח כך ראינו לא יצא לחירות. לא תסניר. . . האי בעבד שברח מח"ל לא"י. ש"י ג' ו' כ"ג. (עח) עבד ישראל שלא רצה לימול או שלקחו רבו על תנאי מותר לקיימו עד י"ב חודש וחזור ומכרו לגוים אבל אסור לקיימו אחר י"ב חדש. שם א'. (עט) ליחד אצלו רבו בהמה והוא בספר בין הגוים אם יודע רבו בוודאי שעושה בהן מלאכה בשבת אל ייחד אצלו ואם לחוש אין הושישין. שם ב'. (פ) עבד שמלו רבו והטיף דם ברית וחזר לגנותו ומכרו וחזר ישראל ולקחו. כך ראינו. . . דומה לישראל משומד שחזר אינו צריך טבילה וכ"ש מילה. ועבד של ישראל שמלו רבו והטבילו לשום עבדות מותר ליחד לו בשר בלא סימן. . . ועבד שנמצא אוכל טרפות. . . או מחלל שבתות יסרהו פעם א' ובי' ואם אינו חוזר מותר למכרו לגוים. שם ג'. (פא) עבד ישראל שברח ואכל גיעולי גוים. . . וחזר בו. . . עכשיו שחזר בו חזר למצותו כשאר עבדים. שם ט'. (פב) בר ישראל שנחפס לשום זנות מה דין יש

מרי נטרונאי. — בבבב"ט אית' תגר שיש בידו פרקים ועוסק בהן כל ימיו מהו שיניח תפילין. . . כל ישראל חייבין. וצ"ל "תגר שיש בידו". (ג) באשכול איתא "ישראל שנשתמד ויש לו אישה ישראלית וגודל ממנה בן מותר למחלו בשבת שתולעת יעקב הוא ואפשר שילך אחרת". (ד) ע' מו"ד רס"ח (ג) אולי מרי נטרונאי. (ה) איתא בבב"ג. (ו) אולי מרי האי. — בג"ן

עליו. מוציאין אותה ממנו ומוכרין אותה ומפורין דמיה לעניי ישראל ומלקין אותו ומגלחין שערו ומגדלן אותו ל' יום. שם י"ג. (פג) מי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי לא ישתעבדו בה כופין את היורשים וכותבין לה גט שחרור. שם כ"ה. (פד) אין קידושין ואין נישואין תופסין לא בשפחה ולא בגויה הלכך הבא על שפחה והוליד ממנה בן אותו הבן עבד הוא. שם מ"ב. (פה) עבדים דישאל אסיר להו למיקבר מיתא בייט ראשון יתעסקו בו עממין שהם גוים ממש. ש"ת ע"בגג). (פו) עבד שנשבה ופדאו לשום עבד ישתעבד לשום בן הורין לא ישתעבד והלכי רבי'נד). ר"ף גיטין פ"ד. (פז) מטיף דם ברית אינו מברך אע"פ שעיקר מילה דאוריית' ר"ן שבת פ"ב. (פח) מרחיצין קמץ בין לפני מילה בין לאחר מילה. שם פ"ט. (פט) גר שנמתהל בארמיות' מטיפין דם ברית. בעה"מ שם פ"ט. קידוש והבדלה. (צ) היכי דקבע אינש סעודי מקמי ט' שעות במעלי שבת' וקדש ליה יומא ועדיין יתיב בסעודה פורס מפה ומקדש ואע"ג דלא ברך המזון ולאחר דמקדש עביד המוציא וגמר סעודה ומברך בהמ"זלס). ש"ת נ"ג. (צא) מאן דיתיב אפני' דשבתא וקא שתי חמרא וידע דלאורת' לית ליה חמרא להבדלה מבדיל כד בעי למיקם מסעודתיה ואע"ג דאסיר ליה למיעבד עבידתא עד לילא וכד אתי לאורתא כד חזי נורא מברך על מאורי האש להוד. ש"ת נ"ד. (צב) אם לא נזדמן לו לאכול או שאינו יכול לאכול בלילה לא יקדש עד למחר במקום סעודה. ש"ת ק"ה. (צג) אע"פ שאין שם סעודה ראוי ולומר ויכלו מפני ב' המלאכים. ש"ת ק"ו. (צד) מתבעי אינש למיקם בני כנישתא עד דמקדש שליח דצבורא ועד דאמר מקדש השבת לא ליתובגן). ש"ת ק"א. (צה) מי שמברך ביום בפנה"ג ומקדש השבת דרך שטות ובורות'ז). ש"ת קט"ו. (צו) אין מקדשין בסעודה שלישיית. מר' ערבי פסחים. (צו) מי שלא הבדיל אינו יכול להבדיל אלא יום ראשון בלבד. טא"ה רצ"ט. (צח) והיכי דהוי גר בבית ומקום סעודה במקום שהוא משתמש לאורה מקדש שם ואם לאו אע"פ שאורה נראה אין שם סעודה ואין שם קידוש. העת' כ"י.

שבת. (צט) ? כך הראונו מן השמים שמי שרוצה לרקדק. אין לו למסור בהמתו לרועה גוי מפני שעושה בה מלאכה בשבתות ובי"ט ומפני שחשודין על הרביעה ועובר על לפני עור אבל להורות לרבים לאסור ואין רוב הצבור יכולין לנהוג בו איסור שכתבת בכתבך הנח להם לישראל שיהיו שונגין'ג). ג"ק צ"ב. (ק) לחצר מותר לצאת בטבעת בין אשה כשאין חותם בין איש כשיש חותם'ט). ג"ל ע"א. (קא) נתינת היטין ברהיים אסור בע"ש. רב"ה לית להו שביתא כלים הא ר' יוסף

אית' מהו שיאמר ישראל לגוי שיש לו עבדים סרסם ואני אקנה אותן ממך ואין בכך כלום כיון שהם ביד גוי וברשותו. אם הביא עבדים קטנים או גדולים מותר למכרן כשהם ערלים" (ע"ה). אולם הר"מ י"ן באיסורי ביאה י"ג כתב שאין להערים. וכן יש לתקן לעיל בפ"ט בהערתנו לסי' זה). — מזהל ששכח את האוימל מע"ש בני אדם עומדין בשבת באשורה מן ביתו לאבי התניוק ומושיטין זה לזה וכן עושין במפתח לביה"כ ולס"ת וכן בכל דבר שצריכין לו (פד). לה) אולי זאת התשו' ושתים הבאות אחריה הן מר' האי. לו) במנהיג בשם יסוד העמרמי ולפנינו נוספות. לו) אולי מר' האברצלוני ועיין באיי הים. לה) ספק בידונו אם התשו' לאחד מגאוני בכל כי לגוי מפני שנקרא ע"ש ישראל וגוי שבא בע"ש ואמר השאילני כלים אם יכול לפוטרו יפטרנו ואם לאו ישאלנו לו מבעוד יום והיא כתובה אחר תשו' ר' יוסף. ובדבר פורני ע"י בגמור' נ"ו שאמר ר' האי ובג"ל ס"ד ובסוף כלבו הובא בשמו להתיר ואולי אחת מן התשו' לר' האי בן גחשון ועי' א"ח ח"ב א'. לו) ע"ש שם סי' ע"י שהיא מגאון אחר. ובח"פ הפסקים בקיצור ולפניהם

אמר משום שביתת כלים אבל רבה מפני שמשמעות קול. א"ז ח"ב ב'. (קב) כך ראינו שכך היו רנילין להניח שיתוף מבוי בחבית. . . . וזמר ר' יהודאי כתב בה' פסוקות דיליה וצריך לזכותן ע"י אחר(ג). ג"ל ע"ד. (קג) מותר להאכיל תולעת המשי בשבת. ש"ת ר"ל. (קד) המכשל להולה בשבת שאמרו רופאים צריך דבר זה ועל פי רופאים הוא שמותר לחלל ועד שיגיע לאותו שיעור שאמרו חז"ל חלל עליו שבת אחת כרי וכר. ה"פ. (קה) יכול אדם להוציא מטפחת בשבת לר"ה לקנה בה פיו כך ראינו אם יכול לעשות אותה דרך מלבוש לכרוך אותה על צוארו או על ידו מותר. ה"פ. (קו) הצרות הסמוכות ורה"י עוברות ביניהן מהו שיערבו לחי או קורה מכאן ומכאן הכי איתחזי' לנא מילת' דר"ה לא מיערב'. ש"ת ר"ז. (קי) מי שנוהג להניח ערוב לקהל אסור להתחלף עד יום מותו. א"ח. (קיב) ראיתי לרבוותא שפי' הא דמצלי רב של שבת בע"ש והא דאמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס פי' באותה שעה שמתפלל באותה שעה מקדש. כולם היו מתפללים בכל יום ערבית בעוד היום גדול ולא הזכירו של שבת ושל מוצאי שבת תפלה בלבד היו מתפללין אבל ק"ש היו קורין עד צאת הכוכבים(ח). א"ז ק"ש א'. (קט) שמן זית לנבל בתשוי הגאון שמעשנין כלי זכוכית בעשן שמן זית עד שמשחיר וגורר השחרורית ונותן בו שמן קימעה ומנבל בו ומייבשו בחמה וממחה אותו לתוך הדיו. רש"י שבת כ"ג. (ק) רצועות ל"ש מאהדורי אודרי' בעתיקי שהיה כבר שם מותר בשבת להחזירה ובלבד שאין לחוש שמא יתקע. הגה' מרי' שבת תנ"ז. (קיג) אפי' איכ' חונא ואור לו או סיהרי' מברכין עליו למ"ש. א"ח. (קיב) לית הלכת' כריי' ואסור לחלל שבת למול אנדרונוס. רי"ף שבת פ"ט. (קיג) היכי דקא יתיב בחצר וקא הוי פורתא דנהורא דשרנא דאיכ' בבית' ואשתמושי לא משתמש לה. מצוה מן המובחר למיתב לנהורא דשרנא. ואי לא אפשר כגון דאתי הבלא ליחב בהאי דוכתא ומקדשי(ג). רי"ף קידוש. (קיד) זה שעשה באיזמל ע"פ ר"ש דאמר אי נגות וא' קרפיות רשות אי' הן אין הלכה כמותו. בהע"ט מילה. (קטז) ובתשוי לגאון הכי מעשה חול להעלות מטומאה לטהרה והכי אמירה לנכרי הוא ונכרי קעביד מעשה. שם. (קטז) בתשוי' לגאון ההוא ינוקא דאישתפך חמימי כשהיו לו חמין מי מטמינים או לא הכי מעשה חול הוא והכי אמירה לנכרי הוא הלכך מפני קיום מצוה שהיא דוחה שבת התירו מפני הסכנה. שם. (קיז) בין יחיד וציבור צריכין לומר ויכלו ומנן אבות. הגה' מרי' שבת תר"ו. (קיח) וכתב גאון הכי אלו כולן ששנינו במשנתנו כגון שריית דיו ונתנית אונין של פשתן וכיוצא בהן הלכתא כב"ה דמתירין עם השמש. הע' כ"י. (קיט) מותר לכרוך שעות ע"ג פתילה של פשתן להדליק בה בשבת או לא כך ראינו שאסור לעשות כן. הע' כ"י. (קכ) מאי אבות מלאכות דמרינן ממעשה משכן. תשיר ח"ב דף י"ג. (קכא) וחצר שנפרצה לרה"ר לא מיבעי' מתוכה לרה"י ומרה"י לתוכה דפטור אלא אפי' מרה"ר לתוכה

ר' עמרם ור' האי'. ועי' פכ"ז הערה ל"א. (ט) אולי לר' שרירי. — ובדבר שכתוב בש"ת קמ"ח. וששאלתם מהו יהא חלקי עם אוכלי ג' סעודות בשבת" כבר אמרו באוי חים שאולי עיקרה כור' האי ותהוספה מורי' אברצלונג. ועי' בתשוי' הרי"ף ש"ב. עי' ג"ק ל"ז שמותר לסוך שמן ולצאת לרה"ר שהוא דומה ללבוש שמותר לכתחילה. (ח) איתא גם בעת' כ"י. — עיין בר"ן שבת פ"ד שהביא "שמותר להטמין הצופן כדי שלא יצטנן ביותר" בשם הג'. (ט) התשו'

ומתוכה לרה"ר פטור וכן הלכה. כ"י העי. (קכב) אין מדליקין לא בלכש וכו' כך ראינו שהלכה בחכמים וכ"ש שקרובין דבריהם(ג). שם. (קכג) וכתב נאון הכי הא דפסק ר' יוחנן כר' יהודה והלכה כר' יוסי לענין תרומה לא ידענו אליבא דמאן אי אליבא דרבנן אי אליבא דר' יוסף וכיון דלא איברר לן כמאן מינייהו פסק עבדינן לחומרא(ד). שם. (קכד) ובתשובה לגאון מי שיצא הוי' לתחום בשבת במזיד מלקינן ליה דתני ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה דכתיב אל יצא איש ממקומו ומי שחלל את השבת בזמן הזה במזיד בדין הוא דלא לילקא ליה דכי אמרינן דחייב מלקות בחייבי לאוין אינן בחייבי ברייתות חייבי מיתות כ"ד לא קי'ת אלא בזמן הזה מה אפשר להן לעשות לו אנו מלקין אותו ומכזין אותו כדי שלא יהא הדבר בהיתר ואל ישוב לאולתו. שם. (קכה) וששאלתם נתגלגל הוי' לתחום ר' יהודה ור' מאיר אוי' זה חמר גמל ר' יוסי ור' שמעון אוי' ספק עירוב הוא וכשר. כך ראינו דהלכה כר' יוסי ור' שמואל(ה). שם. (קכו) וכתב הגאון דהאי דר' יונתן בן שאול דניטלה הימנה כדי חלתה דבר זה כגון שעירב בדמאי. וחזר וניטל ממנו כדי חלה וכדי דימוע. שם. (קכז) ובתשוי' לגאון והאי דאמר ר' כהנה רחבה שאחורי בתים ששאלתם היכא דמאי דמוקפת גדר גבוה י' אין משלטין בה אלא בדי' כן ראינו דלא מיתוקמת שמעתא אלא במוקפת אין לה פתחים למקום אחר(ו). שם. (קכח) והלכתא כשמואל דהא קי"ל דיורין הבאין בשבת לא אסרי הוואיל והותרה מקצת הותרה כולה וכתב נאון נמי הכי. שם. (קכט) הצר בכלי צורה כל שהוא חייב משום מכה בפטיש ואע"ג דפליג ר"ש. שם. (קל) מהו שיאמר אדם לעברו לקוט לי תאנים וענבים להביא בערב

קרובה בענינה לסי' צ"ח אכן גם בעת' כ"י הובאה עוד תשוי' אחרת כעין זאת (ג) עוד אית' שם "הא דבעו מניה מרבא שמיניו שמיניו חכמים אין מדליקין בהם שיתן לתוכן שמן כ"ש הלכה כרבא. (נד) בענין משחשקע החמה קדוש יומא. (ס) בענין עירוב אית' עוד בכ"י העת' ובתשוי' לגאון פי' האי מתני' הכי נתמעט האוכל מוסף ומזכה ואינו צריך להודיע נתינתו ע"יתן מוסף ומזכה וצריך להודיע אליב' דמ"ד אין מערבין לאדם אלא מדרעתו קיימה והכי קאמר וכו'" ומאריכות הפירוש יש לשפוט שהתשוי' מרי' האי. — עוד אית' שם קודם שהובאה התשוי' הכתובה בס"י ל"ד בגמ' "ובשאלה לגאון הכי ודשאלתון הא דאמר ר"ל ותלמידו ר"ח איקלעו לחהו פונדק כו' כד מוקלע וישראל לפונדק גוי ומיגר מנייה ביתא בהתיא פונדק לא בעי למיגר רשות' ומאריה או דילמ' י"ל כיון דאגור מנייה בית' ולא אגור רשות' אסור ליה לשלטולי. . . דמוקלעו תלמידים לגבן מארץ אדום ודרו בפונדק דכולהו דיירי דאית ביה ישראל נינתו והוציאו אותן תלמידים קמח מכדייהו מעט מעט לכל בית וכו' ואתם וכו'" ואולי שהר"ח האבדלצוני לגח התשובות שחביא בספרו גם הוא באסיפות שונות. ותשוי' זאת אמת היא עם שלאחרית שאית' בגמ' "הא דשאלה השאלה לפני ב' גאונים. (נו) שם אית' עוד "ובתשוי' דקשי' להו לרבנן הני ב' מתנית' הכי ק"ת ר' יהודי' אומר עד בית סאתים אבל יש שם דיר וכו' והכי קא תני בגנה ובקרפף שהוא מ' אמה. לא קשי' דלא חד גבר' קא תני להו הך מתני' ר' יהודה ב' אילעאי בגנה ובקרפף ר' יהודה בן בבא קא מוארין קא מחמירי קא מחמירי מ'פ'. ותו דאמרין א"ר נחמן אמר שמואל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ששאלתם נפרץ היכי' לרוח אחת או לכל רוח ודקאמרת גדרו ומעמידו על עשר למאי הילכת' למיזו עומד מרובה על הפרוץ כך ראינו שפירצה זו לא לפתח ולא לבית עומד מרובה על הפרוץ אלא כיון שקרפף שלא לשם דירה אסור לשלטל בו מאי תקנתו עוקר מאותו גדר ויתר מ' ויתר לשם דירה. ואולי מן התשוי' הארוכה בכ"י יצא הקיצור בגמ' "מ' סוף סי' כ"ה. — עוד אית' בכ"י העי' "וש' גן או קרפף של יחיד ועומד אחורי בתים ומוקף מדי' ורוחתי' והוא מבית סאתים עד בית י' כורין. ובתים. וכן רשות א' ופתח אחד כולן מותר להוציא מבתיים לקרפף לשלטל או לא כך ראינו שכן מיהא כבר פסיקא מילת' נודע תוכו ה"ה בגנה. אבל קרפף דנייה כר' כהנא" — בג"מ אית' "ישראל שיש לו הצר למזכרת אסור לפרסמה בשבת בביהכ"ג שפלוני מבקש למכור חצרו ל"ש של הדיוט ול"ש של הקדש ושל יתומים ולא שרו רבנן אלא שידוך של תינוקות ועל התינוק ללמדו ספר ואומנות (קמה). — בג"מ נמצא "מי שהיה שרוי בין הגוים בשבת ולא היה לו מה יאכל ונכנס לבתיים של גוים ומצאם אוכלים לחם ורחב שחלבו אותו היום ודרכו לאכול עמם בחול ואכל בשבת ואמר לעצמם עשו ככ"ל לא יפה עשה ופושע הוא בדבר זה שאינו דומה נר וככש לדבר זה

כך ראינו שאסור. שעבדו חייב לשמור שבת כמותו. העי כ"י. (קלא) כתב נאון בנוסחה עתיקת קרי בסדרא דנביא [במנחה] מאי דניחו להו וכד מסיימין קאים שליח דציבורא ואמר פסוקי דסוף סדרא וענו בתריה והדר ואתה קדוש. העי כ"י.

פסח. (קלב) וששאלתם מ"ש ערב פסח משאר י"ט העושה מלאכה כדי שלא יסיח דעתו למלאכתו. ש"ת רע"ה. (קלג) בצק החרש פי בצק שלא החמיץ כל צרכו. וכי בעינן שיעור מיל לבצק החרש אבל לגבל שנבל העיסה תחלה עד מתי נקראת חמץ וחייב עליה כרת כדי שיהלך ד' מילין משעת גבילהנת). ש"ת צ"ד. (קלד) מיבעי לי לאינש לאיודהורי בפסח ולא ללוש אלא במים שלנו לא קמשני בין יומא קמא לשאר יומיונט). ש"ת צ"ח. (קלה) מה לאפות פת בפורני. פורני שלכם אין אנו יודעין כיצד אופין בהם ואתם יודעין מה ששנו חכמים נ"י נשים. שם רפ"א. (קלו) עכבר נכנס כל הני בעי דלא איפרשו להומרא. א"ח. (קלז) חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר באכילה. טאו"ח תמ"ח. (קלח) מותר לישא אשה במועד של פסח כך אנו לומדים מרבתינו שאין נושאין נשים בכל המועדים. ולא חלקו בין פסח לחג סוכות. ש"ת רי"ח. (קלט) ולענין בורמי עתיקתא דובנו להו מגוים משמא דרבנן קדמאי אמרי דכבלי חרס דמיין שדי ליה בקידרי לתנורא ככבשונות. ש"ת רפ"ב. (קמ) מזכירין עומר בספירה אחר הברכה שיותר נראה שסופר ימי העומר. א"ח. (קמא) גאון אמר אם הביאו לפניו פתיתין ושלמים בפסח אע"פ שאין הדר כיון שנקראין לחם עוני מניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע אבל אם הביא שלמים א"צ פרוסה, בעה"ט. (קמב) יש מן הגאונים שכתבו שכיון שקבל הנפקד עליו אחריות אין המפקד עובר על ב"ינא). טאו"ח ת"ס. (קמג) צריך לברך על טיבול ראשון על נטילת ידים. שם תע"ג. (קמד) הגאונים פסקו דרבנן אף מסור וזורה לרוח. בעה"מ פ"ק פסחים. (קמה) חלה אף אם אין בהן קטן יכול לקרא שם ולאפותה הואיל ומקלעי והלכתא כרבה. מ"י פסחים פ"ג. ר"ה וי"ה"כ. (קמז) צריך לומר ברי"ה וחתן לנו. באהבה את יום הזכרון. פ' קס"ו. (קמו) ענין תקיעת שופר. סך כל התקיעות. ש"ת שני"ב. (קמז) עיוה"כ אחר שסיים ש"ן תפלת ערבית. אומר שהחיינו ואין מביא עמו כוס וכד מהיל ביוה"כ מברך עליו כסא. ולאורתא שה"י אימיה דינוקא. ח"ג קנ"ה. (קמח) ענין תקופות וענין מיני מתיקה שאוכלין ברי"ה. ח"ג קס"ו. (קמט) אין לומר זמן ביום ב' לא בקידוש ולא בשופר. רא"ש סוף ר"ה. (קן) לא אמרו אלא שאין פותחין אבל מוסיפין בפסוקי ר"ה. טאו"ח תקצ"א. (קנא) כתוב בתשו' שגר לא' נר למאה. חייב להזהירו ואל ישנה באולתו (צג). (מ) הדברים נאמרים ברמב"ן מלחמת פסחים רפ"ד ואולי התשו' ממנו. (מא) נראה שהתשו' מר' האי שמה שכתוב בסוף התשו' 'לתפלה ד' מילין' וכי הובא ברשב"א חי' לברכות בשם ר' האי. (מב) לדעת בעל אוי הים היא לר' האי. — והנה בש"ת ק"ב כתוב 'מותר לשתות בין אלו ד' כוסות. אבל כיון שברך אסור לשתות והיא הוכפלה בס' רפ"ו ושם יש הוספה 'לברך על כוס ה' וזה כשמת ר"ס ואולי התשו' ממנו. (ג) בש"ת רע"ה אית' 'אין מקדשין ואין כונסין בין פסח לעצרת הו' יודעין שלא מצאנו איסור אלא משום מנהג'. ועיין בפרדס. (כז) ע' שם בב"י. — בג"ו אית' 'כתובה בחוה"מ גזירת' דרבנן ואסור לכתוב במועד ואם עברו ועשו מה שעשו עשו אלא שצרכין הקהל לשמותו (צד). (נ) בראש הס' תשו' בענין תפלה מר' שרירי. — ברמב"ן מלחמת ר"ה פ"ג הובא בשם הגאונים דאפי' כשבת מותר להתעסק בתקיעת שופר. ובר"ן שם הובא בשם דצריך להאריך בתקיעות דתשר"ת כיון דתרועה הן. (נז) ע' בר"ן פ"ג דר"ה שהובא ג"כ שאין מזכירין

שגר לא' נר למאה. חייב להזהירו ואל ישנה באולתו (צג). (מ) הדברים נאמרים ברמב"ן מלחמת פסחים רפ"ד ואולי התשו' ממנו. (מא) נראה שהתשו' מר' האי שמה שכתוב בסוף התשו' 'לתפלה ד' מילין' וכי הובא ברשב"א חי' לברכות בשם ר' האי. (מב) לדעת בעל אוי הים היא לר' האי. — והנה בש"ת ק"ב כתוב 'מותר לשתות בין אלו ד' כוסות. אבל כיון שברך אסור לשתות והיא הוכפלה בס' רפ"ו ושם יש הוספה 'לברך על כוס ה' וזה כשמת ר"ס ואולי התשו' ממנו. (ג) בש"ת רע"ה אית' 'אין מקדשין ואין כונסין בין פסח לעצרת הו' יודעין שלא מצאנו איסור אלא משום מנהג'. ועיין בפרדס. (כז) ע' שם בב"י. — בג"ו אית' 'כתובה בחוה"מ גזירת' דרבנן ואסור לכתוב במועד ואם עברו ועשו מה שעשו עשו אלא שצרכין הקהל לשמותו (צד). (נ) בראש הס' תשו' בענין תפלה מר' שרירי. — ברמב"ן מלחמת ר"ה פ"ג הובא בשם הגאונים דאפי' כשבת מותר להתעסק בתקיעת שופר. ובר"ן שם הובא בשם דצריך להאריך בתקיעות דתשר"ת כיון דתרועה הן. (נז) ע' בר"ן פ"ג דר"ה שהובא ג"כ שאין מזכירין

השופר שהוא של תיש כשר לתקוע אם אין לו של איל אבל אם יש לו תוקע בשל איל. שופר הקנוי מן עכו"ם כשר אנוס וגוול פסול. איז ח"ב רע"ד. (קנב) פ"י אחר לנאון ושש' הא דתני דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה באדם ירא שמים קבוע במצות. ובעתים הוטא מרתו של הקב"ה עמו מעביר ראשון ראשון ובתורת צדיקים הוא ועון עצמו אינו נמחה תלוי עד שימות. אם זכויותו מרובין נד). ר"ף ר"ה פ"א. (קנב) בין של עין בין של קש לאו מעל הוא. רמב"ן מלחמת יוה"כ. (קנב) המפסיק ביוה"כ חוזר ואוכל ולא שקבלוהו עליו אלא אוכל סעוד' המפסקת מבעוד יום דעתו שלא לאכול. ת"ה.

סכה ומועד. (קנה) גאונים האחרונים אמרו שא"צ לקרוא בש"ת עשרה. ואם רצה מוסף ומה שאמרו י' יקראו בתורה גומ' ר"ץ. (קנו) נשלה התיזמת אותה הוצא העליון שבראש הלולב שאין הוצא למעלה ממנו והוא כשני הוצין דבוקין זה בזה ונקראין תיזמת מהו נפרד אחד מחבירו אותה הוצא העליון שדומה לשנים מהו. א"ז ח"ב ש"ו. (קנו) א"צ נענוע שדרין ועלין אלא כשם שאמרו בתנופה מולין ומביא מוריד ומעלה נס). טא"יח תרנ"א. (קנה) רמו להקפת ס"ת לולב והרם אסרו הנבעותים והוא לשון היקף. ש"ת ל"א. (קנט) דיני נשילת לולב נט). ש"ת ל"ב. (קס) הולכת לולב לביהכ"נ. שאם אנו מוליכין אותו כדרכו מחוייב לברך עליו מיד נט). ש"ת ע'. (קסא) פירש עליה סרין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה פירושו. ש"ת שכ"א. (קסב) כמה היא בין סוכה לסוכה ותהא התחתונה פסולה הנאונ' כשמואל עשרה כהכשרה כך פסולה. רמב"ן מלחמת סוכה פ"ק. (קסג) הדלה עליה את הגפן. וסיכך על גבן פסולה ואפי' הסכך הכשר הרבה ואם הבטן עד שנשרו עליהן כשירה. בעה"מ שם. (קסד) כד מיקלע י"ט באפוקי שבתא ולית ליה חמרא. הכין חוינן דהבדלה על הכוס מצוה מן המוכחר. כי ליבא כוס מבדיל על הפת כמוצאי י"ט. ח"ג קנ"ו. (קסה) הא דאמרינן אזורו מוכיח עליו פ"י כשפושט חלוקו ע"ב מתעטף במקטורן שלו ומסלק האזור מן החלוק והוגר בו ומכבס חלוקו בזה מודיע לכל שאין לו אלא חלוק א'. אש'. (קסו) אסור להעמיד החלב ביו"ט. שאסור להלוב ואם הביא גוי דורן שחלבו עכו"ם וישראל רואהו מותר בערב ביו"ט א' בשני יו"ט ש"ג אבל אסור להעמידו ובב' ימים של ר"ה אסור בזה ובוה. א"ז ח"ב שמי"א. (קסז) דין עירובי תבשילין ועירובי תהומין נט). ש"ת קב"ד וקב"ה. (קסה) מאי מוסיפין בשבת ואצ"ל ביו"ט. על אוהל עראי. ש"ת קכ"ט. (קסט) כל הגאונ' פסקו בחזרת תריסין כב"ה לקולא. רמב"ן מלחמת פ"א י"ט.

הנוכה פורים ותענית. (קע) מותר השמן שבלילה א' מדליק בליל ב' וכן בכל לילה ובליל ה' שורפו כולונט). ש"ת צ"ב. (קעא) מי שטעה או נאנס ולא הדליק בעונה ועדיין לא פסקה רגל מן השוק מדליק אותה וכן אם הוצרך לה לאחר שכלתה רגל. מאי תרמודאי. ש"ת רל"ב. (קעב) מנה י"ד

מוסף ר"ה במוסף ר"ה ועי' רמב"ם וה"ה שופר פ"ג ח"ג. נד) בא"ז ח"ב רפ"א הובא בשם תשו שאלות שאין אומרים עבודה ללא במוסף. בשחרית ובמוסף ז' ויעבור כמנחה ז' ובנעילה ג'. — בא"ה הובא בשם הג' ברי"ה ויה"כ אומרים והביאנו" כל העם צריכין לעמוד כשיאמר ש"ץ אבל חטאנו". נס) שיעור החיוב ב"פ בתפלת מוסף של יום ז'. רא"ש סוכה פ"ג בשם הג'. ט) קצת מדיני התשו בשבת ל' בשם גאונים ואיזה מדינים אלו הובאו במנהיג. ואולי אספם חכם ספרדי. ט) התשו מאוספת בזמן אחרון ודינה מובא בשבת ל' בשם ר"ם ור"ע. נט) אית'

מ"ו ולא י"א י"ב ו"ג ואפ"י ששנינו מגלה נקראת האי תקנתא אבל שמה אינה נוהגת אלא בזמנה ה"פ. (קעג) שדרו ממתכתא מ"י ולמטה אין יוכל לקרותה. טא"ו"ה תרפ"ח. (קעד) עיירות המסופקות הולכין אחר רוב עיירות שאין מוקפות הומה מימות יהושעס). ר"ן מגילה פ"א. (קעה) הלכה כר' מתני אמר רב שמדליקין בכל פתילות ושמיים בין בחול בין בשבת משום דאסור להשתמש לאורה. רמב"ן מלחמי שבת ב'. (קעו) מי שרואה שלא יוכל שלא לשחות מים בכל היום בתענית רשות מוטב שישחה בלילה אף שכבר ישן. זקן וחלש וכבר בא לירי חלישות ברובו של יום מאכילין אותו אף ביוה"כ ולא שבקי ליה דימות. כ"ש זה הוא זקן נכבד שאם ימות יהיה הפסד לרבים. ש"ת שכ"ה. (קעז) הגודר לצום ביום פלוני בחודש פלוני והגיע בשבת פטור אותו היום. תשו' הר"ף רצ"ב. (קעה) במתני קתני עברו אלו ולא נענו ב"ד גזרין ג' תעניות אוכלין ושותין מבעוד יום כט"ב ל"ק כי תניא בא"י דצריכה מי נשמים. וכי קאמר שמואל אין תענית צבור כבבל. ה"פ. (קעט) אין אומרים בתענית עננו אלא במנחה ולא בשחרית וערבית 30). ע' קבל. (קפ) צומות האמורין בפסוק צום הרביעי כולן בשלות חוץ מצום החמישי שהוא ת"ב בזמן שיש שלום. אש"י. (קפא) כתוב בדברי הגאונים ב"ז בתמוז קרי ג' גברי מן ויחל עד אני עושה עמך ולא בעי לאפסוקי במעשה עגל כי היכי דמפסקין בשאר תעניות אלא קרי כוליה מעשה עגל ומעשה שבירת הלוחות משום דענינו של יום הוא 30). א"ז ה"ב שצ"ב. (קפב) ולענין תענית שפוסק בו מבע"י חוינן לנאון דקאמר הכי אע"פ שפוסק חוזר ואוכל. ולענין משתו מ"א היכי דאית ליה למיכל אית ליה למשתי. רא"ש תענית פ"א.

שחיטה. (קפג) השוחט בשבת הלכה כר"י כשונג יאכל הוא ואחרים במ"ש כמזיר הוא לא יאכל עולמית 30). אש"י. (קפד) קנה של עוף ביון דדק הוא צריך לרקק בו ולהעמידו על טבעת הגדולה. תרנגול שלא נשחט יפה ומהלך כשהוא חי מביא גף של עוף ומכניס בפיו אם רואה אותו מבריא ויוצא וודאי כבר שחט רוב א' אבל אם אותו גף לא הבריא ויצא אסור לאכול אותו עוף עד י"ב חדש ובתרנגולת אם תלד 30). ה"פ. (קפה) מאן דשחט א"ב ביום א' הראשון מותר משהין אותו עד לערב. בהע"ט שחיטה. (קפו) עגל שנשחט והבן נתערב באחרות מכניסין אותו למקום א' וטורדן וכל דפריש מרובי פריש ושנים הנותרים אסור לשחטן עד למחר. בהע"ט שם. (קפז) בתשו' הגאון לית' לדר"י בוורדין. שם הכשר הבשר. (קפח) מצא ראב"ה בתשו' הגאון דצריך לברך על כל שחיטה ושחיטה שמה ישנה וידבר בנתיים. מר' כסוי הדם. (קפט) שור הבר רוב רבותינו נמנו

בתשו' הר"ף ש"ב—שמו. (נט) מאוספה מחכם אחרון. (ס) בא"ז ה"ב שס"ג אית' ובתשו' פי' כופני שהיו מרבין בסליחות ובתחנונים ביום התענית ואם היו עושין כע"ש היו מרודים ולא היו יכולין לטרוח בצרכי השבת לפיכך מקרימין התענית ליום ה"י ועי' רא"ש פ"ק דמגילה. (סא) בה"פ אית' הלכה: "למאי הולכת' נקראת אגרת וספר שאם תפרה בחושי פשתן פסולת". למפרע כגון שהתחיל בכי מרדכי היהודי ואחריו וכל מעשה תקפו בסיווגין כגון שדלג כל פסוק ופסוק מראשו לסופו כגון מדינה ומאה ועשרים ושבע כוש ועד". (סב) "אמר ר' נסים בר יעקב ראיתי בפירושי הגאונים ובתשובות" ועי' הג"ה מר' שבת תר"ח. — ברמב"ן מלחמת תענית פ"ק הובא "כל הגאונים אמרו שתפלת תענית כלילי שבת ויומו לענין תפלת תענית ככל היום. — באש"י הובא "יחיד שקבל תענית לימי' הכי מחר אהא לפניך בתענית יחיד דאי לא אמר הכי חיישי' דלמא תענית צבור קבל עליה ואסור בנעילת סנדל" ואולי התשו' מר' האי. (סג) שם בא"ז תמו' אית' "אין יחיד אומר סליחות כלל ואינו אומר ויעבור שאין אומרים י"ג מרות ביהודי" ועוד שם "בתשעה באב ערביה ושחרית רחם ובמנחה נחם". (קל) עיין בהע"ט

עליו שמכסין דמו. שם. (קצ) הא דאמרינן שורף טליתו ומכסה אי איכא גברא דחביב עליו טליתו מחיותא תקינו ליה רבנן והיכי ליעבד ממצה דמו בבגדו ומברך וכי מטו לדוכתא דעפרא יחסי ההוא בגדא ומכסי בלא ברכת. שם. (קצא) לשון גאון אחר מה שאומר שמכסין בשלג טעות הוא וכן האומר שמכסין בשחיקת הברזל (ס). א"ז ח"א שצ"ו. (קצב) כוי טעון כסוי מספק. א"ז ח"א שלי"ב. (קצג) וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן ששחטו כהוגן שהיטתן כשרה כשאר בני דיעה שאם שחט ועעיג. והנימי דיעבד (ק). שם שס"ז. (קצד) בס' גאונים הלכה כרבא במומר לאכול נבלות. שם. (קצה) וראיתי כתוב בשם הגאון' דהני סימנין דקא מכשרו במסוכנת דוקא בבהמת ישראל דקב"ה חס על ממונם אבל בבהמת עכו"ם. עד דקיימי בכורעתא ממילא ואולה ד' גרמירי בדקה ומלא קומתה בנסה. שם שפ"א. (קצו) ובתשוי' אחרת לגאון מסוכנת של גוי מותר לישאל לשובטא וליקח (ס). טו"ד י"ז. (קצז) מוסרין להם אע"פ שאין ידוע לתחילה על סמך שיבדקנו אחר כך. רא"ש חולין פ"א.

טריפות. (1 קצו) כיון דהרא סריכי על חברתא הוי מרביצה ומרעכתה ולא איכפת לן בהאי פרכא שעיקרן מפרקן וסריכין באמצעות (ס). ע' אן. (קצח) כל מראה הפוסל בריאה אם נשתנה בנפיה למראה כשר כשרה. בעה"ט שחיטה. (קצט) בתשוי' הגאונים אע"ג דפריקי רבא לתויבתא אפ"ה הלכתא כר"ג דאמר דופן סותמתה כשרה ואעיג דלא סביך וכך נהנו בני ישיבות כר"ג. שם. (ר) אם עולה סרכא מן האונין לקנה הלב טריפה וזה אחד מן המקומות שלא מצינו בדר"ז ל"א אלא בדברי הגאונים. שם אלו טריפות. (רא) בתשוי' הגאון' אם נמצא נקב בקנה אצל האומת מקרבין ומכוונין האונה זו אצל הקנה אם מכוונין יחד יכול להבחין בו כשתלש הריאה לחוץ אצלו בכח וקרעה מן הקנה והיינו משמש הטבח וכשר. ראבי"ה כ"י. (רב) בתשוי' הג' כי טרפא דאסא לחומרי אבל פחות מטרפ' דאסא כשרה. א"ז ח"א ת"א. (רנ) בוורדא ב' עינינתי הגאונים התיירו (ע). בעה"מ חולין פ"ג. (רד) לענין אשלוטי דעת הגאונים דאי חסר חרא מימין עינינתי משלמת אבל לא משמאל. שם. (רה) פסקו הגאונים כמר יהוד' בהעלת צמחים אחד זה וא' זה הוששין (ע). שם. (רו) הגאון' פסקו במחט שנמצאת בריאה כרבנן דמכשרי ולא הפרישו בין קופ' לגאון וקופ' לבר ובקשית' דוית' פסקו איסור. שם. (רי) כיון דפליגי אמוראי אויה נקרא כרס פנימי ואויה חיצון עבדינן ככולה' לחומרי. מר' אלו טריפות. (ריח) ור' יהוד' בר נתן פסק [בצומת] דלית הלכת' כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואורית' ואומר כי כן מצא בתשוי' הגאון'. א"ז ח"א תמ"א. (ר"ט) כתוי' בתשוב' הגאון' מדקאמר נגו של זפק נידון כוושט ש"מ דלא קי"ל כרבה דאמר אפי' ניטל דהא איכי מקום דאפי' ניקב לבר טריפה (ע). רשב"א ת"ה. (ר"י) ניטל לחי

שחיטה ורמב"ן מלחמת חולין פ"א. (ס) ע"י א"ז ח"ב שעי"א ומרדכי פ"ק דחולין. (סו) במרדכי פ' כסין דם כביא שיטת גאון דמכסין בכל אלה. (סז) בשם פירושי הגאונים הובא בא"ז ח"א שעי"ה. דלא לשווייהו גוסטרא שלא יחתך חסי מאורך דושחט משמע מרוחב ובסי' שעי"ה. החליד במיעוט סימנין כגון ששחט רוב חסי והחליד הסכין במיעוטם קודם גמר שחיטתו. (סח) עיין בהעי"ט שחיטה. (סע) עיין בא"ז ח"א ת"א. — בחי' הרשב"א בשם הגאונים. אם כל גג האומה מהשלמת האונין ולמעלה דבוקה בשדרה שכך מראית הדברים שהיא כריותא וע' מו"ד סי' ל"ט. — ברין חולין פ"ג הובא בשם הג' כסדרן מוקירי כגון שאין חסירא אלא מחיותך לחיתוך במקום חבור ב' אונות' ובדין סריכ' מאוני' לאומת הובא במו"ד ל"ט שהתירו הגאונים וברין שם הובא עוד בשםם. כל היכי דסריכי עינותא שלא כסדרן וטרפה. (ע) וכן אם אין כלל עינותא כן הובא בשםם במו"ד ל"ה. (עא) כמר' חולין פ"ג אית' "אם יש שחין אבעבועות במקום סרכא אף במקום ריבוא טרפה כך מצאתי בשם ר"ח וכן הורו הגאונים". (עב) עיין

מפתח לתשובות הגאונים

התחתון כשר והוא שיוכל להיות ע"י המראה והלעטה(עג). רא"ש חולין פ"ג. (ריא) אם נשבר העצם במקום שיציאתו לחוץ מטריף וחור ונקשר קבלת הגאון שאין אנו הוושפין שמא יצא לחוץ. אש"י. (ריב) ולימא מר עור משלים לחומר כלומר שאין בשר בלא עור מציל בו עד שיהי' עור ע"ג בשר כדרך כל בשר שלם כן נמצא פ"י דבר זה בתשוי הגאונים(עד). בהע"מ שם. (ריג) ונהגו בני דורנו לסמוך בסי' הבא על קרקבן ניקלף ביד ע"פ הגאונים. בתע"מ חולין ג'. (י ריג) שחט הקנה ואח"כ נקבה הריאה כשרה שהי' הריאה בקנה אבל בבני מעים לא והכ' שדרו ממתכת. בהע"מ שחטיה. (ריד) ובתשוי הגאונים כתוב על מחטא דאישתכח בקורקבן הכי איתחזאי לנא אי קופיא לבר לנו סמפונא נקיש וא' קופה לבר נקובי נקוב ועייל וטריפה(עד). ראב"ה כ"י.

איסור והיתר. (רטו) שפחה נוצרית שלא קבלה על עצמה להכנס בדת הטבילה בע"כ היא כנוצרית לכל דבריה ולא תועיל טבילתה בע"כ. ש"ץ ג' ו' מ"ז. (רטז) לחמניות שאופין הגוים הדגים בפת ועבר עליהן אסור דבשולה מהו לשנות בהו לבתר ולמעבד להו ישראל בשולה אחרא. . לא נפקי מאיסורא(עס). ש"ת ק"ב. (ריז) חמאה של גוים. . כיון דקים להו. . דחלב טמא אינו עומד מותר אלא שאין הדעת מקבלת ומי שיפה דעתו ואכל מותר. ש"ת קפ"ה. (ריח) נבינת הגוים אסורה ודאי משום חומר דע"ז ומשום הרחקת דבר טמא ואפי' באותן מקומות שמנכנים בעשב אסור. ש"ת רמ"ז. (ריט) צבי הבא על התיישה וילדה צבי אסור לשחטו הוא ואמו ותייש הבא על הצבייה וילדה הוא ואמו מותר לשחטה ביום א'. ג"ק י"ח. (רכ) פת שנר ישראל ואפה גוי שפיר דמי ואפילו שרא ביה ישראל תרי תלתא נוזאי בפורני או דלמא בעינן עד דמיקרבי אפייה מחמת ישראל. לא הצריכו חכמים כל כך. משום חתנות בעלמא דאסור. ג"ק נ"ש. (רכא) בתשוי הג' ריח' לאו מילת' כלוי. רש"י פסחים ע"ה: (רכב) ושישי כי זית' דתרבא דנפל לדיקולא וקשי' למר צונן או רותח ורותח היכי נפל לדיקולא מי סברית לדיקול' עצמו נפל אלא כי זיתא דתרבא נפל לזורה גדולה שיש בו שיעור דיקולא. ע' דיקולא. (רכג) אמרו הגאונים שלא נאסר בן ח' אלא לקרבן אבל לאכילה אפי' בן יום א' כיון דכלו חדשיו לא הוי נפל. אש"י. (רכד) נמצא קורט דם על החלמון טריפה כולה(עו). אש"י. (רכה) בני אדם הטומנים הבשר במלה לא יפה הם עושים שמייענות החתיכה מצטמק הדם בהם ואיגו יוצא(עז). אש"י. (רכו) בתשוי לגאון עכבר שנפל לשמן ביהכ"ג אם השריץ נמוח משערין בסי' אף לאכילה וכ"ש להדלקה ואם צונן מעבירו במסנתת ושרי אף באכילה ולא בעי' ס' ולגבי גרות ביהכ"ג אם מאוס הוא אסור להדלקה משום הקריבהו נא. אש"י. (רכז) דוקא פת של גוי פלטר התיירו משום חיי נפש אבל פת ישראל שאפה גוי פלטר שיש בו

מו"ד ל"ג. (עג) עיין באשכול. ועי' לעיל פ"ב בהערה ד' 'הדין דאסור לאכול בהמה וקיה שצד אותה ציד בקשת וחצים'. והוא אולי מחכם אחרון. (עד) בר"ן חולין פ"ד אית' 'כל הגאונים פסקו כלישנ' בתר' בארכובה. (עז) צ"ל אי קופה לנו סימפונא נקט ואחאי ואי קופה לבר וכו'. (עס) עי' טו"ד ק"ג ובאיי הים. — הר"ן בע"ז פ"ב הכיח בשם הרמב"ן. 'ראיתי מי שכתב מצאתי בתשוי הגאונים מותר לאכול פת של נכרי בשבת אם אין לו פת אחרת דבשבת אסור להתענות' ועי' ברשב"א תורת הבה' ובהלכות קצובות דר' יהודאי בחודעה לבית מדרשנו לשנת תר"ן (עו) ומיירי שם אף שלא נקשר. (עז) בבהע"מ הכשר בשר חוב' בשם הג' הא דאמר מולח ומדיח דוקא בית השחיטה בעי' לחללו כי טבחה דאית ביה דם הנפש אבל בשר דכול' בהמה לא'. ועיין ברא"ש פג"ה ובטו"ר ס"ה דלמדו מזה דחופי יד לצלי לא בעי חתיכה ומליחה. — עוד שם 'הבהמה יש בה כמה גירין ובמה חושין שמלאין דם וצריך להתוך כל המקומות כרי

משום בישול גוי כמו בשלקות לא התירו. אש'. (י רכו) לא אמרינן כר' יוחנן אלא בביצה צלויה אבל ברג מלוח הלכה כחזקיה. אש'. (רכה) נהוג במתיבתא דלא מבשלי כהל כלל אלא צלויה ליה ואי מיובש מעיקרא שרי לבשוליה ליה. א"ז ח"א תמ"ג. (רכט) מולית' דאמרי פומא לתתא כבכ"פ לצלי ולא לקדירה(עק). בהע"ש הבשר בשר. (רל) שדרו ממתיבתא דלא בעי רותחין דכי בעי רותחין לחליטה ה"מ דשרי לה בלא מליחה(עט). שם. (רלא) מותר לישראל לאפות ביצה בפורני שהנכרים צולין בו בשר נבילה כיון שהסיקה מבפנים היא שורפת כלפ). שם. (רלכ) היורה הגדולה מגעילה ברותחין ומכשירה ושוטפה בצונן ומפליטה בחמין תחלה ואח"כ מרתיה בה מים רותחין. ומגעיל בה יורות קטנות וסנינין ועין פרוז שאלו צריך להגעילן בכ"ר ויותר שלא יניחו המים מן הרתיחה שאם ינחו יאסרו להגעיל. שם. (רלג) בכבדא הסכימו הגאונים שלא לאכלו בקדיר' אפי' בחתיכי ומליחה אלא בצלי לחוד(פ). ת"ד ט'. (רלד) וכתב בפ"י ר"ה ובדברי גאון אחד והלכת' כוותיה דר"ה בגדי שצלאו בחלב. א"ז ח"א תנ"ג. (רלה) קרומין יש מהגאונים שכתבו שצריך להניח מקום החתך למטה בשעת מליחה כדי שיוזב הדם. טו"ד ס"ז. (רלו) בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה נתיבש דמו ולא יצא ע"י מליחה ואין לאכלו מבושיל. מר' כל הבשר. (רלז) כותח של גוים מותרת ואין חוששין לפת ש"ג(פ). טו"ד ק"ג. (רלה) בשר לצלי א"צ מליחה והכי שררי ממתיבת'. ר"ן ג"ה. (רלט) שיעור מליחה כדי הלוך מיל. ר"ן פ' כ"ה.

ע"ז, יי"ג וחוקין' הגויי'. (רמ) רשב"ם וריב"ן בשם רש"י שכתוב בתשוי' הגאונים דבזמן הזה אין איסור הנאה במנע של גוי ואין רגילין לנסך לע"ז והו' כאילו אין יודעין בטיב ע"ז(פ). רא"ש ע"ז פ"ד. (רמא) נצוק לא חשיב חבור אלא במערה לתוך יי"ג גמור אבל המערה לתוך כלי של גוי שלא הודח מותר אפי' בשתיה. טו"ד קכ"ז. (רמב) כתבו הגאונים דכל כלי חרס דינו שוה שאם תחלת תשמישיו ביד גוי צריכין עירווי. טו"ד קכ"ו. (רמג) מותר לשלוח יין ביד גוי בב' חותמות. ואם יש בקנקן מקום שיבוא לידי איסור אסור. נקב במנופה שמרווח ע"י שמכנים בו קנה קטן ומוציא יין אסור. ש"ת רנ"ו. (רמד) נדרות חדש"י גוי רובכן ועובדן ונתן להם יין וישראל ע"ג. שם רנ"ז. (רמה) גוי נקיס זיקא וישראל אויל

שיצא הדם במליחה" וע"א ח"א ח"א תמ"ט שכתוב בשם תשוי' הג' ג"א גידין יש שאסורין בבחמה וסי' אל תאכלו ממנו נא". (עט) בח"פ אית' הלכה "מי ששחט תרנגולין והוציא כבד ובני מעין ומירחין ומליין בפנים ונטל שלוק ובני מעים שלוקין וערב אותן עם תכלין ובצים ומלא את התרנגולת וקושרו ובשלין גם הבשר בפנים הודח ונמלח מותרין בקדירה ואם נשתתיר מן הכבד כלום שלא נגעה ידו אלו ולא ראה אלא אחר בישול אסור". (עט) הר"פ פ' כ"ה הביא בשם הג' דהאידינא לא בקאינן בחליטה". ועי' בר"ן שם. (פ) כצ"ל — בהודעה הח' אית' "גוי בכנס הג' בשלוח חלב לתוך קדירה ישראל להכניס מותרת (ה). (פ) בח"ד ו' הובא "ראיתי בגאונים דאיכא הפרש בין דמא דכבדא לדמי דבשרא דרמא דכבדא קפי מפני הלחי שבה וכיון דקפי איכ' למימר שאין האור מושך אותו הדם ונבלע בבשר אחר פליטתו ושוב אינו פולט" ובמרד פג"ה אית' "ראש שנכתבל ולא נקרע בין נמלח לקדירה אסור דלא קרי מצלי". ועי' בר"ן פ"ה "כל הגאונים חלבו לתוך קדירה ישראל להצריכו חיתוך כלל". (פ) ברשב"א שם ע"ש ר"ה. — בג"מ אית' "חייב שאין לו מלח למלוח הבשר אי יכול לאוכלו צלי מושב ואם לאו יתחבנו חתיכות וירתיה הקדירה עד דסליק עמורא וישליך בה נתח אחד וכן יעשה עד שישליך כל הנתחים ודבר זה אסור למסרו לנשים ולע"ה לפי שאין יודעין להעמיד איסור והיתר על מקומו (צח). (פ) באשכול הביא בשם תשוי' ישנה "שישמעאל שהכניס ידיו לאנסו לוינו של ישראל ומתכוון לאסרו ושמעאל האידינא ע"ז הוא אע"פ שאינו מוכיז שיעורב ע"ז ואע"פ שאינו מנסך ע"ז הוא ואסור בהנאה" אולם כמה גאונים לא פסקו כן ואך מה שאמר אם כן עשה במתכוון לאסרו ע' תשוי' ר' נחשון בזה. — בש"ת רנ"ב מצינו תשוי' "בענין יי"ג [ואולי היא תמצית תשוי' ר' צמח בח"ג ק"ב—

אבתרא חסר אסור. מלא שרי. ג"ק ל"ב. (רמז) כל הומין הגוים אסור. ש"ת ר"ס. (רמז) י"ג אסור בכ"ש וכמינו כנ"ט. נת של אבן שזפתה גוי מנבחה והיא טהורה. אבל דרך בה. קינוף בעי. ש"ת רס"ד. (רמח) חבית דשיכר דנפיל ביה עכברא שיעורו א' מאלף. הלוקה כלי תשמיש מן הגוים את שדרכו להטביל מטבילט). שם רס"ה. (רמט) יש מקומות חביות של עץ ממלאין אותן יין וטוענין אותן בעגלות מהו שיטענו אותן גוים. אם סתומין פיהם אפי' בלא חותם מותר מפני שאין חוששין לנגיעה פד). ג"ק ל"ג. (רנ) הני כסי דפחר' נינהו. ר"ף ע"ז פ"ב. (רנא) מגע עכ"ס פעם ראשון ושני אסור גי מותר הני כסי דפחר' נינהו. ר"ף ע"ז פ"ב. (רנא) מגע עכ"ס שלא בכזונה ע"י דבר אחר כנון ברישא דלולבא מותר בשתיה. רא"ש שם פ"ד. (רנב) לא מיהו ביד הנהגים היתר למכור להם בתמות לפי שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה. אש"י. (רנג) משכנתא שמשכן גוי אצל ישראל כלי סעוד' של זכוכית מספיק צריכין טבילה. ג"ק דף מ"א.

נדה. (רנד) כמי סאה טובלת ואם מים רדופים אם יכולה לטבול בהם כדג עולה לה טבילה באמת המים פס). ש"ת קס"ז. (רנה) הלכת' היתה למורה לראות יום כי ושנתה ליום ל' זה וזה אסורין. ש"ת קע"א. (רנו) הטובל לכבוד שבת ויו"ט אי"צ לברך. ש"ת קע"ה. (רנז) ותמצא תשו' מקצת גאונים שיוולדת זכר לא תשמש עד סוף מ' ובנקבה עד פ' אין זה מנהג אלא טעות ומהצדוקים למדו. רמב"ם א"ב י"א הט"ו. (רנח) שאובה לא התירו הגאונים אלא בהרביה והמשכה. כ"פ פ"ו. (רנט) מה שאמרו רובו ומקפיד עליו הוציץ מן התורה רוב הנוף נדון בפ"ע ורוב שער בפ"ע שאחד לברך אם יקפיד עליו הוציץ. אש"י. (רס) נקב שעשו למקוה להוציא המים שם יכול לסותמו אף בדבר המקבל טומאה דמניעת המים שלא יצא מן המקוה יכול לעשות. או"ח נכ"ו ח"א.

כהן פדיון הבן חלה וכלאים. ? (רסא) נער כהן נחשד בעבירה ומנעת ממנו מתנת כהונה ונשבע שלא יעבור ועבר והתנצל ועוד לא יצא עליו קול האידך תתנהג במתנות כל הדברים האלו הולכין אחר עיני ב"ד. תשו' רשבי"א ח"ה סי' רל"ט. (רסב) א"צ לפדותו אלא במעמד אותו כהן שפדה ממנו ואם אבי הבן אינו למד ה' ברכות ילמדנו אחר. אש"י. (רסג) מהו לתרום מן המוקף שמפרשת מן העיסה ומקפת שעושה אות' כמין עונה. ג"ק י"ב. (רסד) והיכי דאישתלי ולא אפרש לא תרומה ולא חלה. שקל חד ריפת' ואכיל לה כהן גדול אפרש חלה ולא אפריש תרומה שקיל חד ריפת' ואכיל לה כהן קטן. או"ח ח"א רכ"ז. (רסה) רוב הגאונים פסקו בזמן הזה כיון דתרומה עומדת לשריפה רשאי להפרישה לכתחילה כל שהוא כשמואל. כ"פ א'. (רסו) תשו' לגאון הלוקה ירק מן השוק חייב לעשר ולמה כשהזויר הקב"ה לעשר אבל ירק לא הזויר אבל חכמים אמרו וזויר

ק"י] המפקיד יין אצל גוי אסור בשחיה ומותר בהנאה. מגע אפי' אינו יודע כטיב ע"ז אסור בשחיה. יין בכפרים ברשות של גוי וכו' וע"ש. (סג) דינים האחרונים הם מאוספים אולי ממוקם אחר. (סד) שם דף מ"א בפ"י תיבת "מקלא" אית' תשו' גוי שניסך יינו של ישראל שלא בפני ע"ז הלכה כתי"ק. (סז) ברי"ן שבועות פ"ב הובא בשם הג' דליכא שאובה אלא מדרבנן. — בהודעה הח' כ"ז ימי נדה אשה אינה עושה שום מלאכה לבעלה (ד). (סז) בג"ק מ"ד אית' 'מחוי שיתן זרעים או ירקות בכרם לכתחילה בזה"ל כך ראינו שמותר. ועי' ר' יונה ברכות פ"ה בשם הגאון דאין דין כרם רבעי בח"ל. ועי' ג"ה סי' י'. והנה בכ"פ פ"ד הובא ר' יונה אבן גנח כתב בס' השרשים וראיתי לגאון שפ"י מה שאמרה המשנה המכבד כרמו של חבירו סמדר רואין אותו כמה הוא יפה קודם לכן ולאחר מכן אמר המפרש כגון שהפסיד פיאת גפנים ועודם סמדר

מעשרות סיג לתורה. כ"פ גי. (רסו) אין פודין במחובר מפני דבמחובר לא בקיאין בשומא. שם נ"ג. (י רסו) הורו קצת הגא' שכרם רבעי לברן פודין אותן בח"ל ואח"כ יהיו מותרין באכילה פ). רמב"ם מ"א הט"ו.

שבועה נדר והקדש. (רסח) כל מה ששאלו במנודה דלא אפשיט לקולא. ש"ת ל"ו. (רסט) קהל שהחרימו ונתחרמו יתיר להם מי שהחרימוהו הקהל מלין בנו וקוברין אותו ומניחין על ארונו אבן וזכר לסקילה. . ואם רצה ליכנס לביהכ"נ מרחיקין ממנו ד"א. מי שהוא בנידוי מדברין עמו אם לא שהזהירו שלא לדבר פ). ש"ת מ' מ"א, מ"ב. (רע) דין וסדר הפרת שמתא. וכן מנהג בישיבה כשהם מתדיין הנדרים הם אומ' ויעבור ג"פ. ש"ת מ"ח. (רעא) מי שנשבע להתענות ביום פורים יתענה ויעשה סעודה בלילה פ). ש"ת ק"מ. (רעב) וחלכתי כל נדר שנודרת אישה תחת בעלה מפיר בין עינוי נפש ובין אינו אבל אם שמע והחריש אין מפיר אבל שבועה אין מתיר לה כל עיקר. ואם אין חכם להתיר שבועה תעמוד בשבועתה פ). ה"פ. (רעג) מקלל את חברו בשם לוקה. ר"ף שבועות פ"ד. (רעד) היסת מלשון כבוד ומה בין שבועה דאוריית' לשבועה דרבנן. שבועת ת"ח מיושב. ת"ח בתפילין ג). ע' היסת. (רעה) מי שאמר מה שחייב פלוני לו יהא הקדש או לעניים לאו כלום הוא שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אלא יאמר כשיבוא לידי אתננו לעניים. מ' ח"מ ר"ב. (רעו) הני ב' תלתא דמשמתי אתו ג' אחריני שרי דוקא כששוין לראשונים בחכמה וביראה. אש'. (רעז) בתשו' הנאו' אם נמר בלבו ליתן צדקה אף על פי שלא הוציא בפיו חייב. א"ז ה"א י"ב. (רעה) ומטלטלי נמי דקא אמרי אע"פ שהוא יכול להוציאו בדיינין והקדישו אינו קדוש הנ"מ היכי דכפריה שצריך להוציאו בדיינין אבל היכי דאית ליה פקדון נביה חבריה וכי תבע לי יהבה כמקרקע. וברשות דמרי הוא. ר"ף ב"מ פ"א.

והוא קודם לבוסר כיון שגדל לו יום נעשה בוסר. (ס) הן בתשו' ה"ר"ף רפ"א. — בה"פ אית' הלכה. מאן דנדר או משתבעי מתבעי לקיומה נדריה ואי נפיל אונסיה בכיתיה ושרא ליה נדרא צריך לפרטו ועי' בבב"ג. (ס) מ"ש. וכך הורה רש"י קא עול סי' קמ"א בש"ת. (סג) במר' שבועות תשפ"ג הובא. כתוב בתשו' הג' דכל נדר וכל שבועה בכל ענין לדבר מצוה יש לה התירא. עוד הביא שם בסוף המס' תקנו הג' שאם אחר שנשבע באו עדים שחשוד אין שבועתו כלום ויש גאונים שא' שכל שחיבו בו"ד שבועה דאוריית' ולא רצה [כצ"ל] לישבע חייב לשלם ואין יכול לומר תשבע ומול. כשהלוח אומר שאין לו כלום ואם אחר כך נמצא בירו אין יכול לומר של אחרים הוא עד שיבוא ראיה. שבועה א' כוללת כל בעלי חובין" ורוב דיינין אלו נמצאין בתשו' ר' האי. — בליקומי פירס אית' בשם הג' "מי שנדר שמו' לביהכ"נ קורין לאורו בתלמוד". (ז) עי' תשו' פאר הדור סי' קמ"ה. — בג"מ מצאנו תשו' ר' אמר לש' אינך יודע פתק פלוני וש' אמר אני יודע אמר ר' אם תדע אני נותן לשייבה י' דינרין נדר גמור הוא לשייבה ואמירה לגבוה כמסורה להדיוט (לא). הון שנשבע שלא יתפלל פלוני בצבור אין לאדם שבועה בדבר התלוי ביד אחר ואם רצה הצבור אותו האיש מתפלל והנשבע חייב מלקות ג). ר' נתן לש' דינר זהב ולקח מוננו סחורה של כ' זה וימלא לו דינר וכד יתיב לו הדינר הוי כ"ה וזוי בדינר ואח"כ עמדו כ"ב בדינר ועכשו אמר לו תן לי ה' זוזים או החזיק לו אותו דינר בעצמו וקח כ' זוזין וזה אומר טול שנים בשער של עכשו. הדין עם ר' להשביעו בכמה הוציא הדינר אך אין מוללים בשבועה נותן לו דינר תלופו והוא יתן לו כ' דינר ויחריס כל מי שהוציא בדינר בכ"ה זה (ר"מ). מי שנדר לקיים מצוה ובוודאי יעבור טוב להתיר לו וכן היה מעשה בבחור שנדר לחיות בשייבה ללמוד שנה אחת ולא יוכל לקיים דברו (שכ"ח). — בג"מ ראינו תשו' "מי שנשבע שלא ישתה יין מקדש על הפת ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו להבדלה (כ"ח). מי שנשבע שלא יאכל לחם עד שיצא ממקום הזה עד מקום פלוני עד שיגיע שם אסור אם לא היה אונס ואם אמר עד שאצא ממקום פלוני סתם כיון שיצא מיעבורה של ע' אמה ושריים פטור (ל). ר' הקדיש חנותו להוציא שכירתו לצרכי ביהכ"נ אם הסכימו על

אישות וקידושין. (רעט) אדם שאירס אשה ולא כתב כתובה ומודה שנתייחד עמה כמה פעמים ועמד וגרשה. יש מן הדין לנדרתו ולהלקותו ואם בעל ומעדין עליו. אם חוזר וכנס מוטב ואם לאו קונסין אותו כמפתח נ' (סלעים א.). ש"ץ ד' ד' כ"ה. (רפ) מי שנשא אשה על אשתו ורצתה בכך מוטב ואם לאו גובה כתובתה ומעשין אותו שיתן לה גט. שם ס'. (רפא) נושאין על האנוסה ועל המפתח אנס אשה מותר לישא בתה. ש"ץ ג' א' כ"א. (רפב) לא ישא אדם במדינה זו וילך וישא במדינה אחרת. שם ג'. (רפג) היב' דאניס אינתת חבירה אי בעלה כהן הוא אסירא ליה כתובה אית לה ואי בעלה ישראל ונאנסה לישראל או לגוי שריי' לכתחלה וזנות דאמרינן דוקא דהווייה לנואף ב' עדים במעשה רמכחול בשופרת מלקות על לא טובה השמועה לא מלקינן בא"אנצ). שם ו'. (רפד) גר מותר באשת אחיו הכין הוינן כי שרי' ליה היב' דנסבא אחיו כשהוא גוי. שם ל"ד. (רפה) הא דאמר ר' הונ' האומר א"א אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה הלכה היא. בהע"ש מרד. (רפו) הורו מקצת הגאונים כל הבא על אשה בערי' צריכה גט. רמב"ם נירושין פ"י ה"א. (רפז) וברכת

כך מותר. וש"ץ שאינו רוצה לקבל שבירות תבא עליו ברכה ואין לכופו (פ"ב). מי שנדר ק' דיגרון אם אשתה יין ב' שנים ובשעה שנדר לא היו לו אלא ק' דיגרון לא חל שאין אדם מקדיש דבר שאין ברשותו (פ"ג). (ל) שם ס' כ"ד אית' "המאירס אשה וכתב לה כתובה ונתייחד עמה ובעלה וגרשה קודם שנשאה יש לה עיקר כתובה" וכבר העירונו לעיל פ"ו הערה ל"ז שמוספיקם אנו אם אלה התשו' מר' יש שלום. (ל) ע"י שם ד' ר' שגראה שהיה קיצור מוצת התשו' ואולי היא מר' צמח. — בג"כ ראינו "אלמנה שקדשה את ברה הקטנה ועשה המקדש אלא ע"י קינוי וסחירה". — בג"כ ראינו "אלמנה שקדשה את ברה הקטנה ועשה המקדש לה כלי זהב וטבח טבחיו לנישואין וחזרה האם בה והבת אמרה אני רוצה מה שרצת אמי אם תמאן צריכה לומר לפני ב' בחד' אני רוצה בו או קידושין אחריה הן מואנינה וההוצאות אבד (כו). מי שגרש אשתו ונשא אחרת ואף היא נשאה איש אחר מותרים הבנים שלהם לשאת זה את זה (עז). ר' קרש בתו של ש' ולא היה לשי' מה ליתן נדוניא והיה לו אב עשיר וכתב לו במקני מעשיו לאחר מיתת אביו וקודם שימות אביו מלה הבת. אין דין לראובן במה שנדר שמועין שאין אדם מקנה דבר שלא אב' לעולם ועוד כלום נתחייב אלא לאחר מיתת אביו ואין בעל יורש אשתו בקבר. והנ"מ בנשא בניס אבל בבנו בנשא בניס בעדים הן הדברים שנקנין באמירה ומשעת שאמר ועמדו וקדשו קנו (קכ). אי זהו הנמנע מאשת איש כשיבוגו בו ג' דברים. האחד שימצא בנמנע ובנמנעת אחת מהחמישה מדות. יוצא מן המקום שהיתה היא בו והוגרת בסני. רוק למעלה מכילה, מנעלים הפוכים תחת המטה, אדם מועלה האחת מן הבור, טופחת על ירכיה בפניו הדבר השני שיהיו אחת מהמדות האלה בעדים. הדבר הג' שיצא קול על הנמנע (קצ"ב ואולי התשו' מר"ם או מר"ה). — בג"כ ר' "מי שחטף ארוסה וזנה עמו אם יש עדים ששמינו שצעקה מותרת לבעלה אם הוא ישראל ואם אין עדים תצא ואין לה כתובה (טו) אשה שמת בעלה ולה בת ונשתמדה האם ונישאת לגוי והבת עשת אצל הגוי עם אמה בין שנתייחדת לגוי היתה לה חללה ואסורה לכהונה (טז) מי שקדש נערה והיה יש גער שכן נכנס ויוצא כביתה ונתעברה וטוענת מארוסי נתעברתי והארוס מכחיש ואח"כ גדל הכן והיה דומה לאחיו גער שכינה מכיזין אותה לפני הדיינים ארוסה ושכינה שנחשדה עמו ומאימין עליה אם עמד ארוסה בדיבורו שלא הכיר בה והכל יודעין שלא נתייחד עמה כל עיקר יכו אות' ויעשו בו דין אם הודית ואמרה מאורתי השני נתעברתי ואף הישכן הודה יכו אותו ועשו בו דין תורה והולד ממזר (יז) עבד שנמצא עם כהנת ויהודית כי גלה בגדיה ולא טמא אותה אותה נערה מוחללת לכהונה (כד) אשה טענה אנסני פלוני והאיש כופר ביה כח לקיים שאר כסות ותענה לא היו עדים (כה) מי שנשא אשה על אשתו ולא רצתה בכך ויש בו כח לקיים שאר כסות ותענה לא יחסר לאשתו הראשונה היא מותרת (ס"ו וע' לפנינו ס"י ר"פ) מי שנשא אשתו ותנה עמה אם לא התעבר עד ה' שנים אין לה עליו אלא מה שהכניסה לכך תנאו שבממון קיים (סט) איש שנתייחד ונשא אשה באותו מקום ואמר שאין לו אחים חלה גדול ונמנה למות אמר יש לי אחים נאמן וכל ספק איסורי לחומרי (עז) פ"י הענין לנה עמו בפונדק צריכה גט (צט) אשה שילדה נתנה הולד קודם שינקה בעצמה הראשונה היא מותרת היא להנשא אחר ג' הדשים ואם נתייחדה בעצמה אפילו נתנה אח"כ למינקת לא תנשא עד כ"ד חודש אח"כ מת הולד (ק) אדם אירס אשה והלך ושלח אגרת בשאלת שלום וכתב בה אם לא באתי מהיום עד יום פלוני היו את מותרת לכל אדם והגט בתוך האיגרת ולא בא בזמן שקבע אם אותו כתב ידו של האיש או התום למטה

אירוסין כי קאמר שליה הכין ע"י ארום וע"י אותו צבור קאמר ושפיר דאמי. ש"י
 ג' א' מ"ה. (רפה) הייבי עשה דקאמר רבנן מהו נניהו מצרי ואדומי שמוזהרין
 אנו להכניסן בקהל. דור ג' יבוא להם. שם מ"ו. (רפט) כך הראונו מן השמים
 אין הלכה כרי' הנינא דאמר אם ילדה אשתך נקבה ה"ו מקודשת כשאשתו מעוברת
 מ"ט שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ג"ק מ"ה. (י' רפט) והכי שדר גאון
 וקטנה בת יום א' מתקדשת בקידושי אביה ובפסקא לית בה דעת לאבהוני בין צרור
 לאגוז אפילו מיאון א"צ. בהע"ט קידושין. (רצ) כותבין על ההתן שאם יהויר בו
 ולא יכנסו היא עליו קנס כך וכך אע"פ שקבל יותר ממנהג ידוע שבמקומו מחוייב
 באותו קנס. בהע"ט פסיקתא. (רצא) בטלו הקידושין בטל הפסק שפסק האב
 ל"ש יבם ל"ש אחר ואפילו נתן לו מקצת מעות חזורין לאב אבל אם נתן סתם
 מתנה לבתו לכשתנשא ולא הזכיר לפלוני אע"פ שבטלו ויתקדשה לאחר אין האב
 יכול לחזור. שם. (רצב) כלה בלא ברכה אסורה אמר גאון אין מנהג בבבל אלא
 לאחר שתכנסו לחופה מברך ברכת התנים. שם כתוב יבמין. (רצג) פסקו הגאונים
 . אפילו גר שאין לו קרובות בעיר א"א שלא יהיו לו רעים ומיודעים ובודק ע"י.
 רא"ש המדיר.

כתובה. (רצד) בעל שמכר קרקע שהכניסת' לו אשתו בנדוניית' לפירות
 לא עשה ולא כלום. ש"י ד' ד' כ"ו. (רצה) המארס את האשה וכתב לה
 כתובתה ולא כנסה וגרשה אע"פ שכתב לה ד' מאות זוז אין נותן לה אלא כיה,
 שם כ"ו. (רצו) הכותב לאשתו שוה מנה במאמים וקנו מירו נוטלת הכל והמורדת
 על בעלה אין לה אלא נדוני' בלבדג). שם ס"א. (רצו) אם מת הבעל תטול
 אותה מתנה שכתב בכתובתה. ומי שנתייחד עם ארוסתו קודם נישואין ויש עדים
 שנכנס ויצא ויחירו לו מקום בבית אביה ומסרות לו הרי היא כאשתו לכל דבר
 ואם מגרשה תגבה כתובתה ומתנתה וכל מה שכתוב בו עד פרוטה אחרונה כדי
 שלא יהיו ישראל אחרים פרוצים לעשות כן. ומי שמת והניח בן ובת אין להם
 כלום עד שתגבה אשתו כתובתה. שם ס"ב. (רצה) אשה שמת בעלה והיתה
 אלמנה ומתה יורשיה גובין כתובתה ונשבעין שבועת יורשין אבל אם תבעה כתובתה
 כב"ד בחייה ונתחייבה שבועה כב"ד ולא נשבעה אין יורשיה גובין. ואתתא דיתבא
 תחות נברי' ויהיב לה אבוהא או אינש אחריני מתנה ע"ט שאין לבעלה רשות בה
 לית ליה לבעל בהאי שום מידיג). שם ס"ג. (רצט) מוחלת כתובתה לבעלה לא
 יכלית למיהדר. שם ס"ד. (ש) אין ליורשי המת ליטול כלום עד שנכתה אלמנתו
 הכתובה ותיבב בביתאנס). שם ס"ה. (שא) הא דקיי"ל נאמן פתח פתוח להפסידה
 כתובת' מסתבר טעמי' דגאון לענין מנה ומאמים אבל לא לענין תוספות דאיהו
 כתב אנפשיה וכן דעת הגאוניםז). רי"ף פ"ק דכתובות. (שב) בת ארוסה היבא
 שנתעבר' כשהיא ארוסה ונולדה כשכנסה צריכי' מילת' למבעי' כיון שנכנסה נתחייב
 בכתובתה ובכל צורכה ובנין ונקיבין תנאי כתובה הן. ג"ק מ'. (שג) נכסים הידועים

כיון שעבר הזמן ונישאת כשר הוא ומותרת לבעלה השני (קא). (ג) כבר העיר הרד"ק שזה
 המושפט לפי התלמוד ולא כתקנת הגאונים, ואולי התשו' עתוקתא. — בהודעה ח'. שאר
 כסות ועונה כיצד, ואיך תכבר האשה את בעלה (י' י"א). (ד) ענין הראשון הובא לפני כמה
 גאונים ורבו הדעות בו ע"י תשו' ר' משה ור' האי. (ס) נראה שהתשו' ישנה וקצת ממנה
 בקיבוץ הדינים בס' רצ"ו לפנינו. (ט) אולם בש"י ד' ר' ו' אית' ודוקא טענת דמים נאמן

מפתח לתשובות הגאונים

לבעל. כך ראינו שבכל התלמוד ר' יוסי ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. ג"ק צ"ה. (שד) גאון אמר דהא דאזלינן בתר אומדן דעתיה דאב לענין פרנסה היינו לאגרועי מעישור אבל לאוסיפי לא וגאון אחר חולק. ר"ף כתובות פ"ו. (שה) אשת ישראל שנשתמדה בעל ירית לה. ש"ץ ד' ד' ה'. (שו) והלכת' אין האשה נוטלת בראוי כבמהוק ואין הבעל נוטל בראוי כבמהוק. שם ס"ו. (שו) כתובה דכתיב בה מהימנת כבי תרי דמיפרעי מקמי יתמי תשקול בלא שבועה. וודאי שקלה בלא שבועה וכן נמי שמרא הכין. שם ע'. (שה) הא דאמור רבנן נכסי מלוג כהוי בעלה הבעל מוציא מיד הלקוחות שדר ר' צמח ברמיס ור' מתת' ברמיס ואשכחן בשאלתו דר' בלא דמיס. שם ע"א. (שט) ושדרו ממתיתב' מאן דכתיב לאשתו בשעת נישואין ומגרש לה אומרין אקנה לה אדעת' למיקם קמיה אדעתיה למשקל ולמיפק לא אקנה לה. בהע"ט כתובה דארכסה. (שי) ה"ט במקרקעי אבל במטלטלי תקנת' דכתראי היא אע"ג דמועטין נינהו בניס ובנות ניוזנין והכי שדר גאון. בהע"ט כתו' דמרכס. (שיא) מטלטלין דשבק אחווא כתב עלה גאון נהי דאחי גרושה או הלוצה היכי דלא בעו לייבס תקינו מטלטלין משום חינא אבל לייבמה דקא מייבמה לה יבם מי יימר דתקינן למינבה ממטלטלין דשבק בעלה משום שיעבוד כתוב' הלכך לא עבדינן בה עובדא אלא וודאי היכי דלא ניהי ליה לייבם ליבומי וליכי בנכסים שיעור כתובה וחליין לה מפקינן מיניה ויהבינן לה בשבועה כמנהג דאלמנה ואי מייבס לה שקיל לכולהו מטלטלין וזכי לנפשיה.

להפסדה כתובה אבל לא בטענת פחה פתוח. (ז) בש"ץ ד' ד' י' אית' אשה שנפלו לה נכסי מלוג כשהיא תחת בעלה יש לה רשות לבזבז מהן או ליתן במתנה לקרובה שלא ברצון בעלה כך ראינו כל זמן שהאשה יושבת תחת בעלה כל ירושה שנפלת לה משועבדין לבעלה לאכול פירותיה ואין ראוין למכור" ואולי היא מר"ש ן הפנו. — בג"מ אית' מני שמת וידע שיש לו ממון ולא מצאו הירושים כלום וכפרה אשתו ואמרה לא נטלתי כלום ינדר בפניה שלא כסתה ואותו ממון שיש ביד תגרים ובוואו יורשין ויטענו על התגרין ויגבו יורשין ולענין מזוני ודירה כיון דאין לו קרקע אין לה לא דירה ולא מזוני והשתא דתקנו הגאונים לגבות הב"ח אפי' מן מטלטלי אף שלא תפשה ניוזנת מן המטלטלי (ט) אשה שיש לה אח וזמא ואמרו קרובים לאחותו מה צוה ואמרה החציו נתן לו והחציו נתן לאמי וכשכא בעלה חוזרת בה ואומרת מתוך שחיותי מתבבלת על מיתת אחי לא בדעת אמרתי אין בעדותה הראשון כלום כיון שלא צוה בעדים (קה). ראובן הלוח לש' ק' דגריין בשטר וקבע לו זמן וחלף ש' למדה"י ובא הזמן ואומר ר' לב"ד שמחיה לאיתת ש' שתפוק מדרתא ואגבה הובי ואשת שמעון אומרת יש לי כתובה על בעלי אין בטענת ראובן ממש שהיא קודמת לפי שקדמה לו (רע"ט). — בג"ו אית' ר' נשא אשה וילדה בן ובת ומת ר' ולא נשבעה האלמנה עמר על וקדש הבת ולא היה אחיה בעבדיה והלכו לב"ד ונתנו לה שליש הקרקעות לאחר זמן מת בן ר' ואמרה אשתו הכל בכתובתי ועמדה אחותו והכתב בידה ואמרה אני אטיל חלקי. א"כ הוא כמה שכתבתם בשאלה זו שהקרקעות הכניסה אשת ראובן והקנו והכניסתן לו בכדוניה נטלה אותן אשתו בלא שבועה וכיון שמתה זכה הבן ואין לו כתב עמו כלום ומה שכתבו לה הזקנים ויבדקו אחיהם שמה על דבר אחר מסכו ואם הקרקעות לאב יש לבת עישור נכסים. ואם החזיקה ג' שנים בפני אחים אין מוציאין מידה והדנויה אם כפולה הכל כמנהג המדינה (סח). רחל אמרה לבעלה בעדים אם תתן לי גישי היום כתובתי מחול לך וקנו על זה וזרקו לה חגט בחזקה וחזרה וזרקו ואמרה לא רציתי בו אין בדבריה ממשות שמגורשת היא ולגבי כתובה באסמכת' ולא קנה אלא בב"ד מומחזין שבאותה המדינה (סז) כשכותבין המתנה בתיך הכתובה צריכין העדים לומר לחתן בשעת קנין משפט כתובה ואומרין הוי יודע שמתנה זו שאתה כותב לאשתך למהר אם נעשית [מורדת?] גובה כתובתה זו ויוצאת. זה המנהג בכל ארץ ספרד (ע). אם שחתשו מאי מחכמי ספרד, או שסוף התשובה נוסף ודומה לתשו' זאת נמצאה לר"ה. אשה שהלכה כתובהה ועמד בעלה וכתב לה כתובה אחרת ומת וטענה כתובתי הראשונה היו בה כך וכך דיגריין וזאת האחרונה אין בה חצי כתובה הראשונה כיון שלא מויה כהוי בעלה אין בדבריה כלום (עג) מי שגירש אשתו והיתה מעוברת יתן לה שכר האשה דהיינו בשכר מניקה בין פרנסתה בין יותר על פרנסתה אין לדבר קצבה אלא לפי שכר מניקה בכל עת ועת, ודקא אמרת מהרש' לחדש אם הוא שריו במדינת יתן כל חדש ושם אינו במדינה ועומד פרנס יתן בכל חדש ואם הוא אין לו והוא אינה צריכה

שם. (שיב) יש מן הגאונים שכתבו שאין פוסקין לאלמנה מזונות עד שתביא כתובתה. רמב"ם פ' י"ב אישות י"ח. (1 שיב) הכעל שהכל באשתו משלם לה מיד כל נזק וזעזע ובושת והכל שלה ואין לבעל בהן פירות ואם רצתה ליתן הדמים לאחר נותנת וכזה הורו הגאונים. רמב"ם ד' חובל ט"ז. (שיג) תשו' לגאון צריך להשכיר עצמו לזון אשתו ובניו. תשו' הרא"ש כלל ע"ה סי' ב'.

גיטין. (שיר) המהוויר גרושתו אחר שנישאת לאחר ומת אסורה ליבם ולעלמא צריכה חליצה. ש"ץ ג' א' ב'. (שטו) מאן דכתב גיטא מיבעי' ליה למיתקן מנילת' ולגזייה ואם כתיב ובתר הכי פסיק מעליה הוי גט. על הכל כותבין. וגברא דאמר לחבריה הוי' אנת אפוטרוף' ושליח דילי וכתוב גט לאינתי אי בקי בנישין עביר שליחותיה. ש"ץ ג' ב' א'. (שטז) מאן דכתב גיטא לאנתתיה ע"מ שאם לא יבא עד זמן פלוני יהא גט והניח הגט והתנאי ע"י שלישי יכול לבטל. שם ט"ז. (ש"ז) אשה שעשת' שליח וחלה אותו שליח עושה שליח אחר או דלמא עד דאמרה ליה בפירוש וכן אם עשתה שליח וחששה שמא לא ימצאנו אותו שליח קבלה ועשתה שליח אחר לקבלה מי אמרינן ליתבטל ראשון. נהי נמי דידו כידה לענין קבלה לענין שליח לא מצי משוי' עד דאמרה בפירוש והנ"מ לקבלה אבל להולכה מצי שויה. בהע"ט שלישיית גט. (שיח) אבל בתשובות גאון ראיתי דיש אונס בגיטין ואם מת חולצת ולא מתיבמת. מרי' גיטין ש"ס. (שיט) היבא דאמר בעל לשליח זכי אינו יכול לבטל השליחות וכן מצאתי לבעל מתיבת' עתיקת'. וזה הוראת רבינו ואבינו ראש ישיבה גאון יעקב שער ישיבה של ימין ט). ט' אהע"ז ק"מ.

חליצה וייבום. (שכ) יבמה שלא רצתה להתייבם וחליצה יהיבין לה כתובה ותוספ' שתפסתה בחיי בעלה. ח"ג קנ"א. (שכא) יבמה שלא רצתה להתייבם נותנין לה כתובה ככתו' אלמנה דעלמא. שם קנ"ב. (שכב) יבם הבא על יבמתו ומית ואית ליה בני מאחריו לא צריכי' חליצה. ש"ץ ג' א' ז'. (שכג) הממאנת באיש ונשאת לאחר וגרשה. ומיאנה כל שיוצאת בנט אסורה לחזור לו כמאון מותרת הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה. המגרש את האשה והחזירה ומת מותרת ליבם. שם כ'. (שכד) החולין ליבמתו אסור בקרובותיה. מצות חליצה כיצד. שם ל"ב ול"ג. (שכה) קטנה שלא מיאנה ועמדה ונישאת. שם ל"ט. (שכו) הכין איתחזאית. דבעלמא כל יבמה דלא מינסב' ליבם דילה מורדת היא ולא אית לה כתובה היכי דיבם לאו בעל מום הוא ודכתיב דאי אויל קשישא לעלמא אי נמי משהי לה מהו למיכף חד מן אחי אי נמי רצויה מהדרין על אחוה ומאן דחליין לית ליה בניכס' מיתני' אלא כחד מן אחוה. שם מ'. (שכז) אשת טומטם נדקרע ונמצא זכר ומית. שרי' ליבומי. שם מ"א. (שכח) היבא דכניס ליבמתו והיא אומרת לא נבעלתי כופין לחלוין ט). שם מ"ח. (שכט) מי שמתו

מפייסין לה ומעלין שכרה בדמים וכותבין עליו שטר (עו). טס) גרא' שהתשו' מרי' האי. בת"ד ק"ע הובא. גט י"ב שיטין אמנם כתוב בתשו' הג' כך מקובלנו שאין בשרות ופסלות בדבר שלא מצינו רמז כך בכל התלמוד וחשבון זה כמו שאומרים בני אדם ושחתם כזה ואכלתם הסכין י"ב אצבעות" — במר' גיטין ט"ו אית' "קבלה בפי הגאונים היכי שהבעל כתב הגט בעצמו ובא אחר שנשאת וערער תצא ואם האשה אומרת על הטעות שהוא טעות סופר עליה להביא ראיה אבל אם אין שם ערעור ויש טעות סופר א"צ גט שני וכן הורו הגאונים". — בג"מ אית' גט שמעך בו הסופר ותלאו לאותו הטעות ביני שימי' לא עדיף גיטא מס' הלכך לא מופסל

בניו בחייו בלי זרע ואח"כ מת הוא אשתו כשאר יבמות. שם נ"ו. (של) למסור מודעה על הליצה. כמותכם שואלים כי הא ענינא מודעא לאודועי אונסא הוא ולענין הליצה או בפירוש כופין. פ' לקוטים. (שלא) ובתשו' הגאונים שבספר המקצועות כתוב וצריכי ב"ד למיקבע דוכתא ביממא דלית הלכת' כהני מתני' דקתני הלצה בלילה כשרהק). איז ח"ב תרס"ח.

עדות ודיינין. (שלב) הכין חויני' דהאי דתקינן רבנן שהדי ומחתם שהדי על שטראי. לאחר זמן כדאמרינן דהדא התימות ידא דילנא היא מגבינן בההוא שטרא ולא צריך לאידכורי כמה הווי' ממונא. ש"ץ ד' ז' א'. (שלב) ההשור על עריות כשר לעדות דעלמי' ולעדות דאשה לאפוקה מבעלה פסול אבל לעיולה לרשות בעל אחר מהימן. שם י"ג. (שלד) מקבלין את העדות ואין חוששין למריבות שהיו ביניהם אלא כיון שהן ניכרין ומפורסמין במריבה מוסיפין חקירות ובריקות. שם ט"ז. (שלה) שהדי דשמיתו תרין תלתי' זימני ולא אסהירו ולבתר הכין אסהירו. דמר ר' מתתי' אמר לא מקבלי' סהדותיי' ור' עמרם אמר מקבלין הכין חויני' אי מישתק שתקי כד שמעו שמותא. לא מיפסלן. אבל אי מיכפר כפרו שהדי בב"ד ואמרו לא ידעינן עדות כהא מילת' והדרו ואסהירו חשיבין כעדי שקר (ופסולין קט). שם י"ז. (שלו) עדים בעמידה ודיין בישיבה. והיכי הוי עד דיין. דכמה דלא חתים להו על קיומא שהדי על חתמות ידא דהאיך שהדי' דלא ידע לה לחתומת ידיה חד מן דייני'. לענין ר"ח אין עד נעשה דיין. קיום שטרות דרבנן. בעלמא אין עד נעשה דיין והצדיקים המושלים בחכמה ובראות שמים הם די' מעלות הראשונה דיין יחיד ויש לו די' משפטים לענין טעותוקב). שם ל"א. (שלו) שטר היתומים הוצא בב"ד. כתוב מששים שנה ומתו העדים. . והדיין המדינה יחיד זמן הרבה והיה השטר התום בקיומו. . כך הוא הדין שאפילו היה אב ב"ד או ראש ישיבה וקיים את השטר לברו אין שוה אותו קיום כלום. הודאת ב"ד כק' עדים בזמן שטענו והודה לו. שם מ'. (שלה) ב' שדנו דיניהם דין כך פסק מר ר' אחא ד"ל. ואתם שרגילין להושיב ג' יישר כחכם שאף שמואל ב"ד הצוף קראסק). ג"ק קל"ג. (שלט) מי שאינו זריו בתפלה ובמצות ובד"א פסול לעדות. בהע"ט קבלת עדות. (שמ) כל הני דפסילי עדות מדרבנן כגון הרועים. אם קדש אשה בפניהם אפילו שניהם מודים לא תפסו קידושין ואינה צריכה נט דכל דמקדש ארעת' דרבנן מקדשקס). שם. (שמא) אין יחיד יכול לכוף הנתבע עד שיהיו ג' ואמרו הגאונים שאין בדרות הללו מאן דיכיל למימר מומחה אנא ונמריני כל מילי. מ' ל"ב. (שמב) וגאון אחד אמר דמילת' דר' חסדא דאמר והוא שנשא ונתן ביד אתיא כרבנן דלא דייני דיני דגרמי ואנן דייני דיני דגרמי כר"מ. שם (שמג) כומחי' דאמור רבנן אפי' יחירי כגון ריש מתיבת' ודייני דכבא אבל כל דיינא אסור למיין יחירי אפי' בממוני' דוטר'. ש"ץ ד' ז' ל"ז. (שמד) חוינן לגאון דקאמר דהאידינא לא אפשר לדיין למימר קים לן בגויהקן). רי"ף הכוחב

גוסא (צו). (לט) ע"י ג"ק ל"ד. (ק) ע"י טאהע"ז קס"ט. (קב) אולי התשו' מר' האי. (קג) התשו' מקוצרה וחסרה ואולי היא מר' האי או מר"ש י' חפני. ואין להביא ראיה שהיא מר' פלפו לפי שם' ל' שם ממונא. והלא בכיון נפסקו אותן תשובות אחר סימן ל' (בש"ץ) וכתוב שם "ה' עירובי הצרות". וא"כ יש לומר שם' ל"א לוקח ממקום אחר ולא שייך לסי' ל'. (קד) התשו' באה בתוך תשובות הכתובות ע"ש ר' מושולם. (קט) ור"י אחי' ור"ש ור"ח חולקין ע"ז עיין בעיטור. (קו) דאומר

(שמה) מנו כל פסולי עדות ומנו הלוח ומלוה בריבית ולא מנו עדים וערב ביניהם. רא"ש המניה (שמו) היכי דמפרסמי תביעות' דאינש נבי חבריה ובעי לאזמוני לדינא וקדם תובע ושדר ליה מנחה אי אית ליה למיפסלא לדינא . מרת חסידות היא . אבל מדינא לית ליה לנתבע למפסליה ואי דמי לרבה דהוה שאיל מדבי בר מורין ולא הוי משאיל להו והיה מכוין לאחשביניהו אפי' חסידות ליכא . טחוימ טי . (שמו) אי איתנהו לסהרי קמן וקים לן בהו דלא ידעו למיקרי אעי' דאסהרו אחתימות ויהו דייקנין בסהדותיהו ע"פ אי מכווני אשטרא מקיימינן ליה . שם מ"ה .

מלוה ולוה . (שמה) המלוה את הבירו בשטר והתנה שלא יפרענו אלא בעדים נאמן הוא בלא שבועה כל זמן שהשטר יוצא מתחת ידו ונהגו העם לכתוב שופרא דשטרא מתהום ארעא עד רום רקיע' . אבל הכי תנאי אחר הוא ושאיין בו תנאי זה דינא לחוד . ג"ק נ"ב . (שמט) ראוי אופיה לשי ואסחיד שי על נפשיה בקנין ופשע ר' ולא כתב שטרא הכי הוינא דסתם קנין לכתיבה עומד . כמאן דכתיב שטרא . שם ז' י"ב . (שנ) מי שמחייב מעות לכיס של צדקה אינו משמט . ש"מ ב"ק ל"ז . (שנא) היכי דקבע זמן לחבריה כתבו כל הגאונים בחבוריהם שנותנין זמן אף לזה . הת' ג' קז) . (שנב) הגאונים תקנו שכותבין הרשאה גם על המלוה שלא יטול א' ממונן חבירו וילך למ"דהו ועוד תקנו שאם המרשה אין לו קרקע שיקנה לו קרקע מד"א שיש לו בא"י . והגאונים עצמם כתבו שא"א כזה יקוב הדין את ההר אלא לאיים על הנתבע והורו הגאונים שכותבין הרשאה על מלוה בשטר אע"פ שכבר כבר הלוח . דמב"ם פ"ג שלוחין ה"ז . (שנג) בתשוי לקמאי ר' הקנה לשמעון מנה שיש לו ביד לוי במעמד ג' ונתן לוי לשמעון ערב אע"פ שאינו ערב בקנין משתעבד לפי שהוא ערב בשעת מתן מעות שהרי לוי לא היה חייב לשי כלום ועכשיו מתחייב לו . הת' כ"ח קט) . (שנד) יש מהגאונים שהורו שמי שלא פיי דבר קצוב אפי' מזכר לו ביי אלפים או הלוחו מאה אלף הערב משתעבד בכל . רמב"ם פכ"ה מלוה י"ג . (שנה) קמן שערב הורו הגאונים שאינו חייב לשלם כשיגריל . רמב"ם כ"ו מלוה י"א . (שנו) כתבו הגאונים ב' שנכנסו ערבים ופטר המלוה אחר מהם יכול המלוה לתבוע כל המזון מערב הב' שלא פטר אותוקט) .

אמת ונפקותא לענין היפוך שבועה . — בג"ו אית' 'הרש מומחה ובקי בכל מותר לישב בב"ד ולדון ולהעיד ולהיות חזן בביה"כ (ק"ט) סומא באחת מעיניו מותר לישב בדין ולחייב ולזכות בזמן שקבלוהו עליהם אם נשל רשות מראש ישיבה והוא מומחה ובקי אע"פ שלא קבלוהו עליהן וכשר להיות ש"ץ אבל סומא בב' עיניו פסול לישב בדין עד שיהיה ב' חכמים ושבין עמו ופסול להעיד אבל להיות חזן כשר (ק) . — בג"מ "דין היה דן יחיד טען ראובר על שמעון דאית לי גבך כי דיגרין ואודיה ליה שמעון ביי קמיה ההוא דינא וכפר ביי וחייביה האי דינא לפרוע' ולשתבע אשטרא בתר דנפיק כפר ליה אכולהו ומכחיש גם לדיין שאומר לא הודיתי כלום . לא גרע דינא מע"א ואי מית שמעון ובניו גדולים ישבעו שבועת הורשים דלא שמעו מאברהם דאורי קמו דיני ומיפטר' (ג) . קז) ומסיים שם 'וכזה מצינו תשוי לר"ף . קח) עיין טח"מ קכ"ו . קט) עיי' תשוי הרשב"א אלף פ"ז . — בג"מ אית' 'ראובן ושמעון דחייב להם לוי לכל חד באנפי נפשיה ושדר ליה לוי לשמעון ביד ר' מנה אתא שמעון ושאל לר' אמר שדר לך לוי והשתא לא יכולני למתנייה לך מטרחות אורחא . עד אחר שעה שמע דמית לוי אמר ליש אנא אשקול חוב דידי . משעה ששדר לוי עיי' ראובן לשמעון זכה לו דוכין לאדם שלא בפניו (ו) הוציא עליו כ"ו שהוא חייב לו אם מודה דכתב ידו הוא ואי נמי הוחזק כתב ידו בב"ד גבי מבני חרי אבל אם לא הוחזק ידו בב"ד ולא קא מודה אי איכי סהדי דכתב ידו הוא סמוכין עליו עדים ואי ליכי עדים מחזים מלוה על דירע דכתב ידו וכפר (ז) שטר היוצא על היתומים הורה האב בשעת מותו גובה בלא שבועה אבל לטרון חובו ממשעבדי אף שמודה הלוח שריך שבועה דחיישין לקנוגיא (נא) ראובר היה לו על גוי אלף זוז ואמר לו הגוי יש ביני ובין שי חשבונות ואני אתן לך כתב שיתן לך אלף זוז עד שאתנם לו בחשבוני בשבוע

טח"מ קל"ב. (שנו) כתבו הגאונים דכל שיש ללוה עידית במקומו ובינונית במקום אחר יגבה מעידית במקומו ואינו דוההו לבינונית למקום אחר. ש"מ ב"ק ה'. (שנה) מצא רבינו יעקב בתשוב' הגאונים המלוה מעות על ביתו ועל הצירו שביעית משמטחו בשטר ושלא בשטר ואנא הוינא בתשו' הגאו' השמטת כספים בזה"ז בחו"ל צריך המלוה לומר ללוה משמט אני שלא תשכח תורת השמטה. בעה"ט פרוזבל. (שנט) אין הערב חייב לעולם אף אם הלוה נבר אלם עד שיעמוד הלוה ברין ונשבע שאין לו. תשו' רשב"א ת"א סי' קס"א.

טוען ונטען (שס). ר' אמר לשמעון ק' לי בידך וכפר ונשבע היסת ולאחר שההירמו הודה שיש בידו ג' אמר ר' השבעי לי על השאר כך שנו השוד ראובן שכנגדו נשבע ונטול. ג"ק י"ג. (שסב) א' שמינה עבדו אפוטרופוס לגבות חובו וקבל משכון ונאכר חייב אדונו באותו משכון. ג"ק נ' (שסג) אדם שכתב להכירו הכל נשתלם ממך וחוזר ותובע ממנו והעדים שכתובים על השובר מרעים דבריהם. אין דברים שבע"פ מרעים את השטר משנתקיימה עדותן בכ"ד או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר. ג"ק נ"ה (שסד) כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין. והא דאמר. לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו בלא עדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך הלכה היא. ש"ץ ד' ה' כ"ט. (שסה) רשב"ג אומר אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע נוטלין שלא בשבועה כך ראינו שאב זה מלוה הוא ואין הלכה כרשב"ג אלא או כרב ושמואל או כר' אלעזר ושודא. שם ל'. (שסו) אם הודה בכ"ד ל"ש מעצמו ל"ש שתבעו והודה אינו יכול לחזור אלא תוך כדי דבור והג"מ בפני ג'. הת' מ"ב. (שסז) ישראל שאמר להכירו אנשי עיר פלוני כבשו את עירנו ושללוני והתגרין של אותה העיר הולכין לסחורה לעירך אם תוכל לשלול אותם בכח שרי עירך טול מהם ותן לי והשיב אם הייתי יכול לשוללן הייתי שולל אותם לעצמי שגם אני הפסדתי שם נפשו בכפו ושללם בחזקת הגוים ששהדס בממון כששמע אותו יהודי אמר תן לי הממון שנטלת כך הראוני מן השמים שאין בטענת התובע כלום. אע"פ שהראה לו התגרין ואמר לו שלולקי): ג"ק צ"ג. (שסח) הודאת ב"ד כק' עדים היכי דאודי דאית ליה ממוני גביה והיכי דאודי ראובן לשמעון דקנה בין ידיה לדליה או בפני עד אשכחן לגאון דאמר דמחייב דלא איברי סהרי אלא לשקרא ולא מצי למיהדר ביה והיכי דטעין ליה וכפר מחייב שבועה וכתב גאון אחר דלא מהני כלום אפי' בעד א' אפי' הוא מודה יכול לבטל. בעה"ט הודאה. (שסט) יש לו שטר חוב על שמעון ופרעו ותבעו שיחזיר השטר וראובן אמר אתה חייב לי ג' ממקום אחר ואני מעכב השטר במשכון. הדין עם שמעון מטענה אחת גדולה והיא שאסור להשהות שטר פרוע בתוך

הבא וכתב לו העכו"ם כתב והלך אצל ש' ואמר ש' אני אתן וקבל הכתב מירו ועברו י' ימים ותבעו ר' לשמעון באלף זוז ואמר ש' הגוי לא יכולתי עליו ליתן לי כלום חזר ר' אל הגוי אמר הגוי החזר לי כתב מאצלו שהוא ראייה עלי ואתן לך ושמעון אמר הכתב אכד ודנו הגוים את ראובן אם יחזיר הכתב ותן לו הגוי ואם לא יחזיר הכתב ישבע הגוי שנתן לשמעון וילך. אין לשמעון אלא לומר לגוי לא נתתי כלום לראובן מכתב ולכתוב לו ולהעיד לו דן בכתב שלו וכן כל כתב שיוציא עליו שנתן רשות לתת לראובן כלום בטל הוא והדין אשר דנו הגוים שאם לא יחזיר הכתב לגוי יפסיד ממונו דינא דאסמתי' הוא (קסד). בג"ו. ר' נתן ל"ש צררתא די רהבא ואמר ל"ש צררת' דכספיה אמר לא ידעית היכן איננו אילו אמרת לי דדהבו איננו נטרינון טפי מן כספא משלם שמעון צררתא דכספיה (לו). קי) אולי התשובה מרי' משולם או מר"ג.

ביתו (פ). תשוי הרשב"א ח"ה סי' קצ"ה. (שע) בתשובה היכי דלא ידע אי אית ליה זוי ואמר האיך דאית ליה ואיך אמר לית ליה אלא ארעא אי אמוד לאו כל כמיניה ואי לא אמיד לא משבעינן ליה אלא חרם סתם. בעה"ט מלוה בשטר. (שעא) כתבו הגאונים אע"פ דלא כתבינן להו אדרכת' על מטלטלין היבנין להו ביד שלישי ויהבו ליה זמן הראוי לבי"ד אי מרע ליה בנו האי זמנא לחיי ואי לא יהיבני ליה בידא דמלוה(ג). טח"ט צ"ח. (שעב) תשוי לגאון שבועת הנשבעין ונוטלין שהפכה על שכנגדו אע"פ שאינה נהפכת צריך הנתבע לישבע היסת. שם פ"ו. (שעג) בתשוי לגאון מורשה בשכר ידוע אפי' לא יוציא ממון מיד הנתבע כשרין הן קרוביו בין לעדות בין לדין אבל מורשה שיש לו חלק במה שיוציא מן הנתבע פסולין הן קרוביו ומי שיש לו עדים בתביעותיו לא ירשה א' מן העדים אם יש למורשה חלק בתביעתו. התי' ג'. (שעד) בתשוי לגאון אם הרשה את עבדו הרשאה היא. שם. (שעה) אם לאחר שבאו לבי"ד להשביע למלוה שאין שטרן פרוע טוען הלוה שאין לו לפרוע שנשבע על זה מי נשבע תחלה והגאונים כתבו שאין אחד מהם נשבע שהנתבע אינו חייב כלום עד שישבע התובע והנתובע אינו חייב עד שיהי' ממונו מוזמן. טח"ט פ"ב. (שעו) יש גאונים שהורו שאע"פ שלא הביא בעה"ב עדים שכלים אלו הן שלו הואיל וראה כליו ביד האומן והאומן מודה שהיה שלו ומכרו לו אין האומן נאמן אבל אם אמר להדי'ם ושלי היה כלי זה האומן נאמן ונשבע היסת ואם הביא הבעה"ב עדים שהכלי זה היה שלו אין האומן נאמן. רמב"ם טוען פ"ט א'. (שעז) מודה בשטר שכתבו אלא טוען פרעתי צריך ב' עדים לקיימו ואם אין לו אלא עד א' לקיים ישבע שבועת התורה. תיד מ"ב. (שעה) התופש חפץ מחבירו וטוען שיש עליו כדי דמיהן ועסק משא ומתן שביניהם צריך לברר הדבר אולי יתברר רמאותו. תשוי הרא"ש כלל ע', ה'. (שעט) האומר לחבירו מנה לי בידך והלה א' אין לך בידי ואמר התובע השבע לי היסת והשיב הנתבע הלא יש לך שטר עלי ואתה רוצה להשבעני ואח"כ תוציא השטר פרוע ותנכה בו אומרים לו הבא השטר ואם אמר התובע מעולם לא היה לי שטר או נאבד כתבו הגאונים שאומרי' למלוה בטל כל שיש לך עליו קודם לזמן הזה ואח"כ השביעוהו. טח"ט ע"ה. (שפ) הודאה בפני עד אחד לאו כלום אפי' אמר אתה עד ולא משתבעי אפומי דעד(ג). ט' הו"מ פ"א. (שפא) חד גברי א"ל לחבריה אית לי חד סהדי

(פ) עי' ג"מ רצ"ד. (ג) בס' התרומות ג' ד' סברת עצמו וכתב עלה "וכן הורו הראשונים ז"ל".
 (ג) כ"כ ראב"ד בשם גאון ועי' רמב"ן יורד' לב"ב מ' — בג"מ אית': "ראובן יש לו הכרה וכבוד גדול אצל בעל המטבע והיה לש' כסף צרוף ובקש לעשותו דמים במטבע ופחד שלא תתרחק עשייתו ושאל לראובן שיהיה בשמו מפני כבודו שימחר בעשייתו ואמר ליה ראובן תן אותו לבעל המטבע וכתוב אותו בשמו ואני אכניס אותו בחשבונני ואתננו לך ותלך ש' ותן הכסף כן לבעל המטבע ובא שמעון לתבוע הזוזים מראובן ואמר לא קבלתי כלום ולא נכנס בחשבונני כלל תבע מבעל המטבע ובעל המטבע אמר אתה אמרת כי הוא של ראובן אין לך אצלי תביעה משעה שאמר ר' לשמעון תן את הכסף לבעל המטבע ואמור לו שלי הוא נשתעבד ראובן בדבר זה ולא כל כמיניה לומר חזרתי שוב מאותו החסר, אמנם וודאי אין אחריות הממון עליו להחזירו לשמעון אלא יש עליו לתבוע את בעל המטבע הממון אם יאמר בעל המטבע וראובן יופסידו ואם בעל המטבע לא נמלתו אם בעל המטבע ישראל ישבעו שניהם בעל המטבע וראובן יופסידו ואם בעל המטבע גוי וכריחו ראובן בע"כ ואם לא יודה אבל יאמר נתתיו לך ישבע ראובן שלא נמל ויפסידו שמעון. (קסה) העסקים והכתבים והסחורות וכתבי ידי בעליהן ותפול כיניהם כפירה או שהיו חשבותם בפני סוחרים היקובל כתב ידם תשובה כי אם יכפרו הסוחרים ואין עדיהם עליהם בדי' מודת אלה או שיאמרו לעדים העירו עלינו או שיקנו מהם או שתאה הודאתם בב"ד או שהודה והוא ש"מ שהודאתו קיימת (קצד). גראה שחסרה סוף התשובה וצ"ל "או אין ממש

דאיתת לביתא ופתח לה דלא באנפאי ושקלית מיניה חד טעיני דכיתנא וא"ל אידך אין פתחי ושקלי ואת אמרית לי שקלי בחושבני דאית לך נכאי ליכא עליה אלא שבועת היסת ראוהו שהטמין לא אמרן אלא בבעה"ב שאינו עשוי למכור. רי"ף שבועות פ"ו.

קנין שטר וחזקה. (שפב) אם כן הוא כמו שכתוב בשאלה אע"פ שדר שמעון בחצר שני חזקה ואח"כ נפלה דליקה ויצא לו משם והושיב לו ר' באותו חצר ב' אלמנות בני שנים אם ג' שנים מיום ליום היו בטלה החזקה של שמעון. ובשעמד יומאל בן שמעון והחזיק עוד בחצר בחיי ראובן שנה וטוען ואומר הרי החזקתי בפני אביכי ולא מיחה גם זה אינה חזקהד. ג"ק מ"ח. (שפג) ר' הלך למדינת הים ומשכן מקצת קרקעותיו לגוי ומקצתן הניח ללאה אחותו להתפרנס בא לוי ונשא בת אחות ר' השיב לו ר' טוב בעיני שתאכל אתה פירות או פדה הקרקעות מיד גוי מתה אשתו של לוי ונלכדה העיר ונמלט לוי לבדו והחזיק בכל הקרקע. ועתה בא ראובן כך הדין מתחייב ראובן לפרוע ללוי סך משכונתו שבשבילו פרע לגוי. שם ג"א. (שפד) ר' נחמן אמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו. ונאון אוקמה בנוססת כגון מה שאירש מאבא היום מכור לך או מה שתעלה במצודתי היום בכדי חייו. בעה"ט קנין. (שפה) תנאי שאדם מתנה בשטר וקנין ואח"כ עשה תנאים אחרים ולא עשו קנין התנאים הראשונים קיימין. ש"ת קל"ב. (שפו) חוינן לגאון דקא מוקמינן להא דר' חסד' מכר לו ה' בוי והוקרו ועמדו על ה' לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר לענין קבול מי שפרע. רי"ף ב"ב פ"ה. (שפו) מצאתי לא' מן הגאונים בתשו' שאילה דשטר מיקני בחליפין. בעה"ט קנין. (שפה) ש"ט מדר' אדא בר אהבה אמר רב דהלכה כר' אליעזר דמכשיר בשטרות ולמיהו כשיקרא לא חיישי' אם כתב סופר כתובה בא' מימי השבוע וכתב בה בדי' או בה' אע"ג דיום הכתיבה לא ד' ולא ה' למיהו כשיקרא לא חיישינן וכי אמרינן דצריך להניח מקום הומן היכי דלא ידע מאן ליעבד ליה לשטר' אבל אי ידע לית לן בה. שם זמן. (שפט) מלוה שכתב שטר בלי עדים ומסרוהו בפני עדים יש מהגאונים שהורו שצ"ל לעדים שמסרו בפניהם חתמו והעירו שנמסר בפניכם. רמב"ם פ"א ממלוה. (שצ) תשו' לגאון דשרדו ממתובת' בפ"י בלשון הזה כל חזקה שבעולם אין עליה שבועה ולכך נקראת חזקה כשמה שאין על המחזיק שבועה. בעה"ט מודעא. (שצא) גאונים נהגו אפ"י בשטרות לכתוב מן יומי דגן לעלסם) בעה"ט כתיבת גט. (שצב) כל חזקה שאינה בגוף הקרקע אפ"י הוצאת זיוין ומרוב ומחילה א"צ חזקה ג' שנים שהטעם משום מחילה וכיון שרואה אותו משתמש בשלו ושותק הוי חזקהו. ט' ח"ט קנין. (שצג) מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבילות הן מצרין לחבירו וכן בני חצר שנעשה א' אומן ולא מיהו בו לא החזיק בדבר זה ויש להם בכל עת לעכב. וכוה הורו הגאונים. רמב"ם י"א שכנים ה'. (שצד) מצאתי כתוב בשם הגאון בגליון הלכות ספרדיות תשו' בשם גאון דשטרא

בשאר הדברים" ואולי התשו' מר' סעדי' או מר' האי. (ד) אולי התשו' מר' משולם. (ה) עוד הוכח בבהע"ט אשרתא בשם הג' איכא מ"ד [כתב גאון] מולא חשיב בהדיהו בפ' דיני ממונות קיום שטרות בקרובין כשר'. עוד אית' שם תנאי "אי נפיק כתובה דאית' כאסמכת' אע"ג דכתוב בה דלא כאסמכתא שטר' בשילה היא". — בתשו' הרא"ש כלל ס"ח סי' כ"א אית' "האומר לחבירו שטר שבידך זכות יש לי בו הורו הגאונים שכופין אותו להוציאו". (ו) ע' ה"ת שכנים פ"א ה"ד. ועל ענין תשו' זאת. ושאהרית ע' רשב"א תשו' ת"א ח"ב סי' שע"ה דעת

דלא כתיב ביה דאקנה ולוה וקנה הוריש דמשתעבר. הת' מ"ג. (שצח) אומן אין לו הזקה והוא דראה בן דעת הגא'. ש"מ ב"ב מ"ה. (שצז) בא המחזיק מכה שטרו שקנאה מהמערער והמערער אומר מזויף והוד' לו המחזיק אלא אמר שטר כשר היה לי ואבד ולקחתי זה אם הובא בענין שיכול לקיימו שהעדים התמו שקר או שזויף והעדים סוברין שהוא חתימתן נשבע שהוא כדבריו ומקיימין הקרקע בידו משום שטרא לחוד לא אלא שהחזיק בו ג' שנים כראוי). מח"מ קמ"ו. (שצז) כל השטרות העולין בערכאות. הכין פסקו כל רבוותא כהך שינויא בתרא ולא שמיע לנו במתיבתא מאן דסמך על שטר מתנה העולה בערכאות. נ"ה פ"ב. (שצח) ב' אחין התומין על שטר ויש עדים כשרים חתומים עמהם בעדות בשטר הלכה כר' יוסי דאמר בדיני ממונות תתקיים העדות בשטר. ש"ץ ד' י' י'. (שצט) בזמן שיצא שטר סתם ולא ידענו איך התמו עדיו ונמצאו מהן כשרים ומהם פסולים ה"ו כשר וגובין בו. שם ז'.

מקח וממכר מתנה פקדון ושומרים. (ת) אם נתן טעם לדבריו למה נתן מתנה טמירת' שפיר דמיט). ש"מ ב"ב מ"א. (תא) והא דתנן הפעוטות מקחן מקח. במטלטלין. ש"מ דבמקום דאיכ' אפוטרופוס במקום שלישי קאים לפעוטות ולא הוי מקחן מקח וממכרן ממכר. ש"ץ ד' י' א'. (תב) מודה שמואל היב' דיהב זווי דאנב אונסא נמיר ומקני וכתב גאון היה ללוקח מן האיש ולקח מן האשה דאי יהיב זווי קני. בעה"ש נט מודעא. (תג) וחזינן לגאון דאמר הבא מחמת חוב או מחמת אנפרות אין בו משום סוקריקין והלוקח ממנו מקחו קיים דבי גבא בחובו כאלו קנאו ממנו דאין זה אונס. שם (תד) הנותן מתנה מעכשיו ולאחר מיתה ולא נודעו הנכסים שהיו לו באותה שעה אם לא נודע שקנה נכסים אח"כ הכל בחזקת מקבל מתנה. ה"ת מ"ג. (תה) האומר לחבירו השאילני כלי זה בטובתך ולא קבע זמן לחזרתו ישתמש בו ואינו חייב להחזירו לבעליו עד שיכלה הברולי). ר"ף השואל. (תו) ומקצת הגאונים אמרו שה"ה לכל דבר שמשאו קל ואין הקרקע מאבדת אותו מהרה כגון לשונות של כסף. שאין להם שמירה אלא בקרקע. ט' ח"מ רצ"א. (תז) מאן דמפקיד זווי נבי איתת' ולא אית' גבר הוי מינסבא ואינסבת ותבעי מינה כבי דינא ואיתרמי שבועה לית מן דיני' לאשבועי בדוחקא תותי גברא. בעה"ש מלוה ע"פ. (תח) ראובן יהב בירעה לשמעון לזבוני ומקמא דלמיפיק לאורח' שדר ליה ראובן תקרובת לשי' משום האי תקרובת משוי ליה לשמעון שומר שכר יט):

הגאונים. ז) בשם הר"י האברצלוני. ח) אולי זאת התשו' ושאתריה מר' נטרנאי ע' ח"ג ל"ט וע"ש — בג"מ אית' „מי שנתן מתנה לחבירו בקנין ועדיין לא מישך המקבל אם המתנה פירות או מטלטלין או מקרקעי או מעות רעות שנפסלו וזה המקבל אף שלשן משך (קנה) פנוי שנתן מתנה לאחר ואחר כך כותבה אותה מתנה לאשתו או לאחר ולא ערער המתנה הראשונה נקראה מתנה טמירתא וזכה השני (רבי'). ט) כן כתב ה' יצחק גרבוני בצעור הכסף בשם הג'. — בג"מ איתא „אם לא קיבל שמעון עליו שמירת מה שהביא החמיר משאוי מאת ראובן אינו חייב כלום ואם טען ראובן שיותר היו יש לשמעון אלא כי לא הניח החמיר אצלו אלא זה (ל"ב) מי שהפקיד אצל חבירו בלא כתב ובלא עדים ואחר כך אמר חוב יש לי עליך נאמן הוא שהפקדון אצלו (ס"ז, עיון תשובות ר' האי בס' התרי' מ"ט). מי שהשיא בתו ונתן לה אביה נדונייתה ואח"כ עמד בעלה והפקידון אצל חמיו ונגנבו נשבע בחסדיה הים והניח את אשתו בבית בעה"ב אינו גובה מאשתו אלא שכר מה שעולה מיום שיצא בעלה (רבי'). — בג"מ נמצא „ראובן שאל חמור משמעון לרכוב עליו למדינה אחרת ויצאו עליו ליסמים ונתגר ר' ואבד החמור אם יש עדים לשמעון שבשאלה מסר החמור לראובן יש על יורשיו לשלם דמיו לשמעון" (ב). י) לשון הרמב"ם שאלה פ"ד ה"ד „הווי מקצת המבנינים“.

ג"ק ס'. (תט) ושמעתי בנפקד שהנאונים כתבו שעשו תקנת נגול במקרון שישיבע המפקיד כמה היה שוה ויטול. רא"ש הכונס.

משכון וריבית. (תי) ראובן שקנה זהב מכותת משמעון פתוראה והזהב היה ב"ב והתנה עמו שאם לא יפרע בעיוה"כ הרי הן במחורם היום ואח"כ לא פרע בעיוה"כ ונתיקר הזהב ולקח ב"ב חסר רביע הרי הן עשויון עליך רבית הוי"ג). ש"ץ ד' ב' ד'. (תיא) ר' הנפק שטרא על ש' שהיו כתיב ביה י' דינרי א"ל שמעון לא שקלית מינך אלא ז' והנך ג' רבית' ואמרו שהרי דהנך ז' קמא דילן יהיב לך. הכין חזינך דעדים לא מרעו ליה לשטרא אלא מאי דכתיב ויריע' מילת' דרבית' הוא. אינון מתבעי למקנסיה. שם ו'. (תיב) הכין חזינ'. ריבית דגוי לא אסיר מדאוריית' מיהו מאן דמדקרק במיליה לא לזויף לגוי בריבית. שם ז'. (תיג) משכון ביד מלוה ואומר כ' הלוי'ך ולוה א' הלוי'ני י' מלוה נשבע וגובה כ"ג). שם ט'. (תיד) ר' משכון כרם לש' בנכית' כמו שאמרו חכמים מותר לבעל הכרם ליטלו ממנו באריסות ואין שם משום ריבית'ך) שם י"ד. (תטו) היכי דהתנה בעל הכרם לבעל מעות כל זמן שאתה מתחיל בעבודת הכרם אין לי רשות לסלקך עד שתכניס פירות אותה שנה אין יכול לסלקך. שם ט"ו. (תטז) הורו מקצת הנאונים שהלוה שמחל למלוה בריבית שלקח ממנו או שעתיד ליקח אע"פ שקנו מידו אינו מועיל כלום שבל ריבית מחילה היא אבל התורה לא מחלה ואסרה. רמב"ם פ"ד מלוה י"ג. (תיז) ושש' המלוה את חבירו על המשכון ואבר המשכון הדין הזה על שני דרכים אם אין בין המלוה והלוה חילוף אלא ששניהם מודים בשומת המשכון והמלוה והוא על ב' דרכים. והדרך הב' אם מתחלפין המלוה והלוה בשומת המשכון. הבננו שהוא הדין השני מן הדרך הראשון והוא השער הזכור שחפצת להזכיר בו נוטל בשבועה טו). ג"ק ע"ה.

שכנים ושותפין. (תיח) שותפין משנרין מקח זה לזה ועמד אחד ואמר כבר פירשתי ממנו והאי' תובע ואי' בפני מי פרשת. יפה השיבו חבירו. ג"ק מ"ט. (תיט) חצר חלוק ואי' רצה למכור חלקו לגוי מעכב עליוהו). ש"ץ ד' א' כ"א. (תכ) לית הלכת' כר' יוסי שמתיר בחדל' אצל הדבורים ולענין משרה וירק מודי ר' יוסי דמרחיקין. ר"ף ב"ב פ"ב. (תכא) ראובן שירד לתוך חרבתו של חבירו

(ט) ע' מה שכתב המעתיק בג"ק בסוף החשו' 'תשו' זו השיבה ר"ע בר ששנא בענין אחר ונראית היא לי מו"י. — בגמ' אית': 'ראובן מכר לש' עבר או בחמה באמונה ושמעון מכרה ללוי ולוי ליתרה ושאל לראובן הדמים ואינו נתן יכול ראובן לקחת את העבר או הבהמה מיד מי שיומצא חב"מ שלא קבע לו זמן אבל קבע לו זמן בתוך הזמן קנה אבל קרקע אין יכול ראובן ללקחה מיד הקונה אלא תופס את שמעון ולוקח דמו ממנו (פ). לפום ריהט' אין הדין כן בקרקע וצ"ע ועי' הערת הר"ר ראבינאוויץ בד' ווילנא) ר' מכר לשמעון משאוי של פלפלין ואמר ע"מ שאם תמצא בו עפר לא תחזירנו לי ומנהג המדינה לקבל עשירים ליטרין ומצא בו חמשים ליטרים עפר כיון שפירש בתנאו קיים (ר"ל). ועי' ש"ץ ד' ה'. (יב) אולי היא לריש"ש ועינין תשו' הרשב"א ה"ה סי' קס"א. (יג) אולי היא לר' צמח. (יד) אולי תשו' זאת והבאת אתריה לר' נטרונאי — ועי' ש"ץ שם ל"ד. 'והלכת' לזין על שער שבשוק ואע"פ שאין לו כנון דלית ליה חיטי ואית ליה זוזי דמהימן דאי בעי זבין משוקא ופרע ליה" ואולי גם היא לר"ב. (טו) מבין הדברים והלשון נראה שאולי התשו' מר"ע או מר' ש' ה' הפנו — בגמ' אית'. 'סוחרים המחזירים בעיירות ומוכרים גרוסאות ומקבצים חיטים או פירות אשיש להם מקבצים מותר לפסוק כל מה שרוצין ואפילו כפלים ממה שיש להן (ק"ב). — בגמ'. בני אדם שמלוין זוזים חסרים ונוטלין שקליו ומלוין כסף ונוטלין כספים טבועים העושה כן עושה ב' עבירות אחת משום רבית ואחת שגונבין דעת הבריות (כב). (טז) בש"ץ תשובה זאת אחרי תשו' ר"ש לכן יש לומר ששמנו אכן כב"ו חסרה התשובה הכתובה בש"ץ ד' א' ב' ולכן אין לשפוט משפט כרוז.

שמעון ובנה שם חנות. א"ל ראובן אם תרצה ליטול את הבנין בשומא ואם לא אחלוץ את האבנים ואסתיר את הכותל כך ראינו שלא כשורה עשה ראובן שירד ובנה שלא ברשות. וכך הוא הדין אם עושין פשרה מוטב, וקירוואן הוציא לארץ היא לפיכך אם רצה ר' לסתור וליטול קורותיו ואבניו הרשות בידו^(י), ח"ג מ'. (תכב) מתנה אין בה משום בר מצרא ואי כתיב בה אחריות אית בה דיני דבר מצרי אימי אערומי אערום וכתוב נאון דמכריון ושמינן ליה לב"ה כתבינן ליה למקבל מתנה טירפא דבי הוי לנותן מתנה שקיל מיניה מקבל מאי דשיימינן לה לב"ה^(ח). בעה"ט מכירת קרקע. (תכג) ר' שיתף לשי' והממון ביד שי' כך נראה לי אם אשת שי' או בניו היו נושאים ונותנין בממון השותפות הן בעצמן נשבעים עליהם. ג"ק ק"ו. (תכד) היוור לתוך חרבתו של חבירו ובנאו כי היכי דאם אמר בעל בנין עצי ואבני אני נוטל שדרו ממתיבתי שומעין לו הכי נמי אי אמר לו בעל קרקע טול לעצמך שומעין לו אבל אי שביק ליה בעל בנין ואויל ליה והוינן לבעל קרקע בתר הכי דקא גריר ומנטר ליה לא מחייבינן ליה ברמי בנין. וידו על העליונה. ר"ף ב"מ פ"ה. (תכה) לריש מתיבתי השותפין שחלקו ומצא א' אבנים גדולות בחלקו ואמר הלה לא מחלתי אותן ולא ידעתי בהן אפי' ביניהן שטר חלוקה וקנין חולקין אם לא סילק כל א' וא' עצמו בכל מה שימצא. בעה"ט חלוקת קרקעי. (תכו) שי' שבא לאפריקי ועשה שותפות עם בנימין והלך שי' לעבר הים ונתן הפרקמטי' לאדם אחר שהלך מדעת המלך. וכשחזר לאפריקי תפסו בנימין חן לי ממוני כדין וכראוי אומר לו. וכשיבא אותו ששיגר יהיה הרווח והממון דשמעון. פי' ליקוטים. (תכז) אם חלק הרע אצל שדהו ואומר תנו לי מהצית מדתה מצד הרע בלי שומא וטלו חצי הטוב כרי שיהיה חלקי סמוך לשלי שומעין לו וכוה הוורו הגאונים. רמב"ם שכנים פ"ב א'. (תכח) מת אחד מהשותפין נתבטל השותפות או העסק אע"פ שהתנו לזמן ידוע שכבר יצא הממון ליד יורשים וכוה הוורו הגאונים. רמב"ם שותפין ה' י"א. (תכט) כתב נאון דאם בא לבעל המצר היוק מכה שכונת גוי בחיי המוכר ומת חייב הבן לשלם אבל לא בא הנוק בחייו לא קנסו בנו אחריו^(ט). בעה"ט. (תל) דין נוד או איגוד אין יכול לשום הרבה אלא שמין בב"ד. רא"ש ב"ב פ"א. (תלא) היה בן מצר במדינה אחרת או חולה או קטן. ואחר זמן הגדיל אינו יכול לסלקו. רא"ש ב"מ פ"ט. (תלב) אם היו המצרנים רבים ומכר אחד מהם זכותו לזוקה אפי' בקנין יכולים האחרים לסלקו. שם. (תלג) תשוי' נאון ראובן יש לו בית אצל שכנו גוי ופתח חלון על גגו של הגוי והחויק בו כמה שנים לאחר ימים מכר הגוי ביתו לישראל ובא הלוקה להגביה ביתו בענין שסותם חלון של ישראל. אסור לו לקונה לסתום ולא אשכחן דקאי ישראל במקום גוי אלא לגרועותא מה גוי אין לו חזקה אלא בשטר. ט' ח"מ קנ"ד. (תלד) לגאון ישראל שהיה לו חלון פתוח לחצר הגוי וסתם אותו מבחוץ והניחו פתוח לצד פנים לאחר זמן מכר הגוי חצרו לישראל ואותו ישראל בונה כותל נודמן קרן כותלו לסתום החלון וטוען הישראל אני מפני הגוי סתמתיה משום היוק ראייה ועתה ארצה לפותחו אינו יכול להזוור ולפתחו כיון שסתם הוציא לו ושייר הכותל כולו לשנים גילה בדעתו שעקרה מלהשתמש לאורה

(י) עיי' ר"ף ב"מ פ"ה ולהלן לפנינו סי' תכ"ד. (יט) עיי' שם אפותיקו שהביא בשם הגי' האי

מפתח לתשובות הגאונים

ועשאה כחלון שאדם עשאה תוך ביתו. שם. (תלה) ר' היתה לו עליה ולשי' יש לו בית נגד עלייתו של ר' ומכיו קמין כשיעור ג' אמות ביניהם לאחר זמן סתר שי קצת מביתו דעשאו חצר ור' רואה מעלייתו לחצרו של שי ומזיקו ועיב רצה שמעון להגביה כותל חצרו למעלה מחלונו של ר' ולהאפיל עליו אינו רשאי כיון כיון שהוא תוך ד"א לחלון. שם. (תלו) כתוב בתשו' הגי' ושכתבתם שא"ל בעל החלונות הסך על עצמך וזה אומר לו סתום חלונותיך על הניזק להרחיק עצמו אם לא בנירחה דיליה ואם כשהוא ממסך על עצמו ועושה מעקה ד' אמות אין מסתכל בו על החלונות יעשה מחיצה ויסך על עצמו. ואם עדיין מסתכל בו צריך לסתמה. בית יוסף לט' ח"מ קניד. (תלו) ראובן יש לו תאנה ורשיה בתוך כותלו של לוי ונופו נוטה ע"ג עליתו ומעכבו מלהטיח את גנו ורוצה לוי לקוץ גוף המעכבו הדין עמו. טח"מ קני"ה. (תלה) אם אין שום אחר רוצה למכור בגוד כתבו הגאונים דאף בחצר א"א להם להשתמש ביחד משום היוק ראייה. שם קע"א. (תלט) תשו' לגי'. ר' שי ולוי ירשו בית וחצר ומכר שמעון חלקו לראובן ועתה מת לוי באים לחלוק חלק לוי וודאי ב' חלקים של ראובן ומה שמכר לו שמעון אין להם עסק בענין החלוקה אלא חלק לוי וכיון שאין בו דין חלוקה אית ביה דיני דגוד או איגוד ויאמר ר' לשי' אקח מב' חלקי עד שישאר בחלק המשותף בניינו כשיעור הצרכי). שם קע"א. (תמ) לוקח שתיקן בשדה והשביחה ואח"כ סלקו המצרין הוי ליה כיווד ברשות ושמיין לו וידו על העליונה ואי בתר דתבעיה הוי ליה כיוודר שלא ברשות. שם קע"ה. (תמא) הר' יהודי אברצלוני כתב בשם גאון דאם שתק יום א' לא יוכל לסלקו. יש מהגאונים שכתבו שאפי' אינו מוצא ישראל שרוצה להקנותה וגם המצרין אין במה לקנותה אפי' אין רשאי למכרה לגוי (כ) שם. (תמב) בתשו' לגי'. ר' שמכר שדה הסמוכה למיצר שמעון ללוי והחליפה עמו בכרם ורצה שי' המצרין לסלק ללוי ורצה ליתן לראובן גם הוא כרם שהיה לו ור' אומר כרם שלך אינו כ"כ טוב כמו של שי' הדין עמו. שם. (תמג) שליה שהוא מצר ומכר לאחרים לא אשכחן ראייה לבטל מצרונותיה בהכי. שם. (תמד) כותל שבין ב' חצרות לאחד מהן יש לו עליו קורות ולא מהן מחיצה לעלייתו ויש לו בעליותו חלון. עמד בעל העלייה וסתר אור המחיצה ולא מיחה בעל הקורות אלא היה מתרעם. לאחר ה' שנים בא למעון מחיצה זו אינו סותרה כ"ר שבעל עלייה שאמר יש לי שני חוקה אין חוקה בכך. שאין עמה טענה. ג"ה תקכ"ה. (תמה) שמעון יורש אחיו ראובן אבל ר' כבר פטרו בחייו נוטל ויוצא. ראובן יהב לשי' דיגרי למיתב בחנותא ואיתי דיהיב ליה פלגיה ברוחא אית ליה לר' למידרא מן חוסרנא תרין תולתאני. שמעון יתב בחנותיה ואתא טרארא ושקיל מן קמיה צרריה דיגרי מחייב לשלומי לראובן. דינא הוא לשלומי שותף לראובן כל מה דאוד ליה מחמת אשראי. תרין אלפי' זוזי דאיתיי שמעון מן אינשי ותפסינן ראובן כתב ליה שי' כתבא דאיתיה מהימן. ודאישתקול הא כתבא מן ראובן אי איתא בעיניה וכתובה מוצאפה עמיה אוליגן בתר מילי דמוצאפה ואי משתכח על ר' ריעותא בשילה לה נאמנות. שותפי אפי' בחששא מחייבין לאשבעו. אמר שי' דשרריה ר' בשליחותא ולות תגריה ואיתי ליה מנהון זיבנא וראובן קאמר דלא מיתי ליה שמעון מידי אי מייתי שי' סהדי דמסהדין על ר' דמטי לידיה מחייב לשלומי דמי לתגריה (כג) ג"ה תקן.

דמשכנתי עדיף מכר מצרא. (י) ע' הג"מ שכנים פ"ב. (ז) ע' שם בד"מ. (כ) וכתוב ויש חולקין

נזקיך. (תמו) עשיית המלקות רצועה של עגל כפול לשנים. אין מלְקִין
 אלא מוטהכג). ש"ת ט"ז. (תמו) אמרו הנאונים ישראל שאנסוהו נזים שיביא ממון
 חבירו והביא פטור. ש"מ ב"ק ק"יז. (תמח) אין דנין קנסות בבבל אבל חבלות
 שיש בו רפואה ושבת מנבינן כד). ש"ץ ד' א' א'. (תמט) על איזה עבירה מתחייב
 מלקות ועל איזה מכות מרדותכס). ש"ת ט'. (תג) שני שורים רודפין והויק אחד
 ואין ידוע איזה אם אחד מת. מצי לדחויי שאמר ליה טול מזה מה שראוי לך
 כלומר רביע נזקך או תביא ראייה שזה המצוי הוא שהזויק וטול מה שראוי לך.
 רא"ש ב"ק פ"ג. (תנא) שאילו קמיה מתיבתא נברא כהן דאוקמיה לקרא בסית
 וקמו עליו ראובן ובריה ושקלו לו הספר מידיה. וקראו רשע הכ' איתחזאית לנו
 מילת' אית ביה בושת ופנס עד שיבקש מחילה ואע"פ שאין גובין קנסות בח"ל
 לצאת ידי שמים לא נפקו ראובן ובריה עד דמשלמין בושת ובעי נמי מחילהכז).
 פ'. ליקוטין. (תנב) לגאון א' שקם על חבירו בפורים כטוב לב. ויהרגהו. ונשא
 ונתן שלא לדונו כרצצה. העמידו ב"ד והכו וענשוכו). טח"מ תכ"ה.

ומתירין. כז) מתוך הלשון נראה שהתשו' לר' שרירי או לר' האי. — בגמ' מצאנו תשו':
 ג' היה לו פונדק והיה ישראל בצדו ולא ערער ואחר זמן בקש הגוי למוכרו ולא בא השכן
 לקנותו וקנאו ישראל אחר ומערער זה השכן על הפורני הדני עם השכן דאין חזקה בניזוקין
 כגון בעשן ובריה ביה"כ אם הקונה אומר אתקן הענין להוציא העשן בשפופרת אינו יכול
 לעכב (ק"יז) מי שיש לו חצר כנגד חצרות ישראל ובקש לעשותה פונדק או חצר גדולה לשכירות
 יכול השכן לעכב עליו מפני סכנת ליסמים ועוברים ושבים ואורח נטה ללון ושהרבה עליו הדרך
 אבל חצר לשכירות אם השכן בה אנשים כשרים לשנה או לחדשים אין השכן יכול לעכב
 (ק"יח). — בג"ו אית': ר"י ניש שותפין אנסו המלך לשי ולקה כל מה שהיה עמו אם יש
 עדים שהיה למלך ממון על שמעון וברח או אמר לו בעת שאנסו קח כל שעמי והנחני חייב
 שמעון לשלם לר' הכל ואם אין למלך על שי כלום אין לראובן מענה לא אם רצה להתחייב
 (ג') ר' נתן לשי אלף בשותפות והתנה עליו שילך למקום פלוני הלך שי לראובן מקום ומצא שם
 לוי אמר לוי הנה עוד אלף ונלכה שנינו למקום אחר והלך ורווח הרבה אין לראובן אלא קרן
 שלו לפי ששינה שמעון שליחות ראובן ועוד שלא קבל ראובן על עצמו כל מה שיקח שי ממון
 בשותפות לפי אחרים שקבל ההפסד והריוח (ז') ראובן שגור ממנון המצרים והיה בידו בצאעה
 והיו יגורים אצל בצאעה בדלוסקמא ונפלו עליו ליסמים ולקחו הדלוסקמא והפשימוהו לשחמו ואמר
 בלבו כל מה שלקחו אין לו הצלה מידם והזוהבים של יהודי נלך עמם ונוציאם להם ועשה כן
 ובא אליו והודיעהו ואמר לו שישלם חצי הזוהבים בשביל אחכה שבינם ובעל הזוהבים ארצה
 בכך ואמר מציל עצמו כממון חברו אם הביא עדים על מה שאמר פטור ואם לא מצא עדים
 נשבע ופטור מפני שנתנם בידם אלא אחר שכבר לקחהו (מ"א) ב' שותפין שהיה א' מהם נושא
 ונתן וקנו שדות וכרמים וכתבו על שם א' מהם לסוף טען א' מהם ואמר של אמי הן שנפלו
 לי עליו להביא ראיה (מ"ב). ר' ושי שותפין והטילו לכיס זה מנה וזה מנה והוסף ר' על הקרן
 הראשון מנה בשותפות ועשו סחורה לסוף מצאו חסרון הרבה באו לפרוש זה מזה תחלה ויצא
 ראובן ק' מנה שחוסף כמו ששם אותם אם טובים יקח רעים ואם רעים רעים ואם החליף המלך
 המטבע יחזרו על פי תגרין ואם התנה מתחלה ואמר ראובן אם ח"ו אירע הפסד אין עלי דבר
 אין לו לראובן כלום על שמעון לפי שהתנה וקבל על עצמו (מ"ג). כד' ע"ז חלקו ר' נטרונאי
 ור' שרירי בתשובותיהם. כד' ע' ח"ג ס' ק"כ. כס) כתשו הר"ף ש"ס והוא נמצאת גמ בת"פ.
 כו) ע' תשו' הרשב"א תולדות אדם ח"ב ס' רצ"א כתבו הנאונים לקנום סך ממון המבייש ואפי'
 בח"ל. — בה"פ אית' הלכה: הקורא לחבירו עבד חייב לבדותו עד שירצה את חבירו. —
 בג"מ מצאנו תשובה: "ראובן השכיר נדרות משמעון להביא בהם יין בדרך ערערו עליו שלוחי
 בעל הין משלם דה"ל מציל בממון חבירו אבל אם היו מבקשים לנדרות ה"ל כמכת מדינה וא"ל
 הרי שלך לפניך ומפיק ליה מדעתיה בשבועה (ש'). כז) בג"מ אית': "ראובן הלך למ"דה והניח
 את אשתו בחצרו ומתה ואשתו ורצה הלטמן ללוקחה לומר שהיא נכסי הפקר ועמד שמעון לפני
 ב"ד ואמר אם אנצל חצר זה אמול חציה ואמרו הן לאחר זמן בא ראובן ורוצה לקחת את כל
 החצר ושי אומר לא תקח אל' חציה הדנין עם ראובן שהשלטן לא ירד עוד לחצר אלא בדברו
 בעלמא ועוד שלא היה מייאש ראובן (קט). בן ישראל לקח משר אחד שדה או בית והלך בן
 ישראל אחר ופתח לו השחיד לשר ללוקחה ממנו וליתנה לו. שלא כדון עשה האיש ההוא
 ועבדו היה דינא וקנסי הוה ומהדרגין ית ארע' להחוא בר ישראל דשקל בקדמתו וכל הוצאה
 שיוציא ביה אותה. (רכד). — בג"ב אית' "מי שנתן כסף או תב לצורך לעשות לו צמידים ועשה

מפתח לתשובות הגאונים

נחלות. (תנן) מחשבין עם האפטרופוס באחרונה (כט). רי"ף גיטין פ"ה. (תנר) תשו לר"ש מתיבתא הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופי דוקא דאית ליה בני אבל לית ליה בני מתנה מעליה היא. בעה"ט מתנת ש"מ. (תנה) בתשו דמתיבתא מהו לענין דלא מבטלי כתובה דאיתתא אלא במידי דבריד שפיר או מחילה או תשלומין בהודאה ועדים ועד דלא מצטביה מיניה או דהוה המן ואמרי להו לסהרי קבילית עלי האי מימר והוי עלי סהרי לא מבטלינן כתובתא אבל שתיקותה לא מהני. שם. (תנו) ש"מ דפטור איתתא משבועה ובתר כמי יומי הדר ביה בההוא תפקידתא או בעידנא דפקיד אמר עיינתא במילתה דירה ולא אשכחית בה שום טענתה דחשדא הוי כהודאה ולא מצי למיהדר ואי סתמא פטרה איכי למימר יקרא בעלמא עביד לה והדר ביה השתא. ויכיל למיהדר. שם. (תנו) תשו לני בריא שאמר בלשון צוואה מתירא הוא שלא יארע לו מות פתאום והרי הוא מצוה כך וכך אין בו דין מצוה מחמת מיתה אא"כ מת סמוך לדבריו יום או יומים. שם. (תנח) כתב גאון יורשין שאמרו אמר לנו אבא שטר זה שכתב עלי באונס נכתב ולא נתקיים עליו מודעא דיניה כמאן דאמר אמר לנו אבא לא לויית נפרעין מהן בלא שבועה. שם. (תנט) כי הטמור לא יירש אביו ר"ל בזה אם היה לשי אשה ונתתה. אבל אם אנו יודעין שזה זנה עמה כגון שהוא ראובן אנו נוריש אותו ממונו של ראובן (כט). ג"ה תקמ"ג.

אבלות. (חס) וכן גאון השיב בתשובותיו נפשו של אדם אינה מתאבלת אלא במקום שנפטר. פ' רפ"ט. (חסא) כיון שגורו חכמים באבל שלא יצא מפתח ביתו כל עיקר לא יצא לא לתפלה ולא לת"ת מפני ששמחה היא לו אא"כ רבים צריכין לו. רי"ף. (חסב) לענין ניהום אבל"י כשהמת נפטר ביו"ט או במועד דבעי מינקט אבלות אחר המועד אע"פ שאין נוהג אבלות כל הרגל העם וקרוביו מתעסקין בו ויושבין עמו. ונהגו כל ראשי ישיבות לישב עם האבל בארץ. ש"ת שכ"ב. (חסג) בן ל' יוצא בדלוסקמי ועומדין עליו בשורה כי הגאון דא"י צדוק הרין וקדיש דאין זה פחות משורה ואין דבר זה דומה להספד. אש"י. (חסד) נוהגים בישיבה להספד לפני המטה לשאר התלמידים אבל הנכס ואלוף וגאון מנניסים לבית המדרש ומניחים המטה במקום שהוא דורש. ת"ה. (חסה) חפרו קבר בשבת. אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית. כיון דמלתא דפרהסי' היא ננאי גדול למת שיאמר קברו של מת שחללו השבת כך פ"י הגאונים. ת"ה. (חסו) דעת הגאונים דכל זמן שהארון מגולה עמהן אין מונין לו עד שינתן בכרך או בקבר ויסתם פיהם באבנים

בהם מעשה רע אמר לו הצורף מעשי ידי נתחלפו לך שמה אשתך השאילתם ונתחלפו לה אם הביא האיש עדים על הצמידים שהם שנתן לו הצורף והם מעשה ידיו כי הצורפים יכירו כל אחד מעשי ידיו חייב הצורף לשלם (צה). כח) בכעה"ט אפטרופוס הובא בשם הג' דאם מנחתו ב"ד א"צ להשב עמהן. — והנה התשו בג"ל סי' כ"ד בענין גוי יורש את אביו שייכת לסי' כ"ג שם והיא לרי' נטרונאי ע"י גבוי"מ סי' י"א. — בש"ף ד' ג' ח' אית' "המחלק נכסיו בחייו בלשון מתנה אם ריבה לא' ומיעט לא' קיים" ואולי היא לרש"ן חפני. (כט) בג"מ מצינו תשובות: יעקב שמה והניח בת ובנים וצוה לבנים לתת לבת גדוניה מאה דינרים והשיאוה האחים ונתנו לה חפצים שוין ע"י וקבל אותם החתן כמאה ואח"כ עמדה הכת ומעוררת הרין עמה (קז) ר' צוה מחמת מיתה כל נכסיו לאמי חוץ מוכי והובים ונתנו ליורשי בדרך ירושה ואמרו לו קרוביו ואם תנשא אמך או תמות ואמרו שאז יחזור הנכסים ליורשי צוואתו ותנאו קיימין (קוב) בג"מ: כי אחים שהניח להם אביהם סי' נביאים א' עם הארץ וא' מבין וקראו בו ולא דבר לו אחיו כלום מת זה האיש והניח זה הספר אמר החי לאשת המת תן לי חלקי בו אמרה לו האלמנה כבר נפסק הדבר בינך לבינו ונתן לך שני בגדים בחלק שלך כך ראינו אם יש לה שטר בדבר או עדים יתקיימו

או בנסרים. ת"ה. (תסז) והכי אמר גאון מנהגנו להרחיק מבית הקברות שיעור ג' אמה או ק' אמה ויש מקומות שבונים בו בית לדבר זה אבל בתוך ד' אמות לא דמת תופס מקומו. ת"ה. (תסה) אם היה לאבל דין על אדם אינו תובעו כל ד' ואם היה דבר האבד עושה שליח ומורשה. ת"ה. (תסט) גאון א' אמר ברכת אכלים בין ביחוד בין בג' בין ב' ואבל מן המנין. ברכת אכלים דמוזן אינה ב' וכן מצא ר"י בתשו' הנאון). ט' יוד' שע"ט. (תע) אם אין לו חלוק ונודמן לו חלוק על אביו ועל אמו קורע עד ו"ב. שם שע"ו. (תעא) מי ששמע שמת אביו וקרע ויש עליו אבלות ג' ימים ואמרו קיים ופסק ואח"כ אמרו מת כיון שקרע בשעת חימום יצא אבל צריך לחזור ולישב ד' לט). ר"י. (תעב) מה שנמצא בבה"ג אבל דיום ח' דפסח עולה למנין ד' לאו דסמכיה היא דלא אשכחין דפליגי רבנן בין יו"ט א' לב' אלא לקבורת מת בלבד אע"פ שהתשובה נכתבה בשם ר' יהודאי לית חוינא בכבל ביומי דר' יהודאי). א"ז ח"ב תליב. (תעג) ק"ש חוץ לד"א קורא במת אבל ד"ת או שיחה אפילו חוץ לד"א לא. ש"י ג' ד' ב"א. (תעד) אין סופדין על הקבר כלל. ש"י ג' ד' י'. (תעה) מי שהולך לקבור מתו אינו צריך להעביר שליתו ממנו ולילך בלא כסות בזיון יש בדבר. ה"פ.

ענינים שונים. (תעו) י' מילי דחסידות' דהוי נהוג בהון רבי. ש"ת קע"ח.

(תעז) חלוקי איסורי עבירות. אכילה ושתייה דבור הנאה ראייה קול וריח ומחשבה במקדשי. שם כ"ט. (תעה) ההוא מעשה דר' בנאי דהוי מצ"ן מערתא מאי הו' עבד. כי היכ' דליפרסמ' מקום טומאה לך. שם קכ"ז. (תעט) האי קרא לא תתנודדו. וכתוב בירמיה לא יספרו להם ולא יתנודד להם אלמא הו' עבדי הכי. קרזי וזני על בני תענוגך. שם ק"ל. (תפ) י' פעמים היה מזכיר כה"ג את השם ביה"כ. ש"ת קצ"ד. (תפא) למה נכתב שמו של הקב"ה באסתר מפני שהפרסיים העתיקו המגילה ולא רצו ששמו מונה בין הפרסיים. ש"ת ר"א. (תפב) מים שרחץ בהם אל ישתה. מים ששתה אל ירחץ. שם רע"ו. (תפג) קורין בית האבל בי טעמי. בבית האבל ש"ן מכרו לישילו רבנן טעמי. מה טעם עשותם המעטפין על שפה. ג"ק ע"ד. (תפד) וששאלת על אנשי מעשה. היו שש מאות סדרי משנה. מהלל ושמאי ששה סדרים. והיו אנשי משנה ולא אנשי מעשה שהיו בראשונה. ש"ת כ'. (תפה) כמה היואן שלשים וחמשה וארבע שתותין ואיסר שהוא רובע בשתות של ערביים והן במשקל כ"ה דינר והב"ל).

ש"ן ד' ד' כ"ה. (תפו) מה דא"ר ששת אנן בדין ואינהו בדירהו פ' כמה שאנו חיבין בתורה שבע"פ לפי שהיה סני נהור פטור מקריאת ס"ת שהוא תורה שבכתב. ג"ל פ'. (תפז) כך הראוני מן השמים שישאל שמשכימין ובאין בביה"ג בשבתות. ולומדים מדה יפה הן עושין וכך מנהג בכבל מתחלת גלות ראשונה שכיון שנלו לבבל ונמעט התלמוד. נתקבצו ישראל אצל בעלי נביאים ותורה. בשבתות ויו"ט. תקנו להשיבם לביה"מ. ג"ל פ"ז. (תפח) שיעור ט'

דבריה ואם לאו ישבע זה החי שלא היה כן ויקח חלקו מן הספר (קח). ל) שם חובא ג"כ שהגאונים פסקו דאבלות יום א' דאורייתא. — באשכול אית' : "מחליף וקורע בתוך ד' מכ"מ אינו מחליף אלא בגד עליון לבר". לט) ע' מו"ד שע"ט. לז) אולי התשי' מרי' האי. ועי' לעיל פ"ד הערה י"ד. לז) אולי לרי' מתתיה. לז) אית' גם בתשו' הר"ף שו"ד—שו"ז. לט) קצת ממונה גם בת"פ. לו) ע' ג"ל סי' ב'. לז) בבו"ט פ"א אית' בשם הגאונים "מאתים דינרין של תורה ו' אונקיות וחצי" ועי' תשו' ר' האי בגי' ע"ג. לח) אולי לרש"ש. לט) אולי מרי' נטרונאי או מרי' עמרם.

קבין וכוס של ברכה (נ). ג"ל צ"ו. (תפ"ט) אבוב דשמואל נקרא בן מפני שקפץ הארץ והולידו (נ). ל' צ"ו. (תצ) מפני מה לא נצטוו הלכות טומאה של מת במלחמות אחרות עד מדין. שויהרם אינו הריגה אלא עד גסיסה (נ). ג"ל ק"א. (תצא) למה עושין ח' ימים הנכה מפני שהשמן היה מחלקו של אשר ומהלך ח' ימים. ג"ל ק"ד. (תצב) מצאתי בתשו' הג' דאשה פסולה לכל עדות רק לה' דברים: היה לאמר זה בהן נאמנין על הבכור אביו ואמו כל ד' היה לאלתר פטורות חבירותיה אם ישנות במטה אחת טמאה והשאר טהורות אשת איש הייתי ופנויה אני במקום שאין עדים נשביתי וטהורה אני וכן אני טמאה וחברתי טהורה. א"א אני וחזרה ואמרה פנויה אם נתנה אמתלא נאמנת האשה שתלך בעלה למדהי ואמרה מת בעלי וכן א' גרשתני, מכאן יצא נחיל דבורים בומן שהבעלים מרדפין אחריהן, דאישתמודעינהו דפלוני אחו' דמיתני אפילו קרוב ואפי' אשה. מר' יבמות ק"ו. (תצג) וחכם שאמר בשם גאון שני כתובים מלמדיו לית' דהא בכלי תלמודא היג אין מלמדיו. בהע"ט שחיטה. (תצד) ובפי' הגאון הפרש בין הלכה למסין ונראין. שם. (תצה) כל אתיל פשיטות' לבעי' קמית'. רא"ש ב"מ צ"ח.

פירושים. ברכות: (תצו) אמצעיות אין להם סדר אלא בכ"מ שרלג אחת מן הברכות שם חזור ואומר אותה ברכה שרלג ואחי"ב חזור לברכה שהיה עומד בה. רשב"א ברכות ל"ג. (תצז) שואל מפני היראה פי' יראת אביו או רבו. ט' א"ה ס"ו. (תצה) ר' אמי ור' אסי מעמו עד רביעת' טעימה אין בה בליעה כל עיקר אלא טועם ומשליך. ע' רבע. (תצט) האי איתת' דהו' לבישא כרבלת' משום כלאים הוא דעבר. ג"ק ק"א. (תק) מטה ארמית מעשה שהיה לר' פפא מלוח אצל גוי, וישב על המטה. ומצא תינוק מת מוטמן בכנדים. פי' ר' נסים גאון. שבת: (תקא) דכרו דונוי מהצלל העשיות לספינות לכסות פרקמטי' זווי בלי' ארמי ספינ'. רש"י קנ"ו. (תקב) י"ח דברים מצאתי פי' מנינם בדברי הגאונים. בעה"מ א'. (תקג) ובתשובות לגאון ד' רשויות בשבת מאי פירושה כך אמרו חכמים פירושו ד' פנים של רשויות יש לשבת וכו' (נ). כ"י הע'. עירובין. (תקד) בתשו' הג' אבורנקי אכסדר' או קובה כעין שבוגין מלכים בתוך פרדם. והיא בוסתנא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה והיא ברמלית ולא הוצרך ריש גלותא לטלטל אלא מפתח הבוסתני עד אבורנקי ועשה ר' הונא בר חיננא שביל מכאן ויטלטל דרך אותו השביל (נד). בעה"מ פ"ב. (תקה) ארגו שם האיש שבנאה. רש"י עירובין ס"ג. (תקו) גזוטרא שהיא למעלה מן הים אין מטלטלין. ג"ק ס"ג. פסחים. (תקו) וראיתי לרבנותינו הגאונים שהעמידו זה הנר שנהרג בו אדם (נס).

(נ) בש"ת שכ"ז ואולי היא מר"ה. (נל) ע' ש"ת סי' י"ח ובבה"ג — עיין ברא"ש עירובין ג' שהביא בשם תשו' הג' „דהלכה כר' ששת באיסורי וכר' נחמן בדינו.“ (נז) סי' זה והבא אחריו אולי לר"ה. התשובות המזוייפות ע"ש הגאונים כגון ש"ת צ"ט שאמר לכם כהן צדק ה"י שיש בענין ד' ימי הפסח ענין גדול" לא מנינו פה. ועליהן כבר דברנו בפ"ג. וע' הר"ר ל' צונץ בספרו ריטוס צד קצ"ג. — בג"ז מוצאו תשובות: „ראובן כנסם להרפה וזימן חבריו לאחר ששטו ונשתכרו יצאו כל אחד לביתו ומתוך כך היו שנים יושבים בבתיהם מעלמא עד שנתראה להם שמעון ולוי עכרו על הדרך שאחורי בתיהם ושמעו כמו קולם שש' ולוי היו נושאים ונותנים בדברים ויצא מפי לוי דבר כפורות כן נראה לי לפע"ד שאין לוי זה חייב כלום בעדות אותן עדים שהכירוהו מחמת קולו ולא נאמר דבר זה אלא באיש ואשתו. וצריך עדות ברורה. (פ"ג) משקל הדינר צ"ו שערות ומחצה ומשקל המעה י"ו שערות. משקל הסנדיון ח' משקל האיסר ד'. הפרומה חצי שיעורה מן הכסף הטהור שקורין נוקר"א (צה). וששאלתם הא דאמרינן מותר להחניף הרשעים בעה"ז הג"מ לפיכך בדברים אבל להחניף להם ברין ולעות להם את הדין

פ"י ר"ח. (תקח) קוניא כלי חרס וסופו טחין אותו בנוכחית צריך טבילה ודנין אותו לפי סופו אכן הלוקח כלי קוניא ישן מן הגוי צריך שבירה. אש' כלי תשמיש. (תקט) הבודק צריך שיבטל מתוך הבדיקה הלשון אינו בגמ' אבל מקובל ביד הגאונים. ר"ן פ"א. (תקי) אונס בערוה היכי דמי והאמר רבה אין אונס בערוה שאין קישוי אלא לדעת משכחת לה כשנתקשה לאשתו. מלחמת רמבין פ"ב. (תקיא) אין צולין את הפסח ע"ג האסכלה. ג"ק סוף. הגיגה: (תקיב) כיצד מעבירין על שהרת העזרה. מטבילין את הכלים (מ). ג"ק ע"ג. מ"ק: (תקיג) הררפה נצבי דיקני שקושרין קנים זה לזה והזבשין אותו ביניהם שלא יוכל לעמוד ברוח. אש' מ"ק. ר"ה: (תקיד) אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו. ג"ק צ"ד. (תקטו) עולא אמר משום ירקיא. ג"ק ק"ג. יומא: (תקטז) בכל יום ויום היה לה נישתיק במחתה טבעות נשמע קולן. ג"ק סוף. סוכה: (תקיז) הגאונים פ"י כנגד ראש תור בסוף הרופן האחת שיהיה דופן קצרה כנגד ארוכה. בעה"מ א'. מגלה: (תקיח) רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק בריח מיירי. ר"ן פ"ד. (תקיט) לא אלו בלבד אמרו. ג"ק קט"ו. (י תקיט) בית הגוי (מ). שם קט"ו. (תקך) כנישת' דשף יתיב יסרוה בעפר ואבנים מביהמ"ק. אש' ע"ז. יבמות: (תקכא) ר"נ אמר אין גט אחר גט. וכל הענין (מ). ג"ק ס"ח. (תקכב) א' שמואל הליץ לאחיות לא נפטרו צרות. ג"ק ס"ט. (תקכג) הכשר בגט פסול בפרוובל (מ). גמ"מ ר"ל. (תקכד) יבמה שאמרה תוך ל' יום לא נבעלתי. שם ר"א. כתובות: (תקכה) דין ודברים אין לי בנכסך היו אוכל פירות בחייה. ג"ק כ"א. (תקכו) לקבורה ולמוזני מוזבין בלא הכרה פ"י גאון למוזן אשה והבנות. בהע"ט שטר פתיח'. (תקכז) היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף פ"י גאון כל זמן שאינו נוטל אלא בצנעה אין מהיבין אותו למכור כלי תשמישו אבל אם הוצרך ליטול מקופה מן הגבוי אין נותן אלא אחר שמכר. ר"ף יציאת האשה. (תקכה) תנאי כתובה ככתובה דמו. גמ"מ ר"ב. קידושין. (תקכט) גי' הגאונים לא צריכי דרובא מסבלי. רמבין מלחמת גי'. גיטין. (תקל) טופסי גיטין משום תקנת הולד. ג"ק ק"ה. (תקלא) היו גיטין אם לא באתי מכאן עד יב"ח ומת בתוך יב"ח. ג"ק כ"ז. ב"ק. (תקלב) הא דתנן פרה מעוברת וילדה. ג"ק פ'. (תקלג) עירוב פרשיות לודיעין מרנא גאון פ"א (מ). ג"ק פ"ב. (תקלד) הגזול ומאכיל את בניו והגיח לפניהם. ג"ק פ"ג. (תקלה) הגאונים פ"י כך ומה הרגל שהיא קלה ברה"ר ושאינה חייבת נזק שלם חייבת ברה"ר חצי נזק צרוות ודכוותה הקרן ברשות הרבים נזק שלם וממילא למידן קרן מקרן וכו' (נ). ר"ח. ב"מ. (תקלו) פ"י עבר זמנו אינו נשבע ונוטל. שכיר נשבע ונוטל. ג"ק קב"ד. (תקלז) הא דתני ר' חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי ועדים מעידין. ג"ק פ"ד. (תקלח) הא דתני בן עזאי אומר הכיר בה ג' שבועות. ג"ק פ"א. (תקלט) ל"ל רחמנא לכתוב לאו בגזול ולא ברביבית. גמ"מ רכ"ט. (תקמ) צבורי פירות סימן. שם ר"ג. ב"ב: (תקמא) איש פלוני יירשני במקום שיש בת. ג"ק כ"ב. (תקמב) נפל הבית עליו ועל אביו לפרשה לן מרן גאון (נ). ג"ק ע"ז.

ח"ו. שאסור לעשות כך (ק"ד). (מ) התשובה ארוכה. (מ) ע' רש"י עירובין כ"ו: (מ) במתני' הוסיף ר"ע מויתום של כהנים. — ור"ח כתב על זה "ונתקשה לנו". (מ) אולי היא מר' שריר' או מר' האי. (מ) ע' שם בסוף הספר "רוח" פ"י ג"כ הא דבית חנינו. (מ) אולי הפי' ושלאחריו הם מר' משולם. (מ) זה הפי' וכל הכתובים שם בסוף גמ"מ לדעתנו הם לר' האי. (נ) ע' כ"ח פמ"ד. (נ) נראה שהתשו' מר' האי. (נ) וכתב ר"ח "ואיכ' על האי פירושא פירכא". (נ) אולי

סנהדרין. (תקמג) פ"י חילק ובילק דבר ברור לא שמענו. נ"ק ק"ד. (תקמד) חכמה כל עיר שיש בה ג' חכמים נד. נ"ק ק"ט. ע"ז. (תקמה) ישראל אדנא וגוי אכוב' חמרא שרי ואי הגוי מצרד אצרודי הגאונים גרסי ואי צריך לצדודי אסור. אש' יין נסך. מכות. (תקמו) שלא השם המביאן לירי מכות מביאן לירי תשלומין. נ"ק צ"ו. (תקמז) כיצד מתרינן בעדים זוממין. נ"ק צ"ו. (תקמח) כיצד שמין בבבל. ג"ק צ"ח. (תקמט) נהרג יציל. ג"ק צ"ט. (תקנ) שונא אינו גולה. ג"ק ק'. (תקנא) עשה שניתק לל"ת. ג"ק ק"ב. (תקנב) אין העדים נעשין זוממין עד שיוזמו עצמן עד שיחרישו ולא יכחישו המזומין את המזומין. ר"ח מכות. חולין. (תקנג) בדי' פרקים משחיתין את הטבח. ג"ק ק"ג. (תקנד) צנא דאנקורי ובתשו' הגאון מצאתי עוף שחור ושל מים ובמצחו חכורות לבנות אינקורי מנומר. רש"י ג"ז. בכורות. (תקנה) פ"י מניין הראוי פטר עשיריים. ג"ק ק"א, ק"ב. נדה. (תקנו) פ"י נדה שהפסיקה טהרה בשלישי שלה. ג"ק פ"ג.

פירושי תיבות (נס) הבאות בערוך ע"ש הגאונים. (תקנו) אסטטיס, אספר, ארא, ביסא, ברדניקוס, בת צרעה. גלגל, גמו, גמר, גנדל, גרו בך גירי (גר), גיגות (מנג), הסת, זין, זוקקין עומר (זק). חכט, חג, חילפי דומא, חמסין (סרמיטין). משטוש, יודקרת, כהה, כופרי מרכבת' (חכט), כנגר, כיפה, כפנא (אדכפנת אכול), כריא דפתיא, כשורי לצלמי. ממולייתא, מסיפס, מוקצה, נברי, נגר (אינגר), נשרא שבעכביא, סובנא, סכן (ומסתכנין בה), סמך (הגג הסמוכות שלו), סולסי דנורא, סמניא דאנמא, ספר (אפותיא, דספר, ערך ספסר), סמרטט (או סקולין). ערה (מעורין בנידין). פידרא (בהן ששרפו), פייס, לפנתיה שבקית, פצעילי תמרה, פקיעות שדה, פצים, צלוליכא, קבסתן, קתלי. שברא, שביתא, שדכי, משום שייכי, תבליא, תהה, תלא אילון).

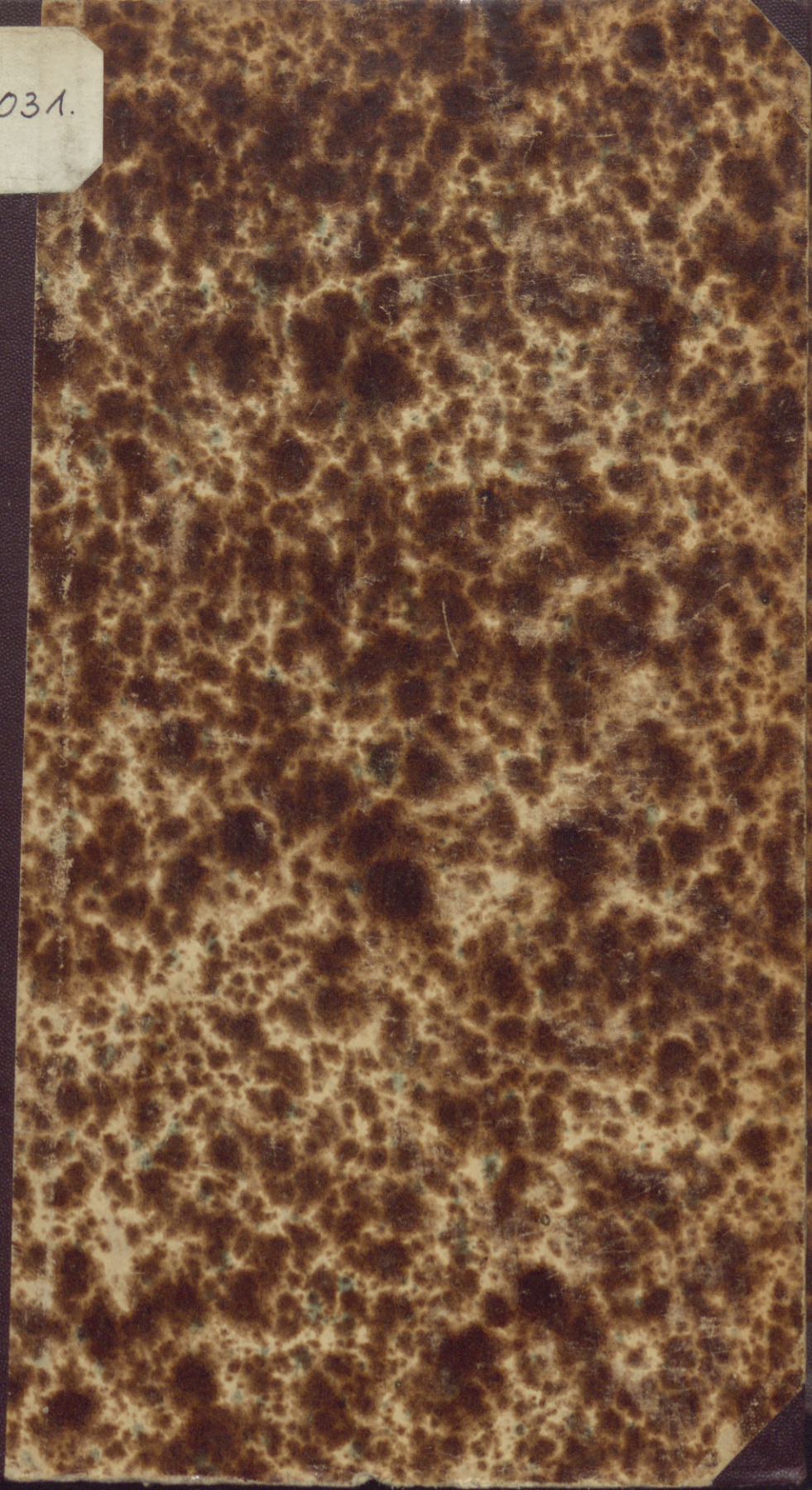
לר' האי. נד) ועי' כל הפירושים בסוף ג"ק. נס) עי' שרשים לרד"ק: ערבות יוצאות, רעולות כדכתיב השרות ותרעלות. — שם "ספר" הגאון פ"י לבן. נז) מן טעיות שבדפוס גודעו לנו: דף עי' שורה ג' צ"ל בחע"ט הכשר בשר במקום "אשכול". דף קכ"ז שור' כ"ט במקום "וישבו שניהם בראש" צ"ל: "ור' סעדיה ישב בראש ור' יוסף היה לו ישיבה בבית".

ותכלה מלאכת זה הספר ביום ד' מנחם אב תר"ן ואודה את ה' אשר הנחני בדרך אמת, בימי נעורי גדלני תחת צל אמו"ר הרב הצדיק רבי משה ליב הכהן זצ"ל שהיה אב"ד בעיר שטייניץ במדינת מעהרין ויסתורני במחסה א"מ החסודה מי גיטל ע"ה בת הרב רבי אליעזר צירקוס זצ"ל. אחרי כן חפף ה' עלי ברחמיו ושימני לכהן תחת אבי הכ"מ גם בעיר לייפא במדינת בעהמען הייתי רב ודרשן, בעיר ווינא בשרתי צדק וחק לאצילי בני עמי ויביאני האלהים הנה ברלן להפיץ תורה בישראל וללמד בחורי בני יהודה התלכווד והפוסקים בבית הגדול בית מדרש חכמת ישראל. אלקי ה' אשא את עיני, תמך את ידי הרפה! הט את רגלי בנתיבות משפט!

B

1031.

J. MÜLLER.

מפתח

לתשובות

הגאונים